

มหาจุฬาร

Mahachula Academic Journal

ISSN (PRINT): 2408-1078 ISSN (ONLINE): 2651-2440

ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม - สิงหาคม Vol.11 No.2 May - August 2024

วารสาร มหาจุฬาราชการ Mahachula Academic Journal

ISSN : 2408 1078 (Print)

ISSN : 2651-2440 (Online)

ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๗ Vol.11 No.2 May – August 2024

● วัตถุประสงค์

วารสารมหาจุฬาราชการ เป็นวารสารวิชาการ ราย ๔ เดือน (ปีละ ๓ ฉบับ) คือ ฉบับที่ ๑ เดือน มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ ๒ เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน-ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่บทความวิชาการและบทความวิจัยแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญา พระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในขอบข่ายเนื้อหา สาขาวิชาสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิง ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย ๒ ท่านต่อ ๑ บทความ
- ทรัพย์สินและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทรัพย์สินของความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ วารสารมหาจุฬาราชการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๒)

● **เจ้าของ**

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ห้อง ๓๐๕ เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ถ.พหลโยธิน ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘๐๑๓

● **ที่ปรึกษาวารสารมหาจุฬารวิชาการ**

พระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.	ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.	อธิการบดี
พระเมธีวราญาณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะพุทธศาสตร์
พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี, ดร.	คณบดีคณะครุศาสตร์
พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินโน, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
พระอุดมสิทธินายก, รองศาสตราจารย์ ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์

● **บรรณาธิการ**

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ่ง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **หัวหน้ากองบรรณาธิการ**

นายสุญา ศิริธัญญะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **กองบรรณาธิการ :**

พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รองศาสตราจารย์ ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน	สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณอง ปาลิภัทรางกูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นายสุภฐาน สุตาจันทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● **คณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (Peer Review)**

สาขาวิชา ศาสนา, ปรัชญา, พระพุทธศาสนา, ครุศาสตร์, มนุษยศาสตร์, สังคมศาสตร์

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

พระพรหมวัชรธีรอาจารย์, ศาสตราจารย์ ดร.

พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวัฒน์ ศรีเครือดง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูร สุขะใจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระกาญจน์ กนกกมลเศ

พระธรรมวชิรปัญญาจารย์, รองศาสตราจารย์ ดร.

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เริงชัย หมั่นชนะ

■ **ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย**

ศาสตราจารย์ พิเศษ อติศักดิ์ ทองบุญ

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท

รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส

รองศาสตราจารย์ ดร.จินดา จันทรแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หนูวิไล

รองศาสตราจารย์ ดร.เมธาวิ อุดมธรรมานุภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน

รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ สัตโยภาส

รองศาสตราจารย์ ดร.เสริมศรี ไชยสร

รองศาสตราจารย์ สยาม คำปรีดา

รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนา

รองศาสตราจารย์ ดร.นลินี ณ นคร

ราชบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

(๕)

รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ดำเนิน
ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ

มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ประสานงานจัดการและพิสูจน์อักษร

พระมหาขวัญชัย ปุตุตวิโสโส
พระมหาทรงชัย วิชยเกรี
นายศิลป์ชัย วงษ์จำนงค์
นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์
นางสาวกัณนิจ พิมพา

พระมหาธิติ อนุภทโท
พระมหาศรายุทธ จิตเมโธ
นายสุภฐาน สุดาจันทร์
นางสาวสังเวียน พูเฟื่อง

งานสมาชิก

พระมหาทรงชัย วิชยเกรี

บันทึกข้อมูล

นายจิระศักดิ์ ธารสุขกระจำง

งานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

นายณพดล เพ็ญประชุม

● นิติกร

นายธวัช แยมปัว

● ภาพ/ศิลปะ

พระมหาสุระศักดิ์ ธีรวโโส

นายสมบุญณ์ เพ่งพิศ

● ออกแบบปก

นางสาวฉัตรระวี มณีขัติย์

- จัดรูปเล่ม

นายสมบูรณ์ เฟ่งพิศ

- พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๕๕-๘๕๕๙ โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๐๐ ต่อ ๘๕๔๕

- จำนวนที่ตีพิมพ์ ๓๐ เล่ม

วารสารมหาจุฬาริชาการ
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

บทบรรณาธิการ

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๗ ได้รับรวบรวมบทความวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ของมหาวิทยาลัย รวมถึงคณาจารย์ต่างสถาบัน ที่ได้ส่งบทความทางวิชาการมาร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ทำให้คณาจารย์ได้มีโอกาสศึกษาพุทธธรรมและการนำไปประยุกต์ บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระศาสนาอันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม ในฉบับนี้ กองบรรณาธิการและคณะทำงานฝ่ายประสานงานได้รับเกียรติจากผู้เขียนทั้งภายในและภายนอก จำนวน ๙ มหาวิทยาลัย ส่งบทความทางวิชาการ เพื่อลงตีพิมพ์เผยแพร่ จำนวน ๒๙ บทความ ภาควิชาภาษาไทย ในบทความทั้งหมดแบ่งเป็นบทความวิชาการ ๔ บทความ บทความวิจัย ๒๕ บทความ นอกจากนี้ยังมีบทวิพากษ์อีก ๒ เรื่อง ซึ่งรายละเอียดบทความต่าง ๆ กองบรรณาธิการ ได้กล่าวถึงเนื้อหาของแต่ละบทความโดยสรุปดังนี้

บทความวิจัยที่ ๑ เรื่อง “แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปทานิยธรรม ๗ : กรณีศึกษาอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ” โดย พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมหาโต) พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริธำโน), รศ.ดร. และ ผศ.ดร. แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ มีประเด็นที่ควร พิจารณา สภาพการณ์การจัดประชุมคณะสงฆ์ ความรู้ความเข้าใจเรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การประพฤติตนรับลาสิกขาการ การใช้ปัจจัยที่อำนวยความสะดวกและการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ในขณะเดียวกันยังพบว่า มีจำนวนของศาสนบุคคลและผู้ที่เกี่ยวข้องน้อย ในการแก้ไขปัญหา พบหลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหา การบริหารกิจการคณะสงฆ์คือ วิกฺขุอุปทานิยธรรม ๗ ประการ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือกันและกันและการทำงานเป็นทีม แนวทางในการนำหลักวิกฺขุอุปทานิยธรรมมาใช้ในการการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง คือ (๑) ควรหมั่นประชุม (๒) ควรจัดการประชุมด้วยความพร้อมเพรียงกัน (๓) ควรให้ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (๔) ควรถือเรื่องการเคารพพระผู้ อาวุโสตามลำดับพรรษาเป็นสำคัญ (๕) ควรสำรวมระวังในการรับลาสิกขาการ (๖) ควรมกน้อยสันโดษในปัจจัย ๔ (๗) ควรจัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้การบริหารงานคณะสงฆ์ด้าน การปกครองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

บทความวิจัยที่ ๒ เรื่อง “เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทในประเทศกลุ่มอาเซียน : กรณีศึกษาประเทศไทยและลาว” โดย พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ พระเจริญวฑฺฒโน และนางจุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) รอยพระพุทธรูปที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว จำนวน ๕ แห่งที่เป็นกรณีศึกษา มีประวัติความเป็นมา มีความสำคัญที่แตกต่างกัน และมีหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่าย คือ ด้านการบริหารจัดการ การบริการนักท่องเที่ยว และการสนับสนุนและสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ มีสิ่งดึงดูด การเข้าถึงง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีที่พัก มีกิจกรรม และมีการบริการในพื้นที่แก่นักท่องเที่ยว ทำให้สถานที่ทั้ง ๕ แห่งนี้ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น ของประเทศและของโลกโดยมีรอยพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ (๒) กระบวนการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว พบว่า มีการพัฒนาทั้งด้วยศักยภาพของตนเองและการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทำให้รอยพระพุทธรูปได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาอาคารและสถานที่โดยรอบ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่เดินทางมาเยี่ยมชมในแต่ละปี (๓) แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนในไทยและลาว พบว่าแต่ละแห่ง มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ๕ แนวทาง ได้แก่ การเชื่อมโยงเชิงสากล การเชื่อมโยงแบบมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงกับความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก การเชื่อมโยงเชิงโบราณคดี และการเชื่อมโยงกับความเป็นมรดกโลก

บทความวิจัยที่ ๓ เรื่อง “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓” โดย นายอรรถสิทธิ์ สุวรรณณิ ดร.คงรัฐ นวลแปง และดร.ชนิษฐา พรหมเหลือ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ (๒) ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

บทความวิจัยที่ ๔ เรื่อง “แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒” โดย นางสาวสุจิตรา สัญญะสาร ดร.ชัยยศ เดชสุระ และ ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโรสง มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพปัจจุบันของ

(๘)

การดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพปัญหาของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (๒) แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ ประกอบด้วย ๖ ด้าน ๑๙ แนวทาง ดังนี้ (๑) การสร้างการรับรู้ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรรับรู้ถึงผลดี (๒) การกำหนดนโยบาย มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้างรายปีงบประมาณ (๓) การสร้างบรรยากาศ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานที่ปฏิบัติ (๔) การพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดอบรมบุคลากร (๕) การติดตามผลการพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้าง แล้วติดตามผล (๖) การรายงานผลการพัฒนาทักษะ มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดทำสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี ความตระหนักให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานที่ปฏิบัติ (๔) การพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดอบรมบุคลากร (๕) การติดตามผลการพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้าง แล้วติดตามผล (๖) การรายงานผลการพัฒนาทักษะ มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดทำสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี

บทความวิจัยที่ ๕ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” โดย นางสาวปาณิสรา สัทศรี ดร.วีรภัทร ภัทรกุล รศ.ดร.อัจฉรา นิยมภา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และดัชนีค่าความต้องการจำเป็น ในภาพรวมมีค่าเท่ากับ ๐.๑๑ (๒) แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๕ ด้าน ๑๘ แนวทางโดยเรียงลำดับตามค่าของความต้องการจำเป็นที่ต้องการพัฒนาจากลำดับแรกที่ต้องพัฒนาดังนี้ (๑) ด้านบริบท มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนที่เป็นวิชาเลือกหรือคอร์สระยะสั้นเน้นการสอนผู้เรียนให้เกิดทักษะด้านอาชีพโดยหาวัตถุดิบจากท้องถิ่น มาทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย ช่องทางการขาย การวางแผนทางการเงินให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง (๒) ด้านทรัพยากร มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรศึกษาชุมชนในท้องถิ่นว่ามีปัญหาท้องถิ่นหรือความรู้ใดที่น่าสนใจและนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน (๓) ด้านวัฒนธรรมองค์กร มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรให้เกียรติกันเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและยอมรับในความเห็นต่างได้ เคารพในการตัดสินใจและหาข้อตกลงร่วมกัน (๔) ด้านกระบวนการเรียนรู้ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนให้ทันต่อเปลี่ยนแปลงไป

อย่างรวดเร็วของกระแสโลก เก็บข้อมูลเพื่อมาวิเคราะห์ เช่น สำนวณความสำเร็จจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การศึกษาต่อ เพื่อวางแผนเป้าหมายและปรับปรุงหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน (๕) ด้านเทคโนโลยี มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยสนับสนุนด้านอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่สามารถอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ของครูและ ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

บทความวิจัยที่ ๖ เรื่อง “คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑” โดย นายอัษฎา ตารินทร์ และ ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโธสง มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีคุณธรรมจริยธรรม รองลงมา คือ การสร้างเครือข่าย และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือการสื่อสาร (๒) การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรตามลำดับ (๓) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ประกอบด้วย การมีคุณธรรมจริยธรรม การคิดวิเคราะห์ การมีความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างแรงบันดาลใจ โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงาน วิชาการของสถานศึกษา ได้ร้อยละ ๘๖

บทความวิจัยที่ ๗ เรื่อง “รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ยุคดิจิทัลสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดย นายวันชาติ แซ่มเกตุ ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง ผศ.ดร.ปพนสรณ์ โพธิพิทักษ์ และ ดร. ชิสา พันธุ์โพธิ์โรจน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ได้เสนอ ผลการวิจัยไว้ว่า (๑) องค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง ๒) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ ๔) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๔) ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน (๒) การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ยุคดิจิทัล สรุปได้ดังนี้ ๒.๑) ผลการสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศภายใน โรงเรียนยุคดิจิทัล และวัตถุประสงค์ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ส่วนที่ ๒ ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน ส่วนที่ ๓ เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย ส่วนที่อธิบายถึง สิ่งที่น่าถึงถึงและสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อส่งเสริมในการนำรูปแบบไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ๒.๒) ผลการ

(๑๐)

ตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สรุปได้ว่า การยืนยัน รูปแบบตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในภาพรวมมีความเหมาะสม ๒.๓ ผลการประเมินความเหมาะสม ของคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ยุคดิจิทัล พบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ คน มีความเห็นว่าคู่มือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (๓) ผลการประเมินรูปแบบนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล พบว่าโดยรวมรูปแบบมีความถูกต้อง อยู่ในระดับมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมีความ เป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

บทความวิจัยที่ ๘ เรื่อง “การศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์” โดย นายวีรวิธ สุขสันตินันท์ และ รศ.ดร.สุกัญญา แซ่มซ้อย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมและพลเมืองที่เข้มแข็งประกอบด้วย (๑) พื้นที่ มีลักษณะที่ส่งเสริมพัฒนาการครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างอิสระเสรี รู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปฏิบัติตามกฎกติกาและข้อตกลงที่วางไว้ สามารถรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ได้รับจนบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ (๒) เครื่องมือ เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก มีความหลากหลายและมีจำนวนที่เพียงพอ จัดแบ่งตามหมวดหมู่ ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์ และ (๓) วัสดุ เป็นวัสดุที่มีความปลอดภัยปลอดสารพิษสำหรับเด็ก หาได้ง่ายรอบตัวตามธรรมชาติหรือเป็นวัสดุเหลือใช้ มีความหลากหลายในด้านรูปทรง รูปร่าง ผิวสัมผัสและสี

บทความวิจัยที่ ๙ เรื่อง “การศึกษาระดับความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร” โดย นายเจษฎา ภคธนสมบัติ และ ผศ.ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมอยู่ในระดับสูง นักเรียนมีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง และนักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอยู่ในระดับต่ำ (๒) นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ความฉลาดทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๔) การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

บทความวิจัยที่ ๑๐ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑” โดย นางสาวชัชชชา จำปาทิพย์ ดร.ชัยยศ เดชสุระ และ ผศ.ดร.พรเทพ รู้แผน

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (๒) แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วย ๔ ด้าน ๑๑ แนวทาง ดังนี้ (๑) ด้านข้อมูล (Data) มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเป็นที่ยอมรับของชุมชนโดยการเป็นผู้ให้และผู้รับ เพื่อให้ได้มาซึ่งการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา (๒) ด้านบุคคล (Peopleware) มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาเชิญผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีศักยภาพด้านเครือข่ายชุมชนมาร่วมประชุม เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ชุมชนร่วมติดต่อ ประสานงาน ในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่สถานศึกษามีความต้องการเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิด ประสิทธิภาพมากขึ้น (๓) ด้านวัสดุ (Software) มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษาให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องร่วมเสนอทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ดีและมีคุณภาพของสถานศึกษาได้ทั่วถึงและเป็นธรรม (๔) ด้านอุปกรณ์ (Hardware) มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษามีการจัดการประชุมเพื่อให้ผู้นำชุมชนรับทราบปัญหาและความจำเป็นในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาและร่วมเสนอในการกำหนดรูปแบบลักษณะของการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทความวิจัยที่ ๑๑ เรื่อง “**แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒**” โดย นางปิ่นมณี ฤทธิศร ดร.ชัยยศ เดชสุระ และ ผศ.ดร.พรเทพ ฐิ์แผน ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ส่วนปัญหาของการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี และ (๒) แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย ๑๔ รายการปฏิบัติ โดยแบ่งเป็น ๕ ด้าน ดังนี้ ด้านที่ ๑ การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควร

(๑๒)

ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้และบทบาทครู วิธีการจัดกิจกรรม รูปแบบ Active Learning ด้านที่ ๒ การสร้าง การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรจัดประชุมผู้ปกครอง เพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ด้านที่ ๓ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาค้นคว้าสื่อดิจิทัล มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรสำรวจแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนเสนอของบประมาณในการ พัฒนาและจัดตั้งคลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ ๔ การยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี มี ๒ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย ด้านที่ ๕ การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรมี การเยี่ยมบ้านนักเรียนศึกษาสภาพปัญหาวิเคราะห์นักเรียน จัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้นักเรียน รายบุคคล และพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย

บทความวิจัยที่ ๑๒ เรื่อง “ภาวะพึงพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดย นางสาวกริยา วิเชียร และ ผศ.ดร. ทิพย์วัลย์ สุรินยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ ภาวะ พึงพิงอยู่ในระดับปานกลาง และการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง (๒) ผู้สูงอายุที่มีเพศแตกต่างกัน มีภาวะซึมเศร้าไม่แตกต่างกัน และผู้สูงอายุที่มีอายุ สถานภาพสมรส โรคประจำตัว ลักษณะการอยู่อาศัย และรายได้แตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ภาวะ พึงพิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และ (๔) การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๑

บทความวิชาการที่ ๑๓ เรื่อง “การบริหารองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ” โดย พระครูสุภัททิยญาณการ นายปรัชญา บุตรสะอาด และ นายสุขสร ทองทิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี ได้เสนอว่า จากความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จะเห็น ได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตก และตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่างก็ เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดีขึ้น เพียงแต่ตามทฤษฎีตะวันตกเน้นการพัฒนาเพื่อสนองความ ต้องการเพื่อแสวงหาประโยชน์แก่ตน กลุ่มของตนให้ได้มากที่สุด และจำต้องคิดค้นหาทฤษฎีใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการในพระพุทธศาสนาเน้นการ พัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการทางการบริหารที่จะสรรหาและคัดเลือกบุคลากรมา ปฏิบัติงาน โดยให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจทรัพยากรมนุษย์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีความคิด ซึ่งมีศักยภาพในตัวเองที่แต่ละคนแตกต่างกันทั้งในด้านความรู้

ด้านทักษะและเจตคติและมีความสามารถในการปฏิบัติงานหรือผลที่ได้จากการปฏิบัติงานก็แตกต่างกันด้วย ทั้งสองประเด็นนี้จึงต้องนำมาพิจารณาร่วมกันเพราะผลจากการปฏิบัติงานจะสะท้อนศักยภาพของมนุษย์และกระบวนการทำงาน ถ้าสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามนุษย์มีศักยภาพเพียงใดผลปฏิบัติงานเป็นเช่นไร แล้วก็สามารถที่จะดำเนินการพัฒนาหรือดึงศักยภาพของมนุษย์ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

บทความวิจัยที่ ๑๔ เรื่อง “**พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร**” โดย พระใหม่ เพ็ญบุญ และ รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (๒) ประชาชนที่มีเพศ อาชีพ ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย และวิถีเดินทางไปทำงานแตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) พรหมวิหาร ๔ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ และ (๔) สัมพันธภาพในครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑

บทความวิจัยที่ ๑๕ เรื่อง “**แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑**” โดย นางสาวสุกัญญา โลไธสง รศ.ดร.อัจฉรา นิยมภา และ ดร.วีรภัทร ภัทรกุล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็น สามลำดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (๒) แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต ๑ ประกอบด้วยรายการปฏิบัติรวมทั้งสิ้น ๑๗ รายการ พิจารณาคำความต้องการจำเป็น ๓ ลำดับแรก ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ๕ รายการปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารควรปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้กระชับและสอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ ด้านที่ ๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน ๖ รายการปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารร่วมกับครูจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนาเทคนิควิธีการใหม่ในการสอนออนไลน์ และสอนที่โรงเรียน และด้านที่ ๓ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ๖ รายการปฏิบัติ

(๑๔)

เช่น ผู้บริหารควรมีการจัดอบรมการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา เน้นสื่อที่นักเรียนทุกคนเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน

บทความวิจัยที่ ๑๖ เรื่อง **“ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของนักท่องเที่ยวชาวไทย”** โดย ผศ.ดร.ฉัตยาพร เสมอใจ อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่าปัจจัยด้านทัศนคติ และปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ โดยปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน และ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ ในขณะที่ ปัจจัยด้านความวิตกกังวลทางเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ ในทิศทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๑๐ และ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ ปัจจัยด้านการยึดติดกับบริการรูปแบบดั้งเดิม ไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ และ ไม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI

บทความวิจัยที่ ๑๗ เรื่อง **“แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ”** โดย นางสาวธวัลพร ศุภเลิศ และ ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโธสง มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) การบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด คือด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนในวิถีใหม่ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในวิถีใหม่ (๒) แนวทางการบริหารวิชาการสำหรับการจัดการศึกษาในวิถีใหม่ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๖ ด้าน ๓๐ รายการปฏิบัติ ดังนี้ ๑) ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชน เช่น สถานศึกษามีการรับฟังข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นเสียงสะท้อนจาก ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ๒) ด้านการบริหารหลักสูตร เช่น ผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ให้ง่ายต่อการศึกษาด้วยตนเอง โดยสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ๓) ด้านการพัฒนาครู เช่น การพัฒนาครูในการทำ PLC ทุกวันตอนเย็นหรือทุกสัปดาห์เพื่อหารือและแลกเปลี่ยนร่วมกัน ๔) ด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานแบบออนไลน์และออฟไลน์ ให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากที่สุด ๕) ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการจัดการศึกษา เช่น ครูต้องปรับทักษะ เอาเทคโนโลยีมาใช้ในการปัจจุบันและในอนาคตผ่านหน้าจอ โทรศัพท์หรือกล้องคอมพิวเตอร์ และ ๖) ด้านการประเมินผล เช่น เน้นการวัดผลการจัดการเรียน

การสอนในเวลาเรียนปกติและสอนเสริมให้ความรู้ในช่วงเสริมทักษะหรือกิจกรรมเสริมทักษะ เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจของผู้เรียน

บทความวิจัยที่ ๑๘ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิคมของภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาพระภิกษุสาโคตมีเถรี พระปฐมาจารย์เถรีและพระกุนทลเถรี” โดย แม่ชีสถิตาภรณ์ กสิพันธ์ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) การบรรลุนิคมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทการบรรลุนิคมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การบรรลุในระดับโลกุตตรธรรม ๙ ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ที่พระอริยบุคคลสามารถกำจัดตัณหา ตัณโณ ละสังโยชน์ รุ่งแจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการเจริญสมณะและวิปัสสนา (๒) ประวัติพระภิกษุสาโคตมีเถรี พระปฐมาจารย์เถรีและพระกุนทลเถรีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าในภพชาติของพระพุทธานุภาพพระเถรีทั้ง ๓ รูป มีความตั้งใจจะบวช บรรลุนิคมที่จะได้รับการยกย่องในเอตทัคคะและท่านทั้ง ๓ รูปสมความปรารถนาในชาติสุดท้ายของพระพุทธานุภาพเจ้าสมณโคตม (๓) วิเคราะห์การบรรลุนิคมของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่าพระภิกษุสาโคตมีเถรีบรรลุนิคมด้วยการนั่งพิจารณาแสงเปลวประทีปได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้ทรงจิวรเศร้ามอง พระปฐมาจารย์เถรีบรรลุนิคมด้วยการยืนพิจารณาดักน้ำล้างเท้า ๓ ครั้งได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้ทรงพระวินัย และพระกุนทลเถรีบรรลุนิคมด้วยการยืนพิจารณาการไหลของน้ำได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้รู้ฉับพลันคุณพิเศษที่ได้ของพระเถรีทั้ง ๓ รูป คือปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖

บทความวิจัยที่ ๑๙ เรื่อง “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑” โดย นายเกียรติศักดิ์ ชมภูราช ผศ.ดร.กัลยมน อินทุสุต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) การรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) (๒) ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ พบว่า ๑) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ๒) ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ๒.๓) ครูที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

(๑๖)

บทความวิจัยที่ ๒๐ เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ” โดย นางสาวสุภาวดี จันทร์สว่าง ดร.มิตาภาณี พุ่มกล่อม และ ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ รวมขมรัตน์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการสร้างแรงดลใจ ด้านการมีอิทธิพลเป็นอุดมคติ ด้านการใช้ความเป็นเอกัตบุคลาณิยม และด้านการกระตุ้นทางปัญญา (๒) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านความสำเร็จของงาน รองลงมา ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านสภาพการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา และด้านการเงิน (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทความวิชาการที่ ๒๑ เรื่อง “พระพุทธศาสนากับการจัดการสิ่งแวดล้อม” โดย นายปรัชญา บุตรสะอาด ดร.พิรจักษณ์ ฉันทวิริยสกุล และ ดร.วรพจน์ ก้องเสนาะ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี ได้เสนอว่า บทความทางวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนากับการจัดการสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่ามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันทางพึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางพระพุทธศาสนา และจะต้องพัฒนาจิตใจของตนให้มากกว่าเป็นสัตว์ธรรมดา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้ และมีหน้าที่ปฏิบัติกับสัตว์ พืช เสมอเหมือนว่าเป็นเพื่อร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ดังนั้นมนุษย์จึงอาศัยสิ่งแวดล้อม และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด จนไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมทุกชนิดก็มีผลโดยตรงและโดยอ้อมในการที่จะกำหนดให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และมนุษย์ก็ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อให้ตนเองได้กินดีอยู่ดี ในสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่

บทความวิจัยที่ ๒๒ เรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ” โดย นายจักรพันธ์ ผิวอ่อน พระเทพวชิรเมธี, ผศ.ดร. และ ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) สภาพการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการประเมินผล และด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (๒) แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ มีดังนี้ ด้านที่ ๑ ด้านการวางแผน ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน สร้างความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนการสอน กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจร่วมกัน เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ด้านที่ ๒ ด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารแบ่งงานให้บุคลากรรับผิดชอบ ได้อย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและความถนัดเอื้อให้เกิดการพัฒนาครูและบุคลากร สร้างความตระหนัก ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ จัดให้มีคณะทำงานเพื่อดูแล ช่วยเหลือ แก้ปัญหา หรือสนับสนุนการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของสถานศึกษาในสังกัด ด้านที่ ๓ ด้านการประเมินผล มีการกำหนดรูปแบบ วิธีการประเมินผลร่วมกันระหว่าง ครูผู้สอน และนักเรียน ผู้บริหารควรจัดให้มีกิจกรรม ชุมชมหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรประเมินผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง มีการประเมินผลการนำความรู้จากการพัฒนาของครูและบุคลากรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง ด้านที่ ๔ ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุง ผู้บริหารและครูผู้สอน ร่วมกันพัฒนาระบบการเรียนการสอน DLTV อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ นำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้โดยการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนา เพื่อนำไปใช้พัฒนา งานในส่วนที่เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานในเทศภายใน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป

บทความวิชาการที่ ๒๓ เรื่อง “ชาดกศึกษา” โดย รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอว่า ชาดก (นิทานชาดก) มีต้นเค้ามาจากพุทธชาดในพระวินัย และพระสูตร สะท้อนประวัติศาสตร์ในรูปตำนานและนิทาน เรียกว่า ยุคชาดก เนื้อหาส่วนใหญ่เกิดขึ้น

(๑๘)

ในอินเดียเหนือ ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถานและประเทศอัฟกานิสถาน นิทานชาดกเล่าเรื่อง การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ และบทบาทความสำคัญของชนเผ่าต่าง ๆ อธิบายพุทธวิธีด้วยการ นำวิธีถ่ายทอดแบบพราหมณ์ มีความหลากหลายเช่นกับมหายาน วิธีเล่าเรื่องเหมาะจะนำมาใช้พัฒนา คนที่ยังไม่คุ้นคำสอนเพื่อนำไปหาหลักคำสอน ด้านองค์ความรู้การศึกษานิทานชาดกทำให้ทราบข้อมูล ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ภาษาเป็นความเด่นในนิทานชาดก คำในจารีต เช่น อสุร ยักษ์ นาค และเทพ มีบทบาทต่อคัมภีร์เช่นพระไตรปิฎกและอรรถกถา

บทความวิจัยที่ ๒๔ เรื่อง “การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑” โดย นางสาวมุสตี คำเพระ และ ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโรสง ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) การบริหารวิชาการในโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๒) คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓) การบริหารงานวิชาการ ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ พบว่า การบริหารงานวิชาการในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการ เรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน ขนาดเล็ก และผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ ของการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อ คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ แสดงให้เห็นว่าคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก มีความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาโดยรวม ได้ร้อยละ ๖๐.๖๖ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

บทความวิจัยที่ ๒๕ เรื่อง “วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทย” โดย ดร.กฤษณา ชำพิม อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักจะปรากฏใน สถานการณ์ ๓ สถานการณ์ ได้แก่ (๑) สถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด (๒) สถานการณ์ ที่ผู้พูดคิดว่าตนเป็นผู้กระทำ และ (๓) สถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าทั้งผู้พูดและผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด ผู้พูด เพศชายจะใช้วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๓ มากที่สุด ส่วนผู้พูดเพศหญิงจะใช้ วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๑ มากที่สุด ส่วนถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ มี ๒ รูปแบบ แต่ละรูปแบบประกอบด้วยกลวิธี คือ (๑) รูปแบบการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏ คำว่า “เลิก” มีกลวิธีทางภาษาจำนวน ๔ กลวิธี ได้แก่ การบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจน การกล่าว

ขอโทษ การกล่าวโทษตัวเอง และการกล่าวโทษผู้อื่น เป็นต้น และ(๒)รูปแบบการบอกเลิกสัมพันธที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” มีกลวิธีทางภาษา จำนวน ๘ กลวิธี ได้แก่ การกล่าวอวยพร การกล่าวขอโทษ และการกล่าวโทษตัวเอง เป็นต้น

บทความวิจัยที่ ๒๖ เรื่อง “อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการแสดงดนตรี ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล” โดย จำอากาศเอก ชนันทน์ การัญญุมิ และ รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า (๑) นักศึกษาที่มีอายุ ชั้นปีการศึกษา และกลุ่มเครื่องดนตรีเอกแตกต่างกันมีความมุ่งมั่นในตนเองแตกต่างกัน (๒) การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๓) การรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และชั้นปีการศึกษา สามารถรวมทำนายความมุ่งมั่นในตนเอง ได้ร้อยละ ๖๙.๑๐

บทความวิชาการที่ ๒๗ เรื่อง “วินัยภิกษุสงฆ์กับการบรรลุนิพพานในพุทธศาสนาเถรวาท” โดย พระมหาวิญญูธรรม ญาณกิตติ (ศรีชัย) ได้เสนอว่า บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของวินัยภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุนิพพาน โดยศึกษาข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ผลการศึกษาพบว่า วินัยภิกษุสงฆ์ คือ ข้อปฏิบัติของพระภิกษุ มี ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) สิกขาบทในภิกขุปาฏิโมกข์ (๒) สิกขาบทนอก ปาฏิโมกข์ พุทธศาสนามีหลักการว่า วินัยภิกษุสงฆ์เป็นปัจจัยให้เกิดศีล และศีลเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม พระภิกษุผู้ประสงค์จะบรรลุนิพพานจะต้องรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะการรักษาพระวินัยจะทำให้พระภิกษุกลายเป็นผู้มีศีล พระภิกษุผู้มีศีลย่อมสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและเจริญสมาธิและปัญญาให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย และบรรลุนิพพานในที่สุด

บทความวิจัยที่ ๒๘ เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา” โดย ผศ.ดร.นิพนธ์ รัตนรัตน์ พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. และ ผศ.พิเศษ ดร.อรุณ ไกรจักร ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนา ที่สำคัญได้แก่ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักธรรมการมีส่วนร่วมในอัครคุณสูตร สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ โดยในการดำเนินงานของชุมชน พบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ปัญหาด้านทัศนคติของคนในชุมชน ปัญหาด้านความล่าช้าในการแจ้งเหตุการใช้ความรุนแรง และปัญหาการใช้ความรุนแรงโดยการกระทำความผิดซ้ำ ทั้งนี้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาใช้ในการวิเคราะห์จำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และ

(๒๐)

สารานุกรม ๖ โดยจะต้องมีการเฝ้าระวังการใช้ความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน มีการให้ความช่วยเหลือกันในรูปแบบของเครือข่ายสหวิชาชีพ การใช้วาจาแนะนำตักเตือน อบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน การใช้ทักษะการพูดในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้นำชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันภายในชุมชน เช่น อาสาสมัคร จัดอาสาต่าง ๆ ในชุมชน การแบ่งปัน ช่วยเหลือคนในชุมชน และการวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และต้องปฏิบัติตามกฎหมายและแนวปฏิบัติที่มีของชุมชนร่วมกัน

บทความวิจัยที่ ๒๙ เรื่อง “**ศึกษาวิธีระงับความโกรธตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค**” โดย พระมหา กฤษดา โอภาโส (วรมย์) พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร (พรรณา), รศ.ดร. และ ผศ.ดร.(พิเศษ) อรชร ไกรจักร ได้เสนอผลการวิจัยไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความโกรธที่ปรากฏในคัมภีร์ว่าโดยสภาวะ คือ โทสะว่าด้วยความประทุษร้าย ความไม่พอใจ ความแค้นเคือง เมื่อประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นต้น เมื่อนั้นความโกรธย่อม ความไม่พอใจย่อมเกิดขึ้นแล้วย่อมแผดเผาจิตใจให้เร่าร้อนจนเป็นเหตุให้กระทำความบาปอกุศลมีประการต่าง ๆ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันมีผลกระทบต่อนตนเอง ผู้อื่นและสังคมให้เดือดร้อน เพราะการกระทำความบาปอกุศลเหล่านั้น ซึ่งสาเหตุของความโกรธนั้นมี ๔ ประการ คือ การผูกอาฆาตว่า ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ย่อมทำให้จิตเป็นบาปเป็นอกุศลหากมีกำลังมากขึ้นก็กลายเป็นการจองเวร ผูกอาฆาต พยาบาท ในที่สุด ความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค ให้ความหมายความโกรธลักษณะ สาเหตุที่ต้องศึกษาความโกรธไว้ดังนี้ คือ (๑) ความหมายของความโกรธ (๒) ลักษณะของความโกรธ (๓) สาเหตุของความโกรธ (๔) วิธีระงับความโกรธ ให้ความเข้าใจ ฉะนั้น การระงับความโกรธนั้นอาศัยวิธีระงับตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐ ประการ คือ วิธีกำจัดความโกรธด้วยการเข้าเมตตาตามาน การพิจารณาพุทโธวาท การมองโลกในแง่ดี การสั่งสอนตัวเอง การพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น การพิจารณาพุททจริยาในปางก่อน การพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ การพิจารณาอานิสงส์ของเมตตา การพิจารณาแยกธาตุ การให้ปันสิ่งของ โดยเลือกพิจารณาวิธีระงับไปตามลำดับ จนกว่าความโกรธจะทุเลาเบาบาง ดังนั้นวิธีระงับความโกรธทั้ง ๑๐ ประการ ตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐ ประการ สามารถนำมาวิเคราะห์กับวิธีการละกิเลส ๓ ประการ ได้ดังนี้ คือ วิธีกำจัดความโกรธด้วยการเข้าเมตตาตามาน จัด เป็น วิกขัมภนปหาน การละด้วยการข่มไว้ ส่วน วิธีที่เหลือ คือ การพิจารณาพุทโธวาท การมองโลกในแง่ดี การสั่งสอนตัวเอง การพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น การพิจารณาพุททจริยาในปางก่อน การพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ การพิจารณาอานิสงส์ของเมตตา การพิจารณาแยกธาตุ การให้ปันสิ่งของ จัดเป็น ตปทคปหาน การละเป็นขณะ ๆ ตามองคั่น ๆ โดยเลือกพิจารณาวิธีระงับไปตามลำดับ ส่วน สมุจเฉทปหาน การละอย่างเด็ดขาด นั้น ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติ

สมถกรรมฐานจนได้ฌานแล้วเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุอนาคามีมรรคจิตจึงจะสามารถละ
ปฏิฆานุสัยได้

นอกจากนี้ ยังมีบทวิพากษ์หนังสือเรื่อง **“พุทธจิต และการจัดการความรู้สู่ปัญญา”** โดย นางสาว
สุภาวดี คูหาทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำเสนอการวิพากษ์ไว้ว่า หนังสือ
พุทธจิต และการจัดการความรู้สู่ปัญญา เป็นหนังสือที่มีจุดเด่น ๓ อย่าง คือ (๑) เนื้อหาโดยรวมของ
หนังสือ (๒) แนวคิดเรื่องจิตกับทัศนะที่แตกต่างระหว่างโลกตะวันตกและโลกตะวันออก (๓) พุทธจิต
ในทัศนะพระพุทธศาสนา และกล่าวสรุปหนังสือเล่มนี้คือเรื่อง การจัดการความรู้จนก่อให้เกิดปัญญา
ด้วยวิถีพุทธผ่านการฝึกจิต โดยได้อธิบายถึงความหมาย ความสำคัญและความสัมพันธ์ของจิต ว่ามี
ลักษณะอย่างไร การอธิบายความเป็นจริง และลักษณะของความรู้ในแต่ละศาสตร์ที่มนุษย์ยึดถือผ่าน
การอธิบายของนักคิด นักปรัชญาทั้งทางฝั่งตะวันตกและตะวันออก โดยการอธิบายปรากฏการณ์
ทางจิต ผ่านสภาวะทางโลกและสภาพธรรม โดยการอธิบายให้เห็นว่าสิ่งที่มนุษย์มองว่ายากนั้นคือการ
เข้าสู่ความจริงขั้นสูงนั้นมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ แต่ต้องผ่าน(การ)ฝึกฝนอบรมตนเองจนเกิดสิ่งที่เรียกว่า
“ฌาน” จนนำไปสู่การบรรลุในสังขารธรรม แต่โดยพื้นฐานแล้วการจัดการปัญญาของมนุษย์ ต้องอาศัย
การบ่มเพาะจากสภาวะจิตในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์ขัดเกลาจิตใจตนเอง เพราะมนุษย์สามารถ
บรรลุหรือสำเร็จสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง สิ่งหนึ่งที่ได้รับจากการอ่านหนังสือเล่มนี้คือการตระหนักได้ว่า
บุคคลใดที่ผ่านการเรียนรู้ผ่านสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในระดับที่สูงหรือมีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ
อย่างเข้มข้น หากแต่ไม่อาจนำความรู้นั้นมาใช้หรือมีเพียงความรู้แต่ไม่มีปัญญาประกอบก็อาจหลงผิด
คิดผิดได้ ดังนั้น สิ่งที่ประคับครองสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขคือการมีเมตตาโดยเริ่มจากตนเอง
แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานในการทำให้สังคมเข้มแข็ง และการมีปัญญาทำให้
มนุษย์ไม่หลงมกมายไปกับสิ่งที่ไม่จริง

อีกทั้งยังมีบทวิพากษ์เกี่ยวกับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) โดย พระมหา
สมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่เสนอไว้แนวคิดเกี่ยวกับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือไว้อย่างน่าสนใจว่า การคิดวิเคราะห์/วิจารณ์นั้น
ถือเป็นรากฐานสำคัญมากในการทำงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการเขียนบทความ การทำวิทยานิพนธ์
หรือการทำวิจัย ล้วนต้องอาศัยทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์/วิจารณ์ ต้องยอมรับว่าสังคมตะวันตกเขามี
“วัฒนธรรมการวิจารณ์” ที่เข้มแข็งกว่าเรามาก ค่านี้น่าจะสำคัญสำหรับคนไทย มักถูกมองว่าเป็นเรื่อง
การด่าทอหรือการด่าทอเสียกันจริง ๆ แล้วก็คือวัฒนธรรมแห่งการใช้ปัญญาและเหตุผลนั่นเอง
ในหลาย ๆ วงการ เช่น วงการวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม ภาพยนตร์ และศิลปะอื่น ๆ เวลาใครคนหนึ่ง
ผลิตหรือสร้างผลงานชิ้นหนึ่งขึ้นมาเผยแพร่ มักมีพื้นที่สำหรับให้คนในวงการเดียวกันได้วิพากษ์วิจารณ์

(๒๒)

อย่างเข้มข้นจริงจัง ถ้างานดีจริงต้องพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า "เอหิปัสสโก" (เรียกให้มาดู) ถือว่าเป็นเกียรติด้วยซ้ำไปทีมงานของเราได้รับความสนใจจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วสรุปประเด็นที่สำคัญของ Book Review ช่วยให้เห็นช่องว่าง/ช่องโหว่ทางวิชาการ (gap) ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นหัวข้อวิจัยได้ ยอมรับว่าหัวข้อวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของผู้เขียน เรื่อง "จิตตมาตรของนิกายโยคจาร" (Yogacara's Mind-Only) ได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านบทวิจารณ์หนังสือ แล้วนำเสนอโครงสร้างบทวิจารณ์หนังสือ มี ๓ ประการ คือ (๑) ส่วนนำ (Introduction) แนะนำให้ผู้อ่านรู้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสือ/บทความวิชาการที่จะวิจารณ์บอกเหตุผล/ความสำคัญ แก่ผู้อ่านว่าทำไมเลือกหนังสือ/บทความวิชาการเรื่องนั้นมาวิจารณ์ (๒) ส่วนเนื้อ (Body) (ก) สรุปย่อความ (summary) สารสำคัญของหนังสือ/บทความที่เลือกวิจารณ์ (ข) วิจารณ์/แสดงทัศนะเชิงประเมิน (critical evaluation) ต่อหนังสือ/บทความที่เลือกวิจารณ์มีจุดแข็ง (strengths) และ-จุดอ่อน (weaknesses) คืออะไร และ (๓) ส่วนสรุป (Conclusion) ก่อนสรุปเป็นข้อควรทำและไม่ควรทำ ประกอบด้วยอะไรบ้าง

เนื้อหาของบทความเหล่านี้ เป็นบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับจากนักศึกษาและคณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ล้วนให้มุมมองในมิติทางด้านศาสนาและปรัชญารวมทั้งพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ในสาขาวิชาสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้ง

สำหรับรายละเอียดบทความทั้งหมดเหล่านี้ ผู้ใคร่ต่อการศึกษาเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ได้จากบทความดังกล่าว ในวารสารฉบับนี้ และพบกันอีกในวารสารมหาจุฬาวិชาการ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๗

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ)

บรรณาธิการ

วารสารมหาจุฬาวิชาการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(๖)
แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ตามหลักอุปทานิยธรรม ๗:	
กรณีศึกษา อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ	๑
พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมานิตโต)	
พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)	
พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), รศ.ดร.	
ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม	
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทในประเทศกลุ่มอาเซียน:	
กรณีศึกษาประเทศไทยและลาว	๑๕
พระมหาอุทตนา นรเชฏฐโฐ (ศิริวรรณ), รศ.ดร.	
พระครูปลัดเจริญ วฑฒโน (มันจะนา), ผศ.ดร.	
อาจารย์ประจำ ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
ดร.จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์	
อาจารย์พิเศษ ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์	
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิด	
อย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้	
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓	๓๓
นายอรรถสิทธิ์ สุวรรณมณี	
ดร.คงรัฐ นวลแปง	
ดร.ชนิษฐา พรหมเหลือ	
หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์	
มหาวิทยาลัยบูรพา	

(๒๔)

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๔๙

นางสาวสุจิตรา สัญญะสาร

ดร.ชัยยศ เดชสุระ

ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

๖๓

นางสาวปาณิสรา สัทศรี

ดร.วีรภัทร ภัทรกุล

รศ.ดร.อัจฉรา นิยมภา

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ

ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๗๘

นายอัษฎา ตารินทร์

ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง

ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน

๙๔

นายวันชาติ แซ่มเกตุ

ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง

ผศ.ดร.ปพนสรณ์ โพธิพิทักษ์

ดร.ชิสรา พันธุ์ไพโรจน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

การศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาล

ตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์

๑๑๔

นายวีรวิธ สุขสันตินันท์

รศ.ดร.สุกัญญา แซ่มซ้อย

ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาระดับความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

๑๒๕

นายเจษฎา ภาชนะสมบัติ

ผศ.ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา

สาขาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศ

ทางการศึกษาของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

พระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑๓๘

นางสาวซัชชา จำปาทิพย์

ดร.ชัยยศ เดชสุระ

ผศ.ดร.พรเทพ ฐัฒน

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑๕๓

นางปิ่นมณี ฤทธิศร

ดร.ชัยยศ เดชสุระ

ผศ.ดร.พรเทพ ฐัฒน

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

(๒๖)

ภาวะพึ่งพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ตำบลท่าขนอน

อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑๗๐

นางสาวการิยะ วิเชียร

ผศ.ดร. ทิพย์วัลย์ สุรินยา

สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การบริหารองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ

๑๘๐

พระครูสุภัททิกิจจานุการ

นายสุขสร ทองที

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

นายปรัชญา บุตรสะอาด

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน

เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

๑๙๗

พระใหม่ เพ็ญบุญ

รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน

สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๒๑๗

นางสาวสุกิริ์ โลไธสง

รศ.ดร.อัจฉรา นิยมภา

ดร.วีรภัทร ภัทรกุล

สาขาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

๒๓๓

ผศ.ดร.ฉัตยาพร เสมอใจ

อาจารย์ประจำหลักสูตร บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ของสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๒๔๘

นางสาวธวัลพร ศุภเลิศ

ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโธสง

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิยามของภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท:

กรณีศึกษาพระภิกษุโกตมเถรี พระปฐาจารย์เถรีและพระกมลเถรี

๒๖๓

แม่ชีสถิตาภรณ์ กลิ่นนธ์

ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณม

ผศ.พิเศษ.ดร.อรชร ไกรจักร์

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

๒๗๙

นายเกียรติศักดิ์ ชมภูราช

ผศ.ดร.กัลยมน อินทุสุต

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจ

ในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

จังหวัดกาญจนบุรี

๒๙๕

นางสาวสุภาวดี จันทร์สว่าง

ดร.मितภาณี พุ่มกล่อม

ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์

ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

(๒๘)

พระพุทธศาสนากับการจัดการสิ่งแวดล้อม

๓๑๒

นายปรัชญา บุตรสะอาด

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

ดร.พริ้งกษณ์ ฉันทวิริยสกุล

ดร.วรพจน์ ก้องเสนาะ

อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียน

กลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑

๓๒๗

นายจักรพันธ์ ผิวอ่อน

พระเทพวชิรเมธี, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ขาดการศึกษา

๓๔๗

รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็ก

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑

๓๗๘

นางสาวผุสดี คำเพราะ

ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง

ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทย

๓๙๑

ดร.กฤติกา ชำพิมล

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุน

ทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาระดับปริญญาตรี

สาขาการแสดงดนตรี ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

๔๐๖

จำอากาศเอก ชนัสนันท์ การ์ย์ภูมิ

รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วินัยภิกษุสงฆ์กับการบรรลุลหรรณในพุทธศาสนาเถรวาท

๔๒๑

พระมหาวิญญูธรรม ญาณกิตติ (ศรีชัย)

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ๔๓๕

ผศ.ดร.นิพนธ์ รัตนะรัต

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

ผศ.(พิเศษ) ดร.อรชร ไกรจักร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศึกษาวิธีระงับความโกรธตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค

๔๕๑

พระมหาภุชญา โอภาโส (วรัญญ์)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)

พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร, รศ.ดร.

ผศ. (พิเศษ) ดร.อรชร ไกรจักร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๓๐)

บทวิพากษ์หนังสือ “พุทธจิต และการจัดการความรู้สู่ปัญญา” ๔๖๐

สุภาวดี คูหาทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ๔๗๑

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก

- คำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๗๖
- แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๘๙
- กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๙๐
- หลักเกณฑ์ในการตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๙๑
- ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารมหาจุฬาริชาการ ๔๙๒

แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์
ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗: กรณีศึกษา อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
Guidelines for Sangha Affairs Administration in Government Area
According to 7 Aparihāṇiyadhammas:
A Case Study of BangBo District Samut Prakan Province

พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมานิตโต)*

Phravachiradhamvithan (Sommuk Samāhito)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Art (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริธำโน)**

Phra Devvajarachan (Thiab Siriṭhāno)

แม่ชีกฤษณา รักษาโณ***

Kritsana Raksachom

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: samahito34@gmail.com, malaithiab9@gmail.com, kritsana.rak@mcu.ac.th

Received: May 23, 2023

Revised: November 20, 2023

Accepted: November 23, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ (๒) เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรม ๗ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๑๕ รูป/คน

* พระวชิรธรรมวิธาน (สมนึก สมานิตโต) Phravachiradhamvithan (Sommuk Samāhito) นิสิตปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Student Master of Art Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** พระเทพวัชรจารย์ (เทียบ สิริธำโน), รศ.ดร. Phra Devvajarachan (Thiab Siriṭhāno) Assoc.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ Asst.Prof. Dr.Kritsana Raksachom ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ มีประเด็นที่ควรพิจารณาสภาพการณ์การจัดประชุมคณะสงฆ์ ความรู้ความเข้าใจเรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การประพฤติตนรับลาสิกขา การใช้จ่ายที่อำนวยความสะดวกและการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ ในขณะเดียวกัน ยังพบว่ามีจำนวนของศาสนบุคคลและผู้ที่เข้ามาบวชน้อยลง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยพบว่าหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือ ภิกขุอุปทานิยธรรม ๗ ประการ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือกันและกันและการทำงานเป็นทีม แนวทางในการนำหลักภิกขุอุปทานิยธรรมมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง คือ (๑) ควรหมั่นประชุม (๒) ควรจัดการประชุมด้วยความพร้อมเพรียงกัน (๓) ควรให้ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (๔) ควรถือเรื่องการเคารพพระผู้อาวุโสตามลำดับพรรษาเป็นสำคัญ (๕) ควรสำรวมระวังในการรับลาสิกขา (๖) ควรหมั่นน้อยสันโดษในปัจจัย ๔ (๗) ควรจัดกิจกรรมหรือโครงการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้การบริหารงานคณะสงฆ์ด้านการปกครองมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารกิจการ; การปกครอง; หลักอุปัฏฐาธรรม

Abstract

A Study on the Sangha Affairs Administrative Guidelines in the Government of Bang Bo District Sangha Samut Prakan Province has objectives as follow: (1) to study the situation of Sangha affairs administration in the administration of the Sangha in Bang Bo District, Samut Prakan Province (2) to study the seven principles of 7 Aparihānīyadhammas appearing in Theravada Buddhist scriptures (3) to study the approaches for the administration of Sangha affairs in relation to the administration of the Sangha According to the principle of 7 Aparihānīyadhammas. This research is qualitative research through studying documents and interviewing key informants, including 15 people.

The research results showed that Sangha affairs administration in Bang Bo District Sangha Administration Samut Prakan Province had several weaknesses. For example, each temple had too few meetings. The meeting lacked coherence and the meeting was concluded before the scheduled time. Monks also lacked knowledge and understanding of the Sangha Act, such as a lack of caution in accepting luxury things. Moreover, there were a few new monks in the present. Also, the remaining monks did not pay attention to their studies and were interested in finding knowledge to increase their abilities.

However, the research has found that there were principles that can be used to solve the above problems, namely the 7 Aparihāṇiyadhammas. The 7 Aparihāṇiyadhammas is an important set of principles in the administration of the Sangha to bring the unity and the prosperity. The guidelines for applying the 7 Aparihāṇiyadhammas principles in the administration of Sangha affairs in administrative matters are: (1) holding regular meetings, (2) holding meetings in unison, (3) giving importance to the study of the Dharma and Vinaya and the Sangha Act, (4) considering the respects of the elder monks as important (5) being cautious when accepting fortune (6) being contents in the four requisites (7) organizing various activities or projects to increase the number of monks and develop existing monks to earn more knowledge. If the Sangha can follow all these recommendations, they will have only prosperity without decline at all.

Keyword: Administrative; Government; Aparihāṇiyadhamma

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงบริหารงานพระพุทธศาสนาในยุคแรกค่อนข้างซับซ้อน เพราะพระสงฆ์ทั้งหลายล้วนเป็นพระอริยบุคคล อย่างน้อยก็เป็นพระโสดาบันบุคคล ในยุคแรกนี้พระพุทธองค์ทรงใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการบริหารคณะสงฆ์ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักธรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อขัดเกลาอัธยาศัยของพระภิกษุสงฆ์ให้ประณีตโดยลำดับ อันเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์สงบเรียบร้อยจากภายใน ด้วยเหตุนี้ พระธรรมคำสอนจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ของพระองค์ ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญมากขึ้น มีพระภิกษุสงฆ์มาบวชมากขึ้น ท่านเหล่านั้น ก็มาจากต่างตระกูลต่างวรรณะกัน ต่างความรู้ ต่างอัธยาศัยกัน อีกทั้งยังเป็นปุถุชนอยู่ จึงทำสิ่งไม่ดีงามขึ้น อันเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารคณะสงฆ์ให้มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามที่เรียกว่า “พระวินัย” ดังนั้น พระวินัยจึงเป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ของพระองค์ การปฏิบัติและการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยจะเป็นการสร้างเสริมศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นแรงจูงใจให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข^๑

หลักธรรมที่สำคัญในการบริหารหมู่คณะที่พระพุทธองค์ทรงยกย่องว่าเป็นธรรมที่ทำให้เจริญฝ่ายเดียว ไม่เสื่อมเลย แก่หมู่ชนผู้ประพฤติปฏิบัติตาม ก็คือ ภิกขุอปริหานิยธรรม ๗ ประการ คือ (๑) ภิกขุ

^๑ กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), คำนำ.

พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย ประชุมกันมากครั้ง^๒ (๒) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุ ยังพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์พึงทำ^๓ (๓) ภิกษุ พึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังไม่บัญญัติสิ่งที่เรามีได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่เราบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมันตามสิกขาบทที่เราบัญญัติไว้แล้ว^๔ (๔) ภิกษุพึงหวังได้แต่ ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังสักการะ เคารพ นับถือ บูชาภิกษุผู้เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู บวชมานาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และสำคัญถ้อยคำของท่านเหล่านั้นว่า เป็นสิ่งควรรับฟัง^๕ (๕) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยัง ไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งต้นหาก่อให้เกิดภพใหม่ที่เกิดขึ้นแล้ว^๖ (๖) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังเป็นผู้มุ่งหวังเสนาสนะป่า (๗) ภิกษุพึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังตั้งสติ ไว้ในภายในว่า “ทำอะไร เพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายผู้มีศีลงามที่ยังไม่มาฟังมา ท่านที่มาแล้วพึงอยู่อย่างผาสุก” ภิกษุทั้งหลาย พึงหวังได้แต่ความเจริญ อย่างเดียว ไม่มีความเสื่อมเลย ตราบเท่าที่ภิกษุยังมีอุปทานียธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่ และใส่ใจใน อุปทานียธรรมทั้ง ๗ ประการนี้อยู่^๗

เพราะเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อนำหลักอุปทานียธรรม ๗ ประการไปใช้ในการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้ องค์กร มีความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัย และมีความรู้ มีความสามารถ สมควรสมานสามัคคี สามารถ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายด้วยดีตลอดไป

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒.

^๓ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๓๔๐-๓๔๑.

^๔ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๓๔๑-๓๔๒.

^๕ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓๖/๑๒๖.

^๖ ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๓๔๓.

^๗ ที.ม. (ไทย) ๑๐/ ๑๓๖/๘๒-๘๓.

^๘ ดุราลละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒-๘๓.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
๒. เพื่อศึกษาหลักอปริหานิยธรรม ๗ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

๑.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาและแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ คู่มือและกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์ และผลการบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง หลักกติกุอปริหานิยธรรม ๗ ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ ศึกษาข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรค หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินงานด้านการปกครองและแนวทางการนำหลักกติกุอปริหานิยธรรม ๗ มาเป็นแนวทางการบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

๒. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และเกณฑ์การพิจารณาจัดคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้สัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ประกอบด้วย พระสังฆาธิการของอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ และนักวิชาการศาสนา รวม ๑๕ รูป/คน

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่จัดทำขึ้น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานด้านการปกครอง ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ ศึกษาหลักการ ทฤษฎี หนังสือ รายงานวิจัย วารสาร บทความที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ตั้งแต่ต้นนโยบายจากผู้บริหารกลไก การขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการและผู้ปฏิบัติงาน ระบบ กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการดำเนินงาน การจัดการ สารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ตลอดจนการนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาแก้ไข้ปัญหาและข้อเสนอแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

๓.๒ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาหลักการ ทฤษฎี หนังสือ รายงานวิจัย วารสาร บทความ นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๓ ดำเนินการออกแบบและสร้างแบบสัมภาษณ์การวิจัยที่ครอบคลุมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended questions)

๓.๔ นำเสนอร่างข้อคำถามสัมภาษณ์ต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบ เครื่องมือ การวิจัย

๓.๕ ปรับแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๓.๖ ยื่นขอหนังสือขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๗ นำแบบสัมภาษณ์ไปดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนด อาจจะมีการปรับคำถามหรือมีคำถามอื่น ๆ เพิ่มเติมอีกในระหว่างการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูล ประมวลผลและวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ด้านการปกครอง สภาพปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาด้วยหลักธรรมในการดำเนินงานบริหาร กิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง และแนวทางการนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวิธีดำเนินการ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ การประชุม ทาง วิชาการ บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

ขั้นตอนที่ ๒ ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินการบริหารจัดการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

ขั้นตอนที่ ๓ เก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผล วิเคราะห์สังเคราะห์และตีความข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา หลักฐานทางพระพุทธศาสนา หนังสือ วารสาร บทความและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

ขั้นตอนที่ ๔ นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ที่มีเนื้อหา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

ขั้นตอนที่ ๕ นำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ที่ได้จากผลการศึกษาวิจัยมาปรับใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมสามารถปฏิบัติได้จริงตามสภาพ การจัดให้มีการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถ ที่นำไปใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้สอดคล้องตามนโยบายที่ตั้งไว้

ขั้นตอนที่ ๖ สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยจะสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อที่กำหนดไว้ จากนั้นจะเสนอการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะ เพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เน้นการศึกษาวเคราะห์จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาของการดำเนินงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการเสนอแนวทางการนำหลักพุทธธรรมมาบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร มีวิธีดำเนินการดังนี้

๑.๑ ประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แผนยุทธศาสตร์ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ระเบียบมหาเถรสมาคม

๑.๒ ประมวลผล วิเคราะห์ สังเคราะห์และตีความข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักอุปธานิธรรม ๗ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองและการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ

๑.๓ ประมวลผล วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการนำหลักอุปธานิธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๒.๑ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาของการดำเนินงาน และแนวทางการนำหลักอุปธานิธรรม ๗ มาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์

๒.๒ ประมวลข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความและสรุปข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัย มีวิธีการดังนี้

(๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ

(๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์ มาจำแนกเป็นประเด็น ประมวลผลสังเคราะห์ประเด็น ปัญหาอุปสรรคและการแก้ปัญหาในการดำเนินงาน แนวทางการนำหลักการบริหารนิยธรรม ๗ และหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

(๓) วิเคราะห์ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยจัดเรียงข้อมูลตามนัยสำคัญของข้อมูลที่สอดคล้องกับประเด็นการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

(๔) วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำผลการวิจัยมาปรับใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง และกระบวนการดำเนินงานของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง การดำเนินการที่เป็นไปตามนโยบายและเป้าหมายที่ตั้งไว้ ตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ และเป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์สรุปเป็นประเด็น เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง ตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ มีรายละเอียดการนำเสนอ ดังนี้

ตารางที่ ๑ สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์และแนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ตามหลักการบริหารนิยธรรม ๗ ข้อที่ ๑-๗

สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของคณะสงฆ์	แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครองของคณะสงฆ์
ข้อที่ ๑ - การประชุมประจำปีอย่างน้อยปี - การประชุมประจำเดือนของพระสงฆ์ไม่ค่อยมีการประชุมกัน - การประชุมออนไลน์ยังไม่ทั่วถึงเนื่องจากปัญหาของการใช้สื่อสมัยใหม่	- การประชุมประจำปีจัดประชุมเป็นไตรมาส - การประชุมประจำเดือนควรประชุมทุกวันพระเพื่อรับรู้ปัญหาและหาทางแก้ไขได้ทันที - จัดอบรมการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการประชุมเมื่อเกิดสถานการณ์ไม่ปกติ

ข้อที่ ๓ • พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจระเบียบปฏิบัติ • พระสงฆ์บางรูปไม่ปฏิบัติตามระเบียบคำสั่ง	• ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถูกต้องชัดเจน • แนะนำตักเตือนให้ปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ
ข้อที่ ๔ • การให้ความเคารพนับถือพระอาวุโสยังมีข้อขัดแย้งกัน	• ให้ความเคารพนับถือพระสงฆ์ผู้มีพรรษามากแม้ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ • ให้ความเคารพพระสงฆ์ผู้มีตำแหน่งหน้าที่แม้มีพรรษาน้อยกว่า
ข้อที่ ๕ • การรับลาสิกขาจากผู้หวังผลประโยชน์ • การถวายลาสิกขาเพื่อทำงานก่อสร้าง	• สำรวมระวังเรื่องการรับสิ่งต่าง ๆ • จัดตั้งคณะกรรมการมาดูแลเรื่องต่าง ๆ
ข้อที่ ๖ • การอยู่อาศัยในสถานที่โอ้อาหารหามากเกินไป • การใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เหมาะสม • การใช้สื่อเทคโนโลยีเกินความจำเป็น	• ควรจัดสถานที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมแก่สมณเพศ ไม่ต้องหรูหรามากนัก • สิ่งอำนวยความสะดวกใช้เท่าที่จำเป็นและใช้ในเวลาที่เหมาะสม • ใช้สื่อเทคโนโลยีให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
ข้อที่ ๗ • ขาดบุคลากรที่พร้อมจะรับการส่งเสริม • บุคลากรมีอายุมากไม่ต้องการศึกษาต่อ • พระบวชใหม่ส่วนมากบวชแล้วอยู่ไม่นาน	• แนะนำให้พระสงฆ์เห็นความสำคัญของการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอ บางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ” พบว่า พระสังฆาธิการผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางการปกครองโดยส่วนใหญ่ มีพื้นฐานประพฤติปฏิบัติตามสิกขาอุปัชฌายธรรม ๗ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุ ถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า^๙ จากการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

^๙ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), เมืองไทยจะวิฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

๑. หลักกฏข้อปธานิยธรรม ข้อที่ ๑ หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ประชุมกันมากครั้ง

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อ โดยส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติตามหลักอปรธานิยธรรมข้อนี้โดยเข้าร่วมประชุมภายในองค์กรอยู่เสมอ มีการปรึกษาหารือ พุดคุยสื่อสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในองค์กรอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับที่ ประยงค์ พรหมมา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอปรธานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอปรธานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นด้านการประชุมกันเนืองนิตย์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด^{๑๐}

๒. หลักกฏข้อปธานิยธรรม ข้อที่ ๒ พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่สงฆ์พึงทำ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อพร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่สงฆ์พึงทำ โดยเข้าร่วมประชุมก่อนเวลาและตรงเวลา มีการลงมติเห็นชอบในการประชุมต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการประชุม การทำกิจกรรมต่าง ๆ กับองค์กรโดยพร้อมเพรียงกัน ไม่ละทิ้งการประชุมโดยไม่มีเหตุอันควร ดังกล่าวนี้อ สอดคล้องกับที่ พระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จันทวโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงาน บุคคลตามหลักอปรธานิยธรรม ๗ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานของบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่มีต่อการบริหารงานบุคลากรตามหลักอปรธานิยธรรม ๗ โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๑}

๓. หลักกฏข้อปธานิยธรรม ข้อที่ ๓ ไม่บัญญัติสิ่งทีพระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งทีพระองค์ทรงบัญญัติไว้

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการ อำเภอบางบ่อ โดยส่วนใหญ่มีพื้นฐานประพฤติปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อสิ่งที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้ โดยคำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม โดยถือว่าสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้นั้น เปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญที่พระสงฆ์ต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ดังกล่าวนี้อ สอดคล้องกับที่ พระสุรชัย สุรชโย (ทองกันยา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักอปรธานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอบางบ่อ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้หลักอปรธานิยธรรม ในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี ด้านไม่บัญญัติในสิ่งที่

^{๑๐} ประยงค์ พรหมมา, “การบริหารงานตามหลักอปรธานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๑} พระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จันทวโธ, “การบริหารงานบุคคลตามหลักอปรธานิยธรรม ๗ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ล้มเลิกสิ่งที่พระองค์บัญญัติไว้ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ^{๑๒}

๔. หลักอุปทานิยธรรม ข้อที่ ๔ เคารพนับถือและรับฟังถ้อยคำของภิกษุผู้ใหญ่

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อมีพื้นฐานประเพณีปฏิบัติตามถ้อยคำของผู้บังคับบัญชา ผู้มีอาวุโสหรือผู้มีพรรษามาก เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์กร และเป็นไปตามนโยบายที่องค์กรกำหนดไว้ ด้วยความสุจริต เคารพเชื่อฟังและให้เกียรติ ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่เสนอ อัสวมนตา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอุปทานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอุปทานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีมาใช้ในการบริหารด้านเคารพเชื่อฟังและให้เกียรติแก่ผู้ที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ใหญ่ (ผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร) และปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนที่ตักเตือนนั้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ^{๑๓}

๕. หลักอุปทานิยธรรม ข้อที่ ๕ ไม่บรรลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อ โดยส่วนใหญ่มีพื้นฐานประเพณีปฏิบัติตามหลักอุปทานิยธรรม ๗ ข้อที่ ๕ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมเสนอข้อมูล และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงมีส่วนร่วมในการบริหารองค์กรคณะสงฆ์ โดยถือประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งในการปกครองของคณะสงฆ์จะให้อำนาจแก่ผู้ที่มีความสามารถตามลำดับขั้น เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปทานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตามหลัก อุปทานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๔}

^{๑๒} พระสุรชัย สุรชโย (ทองกันยา), “การประยุกต์ใช้หลักอุปทานิยธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔).

^{๑๓} เสนอ อัสวมนตา, “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอุปทานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๑๔} พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ), “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอุปทานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๖. หลักกฏข้อปธานิยธรรม ข้อที่ ๖ ยินดีในเสนาสนะอันควร

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อ โดยส่วนใหญ่มีพื้นฐานประเพณีปฏิบัติ ตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ข้อที่ ๖ โดยยินดีในเสนาสนะที่สงัด ไม่วุ่นวาย ควรแก่การเจริญ สมณวิปัสสนากรรมฐาน และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การที่พระสงฆ์ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรม เพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาให้แก่ผู้อื่น ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่ พระครูสังฆรักษ์ วีระศักดิ์ จันทวิโส ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานบุคลากรตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ของโรงเรียน มัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานบุคลากรของผู้บริหาร สถานศึกษาและครูที่มีต่อการบริหารบุคลากรตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร โดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๕}

๗. หลักกฏข้อปธานิยธรรม ข้อที่ ๗ ตั้งใจอยู่ว่าเพื่อนภิกษุสามเณรเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่ อาวาสขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการอำเภอบางบ่อ โดยส่วนใหญ่มีพื้นฐานประเพณีปฏิบัติ ตามข้อที่ ๗ ปกป้องคุ้มครองพระพุทธานุศาสนาดด้วยการตั้งมั่นในศีลสิกขา สนับสนุนการบรรพชาอุปสมบท ปลุกจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาแก่ประชาชน นำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไป ส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม และนำหลักศาสนาพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของตนเองและ ผู้อื่นตามสมควร ซึ่งพระสงฆ์ต้องมีจิตใจกว้างขวางยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่และปรารถนาดีต่อสมาชิกเก่า ทำให้สังคมไม่เกิดความเสื่อม ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่ พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ของ คณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ปรากฏว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๖}

^{๑๕} พระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จันทวิโส, “การบริหารงานบุคคลตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๖} พระครูวิลาศกาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ), “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกฏข้อปธานิยธรรม ๗ ของ คณะสงฆ์อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดกาญจนบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารจัดการคณะสงฆ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

พระสังฆาธิการให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมประชุมตามมติมหาเถรสมาคมและการเข้าร่วมประชุมตามกำหนดการของผู้ปกครอง ควรจัดการประชุมเพื่อชี้แจงข่าวสารหรือชี้แจงกฎระเบียบต่าง ๆ ให้มากขึ้น ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจอย่างชัดเจน และควรให้ศึกษากฎระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของวัดที่อาศัยอยู่ให้เข้าใจด้วย ควรจัดอบรมเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ ควรจัดประชุมเพื่อวางนโยบายเรื่องการปกครองร่วมกันภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการกำหนดข้อบังคับในการปกครอง เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจตรงกันและจัดการปกครองได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

- (๑) ศึกษาความคิดเห็นพระภิกษุและสามเณรในเขตปกครองที่มีต่อพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- (๒) ศึกษาความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนในชุมชนที่มีต่อพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- (๓) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

ประยงค์ พรหมมา. “การบริหารงานตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูวิลาสกาญจนธรรม (เล็ก สุขุมปณฺโญ). “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต การบริหาร จัดการคณะสงฆ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

- พระครูสังฆรักษ์วีระศักดิ์ จันทวีโส. “การบริหารงานบุคคลตามหลักอปรินายธรรม ๗ ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.
- พระสุรชัย สุรชัย (ทองกันยา). “การประยุกต์ใช้หลักอปรินายธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- เสนอ อัครมนต์. “รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอปรินายธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาท
ในประเทศกลุ่มอาเซียน : กรณีศึกษาประเทศไทยและลาว*

The Networking of Cultural Tourism based on the Buddha's Footprints
in ASEAN Countries: A Case Study of Thailand and Lao

พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ**
Phramaha Yutthana Narajettho
พระเจริญ วฑฒโน***
Phra Caroen Vaddhano
จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์****
Jutharat Thonginchan

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: thira74@gmail.com

Received: November 28, 2023

Revised: March 22, 2024

Accepted: March 22, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รอยพระพุทธบาทที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว (๒) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว (๓) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธบาทสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืนในประเทศไทยและลาว วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบภาคสนาม ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการดำเนินการวิจัยในพื้นที่วิจัย ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในพื้นที่แห่งละ ๕ รูป/คน รวม ๒๕ รูป/คน และการประชุมกลุ่ม พื้นที่สำหรับการวิจัยมีจำนวน ๕ แห่ง ในประเทศไทย ๔ แห่ง และประเทศลาว ๑ แห่ง

* บทความนี้ได้พัฒนามาจากบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือสารนิพนธ์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๖ งานพิธีประสาทปริญญา ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๙-๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

** พระมหายุทธนา นรเชฏโฐ, รศ.ดร. Phramaha Yutthana Narajettho, Assoc.Prof.Dr.

*** พระเจริญ วฑฒโน, ผศ.ดร., Phra Caroen Vaddhano, Asst.Prof.Dr.

**** ผศ.ดร.จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, Asst.Prof.Dr. Jutharat Thonginchan.

ผลการวิจัยพบว่า (๑) รอยพระพุทธรูปที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว จำนวน ๕ แห่งที่เป็นกรณีศึกษา มีประวัติความเป็นมา มีความสำคัญที่แตกต่างกัน และมีหลักการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างเครือข่าย คือด้านการบริหารจัดการ การบริการนักท่องเที่ยว และการสนับสนุนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือมีสิ่งดึงดูด การเข้าถึงง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีที่พัก มีกิจกรรม และมีการบริการในพื้นที่แก่นักท่องเที่ยว ทำให้สถานที่ทั้ง ๕ แห่งนี้ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของท้องถิ่น ของประเทศและของโลกโดยมีรอยพระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญ (๒) กระบวนการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว พบว่า มีการพัฒนาทั้งด้วยศักยภาพของตนเองและการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทำให้อรอยพระพุทธรูปได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาอาคาร และสถานที่โดยรอบ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล หน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่เดินทางมาเยี่ยมชมในแต่ละปี (๓) แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอรอยพระพุทธรูปที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนในไทยและลาว พบว่า แต่ละแห่ง มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นรูปธรรม ๕ แนวทาง ได้แก่ การเชื่อมโยงเชิงสากล การเชื่อมโยงแบบมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงกับความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก การเชื่อมโยงเชิงโบราณคดี และการเชื่อมโยงกับความเป็นมรดกโลก

คำสำคัญ : เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; รอยพระพุทธรูป; ประเทศกลุ่มอาเซียน; ไทยและลาว

Abstract

This research project had three objectives; (1) to study and analyze the important Buddha's footprints in Thailand and Lao, (2) to analyze the process of the networking of cultural tourism in Thailand and Lao, and (3) to synthesize the guideline of conservation and development of the Buddha's footprints to constructive and sustainable connect the networking of cultural tourism in Thailand and Lao. The research methodology was qualitative research with the documentary study and the field study by using observation, in-depth interviews with the 5 key informants of each place, and focus group discussion. The research fields consist of 5 areas: Thailand 4 places and Lao 1 place.

The research result found that; (1) The 5 important Buddha footprints in the field areas had different backgrounds, importance and the development principles corresponding to the concept of networking in 3 dimensions: Management, tourist

service, and supporting. And then they correspond to the concept of cultural tourism into these factors: Attraction, accessibility, amenities, accommodation, activities, and ancillary service. These factors impacted the 5 Buddha's footprints become to the popular cultural tourism place of local, countries and world based on the Buddha's footprint. (2) For the development of networking cultural tourism in Thai and Lao, it was found that there was internal potentiality and cooperation with the external organization. These factors impacted to continued development of the Buddha's footprints both buildings and contextual places to respond to the needs of people and organizations in the local community and tourists both of internal and overseen countries who came to visit each year. (3) For the guideline of conservation and development of the Buddha's footprints to constructive and sustainable connect the networking of cultural tourism in Thailand and Lao, it was found that there were five ways of conservation and development into 5 connections: International connection, participative connection, faith connection according to the Buddha traveled around the world, archeological connection, and connection with the world heritage.

Keywords: The Networking of Cultural Tourism; the Buddha's Footprints; ASEAN Countries; Thailand and Lao

บทนำ

รอยพระพุทธบาท คือภาพประติมากรรมที่แสดงรอยจารึกคล้ายกับรอยเท้าของพระพุทธเจ้า ซึ่งเชื่อกันว่าพระพุทธองค์ได้ทรงประทับจารึกไว้ในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น เพื่อให้บุคคลอื่นได้รู้ได้เห็น ถึงลักษณะที่แสดงถึงตัวตนของพระองค์ รอยพระพุทธบาทที่ได้รับการยืนยันและเชื่อกันว่าเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่แท้จริง มีอยู่ ๕ แห่ง ได้แก่ (๑) รอยพระพุทธบาทที่เขาสุวรรณมาลิก (ที่เขาอภัยคีรี ศรีลังกา) (๒) รอยพระพุทธบาทที่เขาสุวรรณบรรพต (เขาสัจจพันธ์ วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี) (๓) รอยพระพุทธบาทที่เขาสุมนภูฏ ยอดเขาอดัมพิก เรียกว่าศรีปาทะ (เมืองนาลันธานี ศรีลังกา) (๔) รอยพระพุทธบาทที่แม่น้ำนัมมทา (บ้างเชื่อว่าที่ประเทศอินเดีย เรียกว่าแม่น้ำเนรพุททา บ้างก็เชื่อว่าอยู่ที่เกาะแก้วพิสดาร แหลมพรหมเทพ จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย) และ (๕) รอยพระพุทธบาทที่โยนกบุรี (คือพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่)^๑

^๑ “ความเชื่อ ตำนานเรื่องรอยพระพุทธบาททั้ง ๕ แห่ง ตามพระไตรปิฎกและความเชื่อต่าง ๆ”, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.faiythathai.org> [๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖].

โดยเฉพาะรอยพระพุทธรูปที่ภูเขาสมณภูมียอดเขาอาดัมพีค ที่เรียกว่า ศรีปาทะ เมืองนาลันธานี ประเทศศรีลังกานั้น นอกจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งในประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ลาว กัมพูชา และประเทศไทย จะเชื่อว่าเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าแล้ว ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาคริสต์ยังมีความเชื่อความศรัทธาเคารพนับถือต่อรอยพระบาทแห่งนี้ด้วย แต่ต่างจากความเชื่อของพุทธศาสนิกชน โดยชาวฮินดูหรือผู้ที่นับถือศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าเป็นรอยเท้าของพระศิวะ ชาวมุสลิมหรือผู้นับถือศาสนาอิสลาม เชื่อว่าเป็นรอยเท้าของมนุษย์คนแรกของโลก คืออาดัม เขาได้เหยียบรอยเท้าไว้บนยอดเขาแห่งนี้เป็นครั้งแรก เมื่อครั้งที่ถูกขับไล่ออกจากสวรรค์ ส่วนชาวคริสต์หรือผู้นับถือศาสนาคริสต์เชื่อว่าเป็นรอยเท้าของนักบุญเปโตร ซึ่งเป็นนักบุญที่สำคัญคนหนึ่งของศาสนาคริสต์ที่ได้เดินทางแสวงบุญ ณ ยอดเขาแห่งนี้ และได้เหยียบรอยเท้าไว้^๒ แต่ในอรรถกถาปุณณิวัตตสูตร มัชฌิมนิคาย อุปริปณณาสกั สฬายตนวรรค ได้กล่าวถึงรอยพระบาท ๒ แห่งที่พระพุทธเจ้าได้ประทับรอยไว้ด้วยพระองค์เอง แห่งที่หนึ่งที่ริมฝั่งแม่น้ำนิมมะทา พระพุทธองค์ได้ประทับไว้ตามคำทูลของพญานาค เพื่อไว้ให้พญานาคทั้งหลายได้กราบสักการะ แห่งที่สอง ที่เจิงเขาสัจจพันธ์ (สันนิษฐานว่าคือเขาสุวรรณบรรพต จังหวัดสระบุรี ประเทศไทย) พระพุทธองค์ได้ประทับรอยพระบาทไว้ตามคำทูลของนักพรตสัจจพันธ์ ดังข้อความว่า...เมื่อพระศาสดาทรงออกจากรั้วแล้วก็เสด็จถึงภูเขาสัจจพันธ์ ตรัสกับพระสัจจพันธ์ว่า มหาชนถูกเธอทำให้จมลงในทางอบาย เธอต้องอยู่ในที่นี้แหละ แก่ลัทธิของพวกคนเหล่านี้เสีย แล้วให้พวกเขาดำรงอยู่ในทางพระนิพพาน แม้ท่านพระสัจจพันธ์นั้นก็ทูลขอสิ่งที่จะต้องบำรุง พระศาสดาก็ทรงแสดงรอยพระบาทไว้บนหลังแผ่นหินที่บเหมือนประทับตราไว้บนก้อนดินเหนียวสด ๆ ฉะนั้น...^๓

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มีรูปแบบ และองค์ประกอบสำคัญเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม คือวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนหรือท้องถิ่น ด้วยการเข้าไปศึกษาเรียนรู้และเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ศาสนา สังคม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นและชุมชน โดยมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น เพื่อนมัสการเจดีย์สถาน โบราณสถานตามวัดในพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นในช่วงเวลาหรือเทศกาลนมัสการที่จัดขึ้นในแต่ละปี เพื่อกราบไหว้ขอพรสถานที่ศักดิ์และสำคัญของท้องถิ่นที่มีความเชื่อที่ต่อสิ่งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อไหว้พระตามวันหรือราศีเกิด เพื่อไหว้ขอพรจากพระเกจิอาจารย์สายพระปฏิบัติหรือพระวิปัสสนากรรมฐาน การเดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ณ ดินแดนพุทธภูมิ ประเทศอินเดีย เพื่อกราบไหว้ขอพรจากพญานาคของนักท่องเที่ยวในประเทศไทยที่กำลัง

^๒ Markus Aksland, *the Sacred footprint: A cultural History of Adam's Peak*, (Bangkok: Orchid Press, 2001), p. 41.

^๓ ม.อ.อ. (บาลี)/ไทย ๔/๓๙๕ - ๓๙๗.

เป็นที่นิยมในปัจจุบัน เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงมีความหมายที่ครอบคลุมถึงการเข้าไปศึกษาเรียนรู้ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชุมชนนั้นด้วย เพื่ออนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่วัฒนธรรมเหล่านั้น และเพื่อเปิดโลกทัศน์ใหม่ของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนด้วย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาท เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อ ความศรัทธา ความเคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนหรือนักท่องเที่ยวที่มีต่อรอยพระพุทธบาท ในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเผยแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนาสู่ภูมิภาคนั้น โดยเฉพาะในประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นประเทศพม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม โดยมีการสำรวจว่า ในประเทศไทยมีรอยพระพุทธบาทมากถึง ๔๘๑ แห่ง ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีจำนวน ๒๒ แห่ง ประเทศจีน (เขตสิบสองปันนา) ที่เมืองอาฬวี่ มีจำนวน ๒๖ แห่ง ประเทศพม่า มีจำนวน ๑๐ แห่ง ประเทศกัมพูชา มีจำนวน ๓ แห่ง ประเทศเวียดนาม มีจำนวน ๒ แห่ง และประเทศศรีลังกา ๑ แห่ง รวมรอยพระพุทธบาทในต่างประเทศทั้งสิ้นจำนวน ๖๔ แห่ง^๑

เหตุผลที่คณะผู้วิจัยเลือกศึกษารอยพระพุทธบาทในประเทศไทย ๔ แห่ง คือ (๑) รอยพระพุทธบาทที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (๒) รอยพระพุทธบาทที่วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี (๓) รอยพระพุทธบาทที่วัดรอยพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (๔) รอยพระพุทธบาทที่วัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี (๕) และในประเทศลาว ๑ แห่ง ได้แก่ รอยพระพุทธบาทที่วัดพระธาตุพูสี แขวงนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เพราะรอยพระพุทธบาทในสถานที่เหล่านี้มีความสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ความเจริญรุ่งเรืองด้านพุทธศิลปกรรมและของพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างประเทศไทยและลาว มีคุณค่าทางศิลปกรรม ประติมากรรม และการให้ความสำคัญของคนในท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นแหล่งศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของภูมิภาคด้วย กรณีรอยของพระพุทธบาท พระพุทธไสยาสน์ ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร มีความโดดเด่นสวยงาม สมบูรณ์มาก สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รับการขึ้นทะเบียนในบัญชีมรดกแห่งความจำของโลกร่วมภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ของยูเนสโก เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ส่วนรอยพระพุทธบาทสี่รอย ที่อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และรอยพระพุทธบาทที่วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี มีประวัติความเป็นมาที่เชื่อกันว่า

^๑ “จำนวนรอยพระพุทธบาทในประเทศไทยและต่างประเทศ”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://tamroiphrabud-dhabat.com/xmb/viewthread.php?tid=96> [๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๖].

เป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ประทับรอยด้วยพระองค์เอง โดยมีหลักฐานปรากฏเชิงประจักษ์อย่างชัดเจน ที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของพระพุทธศาสนาไปยังภูมิภาคแห่งนี้ ขณะที่รอยพระพุทธรูปที่วัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นรอยพระพุทธรูปคู่ที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางศาสนา ศิลปะ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมระหว่างคนในชมพูทวีป (ประเทศอินเดีย) กับอาณาจักรทวารวดี มากกว่า ๑,๐๐๐ ปี ที่ผ่านมา ส่วนรอยพระพุทธรูปบนยอดเขา วัดพระธาตุสุสี แขวงนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) นั้น มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง ได้รับการจดทะเบียนมรดกโลก โดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา และนครหลวงพระบางก็ได้รับการยกย่องเป็นเมืองที่ได้รับการปกป้องรักษาที่ดีที่สุด ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รอยพระพุทธรูปที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว
๒. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว
๓. เพื่อสังเคราะห์แนวทางอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืนในประเทศไทยและลาว

ขอบเขตการวิจัย

๑. ด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ (๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (๒) รอยพระพุทธรูปในประเทศไทยและลาว (๓) เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธรูปที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ๕ แห่ง ซึ่งเป็นรอยพระพุทธรูปที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว โดยให้ความสำคัญต่อการศึกษาประวัติและพัฒนาการของรอยพระพุทธรูป วิธีการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปที่สำคัญ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

๒. ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยพระสงฆ์ ข้าราชการ นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับรอยพระพุทธรูปในแต่ละพื้นที่ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือคนสำคัญในพื้นที่วิจัย จำนวน ๒๕ รูป/คน ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง คือนับบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในแต่ละพื้นที่

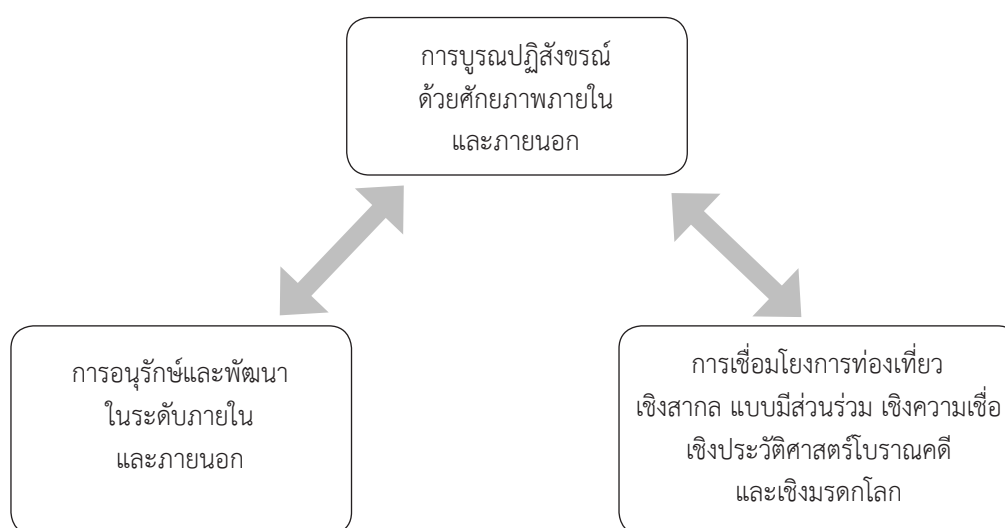
ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด เจ้าหน้าที่ของวัด ผู้นำชุมชน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญด้วยการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่เดินทางมากราบไหว้รอยพระพุทธบาทเหล่านี้ด้วย

๓. ด้านพื้นที่การวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย มี ๒ ประเทศ ได้แก่ประเทศไทยและประเทศลาว โดยพื้นที่การศึกษาวิจัยในประเทศไทย มี ๔ แห่ง ประกอบด้วย (๑) รอยพระพุทธบาท ของพระพุทธไสยาสน์ ที่วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (๒) รอยพระพุทธบาท ที่วัดพระพุทธบาท อำเภอรอยพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี (๓) รอยพระพุทธบาทสี่รอย ที่วัดพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (๔) รอยพระพุทธบาทที่วัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี ส่วนรอยพระพุทธบาทในประเทศลาว เลือกพื้นที่วิจัย ๑ แห่ง คือ รอยพระพุทธบาท ที่วัดพระธาตุพูสี แขวงนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

ผลการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาวิจัย สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทในประเทศกลุ่มอาเซียน : กรณีศึกษาประเทศไทยและลาว” ได้ ๓ แนวทาง คือแนวทางในการบูรณปฏิสังขรณ์ แนวทางการอนุรักษ์พัฒนา และแนวทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๕ แนวทาง ได้แก่ (๑) การเชื่อมโยงเชิงสากล (๒) การเชื่อมโยงแบบมีส่วนร่วม (๓) การเชื่อมโยงกับความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก (๔) การเชื่อมโยงเชิงโบราณคดี และ (๕) การเชื่อมโยงกับความเป็นมรดกโลก ดังนี้

แผนภาพที่ ๓ : องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ประการที่สอง แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา จากการศึกษาวิจัยทั้ง ๕ แห่ง สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยว่า แต่ละแห่งมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ด้วยการอนุรักษ์และพัฒนาตามบริบทของพื้นที่โดยแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรบาทคือการดำเนินงานด้วยศักยภาพของตนเอง ควบคู่กับการช่วยเหลือหรือประสานความร่วมมือ สนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อให้การอนุรักษ์และการพัฒนานั้นเป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพ แนวทางนี้ปรากฏอย่างชัดเจนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในวัด ชุมชน หรือท้องถิ่น เพราะมีความพร้อมด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๓ ประการ คือการมีรอยพระพุทธบาทที่มีความศักดิ์สิทธิ์ การมีระบบการบริหารด้วยระบบธรรมาภิบาล และการได้รับความร่วมมือจากคนภายใน และภายนอกชุมชน ส่วนวัดพระพุทธบาทสืรอย อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นรอยพระพุทธบาทแห่งเดียวในประเทศไทย ที่มีรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าถึง ๔ พระองค์ ประดิษฐานอยู่บนแผ่นหินเดียวกัน และมีประวัติความเป็นยาวนานนับเป็นหลายพันปีหรือตลอดภัทรกับนี้ มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่สำคัญ คือการอนุรักษ์ด้วยศักยภาพของตนและการช่วยเหลือจากภายนอก ด้วยความพยายามที่จะรักษาความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมของรอยพระพุทธบาทไว้ โดยมีการพัฒนาปรับปรุงอาคารเสนาสนะภายในวัดและบริเวณโดยรอบของวัดเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายและนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ขณะที่รอยพระพุทธบาทที่วัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโดยองค์กรภายนอก ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ คือกรมศิลปากร เพราะสถานที่แห่งนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อย่างจริงจังระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๙ – ๒๕๓๐ โดยได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุกภาคส่วนของสังคมในพื้นที่ ทำให้โบราณสถานแห่งนี้ เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดปราจีนบุรี และเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางศาสนาระหว่างชมพูทวีปกับสุวรรณภูมิ ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมขอมโบราณในภูมิภาคแห่งนี้ ขณะที่วัดพระธาตุพูนี แขวงนครหลวง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธบาทที่ค่อนข้างจำกัด ไม่สามารถดำเนินการโดยวัดอย่างอิสระได้ เพราะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหน่วยงานภายนอก ไม่ว่าจะเป็น ห้องแถลงการณ์การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประจำแขวงหลวงพระบางหรือคณะกรรมการมรดกโลกประจำแขวงนครหลวงพระบาง เป็นต้น

ประการที่สาม แนวทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทในประเทศกลุ่มอาเซียน จากการศึกษาวิจัยพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง ๕ แห่ง สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยได้ว่า แต่ละแห่งมีแนวทางการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ด้วยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวตามบริบทพื้นที่ โดยมีแนวทางการเชื่อมโยงที่ดำเนินการอยู่ ทั้งในระดับภายในและระดับภายนอกพื้นที่ ๕ แนวทาง ได้แก่

๑) การเชื่อมโยงเชิงสากล คือการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่มีรอยพระพุทธบาทเป็นจุดศูนย์กลาง เห็นได้จากกรณีของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกความทรงจำโลกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ และจารึกวัดโพธิ์จำนวน ๑,๔๔๐ ชิ้น ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกแห่งความทรงจำโลกในทะเบียนนานาชาติ ทำให้วัดแห่งนี้มีนักท่องเที่ยวจากทั่วโลกเข้ามาเยี่ยมชมทัศนศึกษาจำนวนมาก

เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ มีนักท่องเที่ยวมาเยือนมากถึง ๘,๑๕๕,๐๐๐ คน ประกอบกับความสวยงาม ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความวิจิตรอลังการของสิ่งปลูกสร้างภายในบริเวณวัด ไม่ว่าจะเป็นพระมหาเจดีย์สี่รัชกาล พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ รอยพระพุทธบาท พระเจดีย์มากถึง ๙๙ องค์ พระเจดีย์ราย พระเจดีย์หมู่ห้าฐานเดียว พระมหาสถูป ประติมากรรมรูปปั้นฤาษีคัตตน รูปปั้นยักษ์วัดโพธิ์ ทำเลที่ตั้งใกล้กับพระบรมมหาราชวัง การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบทั้งในรูปแบบของการบริหารจัดการพื้นที่ การบริการนักท่องเที่ยวผ่านเว็บไซต์อย่างเป็นทางการวัด และการบริการในพื้นที่วัดอย่างเป็นระบบ ทำให้วัดแห่งนี้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก โดยเฉพาะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านระบบออนไลน์

๒) การเชื่อมโยงแบบการมีส่วนร่วม จะเห็นได้จากกรณีของวัดพระพุทธบาทและหน่วยงานท้องถิ่นในอำเภอพระพุทธบาทและจังหวัดสระบุรี มีการเชื่อมโยงรอยพระพุทธบาทกับการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน โดยใช้ประเพณี ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อของคนในท้องถิ่นเป็นฐาน และมีการเชื่อมโยงทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงาน องค์กร และคนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสำคัญของวัด คืองานนมัสการรอยพระพุทธบาทระหว่างเดือน ๓ - ๔ และประเพณีการดักบาตรดอกไม้ในวันเข้าพรรษา ทำให้มีพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวไปเดินทางมายังวัดพระพุทธบาทเป็นจำนวนมากในแต่ละปี เพราะสถานที่มีความพร้อมสำหรับบริการนักท่องเที่ยว มีความสวยงาม สะดวกสบาย ร่มรื่น อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดสระบุรี มีเส้นทางคมนาคมสะดวก มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความเชื่อพื้นฐานที่สืบทอดมาจากโบราณกาลซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับตำนานที่ยึดถือตามคติของลังกาและไทยว่า รอยพระพุทธบาทแห่งนี้เป็นหนึ่งในจำนวนรอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้า ๕ รอย ที่พระองค์ประทับด้วยพระองค์เองจริง

๓) การเชื่อมโยงเชิงความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก เห็นได้จากกรณีของรอยพระพุทธบาทวัดพระพุทธบาทสี่รอย ซึ่งเชื่อมโยงกับตำนานท้องถิ่นของอาณาจักรล้านนา โดยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เป็นการเชื่อมโยงด้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นระหว่างวัดรอยพระพุทธบาทกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่เข้ามาอุปถัมภ์บำรุงวัดแห่งนี้บนฐานความเชื่อต่อความศักดิ์สิทธิ์ของรอยพระพุทธบาทสี่รอยนี้ จากการศึกษาวิจัยในพื้นที่วิจัยทำให้ทราบว่า ด้านศักยภาพของวัด แม้จะตั้งอยู่ในหุบเขาห่างไกลจากชุมชนเมือง แต่มีความพร้อมในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เช่น ห้องน้ำ ร้านอาหาร จุดทำบุญ บันไดขึ้น-ลง ศาลาต้อนรับแขก ลานจอดรถ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายในการเดินทางมานมัสการรอยพระพุทธบาทแห่งนี้

๔) การเชื่อมโยงเชิงประวัติศาสตร์โบราณคดี เห็นได้จากกรณีของรอยพระพุทธบาทวัดสระมรกต เป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีรอยพระพุทธบาท ที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีเชิงประจักษ์ เป็นจุดศูนย์กลางนั้น ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตามรอยพระพุทธบาทแห่งนี้ประสบความสำเร็จ คือความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่อย่างจริงจัง โดยเฉพาะการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เห็นความสำคัญของรอยพระพุทธบาท และมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม อย่างกรณีของเทศกาลมาฆปุริมีศรีปราจีนที่จัดมาอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ ๓๗ แล้ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ทำให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของรอยพระพุทธบาทคู่แห่งนี้ และเข้ามามีส่วนร่วมในอนุรักษ์และพัฒนาอย่างจริงจัง

๕) การเชื่อมโยงเชิงมรดกโลก เห็นได้จากกรณีของรอยพระพุทธบาทวัดพระธาตุพูสี สปป.ลาว โดยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับรอยพระพุทธบาทของวัดพระธาตุพูสีแห่งนี้ พบว่า มีการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับภาครัฐและเอกชน ด้วยการประชาสัมพันธ์สถานที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีอยู่ในนครหลวงพระบางเชื่อมโยงกับความสำเร็จของความเป็นเมืองมรดกโลกของนครหลวงพระบาง ผ่านการประชาสัมพันธ์ช่องทางที่หลากหลาย เช่น สถานีโทรทัศน์ของแขวงหลวงพระบาง เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก เป็นต้น ทำให้คนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่สำคัญที่มีอยู่ เห็นความสำคัญ ตระหนักถึงคุณค่า ช่วยกันอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานและโบราณวัตถุอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการศึกษาจากการศึกษาวิจัย เรื่อง “เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทในประเทศกลุ่มอาเซียน : ประเทศไทยและลาว” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้

๑. รอยพระพุทธบาทที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว

จากการศึกษารอยพระพุทธบาทที่สำคัญที่มีอยู่ในประเทศไทยและลาว มีความสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หลักการสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างน้อยใน ๓ ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว และด้านการสนับสนุนสอดคล้องการศึกษาของจุฑารัตน์ ทองอินจันทร์^๕ เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทวัดพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี ที่พบว่า องค์ประกอบหรือความพร้อมทั้ง ๓ ด้านนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้วัดพระพุทธรูป อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี มีภาพลักษณ์ที่ดีตลอดมา จนกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมของ

^๕ จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทวัดพระพุทธรูป อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๕) : ๑๗ – ๓๓.

จังหวัดสระบุรีและประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรอยพระพุทธบาทเป็นปูชนียวัตถุสำคัญที่สุดของวัด ซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๓ ด้านนั้น มีการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน เพราะมีความพร้อมทั้ง ๓ ด้าน คือด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว และด้านการสนับสนุน ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดการสร้างเครือข่าย ที่มีองค์ประกอบของความเป็นเครือข่าย ๗ ประการ (๑) มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (๒) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (๓) มีความสนใจหรือมีประโยชน์ร่วมกัน (๔) มีส่วนร่วมในเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (๕) มีการเสริมสร้างแก่กันและกัน (๖) มีการเกื้อหนุนพึ่งพาอาศัยกัน (๗) มีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีการเสริมสร้างแก่กันและกัน มีการเกื้อหนุนพึ่งพาอาศัยกัน และมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ในขณะที่รอยพระพุทธบาทที่ประดิษฐานอยู่บนยอดเขาของวัดพระธาตุพุทลี แขวงนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวด้วยการให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เป็นคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาภรณ์ ประสงค์ทัน^๖ ที่ได้ศึกษาเรื่องราวทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งพบว่า ชาวไทยพวน อำเภอปากพลี มีทุนทางสังคมที่เด่นชัด คือ ทุนทางภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรม ประกอบกับความเป็นมิตรไมตรีช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ชาวไทยพวน อำเภอปากพลี มีทุนมนุษย์ที่เข้มแข็ง และมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยมุ่งเน้นไปที่กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศแบบพักค้าง โดยใช้กลยุทธ์สร้างความแตกต่างผสานการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ควรเน้นให้ความสำคัญกับเป้าหมายหลัก คือนักท่องเที่ยวภายในประเทศและเป้าหมายรองคือนักท่องเที่ยวต่างประเทศด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระปลัดระพิน พุทธิสารโร พิเชฐ ทังโต และลำพอง กลมกุล^๗ ที่พบว่า การจัดท่องเที่ยวในหลวงพระบาง เป็นการท่องเที่ยวภายใต้วิถีวัฒนธรรม วิถีธรรมชาติ และการทำวัฒนธรรมเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมรายได้ของประชาชนคนลาวในภาพรวมด้วย และยังสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์^๘ ที่พบว่า การท่องเที่ยวของแขวงนครหลวงพระบางนั้น ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ต้นครหลวงพระบางได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นเมืองมรดกโลก พร้อมกับการ

^๖ สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน, “ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๑ - ๑๑.

^๗ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, พิเชฐ ทังโต, และลำพอง กลมกุล, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนาในประเทศอาเซียน : กรณีศึกษาหลวงพระบาง สปป.ลาว”, วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๑๐๖ - ๑๒๘.

^๘ ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์, “การท่องเที่ยวกับการพัฒนา มองผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลวงพระบาง สปป.ลาว”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ปฏิรูปทางเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหลวงพระบาง นำไปสู่ความตึงเครียดและความขัดแย้งกัน ระหว่างความต้องการที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของระบอบเก่า กับอุดมการณ์สังคมนิยมของรัฐ แต่ในที่สุดแล้วพลังอำนาจของทุนข้ามชาติ เป็นฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าในการผลักดันการพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้เกิดผลกระทบหลายต่อวิถีของคนในนครหลวงพระบาง เช่น การทำให้เกิดการจัดระเบียบพื้นที่ใหม่ พื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ถูกทดแทนด้วยกระบวนการควบคุมและครอบครองทางพื้นที่ใหม่ ด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการแบ่งแยกและกีดกันในทางพื้นที่ระหว่างท้องถิ่นกับการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบอบการสะสมทุนแบบยืดหยุ่น ทำให้เกิดความขัดแย้งและไม่เท่าเทียมกัน ในความสัมพันธ์ทางด้านแรงงาน เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของจิรจิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์ และคณะ^๙ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งพบว่า กระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรทั้ง ๒ เมืองของทั้ง ๒ ประเทศ สามารถทำงานร่วมมือกันเป็นอย่างดี ทำให้สมาชิกของเครือข่ายของทั้งสองเมือง เกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เข้าถึงนักท่องเที่ยวในการเข้าถึงข้อมูลแบบออนไลน์

๒. กระบวนการพัฒนาการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว

กระบวนการพัฒนาการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของดุกซ์เบอร์รี่ แนนซี^{๑๐} ที่พบว่า การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค สามารถนำไปสู่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่กว้างขวางขึ้นและพัฒนากลยุทธ์การฟื้นฟูโดยชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของจวน คงแก้ว^{๑๑} ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรอยพระพุทธบาทกับพุทธศิลป์ ซึ่งพบว่า ความเป็นของรอยพระพุทธบาทและพุทธศิลป์บนรอยพระพุทธบาท

^๙ จิรจิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์ และคณะ, “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐} Duxbury Nancy and team. “Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism, Sustainability”. [2021], pp. 2, 13; [Online], Available: <https://dx.doi.org/10.3390/su13010002> <https://www.mdpi.com/journal/sustainability> [6 May, 2023].

^{๑๑} จวน คงแก้ว, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลักษณะของรอยพระพุทธบาทที่สัมพันธ์กับหลักพุทธธรรม”, คุชฌินิพนธ์พุทธศาสตร์คุชฌินิพนธ์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

ได้มีจุดเริ่มต้นมาจากธรรมเนียมความคิดของชาวอินเดียที่ได้มีประเพณีนิยมทำความเคารพบุคคลที่ควรเคารพที่เท่า ด้วยการเอามือไปแตะที่เท้า พุทธศิลป์บนรอยพระพุทธรูป ได้มุ่งแสดงสื่อสัญลักษณ์ความสำคัญของภายในคือมณฑล ๑๐๘ ประการ ด้วยการเขียนหรือวาดลวดลายด้านจิตรกรรมที่วิจิตรประณีตสวยงาม เพื่อบอกเล่าเรื่องผ่านภาพเชิงสัญลักษณ์ที่สวยงาม สอดคล้องกับผลการศึกษาของชูศักดิ์ วิทยาภัก^{๑๒} ที่พบว่า การท่องเที่ยวในนครหลวงพระบางเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของทุนนิยมโลก ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางแนวคิดของการท่องเที่ยวในหลวงพระบางด้วย การให้ความหมายใหม่กับการท่องเที่ยว คือการพักผ่อนและการบริโภค กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดที่มีรอยพระพุทธรูปทั้ง ๕ แห่งเหล่านี้ ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของท้าวหาญ ทวีเส็ง^{๑๓} ที่พบว่า ภาพรวมที่กระตุ้นทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทย ประกอบด้วยด้านบุคลากร ราคา การให้บริการ ผลิตภัณฑ์ช่องทางการจำหน่าย ลักษณะทางกายภาพ และส่งเสริมการตลาด โดยแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ควรสร้างสรรค์บุคลากรให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล คิดแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ บูรณาการเทคโนโลยีช่องทางการจัดจำหน่ายให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและพัฒนาลักษณะทางกายภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

๓. แนวทางอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และยั่งยืนในประเทศไทยและลาว

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปทั้ง ๕ แห่ง ที่คณะผู้วิจัยได้เลือกเป็นกรณีศึกษาครั้งนี้ มีความสอดคล้องกับหลักการสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีการสร้างเครือข่ายที่เน้นการรับรู้และมีมุมมองเหมือนกัน มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือประโยชน์ร่วมกัน มีส่วนร่วมในเครือข่าย มีการเสริมสร้างแก่กัน มีการเกื้อหนุนพึ่งพาอาศัยกัน และมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับหลักสำคัญของแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มีองค์ประกอบแห่งความสำเร็จ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว และด้านการสนับสนุน จะเห็นได้ว่าวัดที่มีรอยพระพุทธรูปทั้ง ๕ แห่ง ประสบความสำเร็จด้วยการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เพราะมีความพร้อมด้วยองค์ประกอบแห่งความสำเร็จทั้ง ๓ ด้าน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดทั้ง ๕ แห่ง จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ๖ ประการ หรือทฤษฎี ๖ a ด้วย ได้แก่ สิ่งดึงดูด

^{๑๒} ชูศักดิ์ วิทยาภัก, “การท่องเที่ยวกับการพัฒนา มองผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลวงพระบาง สปป. ลาว”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๓} ท้าวหาญ ทวีเส็ง, “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาศูนย์กลางเศรษฐกิจนบพิตำ นครยะลา”, วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

(Attractions) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodation) กิจกรรม (Activities) และการให้บริการในพื้นที่ (Ancillary Service) ผลการศึกษาของการวิจัยเรื่องนี้ มีความสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของดุกซ์เบอร์รี่ แนนซี (Duxbury Nancy)^{๑๔} เรื่อง “โมเดล การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและปฏิรูป” เพราะเครือข่ายเชิงสร้างสรรค์ เทศกาลของท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และที่พักที่มีอยู่ในระดับชุมชน มีส่วนทำให้เกิด แนวคิดการท่องเที่ยวใหม่ในทางที่สร้างสรรค์ และมีส่วนทำให้เกิดความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมอีกด้วย มีส่วนกระตุ้นกระแสการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวกับองค์กรภายนอกด้วย เพื่อทำ หน้าที่ในการสร้างแพลตฟอร์มสำหรับความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนและการพัฒนาในท้องถิ่นร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระชาญชัย จันทสโร (บุญหล้า) พระครูศรีคัมภีร์ญาณ โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาสำรอง สณฺโฑ^{๑๕} เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อและคุณค่าของรอยพระพุทธบาท ของชาวพุทธ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่พบว่า การบูชารอยพระพุทธบาทมีคุณค่าต่อบุคคล ครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และต่อประเพณีด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระจำรัส โชติธมฺโม (พินิจกิจ) เรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”^{๑๖} ที่พบว่า การบูชารอยพระพุทธบาท มีลักษณะการกระทำอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) ปักคัมพะบูชา คือการบูชาด้วยการกล่าวยกย่องสรรเสริญ (๒) สักการะบูชา คือการบูชาด้วยเครื่อง สักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน (๓) สัมมานะบูชา คือการบูชาด้วยการยอมรับ ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนา เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน จะต้องมีการบูรณาการปลูกฝังความเชื่อ ความศรัทธาต่อรอยพระพุทธบาท การพัฒนา และการเชื่อมโยงกับชุมชนและองค์กรภายนอกด้วย

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย สามารถสรุปได้ว่า รอยพระพุทธบาททั้ง ๕ แห่ง มีประวัติความเป็นมาและ ความสำคัญที่แตกต่าง รอยพระพุทธบาทแห่งที่ ๑ คือรอยพระพุทธบาท ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นรอยพระพุทธบาทของพระพุทธไสยาส มีความสำคัญเพราะลักษณะ

^{๑๔} Duxbury Nancy and team. “Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism, Sustainability”, [2021] : 2, 13.

^{๑๕} พระชาญชัย จันทสโร (บุญหล้า), พระครูศรีคัมภีร์ญาณ, โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ และพระมหาสำรอง สณฺโฑ, “การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อและคุณค่าของการบูชารอยพระพุทธบาทของชาวพุทธ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”, วารสารพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๖๓) : ๒๖๐ – ๒๖๙.

^{๑๖} พระจำรัส โชติธมฺโม (พินิจกิจ), “การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๔๕ - ๑๕๘.

รอยพระพุทธรูปที่มีความงดงาม มีสมบูรณ์ และมีภาพมงคล ๑๐๘ ประการ เป็นภาพปริศนาธรรมที่มีความหมายลึกซึ้งซ่อนอยู่ มีความโดดเด่นมาก รอยพระพุทธรูปแห่งที่ ๒ คือรอยพระพุทธรูปที่วัดพระพุทธรูป ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี มีความสำคัญใน ๒ มิติ คือมิติด้านการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาจากชมพูทวีปสู่ประเทศไทย เพราะเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ของการเข้ามาประดิษฐานของพระพุทธศาสนาในภูมิภาคแห่งนี้ ความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างประเทศไทยกับประเทศศรีลังกาตั้งแต่อดีตอีกด้วย และมิติด้านการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน รอยพระพุทธรูปแห่งที่ ๓ คือรอยพระพุทธรูปที่รอยวัดพระพุทธรูป อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ความสำคัญของรอยพระพุทธรูปที่รอยแห่งนี้ อยู่ที่ความเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และเป็นรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับด้วยพระองค์เอง จึงมีพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีชื่อเสียงหลายรูปและเจ้านายฝ่ายเหนือหลายคน ล้วนแต่เดินทางมากราบนมัสการและบูรณะปฏิสังขรณ์รอยพระพุทธรูปที่รอยแห่งนี้ รอยพระพุทธรูปแห่งที่ ๔ คือรอยพระพุทธรูปวัดสระมรกต อำเภอศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี มีความสำคัญ คือเป็นรอยพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย อายุ ๑,๐๐๐ กว่าปี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑ เป็นต้นมา เป็นรอยพระพุทธรูปที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเผยแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนาจากชมพูทวีป และศรีลังกาสู่สุวรรณภูมิ เป็นรอยพระพุทธรูปที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสาน ระหว่างการนับถือพระพุทธศาสนา มหายาน พระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาฮินดูควบคู่กัน รอยพระพุทธรูปแห่งที่ ๕ คือรอยพระพุทธรูปวัดพระธาตุพูนี แขวงนครหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ความสำคัญของรอยพระพุทธรูปวัดพระธาตุพูนีแห่งนี้ คือความเป็นรอยพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) เป็นรอยพระพุทธรูปที่เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการเผยแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนาจากราชอาณาจักรล้าน และเป็นรอยพระพุทธรูปที่เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ของนครหลวงพระบางด้วย กระบวนการพัฒนาเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศไทยและลาว เป็นการพัฒนาโดยอาศัยศักยภาพของตนเองและการร่วมมือกับชุมชนองค์กร หรือหน่วยงานภายนอก ทำให้รอยพระพุทธรูปได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการพัฒนาอาคาร และสถานที่โดยรอบรอยพระพุทธรูปและในบริเวณวัด เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศที่เดินทางมาเยี่ยมชมในแต่ละปี และมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนารอยพระพุทธรูปที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ และยั่งยืนในไทยและลาว สามารถสรุปเป็น ๕ แนวทาง ได้แก่ แนวทางการเชื่อมโยงเชิงสากล แนวทางการเชื่อมโยงแบบมีส่วนร่วม แนวทางการเชื่อมโยงกับความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลก แนวทางการเชื่อมโยงเชิงโบราณคดี และแนวทางการเชื่อมโยงกับความเป็นมรดกโลก

บรรณานุกรม

- จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์. “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาทวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี”. วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๕): ๑๗ – ๓๓.
- จิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์ และคณะ. “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและ เมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.
- จวน คงแก้ว. “พุทธศิลป์ในรอยพระพุทธบาท”. Journal of Thai Interdisciplinary Research. Vol. 11 No.4 (July – August 2016) : 74.
- ชูศักดิ์ วิทยาก็ค. “การท่องเที่ยวกับการพัฒนา มองผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลวงพระบาง สปป.ลาว”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓.
- พระชาญชัย จันทสโร (บุญหล้า), พระครูศรีคัมภีร์ญาณ, โสวิทย บำรุงภักดิ์ และพระมหาสำรอง สณฺณโต. “การศึกษาวิเคราะห์คติความเชื่อและคุณค่าของการบูชารอยพระพุทธบาทของชาวพุทธ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์”. วารสารพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (กันยายน – ตุลาคม ๒๕๖๓) : ๒๖๐ – ๒๖๙.
- พระจำรัส โชติธมโม (พินิจกิจ). “การวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระพุทธบาทสี่รอย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๔๕ - ๑๕๘.
- พระปลัดระพิน พุทธิสาร, พิเชฐ ทั้งโต, และลำพอง กลมกุล, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนาในประเทศไทย : กรณีศึกษาหลวงพระบาง สปป.ลาว”. วารสารวิชาการ สถาบันพัฒนาพระวิทยากร. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๑๐๖ - ๑๒๘.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน. “ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ : กรณี ศึกษาชาวไทยพวน อ.ปากพลี จ.นครนายก”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๑ - ๑๑.
- ห้าวหาญ ทวีเส้ง. “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาศูนย์กลางเศรษฐกิจนันทนาการนครยะลา”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการท่องเที่ยว. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๕.

A S Hornby. **Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English**. Seventh edition. London: Oxford University Press, 2005.

Jutarat Tonginjan. "A Critical Study of Buddhist Principles from the Buddha's Footprints", **Dissertation of Doctor of Philosophy in Buddhist Studies**. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2018.

Markus Aksland. **the Sacred footprint: A cultural History of Adam's Peak**. Bangkok: Orchid Press, 2001.

Duxbury Nancy and team. "Creative Tourism Development Models towards Sustainable and Regenerative Tourism, Sustainability". [2021]: 2, 13; [Online]. Available: <https://dx.doi.org/10.3390//su13010002> [6 May, 2023].

"ความเชื่อ ตำนานเรื่องรอยพระพุทธรบาททั้ง ๕ แห่ง ตามพระไตรปิฎกและความเชื่อต่าง ๆ". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.faiththaistory.com> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๖๖].

"จำนวนรอยพระพุทธรบาทในประเทศและต่างประเทศ". [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://tamroi-phrabuddhabat.com/xmb/viewthread.php?tid=96> [๘ ตุลาคม ๒๕๖๖].

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาคณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิด
อย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้
สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

Organizing Mathematics Learning Activities Using Thinking Actively
in a Social Context Wheel Model with Journal Writing
for Mathayomsuksa 3 Students

อรรถสิทธิ์ สุวรรณมณี*

Atthasit Suwanmanee

คงรัฐ นวลแปง**

Kongrat Nualpang

ชนิษฐา พรหมเหลือง***

Khanittha Promluang

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ประเทศไทย

Faculty of Education, Burapha University, Thailand

Email: atthasit.sm@gmail.com; kongrat@buu.ac.th; khanittha@buu.ac.th

Received: June 16, 2023

Revised: August 10, 2024

Accepted: August 13, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองตามแบบแผนการวิจัย One-group posttest-only design ที่ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเดียว โดยการสร้างองค์ความรู้จากการทำกิจกรรมในชั้นเรียนแล้วทำการทดสอบวัดผลเฉพาะหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓/๓ ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ โรงเรียนท่าชนะ จำนวน ๒๙ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

* นายอรรถสิทธิ์ สุวรรณมณี Mr.Atthasit Suwanmanee หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนคณิตศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา Master of Education Program in Teaching Mathematics, Faculty of Education, Burapha University

** ดร.คงรัฐ นวลแปง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Dr.Kongrat Nualpang, Advisor.

*** ดร.ชนิษฐา พรหมเหลือง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม Dr.Khanittha Promluang, Co-Advisor.

ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ จำนวน ๖ แผน แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๗๘ และแบบทดสอบวัดความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๘๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ (๒) ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: ผลของการจัดกิจกรรม; การเรียนรู้คณิตศาสตร์;

รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้น; บริบทเชิงสังคม; การเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์

Abstract

The purposes of this research were to compare mathematical problem solving and connection abilities of Mathayomsuksa 3 students after obtaining organizing mathematics learning activities using thinking actively in a social context wheel model with journal writing with 70 percent criterion. The research design is a quasi-experimental research design according to the one-group posttest-only design that studies a single sample by creating knowledge gained from classroom activities. The measurement is only tested after the experiment. The sample of this study was tested by 29 students in Mathayomsuksa 3/3 students in the second semester of the 2022 academic year at Thachana School. The instruments were 6 lesson plans, a mathematical problem solving ability test (with the reliability of .78) and a mathematical connection ability test (with the reliability of .88). The data were analyzed by arithmetic mean, standard deviation, and t-test for one sample.

The results showed that (1) The mathematical problem solving ability of Mathayomsuksa 3 students after obtaining organizing mathematics learning activities by using thinking actively in a social context wheel model with journal writing was higher than 70 percent criterion at .05 level of statistical significance and (2) The mathematical connection ability of Mathayomsuksa 3 students after obtaining organizing mathematics learning activities by using thinking actively in a social context wheel model with journal writing was higher than 70 percent criterion at .05 level of statistical significance.

Keywords: Effects of Organizing; Mathematics Learning Activities; Thinking Actively Wheel Model; Social Context; Mathematical connection Ability

บทนำ

คณิตศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ เนื่องจากคณิตศาสตร์ช่วยให้มนุษย์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาหรือสถานการณ์ได้อย่างรอบคอบถี่ถ้วน ช่วยให้การคาดการณ์ วางแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๑ ในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ นั่นคือ การเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารและการร่วมมือ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม สามารถแข่งขันและอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่องตามศักยภาพ ทั้งนี้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดสาระหลัก ๓ สาระ คือ สาระที่ ๑ จำนวนและพีชคณิต สาระที่ ๒ การวัดและเรขาคณิต และ สาระที่ ๓ สถิติและความน่าจะเป็น รวมถึงทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นความสามารถที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^๑ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐), หน้า ๑.

ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถในการแก้ปัญหา การสื่อสารและการสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ การเชื่อมโยง การให้เหตุผล และการคิดสร้างสรรค์^๒

การแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เป็นทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างมาก และเป็นหัวใจสำคัญของคณิตศาสตร์ เนื่องจากการหาวิธีทางในการหาสิ่งที่ไม่รู้ในปัญหาที่เผชิญอยู่ เพื่อให้ได้ข้อลงเอยหรือคำตอบที่ชัดเจน^๓ ซึ่งสอดคล้องกับ NCTM ที่ให้แนวคิดไว้ว่า การแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เป็นการทำงานที่ยังไม่รู้วิธีการได้คำตอบทันที ซึ่งนักเรียนต้องนำความรู้ที่มีไปเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหาทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งการแก้ปัญหาไม่ได้มีเป้าหมายเพียงแค่การหาคำตอบ แต่อยู่ที่วิธีการได้มาซึ่งคำตอบ นักเรียนควรได้รับการฝึกฝนแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และได้มีการสะท้อนความคิดในการแก้ปัญหาออกมาด้วย^๔

นอกจากการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์แล้ว การเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ก็มีความสำคัญเนื่องจากการสะท้อนให้เห็นถึงการใช้คณิตศาสตร์ในชีวิตจริงที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป เนื่องจากการเชื่อมโยงจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจคณิตศาสตร์ที่เรียนในห้องเรียนได้ดีขึ้น ตลอดจนมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของวิชาคณิตศาสตร์^๕ ถึงแม้ว่าวิชาคณิตศาสตร์จะส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการแก้ปัญหา และนำความรู้จากการแก้ไขปัญหามathematicsไปปรับใช้ได้จริงกับชีวิตประจำวัน

จากผลการประเมินโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ (PISA) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๘ ของนักเรียนไทยพบว่าวิชาคณิตศาสตร์มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ ๔๑๙ คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยขององค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ที่มีคะแนนเฉลี่ย ๔๘๙ คะแนน^๖ จากการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผลของคะแนน PISA อยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งจากการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่ผ่านมา นักเรียนจำนวนไม่น้อยยังด้อยความสามารถในการแก้ปัญหา และการเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาคณิตศาสตร์กับสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้คณิตศาสตร์ไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันอย่างมี

^๒ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, หน้า ๒-๓.

^๓ Krulik, S., and Reys, R. E., *Problem Solving in School Mathematics: National Council of Teachers of Mathematics 1980 Year Book*, (Reston, Virginia: NCTM, 1980), p. 56.

^๔ National Council of Teachers of Mathematics (NCTM), *Principles and standards for School Mathematics*, (Reston, Virginia: NCTM, 2000), pp. 42-45.

^๕ อัมพร ม้าคอง, *ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๒.

^๖ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, “ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๘ : บทสรุปสำหรับผู้บริหาร”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://pisathailand.ipst.ac.th/pisa2018-summary-result/> [๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

ประสิทธิภาพ^๓ ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถทางด้านการคิดและแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อนได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนอภิปรายเพื่อหาทางเลือกในสิ่งที่ต้องการลงมือปฏิบัติด้วยการตัดสินใจ และสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันอย่างมีความหมาย^๔

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบหรือวิธีการสอนที่สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าวข้างต้น พบว่า รูปแบบที่เน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ ความคิดของตนเอง มาใช้ในการร่วมอภิปราย แสดงความคิดเห็น เพื่อสร้างแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง นั่นคือ รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคม (Thinking Actively in a Social Context Wheel Model) หรือ รูปแบบวงล้อ TASC ซึ่งเป็นรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมความสามารถทางด้านการคิดและการแก้ปัญหา โดยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อภิปราย และตัดสินใจร่วมกับผู้อื่น เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่สามารถเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ซึ่งขั้นตอนของรูปแบบวงล้อ TASC มี ๖ ขั้นตอน ดังนี้ ๑. รวบรวม/จัดระเบียบ (Gather/Organize) นักเรียนร่วมกันรวบรวมข้อมูลจากสิ่งที่รู้มาก่อนเกี่ยวกับปัญหา ๒. ระบุภาระงาน (Identify) นักเรียนระบุปัญหาที่ต้องการหาคำตอบและสิ่งที่ต้องทำ ๓. สร้างความคิด (Generate) นักเรียนสร้างแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ ๔. ตัดสินใจและลงมือทำ (Decide and Implement) นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันเลือกแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ๕. ประเมินและสื่อสาร (Evaluate and Communicate) นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันประเมินคำตอบที่ได้ โดยตัดสินจากเป้าหมายและแนวทางที่นำมาใช้แก้ปัญหา ๖) เรียนรู้จากประสบการณ์ (Learn from Experience) นักเรียนพุดคุยถึงความสำเร็จของแนวทางที่ใช้แก้ปัญหา เพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของกระบวนการแก้ปัญหาของผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้น รวมถึงการสะท้อนผลที่ได้จากการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริง^๕

จะเห็นได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบ TASC เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สะท้อนการคิดที่ได้จากการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น รวมถึงได้ประเมินการเรียนรู้ของตนเอง

^๓ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, **ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๓-คิว มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๓.

^๔ Wallace, B., Maker, J., Cave, D., & Chandler, S., **Thinking Skills and Problem-Solving an Inclusive Approach**, (London: David Fulton Publishers, 2004), p. 3.

^๕ Wallace, B., **Teaching Thinking and Problem-solving Skills**, (Oxford: AB Academic Publishers, 2000), pp. 20-24; National Teacher Research Panel, **How TASC (Thinking Actively in a Social Context) helped to ensure rapid school improvement**, [Online], Available: <http://www.curee.co.uk/node/4788> [20 March 2019]; Zimmerman, R., "Problem Solving in a Complex World: Integrating DISCOVER, TASC, and PBL in a Teacher Education Project", **Journal of Gifted Education International**, Vol. 24 no. 2-3 (September 2008): 160-178.

แต่เนื่องจากรูปแบบ TASC เป็นรูปแบบที่ผู้สอนไม่สามารถทราบได้ว่านักเรียนแต่ละคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างน้อยเพียงใด ซึ่งวิธีการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สะท้อนความคิด ความรู้สึก และการเรียนรู้ของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นคือ การเขียนบันทึกการเรียนรู้ (Journal Writing) ซึ่งเป็นการให้ผู้เรียนจดบันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงผลของการเรียนรู้ หรือความเข้าใจเพิ่มขึ้น หรืออาจเป็นปัญหาที่ยังไม่ชัดเจน ต้องการคำอธิบาย โดยการเขียนแบบบรรยาย วาดรูปภาพ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบการเขียน^{๑๐} จะเห็นได้ว่าการเขียนบันทึกการเรียนรู้จะช่วยให้นักเรียนเขียนสะท้อนความรู้ความเข้าใจ สรุปสาระสำคัญในการแก้ปัญหา และสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ความรู้ที่นักเรียนมีอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้จะมีการนำการเขียนบันทึกการเรียนรู้ไปใช้ร่วมกับวิธีสอนหรือรูปแบบการสอนอื่น

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ ใช้ในการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ ในเนื้อหาเรื่อง พีระมิด กรวย และทรงกลม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาและการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓/๓ โรงเรียนท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ จำนวน ๒๙ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม จากทั้งหมด ๘ ห้องเรียน ๑๙๔ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ เรื่อง พีระมิด กรวย และทรงกลม จำนวน ๖ แผน ซึ่งผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน พบว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๔.๗๙ และ ๐.๒๗ ตามลำดับ

^{๑๐} สมชาย วรกิจเกษมสกุล, “การพัฒนากระบวนการสอนวิชาคณิตศาสตร์โดยการสื่อสารแนวความคิดเพื่อเพิ่มทักษะการแก้ปัญหา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฌีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๓.

๒.๒ แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นแบบทดสอบแบบอัตนัยจำนวน ๓ ข้อ มีค่าความยากง่ายตั้งแต่ ๐.๔๙-๐.๕๖ มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ ๐.๗๐ - ๐.๗๖ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๗๘

๒.๓ แบบทดสอบวัดความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นแบบทดสอบแบบอัตนัยจำนวน ๓ ข้อ มีค่าความยากง่ายตั้งแต่ ๐.๔๘ - ๐.๕๓ มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ ๐.๗๘ - ๐.๘๖ และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๘๘

ผลการวิจัย

๑. การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ แสดงดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S	t	P
ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์	๒๙	๓๐.๖๙	๒.๘๖	๑๐.๓๖*	.๐๐๐

* $P < .๐๕$

จากตารางที่ ๑ พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อ TASC ร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๓๐.๖๙ คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๒.๘๖ และเมื่อทดสอบสมมติฐาน พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒. การเปรียบเทียบความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ แสดงดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเกณฑ์ร้อยละ ๗๐

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	P
ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์	๒๙	๒๒.๒๘	๔.๔๒	๔.๑๒*	.๐๐๐

* $P < .๐๕$

จากตารางที่ ๒ พบว่า ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อ TASC ร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ ๒๒.๒๘ คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๔.๑๒ และเมื่อทดสอบสมมติฐานพบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยของความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

๑. ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง พีระมิด กรวย และทรงกลม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๑ ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการคิดในการแก้ปัญหาของนักเรียน โดยเน้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและพูดคุยร่วมกันเป็นกลุ่มเกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่มีความสอดคล้องกับชีวิตจริง การวางแผนเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหา รวมถึงการดำเนินการตามแผนเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ และมีการประเมินความคิดเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนจากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนได้สรุปกระบวนการในแก้ปัญหาที่นักเรียนได้เรียนรู้โดยใช้ภาษาของตนเอง นักเรียนจึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการในการแก้ปัญหามากขึ้น ทำให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ซึ่งสามารถอภิปรายตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมได้ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ รวบรวม/จัดระเบียบ เป็นขั้นที่ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม และกำหนดสถานการณ์ปัญหาที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงให้นักเรียนภายในกลุ่มได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาจากใบกิจกรรม เพื่อรวบรวมความรู้เดิมที่นักเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหา ซึ่งนักเรียนสามารถเขียนสรุปใจความจากการวิเคราะห์ปัญหาลงในใบกิจกรรมได้ จากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนทราบว่าในการแก้ปัญหาดังกล่าวนักเรียนจะสามารถนำความรู้ใดมาใช้ในการแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับคำถามของ ปรีชา

เนาว์เย็นผล ที่กล่าวว่า สถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงสามารถพัฒนาความสามารถในการทำความเข้าใจปัญหาได้^{๑๑} และสอดคล้องกับคำกล่าวของ Bitter ที่กล่าวว่า การให้นักเรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อร่วมกันพิจารณาว่าข้อมูลของปัญหาคืออะไร ปัญหาถามอะไร เป็นการฝึกนักเรียนให้รู้จักทำงานร่วมกัน มีการแสดงความคิดเห็นกันและกัน จะส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์^{๑๒}

ขั้นที่ ๒ ระบุภาระงาน เป็นขั้นที่นักเรียนภายในกลุ่มได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาจากใบกิจกรรม เพื่อวิเคราะห์ว่าโจทย์กำหนดอะไรมาให้บ้าง โจทย์ต้องการให้หาอะไร และสิ่งทีนักเรียนจะต้องทำเพื่อแก้ปัญหาอันคืออะไร ซึ่งนักเรียนสามารถเขียนสรุปจากการวิเคราะห์ปัญหาลงในใบกิจกรรม จากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาได้ถูกต้องมากขึ้น ทำให้นำไปสู่การวางแผนแก้ปัญหาที่ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวคิดของ อัมพร ม้าคนอง ที่กล่าวว่า การพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาต้องเน้นที่การวิเคราะห์ข้อมูลในปัญหาหรือสถานการณ์ปัญหาที่กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำความเข้าใจหรือวิเคราะห์ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิเคราะห์ปัญหาที่ไม่คุ้นเคย ความเข้าใจปัญหาอย่างถ่องแท้จะทำให้ผู้เรียนเห็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ปัญหา^{๑๓}

ขั้นที่ ๓ สร้างความคิด เป็นขั้นที่นักเรียนภายในกลุ่มได้ร่วมกันลงมือทำกิจกรรมการทดลองเพื่อนำความรู้เดิมที่ได้รวบรวมไว้มาสร้างเป็นความรู้ใหม่ และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการวางแผนเพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ ซึ่งจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนสามารถสรุปความคิดรวบยอดของความรู้ใหม่จากการลงมือทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง จึงทำให้นักเรียนมองเห็นว่าความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรมนั้นสามารถนำไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาได้อย่างไร สอดคล้องกับคำกล่าวของ สิริพร ทิพย์คง ที่กล่าวว่า ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดว่าจะใช้หลักการใดในการแก้โจทย์ปัญหานั้น ๆ สนับสนุนให้ผู้เรียนคิดวิธีการแก้ปัญหาโดยวิธีการของตนเอง แล้วอภิปรายร่วมกันหาวิธีการที่ถูกต้อง^{๑๔}

ขั้นที่ ๔ ตัดสินใจและลงมือทำ เป็นขั้นที่นักเรียนภายในกลุ่มร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาที่นักเรียนคิดว่าเหมาะสมที่สุดจากแนวทางที่ได้ร่วมกันคิดวางแผน จากนั้นนักเรียนลงมือ

^{๑๑} ปรีชา เนาว์เย็นผล, “หน่วยที่ ๙ การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์” ประมวลสาระชุดวิชาสารัตถะและวิทยวิธีทางคณิตศาสตร์, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖), หน้า ๗๑-๗๘.

^{๑๒} Bitter, G., *Mathematics methods for the elementary and middle school: A Comprehensive Approach*, (Boston: Allyn & Bacon, 1990), pp. 43-44.

^{๑๓} อัมพร ม้าคนอง, *ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ*, หน้า ๔๘.

^{๑๔} สิริพร ทิพย์คง, *เอกสารคำสอนทฤษฎีและวิธีการสอนคณิตศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๗-๑๕๙.

ดำเนินการแก้ปัญหาตามแนวทางที่ได้เลือกและวางแผนไว้ จนสามารถหาคำตอบของปัญหาได้ ซึ่งจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว หากนักเรียนได้ลงมือทำจนมีความคุ้นชินจะทำให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจเลือกแนวทางที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถดำเนินการแก้ปัญหาตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้ซึ่งนำไปสู่คำตอบที่ถูกต้องได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของ ปรีชา เนาว์เย็นผล ที่กล่าวไว้ว่า ครูควรฝึกให้นักเรียนลงมือแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาตามแผนที่วางไว้ และฝึกการตรวจสอบการวางแผนก่อนจะลงมือตามแผน โดยพิจารณาความเป็นไปได้ของแผนที่วางไว้ รวมไปถึงพิจารณาว่าวิธีการใช้เหมาะสมถูกต้องกับการแก้ปัญหานั้น ๆ หรือไม่^{๑๕}

ขั้นที่ ๕ ประเมินและสื่อสาร เป็นขั้นที่ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอคำตอบจากแนวทางการแก้ปัญหาที่กลุ่มตนเองได้ตัดสินใจเลือก เพื่อให้นักเรียนในชั้นเรียนได้ร่วมกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันแนวคิดและคำตอบ ซึ่งทำให้นักเรียนสามารถนำข้อคิดเห็นจากเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนมาปรับปรุงแนวทางการแก้ปัญหาของตนเองให้ถูกต้อง รวมถึงนักเรียนยังสามารถตรวจสอบคำตอบและขั้นตอนต่าง ๆ ของแนวทางที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาคำตอบที่ได้ถูกต้องและสอดคล้องกับสิ่งที่โจทย์ต้องการให้หาหรือไม่ ซึ่งจากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนได้ฝึกการตรวจสอบคำตอบและขั้นตอนต่าง ๆ ของแนวทางที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาของตนเองได้ นำไปสู่การปรับปรุงแนวทางการแก้ปัญหาของตนเองให้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าว อัมพร ม้าคนอง ที่กล่าวว่า ผู้สอนควรฝึกให้ผู้เรียนประเมินและขยายความคิดจากการแก้ปัญหาในประเด็นต่าง ๆ เช่น ความเหมาะสมของวิธีหรือกระบวนการแก้ปัญหาที่เลือกใช้ ความถูกต้อง หรือความสมเหตุสมผลของผลลัพธ์ หรือคำตอบที่ได้ ความสอดคล้องระหว่างการแก้ปัญหากับเงื่อนไขของปัญหา การประเมินและขยายความคิดจากการแก้ปัญหาคือช่วยให้ผู้เรียนสะท้อนความคิดของตนเอง ซึ่งจะเป็นบทเรียนสำหรับการแก้ปัญหาในอนาคต^{๑๖}

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สามารถช่วยพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wallace, Bernardelli, Molyneux, and Farrell ได้ศึกษาการใช้วงล้อ TASC กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น พูดคุยกับเพื่อนในกลุ่ม รวมถึงประเมินวิธีการที่นำมาใช้ พบว่า นักเรียนประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่ได้รับมอบหมายจากการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้พูดและผู้ฟังเพื่อร่วม

^{๑๕} ปรีชา เนาว์เย็นผล, การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ การพัฒนาทักษะการคิดคำนวณของนักเรียนระดับประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๖-๖๗.

^{๑๖} อัมพร ม้าคนอง, ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ, หน้า ๔๘.

ตัดสินใจอย่างยุติธรรม^{๑๗} และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุติภรณ์ เอียบสร้างก็ พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อ TASC และปัญหาปลายเปิด มีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๘} อีกทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของปริสา วงศ์คำพระ พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ก่อนเรียน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๑ และหลังเรียนคิดเป็น ๗๗.๑๕ ซึ่งมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๙}

๒. ความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ เรื่อง พีระมิด กรวย และทรงกลม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ ๒ ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจากจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้นั้นช่วยส่งเสริมการคิดในการเชื่อมโยงความรู้ของนักเรียน โดยเน้นให้นักเรียนได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสัมพันธ์และเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่มีกับสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดให้ และได้นำความรู้ทางคณิตศาสตร์มาใช้อธิบายแนวทางในการแก้ปัญหาที่สามารถหาคำตอบของสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวได้ รวมถึงมีการตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนจากการเขียนบันทึกการเรียนรู้ โดยให้นักเรียนได้ยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริงจากการใช้ภาษาของนักเรียนเอง ช่วยให้นักเรียนมองเห็นว่านักเรียนสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่มีไปเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงได้อย่างไร จึงทำให้นักเรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปใช้เชื่อมโยงกับเนื้อหาในวิชาคณิตศาสตร์หรือเชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์มี ๖ ขั้นตอน โดยขั้นตอน

^{๑๗} Wallace, B., Bernardelli, A., Molyneux, C., & Farrell, C. "TASC: Thinking Actively in a Social Context. A universal problem-solving process: A powerful tool to promote differentiated learning experiences", *Journal of Gifted Education International*, Vol. 28 no. 1 (January 2012): 58-83.

^{๑๘} จุติภรณ์ เอียบสร้างก็, "ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามรูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมและปัญหาปลายเปิดที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒", *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๑๙} ปริสา วงศ์คำพระ, "ผลการใช้รูปแบบการตั้งปัญหาเสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาและการเขียนบันทึกการเรียนรู้ต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและความสามารถในการเขียนทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖", *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

ที่ช่วยส่งเสริมความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ คือ ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นตอนที่ ๓ และ ขั้นตอนที่ ๖ ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นรวบรวม/จัดระเบียบ เป็นขั้นที่ครูผู้สอนนำเสนอสถานการณ์ปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว เพื่อให้มองเห็นความเกี่ยวข้องระหว่างความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่นักเรียนรู้อยู่ก่อน เช่น ทฤษฎีบท กฎ นิยาม สูตร หรือสมบัติต่าง ๆ กับสถานการณ์ปัญหาที่กำหนดให้ เพื่อนำความรู้ที่มีไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ จากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและเกิดการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ว่านักเรียนจะนำความรู้ใดไปใช้ในการแก้ปัญหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เวชฤทธิ์ อังชนะภัทรขจร กล่าวว่า ผู้สอนควรเลือกปัญหาที่เชื่อมโยงแนวคิดทางคณิตศาสตร์ทั้งภายนอกและภายในวิชาคณิตศาสตร์และกระตุ้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงระหว่างความรู้ใหม่และความรู้ที่เคยเรียนรู้อยู่แล้ว เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความเข้าใจแนวคิดทางคณิตศาสตร์ได้ด้วยตนเอง^{๒๐}

ขั้นที่ ๓ สร้างความคิด เป็นขั้นที่นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันลงมือทำกิจกรรมการทดลองเพื่อเชื่อมโยงความรู้ที่นักเรียนรู้อยู่ก่อนแล้วนำมาสร้างและพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ และสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่ได้จากการทำกิจกรรมไปเชื่อมโยงในการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา จากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจและสามารถสรุปความคิดรวบยอดใหม่จากการลงมือทำกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการแก้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับ อัมพร ม้าคอง กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่จะทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงได้ คือผู้เรียนต้องมีความรู้และโมทัศน์ทางคณิตศาสตร์ในเรื่องที่จะนำไปใช้เชื่อมโยงเป็นอย่างดี มีประสบการณ์ในการมองเห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของสิ่งที่เชื่อมโยง^{๒๑} และยังสอดคล้องกับ วราภรณ์ มีหนัก ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์นั้นจะต้องคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันทั้งชั้นเรียนเป็นกลุ่มย่อย เรียนเป็นรายบุคคล ผู้สอนควรฝึกให้ผู้เรียนรู้จัก บูรณาการความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ตลอดจนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๒๒}

^{๒๐} เวชฤทธิ์ อังชนะภัทรขจร, **ครบเครื่องเรื่องความรู้สำหรับครูคณิตศาสตร์** หลักสูตรการสอนและการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๔.

^{๒๑} อัมพร ม้าคอง, **ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ**, หน้า ๖๑.

^{๒๒} วราภรณ์ มีหนัก, “การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์”, **วารสารวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๕) : ๕๘-๖๕.

ขั้นที่ ๖ เรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นขั้นที่นักเรียนร่วมกันตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตนเอง ในการนำความรู้ไปใช้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ในชีวิตจริงจากการเขียนบันทึกการเรียนรู้โดยครูให้นักเรียน ยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริงหรือใกล้เคียงชีวิตจริงที่เกี่ยวกับการหาพื้นที่ผิวและปริมาตรของพีระมิด กรวย ทรงกลม จากการใช้ภาษาของนักเรียนเอง เพื่อช่วยให้นักเรียนมี มโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ที่สามารถ นำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ปรีชา เนาว์เย็นผล ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้พบเห็นมีอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้จากตัวอย่างที่สัมผัสได้จริง ทำให้รู้ว่าวิชาคณิตศาสตร์มีประโยชน์ และมีคุณค่า สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง^{๒๓}

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิด อย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ สามารถช่วยพัฒนาความสามารถ ในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเกศินี เพ็ชรรุ่ง พบว่า นักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงมีความ สามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และมีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๒๔}

ข้อเสนอแนะ

๑. ครูควรเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี เพื่อให้กิจกรรมมีความกระชับและ นักเรียนได้ทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ เนื่องจากนักเรียนใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมค่อนข้างนาน
๒. ครูควรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทุกคนอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ นักเรียนที่ไม่ตั้งใจเรียนมีส่วนร่วม ในการอภิปราย และได้เสนอความคิดของตนเองกับเพื่อนในกลุ่ม
๓. ครูอาจเพิ่มเวลาในการดำเนินการแก้โจทย์สถานการณ์ปัญหาของนักเรียน เนื่องจากนักเรียน ยังไม่คุ้นเคยกับโจทย์สถานการณ์ปัญหา

^{๒๓} ปรีชา เนาว์เย็นผล, “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนคณิตศาสตร์ โดยใช้การแก้ปัญหาปลายเปิดสำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑”, *ปริญญานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๒๔} เกศินี เพ็ชรรุ่ง, “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงเพื่อ ส่งเสริมมโนทัศน์และความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

๔. ครูควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้รูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมร่วมกับการเขียนบันทึกการเรียนรู้ กับเนื้อหาคณิตศาสตร์ที่หลากหลาย เช่น ระบบสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว, ระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปร เป็นต้น

บรรณานุกรม

เกศินี เพ็ชรรุ่ง. “การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เพื่อส่งเสริมโน้ตทัศน์และความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ทางคณิตศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์**

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

จุติภรณ์ เอียบสร้างกิจ. “ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามรูปแบบวงล้อการคิดอย่างกระตือรือร้นในบริบทเชิงสังคมและปัญหาปลายเปิดที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและการคิดสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒”. **วิทยานิพนธ์**

ครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ปริสา วงศ์คำพระ. “ผลการใช้รูปแบบการตั้งปัญหาเสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาและการเขียนบันทึกการเรียนรู้ต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและความสามารถในการเขียนทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๕.

ปรีชา เนาว์เย็นผล. **การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ การพัฒนาทักษะการคิดคำนวณของนักเรียนระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. “การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ โดยใช้การแก้ปัญหาปลายเปิดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๔.

_____. “หน่วยที่ ๙ การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์” **ประมวลสาระชุดวิชาสารัตถะและวิทยวิธีทางคณิตศาสตร์**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๖.

วราภรณ์ มีหนัก. “การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์”. **วารสารวิชาการ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๔๕) : ๕๘-๖๕.

เวชฤทธิ์ อังกะนัฏขจร. **ครบเครื่องเรื่องความรู้สำหรับครูคณิตศาสตร์ หลักสูตรการสอนและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๕.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. **ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๓-คิว มีเดีย จำกัด, ๒๕๕๕.

- _____. **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๐.
- สมชาย วรภิเษมสกุล. “การพัฒนารูปแบบการสอนวิชาคณิตศาสตร์โดยการสื่อสารแนวความคิดเพื่อเพิ่มทักษะการแก้ปัญหา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐.
- สิริพร ทิพย์คง. **เอกสารคำสอนทฤษฎีและวิธีการสอนคณิตศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖.
- อัมพร ม้าคอง. **ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์: การพัฒนาเพื่อพัฒนาการ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- Bitter, G. **Mathematics methods for the elementary and middle school : A Comprehensive Approach.** Boston: Allyn & Bacon, 1990.
- Krulik, S., and Reys, R. E. **Problem Solving in School Mathematics: National Council of Teachers of Mathematics 1980 Year Book.** Reston, Virginia: NCTM, 1980.
- National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). **Principles and standards for School Mathematics.** Reston, Virginia: NCTM, 2000.
- Wallace, B. **Teaching Thinking and Problem-solving Skills.** Oxford: AB Academic Publishers, 2000.
- Wallace, B., Maker, J., Cave, D., & Chandler, S. **Thinking Skills and Problem-Solving an Inclusive Approach.** London: David Fulton Publishers, 2004.
- Wallace, B., Bernardelli, A., Molyneux, C., & Farrell, C. “TASC: Thinking Actively in a Social Context. A universal problem-solving process: A powerful tool to promote differentiated learning experiences”. **Journal of Gifted Education International**, Vol. 28 no. 1 (January 2012): 58-83.
- Zimmerman, R. “Problem Solving in a Complex World: Integrating DISCOVER, TASC, and PBL in a Teacher Education Project”. **Journal of Gifted Education International**, Vol. 24 no. 2-3 (September 2008): 160-178.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. “ผลการประเมิน PISA ๒๐๑๘ : บทสรุปสำหรับผู้บริหาร”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://pisathailand.ipst.ac.th/pisa2018-summary-result/> [๒๙ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

National Teacher Research Panel. “How TASC (Thinking Actively in a Social Context) helped to ensure rapid school improvement”. [Online]. Available: <http://www.curee.co.uk/node/4788> [20 March 2019].

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒
Guidelines for Development the Operation E-government
Procurement by School Website
under the Phranakhon Si Ayutthaya Primary Educational
Service Area Office 2

สุจิตรา สัจญะสาร*

Sujittra Sanyasan

ชัยยศ เดชสุระ**

Chaiyot Dejsura

ธีระวัฒน์ มอนโธสง***

Teerawat Montaisong

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

Email: 76477025@aru.ac.th

Received: June 16, 2023

Revised: April 18, 2024

Accepted: April 26, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ (๒) ศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ วิธีการดำเนินงานวิจัยมี ๒ ขั้นตอน คือ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและผลต่างของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ กลุ่มตัวอย่าง คือ หัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำนวน ๑๑๒ คน ซึ่งได้มาจากการเปิดตารางของเครื่องซีและ

* นางสาวสุจิตรา สัจญะสาร Miss Sujittra Sanyasan นักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

** ดร.ชัยยศ เดชสุระ Dr.Chaiyot Dejsura ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโธสง Asst.Prof.Dr.Teerawat Montaisong ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

มอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สภาพปัจจุบันมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๘ สภาพปัญหาที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๙ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ (๒) นำเสนอแนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๕ ท่าน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (๑) สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพปัญหาของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (๒) แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ ประกอบด้วย ๖ ด้าน ๑๙ แนวทาง ดังนี้ (๑) การสร้างการรับรู้ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรรับรู้ถึงผลดี (๒) การกำหนดนโยบาย มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้างรายปีงบประมาณ (๓) การสร้างบรรยากาศ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องสร้างความตระหนักให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานที่ปฏิบัติ (๔) การพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดอบรมบุคลากร (๕) การติดตามผลการพัฒนาทักษะ มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้าง แล้วติดตามผล (๖) การรายงานผลการพัฒนาทักษะ มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องจัดทำสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี

คำสำคัญ: การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์; แนวทางพัฒนา; เว็บไซต์

Abstract

The purpose of this research were (1) to study the current situation and problems of operation e-government procurement by website (2) to study guidelines for developing the operation e-government procurement by website. There are two steps in the research methodology: 1) to study the current situation problems and differences of operation e-government procurement by website. The sample consisted of 112 heads of school supplies officers under the Phranakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 2, which were obtained from Craigie and Morgan's spreadsheet. The simple random sampling method was applied. by drawing lots A questionnaire was used as the research instruments The reliability of the current condition is 0.98, and the problem condition is 0.99. The percentage, mean, and standard deviation were employed in data analysis. and 2) presenting guidelines for development the operation e-government procurement by website. Purposive sampling method was used to obtain

5 main informants. The research tool was a semi-structured interview applying content analysis. The results of the research were as follows: (1) The overall of the current state of operation e-government procurement by website, was at a high level. While the problematic state of operation e-government procurement by website, was at a moderate level. (2) The guidelines for development the operation e-government procurement by website consisted of 6 aspects and 19 approaches as follows: (1) creating awareness; there are 4 approaches, for example, educational institutions must publicize their personnel to know good results (2) Policy formulation; There are 3 approaches, for example, educational institutions must set up a procurement plan for the yearly budget; (3) creating an atmosphere; there are 4 approaches, for example, educational institutions must create awareness for personnel to realize the importance of their work (4) skill development; there are 3 approaches, for example, educational institutions must provide (5) There are 3 approaches to follow-up on the development skills, for example, educational institutions must set up procurement plans. and follow up on the results according to that plan. (6) There are 2 approaches to report skills development results, for example, educational institutions must prepare an annual summary of procurement results.

Keywords: E-government Procurement; Guidelines for Development; Website

บทนำ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มีเจตนารมณ์เพื่อให้เป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและการจัดการศึกษาที่เน้นการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาให้กระจายอำนาจทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งด้านวิชาการถือว่าเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัว สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ให้มีมาตรฐานและการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพ การประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเองและการประเมินคุณภาพจากหน่วยงานภายนอก ให้มีหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุน การพัฒนาการ

เรียนรู้ที่สนองตามความต้องการ ของผู้เรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและให้ได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง^๑

งานพัสดุเป็นงานหนึ่งในการบริหารการศึกษาซึ่งอยู่ในงานบริหารงบประมาณที่ช่วยเสริมสร้างให้สถานศึกษาเกิดความสมบูรณ์เนื่องจากพัสดุเป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้การบริหารพัสดุของหน่วยงานรัฐให้มีประสิทธิภาพจึงต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นข้อกำหนดอันสำคัญยิ่งสำหรับการบริหารงานรัฐทุกประเภทให้ประสบผลสำเร็จและเกิดประโยชน์สูงสุด^๒

การดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ซึ่งจัดเป็นหน่วยงานของภาครัฐ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์มาใช้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ ในการบริหารการเงินและงบประมาณ การพัฒนาโรงเรียนทั้งในด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดิน สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งการกำกับติดตาม การเร่งรัด การเบิกจ่ายงบประมาณของหน่วยงานโดยต้องมีการติดตามการปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นระยะในการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายกับโรงเรียนเพื่อให้ดำเนินการส่งเอกสารการดำเนินงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ เพื่อทำการเบิกงบประมาณประจำปีให้เสร็จสิ้น ทั้งนี้หากสถานศึกษาได้จัดทำเอกสารจัดซื้อจัดจ้างและบันทึกผ่านระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างที่สามารถเผยแพร่บนเว็บไซต์เพื่อให้ผู้ค้าหรือผู้ที่สนใจสามารถเข้าไปค้นหาข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างได้รวดเร็วขึ้น ทั้งนี้หากการบันทึกข้อมูลล่าช้าอาจเกิดความเสียหายต่อภาครัฐได้^๓

จากการสัมภาษณ์เจ้าพนักงานพัสดุ ระดับชำนาญงาน กลุ่มบริหารการเงินและสินทรัพย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ เป็นผู้คอยให้คำแนะนำ คำปรึกษาให้แก่

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖).

^๒ สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง, “การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๑), หน้า ๒๘.

^๓ ยะวรรณ เวชสุวรรณ, “การพัฒนาคู่มือการใช้งานโปรแกรมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการบริหารของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๓), หน้า ๓.

สถานศึกษาที่พบเจอปัญหา ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์พบว่า ปัญหาที่สถานศึกษาเข้ามาปรึกษา ขอความช่วยเหลือส่วนใหญ่คือ การดำเนินงาน

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ การย้อนขั้นตอนในระบบเมื่อกรอกข้อมูลผิดพลาด การเข้าระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้ เนื่องจากทุก ๆ หกเดือนระบบจะให้เปลี่ยนรหัสการเข้าใช้งานเสมอ ทั้งนี้จึงทำให้ทราบสภาพการดำเนินงานพัสดุในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ว่าบุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญในการดำเนินงานการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้การดำเนินงานพัสดุเกิดความล่าช้าไม่เป็นไปตามข้อตกลงในสัญญาที่กำหนด จนเกิดผลเสียต่อสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดได้

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจ ศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ เพื่อการดำเนินงานพัสดุให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๒. เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

วิธีการศึกษา

มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและผลต่างของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำนวน ๑๕๘ คน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำนวน ๑๑๒ คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน และใช้วิธีการเลือกตัวอย่างสุ่มแบบง่าย โดยวิธีจับฉลาก

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา การดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน ๔ ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ ๒ สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม จากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม เป็นประเด็นคำถามในแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ๐.๘๐ - ๑.๐๐

๓.๒ นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อนำค่าที่ได้มาหาค่าความเที่ยงโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค หาค่าความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบัน เท่ากับ ๐.๘๘ และค่าความเชื่อมั่นของสภาพปัญหาเท่ากับ ๐.๘๙

๓.๓ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๑๒ คน

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงหัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุของสถานศึกษา เพื่อขอเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง

๔.๒ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๑๒ ชุด นำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาตรวจนับจำนวน ๑๑๒ ฉบับทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมดแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอแนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

คือ ผู้อำนวยการกลุ่มการเงินและสินทรัพย์ เจ้าพนักงานบัญชีและพัสดุ ผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำนวน ๕ ท่าน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอนที่ ๑ โดยนำค่าผลต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาที่มีค่าสูงที่สุดมาสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางพัฒนา

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑ ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร หนังสือที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดขอบเขตของคำถามจากแบบสอบถามเพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาการการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๓.๓ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

๓.๔ นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงให้เรียบร้อยตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นนำไปใช้จริงต่อไป

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยเสนอคำร้องต่อสำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๔.๒ ผู้วิจัยประสานงาน โดยการนัดหมายวันเวลาสถานที่ที่แน่นอนกับผู้ให้สัมภาษณ์และออกไปสัมภาษณ์

๔.๓ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนดไว้จำนวน ๕ ท่าน พร้อมขออนุญาตทำการบันทึกเสียงระหว่างการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการบริหารงานการเงินและสินทรัพย์ เจ้าหน้าที่การเงินและสินทรัพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนและหัวหน้าเจ้าหน้าที่พัสดุของสถานศึกษาโดยนำรายงานแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดในแต่ละหัวข้อของการสัมภาษณ์ เพื่อแยกแยะแนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหาการรายงานการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.92) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการติดตามผลการพัฒนาทักษะ ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = 0.95) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาทักษะ ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = 0.87) ส่วนสภาพปัญหาของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32$, S.D. = 0.86) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การติดตามผลการพัฒนาทักษะ ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.85) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาทักษะ ($\bar{X} = 3.12$, S.D. = 0.95) และผลต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา โดยภาพรวมผลต่างมีค่าเท่ากับ 0.51 ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและผลต่างสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา การดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยภาพรวมรายด้าน ดังนี้

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพปัญหา			ผลต่าง
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑) การสร้างการรับรู้	๓.๘๙	๐.๘๕	มาก	๓.๓๔	๐.๘๘	ปานกลาง	๐.๕๕
๒) การกำหนดนโยบาย	๓.๗๒	๐.๙๗	มาก	๓.๑๘	๐.๘๖	ปานกลาง	๐.๕๔
๓) การสร้างบรรยากาศ	๓.๘๖	๐.๙๕	มาก	๓.๓๓	๐.๘๑	ปานกลาง	๐.๕๓
๔) การพัฒนาทักษะ	๓.๖๘	๐.๘๗	มาก	๓.๑๒	๐.๙๕	ปานกลาง	๐.๕๖
๕) การติดตามผล	๓.๙๒	๐.๙๕	มาก	๓.๔๗	๐.๘๕	ปานกลาง	๐.๔๕
๖) การรายงานผล	๓.๙๑	๐.๙๓	มาก	๓.๔๕	๐.๘๕	ปานกลาง	๐.๔๖
รวม	๓.๘๓	๐.๙๒	มาก	๓.๓๒	๐.๘๖	ปานกลาง	๐.๕๑

๒. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่า (๑) การสร้างการรับรู้ สถานศึกษาต้องประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้บุคลากรรับรู้ถึงผลดี ส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมและให้บุคลากรศึกษาคู่มือการใช้งาน (๒) การกำหนดนโยบาย สถานศึกษาต้องกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้างรายปีงบประมาณ กำหนดข้อปฏิบัติและสร้างความตระหนักแก่บุคลากร (๓) การสร้างบรรยากาศ สถานศึกษาต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ สร้างความตระหนัก ให้คำปรึกษา แก้ปัญหาเชิงบวก ร่วมกับบุคลากรและต้องส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมที่หลากหลาย (๔) การพัฒนาทักษะ สถานศึกษาต้องจัดอบรมคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ บุคลากรให้เกิดความรู้ ความชำนาญและให้บุคลากรศึกษาคู่มือ (๕) การติดตามผลการพัฒนาทักษะ สถานศึกษาต้องกำหนดแผน กำหนดปฏิทินการจัดซื้อจัดจ้างแล้วติดตามผลตามแผนและปฏิทินนั้น และ (๖) การรายงานผลการพัฒนาทักษะ สถานศึกษาต้องทำสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี กำหนดปฏิทินการรายงานผล และแจ้งต่อผู้ปฏิบัติงานรับทราบ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้มาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

๑. สภาพปัจจุบันของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการติดตามผลการพัฒนาทักษะ ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษามีการกำหนดแผน ปฏิทินในการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรจากความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรมในการปฏิบัติงาน รวมถึงทักษะการแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้อง

กับสุภาภรณ์ สุวรรณไฉไล^๔ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่พัสดุมีความรู้ ความเข้าใจ มีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงาน จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐโดยใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ในระดับมาก มีทัศนคติระดับปานกลางในการถูกกำกับ ติดตาม ประเมินผลจากผู้บังคับบัญชาต่อการดำเนินงาน จึงทำให้งานราบรื่น ประสบความสำเร็จ มีความถูกต้องตามกฎหมาย

สภาพปัญหาของการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การติดตามผลการพัฒนาทักษะ ทั้งนี้เนื่องจาก สถานศึกษาอาจไม่มีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล ทางด้านทักษะ ความรู้ พฤติกรรมในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรอย่างเป็นระบบ จึงทำให้ไม่ทราบจุดด้อยในการพัฒนาบุคลากรให้เกิดความเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ อาจส่งผลให้สถานศึกษาเกิดความเสียหายได้ ซึ่งสอดคล้องกับชวลักษณ์ ลืออำนาจ^๕ พบว่า เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ ความชำนาญ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบข้อบังคับของการดำเนินงานจัดซื้อ จัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ผู้บริหารเพิกเฉยในการกำกับ ติดตาม สอบถามข้อปัญหาที่เกิดขึ้น ในการปฏิบัติงาน อุปกรณ์เครื่องคอมพิวเตอร์ล้าสมัยไม่เพียงพอต่อการใช้งาน จึงอาจทำให้เกิดความล่าช้า ในการปฏิบัติงาน

๒. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ประกอบด้วย

๒.๑ การสร้างการรับรู้มีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องสร้างการรับรู้ถึงผลดีของการ ดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ มีการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้บุคลากร รับรู้ถึงผลดี ส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมและให้บุคลากรศึกษาคู่มือการใช้งานการดำเนินงานจัดซื้อ จัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสอดคล้องกับเพ็ญลดา สายสวัสดิ์^๖ พบว่า เจ้าหน้าที่ที่พัสดุเห็นว่าการ จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ทำให้เกิดความสะดวกและความทั่วถึงอย่างเท่าเทียมกัน

^๔ สุภาภรณ์ สุวรรณไฉไล, “ประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่พัสดุในการปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐโดยใช้ระบบ จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) กรณีศึกษาสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด”, **วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑ - ๑๕๐.

^๕ ชวลักษณ์ ลืออำนาจ, “สภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบของ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนมเขต ๑”, **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๘๑-๑๙๐.

^๖ เพ็ญลดา สายสวัสดิ์, “ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐ จังหวัด สุราษฎร์ธานี”, **การศึกษานิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต**, (สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๙), หน้า ๔๙.

ของผู้ค้า ผู้รับจ้าง ทำให้การจัดซื้อจัดจ้างมีความโปร่งใส และตรวจสอบกระบวนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยเพิ่มโอกาสให้ผู้ค้ารายใหม่สามารถเข้าร่วมจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐได้มากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่จึงต้องมีการประชาสัมพันธ์ ชี้แนะ รวมถึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่พัสดุ เข้ารับการฝึกอบรม ด้านการจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์อย่างต่อเนื่อง

๒.๒ การกำหนดนโยบายมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ มีการกำหนดแผนการจัดซื้อจัดจ้างรายปีงบประมาณ กำหนดข้อปฏิบัติในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ และสร้างความตระหนักแก่บุคลากรในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสอดคล้องกับอิทธิพล ทองย้อย^๗ พบว่าการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ ด้านการควบคุมพัสดุ ด้านการจัดองค์กร ด้านการกำหนดแผน ข้อปฏิบัติ นโยบาย และด้านการมุ่งใจในการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

๒.๓ การสร้างบรรยากาศมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องส่งเสริมการปฏิบัติงานการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ มีการให้ความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่บุคลากร สร้างความตระหนักให้บุคลากรเห็นความสำคัญของงานที่ปฏิบัติให้คำปรึกษาแก้ปัญหาเชิงบวกร่วมกับบุคลากรและต้องส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมที่หลากหลายซึ่งสอดคล้องกับเบอร์เบีย เพนดาร์^๘ พบว่า ระบบอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐได้รับความล้มเหลว ซึ่งเป็นผลกระทบจากวัฒนธรรมของประเทศ สภาพแวดล้อมทางด้านไอทีและเทคโนโลยี ซึ่งกรอบการกำกับดูแลการจัดซื้อจัดจ้างในประเทศอินเดียได้ให้ความสำคัญน้อยเกี่ยวกับความโปร่งใส ประสิทธิภาพและประโยชน์ของระบบ ทางรัฐบาลจึงได้รณรงค์ ปลุกเร้า ส่งเสริม การใช้ การรับรู้ สร้างความเข้าใจ สร้างความสำคัญให้แก่ตัวบุคลากรที่ปฏิบัติงาน เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ จะสามารถทำให้งานสำเร็จอย่างรวดเร็ว ลดขั้นตอนการทำงาน ประหยัดเวลาในการทำงาน อำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้งาน และเป็นแม่แบบในการทำงาน

^๗ อิทธิพล ทองย้อย, “การดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ (e – GP) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอ่างทอง”, วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔) : ๓๙ – ๕๔.

^๘ Prabir Panda, Fulfilling public procurement expectations in India: need of legislative intervention ICEGOV ‘13 : Proceedings of the 7th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance, (New York: United States, 2013).

๒.๔ ด้านการพัฒนาทักษะมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องพัฒนาทักษะการบริหารสัญญาในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ มีการจัดอบรมคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ บุคลากรให้เกิดความรู้ ความชำนาญและให้บุคลากรศึกษาคู่มือ ระเบียบข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งสอดคล้องกับฉันทา ครีจันทร^๙ พบว่า การปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้างด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์มีปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อกฎหมาย ความซับซ้อนของการดำเนินงาน บุคลากรไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงต้องมีการแก้ไขปัญหาโดยมีการแนะแนวความรู้ด้านระบบกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้ศึกษาคู่มือ ข้อกฎหมาย ระเบียบ ให้มีการแบ่งงานกันปฏิบัติ สร้างเครือข่ายการทำงานภายในองค์กร จัดให้มีการอบรม สัมมนาฝึกทักษะเชิงปฏิบัติการ

๒.๕ ด้านการติดตามผลการพัฒนาทักษะมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องติดตามประเมินผลการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ มีการกำหนดแผน กำหนดปฏิทินการจัดซื้อจัดจ้าง แล้วติดตามผลตามแผนและปฏิทินนั้น พร้อมจัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินงานทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับสุพัตรา ชนโรสง^{๑๐} พบว่า ผลกระทบของระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยวิธีตลาดอิเล็กทรอนิกส์ (e-market) วิธีประกวดราคาอิเล็กทรอนิกส์ (e-bidding) วิธีสอบราคา วิธีคัดเลือก และวิธีเฉพาะเจาะจง ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของนักบัญชีภาครัฐอย่างมีนัยสำคัญ ณ ระดับ .๐๕ แสดงให้เห็นถึงนักบัญชีภาครัฐเป็นผู้รับรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด พร้อมทั้งให้ความร่วมมือในการกำกับ ติดตาม ประเมินผลของหัวหน้าสายงานในกระบวนการทำงานของระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทำให้สามารถลดความผิดพลาดของผู้ปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี

๒.๖ ด้านการรายงานผลการพัฒนาทักษะมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาต้องรายงานผลการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ มีการจัดทำสรุปผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี กำหนดปฏิทินการรายงานผล และแจ้งต่อผู้ปฏิบัติงานรับทราบ ซึ่งสอดคล้องกับวรารวรรณ สุณาโพธิ์^{๑๑} พบว่า บุคลากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจในพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหาร

^๙ ฉันทา ครีจันทร, “การนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารงานจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ กรมยุทธศึกษาทหารบก”, วารสารเสนาริบัติ, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๓) : ๑-๑๕.

^{๑๐} สุพัตรา ชนโรสง, “ผลกระทบของระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของนักบัญชีภาครัฐ”, การศึกษาอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔๐.

^{๑๑} วรารวรรณ สุณาโพธิ์, “ปัญหาในการปฏิบัติงานระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์”, การศึกษาอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ๒๕๖๕), หน้า ๕๙.

พัสตูกาครรัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ บุคลากรในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกมีน้อย กระบวนการกำหนดการปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางไว้ดังนี้ ควรจัดให้มีการให้ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานอย่างครอบคลุม ควรอำนวยความสะดวกด้านอุปกรณ์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพ ควรจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์แก่ผู้ค้า บริษัท ห้างร้าน ประชาชนทั่วไป กำหนดขอบเขตของงาน ปฏิทินการทำงานที่ชัดเจน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ พร้อมรายงานผลแก่หัวหน้างาน

ข้อเสนอแนะ

๑. ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ควรศึกษาหาความรู้ ด้วยการเข้าอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาทักษะในการจัดทำร่างสัญญาในการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดให้บุคลากรวิเคราะห์ปัญหาในการปฏิบัติงาน แล้วรวบรวมเสนอต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อปรับปรุง แก้ไข พัฒนาการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

๓. สำนักงานเขตพื้นที่ควรกำหนดนโยบายการติดตามผลการดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ชัดเจน แล้วแจ้งให้สถานศึกษารับทราบและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒)

พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖.

ชวลลลักษณ์ ลืออำนาจ. “สภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๑”. วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัยอุบลราชธานี. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๘๑-๑๙๐.

ณัฐญา ศรีจันทร์. “การนำนวัตกรรมมาใช้ในการบริหารงานจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ กรมยุทธศึกษาทหารบก”. วารสารเสนานิปัตย์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๓) : ๑-๑๕.

ปิยะวรรณ เวชสุวรรณ. “การพัฒนาคู่มือการใช้งานโปรแกรมการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการบริหารของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต ๒”. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ๒๕๖๓.

เพ็ญลดา สายสวัสดิ์. “ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานภาครัฐ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. **การศึกษาระยะครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๙.

วรารวรรณ สุณาโพธิ์. “ปัญหาในการปฏิบัติงานระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยอิเล็กทรอนิกส์ของมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์”. **การศึกษาระยะครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, ๒๕๖๕.

สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง. “การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๑.

สุพัตรา ชนไธสง. “ผลกระทบของระบบการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) ที่มีต่อคุณภาพการปฏิบัติงานของนักบัญชีภาครัฐ”. **การศึกษาระยะครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาการบริหารการศึกษา : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๖๒.

สุภาภรณ์ สุวรรณไฉไล. “ประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่พัสดุในการปฏิบัติงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐโดยใช้ระบบจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐอิเล็กทรอนิกส์ (e-GP) กรณีศึกษาสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด”. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (กุมภาพันธ์ - พฤษภาคม ๒๕๖๒) : ๑๔๑ – ๑๕๐.

อิทธิภาส ทองย้อย. “การดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐด้วยวิธีอิเล็กทรอนิกส์ (e – GP) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมืองจังหวัดอ่างทอง”. **วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๔) : ๓๙ – ๕๔.

Prabir Panda. Fulfilling public procurement expectations in India: need of legislative intervention. ICEGOV ‘13: Proceedings of the 7th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance. New York : United States, 2013.

แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
Guidelines for the Development of Learning Ecosystems of
Educational Institutions under the Office of
Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area

ปาณิสรา สัทธศรี*

Panisa Satthasri

วีรภัทร ภัทรกุล**

Weeraphat Phattharakul

อัจฉรา นียมาภา***

Achara Niyamabha

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email: ๗๖๔๗๗๐๑๔@aru.ac.th; p_weeraphat@hotmail.com

Received: August 20, 2023

Revised: June 19, 2024

Accepted: August 03, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา (๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา วิธีการดำเนินงานวิจัยมี ๒ ขั้นตอน คือ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม จากสถานศึกษาจำนวน ๒๙ แห่ง จำนวน ๒๖๑ คน เป็นการเก็บข้อมูลทั้งหมดทุกแห่ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ

* นางสาวปาณิสรา สัทธศรี Miss Panisa Satthasri นักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** ดร.วีรภัทร ภัทรกุล Dr. Weeraphat Phattharakul ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** รศ.ดร.อัจฉรา นียมาภา Assoc.Prof.Dr.Achara Niyamabha ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) (๒) นำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๗ คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัจจุบันของระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และดัชนีค่าความต้องการจำเป็นในภาพรวมมีค่าเท่ากับ ๐.๑๑ (๒) แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๕ ด้าน ๑๘ แนวทางโดยเรียงลำดับตามค่าของความต้องการจำเป็นที่ต้องการพัฒนาจากลำดับแรกที่ต้องพัฒนาดังนี้ (๑) ด้านบริบท มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนที่เป็นวิชาเลือกหรือคอร์สระยะสั้นเน้นการสอนผู้เรียนให้เกิดทักษะด้านอาชีพโดยหาวัตถุดิบจากท้องถิ่นมาทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่าย ช่องทางการขาย การวางแผนทางการเงินให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง (๒) ด้านทรัพยากร มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรศึกษาชุมชนในท้องถิ่นว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ใดที่น่าสนใจและนำมาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน (๓) ด้านวัฒนธรรมองค์กร มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรให้เกียรติกันเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและยอมรับในความเห็นต่างได้ เคารพในการตัดสินใจและหาข้อตกลงร่วมกัน (๔) ด้านกระบวนการเรียนรู้ มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนให้ทันต่อเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของกระแสโลก เก็บข้อมูลเพื่อมาวิเคราะห์ เช่น สำรวจความสำเร็จจากผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การศึกษาต่อ เพื่อวางแผนเป้าหมายและปรับปรุงหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน (๕) ด้านเทคโนโลยี มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยสนับสนุนด้านอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่สามารถอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ของครูและผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้; ระบบนิเวศการเรียนรู้; การพัฒนาสถานศึกษา; สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

Abstracts

The purposes of this research were (1) to study the current and desirable conditions of the learning ecosystem of schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, (2) to present guidelines for developing the learning ecosystem of schools under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya

Secondary Educational Service Area. Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area. The research methodology consisted of 2 steps: (1) to study the current and desirable conditions of the learning ecosystem of schools under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office. The sample group was school administrators and heads of all 8 groups of learning subjects from 29 educational institutions with a total of 261 people. All data were collected everywhere. The research tool was a questionnaire. The reliability was 0.98. The statistics used in data analysis were the mean standard deviation and the need index. ($PNI_{modified}$) (2) Propose guidelines for developing the learning ecosystem of schools under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area. by interviewing 7 experts by specific selection method. The research tool was a semi-structured interview and analyzed the data by using content analysis method.

The results of the research revealed that (1) the current state of the learning ecosystem of educational institutions as a whole was at a high average level. The desirable condition was at the highest mean level. and demand index Overall, the value was 0.11. (2) Guidelines for developing the learning ecosystem of educational institutions under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office consist of 5 aspects, 18 approaches. They are sorted according to the value of the necessary needs that need to be developed from the first order that needs to be developed as follows: (1) Contextuality There are 3 approaches, for example, educational institutions should provide elective courses or short-term courses that focus on teaching students to Gain professional skills by sourcing local raw materials to make products for sale. sales funnel financial planning for students and parents. (2) In terms of resources, there are 3 approaches, for example, educational institutions should study local communities for local wisdom or interesting knowledge and use them as a source of learning for students. (3) Organizational culture: There are 4 approaches, for example, educational institutions should encourage personnel in the organization to respect each other and give them the opportunity to express their opinions and accept different opinions. Respecting decisions and finding consensus. (4) There are 4 approaches to the learning process, for example,

educational institutions must analyze school contexts to keep up with the rapid changes of the world trend. Collecting data for analysis, such as surveying success from student achievement, continuing education in order to plan goals and improve the curriculum to meet the needs of students. (5) Technology: There are 4 approaches, for example, educational institutions should use technology in teaching and learning by supporting technological devices that can appropriately facilitate learning management of teachers and students.

Keywords: Developing a Learning Ecosystem; Learning Ecosystem;
School Development; Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary
Educational Service Area

บทนำ

จากสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับตัวตามกระแสของสังคมและความต้องการของกระแสโลก เป็นเหตุให้ประเทศไทยต้องเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์จึงได้มีการปรับ^๑ แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙ ขึ้นเพื่อเป็นกรอบ เป้าหมาย และทิศทาง การจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งจัดการศึกษาให้คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึง มีโอกาส และความเสมอภาคในการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพโดยมีความสัมพันธ์กันในระบบนิเวศซึ่งสอดคล้องกับ^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการมีความตระหนักถึงความสำคัญในการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างเป็นระบบเน้นการพัฒนาคนในทุกระดับ ทุกมิติ ทุกช่วงวัย ซึ่งถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (๒๕๖๑-๒๕๘๐) นอกจากนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวถึงระบบนิเวศการเรียนรู้ไว้ว่าระบบนิเวศการเรียนรู้หมายถึงระบบความสัมพันธ์ของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนมีองค์ประกอบในการออกแบบและพัฒนาบรรยากาศการเรียนรู้ของผู้เรียนดังนี้ พื้นที่ เวลา คน เนื้อหา กิจกรรม กลยุทธ์ วัฒนธรรม และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้หรือสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งครอบคลุมทั้งห้องเรียน ทั้งสถานศึกษาและพื้นที่นอกสถานศึกษา

^๑ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินทิงกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐), หน้า ๖๕.

^๒ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, สภาพการจติดนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทประเทศ, (สมุทรปราการ: บริษัท เอส.บี.เค. การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๔), หน้า ๕.

จากการศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้พบว่า ด้านนักวิชาการนั้น มีนักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจในการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ให้มีคุณภาพ และนำไปใช้กับสถานศึกษาได้จริง แต่เนื่องจากระบบนิเวศการเรียนรู้นั้นขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่งที่มีความแตกต่างกันจึงทำให้การนำระบบนิเวศการเรียนรู้ไปใช้กับสถานศึกษาเกิดผลลัพธ์ที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำให้นักวิจัยหลายท่านพยายามพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่มจากสถานศึกษาจำนวน ๒๙ แห่ง

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน ๓ ข้อ ประกอบด้วย ภูมิการศึกษา ตำแหน่งหรือรักษาการในตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ ๒ สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating Scale)

๓. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑. ดำเนินการสร้างแบบสอบถามโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน

๓.๓. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่ประชากรที่เก็บข้อมูลจริง

๓.๔. ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปเก็บข้อมูลกับประชากร

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑. จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงผู้บริหารของสถานศึกษาเพื่อขอเก็บข้อมูล

๔.๒. ดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าดัชนีความต้องการจำเป็น โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอแนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๗ คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างพัฒนาจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นแนวทางเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์

๓. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑. ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร บทความ ตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้อง

๓.๒. สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

๓.๓. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

๓.๔. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์และนำไปใช้สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลจริง

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๔.๑. เสนอคำร้องต่อสำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

๔.๒. ทำการนัดหมายวันเวลาและสถานที่เพื่อสัมภาษณ์

๔.๓. ทำการสัมภาษณ์

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

๑. จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา ในภาพรวม

ระบบนิเวศการเรียนรู้ ในสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน (D)			สภาพที่พึงประสงค์ (I)			ความต้องการ จำเป็น (PNI _{modified})
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	
๑. ด้านบริบท	๓.๙๑	๐.๗๑	มาก	๔.๔๘	๐.๖๖	มาก	๐.๑๕ ^๑
๒. ด้านทรัพยากร	๔.๐๖	๐.๗๕	มาก	๔.๕๓	๐.๖๘	มากที่สุด	๐.๑๒ ^๒
๓. ด้านวัฒนธรรมองค์กร	๔.๒๐	๐.๗๖	มาก	๔.๖๔	๐.๖๓	มากที่สุด	๐.๑๑ ^๓
๔. ด้านกระบวนการเรียนรู้	๔.๒๔	๐.๗๐	มาก	๔.๖๐	๐.๖๔	มากที่สุด	๐.๐๘
๕. ด้านเทคโนโลยี	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก	๔.๕๖	๐.๖๘	มากที่สุด	๐.๐๙
ภาพรวม	๔.๑๒	๐.๗๓	มาก	๔.๕๖	๐.๖๖	มากที่สุด	๐.๑๑

จากตารางที่ ๑ ระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้านแล้ว พบว่า สภาพปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๒$, $\sigma = ๐.๗๓$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ($\mu = ๔.๒๔$, $\sigma = ๐.๗๐$) รองลงมา คือ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ($\mu = ๔.๒๐$, $\sigma = ๐.๗๖$) ด้านเทคโนโลยี ($\mu = ๔.๒๐$, $\sigma = ๐.๗๔$) ด้านทรัพยากร ($\mu = ๔.๐๖$, $\sigma = ๐.๗๕$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านบริบท ($\mu = ๓.๙๑$, $\sigma = ๐.๗๑$) ตามลำดับ สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = ๔.๕๖$, $\sigma = ๐.๖๖$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ($\mu = ๔.๖๔$,

$\sigma = 0.63$) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ($\mu = 4.60$, $\sigma = 0.64$) ด้านเทคโนโลยี ($\mu = 4.56$, $\sigma = 0.68$) ด้านทรัพยากร ($\mu = 4.53$, $\sigma = 0.68$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ด้านบริบท ($\mu = 4.48$, $\sigma = 0.66$) ตามลำดับ ดังนั้นค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) โดยรวมมีค่าเท่ากับ 0.11 เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบที่มีดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) มากที่สุด คือ ด้านบริบท ($PNI_{modified} = 0.15$) รองลงมา คือ ด้านทรัพยากร ($PNI_{modified} = 0.12$) ด้านวัฒนธรรมองค์กร ($PNI_{modified} = 0.11$) ด้านเทคโนโลยี ($PNI_{modified} = 0.09$) และน้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.08$) ตามลำดับ

๒. แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า (๑) ด้านบริบท สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนที่เป็นวิชาเลือก เน้นการสอนผู้เรียนให้เกิดทักษะด้านอาชีพ และควรส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาต่อยอด โดยถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ปกครอง ในการทำงานสร้างรายได้หลักและรายได้เสริม (๒) ด้านทรัพยากร สถานศึกษาควรศึกษาชุมชนในท้องถิ่นว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความรู้ใดบ้างที่น่าสนใจและนำมาเสริมความรู้เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมภายในท้องถิ่นหรือการเข้าไปให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ (๓) ด้านวัฒนธรรมองค์กร สถานศึกษาควรสนับสนุนให้บุคลากรในองค์กรให้เกียรติกัน เปิดโอกาสให้สามารถแสดงความคิดเห็นและยอมรับในความเห็นต่างได้ แต่ไม่ควรแตกแยกกัน เคารพในการตัดสินใจและหาข้อตกลงร่วมกัน (๔) ด้านกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนและบริบทของโลกให้ทันต่อเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เก็บข้อมูลเพื่อมาวิเคราะห์ เพื่อวางแผนเป้าหมายและปรับปรุงหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ควรมีการประเมินหลักสูตรโดยสร้างเกณฑ์การประเมินให้สอดคล้องกับเป้าหมายอย่างชัดเจน (๕) ด้านเทคโนโลยี สถานศึกษาควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ของครูและผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมตลอดเวลา เข้าถึงได้ง่าย และใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาส่งเสริมให้ออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิควิธีการสอนเชิงรุก

(Active Learning) ซึ่งสอดคล้องกับ ภิรมิ วิธาสถิตกุล และ ชนินันท์ แยมขวัญยืน ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงรุก: แนวทางการเรียนการสอนที่เป็นเลิศในศตวรรษที่ ๒๑ พบว่าแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เป็นเลิศในศตวรรษที่ ๒๑ ผ่านการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการออกแบบการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนเพื่อขยายขอบเขตความรู้จากการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเสนอสิ่งที่ผู้เรียนสนใจอย่างแท้จริง ผ่านวิธีการหรือการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีการกำหนดอย่างเป็นขั้นตอน

สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากควรส่งเสริมให้ครูช่วยเหลือเกื้อกูลกันพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตร ร่วมแรงร่วมใจพัฒนาคุณภาพการศึกษาจนประสบความสำเร็จ และเชื่อมั่นว่าครูมีความรู้ความสามารถและมีความแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ศุภาพิษฐ์ อินแดง ได้ศึกษาเกี่ยวกับ วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า วัฒนธรรมองค์กรที่ความสัมพันธ์ต่อความสุขในการทำงานอันดับหนึ่ง คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบปรับตัว (Adaptability Culture) อันหมายความว่าวัฒนธรรมองค์กรที่มีรูปแบบการ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ มุ่งส่งเสริมการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกในปัจจุบัน ส่งเสริมให้บุคลากรกล้าคิด กล้าตัดสินใจ สร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ และให้อิสระภาพในการตัดสินใจ อันดับสอง คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบครอบคลุม (Involvement Culture) เป็นวัฒนธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลวัฒนธรรมองค์กรแบบนี้ได้แก่ องค์กรที่ให้ความสำคัญแก่ บุคลากรในองค์กร เปรียบเสมือนญาติ เน้นความสามัคคี ความจงรักภักดีต่อองค์กร หัวหน้าหรือผู้บริหาร เปรียบเสมือนพ่อแม่และพี่ที่ต้องคอยสอนงาน อันดับสาม คือ วัฒนธรรมองค์กรแบบมุ่งเน้นผลลัพธ์ (Achievement Culture) เป็นองค์กรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีเป้าหมายองค์กร ผู้นำมุ่งเห็นผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ดัชนีค่าความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) โดยองค์ประกอบที่มีดัชนีความต้องการจำเป็นมากที่สุดคือด้านบริบท คือต้องการให้รายได้ของผู้ปกครองมีความมั่นคงสามารถให้การสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ ระดมเครือข่ายกับหน่วยงานที่หลากหลายให้มีการจัดระบบความปลอดภัยในการเดินทางมาโรงเรียนของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ วาสนา จักรแก้ว และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การเพิ่มโอกาสและ

^๗ ภิรมิ วิธาสถิตกุลและ ชนินันท์ แยมขวัญยืน, “การเรียนรู้เชิงรุก : แนวทางการเรียนการสอนที่เป็นเลิศในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๕) : ๙๒๑-๙๓๓.

^๘ ศุภาพิษฐ์ อินแดง, “วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของกลุ่มเจนเนอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”, สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, (คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๕), หน้า ๓๖.

^๙ วาสนา จักรแก้ว, “การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือตอนบน”, Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๗๖๗-๑๗๘๕.

การเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือตอนบน ได้สรุป นโยบายการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสของประเทศไทยมี ๖ ข้อ

๒. แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑. ด้านบริบท สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนโดยเปิดให้เป็นวิชาเลือกเกี่ยวกับการสร้างผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นเพื่อจำหน่าย มีช่องทางการขายและวางแผนทางการเงินให้กับผู้เรียนและผู้ปกครองในการสร้างรายได้หลักและรายได้เสริม สถานศึกษาควรจัดหาทุนการศึกษาที่สามารถช่วยสนับสนุนด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ วาสนา จักรแก้ว และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือตอนบน ที่ได้สรุปแนวทางไว้ว่า ควรมีการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยมีแผนการจัดการศึกษาที่ชัดเจน และมีแผนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยพิจารณาจากตัวนักเรียนและพื้นที่อาศัยของนักเรียนเป็นสำคัญ เน้นพัฒนาทักษะชีวิตให้กับนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและความเป็นสากล หลักสูตรการศึกษาที่จัดในแต่ละช่วงวัยต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้ตามความถนัด ความสนใจ ความสามารถของผู้เรียน โดยนำภูมิปัญญาของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดการศึกษาแบบร่วมมือระหว่าง ครู ผู้ปกครองและชุมชน และมีการฝึกประสบการณ์ให้นักเรียนได้ทำงานช่วงนอกเวลาเรียน มีการเรียนแบบทวิภาคี มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนานักเรียนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและครอบครัวยากจน ควรมีการสร้างเครือข่าย โดยประสานความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางที่เป็นบริบทของแต่ละสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และได้สอดคล้องกับ^๖ Xinzhuo Zhu และJingya Luo ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ทุนของครอบครัวและคุณภาพของโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย: การวิเคราะห์ตามการติดตามการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต B ของมณฑลเจียงซู ได้เสนอแนะแนวทางไว้ว่า รัฐบาลควรผลักดันการดำเนินการตาม

^๖ วาสนา จักรแก้ว, “การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือตอนบน”, Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๗๖๗-๑๗๘๕.

^๗ Xinzhuo Zhu and Jingya Luo, “Family capital and the quality of senior secondary education opportunities: An analysis based on the post-junior secondary education tracking in county B of Jiangsu province”, **Best Evidence in Chinese Education**, vol. 13 No.1 (2023) : 1679-1688.

“นโยบายการจัดสรรโควตา” เพื่อส่งเสริมให้เกิดการกระจายนักเรียนที่มีผลการเรียนดีอย่างสมดุล รวมทั้งกระตุ้นให้ครอบครัวที่ด้อยโอกาสมีความพยายามมากขึ้นในการเพิ่มทุนของผู้เรียน ดังนั้นโรงเรียนและชุมชนควรให้การสนับสนุนมากขึ้นแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสเพื่อชดเชยความขาดสนของผู้เรียนและครอบครัว

๒.๒. ด้านทรัพยากร สถานศึกษาควรมีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้มีทักษะความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาร่วมจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เพื่อค้นหาตัวบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะความชำนาญเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ให้กับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ นพภัสสร เลิศยศอนันต์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านการเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เป็นหน่วยงานในการให้ความรู้กับคนในชุมชนสถานศึกษาจึงเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้กับชุมชน อีกทั้งในการจัดกิจกรรมของสถานศึกษายังเป็นการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน ด้านการเป็นแหล่งส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม สถานศึกษาได้มีส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานของคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของท้องถิ่น และมีกิจกรรมในการช่วยอนุรักษ์งานประเพณีของท้องถิ่น ด้านการเป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับความรู้ด้านอาชีพของชุมชน สถานศึกษาจัดโครงการกิจกรรมใหม่ ๆ ด้านการส่งเสริมการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชน และได้สอดคล้องกับ^๙ Jo Antonio Capece ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นและโรงเรียน ความรู้: ในการค้นหาการถ่ายทอดการสอนในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ พบว่า การมีอยู่ของหลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนสมมติฐานในการรวมความรู้ของชุมชนท้องถิ่นมาจัดทำเนื้อหาการสอนของโรงเรียนได้ อีกทั้งยังเสนอแนวทางไว้ว่า ควรกำหนดกลยุทธ์เกี่ยวกับการฝึกอบรมครูโดยน่านโยบายการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความรู้ในท้องถิ่นมาใช้ และกำหนดการใช้ระเบียบวิธีที่เหมาะสม

๒.๓. ด้านวัฒนธรรมองค์กร สถานศึกษาควรสนับสนุนให้ทุกคนในองค์กรมีการให้เกียรติกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น เคารพในการตัดสินใจ ความเห็นต่าง และหาข้อตกลงร่วมกัน ให้การยอมรับในความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลแม้จะมีความแตกต่างกันโดยยึดหลักการทำงานที่มุ่งเน้นความสามัคคีเพื่อช่วยกันพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณภาพและนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ

^๙ นพภัสสร เลิศยศอนันต์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๗ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๔-๓๔.

^{๑๐} Jo Antonio Capece, “The Knowledge of Local Communities and School Knowledge: In Search of a Didactic Transposition in Natural Sciences”, **Universal Journal of Educational Research**, vol. 6 No.1 (2018) : 132-138.

^{๑๐} สุกัญญา ลำสัน ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม พบว่า แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม จำนวน ๖ ด้าน และได้สอดคล้องกับ ^{๑๑} Omer Faruk AK ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้จัดการและครูต่อการบริหารความเสี่ยงของโรงเรียนตามกรอบรูปแบบการบริหารความเสี่ยง การควบคุมภายใน พบว่า ผู้บริหารที่ได้รับการแต่งตั้งต้องดำรงตนบนพื้นฐานของคุณธรรมและควรเปิดกว้างในการสื่อสาร ด้วยความยุติธรรม โดยใช้ความสามารถและมีความเป็นกลาง รวมทั้งเจ้าหน้าที่โรงเรียนร่วมสร้างวัฒนธรรมองค์กรบนพื้นฐานของความรัก ความเคารพ ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และให้คำแนะนำโดยคำนึงถึงการเคารพกฎระเบียบวินัยก่อน

๒.๔. ด้านกระบวนการเรียนรู้ สถานศึกษาควรมีการวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษา รวมทั้งส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนภายใต้กรอบของหลักสูตรและใช้ทักษะ เทคนิค วิธีการสอนเชิงรุกที่ควรมีการประเมินและปรับปรุงหลักสูตรทุกปี และควรส่งเสริมให้มีการจัดทำวิจัย เนื่องจากกรอบของหลักสูตรสถานศึกษาควรมีความสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่ง ^{๑๒} ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี พบว่า ด้านการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อระบบนิเวศการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนโดยการจัดการความรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ และยังสอดคล้องกับ ^{๑๓} สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม พบว่า ด้านการวิจัย มีความสำคัญของการสร้างนวัตกรรมของโรงเรียนซึ่งช่วยให้โรงเรียนพัฒนาไปข้างหน้า มีแนวโน้มส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียนและวิจัยเพื่อพัฒนาความเชี่ยวชาญส่วนบุคคลเพิ่มมากยิ่งขึ้น และได้สอดคล้องกับ ^{๑๔} Jeffrey Ludwig ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง

^{๑๐} สุกัญญา ลำสัน, “วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๕), ๑๘๖.

^{๑๑} Omer Faruk AK, “Analysis of Manager and Teacher Opinions on the Management of School Risks in the Framework of the Internal Control Risk Management Model”, **Educational Policy Analysis and Strategic Research**, vol. 16 No.2 (2021) : 208-245.

^{๑๒} ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี, “การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี”, **วารสาร EDU. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๐๒-๑๑๓.

^{๑๓} สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล, “ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม”, **วิทยานิพนธ์ดุขุภักดิ์บัณฑิต**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔), ๗๙.

^{๑๔} Jeffrey Ludwig, “An Experiment in Active Learning: The Effects of Teams”, **International Journal of Educational Methodology**, vol. 7 No.2 (2021) : 353-360.

การทดลองในการเรียนรู้เชิงรุก: ผลกระทบของทีม พบว่า การเรียนรู้เชิงรุกช่วยปรับปรุงการสะสมความรู้ของนักเรียนแต่ละคนได้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกันก็ส่งเสริมความเป็นเลิศแบบครอบคลุมทั่วถึงของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน

๒.๕. ด้านเทคโนโลยี สถานศึกษาควรสนับสนุนอุปกรณ์ด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ตลอดเวลา และใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพโดยตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งได้สอดคล้องกับ ^{๑๕}Fatih BAYDAR ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง บทบาทของผู้นำด้านการศึกษา ในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีของนักเรียนและการเป็นพลเมืองดิจิทัล พบว่า บทบาทของผู้นำด้านการศึกษาในการพัฒนาจริยธรรมด้านเทคโนโลยีในนักเรียน สร้างความมั่นใจว่านักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย ป้องกันนักเรียนจากการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิด และเพิ่มความรู้สึกรับผิดชอบต่อเทคโนโลยีตามความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ ^{๑๖}สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม พบว่า เทคโนโลยี (Technology) และแพลตฟอร์ม (Platform) โรงเรียนออกแบบ และพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศขึ้นมาใช้ตามความต้องการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของโรงเรียนที่มีความเฉพาะ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อาทิระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารโรงเรียน ระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ ระบบจัดตารางสอน ระบบประเมินผลนักเรียน ระบบฐานข้อมูล ระบบอินเทอร์เน็ต

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

๑.๑ ด้านบริบท ผู้บริหารควรศึกษาบริบทของสถานศึกษาโดยศึกษาให้ครอบคลุมทุกมิติทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะดวก และการจัดการศึกษา

๑.๒ ด้านทรัพยากร ผู้บริหารควรศึกษาทรัพยากรที่มีทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๓ ด้านวัฒนธรรมองค์กร ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีและเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อให้ทุกคนได้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร

^{๑๕} Fatih BAYDAR, “The Role of Educational Leaders in the Development of Students’ Technology Use and Digital Citizenship”, *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, vol. 10 No.1 (2022) : 32-46.

^{๑๖} สุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล, “ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม”, *วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔), ๑๐๓.

๑.๔ ด้านกระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารควรจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และตลาดแรงงาน โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก

๑.๕ ด้านเทคโนโลยี ผู้บริหารควรสนับสนุนเทคโนโลยีทางการศึกษาในทุกมิติ โดยการอำนวยความสะดวกให้กับครูและนักเรียนในการพัฒนาความรู้ที่ทันสมัย รวมไปถึงสนับสนุนให้ครู และนักเรียนใช้เทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้ได้ตลอดเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากองค์ประกอบทั้ง ๕ ด้าน ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปได้ดังนี้

๒.๑ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

๒.๒ แนวทางการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก

๒.๓ ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษา

บรรณานุกรม

นพภัสสร เลิศยศอนันต์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนา จังหวัดร้อยเอ็ด”. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขต ร้อยเอ็ด. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๒๔-๓๔.

ภริมา วินาสถิตยกุลและ ชนินันท์ แยมขวัญยืน. “การเรียนรู้เชิงรุก : แนวทางการเรียนการสอนที่เป็นเลิศ ในศตวรรษที่๒๑”. วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๕) : ๙๒๑-๙๓๓.

วาสนา จักรแก้ว. “การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือ ตอนบน”. Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๑) : ๑๗๖๗-๑๗๘๕.

วิจารณ์ พานิช. การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสยามกัมมาจล, ๒๕๕๖.

ศศิรินทร์ เศรษฐวัฒน์บดี. “การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี”.

วารสาร EDU. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๐๒-๑๑๓.

ศุภาพิชญ์ อินแดง. “วัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของกลุ่มเจนเนอร์เรชั่นวายในเขต กรุงเทพมหานครและปริมณฑล”. สารนิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต. คณะวิทยาลัย การจัดการ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๖๐.

_____. สภาพการจัดนิเวศการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทประเทศ. สมุทรปราการ: บริษัท เอส. บี.เค. การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๔.

สุกัญญา ลำสัน. “วัฒนธรรมองค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๕.

สุรัตน์ แทนประเสริฐกุล. “ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มุ่งพัฒนานักเรียนนวัตกรรม”. **วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔.

Fatih BAYDAR. “The Role of Educational Leaders in the Development of Students’ Technology Use and Digital Citizenship”. **Malaysian Online Journal of Educational Technology**. vol. 10 No.1 (2022) : 32-46.

Jeffrey Ludwig. “An Experiment in Active Learning: The Effects of Teams”. **International Journal of Educational Methodology**. vol. 7 No.2 (2021) : 353-360.

Jo Antonio Capece. “The Knowledge of Local Communities and School Knowledge: In Search of a Didactic Transposition in Natural Sciences”. **Universal Journal of Educational Research**. vol. 6 No.1 (2018) : 132-138.

Omer Faruk AK. “Analysis of Manager and Teacher Opinions on the Management of School Risks in the Framework of the Internal Control Risk Management Model”. **Educational Policy Analysis and Strategic Research**. vol. 16 No.2 (2021) : 208-245.

Xinzhuo Zhu and Jingya Luo. “Family capital and the quality of senior secondary education opportunities: An analysis based on the post-junior secondary education tracking in county B of Jiangsu province”. **Best Evidence in Chinese Education**. vol. 13 No.1 (2023) : 1679-1688.

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑
ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑
Characteristics of School Administrators in the 21th
Century Affecting the Academic Administrations of Schools
under Saraburi Primary Educational Service Area Office 1

อัษฎา ตารินทร์*

Asada Tarin

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ธีระวัฒน์ มอนโรสง**

Teerawat Montaisong

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email: ๗๖๔๗๗๐๑๓@aru.ac.th, teerawat_๑๙๗๔@hotmail.com

Received: August 15, 2023

Revised: August 04, 2024

Accepted: August 06, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ (๒) เพื่อศึกษาการบริหารวิชาการในสถานศึกษา (๓) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอน จำนวน รวม ๒๘๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีค่าความเชื่อมั่น ๐.๙๙ และการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ที่มีค่าความเชื่อมั่น ๐.๙๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (r) และค่าถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Multiple Regression Analysis) โดยวิธีเอนเตอร์ (Enter)

* นายอัษฎา ตารินทร์ Mr.Asada Tarin นักศึกษาสาขาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

** ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนโรสง Asst.Prof.Dr.Teerawat Montaisong ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การมีคุณธรรมจริยธรรม รองลงมา คือ การสร้างเครือข่าย และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสื่อสาร (๒) การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรตามลำดับ (๓) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ประกอบด้วย การมีคุณธรรมจริยธรรม การคิดวิเคราะห์ การมีความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างแรงบันดาลใจ โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ได้ร้อยละ ๘๖

คำสำคัญ: คุณลักษณะ; ผู้บริหารสถานศึกษา; ศตวรรษที่ ๒๑; การบริหารงานวิชาการ

Abstract

The objectives of this research were to examine (1) the level of Characteristics of School Administrators in the 21th Century, (2) the level of school academic administration, (3) Characteristics of School Administrators in the 21th Century affecting school academic administration. The sample, obtained through simple random sampling, consisted of 285 teachers in the School. The sample size was calculated using the table of Krejcie and Morgan. The research instrument was a set of questionnaires, assessed by Cronbach's alpha coefficient, with the reliability of 0.99. The statistics for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and enter multiple regression analysis. The research findings revealed that: (1) the level of Characteristics of School Administrators overall and each aspect was at a high level, ranking by mean scores from high to low: morality, networking, Creativity, inspiration, vision, analytical thinking and communication (2) The level of school academic administration overall and each aspect was at a high level, ranking by mean scores from high to low: development of internal quality assurance operations, media development and implementation, teaching and learning management, measurement and assessment, classroom internal supervision and curriculum development (3) Characteristics of School Administrators in the 21th Century which consist of morality, analytical thinking, Creativity and inspiration affected school

academic administration with the .01 level of significance, and could predict school academic administration at 86 percent.

Keywords: Characteristics; School Administrators; the 21th Century;
the Academic Administrations

บทนำ

สถานศึกษาถือเป็นหน่วยทางการศึกษาที่มีความสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบรรลุดตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ โดยการกำหนดให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๑ โดยสถานศึกษามีการแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารออกเป็น ๔ ฝ่าย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๕) ประกอบด้วย การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไปและการบริหารงบประมาณ^๒ โดยฝ่ายบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจหลักของการจัดการศึกษาเนื่องจากเป็นฝ่ายที่ดำเนินการพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ ซึ่งการบริหารงานวิชาการนั้นมีขอบข่ายของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมินผล การประกันคุณภาพภายใน การนิเทศการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นต้น^๓ โดยปัจจุบันการบริหารงานวิชาของสถานศึกษาแต่ละแห่งประสบปัญหาในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุดตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัด โดยพบว่าผลการทดสอบระดับชาติ (O-Net) ของสถานศึกษาศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปีการศึกษา ๒๕๖๓ พบว่า คะแนนเฉลี่ยทั้ง ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่ำกว่าระดับประเทศ^๔ ซึ่งจากการศึกษาเอกสาร

^๑ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกฎกระทรวงกำหนด หลักเกณฑ์และ วิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า๒๙.

^๔ สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, “สรุปรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ O-Net”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/PDF/SummaryONETP6_2563.pdf [๑ มกราคม ๒๕๖๖].

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการมีผลจากหลายปัจจัย โดย ราตรี สอนดี ได้ทำการศึกษา ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานวิชาการของโรงเรียน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านผู้บริหาร ด้านโครงสร้าง ด้านบุคลากร ด้านกระบวนการ และด้านทรัพยากร^๕ สอดคล้องกับ อาทิตยา โชคดีวัฒนา ที่ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตราด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราดพบว่าปัญหาการบริหารงานวิชาการมีสาเหตุปัจจัย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้บริหาร ปัจจัยด้านครูและปัจจัยด้านสภาพทั่วไปของสถานศึกษา^๖

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ เนื่องด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางและวางแผนยุทธศาสตร์ทิศทางการบริหารจัดการสถานศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถบริหารจัดการ รวมถึงจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความเป็นไปในศตวรรษที่ ๒๑ ได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะของผู้บริหารยุคใหม่ที่สอดคล้องกับโลกศตวรรษที่ ๒๑ ประกอบด้วย การเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงเป็นนักประสานความร่วมมือ สามารถ มีความสามารถในการสื่อสารเพิ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีได้^๗ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่ทิศทางที่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เตือนใจ ดลประสิทธิ์ ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานนทบุรี เขต ๑ พบว่า ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน พบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม ทักษะดิจิทัล และภาวะผู้นำ เป็นคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนได้ร้อยละ

^๕ ราตรี สอนดี, “ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานวิชาการ ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^๖ อาทิตยา โชคดีวัฒนา, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดตราดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑), หน้า ๑๔๕.

^๗ ชัยยนต์ เพาพาน, “ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ในศตวรรษที่ ๒๑”, *วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔-๕.

๖๘.๗^๙ จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาย่อมส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการและการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนอย่างมาก

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เป็นหน่วยงานต้นสังกัดที่ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในจังหวัดสระบุรี เขต ๑ จำนวน ๑๑๙ โรงเรียน โดยมีครูผู้สอน จำนวน ๑,๑๐๗ คน และนักเรียน จำนวน ๑๙,๐๑๘ คน ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ได้กำหนดในยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และส่งเสริมการจัดการศึกษาให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ มีสมรรถนะและทักษะด้านการอ่าน คณิตศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ การคิดขั้นสูง การนำนวัตกรรมทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีดิจิทัล ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ และแสวงหาความรู้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เน้นการพัฒนาสมรรถนะหลักที่จำเป็นในแต่ละระดับ การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ และการปฏิบัติจริง รวมทั้งส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสมดุลทุกด้าน ส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาหุปัญญา พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนทุกระดับ พัฒนาทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ^๙ ซึ่งในด้านคุณภาพการศึกษาจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติ (O-Net) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ พบว่าคะแนนเฉลี่ยทั้ง ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่ำกว่าระดับประเทศอยู่ที่ -๑.๒๙ และ -๔.๒๗ และผลการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพผู้เรียน (NT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๓ พบว่าคะแนนเฉลี่ยทั้ง ๒ ความสามารถรายด้านต่ำกว่าระดับประเทศ เท่ากับ -๒.๔๓ รวมถึงการทดสอบความสามารถด้านการอ่านออกของผู้เรียน (RT) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๓ มีคะแนนเฉลี่ยทั้ง ๒ สมรรถนะ ต่ำกว่าระดับประเทศ เท่ากับ -๑.๘๗^{๑๐} ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาด้านการจัดการศึกษาที่ต้องเร่งดำเนินการพัฒนาปรับปรุงในด้านการส่งเสริมวิชาการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งผู้บริหารบุคคลสำคัญในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาซึ่งเป็นฝ่ายงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าหมาย

^๙ เตือนใจ ดลประสิทธิ์, “คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครบุรี เขต ๑”, วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๓) : ๑๑๘.

^{๑๐} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, (สระบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, ๒๕๖๔), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๑๑} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, หน้า ๑๐ - ๒๓.

ซึ่งผู้บริหารจะต้องมีคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อยกระดับการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและ
เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา
ในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการ
บริหารงานวิชาการอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการสถานศึกษาในโลกยุคศตวรรษที่ ๒๑
ให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการ
ประกอบการบริหารจัดการสถานศึกษา รวมถึงสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของผู้บริหาร
สถานศึกษาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารจัดการสถานศึกษา
และคุณภาพของการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของ
การจัดการศึกษาชาติได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑
๒. เพื่อศึกษาการบริหารวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สระบุรี เขต ๑
๓. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงาน
วิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษา ค้นหา เอกสาร แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถาน
ศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ และการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ จำนวน ๑,๑๐๗ คน
- ๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้สอน จำนวน ๒๘๕ คน ได้มาจากการกำหนด
กลุ่มตัวอย่างเคร่งขรึมและมอร์แกน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนโดยกระจายจำนวน
ตามที่ตั้งอำเภอและขนาดสถานศึกษาด้วยวิธีการเทียบบัญญัติไตรยางศ์

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบตัวเลือกที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามระดับคุณลักษณะของผู้บริหารในศตวรรษที่ ๒๑ จำแนกตามตัวแปรต้น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามระดับการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามตัวแปรตาม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ

๓. การสร้างหรือพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม จากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม เป็นประเด็นคำถามในแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนของสำนวนภาษาและความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยพิจารณาคัดชั้นความสอดคล้องโดยผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ ๑.๐๐

๓.๒ นำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๒ กลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อนำค่าที่ได้มาหาค่าความเที่ยง โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาคของแบบสอบถาม โดยแยกเป็น คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ทั้ง ๗ ด้าน ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๙ และการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๘๘

๓.๓ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๘๕ คน

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาออกหนังสือถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๒๘๕ ชุด นำมาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาตรวจนับจำนวน ๒๘๕ ฉบับ ทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมดแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และค่าถดถอยพหุคูณ แบบปกติ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ระดับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ระดับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ กับการบริหารวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ตอนที่ ๕ ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าถดถอยพหุคูณแบบปกติ

ผลการวิจัย

๑. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๖$) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การมีคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X} = ๔.๕๔$) รองลงมา คือ การสร้างเครือข่าย ($\bar{X} = ๔.๕๐$) การมีความคิดสร้างสรรค์ ($\bar{X} = ๔.๔๗$) การสร้างแรงบันดาลใจ ($\bar{X} = ๔.๓๒$) การมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X} = ๔.๔๒$) การคิดวิเคราะห์ ($\bar{X} = ๔.๔๒$) และระดับคุณลักษณะต่ำสุด คือ การสื่อสาร ($\bar{X} = ๔.๔๐$) ตามลำดับ ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยภาพรวม

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
๑. การมีคุณธรรมจริยธรรม ($X_๑$)	๔.๕๔	๐.๖๘	มากที่สุด	๑
๒. การมีวิสัยทัศน์ ($X_๒$)	๔.๔๒	๐.๗๒	มาก	๕
๓. การคิดวิเคราะห์ ($X_๓$)	๔.๔๒	๐.๗๖	มาก	๖
๔. การมีความคิดสร้างสรรค์ ($X_๔$)	๔.๔๗	๐.๗๐	มาก	๓
๕. การสื่อสาร ($X_๕$)	๔.๔๐	๐.๗๔	มาก	๗
๖. การสร้างเครือข่าย ($X_๖$)	๔.๕๐	๐.๖๖	มาก	๒
๗. การสร้างแรงบันดาลใจ ($X_๗$)	๔.๔๓	๐.๘๑	มาก	๔
รวมเฉลี่ย	๔.๔๖	๐.๖๗	มาก	

๒. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๑$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ($\bar{X} = ๔.๕๗$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ($\bar{X} = ๔.๕๒$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๔.๕๑$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด การนิเทศการศึกษา ($\bar{X} = ๔.๕๑$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด การวัดและประเมินผล ($\bar{X} = ๔.๔๘$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X} = ๔.๔๖$) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการบริหารวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยภาพรวม

การบริหารงานวิชาการ		S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
๑. การพัฒนาหลักสูตร ($Y_๑$)	๔.๔๖	๐.๖๓	มาก	๖
๒. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($Y_๒$)	๔.๕๑	๐.๖๔	มากที่สุด	๓
๓. การวัดและประเมินผล ($Y_๓$)	๔.๔๘	๐.๖๖	มาก	๕
๔. การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีการศึกษา ($Y_๔$)	๔.๕๒	๐.๖๓	มากที่สุด	๒
๕. การนิเทศการศึกษา ($Y_๕$)	๔.๕๑	๐.๖๙	มากที่สุด	๔
๖. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ($Y_๖$)	๔.๕๖	๐.๕๙	มากที่สุด	๑
รวมเฉลี่ย	๔.๕๑	๐.๕๘	มากที่สุด	

๓. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ มีความสัมพันธ์กับการบริหารงานวิชาการ ระดับสูง โดยมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .๙๒๒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์สูงที่สุดกับประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง $Y_๑$ ($r = .๓๑๐$) รองลงมา คือ ด้านการวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง $Y_๑$ ($r = .๒๘๓$) และด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุด คือ การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา $Y_๔$ ($r = .๘๐๖$) ตามลำดับดังตารางที่ ๓

ตาราง ๓ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑แต่ละด้านกับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

ตัวแปร	$Y_๑$	$Y_๒$	$Y_๓$	$Y_๔$	$Y_๕$	$Y_๖$	Y_{tot}
$X_๑$	.๘๑๒**	.๘๖๒**	.๗๗๒**	.๗๕๙**	.๗๘๑**	.๗๘๘**	.๘๗๘**
$X_๒$	.๗๙๘**	.๘๓๔**	.๗๕๙**	.๗๕๐**	.๗๙๐**	.๗๗๖**	.๘๖๓**
$X_๓$	.๘๓๓**	.๘๕๒**	.๗๖๘**	.๗๖๖**	.๗๗๓**	.๗๘๘**	.๘๗๘**
$X_๔$	.๘๒๔**	.๘๕๕**	.๗๘๗**	.๗๗๖**	.๗๘๐**	.๘๐๔**	.๘๘๗**
$X_๕$	.๘๑๕**	.๘๓๓**	.๗๗๑**	.๗๗๐**	.๗๘๒**	.๗๕๕**	.๘๖๔**
$X_๖$	.๗๙๐**	.๗๖๗**	.๗๐๑**	.๗๐๕**	.๗๒๙**	.๗๒๔**	.๘๐๙**
$X_๗$	.๘๔๓**	.๘๓๗**	.๗๘๙**	.๗๖๒**	.๗๖๔**	.๗๒๙**	.๘๖๕**
X_{tot}	.๘๖๘**	.๘๙๒**	.๘๑๕**	.๘๐๖**	.๘๒๕**	.๘๒๐**	.๙๒๒**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๔. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ ๐.๑ โดยตัวแปรที่ส่งผลคือ การมีคุณธรรมจริยธรรม ($X_๑$) การคิดวิเคราะห์ ($X_๓$) การมีความคิดสร้างสรรค์ ($X_๔$) การสร้างแรงบันดาลใจ ($X_๗$)

มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ R เท่ากับ ๐.๙๒๘ ค่าประสิทธิภาพในการพยากรณ์ $R^๒$ เท่ากับ ๐.๘๖๒ หมายความว่า คุณลักษณะด้าน การมีคุณธรรมจริยธรรม ($X_๑$) การคิดวิเคราะห์ ($X_๓$) การมีความคิดสร้างสรรค์ ($X_๔$) การสร้างแรงบันดาลใจ ($X_๗$) สามารถร่วมกันพยากรณ์ การบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษา (Y) โดยภาพรวมได้ร้อยละ ๘๖ ค่าประสิทธิภาพในการพยากรณ์ที่ปรับแล้ว (Adjusted $R^๒$) เท่ากับ ๐.๘๕๘ หรือ ร้อยละ ๘๕.๘๐ และค่าความคลาดเคลื่อนที่จะเกิดจากการพยากรณ์ SE_{est} เท่ากับ ๐.๒๒๐ หรือร้อยละ ๒๒.๐๐

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ว่า เป็นการยอมรับสมมติฐานว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ ๐.๑ โดยตัวแปรที่ส่งผล คือ การมีคุณธรรมจริยธรรม การคิดวิเคราะห์ การมีความคิดสร้างสรรค์ การสร้างแรงบันดาลใจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ได้ร้อยละ ๘๖.๒๐ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับดังตารางที่ ๔

ตาราง ๔ ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Enter Multiple Regression Analysis) ของพฤติกรรมผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

คุณลักษณะของผู้บริหารในศตวรรษที่ ๒๑ (X)	การบริหารงานวิชาการ (Y)				
	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
๑. การมีคุณธรรมจริยธรรม (X_1)	.๒๓๓	.๐๔๔	.๒๗๑	๕.๒๖๒	.๐๐๐**
๒. การมีวิสัยทัศน์ (X_2)	.๐๐๓	.๐๕๐	.๐๐๓	.๐๕๓	.๙๕๘
๓. การคิดวิเคราะห์ (X_3)	.๑๕๕	.๐๔๕	.๒๐๔	๓.๔๕๕	.๐๐๑**
๔. การมีความคิดสร้างสรรค์ (X_4)	.๒๐๗	.๐๕๔	.๒๔๘	๓.๘๔๓	.๐๐๐**
๕. การสื่อสาร (X_5)	.๐๓๙	.๐๔๙	.๐๔๙	.๘๐๑	.๔๒๔
๖. การสร้างเครือข่าย (X_6)	-.๐๑๓	.๐๔๓	-.๐๑๕	-.๒๙๙	.๗๖๕
๗. การสร้างแรงบันดาลใจ (X_7)	.๑๕๙	.๐๓๙	.๒๒๑	๔.๑๒๑	.๐๐๐**
ค่าคงที่	๑.๐๑๐	.๐๙๘		๑๐.๒๗๙	.๐๐๐**
$R = ๐.๙๒๘^๑$, $R^๒ = ๐.๘๖๒$, $SE_{est} = ๐.๒๒๐$, Adjusted $R^๒ = ๐.๘๕๘$, $a = ๑.๐๑๐$					

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้มาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

๑. ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ มีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ภาพรวมอยู่ระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เป็นผู้ผ่านการสอบคัดเลือกและอบรมพัฒนาหลักสูตรพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามมาตรฐานตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดี เพื่อให้มีคุณลักษณะเป็นผู้นำที่สอดคล้องกับโลกในศตวรรษที่ ๒๑ และสามารถบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ

ธัญญาภรณ์ นิ่มนวล^{๑๑} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เตื่อนใจ ดลประสิทธิ์^{๑๒} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า ระดับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ อรอนงค์ เทียบอุดม^{๑๓} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวม อยู่ในระดับมาก

๒. การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ภาพรวมอยู่ระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา การนิเทศการศึกษาและการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ จึงทำให้ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุหลัน พุฒพิทักษ์^{๑๔} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระนอง โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารูวรรณ เทียนสงัรัมย์^{๑๕} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า ระดับการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

^{๑๑} ธัญญาภรณ์ นิ่มนวล, “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๖: กรณีศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

^{๑๒} เตื่อนใจ ดลประสิทธิ์, “คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครบุรี เขต ๑”, **วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๓) : ๑๑๘.

^{๑๓} อรอนงค์ เทียบอุดม, “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๕), หน้า ๒๒๐.

^{๑๔} บุหลัน พุฒพิทักษ์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการดำเนินงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑”, **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา** สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๕๙.

^{๑๕} จารูวรรณ เทียนสงัรัมย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑”, **วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๒๓.

ประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ สิทธิณี ประภัศร์^{๑๖} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

๓. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ประกอบด้วย การมีคุณธรรมจริยธรรม การคิดวิเคราะห์ การมีความคิดสร้างสรรค์ การสร้างแรงบันดาลใจ โดยร่วมกันพยากรณ์การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้ ร้อยละ ๘๖ อาจเนื่องมาจาก ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารสถานศึกษารวมถึงบริหารงานวิชาการ โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ย่อมเป็นการบริหารสถานศึกษาและบริหารงานวิชาการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีธรรมาภิบาล อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ในการวิเคราะห์สถานการณ์และภารกิจในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาให้บรรลุจุดประสงค์ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนานวัตกรรมการบริหารงานวิชาการให้ประสบความสำเร็จ รวมถึงเป็นผู้ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาในการร่วมการดำเนินงานด้านการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชยาภรณ์ จันท^{๑๗} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และงานวิจัยของ สิทธิณี ประภัศร์^{๑๘} ที่เสนอผลการวิจัยไว้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพ ด้านความรู้ทางวิชาชีพ ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการสื่อสาร ด้านวิสัยทัศน์ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ

^{๑๖} สิทธิณี ประภัศร์, “คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๘๖ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๕) : ๘๙.

^{๑๗} ชยาภรณ์ จันท, “การศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา”, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) : ๓๐๔-๓๐๕.

^{๑๘} สิทธิณี ประภัศร์, “คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๘๖ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๕) : ๘๙.

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑ จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ด้านการสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นลำดับสุดท้าย ดังนั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ ควรส่งเสริม และพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการสื่อสาร เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่สามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจน ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้วยวิธีการในการสื่อสารที่หลากหลาย และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารได้ รวมถึงสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้

๑.๒ จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ การพัฒนาหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการความรู้ความเข้าใจในการพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

๑.๓ จากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษารวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรพัฒนาตนเองในด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ในรูปแบบของการอบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาตนเองและการบริหารงานวิชาการ และสถานศึกษาต่อไป

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เนื่องจากคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

๒.๒ ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เนื่องจากเป็นการบริหารงานวิชาการด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด เช่น การสร้างหลักสูตรหรือเพิ่มรายวิชาที่สะท้อนเอกลักษณ์เชิงพื้นที่ และอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตามกฎกระทรวงกำหนด หลักเกณฑ์และ
วิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.

จารุวรรณ เทียนสงรัมย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารกับการบริหารงานวิชาการ
ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประจวบคีรีขันธ์ เขต ๑”.
วารสารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม
๒๕๖๔) : ๒๓.

ชยาภรณ์ จันท. “การศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษ
ที่ ๒๑ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพังงา”. วารสาร
วิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๐) :
๓๐๔-๓๐๕.

ชัยยนต์ เพาพาน. “ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัย
ขอนแก่น. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) : ๔-๕.

เตือนใจ ดลประสิทธิ์. “คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ยุค ๔.๐ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการ
บริหารงาน วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาหนองบุรี เขต ๑”. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓
(กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๓) : ๑๑๘.

ธัญญาภรณ์ นิมนวล. “ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับคุณภาพงานวิชาการ
ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๖: กรณีศึกษา
จังหวัดฉะเชิงเทรา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา:
มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๙.

บุหพันธ์ พุมพิทักษ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการดำเนินงาน
วิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม
ศึกษาระนอง”. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๕๙.

ราตรี สอนดี. “ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพงานวิชาการ ของโรงเรียนในสังกัดองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดชัยภูมิ”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา:
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑. แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ.

๒๕๖๕ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑. สระบุรี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑, ๒๕๖๔.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช

๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ-

มหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๕.

สิทธิณี ประภัศร. “คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต ๒”. วารสาร

บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๘๖ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๖๕) : ๘๙.

อรอนงค์ เทียบอุดม. “คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน

ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม”. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๖๕.

อาทิตยา โชคดีวัฒนา. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา

จังหวัดตราดสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด”. วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑.

สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ. “สรุปรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ O-Net”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.newonetestresult.niets.or.th/AnnouncementWeb/PDF/SummaryONETP6_2563.pdf. [๑ มกราคม ๒๕๖๖].

รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัลสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
Supervision Model within Schools in the Digital Age
Under the Office of the Basic Education Commission

วันชาติ แชมเกต*

Wanchat Chamkhat

สาธิต ทรัพย์รวงทอง**

Satorn Subruangthong

ปพนสรค์ โพธิพิทักษ์***

Paponsan Potipitak

ชิสา พันธุ์ไพโรจน์****

Chisa Phanphairoj

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ประเทศไทย

Nakhon. Sawan Rajabhat University, Thailand

Email: ONE 7699@gmail.com; satorn.s@nsru.ac.th;

paponson.p@nsru.ac.th; chisa.p@nsru.ac.th

Received: October 19, 2023

Revised: April 19, 2024

Accepted: April 23, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒) สร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๓) ประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษา องค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๘ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบเก็บข้อมูลจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ ๒ การสร้าง

* นายวันชาติ แชมเกต Mr.Wanchat Chamkhat

** ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง Asst.Prof.Satorn Subruangthong, ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

*** ผศ.ดร.ปพนสรค์ โพธิพิทักษ์ Asst.Prof.Dr.Paponsan Potipitak, ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

**** ดร.ชิสา พันธุ์ไพโรจน์ Dr.Chisa Phanphairoj, ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

แบบนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสัมมนา ingsผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ คน เครื่องมือที่ใช้คือ ร่างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและเอกสารประกอบการสัมมนาingsผู้เชี่ยวชาญโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เก็บข้อมูลจากผู้บริหารและครูจำนวน ๓ โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้คือแบบประเมิน รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถิติ ที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า (๑) องค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง ๒) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ ๓) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ๔) ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน (๒) การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สรุปได้ดังนี้ ๒.๑) ผลการสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล และวัตถุประสงค์ของรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ส่วนที่ ๒ ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน ส่วนที่ ๓ เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย ส่วนที่อธิบายถึง สิ่งที่น่าถึงและสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อส่งเสริมในการนำรูปแบบไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ๒.๒) ผลการตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สรุปได้ว่า การยืนยัน รูปแบบตามความคิดเห็นของingsภายในภาพรวมมีความเหมาะสม ๒.๓) ผลการประเมินความเหมาะสม ของคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ยุคดิจิทัล พบว่าingsผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ คน มีความเห็นว่าคู่มือมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (๓) ผลการประเมินรูปแบบนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล พบว่า โดยรวมรูปแบบมีความถูกต้องอยู่ในระดับมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากและมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการนิเทศ; โรงเรียน; ยุคดิจิทัล

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the supervision components within schools in the digital age under the Office of Basic Education Commission, 2) create a supervision model within schools in the digital age under the Office of the Basic Education Commission, and 3) evaluate the supervision model within schools in the

digital age under the office of Basic Education Commission. The research steps are as follows. Step 1 : Studying supervision components within schools in the digital age under the Office of Basic Education Commission by studying the document and interviewing 18 experts. The tool used to collect information Documents and semi-structured interviews were used as research tools for data collection. Statistics are content analytics. Step 2: Create a supervision model within schools in the digital age under the office of the Basic Education Commission by a seminar based on 9 experts. The tool used to outline the supervision model within schools in the digital age under the office of the Basic Education Commission and supporting document for the seminar by experts. The tools used for drafting a supervision model for school in the digital age Under the Office of the Basic Education Commission and documents for expert-based seminars using content analysis. Statistics are content analytics. Step 3: Evaluate the supervision model within schools in the digital age under the Office of Basic Education Commission. The statistics used were Frequency, percentage, and standard deviation.

The results showed that (1) Components of supervision within schools in the digital age consists of 4 components: 1) Coaching and mentoring 2) The use of digital technology in supervision 3) Mutual learning exchange 4) Facilitating factors for supervision within the school (2) The creation a supervision model within schools in the digital age can be summarized as follows 2.1) The results of building a supervision model within schools in the digital age consisted of 3 parts: Part 1 Introduction consists of concepts and theories about the (3) ๖ supervision model within the digital school and objectives of the supervision model within the digital school. Part 2 Content consists of coaching and mentoring, the use of technology in supervision, mutual learning exchange, and facilitating factors for supervision within the school and operational guidelines. Part 3 Success condition, consists of a part that describes consideration and what should be done to promote the use of the model for efficiency 2.2) The result of the examination of the supervision model within schools in the digital age. In conclusion, model confirmation based on experts' opinions overall, is appropriate. 2.3) The results of the evaluation of the appropriateness of the manual for the use of the supervision

model within a school in the digital age. It was found that all 5 experts agreed that the manual was appropriate at the highest level. (3) The results of the evaluation of the supervision model within the school in the digital age. It was found that overall, the model was accurate at a high level. There is a high level of possibility, is appropriate at a high level and is useful at a high level.

Keyword: Supervision Model; School; Digital Age

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๕๔๕ กำหนดความมุ่งหมายการจัดการศึกษาในมาตรา ๖ การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา ๒ ให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และมาตรา ๒๓ ให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ควบคู่กับคุณธรรม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสามารถทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาระดับประถมศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ^๑

การนิเทศการศึกษาจึงมีความจำเป็นและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพในการเรียนการสอนของครูเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและเพื่อผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนโดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้การพัฒนาไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา เป็นที่ยอมรับของชุมชนและสังคม

จากการศึกษาสภาพการนิเทศภายในของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีปัญหาอยู่ค่อนข้างมาก เช่น เวลาการนิเทศ บุคลากรในการนิเทศ ทักษะและประสบการณ์

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔.

ในการนิเทศ และในปัจจุบันสถานศึกษา มีการจัดกิจกรรมหน่วยงานภายนอกที่สถานศึกษาต้องให้ความร่วมมืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ไม่มีเวลานิเทศ ขาดการประเมินผลการปฏิบัติการ กระบวนการนิเทศไม่เป็นระเบียบ ไม่ชัดเจน ขาดบุคลากรในการนิเทศที่มีความรู้ความสามารถด้านการนิเทศ ขาดประสบการณ์ ขาดเครื่องมือและสื่อในการนิเทศติดตามงาน เพราะไม่มีขั้นตอนในการนิเทศที่ชัดเจน การนิเทศไม่ต่อเนื่อง ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และผู้บริหารไม่มีเวลาในการนิเทศ ปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านนโยบายในการนิเทศการเรียนการสอน จะต้องมีการกำหนดนโยบายอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญในการนิเทศภายใน มีการพัฒนาบุคลากรด้านการนิเทศรูปแบบการนิเทศ กระบวนการนิเทศ และได้รับการสนับสนุนด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา

๒. ด้านบุคลากร พบว่าบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ไม่เพียงพอ ไม่มีเวลาในการนิเทศ ไม่มีการศึกษาอบรมด้านการนิเทศภายใน ขาดความมั่นใจ ไม่ได้รับการยอมรับ ขาดขวัญกำลังใจ ไม่มีความภาคภูมิใจในการเป็นบุคลากรด้านการนิเทศ

๓. ด้านรูปแบบการนิเทศยังไม่มีรูปแบบการนิเทศที่เหมาะสม ไม่เป็นระบบ ระเบียบแบบแผน ขาดการวางแผน เทคนิควิธีการนิเทศที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาในสถานการณ์ปัจจุบัน

๔. ด้านกระบวนการนิเทศยังไม่มีการนำรูปแบบการนิเทศที่เหมาะสม และได้รับการพัฒนาไปใช้ในการนิเทศ ขาดการบริหารจัดการที่ดี มีการกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การดำเนินการ ห่วงระยเวลาในการดำเนินการ มีการรายงานผล และการประเมินผลการนิเทศอย่างถูกต้องตามเป็นจริง

๕. ด้านการประเมินผลการนิเทศจะต้องมีการประเมินผลอย่างถูกต้อง นำผลที่ได้ไปพัฒนารูปแบบให้ดียิ่งขึ้น และนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พัฒนาครูผู้สอน และพัฒนาบุคลากรด้านการนิเทศให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เป็นที่ยอมรับมีขวัญกำลังใจในการเป็นบุคลากรด้านการนิเทศภายในของโรงเรียน^๒

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น การนิเทศการเรียนการสอนในโรงเรียน จึงมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาอย่างมาก เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงศึกษาองค์ประกอบของการการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

โดยศึกษาค้นคว้าทฤษฎี หลักการที่เกี่ยวข้องในการนิเทศภายในสถานศึกษา นำมากำหนดรูปแบบการนิเทศภายใน และประเมินผลการใช้รูปแบบการนิเทศภายใน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้อย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐานบรรลุผลสัมฤทธิ์ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

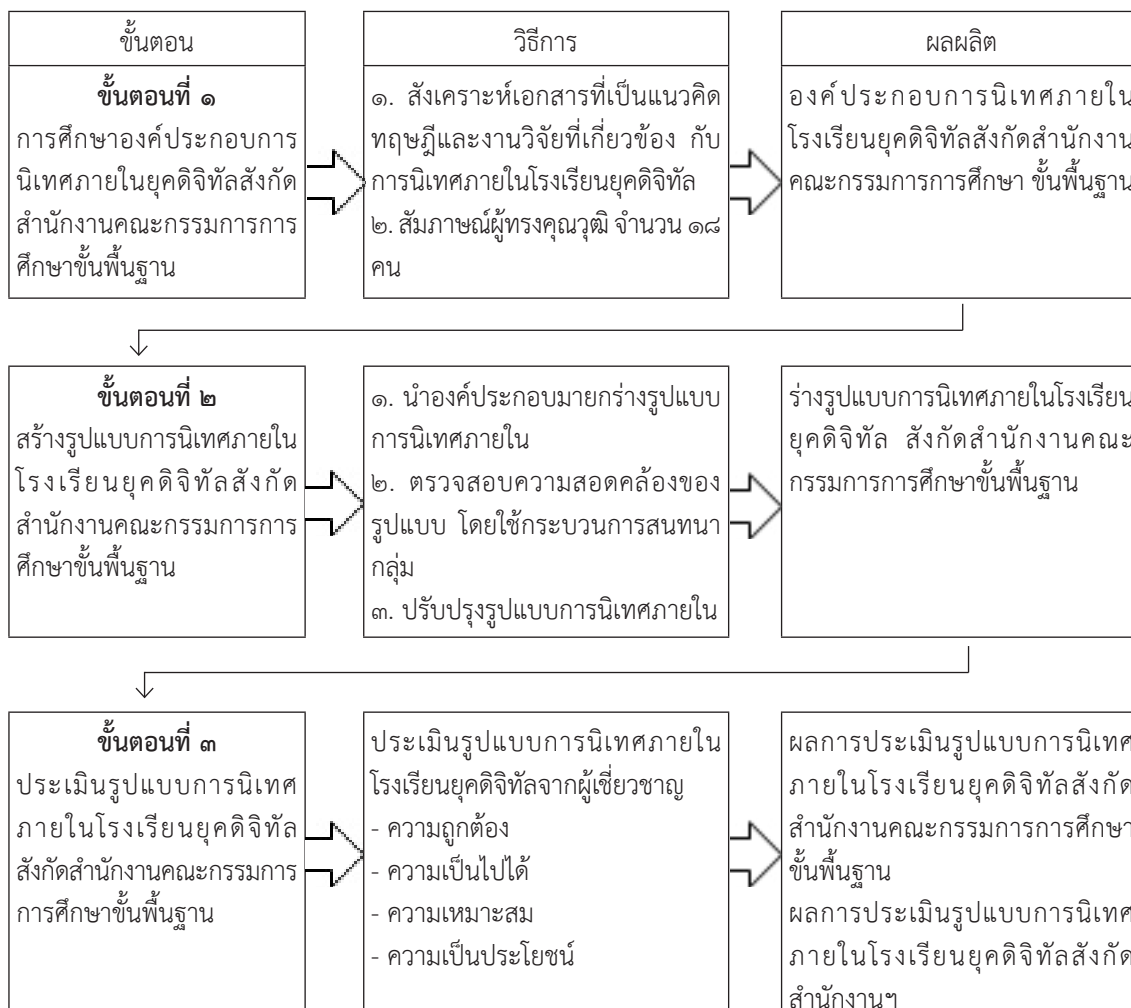
๑. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๒. เพื่อสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
๓. เพื่อประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยได้กำหนดเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในแต่ละขั้นตอนการวิจัยปรากฏ ดังในภาพที่ ๓.๑

ภาพที่ ๓.๑ แผนภาพแสดงขั้นตอนของการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑. แหล่งข้อมูล (๑) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (๒) จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้มี ๒ ฉบับ ได้แก่ (๑) แบบบันทึกผลการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย (๒) แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลและสถิติที่ใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

(๑) ศึกษา สังเคราะห์เนื้อหาจากตำรา เอกสาร งานวิจัย สิ่งพิมพ์และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องทุกชนิดแล้วบันทึกลงในแบบบันทึกผลการวิเคราะห์เอกสาร งานวิจัย

(๒) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดำเนินการดังนี้

๒.๑) จัดทำหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เพื่อขอให้ออกหนังสือในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

๒.๒) ผู้วิจัยประสานกับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อบันทึกการสัมภาษณ์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ที่ได้จากเอกสาร งานวิจัยและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ขั้นตอนที่ ๒ การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ (๑) การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒) การตรวจสอบความตรงและยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียน ยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสัมมนา อิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) (๓) การสร้างและประเมินคู่มือ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

๑. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยใช้การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๙ คน โดยกำหนดการพิจารณาและคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญจะต้องเป็นสมาชิกหรือผู้แทนของกลุ่มหรือเป็นตัวอย่างที่ดีขององค์กรหรือกลุ่มเป้าหมาย

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนนี้มี ๓ ฉบับ ได้แก่ (๑) ร่างรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒) เอกสารประกอบการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่ (๒.๑) ส่วนนำ ประกอบด้วย ปกเอกสาร รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ วัตถุประสงค์การสัมมนา ความเป็นมาของการวิจัย คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตของตัวแปรการดำเนินการวิจัยและผลการวิเคราะห์ข้อมูล (๒.๒) ส่วนประเด็นการพิจารณาเพื่อตรวจสอบ วิพากษ์และยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๓) แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) การจัดทำร่างรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑) ผู้วิจัยนำองค์ประกอบของการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จากขั้นตอนที่ ๑ มาจัดทำร่างการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑.๒) นำเสนอร่างการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำ แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

๒) เอกสารประกอบการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มีรายละเอียดการสร้างดังต่อไปนี้

๒.๑) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและวิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

๒.๒) จัดเตรียมประเด็นการสัมมนา ได้แก่ ความสอดคล้องและความเหมาะสมของร่างรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒.๓) จัดทำเอกสารประกอบการสัมมนา

๒.๔) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาและให้คำแนะนำ แล้วนำมาแก้ไขตามคำแนะนำ

๓) แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดการสร้างดังต่อไปนี้

๓.๑) นำประเด็นเกี่ยวกับกรอบเนื้อหาของคู่มือการนิเทศภายในของโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาสร้างเป็นแบบประเมินซึ่งลักษณะแบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า ๕ ระดับ (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert Scale)

๓.๒) นำแบบประเมินที่สร้างขึ้น นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาและให้คำแนะนำ แล้วนำมาแก้ไขตามคำแนะนำ

การรวบรวมข้อมูล

๑) การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๔ คน มีขั้นตอนดังนี้

๑.๑) ผู้วิจัยนำรายชื่อผู้เชี่ยวชาญ ที่คัดเลือกไว้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำชี้แนะและพิจารณาคัดเลือก

๑.๒) ผู้วิจัยทาบทามและประสานผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอความอนุเคราะห์ร่วมสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

๑.๓) ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณบดี คณะครุศาสตร์ เพื่อเชิญผู้เชี่ยวชาญร่วมประชุมสัมมนาถึงผู้เชี่ยวชาญ พร้อมส่งร่างรูปแบบการนิเทศภายในของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๑.๔) ดำเนินการสัมมนาถึงผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมของคู่มือการนิเทศภายในของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้สถิติ ค่ามัชฌิมเลขคณิต (Mean : $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และกำหนดเกณฑ์การแปลผลความเหมาะสมของคู่มือตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด^๗

ขั้นตอนที่ ๓ การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในขั้นตอนนี้ เป็นการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นประโยชน์ ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการประเมินในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน ๓ โรงเรียน ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยประยุกต์ใช้เกณฑ์การประเมินที่เสนอจากคณะกรรมการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโครงการทางการศึกษา (The Joint Committee on Standards for Education Evaluation)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมิน แนวทางในการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้สร้างแบบประเมินรูปแบบ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ โดยจะนำแบบประเมินที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมตรวจ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมก่อนที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

^๗ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒-๒๕.

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลกับครูที่โรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง หลังจากการทดลองสิ้นสุดลง

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการ ดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นประโยชน์ วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean :) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standards Deviation: SD)

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาองค์ประกอบของการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาทั้งหมดมาสังเคราะห์ พบว่าได้ ๔ องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ ๑ การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง องค์ประกอบที่ ๒ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ องค์ประกอบที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและองค์ประกอบที่ ๔ ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน

๒. ผลการสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒.๑ รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ๓ ส่วนได้แก่

ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ หมายถึง ส่วนแรกของรูปแบบที่กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และวัตถุประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ส่วนที่ ๒ ส่วนเนื้อหา หมายถึง ส่วนที่อธิบายถึงองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และแนวทางการดำเนินงานและจากผลการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร ตำรา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงเนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์พบว่าได้ ๔ องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง หมายถึง การได้ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ทันสมัย เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาความคิด และสามารถนำความคิดสู่การปฏิบัติ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งผู้นิเทศสามารถตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้และการจัดแนวทางด้านคุณภาพของนักเรียนที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและเพื่อช่วยให้ครูที่บรรจุใหม่และครูที่มีประสบการณ์มาแล้วในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ ๒ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ หมายถึง การพัฒนาครูที่เป็นไปตามความต้องการของครู โดยมีกระบวนการให้ความรู้แก่ครูโดยผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ให้ครูได้มีส่วนร่วมในการนิเทศและพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์กระบวนการนิเทศในเชิงระบบ มีกระบวนการวางแผนในการปฏิบัติการนิเทศ การควบคุมและกำกับติดตามประเมินผล ที่ครูมีส่วนร่วมและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสม ที่ทันสมัยในทุกกระบวนการ

องค์ประกอบที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หมายถึง การเสนอแนะให้ครูได้ทราบและเรียนรู้เทคนิคการจัดการเรียนรู้วิธีและแสวงหาความรู้ การใช้แอปพลิเคชัน ในโลกดิจิทัล เสนอและให้ครูใช้เทคนิคการสอนใหม่กับอุปกรณ์ เทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ ๆ และเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการแก้ปัญหาทางวิชาการ ได้ฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งงานบุคคลและรายกลุ่ม สามารถลงมือปฏิบัติงานได้ และครูสามารถสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของเพื่อนร่วมงาน ในโรงเรียน รวมถึงครูกับผู้นิเทศสามารถโต้ตอบกันผ่านสื่อกลางในโลกดิจิทัลทั้งในเวลาและนอกเวลาที่ครูทำงาน

องค์ประกอบที่ ๔ ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน หมายถึง เหตุ หนทาง เครื่องเกื้อหนุน ที่ทำให้การนิเทศภายในสถานศึกษายุคดิจิทัลบรรลุตามจุดมุ่งหมาย อันได้แก่ นโยบาย งบประมาณ บทบาทผู้บริหาร ทีมนิเทศก์ ระบบการนิเทศ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัล ฐานข้อมูล บรรยากาศ เครือข่ายครูและบุคลากร การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของครู สัมพันธภาพของคณะครู องค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น

ส่วนที่ ๓ เจาะลึกความสำเร็จ หมายถึง ส่วนที่อธิบายถึงสิ่งที่คำนึงถึง และสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมในการนำรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดประสิทธิภาพ

๓.๑) ผลการตรวจสอบรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ว่าการยืนยันรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในภาพรวมนั้น รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความเหมาะสม

๓.๒) ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ คน มีความคิดเห็นว่าคุณ่มือการใช้รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๔๕

๓. ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการประเมินพบว่า โดยรวม มีความถูกต้องอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๙ มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๘ ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๗ มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๔ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๔ มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๙ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๙ มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๐.๑๔

อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แบ่งการวิจัยเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาองค์ประกอบของการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การประเมินรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยสามารถนำมอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. การศึกษาองค์ประกอบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑ การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง องค์ประกอบที่ ๒ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ องค์ประกอบที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และองค์ประกอบที่ ๔ ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง เป็นการให้คำแนะนำเสนอแนะต่าง ๆ ที่ทันสมัย เพื่อให้ครูได้เกิดการพัฒนาความคิด และสามารถนำความคิดสู่การปฏิบัติ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยผู้บริหารสามารถตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ในขณะที่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ เป็นการพัฒนาครูที่เป็นไปตามความต้องการของครู โดยมีกระบวนการให้ความรู้แก่ครู โดยผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล การให้ครูได้มีส่วนร่วมในการนิเทศและการพัฒนาการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์กระบวนการนิเทศในเชิงระบบ มีกระบวนการวางแผนในการปฏิบัติการนิเทศ การควบคุมและกำกับติดตามประเมินผลที่ครูมีส่วนร่วมและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

ที่เหมาะสมและที่ทันสมัยในทุกกระบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธรดา พันชัยภู และคณะ^๕ ที่พบว่า รูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวิธีการดำเนินงาน ได้แก่ (๑) การวางแผนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (๒) การสร้างความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (๓) การนำเทคโนโลยีดิจิทัลไปปฏิบัติ ซึ่งในการดำเนินการนิเทศภายในมีข้อบ่งชี้เนื้อหา ได้แก่ ๑) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ๒) ด้านการจัดทำและใช้แผนการเรียนรู้ ๓) ด้านการพัฒนาสื่อและนวัตกรรมการศึกษา และ ๔) การพัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

ในส่วนขององค์ประกอบทั้ง ๔ องค์ประกอบ ผู้วิจัยสามารถอธิบายได้ดังนี้

๑.๑ องค์ประกอบที่ ๑ การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปร เช่น การให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะแก่ครูในด้านความรู้วิทยาทานที่ทันสมัย การกระตุ้นให้ครูเกิดความคิด เกิดการใฝ่รู้ในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนรู้ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้เป็นเพราะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยง จะส่งผลโดยตรงต่อการทำงานของครู โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งผลต่อองค์กรซึ่งในที่นี้หมายถึงสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยทำให้การปฏิบัติการสอนของครูสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและผู้บริหาร เกิดการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นอย่างดี ช่วยพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการทำงาน เกิดการเรียนรู้ระหว่างการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดความรู้หรือสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ แวงโสธรณ์ ที่พบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการนิเทศภายใน โดยใช้กระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยง ประกอบด้วย ๓ ด้าน ได้แก่ (ก) การให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (ข) การให้ความรู้การนิเทศโดยใช้กระบวนการชี้แนะและระบบพี่เลี้ยง และ (ค) การนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผล โดยใช้ระบบการนิเทศภายใน

๑.๒ องค์ประกอบที่ ๒ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศซึ่งประกอบด้วยตัวแปร เช่น การศึกษาและพัฒนาครูตามความต้องการการวิเคราะห์กระบวนการนิเทศภายในด้วยระบบ โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เข้ามาช่วย การวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติตามแผนกระบวนการใช้ความรู้แก่คณะครู การควบคุมและการกำกับติดตามการประเมินผลการวิเคราะห์ ต้องให้ครูได้มีส่วนร่วมและต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทั้งนี้เป็นเพราะ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัลที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการทำงานของครูและผู้บริหารสถานศึกษา ที่จำเป็นจะต้องรู้จักทักษะดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วาสนา ต่อชาติ^๕ ที่พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพ

^๕ ศศิธรดา พันชัยภู และคณะ, “รูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่๑๐ (เมษายน ๒๐๒๒) : ๑๖๓๙-๑๖๕๓.

^๕ วาสนา ต่อชาติ, “การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กที่มีประสิทธิผลในยุคดิจิทัล”, วารสารวิจัยศิลปวิทยาการกลุ่มน้ำโขง, ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๐๒๓): ๑๑-๒๓.

ในยุคดิจิทัล มี ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) การวางแผนการนิเทศภายในยุคดิจิทัล (๒) ด้านการให้ความรู้ในยุคดิจิทัล (๓) ด้านการปฏิบัติงานในยุคดิจิทัล (๔) ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจในยุคดิจิทัล (๕) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานในยุคดิจิทัล และ (๖) ด้านยุคดิจิทัลโดยดำเนินการนิเทศในขอบข่ายเนื้อหา ๓ ภาคี ได้แก่ ทักษะพื้นฐาน ความรู้ การสร้าง และการนำไปใช้

๑.๓ องค์ประกอบที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร เช่น การเสนอแนะให้คณะครูมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการแสวงหาความรู้และให้ครูได้ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้กับอุปกรณ์ การกระตุ้น สอนงาน หาช่องทางเพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้ฝึกฝน ได้แสดงผลงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งนี้เป็นเพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการที่กลุ่มคนในที่นี้คือครูที่มีความสนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดร่วมกัน มารวมตัวกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัลยาณี วาโต และโอภาส เกาไศยาภรณ์ ที่พบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามแนวคิดเพื่อนช่วยเพื่อน ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนกิจกรรม กำหนดความรู้และกำหนดบทบาท ขั้นตอนที่ ๒ แสวงหาความรู้ เช่น แนะนำสาระความรู้ที่ต้องการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูล สังเคราะห์ความรู้ และติดตามตรวจสอบให้คำแนะนำ ขั้นตอนที่ ๓ การพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น แนะนำกิจกรรม เปิดประเด็น ชักถาม ปรีक्षा แสดงความคิดเห็น และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนที่ ๔ รายงานความก้าวหน้าของผลงาน เช่น นำความรู้ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้จากการแสวงหาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาพัฒนาผลงาน การนำเสนอความก้าวหน้าผลงานของตนเอง และติดตาม ตรวจสอบให้คำแนะนำ ขั้นตอนที่ ๕ การประเมินผล เช่น เพื่อนผู้เชี่ยวชาญประเมินผลงาน ให้คำแนะนำและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขผลงาน นำเสนอผลงานที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว และทำแบบประเมินตนเองหลังการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัลยาณี วาโต และโอภาส เกาไศยาภรณ์) ที่พบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามแนวคิดเพื่อนช่วยเพื่อน ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนกิจกรรม กำหนดความรู้และกำหนดบทบาท ขั้นตอนที่ ๒ แสวงหาความรู้ เช่น แนะนำสาระความรู้ที่ต้องการเรียนรู้ การแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูล สังเคราะห์ความรู้ และติดตามตรวจสอบให้คำแนะนำ ขั้นตอนที่ ๓ การพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น แนะนำกิจกรรม เปิดประเด็น ชักถาม ปรีक्षा แสดงความคิดเห็น และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขั้นตอนที่ ๔ รายงานความก้าวหน้าของผลงาน เช่น นำความรู้ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้จากการแสวงหาและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาพัฒนาผลงาน การนำเสนอความก้าวหน้าผลงานของตนเอง และติดตาม ตรวจสอบให้คำแนะนำ ขั้นตอนที่ ๕ การประเมินผล เช่น เพื่อนผู้เชี่ยวชาญประเมินผลงาน ให้คำแนะนำและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขผลงาน นำเสนอผลงานที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว และทำแบบประเมินตนเองหลังการใช้รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๑.๔ องค์ประกอบที่ ๔ ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร เช่น การที่ผู้บริหารมีนโยบายในการใช้สื่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร การจัดการเรียนการสอน การสอน และการนิเทศ การจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดหาและพัฒนาสื่อเทคโนโลยีดิจิทัล การมีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้การมีวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงสู่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การที่ผู้บริหารมีสัมพันธภาพที่ดีแก่คณะครู ทั้งนี้เป็นเพราะ ในสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง และก้าวกระโดด ซึ่งแน่นอนว่า เมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลเกิดขึ้นย่อมกระทบต่อรูปแบบการจัดการเรียน การสอน การนิเทศการศึกษา กระบวนการสื่อสาร และการทำงานของครูและผู้บริหารสถานศึกษาในแทบจะทุก ๆ รูปแบบ ดังนั้น ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเอื้อให้การนิเทศภายในประสบความสำเร็จ โดยผู้บริหารต้องแสดงพฤติกรรมให้คณะครูได้เห็นถึงความตระหนัก ทศนคติที่ดีต่อการนิเทศภายใน การมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการนิเทศ การมีนโยบายในการใช้ สื่อ อุปกรณ์ เทคโนโลยีดิจิทัล การจัดสรรงบประมาณในการจัดหาและพัฒนาสื่อ พร้อมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนในการพัฒนาครู บุคลากร ให้มีความรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง การสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้รับการนิเทศ การส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศและให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ การส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ส่วนวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียน ถือว่าเป็นปัจจัยเอื้อที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับการนิเทศภายใน โดยการที่ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู มีค่านิยมและความเชื่อที่ดีต่อโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา กำหนดหรือการยอมรับการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน ความประพฤติปฏิบัติที่สืบต่อกันมาจนกลายเป็นแบบแผนและแนวทางที่ดี การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนเปลี่ยนแปลงและยอมรับสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการนิเทศ การเรียนการสอน และการจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงคุณภาพของนักเรียนและโรงเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุภัจฉรา กาใจ^๖ ที่พบว่า ผู้บริหารที่มีนโยบายและมีจัดหาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ นวัตกรรมเทคโนโลยีที่เพียงพอและทันสมัย มีความรอบรู้ แม่นยำในวิชาการ มีความสามารถในการสรรหา งบประมาณเพื่อนำมาพัฒนาสื่อ นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัล มุ่งสร้างบรรยากาศในที่ทำงานให้มีความสุข ประสานความร่วมมือกับบุคลากรภายนอกเข้ามาร่วมพัฒนางาน โดยมีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม กำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จะส่งผลต่อการนิเทศภายในของโรงเรียน

^๖ สุภัจฉรา กาใจ, “แนวทางการบริหารปัจจัยที่ส่งผลต่องานนิเทศภายในของโรงเรียนนาโบสถ์พิทยาคม อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๒), บทคัดย่อ.

๒. การสร้างรูปแบบการนิเทศในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

๒.๑ รูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ ส่วนนำ ประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ซึ่งได้แก่ ความหมาย ความสำคัญ จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ความหมาย ความสำคัญ และความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการนิเทศภายในโรงเรียน แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน หลักการ แนวคิดที่เกี่ยวกับยุคดิจิทัล อันได้แก่ คุณลักษณะของยุคดิจิทัล ผลกระทบของดิจิทัลเทคโนโลยีการบริหารสถานศึกษา แนวคิดและแนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล และวัตถุประสงค์ของการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล ทั้งนี้เป็นเพราะ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัญญา ทองเปลว ที่พบว่า ขั้นตอนการนิเทศ ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นเตรียมการนิเทศ ได้แก่ การรู้จักและเข้าใจสภาพการศึกษาและวิเคราะห์ความรู้เดิม กำหนดเป้าหมาย ๒) ขั้นปฏิบัติให้ดู ได้แก่ สถานที่พร้อม แจ้งวัตถุประสงค์ แจ้งลักษณะงาน สาธิตวิธีการสอน เสนอแนะวิธีแก้ปัญหาเบื้องต้น ๓) ขั้นปฏิบัติการนิเทศ ได้แก่ เข้าใจและรู้ถึงข้อบกพร่อง ให้คำแนะนำแก้ไขในสิ่งที่ผิดพลาด เป็นต้น และ ๔) ขั้นการทดสอบและติดตามผลการนิเทศ ได้แก่ การนิเทศทันที แนะนำให้มีพี่เลี้ยงคอยช่วยเหลือ ติดตามการนิเทศรับฟังความคิดเห็น กำหนดแนวทาง ประเมินผลเลือก วิธีการวัดผลประเมินผลที่เหมาะสมและหลากหลาย เป็นต้น

ส่วนที่ ๒ เนื้อหา ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ ๑ การสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยงทั้งนี้เป็นเพราะการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยงเป็นการให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่ทันสมัย เพื่อให้ครูเกิดการพัฒนาความคิด และสามารถนำความคิดสู่การปฏิบัติ โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมทันสมัย โดยผู้นิเทศสามารถตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้และการวัดผลทางด้านคุณภาพของนักเรียนที่เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัญญา ทองเปลว^๗ ที่พบว่า แนวทางการนิเทศภายในโดยการสอนงานและการเป็นพี่เลี้ยงของผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทาง ได้แก่ การเตรียมการนิเทศ โดยต้องรู้จักและเข้าใจสภาพการศึกษาและวิเคราะห์ความรู้เดิม กำหนดเป้าหมาย กำหนดขั้นตอน กระตุ้นให้ครูสนใจและให้ความร่วมมือ เตรียมเนื้อหาให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ แล้วปฏิบัติให้ครูดู แจ้งวัตถุประสงค์ แจ้งลักษณะงาน สาธิตวิธีการสอนเสนอแนะวิธีการ

^๗ กัญญา ทองเปลว, “การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้การสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๓), บทคัดย่อ.

องค์ประกอบที่ ๒ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการนิเทศ เป็นการพัฒนาครูที่เป็นไปตามความต้องการของครู โดยมีกระบวนการให้ความรู้แก่ครู โดยผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ให้ครูได้มีส่วนร่วมช่วยในการนิเทศและพัฒนการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์กระบวนการนิเทศในเชิงระบบ มีกระบวนการวางแผนในการปฏิบัติการนิเทศ การควบคุมและกำกับติดตามประเมินผลที่ครูมีส่วนร่วมและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริดา พันชัยภู และคณะ ที่พบว่าสภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยครูและผู้บริหารสถานศึกษา มีความต้องการที่จะใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อุปกรณ์ และเครื่องมือที่อยู่ในปัจจุบันและสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการพัฒนากระบวนการดำเนินงานในสถานศึกษาที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทั้งนี้เพราะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการเสนอแนะให้ครูได้ทราบและรู้ถึงเทคนิคการจัดการเรียนรู้ วิธีและการแสวงหาความรู้ การใช้ในโลกดิจิทัล เสนอแนะและให้ครูใช้เทคนิคการสอนใหม่กับอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ ๆ และเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการแก้ปัญหาทางวิชาการได้ฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม สามารถลงมือปฏิบัติงานได้ และครูสามารถสังเกตการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มณีรัตน์ เย็นสวัสดิ์ (๒๕๖๔) ที่พบว่า รูปแบบการนิเทศด้วยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูระดับประถมศึกษา มีหลักการของรูปแบบเป็นการนิเทศภายใต้หลักการเพื่อนช่วยเพื่อน โดยเน้นการชี้แนะเชิงบวกและสร้างสัมพันธภาพที่ดีของบุคลากร ดำเนินการนิเทศร่วมกับพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู มีเป้าหมายร่วมกัน เน้นทักษะพื้นฐานการเรียนรู้เชิงรุกของผู้เรียนมีการประชุมเชิงปฏิบัติการที่ต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาร่วมกันเป็นทีม

องค์ประกอบที่ ๔ ปัจจัยเอื้อสำหรับการนิเทศภายใน ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยเอื้ออำนวยการนิเทศภายใน เป็นเหตุหนทาง เครื่องเกื้อหนุน ที่ทำให้การนิเทศภายในสถานศึกษายุคดิจิทัลบรรลุตามจุดมุ่งหมาย อันได้แก่ นโยบายงบประมาณ บทบาทผู้บริหาร ทีมนิเทศก์ ระบบการนิเทศ สื่อ วัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีดิจิทัล ระบบการนิเทศ ฐานข้อมูล บรรยากาศ เครือข่ายครูและบุคลากร การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของครู สัมพันธภาพของครู องค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อีฐ แยมยืม, ทินกร พูลพุ่ม และคณะ ดาราเรือง^๑ ที่พบว่า ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ ด้านผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายต่าง ๆ เช่น นโยบายงบประมาณ นโยบายการนิเทศ

^๑ อีฐ แยมยืม, ทินกร พูลพุ่ม และคณะ ดาราเรือง, “ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารการนิเทศภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๒”. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๖๑-๖๙.

ภายใน การกำกับติดตาม นโยบายเกี่ยวกับการจัดหาสื่อวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยี การจัดทำฐานข้อมูลต่าง ๆ ด้านแรงจูงใจ

ส่วนที่ ๓ เจาะลึกความสำเร็จ คือ ในการดำเนินงานตามรูปแบบการนิเทศภายในโรงเรียนยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะประสบความสำเร็จนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการนิเทศภายในโรงเรียน โดยกำหนดเป็นนโยบาย สนับสนุนงบประมาณ และการให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ต้องเสริมสร้างพัฒนาหลักสูตร กิจกรรมการนิเทศภายใน เพื่อเป็นแบบอย่างกับโรงเรียน เพื่อประยุกต์ใช้ในบริบทโรงเรียนที่หลากหลาย จัดทำเอกสาร คู่มือพัฒนาสื่อ ที่เหมาะสมกับบริบทต่างๆ ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภัทรภรณ์ น้อยกอ^๙ ที่พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการนิเทศโรงเรียนสองภาษาในระดับประถมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยผู้วิจัยได้ปรับปรุงรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการในยุคปัจจุบัน และนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาช่วยแนะนำแล้วทำร่างรูปแบบให้ผู้เชี่ยวชาญร่วมวิพากษ์และตรวจสอบให้มีความเหมาะสมและทำการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาเพื่อให้ได้รูปแบบที่มีความเหมาะสม โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณาวิเคราะห์ในประเด็นที่นำขึ้นมาให้พิจารณาว่ามีความถูกต้อง ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความเป็นประโยชน์

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

กัญญา ทองเปลว. การพัฒนาแนวทางการนิเทศภายในโดยใช้การสอนงานของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒. **วิทยานิพนธ์**

ครุศาสตรมหาบัณฑิต. การบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๖๓.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๕.

ภัทรภรณ์ น้อยกอ. รูปแบบการนิเทศโรงเรียนสองภาษาในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. “**วารสารวิชาการธรรมทศน์**”. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน): ๘๑-๙๒.

วาสนา ต่อชาติ. “การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล.” **วารสารวิจัยศิลปวิทยาการลุ่มน้ำโขง**. ปีที่ ๓๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๐๒๓): ๑๑-๒๓.

^๙ ภัทรภรณ์ น้อยกอ, “รูปแบบการนิเทศโรงเรียนสองภาษาในระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วารสารวิชาการธรรมทศน์**, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๐๑๙): ๘๑-๙๒.

ศศิธรดา พันชัยภู และคณะ. “รูปแบบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”.

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔ (เมษายน ๒๐๒๒) : ๑๖๓๙-๑๖๕๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. การส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนเพื่อ
การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักทดสอบทางการศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ. ๒๕๕๘.

สุภัจฉรา กาใจ. “แนวทางการบริหารปัจจัยที่ส่งผลต่องานนิเทศภายในของโรงเรียนนาโบสถ์”. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๒.

อิฐ แยมยิ้ม, ทินกร พูลพุ่ม และกฤษณะ ดาราเรือง. “ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารการนิเทศ
ภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๒”. วารสาร
ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓): ๖๑-๖๙.

Clark, Pamela L. Perception of New Hampshire teachers and supervisors regarding
teacher supervision. New Hampshire : University of New Hampshire. 1998.

Krejcie, R.V., and Morgan D.W. “ Determining Sample Size for Research Activities”.
Psychological measurement, 1970.

การศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาล
ตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์
The Study of Desirable Learning Space in Kindergarten Based
on the Concept of Makerspace

วีรวีร์ สุขสันตินันท์*

Veeravee Suksantinunt

ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Degree of Master of Education in Educational Management

Chulalongkorn University, Thailand

สุกัญญา แซ่มช้อย**

Sukanya Chaemchoy

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประเทศไทย

Chulalongkorn University, Thailand

Email: vertigology@gmail.com

Received: November 08, 2023

Revised: April 09, 2024

Accepted: April 11, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษ จำนวน ๑๐ ท่าน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ ๓ ด้าน ได้แก่ ผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมและพลเมืองที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย (๑) พื้นที่ มีลักษณะที่ส่งเสริมพัฒนาการครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคม เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างอิสระเสรี รู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปฏิบัติตามกฎกติกาและข้อตกลงที่วางไว้ สามารถรับผิดชอบ ต่อบทบาทหน้าที่ที่ได้รับจนบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ (๒) เครื่องมือ เป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ปลอดภัย

* นายวีรวีร์ สุขสันตินันท์ Mr.Veeravee Suksantinunt.

** รศ.ดร.สุกัญญา แซ่มช้อย Assoc.Prof.Dr.Sukanya Chaemchoy อาจารย์ที่ปรึกษา Advisor independent study.

สำหรับเด็ก มีความหลากหลายและมีจำนวนที่เพียงพอ จัดแบ่งตามหมวดหมู่ ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์ และ (๓) วัสดุ เป็นวัสดุที่มีความปลอดภัยปลอดสารพิษสำหรับเด็ก หาได้ง่ายรอบตัวตามธรรมชาติหรือเป็นวัสดุเหลือใช้ มีความหลากหลายในด้านรูปทรง รูปร่าง ผิวสัมผัสและสีสันท

คำสำคัญ: สภาพที่พึงประสงค์; แหล่งเรียนรู้; โรงเรียนอนุบาล; พื้นที่นักประดิษฐ์

Abstract

The objective of this research was to study desirable learning space in kindergarten based on the concept of makerspace. This is qualitative research. Data were collected from interviews with 10 educational experts using purposive selection. The research tool used was a semi-structured interview. The data were analyzed by content analysis. The research results were found that the desired conditions of learning resources in kindergartens according to the concept of inventor's space affect learning outcomes in 3 areas: learner person, innovative co-creator, and active citizen, consisting of (1) space that have characteristics that promote complete development; The four areas are intellectual, physical, emotional, and social. Give children a chance to express their imagination by acting freely. Know how to share, help, and be generous. Follow the rules and agreements laid down. Able to take responsibility for the roles and responsibilities assigned until the goal was achieved. (2) tools are common tools which are harmless for children. There is variety and enough which organized by category use according to the intended purpose and (3) the material supplies are safe for children, toxic-free. Easily found naturally or as leftover materials. There is a wide variety of shapes, textures, and colors.

Keywords : Desirable; Learning Space; Kindergarten; Makerspace

บทนำ

ตลอดทศวรรษที่ผ่านมา การจัดการศึกษาได้มีการพัฒนาและนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อาจเป็นเพราะโลกในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น การแข่งขันในภาคธุรกิจอุตสาหกรรมสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ตลาดแรงงานเกิดความต้องการกำลังพลแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ขึ้นเป็นอย่างมาก ในการเตรียมประชากรให้มีความพร้อมนั้น สิ่งสำคัญนอกเหนือจากการเลี้ยงดูให้เด็กเจริญเติบโตและส่งเสริมให้มีพัฒนาการสมวัยแล้ว การเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างอิสระ สามารถสร้างได้และฝึกได้ ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพที่ตนมีการ

ได้รับการฝึกทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งจะนำมาสู่สิ่งที่ประเทศไทยต้องการคือนวัตกรรม^๑ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (มาตรา ๕)^๒ และพระราชบัญญัติการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. ๒๕๖๒^๓ ที่ว่าด้วยการคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงในทุกระดับชั้น ได้มีการสนับสนุนให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์อย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัยจะเป็นการกระตุ้นการทำงานของสมองได้เป็นอย่างดี และเปิดโลกทัศน์ให้กว้างไกลตามจินตนาการ ไม่ใช่ต้องการเพียงให้เด็กเติบโตอยู่ในกรอบที่วางไว้

มาตรฐานการศึกษาของชาติ^๔ ได้กำหนดว่า ผู้เรียนปฐมวัยควรมีพัฒนาการรอบด้านและสมดุล สนใจเรียนรู้และกำกับตัวเองให้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมตามช่วงวัยได้สำเร็จ ฝึกให้เด็กเกิดทักษะที่นำไปสู่ความสำเร็จในอนาคต ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนกลวิธีการดำเนินงาน (Cognitive flexibility) ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมสู่การทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ และยังสามารถถ่ายทอดความสำเร็จแก่ผู้อื่นได้อีกด้วย องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาฯ ยังให้ความสำคัญกับการคิดสร้างสรรค์และการคิดแก้ปัญหาเป็นอย่างมาก สำหรับการดำเนินการโครงการประเมินความสำเร็จของการจัดการศึกษาภาคบังคับของประเทศสมาชิกในโครงการ PISA (Program for International Student Assessment)^๕ ด้วยเหตุทักษะที่ว่านี้ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของประชากรในประเทศที่จะนำมาใช้พัฒนาประเทศในแต่ละแขนง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศที่ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีการลงทุนทางด้านการศึกษาค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับการลงทุนพัฒนาประเทศในด้านอื่น ๆ และยังให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาค่อนข้างมาก ซึ่งจะต้องเน้นไปที่แนวทางการศึกษาเพื่อผลิตนักคิดนักประดิษฐ์ที่สามารถสร้างนวัตกรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และสามารถคิดค้นสิ่งใหม่เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เชิงสร้างสรรค์ให้กับประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน

^๑ กระทรวงสาธารณสุข, *คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย*, (นนทบุรี: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ๒๕๖๒), หน้า ๔-๘.

^๒ *พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒*, (๓๐ เมษายน ๒๕๖๒), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^๓ *พระราชบัญญัติการพัฒนาการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. ๒๕๖๒*, (๓๐ เมษายน ๒๕๖๒), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖, หน้า ๙-๑๐.

^๔ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, *มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้, ๒๕๖๑), หน้า ๕-๑๑.

^๕ Organization for Economic Co-operation and Development, *PISA 2018 Insight and interpretations*, (Cyprus: OECD, 2019), p. 41.

โดยแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งในการนำมาใช้เพื่อสร้างนักประดิษฐ์ เสริมสร้างคุณลักษณะของนวัตกรรมเยาว์ โดยเริ่มตั้งแต่ระดับปฐมวัย เพื่อปลูกฝังให้เด็กได้เริ่มพัฒนาทักษะด้านนวัตกรรมจากการลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมเสริมประสบการณ์เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และมีอิสระ โดยมีครูทำหน้าที่เป็นผู้คอยให้คำชี้แนะ และจัดเตรียมพื้นที่ เครื่องมือ วัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมไว้ให้เด็กใช้งานได้อย่างอิสระและปลอดภัยต่อเด็ก เพื่อใช้ประดิษฐ์ สำรวจ ทดลอง ซ่อมแซม ลองผิดลองถูกเรียนรู้จากความผิดพลาดด้วยตนเอง และเมื่อภารกิจเสร็จสิ้นทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในผลงานความสำเร็จของตน และยังสามารถแบ่งปันองค์ความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่นได้อีกด้วย^๖ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนานักไทยให้มีความสามารถในการคิดออกแบบและสร้างสรรค์นั้นคือการเรียนเพื่อสร้างนวัตกรรม โดยการเปลี่ยนสถานศึกษาจากแหล่งเรียนรู้เป็น “แหล่งสร้างสรรค์นวัตกรรม Makerspace ให้ผู้เรียนมีโอกาสนในการเลือกสร้างนวัตกรรมที่ตรงกับความหลงใหลใฝ่ฝัน (Passion) ของตนเองและเป็นสิ่งที่โลกต้องการ”^๗

จากเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่พึงประสงค์อันส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งด้านผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และพลเมืองที่เข้มแข็ง และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่คุณลักษณะของคนไทยที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญของการบรรลุจุดหมายที่ ๑๒ ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคตตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓^๘ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ซึ่งจะเป็นการเตรียมความพร้อมของแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อและส่งเสริมต่อการเรียนรู้แก่ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและความพร้อมให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันที่ผู้เรียนต้องคิดเป็นคิดและวิเคราะห์สร้างสรรค์ สามารถสร้างผลงานได้ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีความมั่นใจในตนเอง มีภาวะผู้นำ เสียสละ อดทน สร้างและใช้นวัตกรรมและรู้จักการทำงานร่วมกันอย่างมีความรับผิดชอบ รวมทั้งการเพิ่มพูนทักษะใหม่ ๆ ให้ทันต่อยุคสมัยได้เป็นอย่างดี

^๖ Fleming, L. *World of making*, (U.S.A.: Corwin, 2515), 16-22.

^๗ พงษ์ธิ ศิริบรรณพิทักษ์, “เรื่อง การพลิกโฉมระบบการศึกษาเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ”, งานปาฐกถา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ครั้งที่ ๑๑ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๑๘ มกราคม ๒๕๖๓).

^๘ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ.๒๕๖๖-๒๕๗๐), (๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕), ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๓๙ ตอนพิเศษที่ ๒๕๘, หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ได้แก่

- ๑) ผู้เรียนรู้
- ๒) ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม
- ๓) พลเมืองที่เข้มแข็ง

แนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ได้แก่

- ๑) พื้นที่ (Space)
- ๒) เครื่องมือ (Tools)
- ๓) วัสดุ (Material Supplies)

สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์

๑.๑ แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาล ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์และแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์

๑.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร

๑.๓ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๒. ศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

๒.๑ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ ท่าน โดยการใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling)

๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง หากคุณภาพเครื่องมือโดยตรวจสอบการใช้ภาษา ความเหมาะสมและความครอบคลุมจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน โดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item Objective Congruence) จากผลการตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC มากกว่า ๐.๕๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกที่เหมาะสมและมีความตรงเชิงเนื้อหา สามารถนำไปใช้สัมภาษณ์ได้

๒.๓ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์

๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้เรียนรู้

๑.๑ ด้านพื้นที่

ควรมีลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ช่วยกระตุ้นความอยากรู้และเกิดความสงสัยให้ใคร่รู้ ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการเล่น เปิดโอกาสให้เด็กได้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้อย่างอิสระ ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคม โดยครูเป็นผู้กำหนดกติกา ข้อตกลงต่าง ๆ อย่างเหมาะสมตามช่วงวัย

๑.๒ ด้านเครื่องมือ

ควรมีลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือพื้นฐานสำหรับเด็กที่ใช้ในโรงเรียน มีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน มีการจัดแบ่งตามหมวดหมู่ ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ดูแลควบคุม การใช้งาน และซ่อมแซม เครื่องมือต่าง ๆ ให้สะอาดและปลอดภัยอยู่เสมอ

๑.๓ ด้านวัสดุ

ควรมีลักษณะที่มีสีสันสวยงาม ปลอดภัยสำหรับเด็ก มีความหลากหลาย สามารถให้เด็กเลือกใช้ประดิษฐ์ผลงานต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ อาจเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายตามธรรมชาติ หรือวัสดุเหลือใช้ และมีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน โดยจัดแบ่งตามหมวดหมู่ให้เรียบร้อยเป็นระเบียบ เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทั้งสี่ด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม

๒. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม

๒.๑ ด้านพื้นที่

ควรมีลักษณะที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามจินตนาการด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างอิสระ เสรี ส่งเสริมกระบวนการทางความคิด อย่างสร้างสรรค์ และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตน

๒.๒ ด้านเครื่องมือ

ควรมีลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัย ในการใช้งานเป็นหลัก เป็นเครื่องมือพื้นฐานสำหรับเด็กที่ใช้ในโรงเรียน มีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน มีการจัดแบ่งตามหมวดหมู่ ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ดูแลควบคุม การใช้งาน และซ่อมแซม เครื่องมือต่าง ๆ ให้สะอาด และปลอดภัยอยู่เสมอ

๒.๓ ด้านวัสดุ

ควรเป็นวัสดุที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก มีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน มีความหลากหลาย อาจเป็นสิ่งที่รอบตัวที่สามารถหาได้ตามธรรมชาติ หรืออาจเป็นวัสดุเหลือใช้ มีสีสันสวยงาม กระตุ้น กระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์และจินตนาการ ให้เด็กได้เลือกใช้ประดิษฐ์ผลงานได้อย่างอิสระเสรี ตามบริบทของโรงเรียน

๓. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ เพื่อพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านพลเมืองที่เข้มแข็ง

๓.๑ ด้านพื้นที่

ควรมีลักษณะที่让孩子เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จักการแบ่งปันช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมืองที่ดี และให้เด็กรู้จัก ปฏิบัติตามกฎหมายกติกา และข้อตกลงที่วางไว้ สามารถ รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ จนบรรลุเป้าหมายได้สำเร็จ

๓.๒ ด้านเครื่องมือ

ควรมีลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัย ในการใช้งานเป็นหลัก เป็นเครื่องมือพื้นฐานสำหรับเด็ก ที่ใช้ในโรงเรียน มีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน มีการจัดเตรียมแบ่งตามหมวดหมู่ ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ โดยครูเป็นผู้ดูแลควบคุม การใช้งาน และซ่อมแซม เครื่องมือต่าง ๆ ให้สะอาด และปลอดภัยอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน

๓.๓ ด้านวัสดุ

ควรเป็นวัสดุที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก มีความหลากหลายอาจเป็นสิ่งที่รอบตัวที่สามารถหาได้ตามธรรมชาติ หรือเป็นวัสดุเหลือใช้ มีสีสันสวยงาม อาจมีวัสดุที่เป็นสี ที่สื่อถึง ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หรือ มีสื่อที่สื่อถึงธงชาติประเทศต่าง ๆ ที่มีจำนวนที่เพียงพอสำหรับทุกคนให้เลือกใช้งานประดิษฐ์ได้อย่าง อิสระเสรี

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ด้านพื้นที่ พบว่า ผลลัพธ์เรียนรู้ด้านผู้เรียนรู้ ประกอบด้วย พื้นที่กระตุ้นความอยากรู้และเกิดความสงสัยให้รู้ ให้เด็ก ได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านกระบวนการเล่น เปิดโอกาสให้เด็กได้กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และส่งเสริม พัฒนาการทั้ง ๔ ด้าน ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม ประกอบด้วย พื้นที่ที่เปิดโอกาส ให้เด็กได้แสดงออกทางด้านความคิดสร้างสรรค์ด้วยการลงมือปฏิบัติอย่างอิสระเสรี กระตุ้นจินตนาการ

และกระบวนการคิดอย่างสร้างสรรค์ ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านพลเมืองที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย พื้นที่ที่ให้เด็ก รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ส่งเสริมคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีที่ ส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักบทบาท หน้าที่รับผิดชอบของตนเอง และสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงต่าง ๆ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานเป้าหมายได้สำเร็จ จะเห็นได้ว่า สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ด้านพื้นที่ มีความแตกต่างกันตามผลลัพธ์การเรียนรู้ในแต่ละด้าน ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าลักษณะพื้นที่ของแหล่งเรียนรู้นั้น จะมีความแตกต่างกันไปตามจุดเน้นของผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน สอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา^๙ กล่าวว่า การศึกษาเด็กในช่วงปฐมวัยนั้น ผู้สอนต้อง เปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกและส่งเสริมกระบวนการ เรียนรู้โดยการจัดสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่หลากหลายผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย ให้เด็ก เรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ จากการลงมือปฏิบัติและค้นพบด้วยตนเอง มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและการ วางแผนในการจัดประสบการณ์และกิจกรรม ทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ เพื่อให้เด็กได้รับ การพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ และพัฒนาเด็กแต่ละคนอย่างเต็มศักยภาพ และสอดคล้องกับ นรธรพร จันทรเฉลีย เสริบุตร^{๑๐} ที่เสนอว่า การเรียนรู้ผ่านพื้นที่ที่เป็นพื้นที่นักประดิษฐ์ จะช่วยผู้เรียนให้ได้เรียนรู้กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหา ในลักษณะที่มีเหตุผลและเป็นระบบ โดยพื้นที่นักประดิษฐ์นี้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามความสนใจ หรือ หัวข้อโจทย์ปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องการแก้ไข โดยมีพื้นที่ อุปกรณ์ และวัสดุ ในการทดลองสร้างแบบจำลอง หรือสิ่งประดิษฐ์ ตามที่ผู้เรียนต้องการในบริบทของตนเองและชุมชน

๒. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ด้านเครื่องมือ พบว่า ผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้เรียนรู้ ด้านผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมและด้านพลเมืองที่ เข้มแข็ง ประกอบด้วย เครื่องมือพื้นฐานที่ปลอดภัยสำหรับเด็กที่ใช้ในโรงเรียน มีความหลากหลายและ มีจำนวนที่เพียงพอต่อการใช้งาน มีการจัดแบ่งตามหมวดหมู่ให้ใช้ตามวัตถุประสงค์ จะเห็นได้ว่า เครื่องมือ ที่ใช้มีลักษณะเหมือนกันทั้งสามผลลัพธ์การเรียนรู้ เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในชั้นเรียนระดับอนุบาลนั้น จะมีลักษณะพื้นฐานทั้งด้านความปลอดภัยและความสะอาด ด้านลักษณะการใช้ที่เหมือนกัน เครื่องมือ ต้องมีลักษณะปลอดภัยสำหรับเด็กตามวัย สีที่ใช้เป็นสีที่ปลอดภัย ไม่มีชิ้นส่วนแหลมคมหรือแตกหักง่าย

^๙ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ ปี**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๘.

^{๑๐} นรธรพร จันทรเฉลีย เสริบุตร, **กระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะศตวรรษที่ ๒๑**, (เชียงใหม่: มูลนิธิโรงเรียนสตาร์ฟิชคันทรีโฮม, ๒๕๖๓), หน้า ๖.

สอดคล้องกับสถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข^{๑๑} ที่กล่าวถึง การเลือกใช้อุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิดถึงห้าปี มีลักษณะ คือ (๑) อุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กมีลักษณะ การใช้งานที่แตกต่างกันตามทักษะและช่วงอายุ (๒) เด็กจะมีพัฒนาการที่ดีขึ้น หากมีการส่งเสริมพัฒนาการ ตามลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (๓) การใช้อุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กควรอยู่ในความ ดูแลของผู้ฝึกหรือผู้ปกครอง เพื่อความปลอดภัยของเด็ก (๔) ควรทำความสะอาดอุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาความสะอาดและป้องกันเชื้อโรค

๓. สภาพที่พึงประสงค์ของแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์ ด้านวัสดุ พบว่า วัสดุโดยรวมทั้งสามผลลัพธ์การเรียนรู้ประกอบด้วย วัสดุที่มีความปลอดภัยสำหรับเด็ก หาได้ง่าย ตามธรรมชาติหรือเป็นวัสดุเหลือใช้ มีจำนวนเพียงพอต่อการใช้งาน และจัดแบ่งตามหมวดหมู่ให้เรียบร้อย เป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับพรทิพย์ ประยุทธเต^{๑๒} กล่าวถึงวัสดุที่ใช้สำหรับเด็กอนุบาลว่า ลักษณะของ สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ดี ประกอบไปด้วย (๑) สื่อและวัสดุอุปกรณ์ต้องเหมาะกับวัยของเด็ก (๒) มีความ มั่นคง แข็งแรง ปลอดภัย ไม่แหลมคม (๓) ทำด้วยวัสดุที่ไม่เป็นพิษ และไม่ติดไฟง่าย ที่สำคัญไม่ควรทำ ด้วยแก้ว เพราะอาจแตกและเป็นอันตรายต่อเด็กได้ (๔) มีการออกแบบที่ดี มีวิธีการใช้ที่ไม่ยุ่งยาก (๕) มีสีสันสวยงาม ดึงดูดความสนใจของเด็กได้ดี (๖) วัสดุที่ปลอดภัย ปลอดภัยสำหรับเด็ก (๗) วัสดุที่ปลอดภัย ปลอดภัยสำหรับเด็ก (๗) หาซื้อได้ง่ายด้วยราคาประหยัด หรือสามารถผลิตขึ้น ใช้เองได้ (๘) ผ่านการทดสอบจากผู้ผลิต และได้มีการทดลองใช้ก่อนนำไปใช้จริง แต่มีความแตกต่างกัน เล็กน้อยตามผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยวัสดุตามผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรมจะเน้นวัสดุ ที่มีความหลากหลาย ในด้านรูปทรง รูปร่าง ผิวสัมผัส และสีสัน ส่วนวัสดุตามผลลัพธ์การเรียนรู้ด้าน พลเมืองที่เข้มแข็งจะเน้น เป็นสื่อที่สื่อถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่า วัสดุตามผลลัพธ์ การเรียนรู้ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม ต้องเป็นวัสดุที่กระตุ้นจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ส่วนวัสดุตามผลลัพธ์การเรียนรู้ด้านพลเมืองที่เข้มแข็ง ต้องเป็นวัสดุที่สื่อถึงความเป็นพลเมืองไทยและ ความภาคภูมิใจในชาติ ที่ประกอบด้วยชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยอาศัยสีสันจากวัสดุเป็นสื่อในการ เรียนรู้ สอดคล้องกับ ขนิพรรณ จาติเสถียร และคณะ^{๑๓} กล่าวว่า การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จะช่วย

^{๑๑} กระทรวงสาธารณสุข, คู่มือการใช้อุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด-๕ ปี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน ราชานุกูล, ๒๕๕๕), หน้า ๗-๘.

^{๑๒} พรทิพย์ ประยุทธเต, “การศึกษาและออกแบบของเล่นสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (เทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ

^{๑๓} ขนิพรรณ จาติเสถียร, กันตวรรณ มีสมสาร และ อภิรติ ไชยกาล, การพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๖๐), หน้า ๑๓.

กระตุ้นการเรียนรู้และพัฒนาการอย่างหลากหลายและรอบด้าน โดยครูจัดเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่มีความหลากหลาย เพราะสื่อวัสดุอุปกรณ์แต่ละชนิดจะช่วยพัฒนาเด็กที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. ครูควรพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่อาศัยแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์เพื่อสร้างผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอนุบาลที่ตอบสนองผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์มากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลเพื่อส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์

๓. หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายที่ส่งเสริมแนวคิดพื้นที่นักประดิษฐ์เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามกรอบมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑

บรรณานุกรม

กระทรวงสาธารณสุข. **คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย**. นนทบุรี: สำนักงานกิจการ
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, ๒๕๖๒.

_____. **คู่มือการใช้อุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด-๕ ปี**. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน
ราชานุกุล, ๒๕๕๕.

ชนิพรรณ จาติเสถียร, กันตวรรณ มีสมสาร และ อภิรติ ไชยกาล. **การพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็น
องค์รวม**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระ
เทพราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๖๐.

นรรธพร จันทรเฉลี่ย เสริบุตร. **กระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะศตวรรษที่ ๒**. เชียงใหม่: มูลนิธิโรงเรียน
สตาร์ฟิชคันทรีโฮม, ๒๕๖๓.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ.๒๕๖๖-๒๕๗๐). (๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๕).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๓๙ ตอนพิเศษที่ ๒๕๘.

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.๒๕๖๒. (๓๐ เมษายน ๒๕๖๒). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม
๑๓๖ ตอนที่ ๕๖.

พระราชบัญญัติพัฒนาการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.๒๕๖๒. (๓๐ เมษายน ๒๕๖๒). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖.

พรทิพย์ ประยุทธเต. “การศึกษาและออกแบบของเล่นสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้
ด้านการคิดอย่างเป็นระบบ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. เทคโนโลยีการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๗.

พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. เรื่อง การพลิกโฉมระบบการศึกษาเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ. งานปาฐกถา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ครั้งที่ ๑๑ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๖๓: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๑๘ มกราคม ๒๕๖๓).

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช ๒๕๖๐ สำหรับเด็กอายุ ๓ - ๖ ปี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๑.

Fleming, L. **World of making**, U.S.A.: Corwin, 2515.

Organization for Economic Co-operation and Development, **PISA 2018 Insight and interpretations**. Cyprus: OECD, 2019.

การศึกษาระดับความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง
กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร
Moral Quotient, Self-Esteem, and Sexual Risky Behavior
of High School Students at a School in Bangkok

เจษฎา ภคธณสมบัติ*

Jesda Phakhathanasombat

ทิพย์วัลย์ สุรินยา**

Thippavan Surinya

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

E-mail:jesda.ph@ku.th; tippavan.s@ku.th

Received: July 12, 2023

Revised: August 03, 2024

Accepted: August 05, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีจุดประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน (๒) ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน (๓) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางจริยธรรมกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน และ (๔) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๗๕ คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล ความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และแบบสอบถามพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F-test)

* นายเจษฎา ภคธณสมบัติ Mr.Jesda Phakhathanasombat สาขาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Master of Science (Community Psychology), Major Field Community Psychology, Kasetsart University

** ผศ.ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา Assist.Psoph.Ph.D.Thippavan Surinya, อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Advisor Independent Study

หาความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการ LSD และค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation) กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และระดับ .๐๑

ผลการวิจัย พบว่า (๑) นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมอยู่ในระดับสูง นักเรียนมีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง และนักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศอยู่ในระดับต่ำ (๒) นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ความฉลาดทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๔) การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ : ความฉลาดทางจริยธรรม; การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง; พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the level of moral quotient, self-esteem, and sexual risky behavior of students; (2) to compare the sexual risky behavior of students by personal factors; (3) to investigate the relationship between moral quotient and sexual risky behavior of students; and (4) to investigate the relationship between self-esteem and sexual risky behavior of students. The sample were 275 high school students at a school in Bangkok; Random by stratified random sampling. Data were collected by personal factors questionnaire Ethical intelligence feeling of self-esteem and sexual risk behavior questionnaire and were analyzed by statistics package program. The statistics were percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test (One-way ANOVA), Least Significant Difference (LSD) and Pearson's product moment Correlation Coefficient. The statistical significance were set at .05 and .01 level.

Results indicated that: (1) Moral quotient student were at a high level; Self-esteem student were at a high level; and Sexual risky behavior student were at a low level; (2) students with difference in GPA had different sexual risky behavior with statistical significant at .01; (3) Moral quotient was negatively correlated with sexual risky behavior with statistical significance at .01; (4) Self-Esteem was negatively correlated with sexual risky behavior with statistical significance at .01.

Keywords: Moral Quotient; Self-esteem; Sexual risky behavior;
High school students

บทนำ

ในระยะ ๑๐ ปีที่ผ่านมา อัตราป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูงขึ้นมากกว่า ๒ เท่า ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงของการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อเอชไอวีในกลุ่มเยาวชนไทย เพราะผู้ที่ติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์จะเพิ่มความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวีมากกว่าคนปกติ ๕-๙ เท่า สัญญาดังกล่าวอาจจะเป็นการบ่งชี้ถึงการระบาดของโรคเอดส์ระลอกใหม่ เพราะโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์มีช่องทางการติดต่อเหมือนกัน นั่นก็คือ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน ในปี ๒๕๕๕ องค์การอนามัยโลกได้คาดการณ์จำนวนผู้ติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์รายใหม่ ในทั่วทุกภูมิภาครวมกันจำนวนประมาณ ๓๕๗ ล้านคน โดยภูมิภาคที่มีจำนวนผู้ติดเชื้อสูงใน ๓ อันดับแรก คือ Western Pacific Region, Region of the Americas และ African Region ส่วน South-East Asia Region ซึ่งประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งในภูมิภาคนี้ มีผู้ติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์รายใหม่ประมาณ ๓๙ ล้านคน และการคาดการณ์ในปี ๒๕๖๓^๑ มีผู้ติดเชื้อภาพรวมโดยประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน มีผู้เสียชีวิต ๑๒,๐๐๐ คน และผู้ติดเชื้อรายใหม่ ๖,๖๐๐ คน ซึ่งกรุงเทพฯ เป็นส่วนที่พบผู้ติดเชื้อรายใหม่มากที่สุด เยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดโรค เช่น เริ่มมีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุน้อย เช่น ตั้งแต่อายุชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีเพศสัมพันธ์กับคู่นอนหลายคน ใช้สารเสพติดเพื่อการบันเทิงหรือดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ก่อนมีเพศสัมพันธ์ และไม่ใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งเพื่อป้องกันโรค จากการสำรวจพบว่า เยาวชนหญิงและชาย รายงานว่าใช้ถุงยางอนามัย บางครั้งหรือไม่ใช้เลยกับคนที่ไม่ใช่คู่สมรสหรือคู่นอนประจำ ร้อยละ ๔๐ - ๗๐ สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การท้องไม่พร้อม และปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งผลกระทบที่ตามมาอีกมากมาย คือ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งในปัจจุบันเรื่องนี้ยังเป็นปัญหาที่สำคัญต่อวัยรุ่นและสังคม จากยุทธศาสตร์ป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ในปี ๒๕๕๗ พบอัตราป่วย ๑๘.๘ ต่อประชากรแสนคน และเพิ่มเป็น ๒๓.๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และ ๒๕.๕ ต่อประชากรแสนคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ตามลำดับ จากข้อมูลจะสังเกตได้ว่าอัตราป่วยเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ และอีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาท้องก่อนวัยอันควร สาธารณสุขพบหญิงไทยมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุ ๑๕-๑๖ ปี ก่อให้เกิดปัญหาท้องก่อนวัยอันควรเพิ่มขึ้น ไม่มีการป้องกันและเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูง เนื่องจากวัยรุ่นไทยในปัจจุบันมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกอายุน้อยลงเรื่อย ๆ จากอายุ ๑๘-๑๙ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นอายุ ๑๕-๑๖ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ อัตราการคลอดบุตร ของวัยรุ่นอายุ ๑๕-๑๙ ปี

^๑ กองโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค, ข้อมูลการรับยาต้านไวรัส พ.ศ. ๒๕๖๓, (ระบบบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๓), หน้า ๘.

เพิ่มจาก ๕๐.๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็น ๕๔.๙ ต่อกลุ่มหญิงอายุ ๑๕-๑๙ ปี ทุก ๆ ๑,๐๐๐ คน เมื่อปี ๒๕๕๔^๒ ปัญหาวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงเพศ สาเหตุหนึ่งเกิดจากวัยรุ่นขาดการยั้งคิดพิจารณา ตัดสินใจ เลือกทำในสิ่งที่ตนเองต้องการไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อตนเอง และคนรอบข้างอย่างไร มองว่า สิ่งที่ทำไม่ได้ผิด ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น พฤติกรรมบางอย่างขัดต่อศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ในปัจจุบันจึงมีการศึกษาความฉลาดทางจริยธรรม เพื่อพัฒนาและส่งเสริม ให้วัยรุ่นมีการคิดตัดสินใจเลือกทำที่ถูกต้อง ดี และเหมาะสม คำนึงถึงผลการกระทำของตนเอง

ความฉลาดทางจริยธรรมเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมตนเองในทางที่ดี ก่อให้เกิด พฤติกรรมในทางที่ดี เช่น คิดดี ทำดี พูดดี ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ไม่เห็นแก่ตัว ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังคมต้องการและยอมรับได้ ความฉลาดทางจริยธรรม ไม่สามารถฝึกกันได้ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ แต่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูปลูกฝังมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก วัยรุ่น เป็นวัยที่สำคัญเป็นช่วงวัยที่กำลังมีความคิดเป็นของตนเอง เชื่อมั่นในความคิดของตนเองสูง และเป็นวัยที่กำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต อาจจะมีประสบการณ์ในตนเอง ในการตัดสินใจเลือกทำในสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองหรือทำตามสังคม ซึ่งความต้องการอาจขัดแย้งกัน ความฉลาดทางจริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อวัยรุ่นเพื่อให้วัยรุ่นมีความคิดและ การกระทำที่เหมาะสม สอดคล้องกับมาตรฐานที่ ๑ คุณภาพของผู้เรียน คือ ผู้เรียนมีความประพฤติด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสังคม และจิตสำนึก ตามที่สถานศึกษากำหนดปรากฏชัดเจน โดยไม่ขัดกับกฎหมายและวัฒนธรรม อันดีของสังคม^๓ ถ้าหาก วัยรุ่นมีความคิดที่เหมาะสมแล้ว จะส่งผลให้เลือกทำในสิ่งที่ดีสิ่งที่ควรทำ ผลที่เกิดขึ้นทำให้ตนเองรู้สึกว่าคุณค่าในตนเองได้ทำสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์ต่อคนรอบข้างและสังคม เกิดการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง เห็นว่าตนเอง มีคุณความดี และรู้สึกกับตนเองในแง่บวก

การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งเสริมการกระทำต่าง ๆ ต่อตนเองในทางที่ดี โดยเริ่ม จากการมีความรู้สึกต่อตนเองในด้านบวก ให้ความสำคัญกับตนเอง ยอมรับในตนเอง มีความนับถือตนเอง พึงพอใจในตนเอง ไม่รู้สึกว่าตนเองขาดหรือด้อยคุณค่า หรือเป็นปัญหากับผู้อื่น ซึ่งการรู้สึกเห็นคุณค่า ในตนเองสามารถแบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงและการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงทางจิตใจ มีสุขภาพจิตดี สามารถพึ่งพา ตนเองได้ เชื่อมั่นในตนเอง มีเหตุผล สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะทางสังคม ไม่ยึดติดกับอดีต และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไข สามารถยอมรับได้ว่า มนุษย์ทุกคนย่อมจะมีการตัดสินใจ

^๒ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, รายงานประจำปี ๒๕๖๓, (กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ, ๒๕๖๓), หน้า ๕๙.

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, ๒๕๖๑), หน้า ๑๑.

ได้ผิดพลาดเป็นครั้งคราว ไม่มีใครสามารถจะทำ ทุกอย่างได้ดีและถูกต้องทุกครั้ง รวมทั้งยังต้องยอมรับได้ว่า ในสังคมที่ตนเองอยู่นั้น คนแต่ละคนอาจจะเป็น ทั้งที่รักและที่ชิงชังของบุคคลอื่นได้ ส่วนบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ มักเป็นบุคคลที่ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก ไม่ค่อยดูแลเอาใจใส่ตนเอง มักชอบกินและดื่ม เช่น ดินสุราหรือยาเสพติด บางครั้งชอบทำลายสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำบางครั้งอาจจะใช้ การปกป้องคุณค่าในตนเอง (Defensive self-esteem) เช่น แกล้งทำพฤติกรรมที่มั่นใจจนเกินไปหรืออาจแสดงความก้าวร้าวทดแทนการไม่มั่นใจ Hamachek^๔ การกระทำเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่าแต่ละบุคคลมีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมากน้อยเพียงใด

จากการศึกษาข้อมูล และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปัญหาของการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากขาดการตระหนักในการทำสิ่งที่ถูกต้องและเป็นวัยที่กำลังมองหาอัตลักษณ์ของตนเอง เกิดความสับสนและไม่มั่นใจ ซึ่งอาจทำให้การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองนั้นต่ำลง ทำให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ ต่อการดำเนินชีวิต ประกอบกับในช่วงของวัยรุ่นที่กำลังอยากรู้และอยากรลอง ขาดการยับยั้งชั่งใจ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและสนใจ เพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางจริยธรรม ระดับการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และระดับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางจริยธรรมกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน
๔. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน

^๔ Hamachek, D.E. *Encounter with the self*, 2nd ed, (Boston: Holt Rinehart and Winston, 1978), p. 11.

วิธีการศึกษา

๑. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๗๕ คน กำหนดขนาดโดยการคำนวณหาค่าขนาดกลุ่มตัวอย่าง ของ Taro Yamane^๕ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามระดับชั้นของนักเรียน จำนวน ๓ ระดับชั้น ได้แก่ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ๕ และ ๖

๒. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นได้ทำการหาความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างมาตรวจสอบเนื้อหาว่าตรงหรือครอบคลุมสิ่งที่จะศึกษาหรือไม่และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำไปปรับปรุงเนื้อหาให้ครอบคลุมและเกิดความสมบูรณ์ ผู้วิจัยนำเสนอแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบเก็บข้อมูล ๓๐ ชุด กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ในกรุงเทพมหานคร และนำแบบสอบถามมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยติดต่อและทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียน โดยนัดหมาย วันเวลา สถานที่ ล่วงหน้าในการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ผู้วิจัย นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มา ซึ่งมีการตอบแบบสอบถามครบทุกหน้าอย่างสมบูรณ์ และผู้วิจัยเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test, F-test, LSD และวิเคราะห์ค่า ความสัมพันธ์โดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient)

^๕ Taro Yamane, *Statistic An Introductory Analysis*, (New York: Harper & row, 1967), p.71.

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัยความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑

๑.๑ ความฉลาดทางจริยธรรม พบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.80$, S.D. = .47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความฉลาด ทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .53) รองลงมา ด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = .47) ด้านการให้อภัย ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = .63) และด้านความเมตตา กรุณา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = .51)

๑.๒ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง นักเรียนมีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองโดยรวม อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = .51) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีการรู้สึกเห็นคุณค่า ในตนเองด้านการมีความสำคัญสูงสุด ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = .59) รองลงมา คือ ด้านการมีอำนาจ ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = .59) ด้านการมีคุณความดี ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = .63) และด้านการมีความสามารถค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = .57)

๑.๓ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ นักเรียนมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.20$, S.D. = .57)

๒. เปรียบเทียบพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน พบว่า

๒.๑ นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๒.๒ นักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๒.๓ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศแตกต่างกัน

๒.๔ นักเรียนที่มีรายได้ครอบครัวแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๒.๕ นักเรียนที่มีลักษณะการอยู่อาศัยแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๒.๖ นักเรียนที่มีสถานภาพสมรสของบิดามารดาแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๒.๗ นักเรียนที่มีการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางโรงเรียนแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศไม่แตกต่างกัน

๓. ผลความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า

๓.๑ ความฉลาดทางจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม มีความสัมพันธ์ทางลบกับ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรมสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๒ ความฉลาดทางจริยธรรมด้านความความรับผิดชอบ มีความสัมพันธ์ทางลบ กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๓ ความฉลาดทางจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา มีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๔ ความฉลาดทางจริยธรรมด้านการให้อภัย มีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีความฉลาดทางจริยธรรมด้านการให้อภัยสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๕ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสำคัญมีความสัมพันธ์ทางลบ กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสำคัญสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๖ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีอำนาจมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีอำนาจสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๗ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสามารถมีความสัมพันธ์ทางลบ กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสามารถสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

๓.๘ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีคุณความดีมีความสัมพันธ์ทางลบ กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ หมายความว่านักเรียนที่มีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีคุณความดีสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้เรื่อง ความฉลาดทางจริยธรรม การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง กับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. ความฉลาดทางจริยธรรม

๑.๑ ความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียนด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม พบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์และมีคุณธรรมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๘๒$) อาจเป็นเพราะว่านักเรียนมีความประพฤติต่อตนเองและผู้อื่นอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติ กล้ายอมรับความผิดเลือกปฏิบัติ ในสิ่งที่ดี และถูกต้อง กล้าที่จะเผชิญความยากลำบากเพื่อความถูกต้องและ สิ่งดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริลักษณ์ โดดหนู^๖ ผลวิจัยพบว่า ความฉลาดทางจริยธรรม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง

๑.๒ ความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียนด้านความรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๘๕$) อาจเป็นเพราะว่านักเรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่กำลังพัฒนาวุฒิภาวะ ทำให้มีความคิดเชิงเหตุผลมากขึ้น มีความตระหนักต่อ การกระทำและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น สามารถยอมรับปัญหาและความผิดพลาดที่เกิดจากตนเองทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ และพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Lennick and Kiel^๗ ความเต็มใจยอมรับของบุคคลว่ามีหน้าที่รับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ทุกสิ่งที่ได้กระทำลงไปนั้นจะเป็นไปตามกฎของเหตุและผล

๑.๓ ความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียนด้านความเมตตากรุณา พบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมด้านความเมตตากรุณาอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๗๕$) อาจเป็นเพราะช่วงวัย ของนักเรียนที่ให้ความสำคัญกับเพื่อน จึงทำให้มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ สนับสนุนส่งเสริม ให้ผู้อื่นได้รับในสิ่งที่ดี รู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักมองเหตุการณ์ต่าง ๆ ในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบ และคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น สอดคล้องกับกัลยา ทักษิณาเจนกิจ และพนมพร มีระเกตุ^๘ ผลวิจัยพบว่า ความฉลาดทางจริยธรรมอยู่ในระดับมาก

๑.๔ ความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียนด้านการให้อภัย พบว่า นักเรียนมีความฉลาดทางจริยธรรมด้านการให้อภัยอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๗๗$) อาจเป็นเพราะว่านักเรียนมีการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับคนในสังคม หรือเพื่อนในชั้นเรียนอย่างถูกต้อง รู้จักการประนีประนอม ถ้อยทีถ้อยอาศัย ให้โอกาส

^๖ ศิริลักษณ์ โดดหนู, “ความฉลาดทางจริยธรรม แรงจูงใจภายใน มิตรภาพ และการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐๘.

^๗ Lennick, D. and F. Keil, *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*, (New Jersey: Pearson Education, Inc, 2005), p. 77-113.

^๘ กัลยา ทักษิณาเจนกิจ และพนมพร มีระเกตุ, “ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางจริยธรรม กับกลยุทธ์ในการศึกษาและการเรียนรู้ ของนักศึกษาสาธารณสุข ชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ขอนแก่น”, *สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*, (วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรขอนแก่น, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐-๗๑.

ต่อบุคคลรอบข้างเพื่อที่จะแก้ไข ปรับปรุงตัว รู้จักยอมรับในความผิดพลาดของผู้อื่นและ ไม่ถือโทษโกรธเคือง ซึ่งสอดคล้องกับ Lawrence Kohlberg^๙ สัญญาสังคม เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานจริยธรรมที่ทุกคนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรปฏิบัติ แต่เปิดให้แก้ไข โดยคำนึงถึงประโยชน์ และสถานการณ์แวดล้อมขณะนั้น

๑.๕ จากการศึกษาพบว่า ความฉลาดทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน นักเรียนที่มีความฉลาดทางจริยธรรมสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ อาจเป็นเพราะนักเรียนได้รับการสอน คำแนะนำจากครูอาจารย์ เนื่องจากนักเรียนใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในโรงเรียน มีกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้นักเรียนปฏิบัติตามอย่างเหมาะสม อีกทั้งครูอาจารย์ ยังเป็นผู้แนะแนวทางเอาใจใส่นักเรียน การกระทำต่าง ๆ ของนักเรียนอยู่ในสายตา เมื่อเห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม จะทำการตักเตือน และถ่ายทอดสิ่งที่ถูกต้องให้กับนักเรียน สอดคล้องกับ เพ็ญศรี ใจกล้า^{๑๐} ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมทางโรงเรียนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางจริยธรรมและนักเรียนมีการปฏิบัติตามสอดคล้องกับหลักความเชื่อ ค่านิยม เต็มใจรับผิดชอบผลจากการกระทำของตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และสามารถให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความฉลาดทางจริยธรรมของ Lennick & Kiel^{๑๑} การปล่อยวาง ไม่ถือสาความผิดพลาดที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและของผู้อื่น

๒. การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

๒.๑ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนด้านการมีความสำคัญ พบว่า นักเรียนมี การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสำคัญอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย ๓.๘๕) อาจเป็นเพราะว่านักเรียนได้รับการตอบสนองต่อการกระทำอย่างถูกต้อง เกิดการยอมรับต่อตนเองและผู้อื่น เป็นที่ไว้วางใจ ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากคนรอบข้าง ได้รับความสนใจจากผู้ปกครอง คุณครู และเพื่อน ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ ภัทรกร อยู่สุข^{๑๒} ผลการวิจัยพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง

๒.๒ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนด้านการมีอำนาจ พบว่า นักเรียนมีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีอำนาจอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย ๓.๗๖) อาจเป็นเพราะว่าได้รับ การยอมรับนับถือ

^๙ Kohlberg L., *The Philosophy of Moral Development : Moralstages and the Idea of justice*. s.l.: s.n, (Harper and Row Limited, 1981), p. 441.

^{๑๐} เพ็ญศรี ใจกล้า, “โมเดลความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มหาสารคาม”, *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๕.

^{๑๑} Lennick, D. and F. Keil, *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*, (New Jersey: Pearson Education, Inc, 2005), pp. 77-113.

^{๑๒} ภัทรกร อยู่สุข, “ความก้าวหน้า การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคมและสุขภาพจิต ของนักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนปทุมวิไล ปทุมธานี”, *วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๔.

จากตนเองและกลุ่มเพื่อนถึงการมีตัวตน และมีความสำคัญต่อบุคคลรอบข้าง เป็นบุคคลที่ได้รับการคำนึงถึงเสมอ สามารถชักจูงเพื่อนให้ทำตามสิ่งที่ตนเองต้องการได้ สอดคล้องกับ ญัฐนิชา พรหมสินธุ์^{๑๓} ผลการวิจัยพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง

๒.๓ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนด้านการมีความสามารถ พบว่า นักเรียน มีการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย ๓.๖๒) อาจเป็นเพราะนักเรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่นที่ต้องการพิสูจน์ตนเองต่อสังคม ต้องการมีจุดยืน จึงศึกษาในเรื่อง ที่ตนเองสนใจพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้กับตนเอง จนเป็นที่ยอมรับต่อคนรอบข้าง สอดคล้องกับ ญัฐดาว คชพลายุกต์^{๑๔} ผลการวิจัยพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง

๒.๔ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนด้านการมีคุณความดี พบว่า นักเรียนมี การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้านการมีคุณความดีอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย ๓.๗๑) อาจเป็นเพราะว่านักเรียนมีวุฒิภาวะมากขึ้น มีความรอบคอบในการคิดก่อนที่จะตัดสินใจลงมือทำ หลีกเลี่ยงสิ่งที่ จะก่อให้เกิดปัญหาทำในสิ่งที่ถูกต้อง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักผิดชอบชั่วดี ทำสิ่งต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผู้อื่น ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนา และกฎเกณฑ์ของสังคม สอดคล้องกับ Coopersmith 1981^{๑๕} การยึดมั่นในเรื่องของหลักศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับการปฏิบัติตนที่เหมาะสมทำตามหน้าที่ หรือการไม่ทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ

๒.๕ จากการศึกษาพบว่า การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียน นักเรียนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศต่ำ อาจเป็นเพราะนักเรียนเห็นถึงความสำคัญในตนเอง มีความสามารถ มีทักษะต่าง ๆ และได้รับ การยอมรับจากเพื่อน ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง ก่อเกิดมุมมองที่ดีและรู้สึกมีคุณค่าต่อตนเอง ทำให้นักเรียนมีความคิดก่อนที่จะลงมือทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุและผล สอดคล้องกับ ญัฐภาพ ระวะใจ^{๑๖} ผลการวิจัยพบว่า การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศแตกต่างกัน และสอดคล้องกับ สุพัตรา

^{๑๓} ญัฐนิชา พรหมสินธุ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าตนเองกับพฤติกรรมป้องกันการติดเชื้อเอชไอวีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนของรัฐ อำเภอเมือง ชลบุรี”, *สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๕๕.

^{๑๔} ญัฐดาว คชพลายุกต์, “การทำหน้าที่ของครอบครัว บุคลิกภาพ การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรม การช่วยเหลือของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบางสะพาน ประจวบคีรีขันธ์”, *วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๘.

^{๑๕} Coopersmith S, *The Antecedents of Self-esteem*, 2nd ed, (Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1981), p. 36-37.

^{๑๖} ญัฐภาพ ระวะใจ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๔.

พรหมเรนทร์^{๑๗} การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และนักเรียนรู้สึกว่าการตนเองมีตัวตนในกลุ่มเพื่อน คุณครู และครอบครัว มีความสามารถในทางที่ตนเองถนัด หรือให้ความสนใจ และมีการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม ศีลธรรม หรือคำสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith^{๑๘} ความสัมพันธ์กับบิดามารดา และครอบครัว โรงเรียนหรือสถานศึกษา และสถานภาพทางสังคม เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสหศึกษา และศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ เปรียบเทียบกัน เช่น เพศ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง สภาพแวดล้อมทางบ้าน การใช้สื่อออนไลน์ เป็นต้น
๒. ควรศึกษาตัวแปรอื่นที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เช่น บุคลิกภาพ การปรับตัว ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว การทำหน้าที่ของครอบครัว เป็นต้น
๓. ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึก และครอบคลุม ทุกมิติ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. ๒๕๖๑**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๖๑.
- กัลยา ทักษิณาเจนกิจ และพนมพร มีระเกตุ. “ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์ ความฉลาดทางจริยธรรม กับกลยุทธ์ในการศึกษาและการเรียนรู้ ของนักศึกษาสาธารณสุข ชั้นปีที่ ๑ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร ขอนแก่น”. **สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร**, ๒๕๕๖.
- กองโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค. **ข้อมูลการรับยาต้านไวรัส พ.ศ. ๒๕๖๓**. ระบบบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๖๓.
- ณฐาภ ระวะใจ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, ๒๕๕๔.

^{๑๗} สุพัตรา พรหมเรนทร์, “พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร”, **การศึกษามหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๖), หน้า ๗๕.

^{๑๘} Coopersmith S, **The Antecedents of Self-esteem**, 2nd ed, (Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1981), pp 36-37.

ณัฐนิชา พรหมสินธุ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าตนเองกับพฤติกรรมการป้องกันการติดเชื้อ เอชไอวีของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนของรัฐ อำเภอมะนัง ชลบุรี”.

สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

ณัฐดาว คชพลายุกต์. “การทำหน้าที่ของครอบครัว บุคลิกภาพ การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรม การช่วยเหลือของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในอำเภอบางสะพาน ประจวบคีรีขันธ์”.

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๕.

เพ็ญศรี ใจกล้า. “โมเดลความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางจริยธรรมของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น มหาสารคาม”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ปีที่ ๖ ฉบับ ที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๕) : ๑๑๕.

ภัทรภร อยู่สุข. “ความว่าเหว การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคมและสุขภาพจิตของ นักเรียนช่วงชั้นที่ ๔ โรงเรียนปทุมวิไล ปทุมธานี”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ศิริลักษณ์ โดดหนู. “ความฉลาดทางจริยธรรม แรงจูงใจภายใน มิตรภาพ และการเรียนรู้แบบกำกับตนเอง ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร”. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๕๘.

สุพัตรา พรหมเรนทร์. “พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร”. การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. รายงานประจำปี ๒๕๖๓. กองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๖๓.

Coopersmith S, *The Antecedents of Self-esteem*. 2nd ed. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press, 1981.

Hamachek, D.E. *Encounter with the self*. 2nd ed. Boston: Holt Rinehart and Winston, 1978.

Kohlberg L., *The Philosophy of Moral Development : Moralstages and the Idea of justice*. s.l.: s.n, Harper and Row Limited, 1981.

Lennick, D. and F. Keil, *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*. New Jersey: Pearson Education, Inc, 2005.

Taro Yamane. *Statistic An Introductory Analysis*. New York: Harper & row, 1967.

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
Guidelines for the Development of Community's Participation
in Educational Information Resource Mobilization of Schools
Under Phranakhon Si Ayutthaya Primary
Educational Service Area Office 1

ชัชชสา จำปาทิพย์*

Chatchasa Jompathip

ชัยยศ เดชสุระ**

Chaiyot Dejsura

พรเทพ ฐัฒน***

Pornthep Ruphan

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

Email : ๗๖๔๗๗๐๐๕@aru.ac.th

drpornthep@aru.ac.th

Received: July 15, 2023

Revised: August 03, 2024

Accepted: August 05, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ (๒) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ วิธีการดำเนินงานวิจัยมี ๒ ขั้นตอน คือ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา

* นางสาวชัชชสา จำปาทิพย์ Miss Chatchasa Jompathip นักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** ดร.ชัยยศ เดชสุระ Dr.Chaiyot Dejsura ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.ดร.พรเทพ ฐัฒน Assist.Prof.Dr.Pornthep Ruphan ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

และผลต่างของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๑๒๓ แห่ง ซึ่งได้มาจากการเปิดตารางของเครซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สภาพปัจจุบันมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔ สภาพปัญหามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๙ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ (๒) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๕ ท่าน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนสภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (๒) แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วย ๔ ด้าน ๑๑ แนวทาง ดังนี้ (๑) ด้านข้อมูล (Data) มี ๔ แนวทาง เช่น สถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเป็นที่ยอมรับของชุมชนโดยการเป็นผู้ให้และผู้รับ เพื่อให้ได้มาซึ่งการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา (๒) ด้านบุคคล (Peopleware) มี ๓ แนวทาง เช่น สถานศึกษาเชิญผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีศักยภาพด้านเครือข่ายชุมชนมาร่วมประชุม เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ชุมชนร่วมติดต่อประสานงาน ในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่สถานศึกษามีความต้องการเพื่อให้งานจัดการศึกษาเกิด ประสิทธิภาพมากขึ้น (๓) ด้านวัสดุ (Software) มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษาให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องร่วมเสนอทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่เห็นว่ามีความประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ดีและมีคุณภาพของสถานศึกษาได้ทั่วถึงและเป็นธรรม (๔) ด้านอุปกรณ์ (Hardware) มี ๒ แนวทาง เช่น สถานศึกษามีการจัดการประชุมเพื่อให้ผู้นำชุมชนรับทราบปัญหาและความจำเป็นในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาและร่วมเสนอในการกำหนดรูปแบบลักษณะของการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของชุมชน; ทรัพยากรสารสนเทศ; ทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา; สารสนเทศทางการศึกษา; การระดมทรัพยากรทางการศึกษา

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the conditions and problems of community participation in resource mobilization. educational information of educational institutions under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 1 (2) to present guidelines for community participation in mobilizing educational information resources of educational institutions under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 1. There are 2 stages of this research, namely: (1) to study the current situation, the problem condition, and the difference of community participation in resource mobilization. educational information of educational institutions. The sample group consisted of 123 schools educational institute administrators and educational institute committees under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1, obtained from Craigie and Morgan's spreadsheet. The research tool was a questionnaire. Current condition was valuable. Confidence was 0.94 The problem condition had a confidence value of 0.99 Statistics used in data analysis were mean and standard deviation, and (2) presented guidelines for developing community participation in mobilization. educational information resources of educational institutions 5 main informants, obtained by selection method specific example The research tool was a semi-structured interview. and analyzing the data in terms of content.

The research results showed that (1) the state of community participation in mobilizing educational information resources of educational institutions under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 1 as a whole was at a high level. of community participation in educational information resource mobilization of educational institutions under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 1 as a whole were at low level. Educational information for educational institutions consists of 4 aspects and 11 approaches as follows: (1) Data: there are 4 approaches such as having a meeting by Invite communities to join in to acknowledge the problems and set goals for mobilizing information resources. (2) Peopleware: there are 3 approaches, for example, educational institutions must create good interactions with the community in order to reach the community more. (3) Software: There are 2 approaches, for example,

inviting community representatives who have knowledge or have a network of materials to join. Discussion meeting to propose opinions on mobilizing information resources on materials. (4) Hardware: There are 2 approaches, for example, educational institutions must report problems and necessities of mobilizing equipment resources. To involve the community in shaping or defining the nature of an activity or project.

Keywords: Community's Participation; Information Resource; Educational Information Resource; educational information; Mobilization of Educational Resources

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๒๗ ว่า ชายและหญิง มีสิทธิเท่าเทียมกัน มาตรา ๕๔ รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังได้บัญญัติถึงการศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตนและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในการดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาหรือให้ประชาชนได้รับการศึกษา รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน โดยเฉพาะด้านทรัพยากรทางการศึกษา^๑

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา กล่าวคือเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคล ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้ที่อยู่ในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทำให้ชุมชนที่มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกเกี่ยวข้อง ผูกพัน กับงานหรือสถานศึกษา อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานนั้นเกิดประสิทธิผลที่ดี และผู้ที่มีส่วนร่วมเองก็มีความพึงพอใจในผลงานมากขึ้น เพราะทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งมีส่วนร่วมในด้านการปฏิบัติงาน ด้านการแก้ปัญหา และด้านการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นแก่สถานศึกษาตั้งแต่การคิดค้นปัญหา วางแผนการดำเนินงาน การกำกับดูแล ตลอดจนการประเมินผลติดตามงาน และการร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจุดเด่นของการมีส่วนร่วมนั้น มีหลักอยู่ด้วยกัน ๓ ประการ ดังนี้ ด้านบริบท (Context) คือ เป็นการนำคนในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนดีให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

^๑ คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช ๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐).

ด้านการปฏิบัติ (Practical) คือ ทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และทำให้มีโอกาสใช้ความสามารถของตนเองในการร่วมกันทำงาน และด้านจิตใจ (Moral) คือ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน^๒

จากการศึกษาข้อมูลด้านทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาจากแหล่งต่าง ๆ ทำให้ทราบว่าในการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ทรัพยากรทางการศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูล (Data) บุคคล (Peopleware) วัสดุ (Software) และอุปกรณ์ (Hardware) ยังมีความขาดแคลนเป็นจำนวนมากในหลายโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบกับปัญหาการได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐไม่เพียงพอกับความต้องการอยู่แล้วต้องประสบกับปัญหาการจัดการเรียนการสอนได้ไม่เต็มศักยภาพ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาการจัดการศึกษาไม่สามารถเกิดคุณภาพได้ตามที่สถานศึกษาได้ตั้งไว้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ซึ่งมีสถานศึกษาขนาดเล็กที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ค่อนข้างมาก และประสบปัญหาความขาดแคลนด้านทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาเช่นกัน ซึ่งจากการรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๔ พบว่ามีโครงการหลายโครงการที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ได้แก่ โครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (อ.บ.จ.) และผลการสำรวจถึงสาเหตุที่การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรข้อมูล บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ วัสดุ และอุปกรณ์ที่จะเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ค่อนข้างมาก^๓

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพและปัญหา และนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ เพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ และผู้บริหารสถานศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพร่วมกันต่อไป

^๒ Hirsch, P., *Development Dilemmas in Rural Thailand*, (Singapore: Oxford University, 1990).

^๓ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔, (พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๕๖๔).

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑
๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพปัญหาและผลต่างของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษา จำนวน ๑๗๖ แห่ง

๑.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาของสถานศึกษา จำนวน ๑๒๓ แห่ง กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยเปิดตารางของเครซีและมอร์แกน และโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา ประกอบด้วย ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) จำนวน ๕ ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิต่างทางการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ สอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม จากแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม เป็นประเด็นคำถามในแบบสอบถามดังนี้

๓.๑ นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจนของสำนวนภาษาและความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ๐.๘๐ - ๑.๐๐

๓.๒ นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำค่าที่ได้มาหาค่าความเที่ยงโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค หาค่าความเชื่อมั่นของสภาพปัจจุบัน เท่ากับ ๐.๙๘ และค่าความเชื่อมั่นของสภาพปัญหา เท่ากับ ๐.๙๙ นำผลการวิเคราะห์มาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข

๓.๓ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๒๓ แห่ง

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ถึงผู้บริหารของสถานศึกษา เพื่อขอเก็บข้อมูลกับ กลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง

๔.๒ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๒๔๖ ชุด นำมาตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาตรวจนับจำนวน ๒๔๖ ฉบับ ทำการตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ของข้อมูลทั้งหมดแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบ แบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดม ทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ ๒ การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และประธานกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๑๒๓ แห่ง

๑.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ ผู้บริหารสถานศึกษา และประธานกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ จำนวน ๕ ท่าน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่ผู้วิจัยได้มาจากการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ ๑ โดยนำค่าผลต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาที่มีค่าต่ำสุด ๓ อันดับ มาสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางพัฒนา

๓. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑ ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร หนังสือที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดขอบเขตของคำถามจากแบบสอบถามเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๓.๓ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

๓.๔ แบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงให้เรียบร้อย ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้นผู้วิจัยจึงนำไปใช้จริงต่อไป

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยเสนอคำร้องต่อสำนักงานบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑

๔.๒ ผู้วิจัยประสานงาน โดยการนัดหมายวันเวลาสถานที่ที่แน่นอนกับผู้ให้สัมภาษณ์ และออกไปสัมภาษณ์

๔.๓ ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนดไว้จำนวน ๕ ท่าน พร้อมขออนุญาตทำการบันทึกเสียงระหว่างการจดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ผู้บริหารสถานศึกษา และประธานกรรมการสถานศึกษา โดยนำรายงานแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดในแต่ละหัวข้อของการสัมภาษณ์ เพื่อแยกแยะแนวคิดที่ปรากฏในเนื้อหารายงานการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านข้อมูล ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.62) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านอุปกรณ์ ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.69) ส่วนสภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.49$, S.D. = 0.04) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านข้อมูล ($\bar{X} = 2.67$, S.D. = 0.95) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ อุปกรณ์ ($\bar{X} = 2.39$, S.D. = 1.06) และผลต่างของสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา โดยภาพรวมผลต่างมีค่าเท่ากับ 1.21 ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและผลต่างสภาพปัจจุบันและสภาพปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมรายด้าน ดังนี้

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพปัญหา			ผลต่าง
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑) ด้านข้อมูล	3.77	0.62	มาก	2.67	0.95	ปานกลาง	๑.๑๐
๒) ด้านบุคคล	3.72	0.58	มาก	2.48	1.12	น้อย	๑.๒๔
๓) ด้านวัสดุ	3.69	0.80	มาก	2.41	1.21	น้อย	๑.๒๘
๔) ด้านอุปกรณ์	3.61	0.69	มาก	2.39	1.06	น้อย	๑.๒๒
รวม	3.70	0.60	มาก	2.49	1.04	น้อย	๑.๒๑

๒. แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ พบว่า (๑) ด้านข้อมูล สถานศึกษาควรใช้วิธีการ Give กับ Take คือ การให้และการรับในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน อย่างสม่ำเสมอ เชิญชุมชนเข้ามาร่วมประชุมเพื่อรับทราบปัญหาและร่วมกำหนดเป้าหมายในการ ระดมทรัพยากรด้านข้อมูล มอบหมายหน้าที่ให้กับตัวแทนชุมชนที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาให้ ปฏิบัติตาม บทบาทการกระจายอำนาจ พรบ. การศึกษาแห่งชาติ และให้กรรมการได้ร่วมกันระดมความ คิดเห็นเพื่อให้ความคิดที่หลากหลาย (๒) ด้านบุคคล สถานศึกษาต้องเชิญกรรมการสถานศึกษาหรือ กรรมการเครือข่ายที่มีชุมชนเข้าประชุม ให้ชุมชนช่วยติดต่อประสานงานค้นหาบุคคลหรือทรัพยากร บุคคลที่ตรงกับความต้องการของสถานศึกษา สร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเพื่อให้เข้าถึงชุมชนได้มากขึ้น มีการวางแผนและมีการประชุมกับผู้นำชุมชนเสมอเพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับ สถานศึกษาย่อยขึ้น มีการรายงานผลการดำเนินงานให้ชุมชนได้รับทราบและทันท่วงทีแสดงความคิดเห็น เมื่อจบกิจกรรมเพื่อประเมินผล ให้ชุมชนได้มีโอกาสร่วมติดตามและประเมินผลกิจกรรมหรือโครงการ ที่มีทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นมาร่วมด้วย (๓) ด้านวัสดุ สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอ วัสดุที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาได้ ให้ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเพื่อ กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับเป้าหมาย เชิญตัวแทนชุมชนผู้ที่มีความรู้หรือมีเครือข่ายด้านวัสดุ เข้าร่วมประชุมหารือเพื่อเสนอความคิดเห็นในการระดมทรัพยากรสารสนเทศด้านวัสดุ (๔) ด้านอุปกรณ์ สถานศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในการกำหนดรูปแบบหรือลักษณะของโครงการ หรือกิจกรรมได้ เชิญตัวแทนชุมชนที่มีความรู้ความสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นด้านคุณภาพของอุปกรณ์ เพื่อช่วยสถานศึกษาในการตัดสินใจเลือก สถานศึกษาต้องแจ้งปัญหาและความจำเป็นของการระดม ทรัพยากรด้านอุปกรณ์เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบหรือกำหนดลักษณะของกิจกรรม หรือโครงการ เชิญชุมชนที่มีเครือข่ายหรือรู้แหล่งของทรัพยากรด้านอุปกรณ์มาร่วมประชุมกับสถานศึกษา เพื่อหารือร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้มาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

๑. สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านข้อมูล ทั้งนี้เนื่องมาจากสถานศึกษามีความภาคภูมิใจที่ ได้มีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรด้านข้อมูลเพื่อให้สถานศึกษาได้ใช้ในการจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศ

ของสถานศึกษาซึ่งนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

สภาพปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อมูล ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรด้านข้อมูลตามโอกาสที่สถานศึกษาร้องขอ ยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในระหว่างขั้นตอนและกระบวนการมากนัก ซึ่งสอดคล้อง อัมพล รวากลาง ๑ พบว่า ๑) สภาพการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการระดมทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมากที่สุด และน้อยที่สุดคือด้านทรัพยากรที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ๒) ปัญหาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ด้านการระดมทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี และด้านที่พบน้อยที่สุดคือด้านทรัพยากรบุคคล และ ๓) แนวทางในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก ด้านทรัพยากรเงินทุน ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ด้านที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ด้านแหล่งเรียนรู้มีดังนี้ คือ ๑) โรงเรียนควรมีการประชุมวางแผนร่วมกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๒) โรงเรียนควรมีการจัดทำ โครงการร่วมกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๓) โรงเรียนควรสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อเป็นแหล่งช่วยสนับสนุนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๔) โรงเรียนควรมีการขอความร่วมมือ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๕) โรงเรียน

๑ อัมพล รวากลาง, “แนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓”, วารสารสารสนเทศ, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๑-๒๕.

๒ อัมพล รวากลาง, “แนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก กลุ่มโรงเรียนปง ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต ๒”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖) : ๒๔๕-๒๕๖.

ควรมีกิจกรรมหรือวิธีการที่หลากหลายในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบาล บุคคล ชุมชนองค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถานประกอบการในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา และ ๖) โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์ผลงานของครูและนักเรียนและควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนเพื่อสร้างความศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ดีให้กับชุมชน

๒. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ประกอบด้วย

๒.๑ ด้านข้อมูลมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์อันดีในการเป็นที่ยอมรับของชุมชนโดยการเป็นผู้ให้และผู้รับ เพื่อให้ได้มาซึ่งการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษา จัดประชุมผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องให้มารับทราบปัญหาการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา จัดทำเป็นคู่มือเพื่อให้ชุมชนได้มีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาของสถานศึกษาอันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจักรพล เอกสุวรรณ^๖ พบว่าปัญหาและอุปสรรคของระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาคือ ด้านข้อมูลมีความล่าช้า ข้อมูลซ้ำซ้อน ข้อมูลเป็นรหัส หรือเป็นชื่อเฉพาะ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลให้ผู้ใช้งานในการนำข้อมูลไปใช้ได้รับข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ถูกต้อง และไม่ครบถ้วน รวมทั้งบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ยังมีความรู้ไม่มากพอ ซึ่งข้อสรุปแนวทางในการพัฒนาด้านระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษานั้น พบว่า ควรแยกแยะประเภทของข้อมูลให้ชัดเจน เพื่อสะดวกในการหาข้อมูล และประหยัดเวลาในการหา รวมทั้งควรมีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลและโปรแกรมจัดการฐานข้อมูล และควรมีการพัฒนาาระบบข้อมูลให้สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ เพื่อสะดวกในการใช้งาน

๒.๒ ด้านบุคคลมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาเชิญผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีศักยภาพด้านเครือข่ายชุมชนมาร่วมประชุมเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง ร่วมวางแผนในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งให้ชุมชนร่วมติดต่อ ประสานงานในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่สถานศึกษามีความต้องการเพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภิญญา เทียนขาว^๗ ได้ศึกษาสภาพการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเคียนซา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

^๖ จักรพล เอกสุวรรณ, “การพัฒนาาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาของสำนักงานศึกษาธิการภาค ๑”, สารนิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘).

^๗ สุภิญญา เทียนขาว, “การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเคียนซา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๓”, วารสารนาคบุตรปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๕๒-๖๒.

ประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๓ พบว่า การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านทรัพยากรบุคคล และด้านทรัพยากรการจัดการ อยู่ในระดับมาก ทรัพยากรด้านการเงินและทรัพยากรด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภิญญา เทียนขาวที่กล่าวมาข้างต้น

๒.๓ ด้านวัสดุมีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษาให้ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องร่วมเสนอทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่เห็นว่ามีประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่ดีและมีคุณภาพของสถานศึกษาได้ทั่วถึงและเป็นธรรม และมีการประชุมเพื่อเชิญตัวแทนชุมชนหรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการระดมทรัพยากรมาร่วมระดมความคิดเพื่อให้เกิดแนวทางหรือวิธีการในการระดมทรัพยากรสารสนเทศที่หลากหลายเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เสนอ วัสดุที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ วันทนา ฤทธิงู^๙ ได้ศึกษาการระดมทรัพยากรทางการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสถานศึกษามีความสามารถ ศักยภาพและวิธีการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพที่แตกต่างกันไปทักษะในการบริหารเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ดังนั้นผู้บริหารจึงเป็นคนที่มีส่วนโดยตรงที่จะทำให้การบริหารงานโรงเรียนเกิดผลลัพธ์ตามที่คาดหวัง นอกจากนี้การได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน และความสามารถในการระดมทรัพยากรทั้งในรูปแบบตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน เช่น ภูมิปัญญา องค์ความรู้วิชาการ แรงงาน วัสดุครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้าง และอื่น ๆ เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้สามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๔ ด้านอุปกรณ์มีแนวทางการพัฒนาดังนี้ สถานศึกษามีการจัดการประชุมเพื่อให้ผู้นำชุมชนรับทราบปัญหาและความจำเป็นในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา ร่วมเสนอในการกำหนดรูปแบบลักษณะของการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เชิญตัวแทนชุมชนความรู้ความสามารถหรือผู้ที่มีเครือข่ายด้านทรัพยากรสารสนเทศมาร่วมเสนอหรือแนะนำแหล่งทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษา เพื่อประโยชน์แก่สถานศึกษาในการระดมทรัพยากรทรัพยากรให้ได้มาจากแหล่งทรัพยากรที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงานกับแหล่งทรัพยากรให้กับสถานศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ อำพล รวากลาง^๙ ได้ศึกษาแนวทาง

^๙ วันทนา ฤทธิงู, “การระดมทรัพยากรทางการศึกษา”, วารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๕) : ๑๓๔-๑๔๘.

^๙ อำพล รวากลาง, “แนวทางการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก กลุ่มโรงเรียนปง ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต ๒”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖) : ๒๔๕-๒๕๒.

การระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กกลุ่มโรงเรียนปง ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พะเยา เขต ๒ พบว่า ๑) โรงเรียนควรมีการประชุมวางแผนร่วมกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๒) โรงเรียนควรมีการจัดทำโครงการร่วมกับชุมชนและคณะกรรมการสถานศึกษาในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๓) โรงเรียนควรสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อเป็นแหล่งช่วยสนับสนุนในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๔) โรงเรียนควรมีการขอความร่วมมือ และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้รับทราบอย่างทั่วถึง ในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา ๕) โรงเรียนควรมีกิจกรรมหรือวิธีการที่หลากหลายในการขอความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบาล บุคคล ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถานประกอบการในการระดมทรัพยากรทางการศึกษา และ ๖) โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์ผลงานของครูและนักเรียนและควรมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนเพื่อสร้างความศรัทธาและความสัมพันธ์ที่ดีให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

๑. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหรือสถานศึกษา ควรมีคู่มือที่เป็นแนวทางที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนหรือจัดลงปฏิทินปฏิบัติงานที่ชัดเจน เพื่อให้กรรมการสถานศึกษาที่เป็นผู้แทนชุมชนได้รับรู้และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของชุมชนนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการประสาน กับสถานศึกษา มากขึ้น

๒. สถานศึกษา ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาให้ครบทั้ง ๔ ด้าน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรสารสนเทศทางการศึกษาที่สถานศึกษาจำเป็นต้องนำไปจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปุทธศักราช ๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๐.
- จักรพล เอกสุวรรณ. “การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาของสำนักงานศึกษาธิการภาค ๑”.
- สารนิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘.
- ณรงค์ฤทธิ์ ประทุมชัย. “แนวทางการพัฒนาการระดมทรัพยากรเพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต ๓”. วารสารสารสนเทศ. ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๑-๒๕.

วันทนา ฤทธิง. “การระดมทรัพยากรทางการศึกษา”. วารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๕) : ๑๓๔-๑๔๘.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑, ๒๕๖๔.

สุภิญญา เทียนขาว. “การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเคียนซา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๓”. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘) : ๕๒-๖๒.

อำพล รวากลาง. “แนวทางการระดมทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก กลุ่มโรงเรียนปง ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต ๒”. วารสารศึกษาศาสตร์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๖) : ๒๔๕-๒๕๒.

Hirsch, P., *Development Dilemmas in Rural Thailand*. Singapore: Oxford University, 1990.

แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้
ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา เขต ๒

Guidelines for the Development of Learning Management in
the Learning Loss of Students in Schools under the Phra Nakhon
Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 2

ปิ่นมณี ฤทธิศร*

Pinmanee Rttisorn

นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คุรุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

ชัยยศ เดชสุระ**

Chaiyot Dejsura

พรเทพ ฐิ์แผน***

Pornthep Rupan

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email: pinmanee.nong@gmail.com, 76477015@aru.ac.th

Received: July 15, 2023

Revised: August 11, 2024

Accepted: August 13, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน วิจัยดำเนินการวิจัยมี ๒ ขั้นตอน (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน ๑๗๕ คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม ด้านสภาพปัจจุบัน

* นางปิ่นมณี ฤทธิศร Mrs. Pinmanee Rttisorn นักศึกษาปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา หลักสูตรคุรุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** ดร.ชัยยศ เดชสุระ Dr.Chaiyot Dejsura ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ. ดร.พรเทพ ฐิ์แผน Assist.Prof. Dr.Pornthep Rupan ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๐ และด้านปัญหามีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๙ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ (๒) นำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๖ ท่าน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ส่วนปัญหาของการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี และ (๒) แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย ๑๔ รายการปฏิบัติ โดยแบ่งเป็น ๕ ด้าน ดังนี้ ด้านที่ ๑ การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรปรับเปลี่ยนการเรียนรู้และบทบาทครู วิธีการจัดกิจกรรม รูปแบบ Active Learning ด้านที่ ๒ การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา ด้านที่ ๓ การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาลัทธิศรัทธา มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรสำรวจแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนเสนอของบประมาณในการพัฒนาและจัดตั้งคลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ ๔ การยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี มี ๒ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย ด้านที่ ๕ การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล มี ๓ รายการปฏิบัติ เช่น สถานศึกษาควรมีการเยี่ยมบ้านนักเรียนศึกษาสภาพปัญหาวิเคราะห์นักเรียน จัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้รายบุคคล และพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; การจัดการเรียนรู้; ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียน; โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

Abstract

The purposes of this research were: 1) to investigate the current state and problem found in the students who had learning loss in learning management of the schools; and 2) to propose a development guideline for learning management for the students who had learning loss in the schools. Two stages were included in this study. Stage one was to investigate the current state and problem found in learning management for the

students who had learning loss in the schools under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office. The sample group, obtained by stratified sampling, consisted of 175 school administrators and academic head teachers. The research instrument was a questionnaire with a reliability level at 0.80 in terms of current state, and at 0.99 in terms of problem. Statistical analysis was performed by mean, and standard deviation. Stage two was to propose a development guideline in learning management for the students who had learning loss. The key informants, obtained by purposive sampling, were 6 school administrators, educational supervisors, and teachers who had experiences in learning management for the students with learning loss. The research instrument was a semi-structured interview form.

The results revealed as follows: 1) the current state of Learning management for the students with learning loss in the schools, as a whole, was at a high level. Learning management design was found the highest, while learning environment was the lowest. it is at a low level. The problem in learning management for the students who had learning loss, as a whole, was found at a low level. Learning management design was found the highest, while upgrading learning management using technology was the lowest; and 2) the development guideline for learning management for the students who had learning loss included 14 lists of practice within 5 aspects. 1) Learning management design consisted of 3 lists of practice, as modifying learning management and teachers' roles. 2) Participating in learning management included 3 lists of practice, as arranging meeting with parents to jointly solve the problems. 3) Organizing learning environment, and developing digital media resources included 3 lists of practice, to illustrate, surveying learning resources, and planning for budget to complete this aspect. 4) Upgrading learning management using technology included 2 lists of practice, for instance, providing modern educational technology and media equipment. 5) Organizing individual learning included 3 lists of practice, as home visit, individual analysis, individual development planning, and ways of various learning development.

Keywords: Development Approaches; Learning Management; Student Learning Loss; Schools under the Primary Educational Service Area Office
Phra Nakhon Si Ayutthaya District 2

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนในทุกระดับ แต่จากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ๒๕๖๑ ของนักเรียนทั่วประเทศ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับต่ำมาก คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ ทุกรายวิชา รวมถึงผลการทดสอบจากโครงการประเมินผลนักเรียนระดับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment : PISA) ในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ พบว่า คะแนนที่ได้ต่ำกว่ามาตรฐานโลก มีผู้สอบได้คะแนนต่ำกว่าระดับ “Below minimum” ในวิชาคณิตศาสตร์ถึงร้อยละ ๕๓.๘ และในวิชาวิทยาศาสตร์ ร้อยละ ๔๖.๗^๑ และจากรายงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ เกี่ยวกับผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับประเทศ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ของประเทศไทย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโควิด-๑๙ อย่างต่อเนื่องทั่วโลก ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาโดยรวมต่ำ เนื่องจากผู้เรียนเกิดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้^๒

ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้เป็นภาวะที่ผู้เรียนมีปัญหาการเรียนที่ต้องหยุดชะงัก การเรียนการสอนออนไลน์ส่งผลต่อการพัฒนาการด้านการศึกษาของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความกังวล ความเครียด ความแปลกแยกโดดเดี่ยว ภาวะซึมเศร้า มีความคิดและความพยายามฆ่าตัวตาย หรือแม้แต่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาที่ลดลงไปจนถึงความไม่พร้อมของผู้ปกครอง การขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้เรียน^๓

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ที่ได้เผชิญกับสถานการณ์ของโรคโควิด-๑๙ ทำให้นักเรียนจำนวนมากพบกับภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ซึ่งจากการวิจัยของสภาการศึกษา พบว่า นักเรียนในระดับต่างกัน จะพบภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การมีตัวอย่างแนวทางการจัดการเรียน

^๑ วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, การศึกษาทางเลือก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า ๒.

^๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒, แผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๕, (พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒, ๒๕๖๕), หน้า ๑.

^๓ ภูมิพัฒน์ ศรีวัชรพัฒน์, “กลยุทธ์เพื่อลดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนไทยจากการเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการมหาวิทยาลัยมหิดล, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๗๑.

การสอนสำหรับครูและนักเรียนที่ชัดเจน จะช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะครูผู้สอน สามารถคลายความกังวล และจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๕ จากการสัมภาษณ์ครูเกรียงศักดิ์ อรุณพัฒน์ ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ซึ่งได้รับคำสั่งให้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการประชุมปฏิบัติการฟื้นฟูการศึกษาอันเกิดจากการเสียโอกาสในการเรียนรู้ (Learning Loss) กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทย หนังสือที่ ศธ ๐๔๐๔๔/๑๓๕๐ จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ คำสั่งเลขที่ ๑๔๕/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ ซึ่งหลังจากการประชุมปฏิบัติการและได้นำเอกสารเกี่ยวกับปฏิบัติการฟื้นฟูการศึกษาอันเกิดจากการเสียโอกาสในการเรียนรู้ (Learning Loss) กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทย มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แล้วโดยมีการทดสอบก่อนเรียน พบนักเรียนมีปัญหาด้านการอ่านการเขียน ๕ คน จากนั้นดำเนินการจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนที่อ่านไม่คล่องเขียนไม่ได้ จำนวน ๕ คน เป็นเวลา ๑ ภาคเรียน ผลปรากฏว่านักเรียนจำนวน ๒ คน สามารถพัฒนาการอ่านการเขียนได้ดีขึ้น นักเรียนจำนวน ๓ คน ยังมีปัญหาในการอ่านและการเขียน

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ทราบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงควรมีแนวทางที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหัวใจหลักสำคัญในการบริหารจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ผู้บริหารจึงต้องปรับแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด ผู้วิจัยจึงศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

^๕ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, “สพฐ. ผนึกกำลังขับเคลื่อน Active Learning สู่อการเต็มเต็ม Learning Loss”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.obec.go.th/archives/609965> [๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕]

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา การจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนละ ๑ ท่าน และครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ โรงเรียนละ ๑ ท่านในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ รวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๑๖ คน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

ขั้นที่ ๑ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือรักษาการในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ซึ่งกำหนดตามตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้จำนวน ๑๓๕ ท่าน

ขั้นที่ ๒ สุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) กำหนดตามอำเภอ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา การจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัยแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) ประกอบด้วย เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และตำแหน่ง

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหา การจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert)

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย จากผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๓.๒ ผู้วิจัยนำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทำวิจัยจัดส่งสถานศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม

๓.๓ กำหนดวันในการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม และผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม ด้วยตนเอง

๓.๔ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา ร้อยละ ๑๐๐

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

๔.๑ นำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหา

๔.๒ แปลผลความหมายขอคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ ความหมาย ค่าเฉลี่ยของคะแนนแล้ว แปลความหมายที่กำหนด ดังนี้

ตอนที่ ๑ แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ และ หาค่าร้อยละ

ตอนที่ ๒ แปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และปัญหา การจัดการเรียนรู้ ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ซึ่งเป็นแบบสอบถาม แบบวัดประเมินค่า ๕ ระดับ แล้วนำไปบันทึกและวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แบบมาตราส่วน ประเมินค่า ๕ ระดับโดยเรียงจาก มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert)

ขั้นตอนที่ ๒ เสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของ นักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยศึกษาแนวทางจากผู้ทรงคุณวุฒิ ตำแหน่งผู้บริหาร หรือรักษาการที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่า ระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา และมีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาอย่างน้อย ๓ ปี จำนวน ๓ ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิตำแหน่งครู ที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน ๓ ท่าน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับนำเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนใน โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ร่างประเด็นสัมภาษณ์

โดยอ้างอิงข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ จับประเด็น และตีความแนวทาง แล้วทำการสรุปความคิดรวบยอดในแต่ละประเด็น

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ ภาพรวมสภาพปัจจุบันมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ภาพรวมปัญหามีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ดังตารางภาพแสดงผลดังนี้

รายการ	สภาพปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้ในภาพรวม			ปัญหา การจัดการเรียนรู้ในภาพรวม		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้	๓.๙๙	๐.๖๒	มาก	๒.๔๙	๑.๑๐	น้อย
การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้	๓.๙๒	๐.๖๔	มาก	๒.๓๓	๑.๐๘	น้อย
การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนา คลังสื่อดิจิทัล	๓.๘๕	๐.๖๔	มาก	๒.๓๙	๑.๑๔	น้อย
การยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี	๓.๘๙	๐.๗๔	มาก	๒.๒๕	๑.๐๘	น้อย
การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล	๓.๙๘	๐.๗๕	มาก	๒.๒๗	๑.๒๐	น้อย
รวมเฉลี่ย	๓.๙๓	๐.๖๓	มาก	๒.๓๕	๑.๐๘	น้อย

จากภาพตารางแสดงผลดังกล่าว ทำให้ทราบว่า สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๓.๙๙$) การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X} = ๓.๙๘$) การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๓.๙๒$) การยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ($\bar{X} = ๓.๘๙$) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาคลังสื่อดิจิทัล ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ส่วนปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = ๒.๓๕$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย

ดังนี้ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๒.๔๙$)การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาค้นสื่อดิจิทัล ($\bar{X} = ๒.๓๙$) การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = ๒.๓๓$) การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\bar{X} = ๒.๒๗$) การยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ($\bar{X} = ๒.๒๕$)

๒. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ ประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๑๔ รายการ โดยจำแนกเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

๒.๑ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีแนวปฏิบัติ ๓ รายการ ดังนี้

(๑) สถานศึกษาปรับเปลี่ยนการเรียนรู้และบทบาทครูโดยผสมผสานรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ Active Learning และแบบออนไลน์ พร้อมทั้งใช้สื่อแบบปกติและสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย

(๒) ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูผู้สอนและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้

(๓) ครูพัฒนาตนเองให้มีเทคนิคการใช้เทคโนโลยีในการจัดทำสื่อวัตกรรมการเรียนการสอนและคลิปการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองในกลุ่มไลน์หรือส่งวิดีโอถ่ายทอดสดการสอนจากห้องเรียนให้ผู้เรียนได้เรียนพร้อมกัน

๒.๒ ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มีแนวปฏิบัติ ๓ รายการ ดังนี้

(๑) สถานศึกษาจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และกำหนดแนวทางในการร่วมกันแก้ปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียน

(๒) สถานศึกษาจัดทำคู่มือสำหรับผู้ปกครอง คู่มือขั้นตอนวิธีการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ไลน์กลุ่มผู้ปกครอง

(๓) ครูดำเนินการจัดทำแบบฝึก สื่อพัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณ เพื่อให้ผู้ปกครองนำไปใช้ในการพัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณของนักเรียน

๒.๓ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาค้นสื่อดิจิทัล มีแนวปฏิบัติ ๓ รายการ ดังนี้

(๑) สถานศึกษาดำเนินการสำรวจแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผน และเสนอขอความเห็น ขอความร่วมมือ หรือของบประมาณสนับสนุน จากหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานนิเทศก์ และสำนักเทคโนโลยี (สทร.) ในการจัดตั้งคลังสื่อ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้

(๒) สถานศึกษาดำเนินการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา และตัวแทนชุมชน เพื่อขอความคิดเห็น คำแนะนำ ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและจัดกิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้

(๓) สถานศึกษาประสานความร่วมมือกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ เพื่อจัดกิจกรรมรักการอ่านแบบเคลื่อนที่ กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ กิจกรรมป้องกันยาเสพติด และกิจกรรมป้องกันโควิด

๒.๔ ด้านการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี มีแนวปฏิบัติ ๒ รายการ ดังนี้

(๑) สถานศึกษารวบรวมสื่อ obec Content Center ของสำนักเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน (สทว.) สื่อจาก dltv ตู้อัจฉริยะ ห้องยูนิเน็ต แท็บเล็ต และช่อง aya2 Channel เพื่อให้ครูและนักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึง และใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ได้ตามความต้องการ

(๒) ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูเข้ารับการอบรมวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การใช้สื่อออนไลน์ ในการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้

๒.๕ ด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล แนวปฏิบัติ ๓ รายการ ดังนี้

(๑) ผู้บริหารและครูเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของผู้เรียน แล้วรายงานหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อเฝ้าติดตามปัญหาของนักเรียน

(๒) ครูจัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคล พร้อมทั้งพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย

(๓) ครูทดสอบก่อนเรียนเพื่อคัดกรองนักเรียนที่มีปัญหาภาวะถดถอย และประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วดำเนินการสอนซ่อมเสริม

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารและครูร่วมกันปรับหลักสูตรสถานศึกษา ที่ตอบสนองบริบทความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของผู้เรียนในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ มีการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ระหว่างสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ มีการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดทำระบบอินเทอร์เน็ตฟรีเพื่อการศึกษาในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ให้ความสำคัญในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อแก้ปัญหาภาวะ

ถดถอยทางการเรียนรู้ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นันทวัน พูลกำลัง^๕ ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการ เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ปัญหาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ โดยเฉพาะด้านการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ที่มีปัญหาน้อยที่สุด เนื่องจากผู้บริหารเห็นความสำคัญของการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจวรรณ เรืองศรี^๖ ได้เสนอแนวคิดการจัดการเรียนการสอนในยุค New Normal Covid-๑๙ โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On Site ซึ่งผู้บริหารต้องมีการบริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความปกติใหม่มีแนวทางในการบริหาร ได้แก่ การเตรียมความพร้อมในการเรียนการสอนด้านอุปกรณ์ และเทคโนโลยี

๓. แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต ๒ จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้

๓.๑ ด้านการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีแนวทางการพัฒนา คือ สถานศึกษาควรปรับหลักสูตรวิธีการจัดกิจกรรม รูปแบบ และวิธีการวัดประเมินผล ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียน ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning และพัฒนาเทคนิคการใช้เทคโนโลยี จัดทำสื่อ นวัตกรรม ใบงาน ใบความรู้ ชุดการเรียนรู้ และคลิปการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยใช้สถานีทีวีสิตี ๒๐ channel นำนักเรียนศึกษาแหล่งเรียนรู้ โดยจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม และบริบทของสถานการณ์ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วัสสิกา รุมาคม^๗ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาในยุคความ

^๕ นันทวัน พูลกำลัง, “แนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๔), หน้า ๑๑๙-๑๒๙.

^๖ เบญจวรรณ เรืองศรี, “การจัดการเรียนการสอนในยุค New Normal Covid-๑๙ โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On Site”, วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๒๙-๔๕.

^๗ วัสสิกา รุมาคม, “การบริหารสถานศึกษาในยุคความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-๑๙”, วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนคร ธรรมราช, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๖-๑๗.

ปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-๑๙ พบว่า แนวทางการบริหารสถานศึกษาในยุคความปกติใหม่ หลังวิกฤตโควิด-๑๙ ประกอบด้วย (๑) การออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในยุคความปกติใหม่ ควรกำหนดให้มีเนื้อหาการเรียนรู้ ในเรื่องของสุขภาพ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างสรรค์นวัตกรรม ประเมินผลกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนปรับปรุงและพัฒนาตนเองเพื่อการเรียนรู้ครั้งใหม่ (๒) การพัฒนาครู ควรส่งเสริมให้ครูเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ และควรพัฒนาครูให้มีทักษะภาษาอังกฤษ และการใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของบุรินทร์ภักดิ์ พรหมมาศ^๑ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนหลังโควิด ๑๙ รองรับวิถีชีวิตใหม่(New Normal) พบว่า การจัดการศึกษาตามวิถี New Normal โดยการปรับหลักวิธีการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ ปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียน และความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ ครูออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนโดยใช้แผนที่เหมาะสม รวมถึงยกระดับการประเมินเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนา

จากการอภิปรายข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ ควรปรับหลักสูตร วิธีการจัดกิจกรรม รูปแบบ และวิธีการวัดประเมินผล ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา จัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ใช้เทคโนโลยี จัดทำสื่อ นวัตกรรม ใบงาน ใบความรู้ ชุดการเรียนรู้ และคลิปการสอน ให้นักเรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเพิ่มเติมความรู้ โดยการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา

๓.๒ ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ มีแนวทางการพัฒนา คือ ผู้บริหารและครู ร่วมกันจัดทำ หรือจัดหาแบบฝึก สื่อ คู่มือขั้นตอนวิธีการเรียนรู้ เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ ไลน์กลุ่มผู้ปกครอง หรือประชุมผู้ปกครองเพื่อการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา สืบหาแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อจัดทำโครงการ หรือหลักสูตรสถานศึกษา และนำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น หรือเชิญวิทยากรในท้องถิ่น มาให้ความรู้ ประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำ MOU ในการพัฒนานักเรียนร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูมิพัฒน์ ศรีวรชิตพัฒน์^๒ ทำการวิจัยและเสนอกลยุทธ์เพื่อลดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนไทย จากการเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ เพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้นของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ผู้วิจัยเสนอแนวทางลดผลกระทบ คือ

^๑ บุรินทร์ภักดิ์ พรหมมาศ, “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนหลังโควิด ๑๙ รองรับวิถีชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)”, วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๒๗๗-๒๘๓.

^๒ ภูมิพัฒน์ ศรีวรชิตพัฒน์, “บทความวิชาการ : กลยุทธ์เพื่อลดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนไทย จากการเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๗๑.

กระบวนการหล่อหลอมทางสังคมในครอบครัว (family socialization) การเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (active learning) การสร้างความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ของนักเรียนและผู้ปกครอง (active citizenship) รวมถึงการร่วมกันสร้างสรรค์นวัตกรรมการสอนและการเรียนรู้ (co-creation of teaching and learning)

จากการอภิปรายข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ผู้บริหาร และครู จะต้องสำรวจแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดทำหลักสูตรที่ใช้แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และโบราณคดีในท้องถิ่น นำนักเรียนไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ หรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาศึกษาภายในโรงเรียน จัดทำคู่มือขั้นตอนวิธีการเรียนรู้ คู่มือผู้ปกครอง เผยแพร่ทางสื่อสังคมออนไลน์ ประชุมชี้แจงและอธิบาย พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการฟื้นฟูการศึกษาในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้

๓.๓ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาลัทธิสื่อดิจิทัล มีแนวทางการพัฒนา คือ ผู้บริหารควรเก็บข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญ โดยใช้เทคโนโลยี และนำมาวางแผนเพื่อแก้ปัญหา รวบรวมสื่อ dltv สื่อการสอนของครู สื่อ Obec Content Center คลิปการสอนจากช่อง aya ๒ channel เป็นคลังสื่อดิจิทัล สำหรับครู นักเรียน ผู้ปกครองในการสืบค้นข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัด คณะกรรมการสถานศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัด องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา^{๑๐} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์โควิด-๑๙ สภาพการณ์ บทเรียน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้” ได้เสนอแนวทางการพัฒนา คือ การจัดสรรงบประมาณการช่วยเหลือ เยียวยาด้านสัญญาณอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์ สื่อและเทคโนโลยี การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต การพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนรู้ของครู การใช้แหล่งทรัพยากร และสื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

จากการอภิปรายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ และพัฒนาลัทธิสื่อดิจิทัล ควรส่งเสริมให้ครูจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศให้เป็นปัจจุบัน มีระบบข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนรายบุคคล มีคลังสื่อการสอนทั้งที่ผลิตขึ้นเอง และสื่อจากหน่วยงานอื่น ๆ พร้อมทั้งขอสนับสนุนเครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการจัดสภาพแวดล้อมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้

^{๑๐} สำนักงานมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้, **มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้**, (สมุทรสาคร: เอส บี เค การพิมพ์, ๒๕๖๕), หน้า ๘.

๓.๔ ด้านการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี มีแนวทางการพัฒนา คือ สถานศึกษาควรจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือ สื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย เช่น ตู้อัจฉริยะสำหรับสืบค้นห้องยูนิเน็ต แท็บเล็ต โทรศัพท์ สื่อ ชุดการสอน จัดไว้เป็น Big Data หรือคลังสื่อของโรงเรียน ส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาความสามารถโดยเข้ารับการอบรมการเข้าถึงแพลตฟอร์มการเรียนรู้ วิธีการสอนแบบใหม่ ๆ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สื่อออนไลน์ ในการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ สำนวความต้องการงบประมาณการจัดทำใบงาน ใบความรู้ และ อุปกรณ์การเรียนสำหรับนักเรียน เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Bagas Narendra Parahita^{๑๑} ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเสียการเรียนของนักเรียนจากครูและมุมมองของผู้ปกครองในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ Tri Sentra Pendidikan ระหว่างการเรียนรู้ออนไลน์ พบว่า ปัญหาการสูญเสียการเรียนระหว่างการเรียนรู้แพร่ระบาด ทำให้ครูและนักเรียนประสบอุปสรรคในกระบวนการถ่ายทอดและได้รับความรู้ทางการเรียนรู้ ผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ที่บ้านกับครูได้อย่างเต็มที่ ซึ่งครูและผู้ปกครองต้องมั่นใจว่าเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ที่เด็กใช้มีประสิทธิภาพ เพราะทักษะทางเทคโนโลยีของเด็กอาจเป็นวิธีแก้ปัญหาเพื่อลดการสูญเสียการเรียน ซึ่งถือว่าเทคโนโลยีมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้

จากการอภิปรายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการจัดหาอุปกรณ์เครื่องมือ สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย ส่งเสริมให้ครูใช้สื่อเทคโนโลยี พัฒนาความสามารถในการเข้าถึงแพลตฟอร์มการเรียนรู้ ครูและนักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึง และใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ได้ตามความต้องการ

๓.๕ ด้านการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล มีแนวทางการพัฒนา คือ ผู้บริหารและครูควรออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อศึกษาสภาพปัญหาวิเคราะห์ จัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้ และพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคล ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และคณะครูในโรงเรียน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาภาวะถดถอยของผู้เรียนรายบุคคล ครูทดสอบก่อนเรียนเพื่อคัดกรองเด็กที่มีปัญหาภาวะถดถอย สอนซ่อมเสริม จัดทำแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์ความจำเป็นในการใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยี พร้อมทั้ง จัดหาสื่อ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้หลากหลายเหมาะสมกับนักเรียนรายบุคคล สอดคล้องกับศิริโรจน์ ผลพันธิน^{๑๒} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนแบบผสมผสานและยืดหยุ่น การจัดการเรียน

^{๑๑} Bagas Narendra Parahita, “Learning Loss Problems of Students Based on the Teachers and Parents' Perspectives as the Tri Sentra Pendidikan Actors During Online Learning”, *The Asian Institute of Research Education Quarterly Reviews*, Vol. 5 No. 1 (2022) : 531-538.

^{๑๒} ศิริโรจน์ ผลพันธิน, “การเรียนแบบผสมผสานและยืดหยุ่น การจัดการเรียนแบบพลวัตใน ภาวะถดถอยทางการศึกษา”, *ครุสภาวิทยารักษ์*, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๕) : ๑๘-๒๙.

แบบพลวัตในภาวะถดถอยทางการศึกษา พบว่า การจัดการเรียน แบบพลวัตในภาวะถดถอยทางการศึกษา แบบผสมผสานและยืดหยุ่น เป็นการผสมผสาน การจัดการเรียน ๓ รูปแบบเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ประกอบด้วย (๑) การจัดการเรียนให้กับผู้เรียนในห้องเรียน ปกติ ควบคู่ในวันและเวลาเดียวกันกับ (๒) การจัดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนแบบออนไลน์และ (๓) การจัดการเรียน ให้กับผู้เรียนกลุ่มที่ไม่ได้เข้าเรียน ตามรูปแบบทั้งสองจากบันทึกการสอนย้อนหลังและกิจกรรมแบบออนไลน์ตามเวลาที่ผู้เรียน สะดวกและพร้อมจะเรียนเป็นการเรียนที่ยืดหยุ่นและปรับตามความเหมาะสมและความพร้อมของผู้เรียน และผู้เรียนสามารถเรียนได้ทุกที่ และทุกเวลา ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

จากการอภิปรายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาต้องดำเนินการเยี่ยมบ้านนักเรียนศึกษาสภาพปัญหาวิเคราะห์นักเรียน จัดทำแผนพัฒนาการเรียนรู้ให้นักเรียนรายบุคคล และพัฒนาช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทดสอบก่อนเรียน เพื่อคัดกรองเด็กที่มีปัญหาภาวะถดถอย สอนซ่อมเสริม และประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ในการซ่อมเสริมที่บ้านเพิ่มเติม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการชี้แจง ประชาสัมพันธ์แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนให้ผู้ปกครองทราบ เพื่อให้ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ตามแนวทางทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนโดยชี้แจงให้รับทราบ นำไปปฏิบัติ และติดตามผลการดำเนินงาน

๒. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ การพัฒนาคลังสื่อดิจิทัล นำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา และนำแนวการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคล ไปประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู เพื่อนำไปปรับใช้ในโรงเรียน

๓. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สถานศึกษามีแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ทำการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีภาวะถดถอย และนำแนวทางการยกระดับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยี ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุง

บรรณานุกรม

- นันทวัน พูลกำลัง. “แนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๔.
- บุรินทร์ภักดิ์ พรหมมาศ. “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนหลังโควิด ๑๙ รองรับวิถีชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)”. **วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๒๗๗-๒๘๓.
- เบญจวรรณ เรืองศรี. “การจัดการเรียนการสอนในยุค New Normal Covid-๑๙ โดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบ On Site”. **วารสารวิชาการสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔) : ๒๙-๔๕.
- ภูมิพัฒน์ ศรีวัชรพัฒน์. “กลยุทธ์เพื่อลดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ของนักเรียนไทย จากการเรียนการสอนออนไลน์ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙”. **วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการมหาวิทยาลัยมหิดล**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๗๑.
- วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. **การศึกษาทางเลือก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๔.
- วัสถิกา รุมาคม. “การบริหารสถานศึกษาในยุคความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด-๑๙”. **วารสารมหาจุฬานาครทรรณ**. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๖-๑๗.
- ศิโรจน์ ผลพันธิน. “การเรียนแบบผสมผสานและยืดหยุ่น การจัดการเรียนแบบพลวัตใน ภาวะถดถอยทางการศึกษา”. **ครูสภาวิทยากร**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๕) : ๑๘-๒๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. “**สพฐ. ผนึกกำลังขับเคลื่อน Active Learning สู่อการเต็มเต็ม Learning Loss**”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.obec.go.th/archives/609965> [๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๕].
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒. **แผนปฏิบัติการประจำปี ๒๕๖๕**. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒, ๒๕๖๕.

สำนักงานมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. **มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียน**
สมุทรสาคร: เอส บี เค การพิมพ์, ๒๕๖๕.

Bagas Narendra Parahita. “Learning Loss Problems of Students Based on the Teachers and Parents’ Perspectives as the Tri Sentra Pendidikan Actors During Online Learning”. **The Asian Institute of Research Education Quarterly Reviews.** Vol. 5 No. 1 (2022) : 531-538.

ภาวะพึ่งพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ
ตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Dependency, Self-Esteem, and Depression of The Elderly
at Thakanon Sub-D District, Kiriratnikom District in Suratthani Province

การิยะ วิเชียร*

Kariya wichain

ทิพย์วัลย์ สุรินยา**

Tippavan Surinya

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

E-mail: kariyajazz๖๔ @gmail.com

Received: July 12, 2023

Revised: August 12, 2024

Accepted: August 14, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาระดับภาวะพึ่งพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ (๒) ศึกษาเปรียบเทียบภาวะซึมเศร้าโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (๓) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะพึ่งพิงกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุและ (๔) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุในตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน ๓๐๘ คน สุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test ค่า F-test การเปรียบเทียบเป็นรายคู่โดยวิธี LSD (Least Significant Difference) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการวิจัย พบว่า (๑) ภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ ภาวะพึ่งพิงอยู่ในระดับปานกลาง และการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง (๒) ผู้สูงอายุที่มีเพศแตกต่างกัน มีภาวะซึมเศร้าไม่แตกต่างกัน และผู้สูงอายุที่มีอายุ สถานภาพสมรส โรคประจำตัว ลักษณะการอยู่อาศัยและรายได้แตกต่างกันมีภาวะ

* นางสาวการิยะ วิเชียร Miss Kariya Wichain

** ผศ.ดร.ทิพย์วัลย์ สุรินยา Asst.Prof.Ph.D.Tippavan Surinya, อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Advisor Independent Study

ซึมเศร้าแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ภาวะพึ่งพิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และ (๔) การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ : ภาวะพึ่งพิง; การเห็นคุณค่าในตนเอง; ภาวะซึมเศร้า; ผู้สูงอายุ

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the level of dependency, self-esteem and depression of the elderly, (2) to compare depression of the older persons by personal factors, (3) to study the relationship between dependency and depression of the elderly, and (4) to study the relationship between self- esteem and dependency of the elderly. Sample of this study were 308 of older person at Thakanon Sub – district, Kirirathnikom in Suratthani Provincence, were selected by stratified random sampling. The research tools were questionnaires and analyzed by package statistical program. The statistical methods were percentage, mean, standard deviation, t – test, F – test (one way ANOVA), multiple comparisons (LSD) (Least Significant Difference) and Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient. The statistical significance level was at .05. and .01 level.

The results of the study were as follows: (1) depression was at a low level, dependency was at a moderate level and self-esteem was at a high level, (2) the elderly with different age, marital status, congenital disease, residence, and income had differences in depression with statistical significance at .05, (3) dependency was positively correlated with depression with statistical significance at .01, and (4) Self-Esteem was negatively correlated with depression with statistical significance at .01. level.

Keywords: Dependency; Self-Esteem; Depression; elderly

บทนำ

การสูงวัยของประชากรเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกในรอบทศวรรษนี้ ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วได้กลายเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์เกือบทั้งหมด ประเทศกำลังพัฒนามีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากอัตราเกิดลดต่ำลง และผู้คนมีชีวิตยืนยาวขึ้น ประชากรโลกกำลังมีอายุสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปี ๒๐๒๑ โลกของเรามีประชากรรวมทั้งหมด ๗,๘๗๕ ล้านคน โดยมีผู้สูงอายุที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ๑,๐๘๒ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๔ ของประชากรทั้งหมด ผู้สูงอายุวัยปลายที่มีอายุ ๘๐ ปีขึ้นไปมีจำนวนมากถึง ๑๕๑ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๒ ของประชากรทั้งหมด ในปี ๒๐๒๑ ทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว คือ มีอัตราผู้สูงอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป สูงกว่าร้อยละ ๒๐ ทวีปอื่น ๆ เป็นสังคมสูงอายุทั้งหมดยกเว้นแอฟริกา ประเทศที่มีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ญี่ปุ่น ร้อยละ ๓๕ อิตาลี ร้อยละ ๓๐ และโปรตุเกสร้อยละ ๓๐ ในปี ๒๐๒๑ อาเซียนมีประชากรรวมทั้งหมด ๖๗๑ ล้านคน อาเซียนเป็นสังคมสูงอายุแล้ว คือ มีผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ ๑๑ ของประชากรทั้งหมด ผู้สูงอายุวัยปลาย ที่มีอายุ ๘๐ ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จาก ๗.๖ ล้านคน ในปี ๒๐๒๐ เป็น ๘.๖ ล้านคน ในปี ๒๐๒๑ ซึ่งเท่ากับเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๓ ประเทศสมาชิกอาเซียน ๗ ประเทศ เป็นสังคมสูงอายุแล้ว คือมีอัตราผู้สูงอายุ เกินร้อยละ ๑๐ ได้แก่ สิงคโปร์ (ร้อยละ ๒๒) ไทย (ร้อยละ ๑๙) เวียดนาม (ร้อยละ ๑๓) มาเลเซีย (ร้อยละ ๑๑) อินโดนีเซีย (ร้อยละ ๑๐) เมียนมา (ร้อยละ ๑๐) และบรูไน (ร้อยละ ๑๐) ในปี ๒๕๖๔ ประเทศไทยมีประชากรรวม ๖๖.๗ ล้านคน ประชากรสูงอายุของประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเร็วมาก ในปี ๒๕๖๔ จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มเป็น ๑๒.๕ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๙ ของประชากรทั้งหมด^๑

ภาวะพึ่งพิง ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยมีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งต้องการความช่วยเหลือดูแลจากลูกหลานเพื่อจะดำรงชีวิตหรือใช้ชีวิตประจำวันต่อไปได้ ผู้สูงอายุเหล่านี้จำเป็นต้องพึ่งพิงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ภาวะพึ่งพิงเหล่านี้วางอยู่บนเงื่อนไขความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยจะใช้ตัวชี้วัด ความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดัชนีบาร์ธเอลเอดีแอล (Barthel ADL index) ในการวัดความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ ทั้งด้านการอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร ลูก-นั่ง เคลื่อนที่ การใช้ห้องน้ำด้วยตนเอง และอาจรวมการกลืนปัสสาวะและอุจจาระ เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงภาวะการพึ่งพิง หรือภาวะสุขภาพของการทำงานของร่างกาย (Functional health) และการจัดบริหารหรือการบริการช่วยเหลือประชากรสูงอายุ ในปี ๒๕๔๖ ประเทศไทยได้ทำการสำรวจสุขภาพด้านกิจวัตรประจำวันของสูงอายุไทย และพบว่าผู้สูงอายุเพศหญิงมีภาวะพึ่งพิงในกิจวัตรประจำวันมากกว่า

^๑ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔, (นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๕), หน้า ๕.

เพศชายโดยภาวะพึงพิงทั้งสองด้านนี้จะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น นอกจากการพึงพิงทางร่างกายแล้ว ผู้สูงอายุอาจมีความพึงพิงด้านอื่นๆ ทั้งด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ และสังคม^๒

การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ การยอมรับ มีความเชื่อมั่นในตนเองและตระหนักว่าตนเองมีความสามารถ รวมถึงการทำประโยชน์ต่อสังคม คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers ๑๙๔๐-๑๙๘๔) มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าในตนเองที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างอัตมโนทัศน์ (Self-concept) และตนในอุดมคติ (Ideal self) บุคคลที่รู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง จะมีความสอดคล้องกันของสองส่วนนี้ ตรงกันข้ามหากบุคคลมีความคิดว่าตนเองไร้คุณค่า ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ไม่มีปัจจัยทางสังคมที่คอยสนับสนุนบุคคลจะมีคุณค่าในตนเองต่ำ ส่งผลให้ขาดความมั่นใจทางอารมณ์ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้สูงอายุที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำจึงมักส่งผลต่อสภาพจิตใจให้หดหู่ ท้อแท้กับการดำเนินชีวิต รู้สึกไม่มีความหวังในชีวิต และแสดงออกทางอารมณ์ด้านลบ เช่น เศร้า หงอยเหงา แยกตัว น้อยใจง่าย ร้องไห้อย่างไม่เหตุผลจนอาจกลายเป็นภาวะซึมเศร้า^๓

ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ถือว่าเป็นปัญหาสุขภาพจิตที่สำคัญและพบบ่อยในผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุ ๖๐ ปี ขึ้นไป สำหรับการวินิจฉัยภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุนั้นทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากแพทย์มักมองว่าเป็นอาการปกติของผู้สูงอายุโดยทั่วไป นอกจากนี้ผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีภาวะซึมเศร้าและไม่ได้รับการวินิจฉัยและรักษาจากแพทย์ผู้ดูแลเนื่องจากส่วนใหญ่จะได้รับการรักษาที่เน้นเฉพาะโรคทางกายทำให้อาจละเลยการรักษาที่เกิดจากภาวะซึมเศร้าที่อาจเกิดร่วมได้ ภาวะซึมเศร้าเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีผลต่อการมีสุขภาพดี ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษา และจากการสำรวจผู้สูงอายุไทยทั่วประเทศพบว่า ผู้สูงอายุ ๑ ใน ๑๐ คน มีปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ โดยระดับปัญหาจะเพิ่มตามอายุ การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่นั้นเป็นภาวะที่เกิดจากจิตใจถึงร้อยละ ๖๐ ส่วนอาการหรือโรคทางกายจริง ๆ มีเพียงร้อยละ ๔๐ เท่านั้น ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๖๑-๒๕๘๐) เป็นยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ได้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย จิต และสังคม ให้มีสุขภาพที่ดีในทุกมิติ ฉะนั้น ในการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพแล้ว การให้คุณค่าและความสุขทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุ^๔

^๒ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙, หน้า ๓๙.

^๓ เบญญาภา ชูรังสี, “การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ในชมรมผู้สูงอายุ ต.บางพูด อ.เมือง จ.ปทุมธานี”, การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๐-๖๑.

^๔ ตฤภา จำปาวัลย์, “แนวคิดและทฤษฎีภาวะซึมเศร้าทางจิตวิทยา”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๓-๙.

อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอำเภอหนึ่งที่กำลังจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ จากข้อมูลงานทะเบียนราษฎรอำเภอศรีรัตนนิคม พบว่า มีผู้สูงอายุร้อยละ ๑๖.๙๐ จากประชากรทั้งหมดจำนวน ๔๒,๓๓๔ คน และจากข้อมูลการคัดกรองภาวะสุขภาพผู้สูงอายุอำเภอศรีรัตนนิคม พุทธศักราช ๒๕๖๕ (ข้อมูลเดือนตุลาคม-เดือนมีนาคม ๒๕๖๕) พบว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหากลุ่มติดบ้านร้อยละ ๕.๗๗ กลุ่มติดเตียง ร้อยละ ๑.๒๙ ในตำบลท่าขนอนพบว่าผู้สูงอายุที่มีปัญหากลุ่มติดบ้าน ร้อยละ ๖.๖๖ กลุ่มติดเตียง ร้อยละ ๐.๗๖ และจากการคัดกรองซึมเศร้าในเดือนตุลาคม ปี ๒๕๖๕ พบว่ามีผู้สูงอายุที่มีการเข้าถึงบริการภาวะซึมเศร้าร้อยละ ๑๖.๗๒

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สะท้อนถึงแนวโน้มปัญหาด้านการพึ่งพิงทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่ามีปัจจัยใดที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนหรือสัมพันธ์กันอย่างไรให้เกิดภาวะซึมเศร้า เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟู เพื่อมิให้เกิดหรือลดภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภาวะพึ่งพิง ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ
๒. เพื่อเปรียบเทียบภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่ แตกต่างกัน
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะพึ่งพิงกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ
๔. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ

วิธีการศึกษา

๑. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ ที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี กำหนดขนาดโดยคำนวณหาค่าขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane^๕ ใช้การ สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) จำนวนทั้งหมด ๓๐๘ คน จำแนกตามหมู่บ้าน จำนวน ๑๕ หมู่บ้าน ได้แก่ (๑) บ้านท่าขนอน (๒) บ้านท่า (๓) บ้านควน (๔) บ้านหาดหึ่ง (๕) บ้านกะเปาใต้ (๖) บ้านปายาง (๗) บ้านหาดเกาะ (๘) บ้านโดนยาง (๙) บ้านทรายแก้ว (๑๐) บ้านสุขสันต์ (๑๑) บ้านทรายทอง (๑๒) บ้านขุนทอง (๑๓) บ้านยวนสาว (๑๔) บ้านคลองน้อย (๑๕) บ้านไทรงาม

^๕ Taro Yamane, *Statistic: An Introductory Analysis*, (New York: Harper & row, 1967), p.71.

๒. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นได้ทำการหาความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างมาตรวจสอบเนื้อหาว่าตรงหรือครอบคลุมสิ่งที่จะศึกษาหรือไม่และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำไปปรับปรุงเนื้อหาให้ครอบคลุมและเกิดความสมบูรณ์ ผู้วิจัยนำเสนอแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบเก็บข้อมูล ๓๐ ชุด กับผู้สูงอายุ ๓๐ คน ในตำบลน้ำหัก อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนำแบบสอบถามมาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากโครงการวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน ภาคพิเศษ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าขนอน และสำนักงานเทศบาลตำบลท่าขนอน โดยกำหนดวัน เวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้รับกลับคืนมา ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มา ซึ่งมีการตอบแบบสอบถามครบทุกหน้าอย่างสมบูรณ์ และผู้วิจัยเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ประกอบด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test, F-test, LSD และวิเคราะห์ค่า ความสัมพันธ์โดยใช้สถิติวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's correlation coefficient)

ผลการวิจัย

๑. ผลการวิจัย ภาวะพึงพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้า ของผู้สูงอายุ ตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยดำเนิน การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑

๑.๑ ภาวะพึงพิง พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง มีภาวะพึงพิงอยู่ใน ระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๓๕$, S.D. = .๔๑)

๑.๒ การเห็นคุณค่าในตนเอง พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = .๔๕) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง ๓ ด้านอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ด้านการมีความสำคัญมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = ๔.๓๗$, S.D. = .๖๕) รองลงมาคือด้านการมีความสามารถ ($\bar{X} = ๓.๘๔$, S.D. = .๕๑) และด้านการมีอำนาจ ($\bar{X} = ๓.๗๕$, S.D. = .๖๗) ส่วนด้านการมีคุณงามความดีมีค่าเฉลี่ยระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๕๗$, S.D. = .๕๔)

๑.๓ ภาวะซึมเศร้า พบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่างโดยรวมอยู่ใน ระดับต่ำ ($\bar{X} = ๑.๖๔$, S.D. = ๕๐)

๒. เปรียบเทียบภาวะซึมเศร้า ตามปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุ ตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

๒.๑ ผู้สูงอายุที่มีเพศแตกต่างกัน มีภาวะซึมเศร้าไม่แตกต่างกัน

๒.๒ ผู้สูงอายุที่มีอายุแตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน

๒.๓ ผู้สูงอายุที่มีสภาพสมรสแตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน

๒.๔ ผู้สูงอายุที่มีรายได้แตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน

๒.๕ ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวแตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน

๒.๖ ผู้สูงอายุที่มีลักษณะการอยู่อาศัยแตกต่างกันมีภาวะซึมเศร้าแตกต่างกัน

๓. ผลความสัมพันธ์ระหว่างภาวะพึงพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง ภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ พบว่า

๓.๑ ภาวะพึ่งพิงกับภาวะซึมเศร้า ผลการวิจัย พบว่า ภาวะพึ่งพิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ภาวะซึมเศร้าโดยรวมของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๑ นั้นหมายความว่า ผู้สูงอายุที่มี ระดับภาวะพึ่งพิงสูงจะมีภาวะซึมเศร้าสูงขึ้น

๓.๒ การเห็นคุณค่าในตนเองกับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า การเห็นคุณค่าใน ตนเองมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕ และ .๐๑ หมายความว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นจะมีภาวะซึมเศร้าต่ำลง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้เรื่อง ภาวะพึ่งพิง การเห็นคุณค่าในตนเอง และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑. ภาวะพึ่งพิง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะเกษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีภาวะพึ่งพิงโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุ สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง และช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงลูกหลาน สอดคล้องกับการศึกษาของ รุติรัตน์ นาคผู้และอาจินต์ สงทับ^๖ ที่ศึกษาพบว่า หากผู้สูงอายุรู้จักการดูแลสุขภาพของตนเองเป็นอย่างดี ทำให้ร่างกายมีความ แข็งแรงและมีความเสื่อมสภาพช้าลง แต่หากผู้สูงอายุไม่มีการดูแลร่างกายเท่าที่ควร จะทำให้ร่างกาย เสื่อมสภาพเร็วขึ้น อาจเกิดการเจ็บป่วยจนต้องกลายเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และยังพบว่าผู้สูงอายุ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการพึ่งพิงเรื่องการเงินหรือเศรษฐกิจ หรือมีบัญชีเงินฝากในรูปแบบการออมเงินระดับ

^๖ รุติรัตน์ นาคผู้ และ อาจินต์ สงทับ, “พฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๒) : ๕๓.

ปานกลาง อาจเนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีแหล่งรายได้เป็นรายได้พื้นฐานจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จึงไม่สามารถเก็บไว้ในรูปแบบเงินออมได้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนและมีการไปมาหาสู่กับเพื่อน ๆ สมมาเสมอ ซึ่งตรงกับการศึกษาของ ธนยศ สมมาลย์โรจน์และฮานานมุฮิบบะตุตติน นอจิ สุขไสว^๑ เกี่ยวกับการศึกษาทฤษฎีกิจกรรม โรเบิร์ต ฮาวิกเกอร์สท (Robert Havighurst 1953-1972) ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและไปมาหาสู่กับเพื่อน ๆ อย่างสม่ำเสมอและผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการพึ่งพิงทางจิตใจในระดับสูง คือ รู้สึกหวาดกลัวเมื่อคิดว่าจะต้องสูญเสียคนที่รัก เช่นเดียวกับการศึกษาของ สายฝน เอกวรังกูร^๒ ที่อธิบายว่า การสูญเสียและการพรากจากของผู้สูงอายุ อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุเจ็บปวดและอาจนำไปสู่โรคเรื้อรังทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งการสูญเสียและการพรากจากทั้งที่เป็นรูปธรรม คือ การเสียชีวิตของบุคคลผู้เป็นที่รัก และนามธรรม คือ การการถูกทอดทิ้ง ไม่ให้คุณค่าความสำคัญและการปล่อยปละละเลย

๒. การเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการเห็นคุณค่าในตนเองโดยรวมอยู่ในระดับ สูง เช่นเดียวกับการศึกษาของ วชรพงศ์ เรืองบุบผา^๓ ที่ได้ศึกษา ตามแนวคิดของ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1981) ได้แบ่ง บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง จะรับรู้คุณค่าของตนตามความเป็นจริง ตระหนักถึงความสามารถทั้งหมดของตนเอง มีจิตใจที่เปิดกว้าง ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ พร้อมทั้งยังแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม บุคคลเหล่านี้จะมีความกระตือรือร้น เชื่อมั่น ว่าตนเองนั้นจะทำอะไรก็ได้แต่ได้อย่างประสบความสำเร็จ มักเป็นผู้นำในการทำสิ่งต่าง ๆ มีความสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ดี เคารพในตัวของตนเอง สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้

๓. ภาวะซึมเศร้า ผู้สูงอายุในตำบลท่าขนอน อำเภอศรีรัตนนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีภาวะซึมเศร้าโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ จากผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนมาก กล่าวว่าจะมีเรื่องไม่เกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ตัญญา จำปาวัลย์ (๒๕๖๐) ตามแนวคิดของเบค (Beck 1950) ได้อธิบายถึงการเกิดภาวะซึมเศร้าว่า เกิดจากการเชื่อมโยงขององค์ประกอบทางด้านความคิดหลัก ๓ ประการ คือ ความคิดทางลบต่ออนาคต ซึ่งการที่ผู้สูงอายุ กล่าวว่าจะมีเรื่องไม่เกิดขึ้นนั้น ผู้สูงอายุมีความคิดทางลบต่ออนาคต โดยผู้สูงอายุจะคาดการณ์ว่าความทุกข์ยากในปัจจุบันจะไม่มีที่สิ้นสุด จะพบแต่ความยากลำบาก

^๑ ธนยศ สมมาลย์โรจน์ และฮานานมุฮิบบะตุตติน นอจิ สุขไสว, “ผู้สูงอายุในโลกแห่งการทำงาน: มุมมองเชิงทฤษฎีทางกายจิตสังคม”, วารสารปัญญาภิวัฒน์, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน, 2558), หน้า 248.

^๒ สายฝน เอกวรังกูร, นัยนา หนูนิล, เรวดี เพชรศิริสาธิต, และอุษา น่วมเพชร, “การป้องกันและจัดการภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ”, รายงานผลการวิจัย, (สำนักวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๕๙), หน้า ๒๕๕.

^๓ วชรพงศ์ เรืองบุบผา, “การเห็นคุณค่าในตนเอง ทักษะทางสังคม การดูแลตนเอง กับความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุ ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ภาคกลาง ประเทศไทย”, วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2559), หน้า ๗๕.

เมื่อพิจารณาถึงภาระหน้าที่ในอนาคตอันใกล้จะนึกถึงแต่ความล้มเหลวไม่ประสบผลสำเร็จ ทำให้เกิดความท้อแท้ ทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าตามมา และรองลงมาคือ ผู้สูงอายุชอบที่จะอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ชอบออกไปไหน สอดคล้องกับการศึกษาของสายฝน เอกวรารกุลและคณะ^{๑๐} ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้อธิบายไว้ว่า นอกจากการเชื่อมโยงภายในตนเอง แล้ว การเชื่อมโยงระหว่างบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ โดยพบว่าความสุขและภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุไม่ได้เกิดขึ้นอย่างอิสระ แต่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงโดยตรงกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีระดับภาวะซึมเศร้าระดับต่ำของผู้สูงอายุ อาจเนื่องมาจากสภาพสังคม ชุมชนและครอบครัวที่มีความเป็นชุมชนชนบทที่ยังมีความสัมพันธ์กัน ไม่เห็นห่าง ทอดทิ้ง สมาชิกในครอบครัวมีการดูแลเอาใจใส่ มีครอบครัวลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีลูกหลานและมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของครอบครัวและชุมชน ส่งผลให้ผู้สูงอายุยังมีความหวังและความสุข ส่งผลให้ผู้สูงอายุในตำบลท่าขนอน อำเภอศีร์ษะรินทร์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีภาวะซึมเศร้าโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ผลวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างกว้าง ขว้างมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะซึมเศร้าในกลุ่มตัวอย่างอื่นเพิ่มเติม เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มนักศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายแง่มุมมากยิ่งขึ้น
๒. ควรมีการศึกษาภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ทั้งผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นชนบท ชุมชนเมือง หรือผู้สูงอายุที่อยู่ในบริบทอื่นๆ เพื่อได้ข้อมูลที่หลากหลายในบริบทที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- ฐิตินันท์ นาคผู้ และ อาจันต์ สงทับ. “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ”, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๒) : ๕๓.
- ตฤติลา จำปาวัลย์. “แนวคิดและทฤษฎีภาวะซึมเศร้าทางจิตวิทยา”. **วารสารพุทธจิตวิทยา**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๓-๙.
- ธนายศ สุมาลย์โรจน์ และฮานานมูฮิบะตุตดิน นอจิ สุขไสว. “ผู้สูงอายุในโลกแห่งการทำงาน: มุมมองเชิงทฤษฎีทางกายจิตสังคม”. **วารสารปัญญาภิวัฒน์**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน, ๒๕๕๘) : ๒๔๘.

^{๑๐} สายฝน เอกวรารกุล, ศาสตรและศิลปบำบัดดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้า (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า ๔๙.

เบญญาภา ชูรังสี. “การเห็นคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ใน
ชมรมผู้สูงอายุ ต.บางพูด อ.เมือง จ.ปทุมธานี”. การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๔. นครปฐม :
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๖๕.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทยประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙. นครปฐม :
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐.

วัชรพงศ์ เรืองบุบผา. “การเห็นคุณค่าในตนเอง ทักษะทางสังคม การดูแลตนเอง กับความผาสุกทางจิต
วิญญาณของผู้สูงอายุ ในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ภาคกลาง ประเทศไทย”.
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๙.

สายฝน เอกวางกูร, นัยนา หนูนิล, เรวดี เพชรศิริสัมพันธ์, และอุษา น่วมเพชร. “การป้องกันและจัดการ
ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ”. รายงานผลการวิจัย. สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย
วลัยลักษณ์, ๒๕๕๙.

สายฝน เอกวางกุล. ศาสตร์และศิลป์บำบัดดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้า. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๔.

Taro Yamane. *Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper & row, 1967.

การบริหารองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ*

Organizational Management and Buddhist Human Resource Development

พระครูสุภัททิจจานุการ**

Phrakhrusuphatthakijjanukan

ปรัชญา บุตรสะอาด***

Pratya butsaad

สุขสร ทงที****

Suksan tongtee

วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Chonburi Sangha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: butsaad16@gmail.com

Received: April 11, 2024

Revised: April 26, 2024

Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารองค์กรและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ การบริหารจัดการองค์กรเป็นสิ่งสำคัญ เช่น การกำหนดตำแหน่งหน้าที่งาน การวางระบบงาน เป็นต้น เพราะการจัดองค์กรที่ดีจะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายได้โดยไม่ยาก พระพุทธองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ในการกำหนดตำแหน่งสายการบังคับบัญชาในองค์กร มีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร ใครสั่งการใครซึ่งเป็นไปตามสายงาน และแต่ละตำแหน่งจะต้องสามารถทำหน้าที่การทำงานให้เหมาะสมกับธรรมชาติของงาน เช่น การกำหนดตำแหน่งเอตทัคคะหรือคุณธรรมประจำแต่ละปัจเจกบุคคล และความเหมาะสมกับงาน การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับการทำงานสมัยใหม่ ทั้งนี้

* บทความนี้ ได้พัฒนามาจากบทความวิชาการ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือสารนิพนธ์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๖ งานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๖ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕, และวันที่ ๙-๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖

** พระครูสุภัททิจจานุการ phrakhrusuphatthakijjanukan อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

** นายปรัชญา บุตรสะอาด Mr.Pratya butsaad อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

**** นายสุขสร ทงที Mr.Suksan tongtee อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใด ๆ เมื่อองค์กรมั่นคงแล้ว เราจะหยุดแค่นั้นไม่ได้ จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียกว่าการพัฒนาองค์กร สามารถทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

คำสำคัญ: การบริหารองค์กร; การพัฒนา; ทรัพยากรมนุษย์; เชิงพุทธ

Abstract

This academic article the objective is for organizational management and human resource development with Buddhist principles. Organizational management is important. such as determining job positions Laying out work systems, etc. because good organization will make the various activities of the organization able to reach its goals without difficulty. The Lord Buddha had a vision for determining the chain of command in the organization. What positions are there? What are the duties and responsibilities of each position? Who gives orders to whom according to the line of work? And each position must be able to perform duties that are appropriate to the nature of the job. such as determining the position of ethakkha or morality for each individual. and suitability for the job Buddhist management is an attempt to apply the principles of Buddhism to modern work. This is because Buddhism is a higher abstraction than any modern knowledge. Once the organization is established, we can't stop there. It needs to be updated and changed all the time. It's called organizational development. It can be done in both worldly and religious ways.

Keyword: Organization Administration; Development; Human Resources; Buddhist

ความนำ

การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยวิทยาการบริหารจัดการ เข้ามาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และสิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้า ตรัสว่า “ผู้บริหารต้องมีจักขุมา” แปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือมองการณ์ไกล” วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหาร สามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกในองค์กรยอมรับ และดำเนินไปสู่

^๑ อด.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๔๖.

จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้^{๑๒} นักบริหารโดยทั่วไปจะต้องประกอบด้วยหลัก ๔ หลัก คือ การวางแผนงาน การจัดองค์กร อำนาจการและคอยควบคุมทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ตรงกับคำจำกัดความที่ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^{๑๓} การที่องค์กรจะกระทำภารกิจหลักให้บรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพนั้น หน่วยงานจำเป็นจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพในปริมาณที่เหมาะสมกับงาน ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ จึงจัดเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงาน เพราะบุคลากรเป็นผู้จัดหาและใช้ทรัพยากรบริหารอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ ซึ่งถ้าองค์กรเริ่มต้นด้วยการมีบุคลากรที่ดี มีความสามารถ ปัจจัยด้านอื่น ๆ ก็จะได้ตามมา ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์กร การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวกับบุคคลที่ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดขององค์กร เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและพัฒนาให้ทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรมีคุณภาพชีวิตในการทำงาน โดยมีภารกิจหลัก ได้แก่ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การกำหนดงานหรือออกแบบงาน การวิเคราะห์งาน การสรรหา การคัดเลือก การประเมินผล การฝึกอบรมและพัฒนา ค่าตอบแทน สุขภาพและความปลอดภัย การพ้นจากงานของพนักงาน ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับที่จะต้องรับผิดชอบต่อการจัดการทรัพยากรมนุษย์^{๑๔}

ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่มีค่าของสังคมและประเทศชาติ ประเทศใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพสูงและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แล้ว ประเทศนั้นก็เจริญก้าวหน้า มีความมั่งคั่งและมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม แต่ถ้าหากประเทศใดขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าหรือไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ประเทศชาตินั้นก็พัฒนาไปไต่ยาก ดังนั้นความเจริญหรือความถดถอยของประเทศจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยทรัพยากรมนุษย์เป็นสำคัญ เพราะทรัพยากร มนุษย์เป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการพัฒนา ปัจจัยอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมก็มาจากทรัพยากรมนุษย์ทั้งสิ้น ประเทศต่าง ๆ จึงมุ่งหวังที่จะมีทรัพยากร มนุษย์ที่มีประสิทธิภาพและมีระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ^{๑๕}

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๑๓} พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^{๑๔} วมัทนา โมรากุล, “ความพึงพอใจของบุคลากรต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา”, **รายงานการวิจัย**, (ทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕.

^{๑๕} กรณิศร์ สุวรรณศรี, **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [chrome-extension://efaidnbmnnnnbpccajpcglclefindmkaj/http://pws.npru.ac.th/kannika/data/files/\[สืบค้น ๑ ตุลาคม ๒๕๖๖\]](chrome-extension://efaidnbmnnnnbpccajpcglclefindmkaj/http://pws.npru.ac.th/kannika/data/files/[สืบค้น ๑ ตุลาคม ๒๕๖๖]).

แนวคิด ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์

ที่ผ่านมามนุษย์มีวิวัฒนาการในการบริหารเรื่อยมาโดยเฉพาะวิวัฒนาการของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าทั้งในแง่ของความเจริญก้าวหน้าของตัวเองและความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานต่าง ๆ

ความหมายของคำว่า “การบริหาร”

การบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ ดังคำกล่าวที่ว่า “Administration is the art of getting things done” หมายความว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์กร หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว^๖ การบริหารเป็นกระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านการบริหาร เช่น การวางแผนการจัดองค์กร การนำและการควบคุม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร^๗ การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นและหรือโดยผู้อื่นเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ^๘ นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “การบริหาร” ในมิติต่าง ๆ ดังจะนำมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

J.W. Getzels and E. G.Guba ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหารคือกระบวนการทางสังคม ซึ่งสามารถมองได้ ๓ ทาง คือ

๑. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา
๒. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย
๓. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์หรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน^๙

^๖ Herbert A Simon, **Administrative Behavior**, (New York: The Free press, 1976), p.1.

^๗ Dubrin J. Andrew and Duane Ireland, **Management Organization**, 2nd ed, (Ohio:South Western Publishing Co, 1993), p. 4.

^๘ Thomas J. Sergiovanni, Martin Burlingame. Fred D. Coombo, and Paul W. Thurston, **Education Governance and Administration**, (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1980), p. 5.

^๙ J.W. Getzels and E.G.Guba, **Social Behavior and the Administrative process**, (School Review, 1957), p. 423.

Kae H. Chong ให้คำนิยามของการบริหารว่า คือกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์กร การนำ และการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐}

E.N. Chapman ได้ให้คำนิยามของการบริหารไว้ว่า การบริหารหมายถึงการขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้ไปสู่เป้าหมายโดยอาศัยผู้อื่น ด้วยการเป็นผู้นำ การแนะแนว และการกระตุ้นความเพียรของผู้อื่น เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายขององค์กร รวมทั้งการปลูกขวัญให้กำลังใจ การสื่อสาร การวางแผน และการจัดการ^{๑๑}

วีระ อัมพันสุข ได้ให้คำนิยามของการบริหารไว้ว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในการบริหารงาน โดยอาศัย ๔ M คือบุคคล (MAN) เงินทุน (MONEY) อุปกรณ์ต่าง ๆ (MATERIAL) และการจัดการ (MANAGEMENT) และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการใช้สร้างความมั่นคงทางจิตใจ^{๑๒}

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นการแก้ปัญหาขององค์กรให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายและนักบริหารก็คือ นักแก้ปัญหาขององค์กร องค์กรแต่ละองค์กรต่างก็มีปัญหาทั้งในด้านงาน ด้านเวลา ด้านงบประมาณ ด้านคน ซึ่งรวมถึงปัญหาสุขภาพร่างกายและจิตใจด้วย องค์กรจึงมีเรื่องเกี่ยวกับการบริหารงาน บริหารบุคคล บริหารงบประมาณ บริหารเวลา บริหารการตลาด บริหารเครื่องจักรกล บริหารร่างกาย และบริหารจิตใจ เป็นประจำ ถ้านักบริหารสามารถบริหารสิ่งเหล่านี้ได้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือกลยุทธ์หรือกระบวนการที่องค์กรใช้ในการตามหาและจัดสรรทรัพยากรมนุษย์ตามคุณสมบัติของทรัพยากรที่มี เพื่อดึงเอาศักยภาพสูงสุดมาขับเคลื่อนองค์กร โดยในแต่ละองค์กรจะมีการเสริมศักยภาพหรือความสามารถต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถ การดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ หรือสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ภายใต้ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสม^{๑๓}

^{๑๐} Kae H. Chong, **Management: Critical Success Factor**, (Boston: Alyn and Bacon, Inc, 1987), p.10.

^{๑๑} E.N. Chapman, **Supervisor Survival Kit, 2nd ed**, (California: Science Research Associates Inc, 1995).

^{๑๒} วีระ อัมพันสุข, **พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เอราวันการพิมพ์, ๒๕๖๖), หน้า ๑.

^{๑๓} “การบริหารทรัพยากรมนุษย์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.enablesurvey.com/article-detail/303925a5-41b5-417f-9664-92b44def0cce/human-resource-management> [๑ ตุลาคม ๒๕๖๖].

ความหมายทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของทรัพยากรมนุษย์ดังจะนำมาเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ทองศรี กำภู ณ อยุธยา ได้ให้ความหมายของ “ทรัพยากรมนุษย์” ไว้ดังนี้ คำว่า ทรัพยากรมนุษย์ ถ้าแปลตามตัวอักษรแล้ว แปลว่า คนมีค่าเป็นทรัพย์ ซึ่งหมายถึง มนุษย์เป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่นเดียวกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ กล่าวคือ คนในหน่วยงานหรือองค์การเป็นสิ่งมีค่า จึงเป็นการสมควรที่จะต้องทำนุบำรุงรักษาให้คนมีคุณค่าเหมาะสม กับองค์การให้นานเท่านาน เพราะความมีค่าของคนนั้นสามารถก่อให้เกิดผลผลิตต่อองค์การได้ ก็เท่ากับเป็นหลักประกันที่จะทำให้องค์การอยู่รอดปลอดภัยและรุ่งเรือง^{๑๔} สอดคล้องกับ **บรรจง ชูสกุลชาติ** ได้ให้ความหมายของ “ทรัพยากรมนุษย์” ว่า ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) หมายถึง แรงงาน ความรู้ ความคิด ความชำนาญของมนุษย์^{๑๕} และ **จิระ หงส์दारมภ์** ได้ให้ความหมายของ “ทรัพยากรมนุษย์” ไว้ว่า ทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีค่า และให้ผลตอบแทน^{๑๖}

สรุป จากความหมายที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยให้องค์กรได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเจริญเติบโตก้าวหน้าให้แก่องค์กร และพร้อมจะรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันได้

ความหมายการบริหารทรัพยากรมนุษย์

ความเข้าใจทรัพยากรมนุษย์จะต้องพิจารณา ๓ มิติ คือ ทักษะ สุขภาพ และเจตคติ

๑. มิติด้านทักษะ เป็นมิติที่เกี่ยวกับการศึกษา ทั้งที่เป็นการศึกษาในรูปแบบ (Formal) และรูปแบบ (Non-Formal) น่าจะเป็นที่ยอมรับกันได้ว่าคนที่ไม่มีทักษะก็ไม่สามารถทำงานอะไรได้เลย นั้นย่อมเป็นคนที่ไม่มีความรู้ และผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญา่อมมีความรู้ที่สูงกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาประถมศึกษา (เมื่อคุณสมบัติอื่น ๆ เสมอกันตลอด)

๒. มิติด้านสุขภาพ เป็นมิติที่เกี่ยวกับด้านความสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งด้านกายภาพ (Physical) และจิตภาพ (Psychological) ภายในมิตินี้ด้านเดียว ก็น่าจะเป็นที่ยอมรับกันได้เช่นเดียวกันว่าคนที่มีความไม่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายหรือด้านจิตใจ หรือทั้งสองด้าน ย่อมมีคุณภาพด้อยกว่าคนที่มีความแข็งแรง หรือจิตใจที่ถูกต้องสมบูรณ์ (Healthy) ในทำนองเดียวกันคนที่มีความแข็งแรงและจิตใจสมบูรณ์ ย่อมมีคุณภาพสูงกว่าคนที่มีความแข็งแรงแต่มีโรคประสาทหรือโรคจิตประจำตัว

^{๑๔} ทองศรี กำภู ณ อยุธยา, *การบริหารงานบุคคลในแนวทางใหม่*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๑.

^{๑๕} บรรจง ชูสกุลชาติ, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับสังคมอุตสาหกรรมในทศวรรษหน้า”, *เอกสารประกอบการสัมมนา*, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครูจันทบุรีและวิทยาลัยครูพระนคร, ๒๕๓๔), หน้า ๖.

^{๑๖} จิระ หงส์दारมภ์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ ๑-๖”, *เอกสารประกอบการสอน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

๓. มิติด้านเจตคติ เป็นมิติที่เกี่ยวพันกับความรู้สึกนึกคิด ซึ่งขาดความชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับ มิติด้านทักษะ และด้านสุขภาพ มิติด้านเจตคติ จะเกี่ยวข้องกับตัวเอง กับบุคคลอื่นและกลุ่มคนที่เป็นลบบ ย่อมมีคุณภาพด้อยกว่าบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดในทางบวก^{๑๗} มีผู้ให้ความหมายการบริหารทรัพยากร มนุษย์ไว้มากมายหลายนัยต่าง ๆ ดังนี้

เชาว์ โจรนแสง อธิบายว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นคำที่ใช้ในการบอกถึงกิจกรรมทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องกับการดึงดูด (Attracting) การพัฒนา (Developing) และการธำรงรักษา (Maintaining) ผู้มี ความรู้ความสามารถเป็นกำลังสำคัญขององค์การความเกี่ยวข้องดังกล่าวไม่เพียงแต่การจัดทรัพยากร มนุษย์หรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถลงในตำแหน่งเท่านั้น ทว่า ยังรวมถึงผลงานที่คาดว่าจะได้รับ ในอนาคตอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เหมาะสมกับงานตามวัตถุประสงค์ขององค์การ อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความพึงพอใจและมีความสุขกับการปฏิบัติงาน^{๑๘}

ณัฐพันธ์ เชนนันท์ ได้ให้ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ว่าหมายถึงกระบวนการ ที่ผู้บริหารผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับงานบุคลากร และหรือบุคคลที่ต้องปฏิบัติงานเกี่ยวกับบุคลากรขององค์กร ร่วมกันใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการสรรหา การคัดเลือกและการบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติ เหมาะสมให้เข้ากับการปฏิบัติงานในองค์กร พร้อมทั้งดำเนินการธำรงรักษาและพัฒนาให้บุคลากร ขององค์กรมีศักยภาพที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน และมีคุณภาพชีวิตการทำงานที่เหมาะสม ตลอดจน เสริมสร้างหลักประกันให้แก่สมาชิกที่ต้องพ้นจากการร่วมงานกับองค์กร ให้สามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุขในอนาคต^{๑๙}

ธงชัย สันติวงษ์ มีทัศนะว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นภารกิจของผู้บริหารทุกคนที่มุ่งปฏิบัติ ในกิจกรรมทั้งปวงที่เกี่ยวกับการบุคลากรเพื่อใช้ปัจจัยด้านบุคคลขององค์กรเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มี ประสิทธิภาพสูงสุดตลอดเวลาที่จะส่งผลสำเร็จต่อเป้าหมายขององค์กร^{๒๐}

นรา ขำคม มีทัศนะว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการในการจัดการบุคลากรที่จะ เข้ามาอยู่ในองค์กรด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรเหล่านั้นทำงานกับองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะ นำไปสู่ผลสำเร็จขององค์กรตามที่ได้ตั้งเป้าหมายหรือวางจุดประสงค์ไว้^{๒๑}

^{๑๗} ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์, **แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทย คดีศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑-๒.

^{๑๘} เชาว์ โจรนแสง, **การจัดการทรัพยากรมนุษย์, เอกสารชุดวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

^{๑๙} ณัฐพันธ์ เชนนันท์, **การจัดการทรัพยากรมนุษย์**, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

^{๒๐} ธงชัย สันติวงษ์, **การบริหารงานบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓.

^{๒๑} นรา ขำคม, **"การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในอุตสาหกรรมโรงแรมขนาดเล็ก"**, **วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและ สวัสดิการมหาดิน**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๙.

พยอม วงศ์สารศรี อธิบายว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กระบวนการที่ผู้บริหารใช้ศิลปะ และกลยุทธ์ดำเนินการสรรหา คัดเลือก และบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ปฏิบัติงานในองค์การ พร้อมทั้งสนใจการพัฒนา อารมณ์รักษาให้สมาชิกที่ปฏิบัติงานในองค์การเพิ่มพูน ความรู้ความสามารถ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีในการทำงาน และยังรวมไปถึงการแสวงหาวิธีการ ที่ทำให้สมาชิกในองค์การที่ต้องการพ้นจากการทำงานด้วยเหตุพหุผลภาพ เกษียณอายุหรือเหตุอื่นใดในงาน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๒๒}

เสนอ เตียววารี มีทัศนะว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การจัดระเบียบและดูแลบุคคลให้ทำงาน เพื่อให้บุคคลใช้ประโยชน์และความรู้ ความสามารถของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด อันเป็นผลให้องค์กรอยู่ในฐานะได้เปรียบทางการแข่งขันและได้รับผลงานมากที่สุดรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตั้งแต่ระดับสูงสุดและต่ำสุด รวมตลอดถึงการดำเนินการต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับทุกคนในองค์กรนั้น^{๒๓}

กล่าวโดยสรุป จากการให้ความหมายของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะมีการให้ความหมายคล้ายคลึงกัน คือ เป็นการกล่าวถึงศักยภาพหรือความสามารถที่มีในตัวบุคคล ศักยภาพที่มีจะประกอบด้วยความสามารถในการปฏิบัติงาน ด้านสุขภาพ และความรู้สึนึกคิด ซึ่งนำไปสู่การผลิต การจัดการและการบริหาร อาจมีนักวิชาการบางท่านมองแตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด แต่เมื่อสรุปแล้วจะเป็นการมองที่ตัวบุคคลและมองที่เป็นผลผลิตที่เกิดจากการจัดการของมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์

ทุกองค์กรต่างพยายามที่จะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์และกลยุทธ์ขององค์กร ทั้งในด้านการเป็นผู้นำตลาด การขยาย ส่วนแบ่งการตลาด การมีสินค้าหรือการบริการที่มีความแตกต่างจากคู่แข่ง การที่องค์กรจะบรรลุซึ่งเป้าหมายเหล่านั้นได้ องค์กรจะต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็มศักยภาพ และการที่องค์กรจะมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ องค์กรจะต้องมีรูปแบบที่สำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดแบบถาวร ที่มีผลต่อการปฏิบัติหรือประสบการณ์

๒. การฝึกอบรม เป็นแผนการและระบบการปรับปรุงพฤติกรรมซึ่งผ่านการเรียนรู้ หรือเป็นโปรแกรมหรือ รายการที่บุคคลสามารถพัฒนาไปในแต่ละระดับความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

^{๒๒} พยอม วงศ์สารศรี, *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏ สวดุสิต, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๒๓} เสนอ เตียววารี, *การบริหารงานบุคคล*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๖.

๓. การพัฒนา เป็นการเจริญเติบโตหรือการตระหนักถึงความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ของแต่ละบุคคล โดยผ่านการเรียนรู้และได้ประสบการณ์จากการเรียนรู้

๔. การศึกษา เป็นการพัฒนาการของการเรียนรู้ที่เป็นความนิยม และความเข้าใจที่เป็นความต้องการในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะต่างกับความรู้และทักษะที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับกิจกรรมในการดำเนินชีวิตเพียงอย่างเดียว^{๒๔}

ศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี ได้ศึกษาตัวแบบ กรอบแนวคิด และขอบเขตเนื้อหาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จากนักวิชาการหลายท่าน แล้วแสดงถึงรูปแบบของกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เหมาะสมกับเป้าหมายหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไว้ ดังนี้

๑. การพัฒนางาน หมายถึง งานในปัจจุบันที่บุคลากรทำอยู่ การพัฒนางานถูกจัดไว้คู่กับกิจกรรมการฝึกอบรม ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้มีความพร้อมในการทำงาน ด้วยวิธีการฝึกอบรมภาคทฤษฎีในห้องบรรยาย การฝึกปฏิบัติจริงในที่ทำงาน หรือด้วยการฝึกอบรมทางไกล ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากร มีความรู้ ทักษะ ทศนคติ และประสบการณ์ที่เอื้อต่อการทำงานในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. การพัฒนาปัจเจกบุคคล การศึกษา คือการสร้างการเรียนรู้เพื่องานในอนาคตที่เป็นไปตามเป้าหมาย เส้นทางเติบโตในตำแหน่งหน้าที่ เพื่อเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมในการไปทำงานหรือดำรงตำแหน่งในอนาคต

๓. การพัฒนาองค์กร การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดียิ่งขึ้น การทำให้เติบโตอย่างยั่งยืน การพัฒนาเน้นไปที่องค์กร เพื่อให้องค์กรปรับตัวได้ในทุกสถานการณ์ สำหรับขั้นตอนของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น^{๒๕}

นิสตากร เวชยานนท์ ได้แสดงโมเดลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกับกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ ซึ่งจะประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ต้องการในการพัฒนา กล่าวคือ การวิเคราะห์ถึงความต้องการในการพัฒนาเป้าหมายที่องค์กรต้องการจะบรรลุ ซึ่งเป้าหมายนั้นมักจะมาจากพันธกิจขององค์กร การกำหนดวัตถุประสงค์ ที่อาจใช้วิธีการสร้างภาพฝันความสำเร็จขององค์กรที่จะเกิดขึ้น เป็นการกำหนดจุดหมายร่วมกันในอนาคต ในการกำหนดภาพฝันความสำเร็จขององค์กรนั้นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

^{๒๔} พิชิต เทพวรรณ, การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์: แนวคิดและกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จทางการแข่งขัน, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๘.

^{๒๕} ศิริกัศสรค์ วงศ์ทองดี, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๓ ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๔-๑๔๕.

กับองค์กรควรที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ความคาดหวังมาตรฐาน ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เกณฑ์ในการปฏิบัติงาน หรือรูปแบบการปฏิบัติงาน ที่ดีที่สุดเอามาประมวล

ขั้นตอนที่ ๒ ประเมินสภาพปัจจุบันขององค์กร การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันเป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นและสำคัญที่สุดของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์ โดยการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับระดับผลของการปฏิบัติงานในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ ๓ สำรวจตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม รวมทั้งเทคโนโลยี สภาพภูมิศาสตร์

ขั้นตอนที่ ๔ เปรียบเทียบสิ่งที่องค์กรเป็นอยู่ และสภาพเป้าหมายที่องค์กรอยากจะเป็นบรรลุ และระบุถึงช่องว่างความแตกต่าง

ขั้นตอนที่ ๕ กำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว

ขั้นตอนที่ ๖ การนำเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ ๗ การประเมินความสำเร็จของกลยุทธ์

สรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะเกี่ยวข้องกับการที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทำงาน เพื่อให้บุคลากรในองค์กรได้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่องาน เพื่อให้งานในองค์กรเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขั้นตอนของการพัฒนาจะมุ่งหมายไปที่การสร้างกลยุทธ์ของการพัฒนา ได้แก่ การวิเคราะห์ สถานการณ์ปัจจุบันทั้งภายในและภายนอกองค์กรที่บุคลากรในองค์กรจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย การกำหนดเป้าหมาย และวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ร่วมกัน และการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และประการสุดท้ายคือการประเมินผลการ ดำเนินงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์^{๒๖}

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงในสังคมมีอัตราที่รวดเร็วมากกว่าในอดีตเนื่องจากผลกระทบด้านวิทยาการด้านความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควบคู่กับกระแสโลกาภิวัตน์ไม่ว่าจะเป็นระบบการสื่อสาร ระบบคอมพิวเตอร์รวมถึงเทคโนโลยีชีวภาพ ได้ส่งผลกระทบด้านความเป็นอยู่ของมนุษย์ในทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่ อาจทำให้เกิดปรากฏการณ์ “การตระหนกต่ออนาคต (Future Chock)” การรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว องค์กรต่าง ๆ จึงได้มีการจัดเตรียมการพัฒนาในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นการบริหาร ทรัพยากรมนุษย์จึงมีความสำคัญ ดังนี้

๑. ช่วยสร้างความเจริญเติบโตมั่นคงให้แก่องค์กร ในฐานะที่งานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะทำให้ได้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความพร้อมเข้ามาเพื่อขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรไปสู่ความสำเร็จได้

^{๒๖} นิสตาร์ก เวชยานนท์, การบริหารทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มมูลค่า, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เดอะ กราฟิ โก ซิสเต็มส์, ๒๕๕๙), หน้า ๔๑๑.

๒. ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เมื่อบุคลากรได้ปฏิบัติงานที่ตนเองมีความรู้ความสามารถ และยังสามารถส่งผลให้เกิดความทุ่มเท เสียสละ จงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น

๓. ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรตื่นตัวที่จะเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของตนเอง โดยอาศัยความรู้ความสามารถ และทักษะที่หลากหลาย

๔. ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมและประเทศชาติ โดยเฉพาะหากมีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีเยี่ยมจะช่วยเสริมให้บุคลากรมีคุณภาพ ก่อให้เกิดการจ้างงานและภาวะการมีงานทำ สร้างผลผลิตให้แก่องค์กรและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศชาติมากยิ่งขึ้น^{๒๗}

ความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์มีผลต่อบุคลากร ตลอดจนสังคมส่วนรวม จำแนกเป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านพนักงาน ทำให้พนักงานในองค์กรสามารถใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ช่วยให้พนักงานได้มีโอกาสนำเอาความรู้และความสามารถของตนเองมาใช้ในการที่รับผิดชอบได้อย่างเต็มความสามารถ เกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาสินค้าหรือบริการ พนักงานมีโอกาสและมีความก้าวหน้าในอาชีพ นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กรระหว่างพนักงานกับองค์กรร่วมกัน

๒. ด้านองค์กร ทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยองค์กรมีทิศทางหรือนโยบายการบริหารงานในลักษณะใดในปัจจุบันและในอนาคต ความพร้อมและความเพียงพอในเรื่องของจำนวนทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ในองค์กร จะสามารถทำให้องค์กรดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับการขยายหรือหดตัวขององค์กร ส่งผลให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปได้ตามทิศทางและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

๓. ด้านสังคม การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นพื้นฐานการพัฒนาระบบสังคมและเศรษฐกิจ เพราะหาก องค์กรเจริญเติบโต ก็จะส่งผลต่อการจ้างงาน ทำให้ประชาชนมีงานทำ มีอาชีพ มีรายได้ ในการหาเลี้ยงครอบครัว มีสวัสดิการที่ดี อันเป็นการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้กับสังคม และนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจของประเทศ ต่อไป^{๒๘}

สรุป การบริหารทรัพยากรมนุษย์ จัดเป็นทุนมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีนั้นจะส่งผลทำให้ผลิตผล และผลการปฏิบัติงานขององค์กรเพิ่มสูงขึ้น โดยที่ทุนมนุษย์จะสามารถสร้างคุณค่าโดยผ่านกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการสรรหาคัดเลือก การพัฒนาและการรักษา จะเห็นได้ว่าคุณค่าของทุนมนุษย์นั้นมีตั้งแต่ระดับต่ำ

^{๒๗} วิลาวรรณ รัตพิศาล, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๒๘} พิชิต เทพวรรณ, การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์: แนวคิดและกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จทางการแข่งขัน, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖.

คือ สามารถส่งมอบสินค้าและบริการให้กับลูกค้าตามภารกิจในตำแหน่ง หรือถ้าองค์กรมีการจัดการทุนมนุษย์อย่างดี ทุนมนุษย์นั้นก็จะมีระดับ คือ นอกจากจะส่งมอบคุณค่าแล้ว ยังจะเพิ่มคุณค่าและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้ามากขึ้น แต่ถ้าองค์กรที่ใช้การบริหารทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์ คุณค่านั้นก็จะถูกยกระดับขึ้นมาเป็นการสร้างคุณค่าใหม่ให้กับองค์กร อาจนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ซึ่งทำให้องค์กรก้าวกระโดดเหนือคู่แข่ง ทำให้องค์กรเกิดความได้เปรียบในการแข่งขันและนำไปสู่ความยั่งยืน ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้น ตัวการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นถือว่าเป็นสมรรถนะที่สำคัญขององค์กร

หลักการในการบริหารทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรมีวิธีการที่หลากหลาย หากองค์กรสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของบุคคลและภารกิจขององค์กร จะทำให้องค์กรได้บุคลากรที่มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการงาน เพราะบุคลากรทุกคนมีศักยภาพของตนเอง ที่สามารถพัฒนาให้เพิ่มพูนขึ้นได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติ หากมีแรงจูงใจที่ดีพอ^{๒๙} ดังนั้น ในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลนั้น องค์กรจะต้องดำเนินการทุกด้านอย่างบูรณาการ

พรหมวิหาร ๔ ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์

สำหรับนักบริหารที่จะปกครองคนได้จะต้องมีคุณธรรมที่เรียกว่าธรรมของผู้ใหญ่ คือมีทั้งความรัก ความสงสาร เอื้ออาทร และทำใจให้เป็นกลาง นั่นคือ การใช้อำนาจหน้าที่หรือใช้พระเดชมีพระคุณควบคุมการบริหาร เรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ^{๓๐}

๑. เมตตา ได้แก่ ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดขึ้นได้หากนักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเอง นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย

๒. กรุณา ได้แก่ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารหวั่นใจและคิดหาทางช่วยเหลือแก้ไข ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อยอมรับความเห็นของคนอื่น กรุณาต่างจากเมตตาตรงที่ว่า กรุณาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดด้อยของคนอื่น ส่วนเมตตาเกิดขึ้นเมื่อมองจุดดีของเขา เช่นเราเห็นเด็กน้อยหน้าตาน่ารักเดินมา เรามีจิตเมตตาเขาเมื่อเด็กนั้นหกล้มปากแตกเรามีจิตกรุณาต่อเขา

^{๒๙} สุภาวดี ขุนทองจันทร์, การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๙), หน้า ๒๘.

^{๓๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, หน้า ๔๐-๔๑).

๓. **มุทิตา** ได้แก่ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข นักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงาน มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบทมมีเขา ไม่กีดกันใครแต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และพลอยยินดีชื่นชมในความก้าวหน้าของคนร่วมงาน มุทิตาจะทำให้ลายความริษยาในใจนักบริหาร ถ้านักบริหารมีจิตริษยาลูกน้องเสียแล้ว ลูกน้องจะรับรู้ความริษยานั้น และจะไม่ทุ่มเททำงานให้

๔. **อุเบกขา** ได้แก่ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่ง นั่นคือ มีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญคือนักบริหารต้องรู้เท่าทันผู้ร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจจะวางเฉยได้เหมือนกัน แต่การวางเฉยเช่นนั้นเรียกว่า “อัญญาอุเบกขา” คือ วางเฉยเพราะโง่งมไม่ใช่สิ่งที่ดี นักบริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญา คือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น นักบริหารต้องลงไปห้ามทัพทันทีและจัดการลงโทษคนผิดตามความเหมาะสม นักบริหารต้องไม่นั่งดูลูกน้องทะเลาะกันแล้วเอาตัวรอดคนเดียว

สรุปว่า พรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นธรรมอยู่อย่างประเสริฐ ซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจ และกำกับความประพฤติ เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้อ่านาจิตตุนิยมบีบรัดให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนให้สามารถรักและเมตตาแม้แต่ศัตรูเราก็ยอมได้ จะได้ชื่อว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า “พึงเมตตาให้แม้แก่โจรผู้กำลังตัดหรือเลื่อยอวัยวะ เช่น แขนหรือขาของตน ใครมีความโกรธต่อโจรผู้กำลังกระทำการดังกล่าวนั้นก็ไม่ใช่ว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า”

สังคหัตถ์ ๔ ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์

เคล็ดลับในการครองใจคน หรือ “พุทธวิธีครองใจคน” เรียกว่าสังคหัตถ์มี ๔ ประการคือ

๑. **ทาน** คือ การให้ พอให้แล้ว เขาได้สิ่งที่เขาต้องการ เขาก็จะมีความรักเราขึ้นมาการให้ทาน ไม่ได้หมายถึงการให้วัตถุสิ่งของ หรือเรียกว่า "อามิสทาน" แต่เพียงอย่างเดียว ทว่า ยังหมายรวมถึงการให้ความรู้เป็นทานด้วย หากเป็นความรู้ทางโลก เรียกว่า "วิทยาทาน" แต่หากเป็นความรู้ทางธรรมก็เรียกว่า "ธรรมทาน" นอกจากนี้ยังมีการให้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง นั่นก็คือ การให้อภัย ไม่ถือโกรธเคืองกันมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อกันหรือเรียกว่า "อภัยทาน"

๒. **ปิยวาจา** คือ การพูดถ้อยคำที่เป็นที่รัก คำพูดนี้มีความสำคัญมาก จะทำให้คนรักเราหรือเกลียดเราก็ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักการพูดไว้ดังนี้ (๑) ต้องเป็นคำจริง (๒) เป็นคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน (๓) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ (๔) พูดด้วยจิตเมตตา (๕) พูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่ นอกจากการพูดจาไพเราะแล้ว จะต้องมีความเสียงด้วย เช่น มีศรี มีคะ คำพูดที่ไพเราะ

มีทางเสียงนั้นก็เหมือนทองหยอดที่มีจ้อยน้อย ๆ ก็เหมือนถ้อยคำที่ไพเราะ ๆ เมื่อพูดไปแล้ว คำพูดก็หวาน มีทางเสียงเหนียวใจคนให้มาติดอยู่ที่เรา

๓. อัตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ ในข้อนี้ แยกได้ ๒ ประเด็น คือ (๑) การทำตัวของเราให้เป็นคนมีประโยชน์ (๒) การสร้างประโยชน์ให้กับคนอื่น คือ เราจะต้องฝึกตัวของเราเอง ให้เป็นคนมีประโยชน์ เพราะถ้าคนไหนเป็นคนที่มีประโยชน์ คน ๆ นั้นจะเป็นที่รักของคนอื่น และต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมด้วย เพราะเราจะเป็นคนเก่งอย่างเดียวไม่พอแต่ต้องเป็นคนดีด้วย เมื่อเราฝึกตัวเองให้เป็นคนมีประโยชน์แล้ว ก็ต้องสร้างประโยชน์ให้กับคนอื่นด้วยให้ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีน้ำใจ ไม่ตรีต่อกัน เห็นอะไรช่วยได้ก็ช่วยไม่นิ่งเฉยดูตาย ก็จะเป็นที่รักของคนทั่วไป แม้แต่ในสังคมที่ถูกยกย่องให้เกียรติยอมเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่หมู่ชนนั้น ๆ

๔. สมานัตตา การวางตนให้สม่ำเสมอ หมายถึง การวางตัวของเราให้สมกับฐานะและบทบาทของตัวเอง แต่ละคนก็จะมีหลายฐานะในตัวเอง ดังนั้น เราจะต้องศึกษาว่าในแต่ละฐานะที่เราเป็นอยู่มีหน้าที่อะไรบ้าง เมื่อศึกษาแล้วก็ต้องปฏิบัติตามหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์ ถ้าทำได้เช่นนี้ เราก็จะเป็นที่รักของคนรอบข้าง แต่ถ้าใครเป็นโจรอยู่ ก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องวางตัวให้สมกับที่เป็นโจร อันนี้ไม่ถือว่าสมานัตตา เพราะสมานัตตายังหมายรวมถึงการทำตนให้สมกับที่เป็นคน ก็คือการปฏิบัติตนให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ^{๑๑}

สรุป สังคหัตถ์ ๔ เป็นหลักผูกใจหรือยึดเหนี่ยวจิตใจคนในองค์กรได้ทั้งหมด เพราะคนในองค์กรมักมีความรู้สึกรักความพึงพอใจที่ผู้นำและผู้ร่วมงานในองค์กรมีหลักธรรมประจำใจ และเป็นที่น่าสังเกตว่าหากบุคคลใดขาดองค์ประกอบของหลักสังคหัตถ์ ๔ ข้อใดข้อหนึ่ง ผลทางสถิติชี้ชัดว่าคนในองค์กรไม่มีความพึงพอใจและมักจะแปรผลตามกับปัญหาในองค์กร แสดงให้เห็นว่าหลักสังคหัตถ์ ๔ สำคัญมากเพียงใดและต้องปฏิบัติตามธรรมนั้นให้ครบองค์ธรรมนั้นด้วย

อิทธิบาทธรรม ๔ ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์

อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อถึงฝั่งจากที่ไม่ใช่ฝั่ง (ให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งเป็นธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้น ๆ ซึ่งมี ๔ ข้อดังนี้ คือ

๑. ฉันทะ (มีใจรัก) คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจ หรืองานที่ทำ มีใจรักแต่ทำพอให้เสร็จ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัล หรือผลกำไร

๒. วิริยะ (พากเพียรทำ) คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย

^{๑๑} วชิร โชติรัตน์, “พุทธวิธีครองใจคน สังคหัตถ์ ๔”, จุลสารบัณฑิตถาวร, (๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๑) : ๑๔.

๓. จิตตะ (เอาจิตฝึกฝน) คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ

๔. วิมังสา (ใช้ปัญญาสอบสวน) คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ และตรวจตราหาเหตุผลตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น^{๓๒}

สรุปได้ว่า บุคคลากรขององค์กรต้องใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งที่ทำ ตลอดจนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ เพื่อพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตก และตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่างก็เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ดีขึ้น เพียงแต่ตามทฤษฎีตะวันตกเน้นการพัฒนาแบบสนองความต้องการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและกลุ่มของตนให้ได้มากที่สุด และจำต้องคิดค้นหาทฤษฎีใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการในพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมีปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นกระบวนการทางการบริหารที่จะสรรหาและคัดเลือกบุคลากรมาปฏิบัติงาน โดยให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถด้วยความเต็มใจ ทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีความคิด ซึ่งมีศักยภาพในตัวเองที่แต่ละคนแตกต่างกันทั้งในด้านความรู้ ด้านทักษะและเจตคติและมีความสามารถในการปฏิบัติงานหรือผลที่ได้จากการปฏิบัติงานก็แตกต่างกันด้วย ทั้งสองประเด็นนี้จึงต้องนำมาพิจารณาร่วมกันเพราะผลจากการปฏิบัติงานจะสะท้อนศักยภาพของมนุษย์และกระบวนการทำงาน ถ้าสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามนุษย์มีศักยภาพเพียงใดผลปฏิบัติงานเป็นเช่นไร แล้วก็สามารถที่จะดำเนินการพัฒนาหรือดึงศักยภาพของมนุษย์ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กร

บรรณานุกรม

ไกรยุทธ ธีรยาคีนันท์. แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษาและฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
จิระ หงส์ดารมภ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หน่วยที่ ๑-๖” . เอกสารประกอบการสอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

- เชาว์ โรจนแสง. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. เอกสารชุดวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๕๔.
- ณัฐพันธ์ เชนนันท์. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๕.
- ทองศรี กำภู ณ อยุธยา. การบริหารงานบุคคลในแนวทางใหม่, พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๔.
- ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- นรา ขำคม. “การจัดการทรัพยากรมนุษย์ในอุตสาหกรรมโรงแรมขนาดเล็ก”. วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- นิสสารก์ เวชยานนท์. การบริหารทุนมนุษย์เชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มมูลค่า. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์, ๒๕๕๙.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับสังคมอุตสาหกรรมในทศวรรษหน้า”. เอกสารประกอบ การสัมมนา. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยครูจันทระเกษมและวิทยาลัยครูพระนคร, ๒๕๓๔.
- พยอม วงศ์สารศรี. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๔.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙.
- พิชิต เทพวรรณ. การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์: แนวคิดและกลยุทธ์เพื่อความสำเร็จในการแข่งขัน. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๔.
- วัฒนา โมรากุล. “ความพึงพอใจของบุคลากรต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕.
- วัชรวิ โชติรัตน์. “พุทธวิธีครองใจคน สังคหวัด ๔”. จุลสารบัณฑิตถาวร. ๒๒ ตุลาคม ๒๕๕๑.
- วิลาวรรณ รพีพิศล. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: วิจิตรหัตถกร, ๒๕๕๐.
- วีระ อำพันสุข. พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: เอราวันการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๓ ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

สุภาวดี ขุนทองจันทร์. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ**. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๙.

เสนาะ ตีเียว. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๒.

Dubrin J. Andrew and Duane Ireland, **Management Organization**. 2nded. Ohio: South Western Publishing Co., 1993.

E.N. Chapmen. **Supervisor Survival Kit**. 2nded. California: Science Research Associates Inc, 1995.

Herbert A Simon. **Administrative Behavior**. New York: The Free press, 1976.

J.W. Getzels and E.G Guba. **Social Behavior and the Administrative process**. School Review, 1957.

Kae H. Chong. **Management: Critical Success Factor**. (Boston: Alyn and Bacon. Inc., 1987.

Thomas J. Sergiovanni. Martin Burlingame. Fred D. Coombo, and Paul W. Thurston, **Education Governance and Administration**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc., 1980.

กรรณิการ์ สุวรรณศรี. **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://pws.npru.ac.th/kannika/data/files> [๑ ตุลาคม ๒๕๖๖].

"**การบริหารทรัพยากรมนุษย์**". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.enablesurvey.com/article-detail/303925a5-41b5-417f-9664-92b44def0cce/human-resource-management> [๑ ตุลาคม ๒๕๖๖].

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจ
ของประชาชน เขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร
Four Brahmavihara, Family Relationship and Psychological
Well-being of People at Ladphrao District, Bangkok

พระใหม่ เพ็ญบุญ*

Phra Mai Penboon

สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Master of Science (Community Psychology), Major Field Community Psycholog, Kasetsart University

ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน**

Theerapat Wongkumsin

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Kasetsart University, Thailand

E-mail: ocean99ocean@gmail.com, teerawat@aru.ac.th

Received: July 20, 2023

Revised: August 07, 2024

Accepted: August 09, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาระดับพรหมวิหาร ๔ ระดับสัมพันธภาพในครอบครัว และระดับความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตลาดพร้าว (๒) เพื่อเปรียบเทียบความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตลาดพร้าว ตามปัจจัยส่วนบุคคล (๓) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรหมวิหาร ๔ กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว และ (๔) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพ ในครอบครัว กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ประชาชน เขตลาดพร้าว จำนวน ๔๐๐ คน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ค่า F-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

* พระใหม่ เพ็ญบุญ Phra Mai Penboon นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ M.A. Student, of Science (Community Psychology), Major Field Community Psycholog, Kasetsart University

** รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน Ascc.Prof.Dr.Theerapat Wongkumsin อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Advisor Independent Study

ผลการวิจัยพบว่า (๑) พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (๒) ประชาชนที่มีเพศ อาชีพ ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย และวิถีเดินทางไปทำงาน แตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) พรหมวิหาร ๔ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ และ (๔) สัมพันธภาพในครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑

คำสำคัญ: พรหมวิหาร ๔; สัมพันธภาพในครอบครัว; ความผาสุกทางจิตใจ

Abstract

The objectives of this research were to: (1) study the levels of Four Brahmavihara, family relationship and psychological well-being of people at of Ladphrao District, Bangkok; (2) compare psychological well-being of people at of Ladphrao District, Bangkok by personal factors; (3) study the relationship between four Brahmavihara and psychological well-being of people at Ladphrao District, Bangkok; and 4) study the relationship between family relationships and psychological well-being of people at of Ladphrao District, Bangkok. The samples were consisted of 400 working age people at of Ladphrao District, Bangkok. Data were collected by questionnaires. Data analysis used by a statistical package program. The statistical methods used by percentage, mean, standard deviation, t-test, F-test and Pearson's product moment correlation coefficient.

Results showed that: (1) four Brahmavihara, family relationships and psychological well-being of people at of Ladphrao District, Bangkok were the relatively high level; (2) the people at of Ladphrao District, Bangkok had difference in sex, occupation, income-expense balance and traveling to work had difference psychological well-being with statistically significant at .05 level; (3) four Brahmavihara positively related to psychological well-being of working age people at of Ladphrao District, Bangkok with statistically significance at .01 level; and 4) family relationships positively related to psychological well-being of working age people at of Ladphrao District, Bangkok with statistically significance at .01 level.

Keywords: Four Brahmavihara; Family Relationship; Psychological Well-being

บทนำ

ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีแนวโน้มจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รุนแรง และฉับพลันในหลากหลายมิติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคตการพัฒนาประเทศไทยเป็นอย่างมาก การวิเคราะห์เงื่อนไขและสถานการณ์ภายในประเทศในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะในเชิงโครงสร้าง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อบ่งชี้และประเมินโอกาสและความเสี่ยงของประเทศในด้านต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดทำแผนพัฒนาชาติ ระยะ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ ร่างยุทธศาสตร์ชาติจัดทำขึ้นมาเพื่อการพัฒนาในระยะยาว ซึ่งต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาประเทศให้บรรลุซึ่งเป้าหมายการสร้างและรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติในการที่จะให้ประเทศไทยมีความมั่นคงในทุกด้าน คนในชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมั่งคั่ง และประเทศชาติสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน^๑

การพัฒนาชาติจะสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญกับประชาชนในชาติ เพราะการพัฒนาใด ๆ ที่เกิดขึ้นได้นั้น ก็ต้องอาศัยประชาชนคนในชาติที่จะเป็นแรง เป็นกำลัง ผลักดันให้ประเทศชาติเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามนโยบายที่ส่วนงานราชการได้แถลงออกมา หากต้องการให้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ประสบความสำเร็จ จะต้องทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่น และพร้อมที่จะพัฒนาชาติไปพร้อมกับหน่วยงานรัฐบาล และต้องเป็นพันธกิจที่สามารถทำให้เกิดขึ้นจริงได้ เช่น พัฒนาคณะและสังคมให้มีคุณภาพเต็มศักยภาพและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง หรือ จัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันและมีความมั่นคงในชีวิต และหากได้นำหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา สัมพันธภาพในครอบครัว ความผาสุกทางจิตใจอาจจะ เป็นอีกหนึ่งในหลายปัจจัยที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้เป็นตัวชีวิตได้บ้างว่าสามารถพัฒนาให้เกิดความสุขขึ้นได้^๒

ความผาสุกทางจิตใจ เป็นความสมดุลทางจิตใจระหว่างความรู้สึกทางด้านบวกและความรู้สึกทางด้านลบ สภาวะทางจิตใจของบุคคลอันเป็นภาวะทางจิตที่ดี มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิต ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับการที่บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถจัดการกับความรู้สึกทั้งทางบวกและทางลบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสอดคล้องกับความต้องการและความสำเร็จตามเป้าหมาย มีมุมมองสภาพ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๒๒.

^๒ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๗.

แวดล้อม สถานการณ์ และประสบการณ์ในแง่ที่ดี ดังนั้น การมีสุขภาวะทางจิตที่ดีของ Dupuy^๓ จึงหมายถึง การที่มีความพึงพอใจในชีวิต สามารถควบคุมตนเองได้ เปี่ยมด้วยชีวิตชีวา มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และ มีความกังวลหรือความซึมเศร้าน้อย ดังนั้น การที่ประชาชนมีความผาสุกทางจิตใจ จะทำให้เกิดความ พึงพอใจ และความสุขในการดำรงชีวิต สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สามารถดูแลช่วยเหลือตนเอง มีจิตใจที่เบิกบาน รู้สึกตนเองมีคุณค่า

พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมคำสอนที่มีประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตได้จริง เป็นหลักธรรม ที่จะต้องมีไว้ในจิตใจของทุกคนเพื่อเป็นหลักแห่งจิตใจ ช่วยควบคุมความประพฤติทางการพูด และการ กระทำให้ดี เมื่อนำหลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ มาใช้จึงเป็นการช่วยให้ประชาชนเกิดการพัฒนาดตนเอง ในทางที่ดี มีความเห็นอก เห็นใจ ซึ่งกันและกัน เคารพนับถือกัน ช่วยเหลือกัน และช่วยพัฒนาให้ครอบครัว มีความสุข สงบมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสัมพันธภาพของทุกคนในครอบครัว^๔

สัมพันธภาพในครอบครัว เป็นลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวซึ่งมีการแสดงออก ถึงความผูกพันรักใคร่เอื้ออาทร มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกในครอบครัว มีความห่วงใยรักใคร่ ผูกพันกัน เข้าอกเข้าใจในความรู้สึก เอาใจใส่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปรับตัวเข้าหากันระหว่าง สมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน การพูดคุย ปกปักรักษาหรือ และ ตัดสินใจในเรื่องสำคัญ การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ที่เหมาะสม^๕ ดังนั้น การที่ประชาชนมีสัมพันธภาพในครอบครัว จึงช่วยให้สุขภาพกาย และสุขภาพใจของ ประชาชน และครอบครัวแข็งแรงสมบูรณ์ โดยมีความรัก และความผูกพันที่ช่วยให้บรรยากาศภายในบ้าน เต็มไปด้วยความอบอุ่น ทำให้รู้สึกสบายกาย และสบายใจมากยิ่งขึ้น

สำนักงานเขตลาดพร้าวรับนโยบายจากรัฐบาลมาพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ประชาชนที่พักอาศัย ในเขตลาดพร้าวมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นประชากรที่มีคุณภาพของประเทศชาติ ด้วยวิสัยทัศน์ (Vision) ที่มุ่งมั่นพัฒนาสู่ความเป็นเขตที่น่าอยู่ ชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง มีคุณธรรมเพียบพร้อมด้วยบริการที่ เป็นเลิศ^๖ อย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในเขตลาดพร้าว โดยนำ หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ มาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตลาดพร้าวให้มีความสุข

^๓ Bradburn, N, *The Structure of Psychological Well-being*, (Chicago: Aldine, 1969), p 57.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๘.

^๕ สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, *การพัฒนาชุมชนที่เอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๒), หน้า ๑๔.

^๖ สำนักงานเขตลาดพร้าว, *รายงานประจำปี ๒๕๖๕*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตลาดพร้าว, ๒๕๖๕), หน้า ๑๙.

ในการทำงานและใช้ชีวิต รวมถึงการเข้าใจถึงสัมพันธภาพในครอบครัว เพื่อเป็นแนวทางวิธีมาช่วยพัฒนาประชาชนในเขตลาดพร้าวให้ได้พบกับความสุข เมื่อสัมพันธภาพในครอบครัวมีความราบรื่น ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวนั้น ๆ เกิดความผาสุกทางจิตใจ เพราะความสุขนั้นจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ดีและยั่งยืน

ดังนั้น ผู้วิจัย สนใจที่จะศึกษาหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว ที่ส่งผลให้เกิดความผาสุกทางจิตใจ ด้วยพื้นฐานที่ว่าเมื่อนุชนิยมหลักในการดำเนินชีวิต มีความรักใคร่สามัคคีกัน จะนำไปสู่ความสุขทางใจและจะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพตามที่คาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลให้ภาพรวมของประเทศชาติมีการพัฒนาตามที่ได้มุ่งหวัง

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาระดับพรหมวิหาร ๔ ระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและระดับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว
๒. เพื่อเปรียบเทียบความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว ตามปัจจัยส่วนบุคคล
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรหมวิหาร ๔ กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว
๔. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๓,๑๕๔ คน^๗

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนเขตลาดพร้าว จำนวน ๔๐๐ คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (๑๙๗๓) การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ สถานภาพสมรส ที่พักอาศัย กรรมสิทธิ์ในที่พักอาศัย ระดับการศึกษา ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย การเดินทางไปทำงาน

^๗ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๕), หน้า ๑๕.

จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนภาระในครอบครัวที่ต้องดูแล และภาวะสุขภาพ ใช้ข้อคำถาม โดยมีลักษณะของข้อคำถามแบบให้เลือกตอบได้ข้อใดข้อหนึ่ง และเติมข้อมูลลงในช่องว่าง

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามพรหมวิหาร ๔ เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยยึดตามแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) แบ่งองค์ประกอบออกเป็น ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ใช้ข้อคำถาม โดยมีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริงปานกลาง เป็นจริงน้อย และเป็นจริงน้อยที่สุด

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามสัมพันธภาพในครอบครัว เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยยึดตามแนวคิดของสถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล (๒๕๖๒) แบ่งองค์ประกอบออกเป็น ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน การพูดคุยปรึกษาหารือและตัดสินใจในเรื่องสำคัญ การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร และการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ใช้ข้อคำถาม โดยมีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริงปานกลาง เป็นจริงน้อย และเป็นจริงน้อยที่สุด

ส่วนที่ ๔ แบบสอบถามความผาสุกทางจิตใจ เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยยึดตามแนวคิดของ Ryff (๑๙๘๙) แบ่งองค์ประกอบออกเป็น ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ การยอมรับตนเอง การมีความสัมพันธ์ทางที่ดีต่อผู้อื่น ความเป็นตัวของตัวเองความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม การมีจุดหมายในชีวิต และความเจริญงอกงามของบุคคล ใช้ข้อคำถาม โดยมีลักษณะเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ได้แก่ เป็นจริงมากที่สุด เป็นจริงมาก เป็นจริงปานกลาง เป็นจริงน้อย และเป็นจริงน้อยที่สุด

๓. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปดำเนินการหามาตรฐานของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๑ การหาความเที่ยงตรง (Validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องไปเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาการวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของคำถามในแต่ละข้อ ว่าตรงตามจุดหมายของการวิจัยครั้งนี้หรือไม่ หลังจากนั้นจึงนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อดำเนินการในขั้นต่อไป

๓.๒ การหาความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการทดลองใช้ (Try-out) กับประชากรชุมชนวังทองหลาง ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการวิจัย จำนวน ๓๐ คน แล้วจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมั่นเป็นรายข้อ (Item Analysis) และทั้งฉบับ โดยวิธีการ Cronbach's Alpha Coefficient ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปได้ค่าความเชื่อมั่นพบว่า พรหมวิหาร ๔ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๓๕ สัมพันธภาพในครอบครัว ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๕๖ และความผาสุกทางจิตใจ ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๗๒

๔. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๔.๑ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ระดับพรหมวิหาร ๔ ระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและระดับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๔.๒ สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับการทดสอบสมมติฐานการศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ t-test, F-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาระดับพรหมวิหาร ๔ ระดับสัมพันธภาพในครอบครัวและระดับความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว ผลการศึกษาพบว่า

๑. ประชาชน เขตตลาดพร้าว ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๐๐ มีอายุ ๖๑-๗๐ ปี จำนวน ๑๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗๕ มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๕ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๕ มีที่พักอาศัย เป็นบ้านเดี่ยว จำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๒๕ มีกรรมสิทธิ์ในที่พักอาศัยเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ จำนวน ๒๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๗๕ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗๕ มีรายรับมากกว่ารายจ่าย จำนวน ๑๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕๐ เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จำนวน ๑๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗๕ มีสมาชิกในครอบครัว ๔ คน จำนวน ๙๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๒๕ ไม่มีภาระในครอบครัวที่ต้องดูแล จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๐ และไม่มีโรคประจำตัว จำนวน ๒๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๕๐

๒. พรหมวิหาร ๔ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X}=๔.๑๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเมตตา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=๔.๔๔$) รองลงมา คือ ด้านมุทิตา ($\bar{X}=๔.๓๖$) ด้านกรุณา ($\bar{X}=๔.๐๕$) และด้านอุเบกขา ($\bar{X}=๓.๖๖$) ตามลำดับ

๓. สัมพันธภาพในครอบครัว ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X}=๓.๘๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=๔.๑๙$) รองลงมา คือ ด้านการพูดคุย ปรึกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ($\bar{X}=๔.๐๐$) ด้านการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ($\bar{X}=๓.๘๔$) และด้านการใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน ($\bar{X}=๓.๔๒$) ตามลำดับ

๔. ความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($\bar{X}=๔.๐๐$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=๔.๑๓$) รองลงมา คือ ด้านความเจริญงอกงามของบุคคล ($\bar{X}=๔.๐๗$) ด้านความเป็นอิสระแห่งตน ($\bar{X}=๔.๐๐$) ด้านการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น ($\bar{X}=๓.๙๖$) ด้านการยอมรับตนเอง ($\bar{X}=๓.๙๕$) และด้านความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=๓.๘๘$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๑ ระดับพรหมวิหาร ๔ ระดับสัมพันธ์ภาพในครอบครัวและระดับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว

ตัวแปร	Mean	S.D.	ระดับ
พรหมวิหาร ๔	๔.๑๓	๐.๕๒	ค่อนข้างสูง
สัมพันธ์ภาพในครอบครัว	๓.๘๖	๐.๗๑	ค่อนข้างสูง
ความผาสุกทางจิตใจ	๔.๐๐	๐.๕๕	ค่อนข้างสูง

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อเปรียบเทียบความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว ตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีเพศ อาชีพ ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย และวิถีเดินทางไปทำงานแตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ประชาชนที่มีอายุ สถานภาพสมรส ที่พักอาศัย กรรมสิทธิ์ในที่พักอาศัย ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนภาระในครอบครัวที่ต้องดูแล และภาวะสุขภาพ แตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๒ เปรียบเทียบความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว ตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปร	t	F	P	สรุปผล
๑. เพศ	๐.๕๘*		๐.๐๔*	แตกต่างกัน
๒. อายุ		๑.๙๖๕	.๐๙๙	ไม่แตกต่างกัน
๓. อาชีพ		๒.๖๑๓	.๐๓๕*	แตกต่างกัน
๔. สถานภาพสมรส		.๓๐๖	.๗๓๗	ไม่แตกต่างกัน
๕. ที่พักอาศัย		.๗๑๗	.๔๘๙	ไม่แตกต่างกัน
๖. กรรมสิทธิ์ในที่พักอาศัย		๑.๗๖	๐.๕๖	ไม่แตกต่างกัน
๗. ระดับการศึกษา		๑.๕๑๔	.๒๑๐	ไม่แตกต่างกัน
๘. ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย		๑๓.๙๙๘	.๐๐๐*	แตกต่างกัน
๙. วิถีเดินทางไปทำงาน		๙.๔๘๗	.๐๐๐*	แตกต่างกัน

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว ๒๐๕

๑๐. จำนวนสมาชิกในครอบครัว		.๓๔๐	.๘๕๑	ไม่แตกต่างกัน
๑๑. จำนวนภาระในครอบครัวที่ต้องดูแล		.๗๗๕	.๕๐๙	ไม่แตกต่างกัน
๑๒. ภาวะสุขภาพ		-๑.๐๔	๐.๒๖	ไม่แตกต่างกัน

* หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรหมวิหาร ๔ กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว

ผลการศึกษาพบว่า พรหมวิหาร ๔ โดยรวม มีความสัมพันธ์กับความผาสุกทางจิตใจ ด้านการยอมรับตนเอง ด้านการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น ด้านความเป็นอิสระแห่งตน ด้านความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต ด้านความเจริญงอกงามของบุคคล และโดยรวม อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ประชาชนที่มีพรหมวิหาร ๔ โดยรวม สูงขึ้นยังมีความผาสุกทางจิตใจสูงขึ้น

ตารางที่ ๓ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างพรหมวิหาร ๔ กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน

พรหม วิหาร ๔	ความผาสุกทางจิตใจ													
	y๑		y๒		y๓		y๔		y๕		y๖		y	
	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P
X๑	.๔๑๑**	.๐๐๐	.๔๕๗**	.๐๐๐	.๔๕๐**	.๐๐๐	.๔๑๑**	.๐๐๐	.๓๐๓**	.๐๐๐	.๓๙๔**	.๐๐๐	.๔๘๓**	.๐๐๐
X๒	.๔๗๓**	.๐๐๐	.๔๙๕**	.๐๐๐	.๕๓๕**	.๐๐๐	.๕๕๐**	.๐๐๐	.๔๑๘**	.๐๐๐	.๕๐๑**	.๐๐๐	.๕๙๓**	.๐๐๐
X๓	.๕๐๓**	.๐๐๐	.๕๐๙**	.๐๐๐	.๕๔๓**	.๐๐๐	.๕๐๕**	.๐๐๐	.๔๑๘**	.๐๐๐	.๔๙๖**	.๐๐๐	.๕๙๔**	.๐๐๐
X๔	.๕๑๗**	.๐๐๐	.๕๓๖**	.๐๐๐	.๕๓๐**	.๐๐๐	.๖๐๔**	.๐๐๐	.๔๑๓**	.๐๐๐	.๔๔๓**	.๐๐๐	.๖๐๘**	.๐๐๐
X	.๕๘๕**	.๐๐๐	.๖๑๒**	.๐๐๐	.๖๓๑**	.๐๐๐	.๖๔๔**	.๐๐๐	.๔๗๙**	.๐๐๐	.๕๖๒**	.๐๐๐	.๗๐๑**	.๐๐๐

** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑

วัตถุประสงค์ที่ ๔ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว กับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว

ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว โดยรวม มีความสัมพันธ์กับความผาสุกทางจิตใจ ด้านการยอมรับตนเอง ด้านการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น ด้านความเป็นอิสระแห่งตน ด้านความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต ด้านความเจริญงอกงามของบุคคล และโดยรวม อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หมายความว่า ประชาชนที่มีสัมพันธภาพในครอบครัว โดยรวม สูงขึ้นยังมีความผาสุกทางจิตใจสูงขึ้น

ตารางที่ ๔ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับความผาสุกทางจิตใจ
ของประชาชน

สัมพันธภาพ ในครอบครัว	ความผาสุกทางจิตใจ													
	y๑		y๒		y๓		y๔		y๕		y๖		y	
	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P	r	P
a๑	.๔๖๕**	.๐๐๐	.๕๐๒**	.๐๐๐	.๔๕๐**	.๐๐๐	.๕๐๔**	.๐๐๐	.๓๙๑**	.๐๐๐	.๔๔๖**	.๐๐๐	.๕๕๒**	.๐๐๐
a๒	.๕๐๙**	.๐๐๐	.๕๒๖**	.๐๐๐	.๕๑๖**	.๐๐๐	.๔๘๗**	.๐๐๐	.๓๘๓**	.๐๐๐	.๔๘๔**	.๐๐๐	.๕๗๙**	.๐๐๐
a๓	.๔๖๘**	.๐๐๐	.๔๘๕**	.๐๐๐	.๔๗๓**	.๐๐๐	.๔๒๔**	.๐๐๐	.๓๗๖**	.๐๐๐	.๔๘๖**	.๐๐๐	.๕๕๒**	.๐๐๐
a๔	.๔๘๖**	.๐๐๐	.๕๑๒**	.๐๐๐	.๔๙๒**	.๐๐๐	.๕๒๙**	.๐๐๐	.๓๙๒**	.๐๐๐	.๔๘๓**	.๐๐๐	.๕๗๘**	.๐๐๐
a	.๕๓๗**	.๐๐๐	.๕๖๔**	.๐๐๐	.๕๓๘**	.๐๐๐	.๕๔๓**	.๐๐๐	.๔๓๐**	.๐๐๐	.๕๒๙**	.๐๐๐	.๖๒๗**	.๐๐๐

** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑

อภิปรายผลการวิจัย

๑. พรหมวิหาร ๔ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐหลักของการประพฤติตนที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมอันประเสริฐประจักษ์ ธรรมที่เป็นหลักกำกับความประพฤติที่จำเป็นต้องมีไว้ เพื่อการดำเนินชีวิตอันหมดจด และประพฤติ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์ ต่อสัตว์ด้วยความชอบธรรม เป็นหลักธรรมที่มีไว้ใช้ในชีวิตรประจำวัน ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเหมาะสม ช่วยให้ผู้บุคคลในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติในทางอันประเสริฐทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น ดังนั้น พรหมวิหาร ๔ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม จึงอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

๑.๑ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีพรหมวิหาร ๔ ด้านเมตตา อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมตตา เป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เป็นความปรารถนาหรือความประสงค์อันเกิดขึ้นในจิตที่จะยังให้ผู้อื่นมีความสุข ภายใต้จิตอันบริสุทธิ์ อันจักนำไปสู่การเกิดความกรุณาต่อไปซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทตโต)^๔ ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ นำหลักพรหมวิหารธรรม ด้านเมตตา มาใช้ในการสร้างสันติสุข ในระดับมาก

^๔ พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทตโต), “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศักยภาพ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

๑.๒ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีพรหมวิหาร ๔ ด้านกรุณา อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก กรุณา เป็นความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน เป็นความปรารถนาที่จะช่วยหรือสงเคราะห์ให้ผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ บนพื้นฐานจิตใจอันบริสุทธิ์ จนนำไปสู่การใช้ปัญญาเพื่อที่จะหาแนวทาง และการประพฤติต่อการสงเคราะห์นั้นให้สำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต)^๙ ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ นำหลักพรหมวิหารธรรม ด้านกรุณา มาใช้ในการสร้างสันติสุข ในระดับมาก

๑.๓ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีพรหมวิหาร ๔ ด้านมุทิตา อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก มุทิตา เป็นความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้น ไม่มีจิตใจริษยา เป็นความอímเอิบ และยินดีในใจที่ได้เห็นผู้อื่นมีความสุข และการพ้นจากทุกข์ อันจะนำไปสู่การส่งเสริม และสนับสนุนความสุขหรือความดีนั้น ๆ ให้คงอยู่ และเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต)^{๑๐} ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ นำหลักพรหมวิหารธรรม ด้านมุทิตา มาใช้ในการสร้างสันติสุข ในระดับมาก

๑.๔ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีพรหมวิหาร ๔ ด้านอุเบกขา อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก อุเบกขา เป็นการรู้จักวางเฉย วางใจเป็นกลาง มีความปรารถนาดี พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นความสงบของจิตใจด้วยการวางใจเป็นกลางต่อความสุขหรือความทุกข์ที่ตนหรือผู้อื่นได้รับ ที่ประกอบขึ้นด้วยจิตที่ปราศจากความเศร้าหมองหรือความอิจฉาริษยาต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต)^{๑๑} ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอ

^๙ พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต), “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^{๑๐} พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต), “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

^{๑๑} พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานทดโต), “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ นำหลักพรหมวิหารธรรม ด้านอุเบกขา มาใช้ในการสร้างสันติสุข ในระดับมาก

๒. สัมพันธภาพในครอบครัว ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก สัมพันธภาพในครอบครัว เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้องหรือบุคคลที่มีความประสงค์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ทำกิจกรรมร่วมกัน สื่อสารพูดคุย ปกป้อง ตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ แสดงออกซึ่งความรักความห่วงใยทางการกระทำ คำพูด จิตใจ และปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว เป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว ตามบทบาทหน้าที่ที่ทุกคนมีต่อคนอื่นในครอบครัว อันจะมีผลให้การดำเนินชีวิตในครอบครัวและสังคมราบรื่น เป็นการที่สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ผูกพัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจในความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัวนั้น ๆ ดังนั้น สัมพันธภาพในครอบครัว ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม จึงอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

๒.๑ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการที่สมาชิกในครอบครัวได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทั้งในบ้านและนอกบ้านได้แก่การรับประทานอาหาร การทำงานบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นเกม การเยี่ยมญาติมิตรเพื่อนฝูง การร่วมพิธีกรรมงานบุญ กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์^{๑๒} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน อยู่ในระดับดี

๒.๒ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการพูดคุย ปกป้องหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การพูดคุย ปกป้องหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ เป็นการที่สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมสนทนาพูดคุย แสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจ และปกป้องหารือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์^{๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการพูดคุย ปกป้องหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ อยู่ในระดับดี

๒.๓ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร

^{๑๒} กวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๓} กวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

เป็นการที่สมาชิกในครอบครัว ให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการแสดงออกด้วยการไหว้ กอด หอม ลูบ และสัมผัสอย่างอ่อนโยนของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์^{๑๔} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร อยู่ในระดับดี

๒.๔ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีสัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม เป็นการที่สมาชิกในครอบครัวร่วมกันรับผิดชอบงานของตนเอง และมีส่วนร่วมแบ่งเบากภาระซึ่งกันและกัน มีการอบรมสั่งสอน ปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่กัน รวมทั้งมีการกำหนด และยอมรับกฎระเบียบ หรือข้อบังคับของบ้านร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์^{๑๕} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว ด้านการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม อยู่ในระดับดี

๓. ความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ความผาสุกทางจิตใจ เป็นคุณลักษณะเชิงบวกทางจิตใจที่มีความหลากหลายด้านการเจริญเติบโต และพัฒนาการของบุคคล ทำให้บุคคลมองโลกในด้านดีมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง และมีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งสามารถวางแผนเพื่อพัฒนาตนเองได้ทำให้เกิดความหวัง และเชื่อมโยงกับอัตมโนทัศน์ด้านศักยภาพ หรือความสามารถต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในการดำเนินชีวิต และมีพฤติกรรมอันเกี่ยวข้องกับการมีความผาสุกทางจิตใจที่ดี ดังนั้น ความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตลาดพร้าว โดยรวม จึงอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

๓.๑ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการยอมรับตนเอง อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การยอมรับตนเอง เป็นการที่รับรู้ว่าคุณค่าทางบวกต่อตนเอง ยอมรับว่าตนเองมีคุณสมบัติทั้งในด้านที่ดี และ ไม่ดี รวมถึงความรู้สึกดีกับอดีตที่ผ่านมาของตนเอง ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกสินี หมั่นไธสง^{๑๖} ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจ

^{๑๔} กวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๕} กวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์, “ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๖} เกสินี หมั่นไธสง, “การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในความสุขของประชาชนเขตเมืองและชนบท จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

ในความสุขของประชาชนเขตเมืองและชนบท จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนจังหวัดมหาสารคามมีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการยอมรับตนเอง อยู่ในระดับมาก

๓.๒ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น เป็นการรู้สึกว่าคุณเองมีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตร เป็นที่พอใจ และมีความไว้วางใจ มีความห่วงใย เห็นอกเห็นใจ มีความรัก และความสนทนสนมให้แก่ผู้อื่น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร เนินสูง^{๑๗} ได้ศึกษาเรื่อง ความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำานรายณ์ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการมีความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่น อยู่ในระดับสูง

๓.๓ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านความเป็นอิสระแห่งตน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความเป็นอิสระแห่งตน เป็นความรู้สึกว่าคุณเองมีความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง มีความคิด และมีการกระทำที่เป็นอิสระจากความกดดันทางสังคมสามารถควบคุมและประเมินตนเองได้ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรตณันท์ ชุชนะโชติ^{๑๘} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยปกป้องที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยปกป้องที่มีผลต่อความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า ความผาสุกทางจิตใจ ด้านความเป็นอิสระแห่งตน อยู่ในระดับมาก

๓.๔ ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการรับรู้ว่าคุณเองมีความชำนาญ และความสามารถในการจัดการสภาพแวดล้อม สามารถควบคุมจัดเรียงกิจกรรมที่มีความซับซ้อนต่าง ๆ ได้ สามารถเลือกหรือสร้างบริบทให้เหมาะสมกับสิ่งที่ตนเองให้ความสำคัญ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของเกสินี หมั่นไธสง^{๑๙} ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในความสุขของประชาชนเขตเมืองและชนบท จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนจังหวัดมหาสารคามมีความผาสุกทางจิตใจ ด้านความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก

^{๑๗} ศิริพร เนินสูง, “ความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำานรายณ์”, การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๑๘} วรรตณันท์ ชุชนะโชติ, “ปัจจัยปกป้องที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางจิตใจของผู้สูงอายุ”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

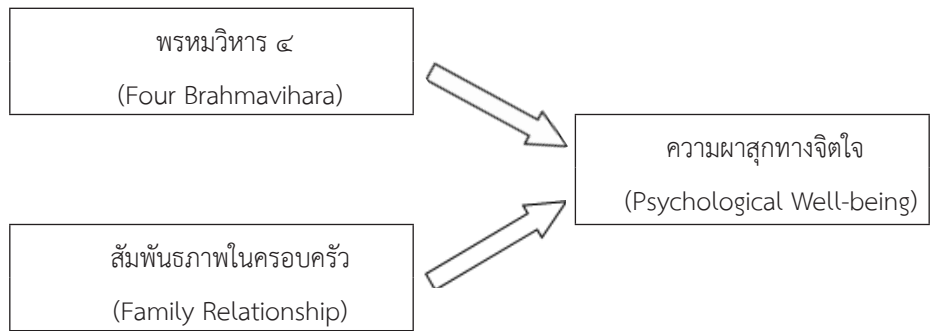
^{๑๙} เกสินี หมั่นไธสง, “การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในความสุขของประชาชนเขตเมืองและชนบท จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว ๒๑๑

๓.๕ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการมีจุดหมายในชีวิต อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การมีจุดหมายในชีวิต เป็นการมีความรู้สึกว่าตนเองมีเป้าหมาย และทิศทางในการดำเนินชีวิต มีความรู้สึกว่าชีวิตทั้งในอดีต และปัจจุบันมีความหมาย มีความเชื่อที่ทำให้ชีวิตมีเป้าหมายเพื่อการมีชีวิตอยู่ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร เนินสูง^{๒๐} ได้ศึกษาเรื่องความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำน้ำรายณ์ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความผาสุกทางจิตใจ ด้านการมีจุดหมายในชีวิต อยู่ในระดับสูง

๓.๖ ประชาชน เขตลาดพร้าว มีความผาสุกทางจิตใจ ด้านความเจริญงอกงามของบุคคล อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ความเจริญงอกงามของบุคคล เป็นการที่ผู้สูงอายรรู้ว่าตนมีการพัฒนา และเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง รับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง ว่าที่ผ่านมาได้มีการปรับปรุงตนเอง และพฤติกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในทิศทางที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผล และความเข้าใจในตนเองที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของวรัตน์นัท ชูชนะโชติ^{๒๑} ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยปกป้องที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยปกป้องที่มีผลต่อความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุผลการวิจัยพบว่า ความผาสุกทางจิตใจ ด้านความเจริญงอกงามของบุคคล อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ ๑ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

^{๒๐} ศิริพร เนินสูง, “ความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำน้ำรายณ์”, การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐), บทคัดย่อ.

^{๒๑} วรัตน์นัท ชูชนะโชติ, “ปัจจัยปกป้องที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางจิตใจของผู้สูงอายุ”, วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑), บทคัดย่อ.

พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หลักของการประพฤติตนที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมอันประเสริฐประจำใจ ธรรมที่เป็นหลักกำกับความประพฤติที่จำเป็นต้องมีไว้ เพื่อการดำเนินชีวิต อันหมดจด และประพฤติ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์ ต่อสัตว์ด้วยความชอบธรรม ประกอบด้วย หลักธรรมย่อย ๔ ด้าน ได้แก่

๑. เมตตา หมายถึง การที่ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความปรารถนาดี มีความหวังดี มีความห่วงใย มีความปรารถนาให้สมาชิกในครอบครัว และบุคคลรอบตัวได้รับความสุข

๒. กรุณา หมายถึง การที่ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความสงสาร ต้องการให้ความช่วยเหลือ สมาชิกในครอบครัว และผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังประสบกับปัญหา หรือเป็นทุกข์

๓. มุทิตา หมายถึง การที่ประชาชน เขตตลาดพร้าวมีความยินดีที่สมาชิกในครอบครัว และบุคคลรอบตัว มีความสุข ประสบความสำเร็จ โดยปราศจากความรู้สึกอิจฉาใด ๆ

๔. อุเบกขา หมายถึง การที่ประชาชน เขตตลาดพร้าว มีความเป็นกลาง มีใจวางเฉย ต่อสมาชิกในครอบครัว และบุคคลรอบตัว เมื่อกระทำผิดแล้วได้รับโทษทัณฑ์ ก็ไม่มีการว่าร้ายหรือการกระทำซ้ำเติมใด ๆ

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวของประชาชน เขตตลาดพร้าว ซึ่งมีการแสดงออกถึงความผูกพันรักใคร่ เอื้ออาทรมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสมาชิกในครอบครัว มีความห่วงใยรักใคร่ผูกพันกัน เข้าอกเข้าใจในความรู้สึก เอาใจใส่ในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ปรับตัวเข้าหากันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่

๑. การใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวของประชาชน เขตตลาดพร้าว ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันทั้งในบ้านและนอกบ้าน ได้แก่ การรับประทานอาหาร การทำงานบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นเกม การเยี่ยมญาติมิตรเพื่อนฝูง การร่วมพิธีกรรมงานบุญ กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

๒. การพูดคุย ปรีกษาหารือ และตัดสินใจในเรื่องสำคัญ หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวของประชาชน เขตตลาดพร้าว ได้ร่วมสนทนาพูดคุย แสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจ และปรึกษาหารือในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของครอบครัว

๓. การแสดงออกซึ่งความรักและความเอื้ออาทร หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวของประชาชน เขตตลาดพร้าว ให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการแสดงออกด้วยการไหว้ กอด หอม ลูบ และสัมผัสอย่างอ่อนโยนของสมาชิกในครอบครัวของประชาชน เขตตลาดพร้าว

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าวฯ ๒๑๓

๔. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวของประชาชน เขตลาดพร้าว ร่วมกันรับผิดชอบงานของตนเอง และมีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระซึ่งกันและกัน มีการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสิ่งที่ดีงาม และเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่นกัน รวมทั้งมีการกำหนด และยอมรับกฎระเบียบ

ความผาสุกทางจิตใจ หมายถึง คุณลักษณะเชิงบวกทางจิตใจที่มีความหลากหลายด้านการเจริญเติบโต และพัฒนาการของบุคคล ทำให้ประชาชน เขตลาดพร้าว มองโลกในด้านดีมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง และมีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ รวมทั้งสามารถวางแผนเพื่อพัฒนาตนเอง ได้ทำให้เกิดความหวัง และเชื่อมโยงกับอัตมโนทัศน์ด้านศักยภาพ หรือความสามารถต่าง ๆ ประกอบด้วย ๖ ด้าน ได้แก่

๑. การยอมรับตนเอง หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว รับรู้ว่าตนมีทัศนคติทางบวกต่อตนเอง ยอมรับว่าตนเองมีคุณสมบัติทั้งในด้านที่ดี และ ไม่ดี รวมถึงความรู้สึกดีกับอดีตที่ผ่านมาของตนเอง

๒. การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว รู้สึกว่าตนเองมีความสัมพันธ์ที่เป็นมิตร เป็นที่พอใจ และมีความไว้วางใจ มีความห่วงใย เห็นอกเห็นใจ มีความรัก และความสนิhsnmให้แก่ผู้อื่น

๓. ความเป็นอิสระแห่งตน หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถในการตัดสินใจด้วยตนเอง มีความคิด และมีการกระทำที่เป็นอิสระจากความกดดันทางสังคมสามารถควบคุม และประเมินตนเองได้

๔. ความสามารถในการควบคุมจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว รับรู้ว่าตนเองมีความชำนาญ และความสามารถในการจัดการสภาพแวดล้อม สามารถควบคุมจัดเรียงกิจกรรมที่มีความซับซ้อนต่าง ๆ ได้ สามารถเลือกหรือสร้างบริบทให้เหมาะสมกับสิ่งที่ตนเองให้ความสำคัญ

๕. การมีจุดหมายในชีวิต หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว มีความรู้สึกที่ตนเองมีเป้าหมาย และทิศทางในการดำเนินชีวิต มีความรู้สึกที่ชีวิตทั้งในอดีต และปัจจุบันมีความหมาย มีความเชื่อที่ทำให้ชีวิตมีเป้าหมายเพื่อการมีชีวิตอยู่

๖. ความเจริญงอกงามของบุคคล หมายถึง การที่ประชาชน เขตลาดพร้าว รับรู้ว่าตนมีการพัฒนา และเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง รับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ตระหนักถึงศักยภาพของตนเองว่าที่ผ่านมาได้มีการปรับปรุงตนเอง และพฤติกรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในทิศทางที่สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิผล และความเข้าใจในตนเองที่เพิ่มมากขึ้น

สรุปผลการวิจัย

สรุปในภาพรวมของบทความ พบว่า (๑) พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว อยู่ในระดับค่อนข้างสูง (๒) ประชาชนที่มีเพศ อาชีพ ความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย และวิถีเดินทางไปทำงาน แตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจแตกต่างกัน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) พรหมวิหาร ๔ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ และ (๔) สัมพันธภาพในครอบครัว มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตตลาดพร้าว อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑.๑ จากการศึกษาพบว่า พรหมวิหาร ๔ ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น ผู้บริหาร ชุมชนตลาดตลาดพร้าว และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้ความสำคัญกับหลักธรรมซึ่งเป็นหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ เป็นธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักในการกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ เป็นข้อปฏิบัติเพื่อสัตว์อื่นเพราะต้องส่งจิตไปให้สัตว์อื่นและเป็นคุณธรรมที่ปราศจากโทษ เหมือนพวกพรหมและพระโพธิสัตว์ซึ่งอยู่ด้วยจิตปราศจากโทษ มุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (เมตตา) ช่วยปลดเปลื้องสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้แก่สัตว์ทั้งปวง (กรุณา) พลอยยินดีต่อสมบัติของสัตว์ทั้งปวง (มุทิตา) และยึดมั่นอยู่ในภาวะเป็นกลาง ๆ (อุเบกขา)

๑.๒ จากการศึกษาพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว ของประชาชน เขตตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ในระดับค่อนข้างสูง และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น ผู้บริหาร ชุมชนเขตตลาดพร้าว และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพในครอบครัว ซึ่งเป็นความผูกพันรักใคร่ ความใกล้ชิดคุ้นเคยสนิทสนมกันระหว่างบิดามารดาและบุตร รวมตลอดถึงเครือญาติและ บุคคลอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนนั้น ๆ ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นเรื่องที่สามารถก่อให้เกิดผลดี หรืออาจก่อให้เกิดปัญหา และมีมูลเหตุแห่งปัญหานานาประการ ถ้าระบบการปกครองของหัวหน้าครอบครัวไม่รัดกุม และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัวญาติพี่น้องหรือบุคคลที่มีความประสงค์ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน ทำกิจกรรมร่วมกัน สื่อสารพูดคุย ปรึกษา ตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ แสดงออกซึ่งความรักความห่วงใยทางการกระทำ คำพูด จิตใจ และปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่เหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว

พรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว ๒๑๕

๑.๓ จากการศึกษาพบว่า ความผาสุกทางจิตใจ ของประชาชน เขตลาดพร้าว โดยรวม อยู่ใน ระดับค่อนข้างสูง ดังนั้น ผู้บริหาร ชุมชนเขตลาดพร้าว และผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญกับความผาสุกทางจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีสุขภาพจิตที่ดีและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเป็นความสุข ที่ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางจิตด้านบวก ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการพัฒนาศักยภาพของ บุคคล ความผาสุกทางจิตใจแสดงถึงการที่บุคคลมีสภาพจิตใจและอารมณ์ที่สมบูรณ์ เข้มแข็ง มีการรับรู้ และเข้าใจว่าตนเองเป็นอิสระ ยอมรับตัวตน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น มีเป้าหมายในชีวิต และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ ทำให้เกิดความสมดุลทางจิตใจ และช่วยให้บุคคลสามารถรับมือ กับการเปลี่ยนแปลงและดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข

๑.๔ จากการศึกษาเปรียบเทียบความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความผาสุกทางจิตใจแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ โดยประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้างทั่วไป/ลูกจ้างชั่วคราว มีความผาสุกทางจิตใจน้อยกว่าทุกกลุ่ม ดังนั้น ผู้บริหาร ชุมชนเขตลาดพร้าว ควรมีนโยบายที่ให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้างทั่วไป/ ลูกจ้างชั่วคราว

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาพรหมวิหาร ๔ สัมพันธภาพในครอบครัว และความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว กับประชาชนในเขตอื่น ๆ เช่น เขตหลักสี่ เขตจตุจักร เขตบางเขน

๒.๒ ควรศึกษาความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว จากตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือ จากงานวิจัยครั้งนี้ เช่น หลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุธรรม ๔ หลักทศพิธราชธรรม เพื่อให้ทราบถึง หลักธรรมที่เหมาะสมที่สุดในการเสริมสร้างความผาสุกทางจิตใจของประชาชน

๒.๓ ควรศึกษาความผาสุกทางจิตใจของประชาชน เขตลาดพร้าว โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและครบถ้วน

บรรณานุกรม

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต.** กรุงเทพฯ-มหานคร: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ๒๕๖๑.

กวินารัตน์ สุทธิสุคนธ์. “ปัจจัยที่มีผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวไทย”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๐.

เกลสินี หมั่นไธสง. “การเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจในความสุขของประชาชนเขตเมืองและชนบท จังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๐.

- พระครูพินิจรัตนกร (อนุสรณ์ ฐานตฺโต). “การประยุกต์ใช้พรหมวิหารธรรมในการสร้างสันติสุขในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- วรรัตน์ ชุมนะโชติ. “ปัจจัยปกป้องที่มีอิทธิพลต่อความผาสุกทางจิตใจของผู้สูงอายุ”. **วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๑.
- ศิริพร เนินสูง. “ความสุขของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลลำน้ำรายณ์”. **การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์และบริหารธุรกิจ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๐.
- สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล. **การพัฒนาชุมชนที่เอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๒.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **การสำรวจประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๖๕.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๐.
- สำนักงานเขตลาดพร้าว. **รายงานประจำปี ๒๕๖๕**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเขตลาดพร้าว, ๒๕๖๕.
- Bradburn, N. **The Structure of Psychological Well-being**. Chicago: Aldine, 1969.

แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙
ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑
The Approach of Academic Affairs Management after Covid-19
Outbreak Of School Under Saraburi Primary Educational Service Area 1

สุกักร์ โลไธสง*

Supee Lothaisong

อัจฉรา นียมาภา**

Achara Niyamabha

วีรภัทร ภัทรกุล***

Weeraphat Phattharakul

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Email: ๗๖๔๗๗๐๔๗@aru.ac.th, a.niyamabha@gmail.com

Received: December 10, 2023

Revised: May 17, 2024

Accepted: May 27, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ (๒) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑ วิธีการดำเนินการวิจัยมี ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ จำนวน ๓๗๔ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นสภาพปัจจุบันเท่ากับ ๐.๙๓ และสภาพที่พึงประสงค์เท่ากับ ๐.๙๖ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีความต้องการ

* นางสาวสุกักร์ โลไธสง Miss Supee Lothaisong สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** รศ.ดร.อัจฉรา นียมาภา Assoc.Prof.Dr.Achara Niyamabha ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ดร.วีรภัทร ภัทรกุล Dr.Weeraphat Phattharakul ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

จำเป็น และขั้นตอนที่ ๒ นำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด ๑๙ ของสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๔ คน และนักวิชาการ จำนวน ๑ คน ซึ่งได้มาจากวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็น สามลำดับแรก ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (๒) แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ประกอบด้วยรายการปฏิบัติรวมทั้งสิ้น ๑๗ รายการ พิจารณาคำความต้องการจำเป็น ๓ ลำดับแรก ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ๕ รายการปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารควรปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้กระชับและสอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ ด้านที่ ๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน ๖ รายการปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารร่วมกับครูจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษามีการพัฒนาเทคนิควิธีการใหม่ในการสอนออนไลน์ และสอนที่โรงเรียน และด้านที่ ๓ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ๖ รายการปฏิบัติ เช่น ผู้บริหารควรมีการจัดอบรมการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา เน้นสื่อที่นักเรียนทุกคนเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ; สถานการณ์โควิด-๑๙; ประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

Abstract

The objectives of this research were to: (1) study existing and desirable academic administration in the post COVID-19 situations at schools under the Saraburi Primary Educational Service Area Office 1, and (2) propose guidelines for academic administration in the post COVID-19 situations at these schools. The research method has two steps: (1) study existing and desirable academic administration in the post COVID-19 situations at schools. A sample of 374 was randomly selected from administrators and teachers of the schools. The research tool is a questionnaire. The confidence value for the current condition is 0.93 and the desired condition is 0.96 and a semi-structured interview

schedule. The statistics used were mean, standard deviation, and priority need indexes. (2) propose guidelines for academic administration in the post COVID-19 situations at schools. The main source of information is four school directors and one academic, who are based on a thorough selection method. The research tools are semi-structured interviews and content analysis.

The results were (1) existing academic administration at the schools in the post COVID-19 situations, both overall and individual aspects, were at the high level, while those of desirable academic administration were at the very high levels. The first three essential needs include: the aspect of curriculum development, learning management and the development and usage of educational technology; and (2) guidelines for academic administration on the post COVID-19 situation at these schools, consists of 17 practical guidelines. Consider the requirements of the first three aspects. Based on the found priority needs, were: (1) for the aspect of curriculum development 5 guidelines, conciseness and relevance to the post COVID-19 situations should be considered, (2) for the aspect of learning management 6 guidelines, administrators and teachers should cooperatively adjust learning management and achievement evaluation criteria to be in lines with the curriculum objectives and new techniques have been developed for teaching online and in schools, and (3) for the aspect of development and usage of educational technology 6 guidelines, the administrators should provide workshops on applications, emphasizing equal accessibility of all students, to the teachers and the educational personnel.

Keywords: Academic Affairs Management; Covid-19; Saraburi Primary Educational Service Area 1

บทนำ

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา งานวิชาการเป็นงานที่บ่งบอกถึงศักยภาพในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาซึ่งผู้บริหารต้องดำเนินการร่วมกับบุคลากรในสถานศึกษาเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕) มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการให้สถานศึกษาเพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนชุมชนและท้องถิ่นเข้ามา

มีส่วนร่วมซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการ พัฒนาคุณภาพนักเรียนได้อย่างมีคุณภาพ คุณภาพการศึกษาของ ด้านผู้เรียน ครูผู้สอน หรือสถานศึกษาย่อมเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโดยตรง^๑ จากสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเปลี่ยนแปลง เช่น การป้องกันตนเองด้วยการสวมหน้ากากอนามัยทุกวัน การเว้นระยะห่างทางสังคม การมีนโยบายให้พนักงานทำงานจากที่บ้าน การตรวจคัดกรองอุณหภูมิร่างกายและการบริการเจลแอลกอฮอล์ และเมื่อจำนวนยอดผู้ติดเชื้อน้อยลงการควบคุมเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ทำให้วิถีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันกับผู้อื่นต้องคำนึงถึงสุขภาพของตนเองและคนรอบข้างมากขึ้นสำนักงานการศึกษาได้จัดแนวทางการจัดการเรียนการสอน ๒ รูปแบบ ดังนี้ โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่เกิน ๔๐๐ คน จะจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนตามปกติ ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดใหญ่ จะจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน แบ่งเป็น ๒ รูปแบบ รูปแบบที่ ๑ แบบสลับวันเรียนทั้งหมด ใช้กับโรงเรียนขนาดกลางที่มีนักเรียนตั้งแต่ ๔๐๑-๘๐๐ คน ส่วนรูปแบบที่ ๒ แบบมาเรียนปกติ ร่วมกับสลับวันเรียนทั้งหมด ใช้กับโรงเรียนขนาดใหญ่^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตระหนักถึงความสำคัญในการดูแลนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงได้จัดทำแนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ปีการศึกษา ๒๕๖๓ เพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนปกติ การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน เช่น การสลับชั้นเรียนมาเรียนของนักเรียน แบบสลับวันเรียน แบบสลับวันคู่วันคี่ แบบสลับวันมาเรียน ๕ วัน หยุด ๙ วัน แบบมาเรียนทุกวัน แบบแบ่งนักเรียนในห้องเรียนเป็น ๒ กลุ่ม และรูปแบบหรือวิธีอื่น ๆ^๓

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ทำการสังเคราะห์องค์ความรู้และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงการปฏิบัติที่ได้จากการวิจัย ซึ่งมีหลายมิติและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศให้เป็นมาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ที่มีความชัดเจน โดยผลการสังเคราะห์แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน

^๑ จรุงณี แก้วเอี่ยม, “ความหมาย ของขอบเขต ของการบริหารงานวิชาการ”, ใน ไพฑูรย์ สิลารัตน์ และ นักรบหมี่แสน, (บรรณาธิการ), *ความเป็นผู้นำทางการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๓๗-๒๕๘.

^๒ ไทยรัฐ, “กทม. จัด ๒ แนวทางมาตรการเปิดเทอม รูปแบบปกติ-สลับวันเรียน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th> [มิถุนายน ๒๕๖๓].

^๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, *แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ปีการศึกษา ๒๕๖๓*, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๓).

ได้แก่ ผลกระทบของโควิด-๑๙ ต่อระบบการศึกษาไทย และมาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ พร้อมทั้งได้เสนอมาตรการเร่งด่วน กลไกสู่การปฏิบัติและเงื่อนไขความสำเร็จเพื่อประกอบการพิจารณาในการนำสู่การปฏิบัติ ผลกระทบของโควิด-๑๙ ต่อระบบการศึกษาไทย ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานการณ์โควิด-๑๙ ภาพรวมของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการรับรู้ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ในระดับปานกลาง การระบาดของโรคโควิด-๑๙ ส่งผลให้ระบบการศึกษาไทยต้องปรับเปลี่ยนอย่างฉับพลันจนปรับตัวไม่ทัน จากระบบปกติในโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่บ้าน (Home-based learning) จากระบบชั้นเรียนเป็นการเรียนรู้ส่วนบุคคล (Personalized learning) โดยมีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital disruption) เข้ามาเป็นโจทย์สำคัญในการจัดการศึกษา ทั้งการจัดการศึกษาในช่วงสถานการณ์วิกฤติของโรคระบาดและการพัฒนาการศึกษาหลังยุคโควิด-๑๙ (Post-COVID) ที่จะส่งผลให้เกิดการปรับรูปแบบและวิธีการเรียนรู้พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และการปรับบทบาทของครูผู้สอน อีกทั้งเทคโนโลยีจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาการศึกษาของประเทศในระยะยาวเพื่อพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันได้ในอนาคต^๕

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๒. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑

^๕ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๕).

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ มีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัยจำแนกได้ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารงานวิชาการ ภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ จำนวน ๑๑๘ โรงเรียน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน ๘๙ คน ครู ๒๘๕ คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ โดยการเทียบจำนวนประชากรทั้งหมดกับตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง^๕ และใช้เทคนิคการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแนวทางการบริหารงานวิชาการ ภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานะสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ(Checklist) ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารงานวิชาการ ภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๓. การสร้างหรือพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ แบบสอบถามแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๑ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

^๕ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W., "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement*, Vol.30 No.3 (1970) : 607-610.

๓.๑ ศึกษาวัตถุประสงค์งานวิจัย

๓.๒ ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ นำมาปรับปรุงและสร้างแบบสอบถามขึ้นภายใต้คำปรึกษาของอาจารย์วิทยานิพนธ์

๓.๓ กำหนดโครงสร้างของข้อคำถามและเขียนข้อคำถามในแบบสอบถามแต่ละตอนให้ครอบคลุมแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ และข้อเสนอแนะ

๓.๔ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจพิจารณาและขอข้อเสนอแนะ

๓.๕ ตรวจสอบความเที่ยงของเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบปรับปรุง แก้ไข สำนวนภาษาที่ใช้ตลอดจนเนื้อหาให้สอดคล้องกับความสัมพันธ์โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับความสัมพันธ์พิจารณาความถูกต้องตลอดจนการใช้ภาษาในการตั้งคำถาม กัดเลือกข้อที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไป จึงจะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการตรวจสอบสรุปประเด็นโดยการหาค่า IOC (Index of congruence) ได้ค่า IOC เท่ากับ ๐.๖ - ๑.๐๐

๓.๖ นำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

๓.๗ นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับประชากรโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๒ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน แล้วนำผลมาวิเคราะห์หาความเที่ยง (Reliability)

๓.๘ นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค^๖ หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๗

๓.๙ จัดทำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๗๔ คน

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑ ผู้วิจัยทำบันทึกเสนอสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในการตอบแบบสอบถามถึงผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดสระบุรี ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เพื่อติดต่อประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

^๖ Cronbach, L.J., *Essentials of psychological testing*. 5th ed. (New York: Harper & Row, 1990) pp. 202-204.

๔.๒ ผู้วิจัยนำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

๔.๓ ผู้วิจัยขอส่งแบบสอบถามและรับแบบสอบถามด้วยตนเองพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

๔.๔ นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา จำนวน ๒๗๔ ฉบับ นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ ค่าดัชนีความต้องการจำเป็น Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$)

ขั้นตอนที่ ๒ นำเสนอแนะแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๑. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ สูงสุด ๓ ลำดับแรกของแต่ละด้านมาเป็นประเด็นมาสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาและมีความรู้ประสบการณ์ด้านการวิจัย จำนวน ๕ คน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ คน ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) กำหนดคุณสมบัติไว้ ดังนี้ ผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน ๔ คน ได้แก่ (๑) โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ จำนวน ๑ คน (๒) โรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน ๑ คน (๓) โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน ๑ คน (๔) โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน ๑ คน และผู้มีความรู้ประสบการณ์ด้านการวิจัย จำนวน ๑ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑

๓. การสร้างหรือพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ โดยมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๓.๑ ขั้นเตรียมการ โดยนำผลการวิเคราะห์ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ สูงสุด ๓ ลำดับแรกของแต่ละด้านที่ได้จากตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

๓.๒ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์สภาพการบริหารวิชาการ ที่ได้ประมวลผลจากขั้นตอนที่ ๑ มาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบข้อคำถามให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษาและนิยามศัพท์เฉพาะ จากนั้นผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๓.๓ จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วนำไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายต่อไป

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์ ที่ใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบริหารวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยทำหนังสือแจ้งความประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเสนอสำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญในการให้สัมภาษณ์

๔.๒ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปสาระสำคัญจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

๑. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็น ในการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้าน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นของการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ในภาพรวม

การบริหารงานวิชาการของ ผู้บริหารสถานศึกษา	สภาพปัจจุบัน (D)			สภาพที่พึงประสงค์ (I)			PNI	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ	$\bar{X}$	S.D.	แปลความ		
๑. ด้านการพัฒนาหลักสูตร	๔.๑๒	๐.๖๑	มาก	๔.๕๗	๐.๕๑	มากที่สุด	๐.๐๘๘	๑
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน	๔.๑๔	๐.๕๔	มาก	๔.๕๗	๐.๕๐	มากที่สุด	๐.๐๙๔	๒
๓. ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน	๔.๒๔	๐.๖๑	มาก	๔.๖๑	๐.๕๒	มากที่สุด	๐.๐๘๐	๔
๔. ด้านการนิเทศการศึกษา	๔.๑๙	๐.๕๗	มาก	๔.๕๕	๐.๕๕	มากที่สุด	๐.๐๗๙	๕
๕. ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยี เพื่อการศึกษา	๔.๑๗	๐.๕๔	มาก	๔.๕๖	๐.๕๔	มากที่สุด	๐.๐๘๖	๓
รวม	๔.๑๖	๐.๕๓	มาก	๔.๕๗	๐.๕๙	มากที่สุด	๐.๐๘๘	

จากตารางที่ ๑ พบว่าสภาพปัจจุบันการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด ๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๖$, S.D = ๐.๕๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๒๔$, S.D = ๐.๖๑) รองมาคือ ด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$, S.D = ๐.๕๗) ส่วนด้านการพัฒนาหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เป็นอันดับต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๑๒$, S.D = ๐.๖๑)

สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๗$, S.D = ๐.๕๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๖๑$, S.D = ๐.๕๒) รองมาคือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๕๗$, S.D = ๐.๕๑) ส่วนด้านการนิเทศการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นอันดับต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๕๕$, S.D = ๐.๕๕)

ความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) มีค่าเท่ากับ ๐.๐๘๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามค่าดัชนีความต้องการจำเป็น โดยเรียงลำดับจากค่าดัชนีความต้องการจำเป็นมากไปหาน้อยเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ๓ ลำดับ ดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร (PNI = ๐.๐๘๘) ด้านการจัดการเรียนการสอน (PNI = ๐.๐๙๔) และด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (PNI = ๐.๐๘๖)

๒. แนวทางการบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระบุรี เขต ๑ โดยผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น ๓

ลำดับแรก ได้แก่ อันดับที่ ๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา อันดับที่ ๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน อันดับที่ ๓ ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา ประกอบด้วยรายการปฏิบัติจำนวน ๑๗ รายการ ดังนี้ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีรายการปฏิบัติ ๕ รายการ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีรายการปฏิบัติ ๖ รายการ ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา มีรายการปฏิบัติ ๖ รายการโดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา รายการปฏิบัติ ๕ รายการ

๑. ผู้บริหารต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาตามวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)

๒. ผู้บริหารร่วมกับครูต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียน ซึ่งสามารถนำไปใช้ต่อในชีวิตจริง

๓. ผู้บริหารและครูร่วมกันปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสถานการณ์เน้นกระบวนการพัฒนาทักษะ Active Learning จะเน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลาย เน้นความรู้ที่แตกต่างกัน และเน้นการคิด การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ผู้บริหารต้องปรับหลักสูตรการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องเน้นการเรียนรู้ที่เป็นไปได้ในหลายรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

๕. ผู้บริหารต้องมีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้กระชับและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันเน้นเนื้อหาที่จำเป็นตามมาตรฐานแต่ละช่วงวัยของผู้เรียน

๒.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีรายการปฏิบัติ ๖ รายการ

๑. ผู้บริหารร่วมกับครูจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาเทคนิควิธีการใหม่ในการสอนออนไลน์และสอนที่โรงเรียน

๓. ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และคิดคำนวณ เพื่อแก้ปัญหานักเรียนที่มีภาวะถดถอยทางการเรียนรู้โดยเพิ่มเติมในรายวิชาซ่อมเสริม

๔. ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูเน้นให้นักเรียนได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยครูเป็น Coach ให้คำปรึกษา

๕. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการจัดการเรียนการสอนแบบยืดหยุ่นทั้งในการปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน และการออกแบบการจัดการเรียนการสอน

๖. ผู้บริหารสถานศึกษาเน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นสร้างเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน

๒.๓ ด้านการพัฒนาสื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษา มีรายการปฏิบัติ ๖ รายการ

๑. ผู้บริหารควรจัดหาสื่อเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้เหมาะสมตามสภาพแวดล้อมปัจจุบัน

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาสื่อการสอนทางการศึกษา และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ในการสอนออนไลน์และสอนที่โรงเรียน

๓. ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาการสอนให้เหมาะสมและทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเน้นการสร้างเนื้อหาที่แก้ไขปัญหา Learning Loss ที่เหมาะสมของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

๔. ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีการออกแบบแอปพลิเคชันและมีการเผยแพร่ตามสื่อออนไลน์เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

๕. ผู้บริหารมีการติดตามประเมินผลการใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีในสถานศึกษา เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามตัวชี้วัดที่สถานศึกษากำหนด

๖. ผู้บริหารจัดอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยออกแบบสื่อให้เป็นที่สนใจ และตอบสนองผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น พร้อมทั้งสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานวิชาการภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต ๑ เมื่อเรียงลำดับตามความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ๓ ลำดับ ได้แก่ อันดับที่ ๑ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา อันดับที่ ๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน อันดับที่ ๓ ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยผู้วิจัยนำประเด็นดังกล่าวมาอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ผู้บริหารจัดให้มีการส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนสามารถปรับใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในสถานการณ์จริง มีความต้องการจำเป็นสูงสุด อาจเป็นเพราะผู้บริหารเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมต่อสถานการณ์โดยการเน้นที่สมรรถนะของผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้ครูภายในโรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้ตรงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสถานการณ์จริงมีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้กระชับ และสอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ ตามสภาพของภาวะที่เกิดขึ้นนักเรียนให้เรียนรู้ตามหลักสูตรที่กำหนด ดำเนินการขับเคลื่อนพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีการจัดทำโครงการพัฒนาที่เกิดผลโดยตรงกับผู้เรียน มีการวัดผลประเมินผลตามสถานการณ์จริง เน้นเนื้อหาที่จำเป็นตามมาตรฐานแต่ละช่วงวัยเพื่อให้ นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยมีครูคอยอำนวยความสะดวก (Coach) เน้นกระบวนการพัฒนาทักษะ Active Learning สอดคล้อง

กับงานวิจัยของ จรินทร์ทิพย์ ประทุมรัตน์^๗ ได้ศึกษาทักษะการเรียนรู้กับการศึกษาในยุค ๔.๐ ความปกติใหม่หลังวิกฤติโควิด-๑๙ พบว่า ทักษะที่มีความจำเป็นต่อผู้เรียนในยุค ๔.๐ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่รักการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นบทบาทสำคัญ ในการจัดการศึกษาตามวิถี New Normal ที่เป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดครั้งใหญ่ที่ต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรกระชับหลักสูตรปรับให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ เพิ่มความยืดหยุ่นของโครงสร้างเวลาเรียนและความหลากหลายรูปแบบของการเรียนรู้ ผู้สอนออกแบบหน่วยการเรียนรู้ และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสมรวมถึงการยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนาเพื่อไม่ให้เด็กเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะโดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาและการคำนวณ การประเมินเป็นการประเมินเพื่อรับผิชอบและควรให้น้ำหนักการประเมินโอกาสทางการเรียนของผู้เรียนมากกว่าการวัดความรู้ด้วยคะแนนสอบ

๒. ผลการศึกษาด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้บริหารพัฒนารูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่ โดยจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตามความเหมาะสมและบริบท หรือ Bubble & Seal มีความต้องการจำเป็นสูงสุด อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการปรับแผนการจัดการเรียนรู้ และเกณฑ์การให้คะแนนที่ผสมผสานกันเพื่อให้ผู้เรียนได้ตรงตามจุดประสงค์ของหลักสูตร มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและบริบทของโรงเรียนเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีการใหม่ในการสอนออนไลน์และที่โรงเรียน เพื่อแก้ปัญหานักเรียนสมาธิสั้น ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ยังมีการทบทวนเนื้อหาสอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาทักษะการอ่าน การเขียน และคิดคำนวณ โดยเพิ่มเติมในรายวิชาซ่อมเสริม มีการจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นทั้งในเรื่องของโครงสร้างเวลาเรียน และการออกแบบการจัดการเรียนการสอนของครูในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้สามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพจริงของนักเรียน เน้นให้นักเรียนได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยครูเป็น Coach ให้คำปรึกษาครูเน้นจัดกระบวนการสอนที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และตามสภาพจริงของผู้เรียนเน้นสร้างเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิมล มธุรส^๘ ได้ศึกษาการจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค New Normal Covid-๑๙ พบว่า รูปแบบการศึกษาออนไลน์หรือการศึกษาทางไกล มีการสนับสนุนวิธีการสอนออนไลน์และสร้างคลังความรู้ หรือ Content ให้บริการโรงเรียนนำไปใช้ฟรี ระบบศึกษาใช้ระบบออนไลน์เข้ามาสนับสนุนการสอนในระบบปกติ โดยเรียนออนไลน์ควบคู่กับ

^๗ จรินทร์ทิพย์ ประทุมรัตน์, “ทักษะการเรียนรู้กับการศึกษาในยุค ๔.๐ ความปกติใหม่หลังวิกฤติโควิด ๑๙”, วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓๐ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑-๘.

^๘ สุวิมล มธุรส, “การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค New Normal Covid-๑๙”, วารสารรัชต์ภาคย์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๔๐ (พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๖-๓๐.

การฝึกปฏิบัติในสัดส่วนที่แตกต่างกันแต่ละสาขาวิชา มีการใช้สื่อออนไลน์ รวมทั้งหนังสือเรียนเพื่อประกอบการศึกษาสำหรับในมหาวิทยาลัย มีการนำระบบออนไลน์มาใช้ทดแทนการศึกษาในระบบปกติ โดยใช้แอปพลิเคชันต่างๆ สถานการณ์การแพร่ระบาดของวิกฤต โควิด-๑๙ ครั้งนี้เป็นโอกาสสำคัญในการจัดการศึกษาตามความปกติใหม่ (New normal) โควิด-๑๙ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดครั้งใหญ่ที่ต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของนักศึกษา โดยการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสถานการณ์โควิด-๑๙ และสื่อสารให้ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทราบ เพิ่มความยืดหยุ่นของ โครงสร้างเวลาเรียนรู้และความหลากหลายของรูปแบบการเรียนรู้ของอาจารย์ออกแบบหน่วยการเรียนรู้และสอนอย่างมีแผนที่เหมาะสมรวมถึงการยกระดับการประเมินเพื่อการพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้นักศึกษาเสียโอกาสพัฒนาความรู้และทักษะ โดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาและการคำนวณ

๓. ผลการศึกษาด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา พบว่า ผู้บริการส่งเสริมพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ครูผู้สอนและนักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงมีความต้องการจำเป็นสูงสุด อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีการจัดอบรมการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา เน้นสื่อที่นักเรียนทุกคนเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน จัดหาสื่อมาเพื่อการจัดการเรียนการสอน มีศูนย์ผลิตสื่อเพื่อให้ครูสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามสภาพจริงของผู้เรียน เน้นแบบฝึกที่สร้างเนื้อหาที่แก้ปัญหา Learning Loss ตามสภาพความเป็นจริงของนักเรียนแต่ละคน มีการพัฒนาส่งเสริมการนำสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในรูปแบบแอปพลิเคชันต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้เป็นปัจจุบัน มีการพัฒนาอบรมครูและบุคลากรให้เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยออกแบบสื่อให้เป็นที่สนใจ และตอบสนองผู้เรียนได้เป็นอย่างดี จัดหาสื่อ และส่งเสริมให้ครูและบุคลากรสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และ On-site สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวัน พูลกำลัง^{๑๕} ได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล พบว่า ด้านการสอนผ่านโทรทัศน์ (On-Air) มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุดมีแนวทางการพัฒนา ดังต่อไปนี้ (๑) การจัดการเรียนการสอนผ่านโทรทัศน์นั้น ครูควรมีการตรวจสอบความพร้อมอุปกรณ์พื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน (๒) การจัดการเรียนการสอนยุคนิวอร์มัล ครูควรใช้การจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านโทรทัศน์ในสัดส่วนที่มากกว่าการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน และ (๓) ครูควรให้ความสำคัญการประเมินผู้เรียน ติดตาม ตรวจสอบความรู้ ความเข้าใจ การปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

^{๑๕} *นันทวัน พูลกำลัง, “แนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๓).

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. ด้านการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารควรส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนสามารถปรับใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายในสถานการณ์จริง มีลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูในโรงเรียนร่วมกันพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมต่อสถานการณ์โดยการเน้นที่สมรรถนะของผู้เรียนเป็นหลัก เพิ่มเติมเนื้อหาสาระของรายวิชาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เน้นองค์ความรู้ที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารควรพัฒนารูปแบบห้องเรียนเคลื่อนที่โดยจัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตามความเหมาะสมและบริบท หรือ Bubble & Seal มีลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนให้ครูผู้สอนพัฒนารูปแบบห้องเรียนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นปัจจุบัน โดยมีจัดการเรียนการสอนการทำกิจกรรมในห้องเรียนในรูปแบบ Small Bubble หลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมข้ามกลุ่มกัน มีการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและบริบทของโรงเรียนเพื่อพัฒนาเทคนิควิธีการใหม่

๓. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ผู้บริหารควรส่งเสริมพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ครูผู้สอนและนักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึง มีลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนร่วมกันพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ เน้นสื่อที่นักเรียนทุกคนเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน มีศูนย์ผลิตสื่อเพื่อให้ครูสามารถยืมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามสภาพจริงของผู้เรียนสามารถนำสื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในรูปแบบแอปพลิเคชันต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้เป็นปัจจุบันตามสถานการณ์ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ด้านการพัฒนาหลักสูตร มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพื่อส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในสถานการณ์หลังโควิด-๑๙ ของสถานศึกษา

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรศึกษาเรื่อง การบริหารที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบห้องเรียนตามบริบทภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา

๓. ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ในการจัดการเรียนการสอนภายหลังสถานการณ์โควิด-๑๙ ของสถานศึกษา

บรรณานุกรม

จรินทร์ทิพย์ ประทุมรัตน์. “ทักษะการเรียนรู้กับการศึกษาในยุค ๔.๐ ความปกติใหม่หลังวิกฤติโควิด ๑๙”.

วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓๐ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑-๘.

จรุณี แก้วเอียน. “ความหมาย ของขอบเขต ของการบริหารงานวิชาการ”. ใน ไพฑูรย์ สิลารัตน์ และ นักรบ หมีแสน. **ความเป็นผู้นำทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

นันทวัน พูลกำลัง. “แนวทางการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขต ๒ ในยุคนิวอร์มัล”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๖๓.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. **แนวทางการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ปีการศึกษา ๒๕๖๓**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๓.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. **มาตรการฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๖๕.

สุวิมล มธุรส. “การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ในยุค New Normal Covid-๑๙”. **วารสารรัชต์ภาคย์**. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๔๐ (พฤษภาคม – มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๖-๓๐.

Cronbach, L.J. **Essentials of psychological testing**. 5th ed. New York :Harper & Row, 1990.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. "Determining Sample Size for Research Activities". **Educational and Psychological Measurement**. Vol. 30 No.3 : 607-610.

ไทยรัฐ. “กทม. จัด ๒ แนวทางมาตรการเปิดเทอม รูปแบบปกติ-สลับวันเรียน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th> [มิถุนายน ๒๕๖๓].

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

Influencing Factors on Intention to Use AI Hotel of Thai Tourists

ฉัตยาพร เสมอใจ*

Chattayaporn Samerjai

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

Lecturer, Master of Business Administration Program, Rajapruk University

E-mail: chsame@rpu.ac.th

Received: January 28, 2023

Revised: February 26, 2023

Accepted: March 02, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI หรือปัญญาประดิษฐ์ของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยใช้แบบสอบถามออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวและใช้บริการที่พักแรม ๔๒๑ ราย โดยเลือกเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (Convenience Sampling) ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติ และปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ โดยปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความสะดวกต่อการใช้งาน และ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อทัศนคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยด้านความวิตกกังวลทางเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ ในทิศทางลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๑๐ และ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความสะดวกต่อการใช้งาน มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ ปัจจัยด้านการยึดติดกับบริการรูปแบบดั้งเดิม ไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ และไม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI

คำสำคัญ: ปัจจัย; อิทธิพล; ความตั้งใจ; บริการโรงแรม AI; นักท่องเที่ยวชาวไทย

* ผศ.ดร.ฉัตยาพร เสมอใจ Asst.Prof.Dr.Chattayaporn Samerjai หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ Master of Business Administration Program, Rajapruk University

Abstract

This research aimed to study the influencing factors on the intention of using AI hotels of Thai tourists. A questionnaire was used as a tool to collect data from 421 samples who traveled and used hotel service with convenience sampling. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, mean, standard deviation, and analysis of structural equations.

The findings found that the attitude and subjective norm influenced the intention of using AI hotel with statistically significant at the .01 level, respectively. The perceived ease of use and technology perceived benefit affect the attitudes statistically significant at the .01 level, respectively. Technology anxiety had a negative effect on the attitude with a statistically significant at the .01 level, and the perceived ease-of-use had a statistically significant effect on the perceived benefit of technology with a statistically significant at the .01 level. While the adherence factor was statistically significant at the .01 level. The stickiness to traditional service does not affect attitude factors and does not affect the intention of using AI hotel.

Keywords: Factors; Influencing; Intention; Using AI hotel; Tourists

บทนำ

สถานการณ์โรคระบาดโควิด ๑๙ (COVID-19) ที่เริ่มระบาดในประเทศไทยมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๖๒ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่วิถีปกติใหม่ (New Normal) ที่ทุกคนต้องรักษานาณัติส่วนบุคคล ป้องกันตนเองด้วยการใส่หน้ากากอนามัย ทำความสะอาดมือทุกครั้งเมื่อมีการสัมผัสพื้นผิวต่าง ๆ และรักษาระยะห่างกับบุคคลอื่น มีอิทธิพลต่อการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะธุรกิจบริการที่ผู้บริโภคต้องเข้าไปอยู่ กระบวนการให้บริการ ยกตัวอย่างเช่น ธุรกิจโรงแรมซึ่งเป็นธุรกิจสำคัญที่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากสถานการณ์โรคระบาด และการดำเนินงานภายใต้วิถีปกติใหม่ ทำให้มีการตระหนักถึงการนำ AI เข้ามาใช้ในการให้บริการ เพื่อลดความเสี่ยงในการติดต่อกับบุคคล ทำให้เป็นที่สนใจในธุรกิจบริการหลายรูปแบบ ปัจจุบันโรงแรมมีการนำ AI ซึ่งมาจากคำว่า Artificial Intelligence หรือ ปัญญาประดิษฐ์ ถือว่าเป็นเครื่องจักร (machine) ที่มนุษย์สร้างขึ้น มีฟังก์ชันสามารถในการคิดได้เองโดยไม่ต้องสอน มีความสามารถในการทำความเข้าใจ เรียนรู้องค์ความรู้ต่าง ๆ แบบมีเหตุผลได้เหมือนมนุษย์ มาใช้ในการให้บริการ เช่น ในญี่ปุ่นโรงแรม Henn Na Hoteru^๑ ใช้หุ่นยนต์ไดโนเสาร์ทำหน้าที่พนักงานต้อนรับที่สามารถสื่อสาร

^๑ Henn Na Hotel, "Henn Na Hotel Website", [Online], Available: <https://www.hennnahotel.com/ginza/en/> [1 February 2021].

ได้หลายภาษา มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยในห้องพัก เช่น ตู้ป้อนน้ำสำหรับเสื้อผ้าและผ้าเช็ดแบคทีเรีย สามารถเชื่อมต่อสมาร์ตโฟนกับอินเทอร์เน็ตในห้อง และใช้ AI ในการติดต่อกับพนักงาน ควบคุมอุณหภูมิ ปรับแสง ตั้งค่าบรรยากาศตามอารมณ์ความรู้สึก สตรีมภาพยนตร์ และสั่งอาหารกับ AI ที่สามารถโต้ตอบได้ หรือในประเทศจีนโรงแรม Futuristic FlyZoo^๒ ในเมือง Zhejiang เป็นโรงแรมแบบไม่ใช้กุญแจ (Keyless) และไม่ใช่เงินสด (Cashless) ในการเข้าพัก มีหุ่นยนต์เคลื่อนที่ (Wheeled robots) ทำหน้าที่ต้อนรับและให้บริการผู้เข้าพัก และมีพนักงานที่เป็นมนุษย์เข้ามาต้อนรับในฐานะ “ทูต (Ambassador)” ที่คอยช่วยเหลือและถ่ายรูปให้สำหรับใช้ในการเข้าพักเท่านั้น ซึ่งจะใช้สำหรับการใช้งานลิฟต์และประตูห้องพัก ในโรงแรมจากการจดจำใบหน้าในโปรไฟล์ที่ลงทะเบียนเมื่อเช็คอินครั้งแรก ผู้เข้าพักสามารถสั่งงาน AI ในการควบคุมระบบไฟฟ้าในห้อง และเรียกใช้บริการรูมเซอร์วิส ใช้คิวอาร์โค้ดสำหรับสแกนสั่งซื้อและชำระเงินค่าอาหารผ่านแอปพลิเคชัน มีหุ่นยนต์ให้บริการส่งของ และฟิตเนสเซ็นเตอร์มีหน้าจอคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ มีผู้ฝึกสอนการออกกำลังกายแบบ Dance Revolution ที่ระบุตำแหน่งว่าต้องเคลื่อนไหวแบบไหน เหมือนเล่นออกกำลังกายกับเกมตู้ โดยโรงแรมมีพนักงานทำความสะอาดที่เป็นมนุษย์ ซึ่งเข้าถึงห้องพักโดยใช้คีย์การ์ดในรูปแบบเดิม^๓

จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสถานการณ์แวดล้อมในปัจจุบัน จึงเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจโรงแรมในประเทศไทยในการนำ AI มาใช้ในการให้บริการ เพื่ออำนวยความสะดวกมากยิ่งขึ้นในห้องพัก ให้แก่ผู้ใช้บริการ ลดปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะบุคคลซึ่งมีจำนวนมากได้ ลดการติดต่อและการสัมผัสกับบุคลากร ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการสัมผัสโรคได้ด้วย นอกจากนี้ การใช้ AI เข้ามาใช้ในการให้บริการยังเป็นความแปลกใหม่ที่อาจสามารถดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้มากขึ้นอีกด้วย การศึกษาถึงการเปิดรับเทคโนโลยี AI ในการให้บริการโรงแรม เพื่อใช้เป็นแนวทางที่สามารถดำเนินการได้ในเมืองท่องเที่ยวอย่างประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

^๒ Flyzoo Hotel, "Flyzoo Hotel Website", [Online], Available: <https://flyzoo-hotel.hangzhouhotel.org/en/> [1 February 2021].

^๓ TechRepublic, "Experts predict hotel rooms will be tech dominated by 2034", [Online], Available: <https://www.techrepublic.com/article/experts-predict-hotels-dominated-by-new-tech-in-2034/> [1 February 2021].

กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑. ทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยีแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model หรือ TAM) Davis กล่าวว่าผู้ใช้จะยอมรับเทคโนโลยีก็ต่อเมื่อมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ได้แก่ ความเชื่อมั่นของผู้ใช้เกี่ยวกับการรับรู้ความง่ายในการใช้งานหรือการเข้าถึง (Perceived Ease of Use: PE) และการรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) ของเทคโนโลยีใหม่ส่งผลกระทบต่อความตั้งใจของผู้ใช้ เนื่องจากการใช้เทคโนโลยี AI เป็นเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว^๔ ดังนั้น จึงถูกนำมาพิจารณาในงานวิจัยนี้

๑.๑ การรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี (Perceived Usefulness: PU) หมายถึง ระดับการรับรู้ถึงที่เป็นไปได้บางประการของการใช้เทคโนโลยีนั้น โดยเชื่อว่าจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน^๕ เช่น การประหยัดเวลาที่จะช่วยให้ผู้บริโภคไม่จำเป็นต้องรอคิวนานระหว่างกระบวนการเช็คอิน การประหยัดต้นทุนในการจัดการคนที่ต้องรับมือกับจุดเช็คอิน และความสามารถในการควบคุมการส่งมอบบริการที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น^๖ นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้บริโภคสามารถดำเนินการและให้บริการของตนเองได้โดยไม่ต้องรอรับความช่วยเหลือโดยตรงจากพนักงาน ไม่ต้องติดต่อหรือสัมผัสกับพนักงาน และทำให้ลูกค้าได้รับบริการที่มีประสิทธิภาพและกำหนดเองได้^๗ ซึ่งมีผลการศึกษาที่พบว่า ประโยชน์ของเทคโนโลยีเพื่อการท่องเที่ยวมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการของผู้บริโภค^๘ ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐาน ดังนี้

^๔ Davis, F.D., Bagozzi, R.P. & Warshaw, P.R., "User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two", **Management Science**, Vol. 35 No. 8 (1989): 982-1001.

^๕ ibid.

^๖ Curran, J.M. & Meuter, M.L., "Self-service technology adoption: comparing three technologies", **Journal of Services Marketing**, Vol. 19 (2005): 103-113.

^๗ Meuter, M.L., Ostrom, A.L., Roundtree, R.I. & Bitner, M.J., "Self-service technologies: Understanding customer satisfaction with technology-based service encounters", **Journal of Marketing**, Vol. 64 (2000): 50-64.

^๘ Kaushik, A.K., Agrawal, A.K. & Rahman, Z., "Tourist behaviour towards self-service hotel technology adoption: trust and subjective norm as key antecedents", **Tourism Management Perspectives**, Vol. 16 (2015): 278-289.

สมมติฐานที่ ๑ การรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ผ่านทัศนคติของผู้บริโภค

๑.๒ การรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน (Perceived ease of use: PE) หมายถึง ระดับที่ผู้ใช้งานรับรู้ว่าการใช้งานนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เข้าใจง่ายและไม่ต้องใช้ความพยายามมาก^๙ เมื่อไม่มีความซับซ้อนมากก็มีโอกาสที่ผู้ใช้งานจะยอมรับในเทคโนโลยีใหม่ได้มากขึ้น การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานเทคโนโลยีที่นำมาใช้กับการบริการในโรงแรม เกี่ยวข้องกับความเร็วในการทำความเข้าใจในการใช้งานเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งระบบ AI ในการสั่งการ การใช้งาน และการควบคุมการใช้บริการในโรงแรม ซึ่งจะมีลักษณะการใช้งานที่ต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง^{๑๐} ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ ๒ การรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี

สมมติฐานที่ ๓ การรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ผ่านทัศนคติของผู้บริโภค

๑.๓ ความวิตกกังวลทางเทคโนโลยี (Technological anxiety: TA) คือ ขอบเขตที่ผู้บริโภคมีความรู้สึกกลัวหรือวิตกกังวลที่อาจเผชิญระหว่างการใช้เทคโนโลยี ซึ่งอาจลดแรงจูงใจเนื่องจากความสับสนในการใช้งาน^{๑๑} มีผลการวิจัย พบว่า ความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีของบุคคลสามารถนำไปสู่การหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องมือเทคโนโลยี^{๑๒} ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ ๔ ความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ผ่านทัศนคติของผู้บริโภค

๑.๔ การยึดติดกับบริการรูปแบบดั้งเดิม (Stickiness to traditional Service) เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของผู้บริโภคในการเปิดรับเทคโนโลยีในการบริการ ซึ่งผลการวิจัยของ Lin ยืนยันว่า การยึดติดมีอิทธิพลต่อความตั้งใจของผู้บริโภคที่จะใช้บริการในรูปแบบเดิมต่อไป^{๑๓} แม้ว่า

^๙ Davis, F.D., Bagozzi, R.P. & Warshaw, P.R., “User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two”, **Management Science**, Vol. 35 No. 8 (1989): 982- 1001.

^{๑๐} Kim, C., Mirusmonov, M., & Lee, I., “An empirical examination of factors influencing the intention to use mobile payment”, **Computers in Human Behaviour**, Vol. 26 No. 3 (2010): 310-322.

^{๑๑} Meuter, M., Ostrom, A. L., Bitner, M. J. & Roundtree, R., “The Influence of Technology Anxiety on Consumer Use Experiences with Self-Service Technologies”, **Journal of Business Research**, Vol. 56 No. 11 (2003): 899-906.

^{๑๒} Parasuraman, A. P., “Technology Readiness Index (Tri): A Multiple-Item Scale to Measure Readiness to Embrace New Technologies”, **Journal of Service Research**, Vol. 2 No. 4 (2000): 307-320.

^{๑๓} Lin, J. C. C., Online stickiness: its antecedents and effect on purchasing intention. **Behaviour and Information Technology**, Vol. 26 No. 6(2007): 507-516.

เทคโนโลยีจะเป็นเครื่องมือที่เข้ามาช่วยให้การใช้บริการของผู้บริโภคให้มีความสะดวกยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านประหยัดเวลาในการรอคอย แต่ก็มีผู้บริโภคส่วนหนึ่งที่ยังคุ้นเคยกับการรับบริการแบบดั้งเดิมที่ต้องการพบปะสื่อสารกับพนักงาน เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ทำให้ผู้บริโภคมีความสบายใจมากกว่า และธุรกิจเองมีแนวโน้มที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับผู้บริโภคโดยใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อสร้างความพึงพอใจได้มากยิ่งขึ้นด้วย^{๑๔} ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ ๕ การยึดติดกับรูปแบบดั้งเดิมมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ผ่านทัศนคติของผู้บริโภค

๒. ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (Theory of Reasoned Action หรือ TRA) นำเสนอโดย Fishbein และ Ajzen^{๑๕} นำมาใช้อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ โดยอธิบาย ความสัมพันธ์ของความตั้งใจแสดงพฤติกรรม (Behavioral Intention) ว่าเกิดขึ้นจากปัจจัยด้านทัศนคติ (Attitude) และบรรทัดฐานของสังคม (Subjective Norm) ที่อยู่รอบรอบที่มีต่อพฤติกรรม

๒.๑ ความตั้งใจแสดงพฤติกรรม (Behavioral Intention/Adoption intention) เป็นการชี้เหตุผลที่มาจากการใช้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อตนเองอย่างเป็นระบบเพื่อบรรลุถึงการตัดสินใจของผู้บริโภค โดยจะพิจารณาผลกระทบจากการกระทำของตนแล้วจึงตัดสินใจในการใช้บริการโรงแรม AI

๒.๒ ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรม (Attitude toward the Behavior) ทัศนคติที่มีต่อพฤติกรรมเป็นผลมาจากความเชื่อเกี่ยวกับผลของการกระทำ (Behavioral Beliefs) ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนบุคคล (Personal Factors) และการประเมินผลลัพธ์ (Evaluation Outcomes) กล่าวคือ หากบุคคลมีความเชื่อว่าการทำพฤติกรรมใดแล้วจะได้รับผลทางบวกทำแล้วดี ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น^{๑๖} ดังนั้น การสร้างให้เกิดความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI จึงต้องสร้างให้เกิดทัศนคติที่ดี

๒.๓ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm) เป็นการรับรู้ของบุคคลว่าคนอื่น ๆ ในสังคมที่มีความสำคัญสำหรับตนเอง ต้องการหรือไม่ต้องการให้ทำพฤติกรรมนั้น ๆ ดังนั้น หากบุคคลได้รับรู้ว่า

^{๑๔} Seilov, G. A., “Does the adoption of customer and competitor orientations make small hospitality businesses more entrepreneurial? Evidence from Kazakhstan”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Vol. 27 No. 1: 71-86.; Mangno, F., Cassia, F. & Bruni, A., “Adoption and impact of marketing performance assessment systems among travel agencies”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Vol. 29 No. 4 (2016): 1-21.; Litvin, S. W., Goldsmith, R. E. & Pan, B., “Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management”, **International Journal of Contemporary Hospitality Management**, Vol. 30 No. 1 (2018): 313-325.

^{๑๕} Fishbein, M. & Ajzen, I., **Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research**, (Addison-Wesley: Reading, MA, USA, 1975).

^{๑๖} *ibid.*

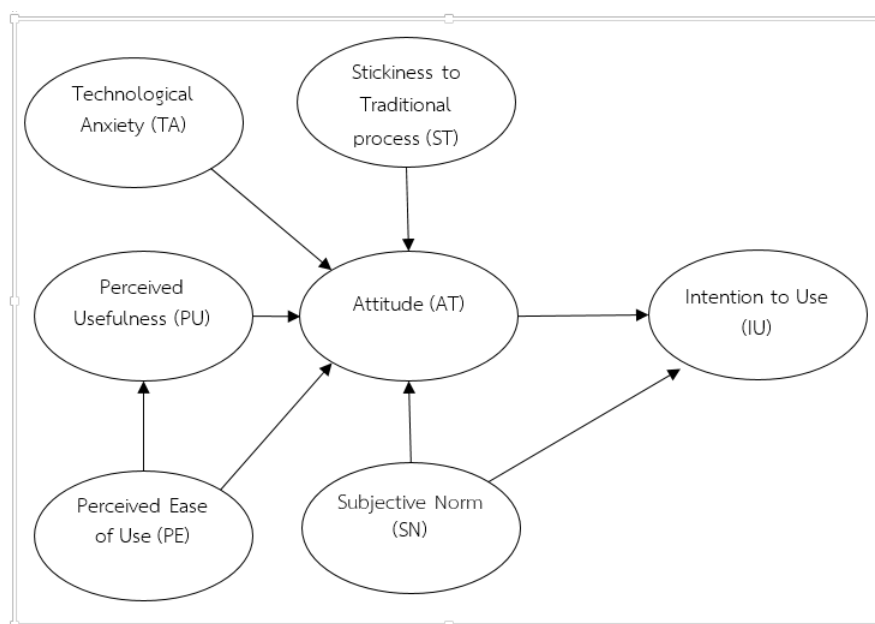
คนที่มีความสำคัญต่อเขาได้ทำพฤติกรรมนั้น หรือต้องการให้เขาทำพฤติกรรมนั้น ก็จะมีแนวโน้มที่จะคล้อยตามและทำตามพฤติกรรมนั้นด้วยเช่นกัน จึงเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยกำหนดสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานที่ ๖ ทักษะที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของผู้บริโภค

สมมติฐานที่ ๗ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อทัศนคติของผู้บริโภค

สมมติฐานที่ ๘ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ของผู้บริโภค

ซึ่งผู้วิจัยพัฒนารอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวและเข้าพักโรงแรมในประเทศไทย ผู้วิจัยพิจารณาถึงขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ตามการกำหนดขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมขั้นต่ำ คือ ๒๐๐ ตัวอย่าง^{๑๗} และควรมีขนาดตัวอย่าง ๑๐-๒๐ เท่าของจำนวน

^{๑๗} Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Saestedt, M. Danks, M. N. P. & Ray, S., **Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) Using R. A Workbook**, Springer, 2021.

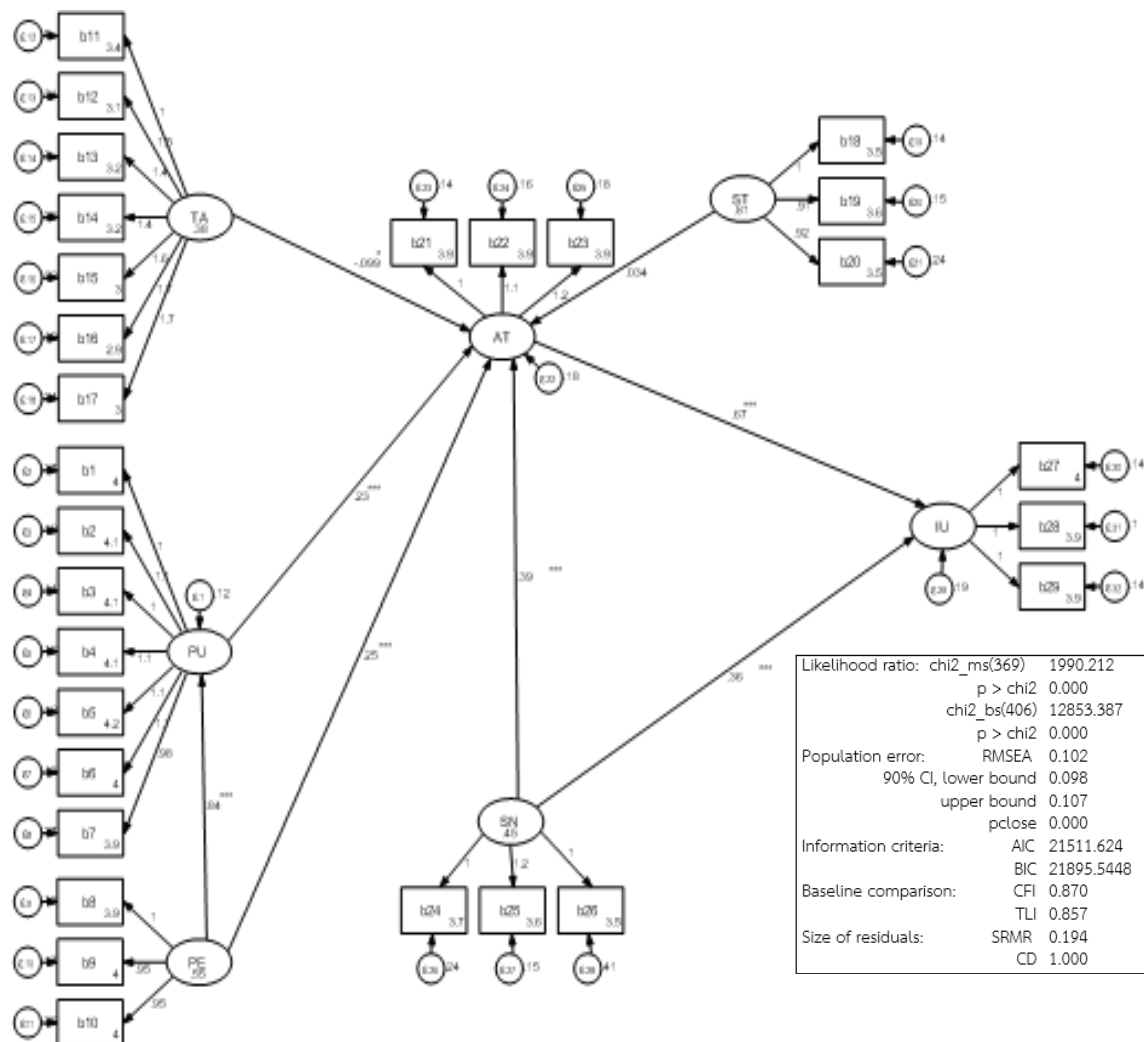
ตัวแปรสังเกตได้^{๑๘} ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตจำนวน ๒๙ ตัวแปร ขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมจึงควรมีอย่างน้อย ๒๙๐ ตัวอย่าง จึงสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) จากนั้นผู้วิจัยส่งแบบสอบถามออนไลน์ด้วยวิธีการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) โดยดำเนินการสำรวจในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ และได้รับการตอบกลับจำนวน ๔๒๑ ตัวอย่าง ซึ่งมีจำนวนมากกว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ (๑) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (๒) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการที่พักแรมในช่วงสถานการณ์ปกติใหม่ และ (๓) ความตั้งใจใช้บริการทำการหาค่าความเที่ยงตรง (Validity) โดยการทดสอบคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน ได้ค่า Item-Objective Congruence (IOC) แต่ละข้อและทั้งฉบับคือ ๑.๐๐ ดังนั้นแบบสอบถามจึงสอดคล้องกัน และหาค่าความเชื่อถือได้ (Reliability) โดยการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ปัจจัยหลัก (Principal Component Analysis: PCA) ได้ค่า Factor Loading ระหว่าง ๐.๗๓๓๒-๐.๙๔๔๒ Total Variance ระหว่าง ๐.๗๖๗๙-๐.๘๘๐๑ และทดสอบความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์ Cronbach's Alpha ได้ค่าระหว่าง ๐.๘๔๒๓-๐.๙๕๑๕ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติ และปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ โดยปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน และปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ สำหรับปัจจัยด้านความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานมีอิทธิพลต่อ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ ปัจจัยด้านการยึดติดกับบริการรูปแบบดั้งเดิมไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ และไม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ดังแสดงในภาพที่ ๒

^{๑๘} Comrey, A. L. & Lee, H. B., **A first Course in Factor Analysis**, (Hillsdale, New Jersey: Erlbaum, 1992); Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E., **Multivariate data analysis**, 7th ed. (Englewood Cliffs: Prentice Hall, 2010).

ภาพที่ ๒ การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง

ตารางที่ ๑ การวิเคราะห์ผลกระทบทางภาพรวม ทางอ้อมตรง และทางตรง

Structural	Total effects	Indirect effects	Direct effects
PU			
PE	๐.๘๓๗๔ ***	๐	๐.๘๓๗๔ ***
AT			
PU	๐.๒๒๖๓ ***	๐	๐.๒๒๖๓ ***
PE	๐.๔๔๒๗ ***	๐.๑๘๙๕ ***	๐.๒๕๓๒ ***
TA	-๐.๐๙๙๕ *	๐	-๐.๐๙๙๕ *
ST	๐.๐๓๔๐	๐	๐.๐๓๔๐
SN	๐.๓๘๘๓ ***	๐	๐.๓๘๘๓ ***
IU			
PU	๐.๑๕๑๒ ***	๐.๑๕๑๒ ***	๐
AT	๐.๖๖๗๙ ***	๐	๐.๖๖๗๙ ***
PE	๐.๒๙๕๗ ***	๐.๒๙๕๗ ***	๐
TA	-๐.๐๖๖๔ *	-๐.๐๖๖๔ *	๐
ST	๐.๐๒๒๗	๐.๐๒๒๗	๐
SN	๐.๖๑๘๘ ***	๐.๒๕๙๓ ***	๐.๓๖๐๔ ***

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๑๐ ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ปัจจัย AT และ SN ส่งผลทางตรงต่อ IU อธิบายได้ว่า การสร้างให้เกิดความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI ต้องสร้างให้เกิดทัศนคติและเกิดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ในขณะที่ปัจจัย PE SN PU ส่งผลทางอ้อมต่อ IU ผ่าน AT อธิบายได้ว่า การสร้างให้เกิดทัศนคติสามารถสร้างได้โดยเพิ่มการรับรู้ถึงความสะดวกต่อการใช้งาน ทำให้เกิดการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี PE SN และ PU และ ปัจจัยความวิตกกังวลทางเทคโนโลยี TA ส่งผลทางอ้อมทิศทางลบต่อ IU ผ่าน AT อธิบายได้ว่า การเพิ่มทัศนคติต้องลดความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีของผู้บริโภค ส่วนปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความสะดวกต่อการใช้งาน (PE) มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี (PU) ในระดับที่สูงมาก อธิบายได้ว่า การเพิ่มระดับการรับรู้ถึงความสะดวกต่อการใช้งานจะทำให้ระดับการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นได้ และส่งผลให้ระดับทัศนคติเพิ่มขึ้นอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า ปัจจัยด้านทัศนคติ และปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ โดยปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน และปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ตามลำดับ ในขณะที่ ปัจจัยด้านความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติในทิศทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในขณะที่ปัจจัยด้านการยึดติดกับบริการรูปแบบดั้งเดิมไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านทัศนคติ และไม่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI

จากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยอมรับที่จะใช้บริการกับหุ่นยนต์และเทคโนโลยี AI และปัจจัยด้านทัศนคติและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wang ที่พบว่า หุ่นยนต์ดูแลลูกค้าที่เข้าพักสร้างผลกระทบได้มากกว่า เมื่อลูกค้าไม่ต้องการรอต่อแถวหรือไม่ต้องการพูดคุยกับพนักงาน ก็สามารถใช้บริการหุ่นยนต์ดูแลลูกค้าได้ซึ่งเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า โดยทั่วไปลูกค้าชอบแนวคิดที่จะมีหุ่นยนต์ร่วมกับพนักงานโรงแรม^{๑๙} และยังสามารถเสนอบริการได้เฉพาะบุคคลมากขึ้น ส่งผลให้มีจำนวนลูกค้าที่พึงพอใจและกลับมาใช้บริการซ้ำมากขึ้น^{๒๐}

ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติโดยตรง คือ ปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง การรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งาน และการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim, Lee & Han ที่พบว่า การสร้างทัศนคติสามารถระบุได้จากการรับรู้ประสิทธิภาพของลูกค้าของโรงแรมอัจฉริยะ ด้านประสิทธิภาพ ความง่ายในการใช้งาน ความน่าเชื่อถือ ความสะดวก และการควบคุมในการสร้างประสิทธิภาพที่ลูกค้ารับรู้ได้ในโรงแรมอัจฉริยะ ซึ่งทำให้เกิดทัศนคติและความตั้งใจในการบอกต่อ^{๒๑}

^{๑๙} Wang, S., “Applications of AI in Hotel Management and Its Effect on Customer Ratings”, **Master of Science in Hospitality Management**, (California State Polytechnic University, Pomona, 2020).

^{๒๐} Sharma, R., Uniyal, M. & Sharma, N., “Emerging Use of Artificial Intelligence, Robots & Service Automation in Hotel Industry”, **International Journal of Future Generation Communication and Networking**, Vol.13 No.3 (2020): 2785–2790.

^{๒๑} ibid.

ในขณะที่ ปัจจัยด้านการรับรู้ถึงความง่ายต่อการใช้งานมีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคโนโลยี ซึ่งสนับสนุนผลการวิจัยของ Kim, Lee & Han ที่ว่า ประสิทธิภาพ ความสะดวกในการใช้งาน ความน่าเชื่อถือ ความสะดวก และการควบคุม เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยี^{๒๒}

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑.๑ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

จากผลการวิจัย พบว่า มีปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้เทคโนโลยี AI ในธุรกิจบริการอย่างธุรกิจโรงแรม ๒ ประการ คือ ทักษะและการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎี TAM และยังมีปัจจัยด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ของเทคโนโลยีและการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน จะส่งผลโดยตรงต่อทัศนคติ ซึ่งทำให้เกิดความตั้งใจใช้ตามมาด้วย สำหรับการบริการที่ผู้ใช้บริการต้องเข้าไปอยู่ในกระบวนการให้บริการนั้นด้วย การยอมรับเทคโนโลยีจึงมีปัจจัยด้านความกังวลถึงผลที่อาจเกิดจากการใช้งานเทคโนโลยี AI นั้น ยิ่งมีความกังวลมากก็จะยิ่งกลายเป็นการลดความตั้งใจใช้บริการไปด้วย

๑.๒ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้งาน

(๑) สำหรับการกำหนดราคา

จากผลการวิจัยที่ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกเข้าพักโรงแรม AI ที่ระดับราคาถูกกว่าโรงแรมปกติประมาณ ร้อยละ ๔๐-๕๐ จำนวน ๓๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๕ รองลงมาเป็นโรงแรม AI ที่ราคาเท่ากับ โรงแรมปกติ จำนวน ๒๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๔๓ และยังมีผู้ตอบแบบสอบถามเกือบครึ่งที่เลือกพักโรงแรม AI ที่แพงกว่า โรงแรมปกติประมาณ ร้อยละ ๔๐-๕๐ จากข้อมูลนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คาดหวังว่าจะมีโรงแรม AI ที่ราคาถูกกว่า โรงแรมปกติประมาณ ร้อยละ ๔๐-๕๐ และจะเลือกใช้บริการมากที่สุดถึงร้อยละ ๘๕ ของผู้ตอบแบบสอบถาม หากราคาเท่ากับโรงแรมปกติ จะใช้บริการประมาณ ร้อยละ ๖๖.๔๓ ในขณะที่ หากราคาแพงกว่าราคาโรงแรมปกติ ร้อยละ ๔๐-๕๐ จะใช้บริการประมาณ ร้อยละ ๔๑.๔๓ จึงประมาณการเบื้องต้นจากผลการวิจัย ดังนี้

^{๒๒} ibid.

ตารางที่ ๒ ระดับราคาโรงแรม AI ที่ผู้บริโภคลือเลือกพัก

เมื่อราคาโรงแรม ๕ ดาวปกติ ที่ราคา ๗,๐๐๐ บาท	ราคา	จะมีผู้ให้บริการ ประมาณ	ประมาณการ ยอดขาย
๑. ราคาโรงแรม AI ถูกกว่า ร้อยละ ๔๐-๕๐	๓,๑๕๐ บาท	๘๕%	๑,๑๒๔,๕๕๐.๐๐ บาท
๒. ราคาโรงแรม AI เท่ากัน	๗,๐๐๐ บาท	๖๖%	๑,๙๕๓,๐๔๒.๐๐ บาท
๓. ราคาโรงแรม AI แพงกว่า ร้อยละ ๔๐-๕๐	๑๐,๑๕๐ บาท	๔๑%	๑,๗๖๖,๑๖๐.๙๐ บาท

ข้อเสนอแนะควรเป็นโรงแรมระดับห้าดาวที่ราคาเท่ากันหรือสูงกว่าโรงแรมห้าดาวแบบปกติ ทั้งนี้สะท้อนภาพลักษณ์ของคุณภาพและการบริการ

(๒) ข้อเสนอแนะในการสร้างความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้บริการโรงแรม AI มากที่สุด คือ ทักษะคน ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นที่การสร้างทัศนคติของผู้บริโภค ด้วยการสร้างการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งานเทคโนโลยี AI โดยการให้ข้อมูลให้ผู้บริโภคมีความรู้ในการใช้งาน ในช่วงแรกอาจต้องมีการเตรียมคู่มือการใช้งาน มีคำแนะนำการใช้งานโดยละเอียด และมีพนักงานที่คอยให้อำนวยความสะดวก เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ผู้บริโภคเกิดความคุ้นชินมากขึ้น จึงลดพนักงานที่จัดให้บริการเทคโนโลยี AI มาเป็นเพียงพนักงานสนับสนุนเบื้องหลัง ปัจจัยด้านการคล้อยตามบุคคลอื่น จึงควรมีการสนับสนุนการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้ผู้มีชื่อเสียงให้มารับบริการและเผยแพร่ข้อมูล ใช้ Influencer ในการรีวิวและให้ข้อมูล และปัจจัยด้านการรับรู้ประโยชน์ของการใช้เทคโนโลยี AI จึงควรมีการเผยแพร่ข้อมูลประโยชน์ และมอบสิทธิประโยชน์เป็นพิเศษ เพื่อให้ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากการใช้เทคโนโลยี AI ด้วย เช่น การสะสมแต้มการให้บริการที่มากกว่าการให้บริการกับโรงแรมปกติ การให้สิทธิพิเศษส่วนลดหรือรับเครื่องดื่มฟรี เมื่อใช้บริการกับเทคโนโลยี AI ครอบคลุมจำนวนในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น เมื่อดำเนินการเพื่อเพิ่มระดับปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้น การเกิดความวิตกกังวลทางเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติในทิศทางลบก็จะลดลง

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

๒.๑ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีธุรกิจโรงแรมที่ใช้ AI มาให้บริการ การเข้าถึงความรู้ความเข้าใจ และการยอมรับการบริการด้วยเทคโนโลยี AI ของคนไทยที่เคยใช้บริการจึงยังไม่ชัดเจน การศึกษากับกลุ่มผู้บริโภคที่เคยรับบริการด้วยเทคโนโลยี AI และการใช้หุ่นยนต์ในการให้บริการจึงควรทำการศึกษาเกี่ยวกับธุรกิจบริการที่ใกล้เคียงกัน เช่น ธุรกิจดูแลผู้สูงอายุที่ปัจจุบันมีการนำหุ่นยนต์มาให้บริการเพิ่มขึ้น ร้านอาหารซึ่งปัจจุบันมีการนำหุ่นยนต์มาให้บริการมากขึ้น การศึกษาถึงความยอมรับและความพึงพอใจในการใช้งานจะช่วยให้เข้าใจและสามารถนำมาพัฒนาระบบการให้บริการด้วยเทคโนโลยี AI ในธุรกิจโรงแรมได้ดียิ่งขึ้น

๒.๒ การศึกษานี้เป็นการศึกษากับผู้บริโภคที่ส่วนใหญ่ยังไม่เคยมีประสบการณ์การใช้บริการโรงแรม AI จึงควรทำการศึกษากับผู้ที่เคยใช้บริการโรงแรม AI ในต่างประเทศจะช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงการเปิดรับ ความพึงพอใจ และนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริการได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Comrey, A.L. & Lee, H.B. **A first Course in Factor Analysis**. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum, 1992.
- Curran, J.M. & Meuter, M.L. “Self-service technology adoption: comparing three technologies”. **Journal of Services Marketing**. Vol.19 (2005): 103-113.
- Davis, F.D., Bagozzi, R.P. & Warshaw, P.R. “User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two”. **Management Science**. Vol. 35 No. 8 (1989): 982- 1001.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. **Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research**. Addison-Wesley: Reading, MA, USA, 1975.
- Hair, J.F., Hult, G.T.M., Ringle, C.M., Saestedt, M. Danks, M.N.P. & Ray, S., **Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) Using R. A Workbook**, Springer, 2021.
- Kaushik, A.K., Agrawal, A.K. & Rahman, Z. “Tourist behaviour towards self-service hotel technology adoption: trust and subjective norm as key antecedents”. **Tourism Management Perspectives**. Vol. 16 (2015): 278-289.
- Kim, C., Mirusmonov, M., & Lee, I. “An empirical examination of factors influencing the intention to use mobile payment”. **Computers in Human Behaviour**. Vol. 26 No. 3 (2010): 310-322.
- Litvin, S.W., Goldsmith, R.E. & Pan, B. “Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management”. **International Journal of Contemporary Hospitality Management**. Vol. 30 No. 1 (2018): 313-325.
- Lin, J.C.C. “Online stickiness: its antecedents and effect on purchasing intention”. **Behaviour and Information Technology**. Vol. 26 No. 6 (2007): 507-516.
- Mangno, F., Cassia, F. & Bruni, A. “Adoption and impact of marketing performance assessment systems among travel agencies”. **International Journal of Contemporary Hospitality Management**. Vol. 29 No. 4 (2016): 1-21.

- Meuter, M.L., Ostrom, A.L., Roundtree, R.I. & Bitner, M. J. "Self-service technologies: Understanding customer satisfaction with technology-based service encounters". **Journal of Marketing**. Vol. 64 (2000): 50-64.
- Meuter, M., Ostrom, A. L., Bitner, M. J. & Roundtree, R. "The Influence of Technology Anxiety on Consumer Use Experiences with Self-Service Technologies". **Journal of Business of Research**. Vol. 56 No. 11 (2003): 899-906.
- Parasuraman, A.P. "Technology Readiness Index (Tri): A Multiple-Item Scale to Measure Readiness to Embrace New Technologies". **Journal of Service Research**. Vol. 2 No. 4 (2000): 307-320.
- Seilov, G.A. "Does the adoption of customer and competitor orientations make small hospitality businesses more entrepreneurial? Evidence from Kazakhstan". **International Journal of Contemporary Hospitality Management**. Vol. 27 No. 1: 71-86.
- Sharma, R., Uniyal, M. & Sharma, N. "Emerging Use of Artificial Intelligence, Robots & Service Automation in Hotel Industry". **International Journal of Future Generation Communication and Networking**. Vol. 13 No. 3 (2020): 2785–2790.
- Wang, S. "Applications of AI in Hotel Management and Its Effect on Customer Ratings". **Master of Science in Hospitality Management**. California State Polytechnic University, Pomona, 2020.
- Flyzoo Hotel. "**Flyzoo Hotel Website**". [Online]. Available: <https://flyzoo-hotel.hangzhouhotel.org/en/> [1 February 2021].
- Henn Na Hotel. "**Henn Na Hotel Website**". [Online]. Available: <https://www.hennnahotel.com/ginza/en/> [1 February 2021].
- TechRepublic. "**Experts predict hotel rooms will be tech dominated by 2034**". [Online]. Available: <https://www.techrepublic.com/article/experts-predict-hotels-dominated-by-new-tech-in-2034/> [1 February 2021].

แนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้วิถีใหม่ของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒

Guideline of New Normal Academic Administrative
of Schools under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary
Education Service Area Office 2

ชวัลพร ศุภเลิศ*

Tawanporn Supalert

ธีระวัฒน์ มอนไธสง**

Teerawat Montaisong

สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.

Email: ๗๖๔๗๗๐๐๗@aru.ac.th,

teerawat@aru.ac.th

Received: September 23, 2023

Revised: November 23, 2023

Accepted: January 20, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (๑) ศึกษาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ (๒) นำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ การดำเนินการวิจัยมี ๒ ขั้นตอนคือ ๑) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ประชากร คือ ผู้บริหารสถานศึกษา หรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ จำนวน ๑๗๕ คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นด้านสภาพปัจจุบันเท่ากับ ๐.๘๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ๒) นำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ และหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน ๕ คน ได้มาโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า (๑) การบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ใน

* นางสาวชวัลพร ศุภเลิศ Miss Tawanporn Supalert นักศึกษาสาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Master of Education Administration Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

** ผศ.ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง Asst.Prof.Dr.Teerawat Montaisong ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ระดับมากที่สุด คือด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนในวิถีใหม่ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการจัดการเรียนการสอนในวิถีใหม่ (๒) แนวทางการบริหารวิชาการสำหรับการจัดการศึกษาในวิถีใหม่ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๖ ด้าน ๓๐ รายการปฏิบัติ ดังนี้ ๑) ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชน เช่น สถานศึกษามีการรับฟังข้อเสนอแนะ และความคิดเห็นเสียงสะท้อนจาก ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ๒) ด้านการบริหารหลักสูตร เช่น ผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ให้ง่ายต่อการศึกษด้วยตนเอง โดยสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ๓) ด้านการพัฒนาครู เช่น การพัฒนาครูในการทำ PLC ทุกวันตอนเย็นหรือทุกสัปดาห์เพื่อหารือและแลกเปลี่ยนร่วมกัน ๔) ด้านการจัดการเรียนการสอน เช่น สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสานแบบออนไลน์และออฟไลน์ ให้ผู้เรียนได้รับความรู้มากที่สุด ๕) ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการจัดการศึกษา เช่น ครูต้องปรับทักษะ เอาเทคโนโลยีมาใช้ในปัจจุบันและในอนาคตผ่านหน้าจอโทรทัศน์หรือกล้องคอมพิวเตอร์ และ ๖) ด้านการประเมินผล เช่น เน้นการวัดผลการจัดการเรียนการสอนในเวลาเรียนปกติและสอนเสริมให้ความรู้ในช่วงเสริมทักษะหรือกิจกรรมเสริมทักษะ เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจของผู้เรียน

คำสำคัญ: การบริหาร; งานวิชาการ; การเรียนรู้; วิถีใหม่

Abstract

The purposes of this research were to (1) Study the new way of academic administration (2) Present a new way of academic administration. There are 2 steps of Conducting research; 1) Study the academic administration of Educational Institution. The population is educational institution administrators or acting in the position of school director. Under Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 2, Academic Year 2022, amount 175 people by means of specific selection. The instrument of this research is a questionnaire with a reliability value of 0.98 for the current condition. Statistics used in data analysis include mean and standard deviation. 2) Present guidelines for academic administration of Educational Institution. The main informants include educational institution administrators, educational supervisors, and academic heads, totaling 5 people, obtained through purposive sampling. The instrument of this research used were interviews and content analysis.

The results of the study found that (1) The NEW NORMAL of Academic Administration of Educational Institutions under the Phra Nakhon Sri Ayutthaya Primary Educational Service Area Office 2, found that the overall level was at a high level. The highest average is listened in to feedback from teachers, parents, students, and communities in a new way and the lowest average is organizing teaching and learning in a new way. (2) Academic management guidelines for organizing education in the new way of educational institutions consist of 6 methods and 30 practice items as follows: 1) In terms of Listen in to feedback from teachers, parents, students, and communities. For example, educational institutions listen to suggestions, opinions, and reflections from parents, students, and the community. 2) In terms of Curriculum management, such as teacher designing learning to make it easy to study on your own in accordance with the interests of the students. 3) In terms of Teacher development such as developing teachers to do PLC every evening or every week to discuss and exchange together. 4) In terms of Teaching and Learning, for example, educational institution has a combination of online and offline teaching, then students gain as much knowledge as possible. 5) In terms of management of educational resources, for example, teachers must adjust their skills. Use technology today and in the future through television screens or computer cameras. and 6) In terms of Evaluation, for example, emphasizing the measurement of teaching and learning during normal class time and teaching additional knowledge during skill enhancement or skill enhancement activities. To be used in making decisions for students.

Keywords: Administration; Academic; Learning; New normal

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ สถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้าน ความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี จึงเป็นภาระที่สำคัญของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมหมาย อ๋าดอนกลอย กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง พัฒนาตนเองคิดหายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการใหม่ ๆ

ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้มีความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์กรและนอกองค์กร ให้ความสนใจต่อวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งผลลัพธ์ใส่ใจในเรื่องของศาสตร์ทางการสอนที่เหมาะสม และต้องเข้ามารับบทบาทในการเร่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของครู ปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามหลักสูตรควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ให้กับครูผู้สอน ส่งเสริมให้มี การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาให้สูงขึ้นรวมทั้งปรับบทบาทในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะที่เตรียมเป็นที่ยอมรับของชาติอื่นและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข^๑

ความปกติใหม่ (New normal) เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบจนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหมายล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วยวิธีคิด วิธีเรียนรู้ วิธีสื่อสาร วิธีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะรักษาวิถีดั้งเดิม ส่วน “New normal” ใน บริบทสถานการณ์การแพร่ระบาดของ “โควิด – ๑๙” ช่วงปลาย พ.ศ. ๒๕๖๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๓ นั้น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนแพร่กระจายไปในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มนุษย์จึงต้องป้องกันตนเอง เพื่อให้มีชีวิตรอดด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิมโดยมีการปรับหาวิธีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพื่อให้ปลอดภัยจากการติดเชื้อควบคู่ไปกับความพยายามรักษาและฟื้นฟูศักยภาพทางเศรษฐกิจและธุรกิจ นำไปสู่การสรรค์สร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีการปรับแนวคิด วิสัยทัศน์ วิธีการจัดการ ตลอดจน พฤติกรรมที่เคยทำมาเป็นกิจวัตร ความคุ้นเคยอันเป็นปกติมาแต่เดิมในหลายมิติ

แนวคิดการบริหารงานวิชาการของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องมาจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษา อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทั้งทางตรงหรือทางอ้อมนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน^๒ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดการบริหารงานวิชาการของธวัช แสงสุวรรณ และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ กล่าวว่า งานวิชาการเป็นงาน

^๑ สมหมาย อ่าดอนกลอย, “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๑-๗.

^๒ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพฯ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ที่สำคัญของสถานศึกษา ส่วนงานอื่น ๆ เช่น งานธุรการ งานบุคคล งานอาคารสถานที่ เป็นงานสนับสนุนงานวิชาการทั้งสิ้น หน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษาจำเป็นต้องปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อปัจจัย คุณภาพของผลผลิต^๓

COVID-๑๙ ได้สร้างปัญหาและความยุ่งยากให้กับการศึกษาไทย แต่ในอีกมุมหนึ่งกลับเป็นตัวแปรในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับการศึกษา และเป็นตัวขับเคลื่อนในการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในระบบการศึกษาไทย ดังนั้น หากทุกฝ่ายในระบบการศึกษาไทยช่วยกันทำระบบกลไกการศึกษาที่แข็งแกร่ง ก็จะสามารถขับเคลื่อนการศึกษาท่ามกลางสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน ระบบการศึกษาที่ดีควรมีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ทันสถานการณ์และบริบท แวดล้อมที่ไม่ใช่แค่ในประเทศแต่เป็นของโลก การบริหารจัดการระบบการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ จึงต้องปรับตัวไปสู่ “การศึกษายกกำลังสอง” ที่จะเปลี่ยนจาก One-Size-Fits-All ไปสู่การตอบโจทย์การเรียนรู้และการพัฒนารายบุคคลมากยิ่งขึ้น ต้องมองกว้างกว่าแค่ระบบการศึกษาแต่เป็น “ระบบนิเวศ” การศึกษาของไทย (TE๒S: Thailand Education Eco-System) เพื่อผลักดันให้ก้าวไปสู่การเป็นฐานการผลิตทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่เป็นเลิศ (Office of the Basic Education Commission, ๒๐๒๐)^๔

เนื่องจากสถานการณ์ COVID-๑๙ ตั้งแต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๒ เป็นต้นมาส่งผลให้คุณภาพผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางด้านวิชาการของสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาหลักของระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (O-net) ได้แก่ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ในปีการศึกษา ๒๕๖๒ เป็นต้นมา มีคะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๕๐ จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานวิชาการเพื่อหาแนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ปกติใหม่ (New Normal) สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ซึ่งทำให้การบริหารงานวิชาการ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรมีแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันตามแนวทางที่กำหนดไว้ ส่งผลถึงความพึงพอใจกับบุคลากรทุกฝ่ายอันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานด้านการบริหารสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ให้สูงขึ้น

^๓ ธวัช แสงสุวรรณ และชุมศักดิ์ อินทร์รักษา, “การคิดสรรผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในทศวรรษหน้า”, **วารสารการบริหารการศึกษา มศว**, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒๘ (มกราคม-มิถุนายน) : ๓๖-๔๙.

^๔ Office of the Basic Education Commission, "Education in the digital age. Retrieved", (2020), [Online], Available: <https://www.posttoday.com/social/general/> [19 March 2020].

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๒. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการ บริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นการศึกษาการบริหารงานวิชาการ วิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นการนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นการศึกษาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือ วิชาการ และครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๕ จำนวน ๑๗๕ คน

๑.๒ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ๕ คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

๑.๒.๑ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ หรือรองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ที่มีประสบการณ์ในการบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๒ ปี จำนวน ๑ คน

๑.๒.๒ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาบุคลากรหรือรองผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาบุคลากร สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่มีประสบการณ์ในการบริหาร ไม่นต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๑ คน

๑.๒.๓ ผู้อำนวยการกลุ่มศึกษานิเทศก์หรือรองผู้อำนวยการกลุ่มศึกษานิเทศก์ บุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่มีประสบการณ์ในการบริหารไม่ต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๑ คน

๑.๒.๔ ผู้อำนวยการโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่มีประสบการณ์ในการบริหาร ไม่ต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๑ คน

๑.๒.๕ ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่มีประสบการณ์ฝ่ายงานวิชาการ ไม่ต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๑ คนโดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยใช้ตารางของเครจซี่ และมอร์แกน^๕ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified random sampling) ตามขนาดสถานศึกษา

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการวิธีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑. ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการโดยการพบปะเป็นการส่วนตัวโดยการเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า การตั้งแนวคำถามหลักไว้ล่วงหน้าแบบกว้าง ๆ ใช้ลักษณะแบบปลายเปิดสามารถยืดหยุ่นได้ และไม่สร้างความอึดอัดใจแก่ผู้ถูกซักถาม

๒. แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการวิธีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานภาพ มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List)^๖

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการวิธีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ จำนวน ๓๐ ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)^๗

^๕ Krejcie, R.V., & D.W. Morgan, "Determining Sample Size for Research Activities", **Educational and Psychological Measurement**, Vol.30 No. 3 (1970). : 607 – 610.

^๖ ทวีตถ์ มณีโชติ, **เทคนิคการเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์**, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การเรียนรู้และผลิตสิ่งพิมพ์ระบบดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, (๒๕๕๔).

^๗ Likert, Rensis, "The Method of Constructing and Attitude Scale", **Reading in Attitude Theory and Measurement**, pp.90-95. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son, (1967).

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)^๔ โดยใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างลักษณะใช้คำถามเหมือนกันทุกคน เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลของแบบสอบถาม

๑.๑ ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม

๑.๒ ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถาม

๑.๓ ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยพร้อมแบบสอบถาม ๑๘๐ ฉบับ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน ๑๗๕ คน ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๕ คนทั้งหมดจำนวน ๑๘๐ คน โดยแจกแบบสอบถามให้กลับกลุ่มตัวอย่างและเก็บคืนด้วยตนเองพร้อมตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของแบบสอบถาม

^๔ Miles, M. B. and Huberman, A. M, *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*: Sage Publications, Inc, (1994).

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๒.๑ ผู้วิจัยได้กำหนดวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

๒.๒ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการจดบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลโดยการนัดหมายสถานที่สัมภาษณ์หรือสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกในการให้ข้อมูล

๒.๓ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์พร้อมทั้งแยกแยะเพื่อให้ข้อมูลนั้นเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นการนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องทางด้านบริหารการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันในการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

๑. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อบันทึกข้อมูลในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการคำนวณมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เกณฑ์การให้คะแนนสอบถามและการแปลความหมายของคะแนนที่กำหนดไว้ในตอนที่ ๒ จำนวน ๓๐ ข้อลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ ผู้วิจัยพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยของข้อมูลเทียบกับเกณฑ์เฉลี่ยของเบสท์^๔

๓. นำมาหาค่าเฉลี่ย (Mean) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาขอบเขตของคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้ในการแปลความหมายตามความคิดเห็นของสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผลมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติและร้อยละ

^๔ Best, J. W, Research in education. 4th ed., (New Jersey: Prentice Hall, 1981).

การวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติการและปัญหาบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒

การบริหารงานวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
๑. ด้านการบริหารหลักสูตร	๔.๒๘	๐.๔๕	มาก	๔
๒. ด้านการประเมินผล	๔.๒๙	๐.๔๖	มาก	๓
๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน	๓.๙๕	๐.๕๔	มาก	๖
๔. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการจัดการศึกษา	๔.๓๕	๐.๕๑	มาก	๒
๕. ด้านการพัฒนาครู	๔.๒๗	๐.๕๑	มาก	๕
๖. ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชน	๔.๓๙	๐.๕๓	มาก	๑
รวม	๔.๒๖	๑.๘	มาก	

การวิจัยในครั้งนี้มีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างกันของแต่ละบุคคล และจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล

๒. นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลหาแนวทางการบริหารงานวิชาการวิถีใหม่

สถิติวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

๑. ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ความเหมือนและความต่างกันของแต่ละบุคคล และจัดลำดับความสำคัญและคุณลักษณะของข้อมูล

๒. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่จัดลำดับความสำคัญมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกันและหาแนวทางแก้ไขของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

๑. การบริหารงานวิชาการวิถีใหม่ของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนในวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = ๔.๓๙, S.D = ๐.๕) รองลงมา ได้แก่ ด้านการบริหาร

จัดการทรัพยากรการจัดการศึกษาในวิถีใหม่ ($\bar{X} = 4.35$, S.D = 0.51) ด้านการประเมินผลในวิถีใหม่ ($\bar{X} = 4.28$, S.D = 0.46) ด้านการบริหารหลักสูตรในวิถีใหม่ ($\bar{X} = 4.28$, S.D = 0.45) ด้านการพัฒนาครูในวิถีใหม่ ($\bar{X} = 4.27$, S.D = 0.51) และด้านการจัดการเรียนการสอนในวิถีใหม่อันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 3.95$, S.D = 0.54) ตามลำดับ

๒. การบริหารหลักสูตรในวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D = 0.46) เมื่อพิจารณารายข้อ สถานศึกษามีพัฒนาเนื้อหาสาระของหลักสูตรโดยอ้างอิงจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.33$, S.D = 0.45) รองลงมาคือ สถานศึกษามีการส่งเสริมให้มีการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับการเรียนรู้วิถีใหม่ ($\bar{X} = 4.33$, S.D = 0.44) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือสถานศึกษาให้ความสนใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาอันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.22$, S.D = 0.48)

๓. การประเมินผลในวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D = 0.46) เมื่อพิจารณารายข้อ สถานศึกษามีการประเมินผลโดยใช้วิธีการที่หลากหลายและมีความยืดหยุ่นสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.40$, S.D = 0.45) รองลงมาคือสถานศึกษาให้น้ำหนักกับการประเมินผลระหว่างการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ การปรับปรุงและพัฒนา ($\bar{X} = 4.34$, S.D = 0.50) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษาให้น้ำหนักกับการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจและเชื่อมโยงกับความสนใจของนักเรียนเป็นรายบุคคลมากกว่าการเรียนรู้ตามมาตรฐานอันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.19$, S.D = 0.60)

๔. การจัดการเรียนการสอนในวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$, S.D = 0.53) เมื่อพิจารณารายข้อ สถานศึกษามีการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ (On Site) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.34$, S.D = 0.50) รองลงมาคือสถานศึกษามีกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ($\bar{X} = 4.24$, S.D = 0.61) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สถานศึกษามีการเรียนการสอนผสมผสานแบบออนไลน์และออฟไลน์อันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 3.34$, S.D = 1.39)

๕. การบริหารจัดการทรัพยากรการจัดการศึกษาในวิถีใหม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$, S.D = 0.53) เมื่อพิจารณารายข้อ สถานศึกษาบริหารทรัพยากรงบประมาณในการลงทุนสิ่งต่าง ๆ ให้ทันสมัยปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.38$, S.D = 0.55) รองลงมาคือสถานศึกษาบริหารจัดการวางแผนการใช้ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า ($\bar{X} = 4.34$, S.D = 0.53) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ สถานศึกษาบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ได้เป้าหมายสูงสุดอันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.33$, S.D = 0.58)

๖. ด้านการพัฒนาครูในวิถีใหม่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$, S.D = 0.54) เมื่อพิจารณารายข้อ สถานศึกษาส่งเสริมให้ครูมีการ PLC อย่างต่อเนื่องและนำผลไปปรับวิธีการจัดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.33$, S.D = 0.55) รองลงมาคือ สถานศึกษาส่งเสริมพัฒนาทักษะใหม่

และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = 4.31$, $S.D = 0.55$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการพัฒนาครูจากผู้สอนไปเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ระดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.07$, $S.D = 0.58$)

๗. ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนในวิถีใหม่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, $S.D = 0.60$) เมื่อพิจารณารายข้อสถานศึกษาเคารพในทัศนคติและความคิดเห็นของบุคคลอื่นมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.45$, $S.D = 0.58$) รองลงมาคือ สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน ได้เสนอความคิดเห็น ($\bar{X} = 4.41$, $S.D = 0.58$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ สถานศึกษารับฟังข้อเสนอแนะของครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาอันดับสุดท้าย ($\bar{X} = 4.34$, $S.D = 0.59$)

อภิปรายผลการวิจัย

๑. ด้านการรับฟังเสียงสะท้อนจากครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชน เคารพความคิดเห็นและความแตกต่างของบุคคล เพราะการพูดคุยเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรภรณ์ ดวงขึ้น^{๑๐} กล่าวสรุป เรื่อง การบริหารงานวิชาการรับความปกติใหม่หลังโควิด-๑๙ พบว่าการรับฟังเสียงของครูในการกำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการของโรงเรียน เพราะการพูดคุยเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนเปิดโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ ชุมชน รวมถึงนักเรียน ควรมีการพูดคุยกัน เพื่อให้ความต้องการของนักเรียนทุกคนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง

๒. ด้านการประเมินผลในยุควิถีใหม่ มีสภาพมุ่งเน้นการนำผลที่ได้จากการประเมินไปสู่การต่อยอดความรู้ของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของพงษ์ศักดิ์ บุญภักดี^{๑๑} ได้กล่าวถึง การวิจัย เรื่อง การประเมินการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่ สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย พบว่า ประเมินผลการศึกษานักศึกษาสำหรับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่มีความเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์และสามารถจึงจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเครื่องมือดิจิทัล (Digital Devices) แบบต่าง ๆ ที่สามารถนำความประยุกต์ต่อยอดความรู้ของผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

^{๑๐} พัทธภรณ์ ดวงขึ้น, “การบริหารจัดการศึกษาปรับตัวใหม่หลังวิกฤตโควิด – ๑๙”, *Journal of Arts Management*, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๗๘๓-๗๙๕.

^{๑๑} พงษ์ศักดิ์ บุญภักดี, “การประเมินการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย”, *วารสารวิชาการT-Get Journal*, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๘ (๗ ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๔๗-๖๒.

๓. ด้านการพัฒนาครูในยุควิถีใหม่ มีสภาพการต้องการพัฒนาทักษะใหม่และเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาครูให้ทันสถานการณ์ปัจจุบันเป็นเปลี่ยนจากครูแบบเดิมเป็นครูที่สอนครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้ชีวิตจริงได้ เช่น โครงการศูนย์กลางการพัฒนา STEM Facilitator เมืองสะเต็มศึกษา (สะเต็มศึกษา ประเทศไทย (STEM Education Thailand))^{๑๒} ฐานปฏิบัติการสำหรับฝึกแนวทางสะเต็มศึกษา ที่จัดตั้งขึ้นโดยเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งจะเป็นต้นแบบในการขยายผลสู่ภูมิภาค โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ครูวิทยุ-คณิตทั่วประเทศ มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการแนวทางสะเต็มศึกษา และนักเรียนสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านสะเต็มมาใช้เพื่อการเรียนรู้การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพในศตวรรษที่ ๒๑

๔. ด้านการบริหารหลักสูตรในยุควิถีใหม่ มีสภาพการวางแผนในการทำหลักสูตรสถานศึกษาทุกปี การศึกษามีส่วนร่วมในการวางแผนหลักสูตรสถานศึกษา

๕. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการจัดการศึกษาในวิถีใหม่ตามลำดับความสำคัญใหม่ มีสภาพการบริหารจัดการทรัพยากรตามลำดับสิ่งที่สำคัญมากที่สุดไปน้อยที่สุด เพื่อการพัฒนานักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ตามสถานการณ์ปัจจุบัน การลงทุนในเรื่องของการพัฒนาการปรับระบบการทำงาน หากพิจารณาหลักสำคัญของการปรับการทำงานในระบบการศึกษาไปสู่แบบแผนในการสร้างการเรียนรู้ และการอยู่รอดใหม่ในปัจจุบัน โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์ ฟังพาสรรหาแหล่งความรู้ ประสพการณ์ และการมีงานทำในบริบทใหม่ ปรับวิธีการทำงานด้วยการออกไปเชื่อมกับโลกที่เป็นจริงในภาคการผลิต บริการ นวัตกรรม และเชื่อมกับการสื่อสารยุคใหม่ เพื่อช่วยให้วิธีคิด ประสพการณ์ และกระบวนการทำงาน สอดรับปรับเปลี่ยน

๖. ด้านการจัดการเรียนการสอนในวิถีใหม่ มีสภาพการเรียนการสอนอยู่ในห้องเรียนปกติเพื่อรักษา ระยะห่างของผู้เรียนอย่างเคร่งครัด และออกแบบให้ผู้เรียนค้นหาเนื้อหาและตรงตามความต้องการของนักเรียน การเรียนการสอนอยู่ในห้องเรียนปกติเหมาะสมสำหรับโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่มาก และมีพื้นที่มากพอให้สามารถปฏิบัติตามนโยบาย Social Distancing เพื่อรักษาระยะห่างและการดูแลสุขอนามัยของผู้เรียนได้อย่างเคร่งครัด

^{๑๒} สะเต็มศึกษา ประเทศไทย (STEM Education Thailand), **ทำไมต้องจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษา**, สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (๒๕๕๙).

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑.๑ สถานศึกษา ควรจัดระบบโครงสร้างหลักสูตรโดยคำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนและบริบทของโรงเรียนและควรดำเนินการวางแผนในการทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน หน่วยงานทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตร

๑.๒ สถานศึกษา ควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทันยุค ๕.๐ ทันเทคโนโลยี เน้นภาคปฏิบัติคือการปฏิบัติจริง และคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน

๑.๓ สถานศึกษา ควรสอนให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่สอนโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง สอนแบบเล่นปนเรียนสร้างความสนใจในการเรียน ทำให้ผู้เรียนตื่นตัวในสิ่งใหม่ ๆ กระตุ้นการสนใจของผู้เรียน

๑.๔ สถานศึกษา ควรจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนที่มีความจำเป็นก่อน ส่งเสริมพัฒนาความรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้กำลังใจแก่ผู้เรียนเพื่อความบรรลุที่ต้องการในการจัดการเรียน และแบ่งจัดสรรในส่วนที่จำเป็นก่อนสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาความรู้ อบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ให้ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ การทำสื่อแบบต่าง ๆ ควรจัด PLC ทุกวันตอนเย็นหรือทุกสัปดาห์เพื่อปรึกษาหรือแก้ไขปัญหา

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

๒.๒ ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก

บรรณานุกรม

ทิวัธน์ มณีโชติ. เทคนิคการเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การเรียนรู้

และผลิตสิ่งพิมพ์ ระบบดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๔.

ธวัช แสงสุวรรณ และชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. “การคัดสรรผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในทศวรรษหน้า”.

วารสาร การบริหารการศึกษา มศว. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒๘ (มกราคม-มิถุนายน) : ๓๖-๔๙.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓.

พงษ์ศักดิ์ บุญภักดี. “การประเมินการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์บนฐานวิถีชีวิตใหม่สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย”. รายงานวิจัย. สถาบันการศึกษาภาคเหนือ ๓, ๒๕๖๓.

พัชราภรณ์ ดวงขึ้น. “การบริหารจัดการศึกษารับความปกติใหม่หลังวิกฤตโควิด – ๑๙”. Journal of Arts Management. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๗๘๓-๗๙๕.

สมหมาย อ่าดอนกลอย. “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๑-๗. สะเต็มศึกษา ประเทศไทย (STEM Education Thailand). **ทำไมต้องจัดกิจกรรมสะเต็มศึกษา**. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, ๒๕๕๙.

Krejcie, R.V., & D.W. Morgan. “Determining Sample Size for Research Activities”. **Educational and Psychological Measurement**. Vol. 30 No. 3 (1970) : 607 – 610.

Best, J. W, **Research in education (4th ed.)**. New Jersey: Prentice Hall, (1981).

Likert, Rensis. “The Method of Constructing and Attitude Scale”. **Reading in Attitude Theory and Measurement**. pp.90-95. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son. (1967).

Miles, M. B. and Huberman, A. M. **Qualitative data analysis: An expanded sourcebook: Sage Publications, Inc.** 1994.

Office of the Basic Education Commission. **Education in the digital age**. Retrieved, (2020). [Online]. Available: <https://www.posttoday.com/social/general/> [19 March 2021].

การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะ
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท: กรณีศึกษาพระกิสาโคตมีเถรี
พระปฐาจารย์เถรีและพระกุนทลเกสีเถรี
An Analytical Study of the Enlightenment of
the Foremost Bhikkhunis in Theravāda Buddhism :
A Case Study of Kīsa Gotami, Paṭācārā and Kuṇḍalakesī

แม่ชีสธิตาภรณ์ กสิพันธ์*

Sathitaporn Kasiphan

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม**

Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร***

Orachorn Krichackra

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Buddhist Studies The Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: sathitapornkasiphan@gmail.com, kritsana.rak@mcu.ac.th, orachorn.k2505@gmail.com

Received: February 05, 2024

Revised: April 25, 2024

Accepted: May 28, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาประวัติพระกิสาโคตมีเถรี พระปฐาจารย์เถรีและพระกุนทลเกสีเถรีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรณีศึกษาพระกิสาโคตมีเถรี พระปฐาจารย์เถรี และพระกุนทลเกสีเถรี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคัมภีร์ โดยศึกษาตัวอย่างพระเถรีที่ได้รับเอตทัคคะ ๓ รูป จากทั้งหมด ๑๓ รูป วิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในลักษณะการพรรณนา

* แม่ชีสธิตาภรณ์ กสิพันธ์ Sathitaporn Kasiphan, พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Art (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** ผศ. ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Asst. Prof. Dr. Kritsana Raksachom ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร Asst. Prof. Dr. Orachorn Krichackra ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผลการวิจัยพบว่า (๑) การบรรลุธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การบรรลุในระดับโลกุตตรธรรม ๙ ได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ที่พระอริยบุคคลสามารถกำจัดตัณหา ตัณห์กิเลส ละสังโยชน์ รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ ด้วยการเจริญสมณะและวิปัสสนา (๒) ประวัติพระกัสาโคตมีเถรี พระปญฺจารายเถรีและพระกุนฺดลเกสียเถรีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่าในภพชาติของพระพุทธเจ้าประมุขตตะพระเถรีทั้ง ๓ รูป มีความตั้งใจจะบวช บรรณาการที่จะได้รับการยกย่องในเอตทัคคะและท่านทั้ง ๓ รูปสมควรบรรณาการในชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้าสมณโคตม (๓) วิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าพระกัสาโคตมีเถรีบรรลุธรรมด้วยการนั่งพิจารณาแสงเปลวประทีปที่ได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้ทรงจิวเร้าหมอง พระปญฺจารายเถรีบรรลุธรรมด้วยการยืนพิจารณาดักน้ำล้างเท้า ๓ ครั้งได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้ทรงพระวินัย และพระกุนฺดลเกสียเถรีบรรลุธรรมด้วยการยืนพิจารณาการไหลของน้ำได้รับยกย่องเอตทัคคะฝ่ายผู้รู้ฉับพลัน คุณวิเศษที่ได้ของพระเถรีทั้ง ๓ รูป คือปฏิสัมภิทา ๔ วิมกข์ ๘ และอภิญญา ๖

คำสำคัญ: การบรรลุธรรม; เอตทัคคะ; พระกัสาโคตมีเถรี; พระปญฺจารายเถรี;

พระกุนฺดลเกสียเถรี

Abstract

In this paper, three objectives were purposely made: (1) to study the enlightenment in the scriptures of Theravada Buddhism; (2) to study the history of Kāsa Gotamī, Paṭācārā, and Kuṇḍalakesī who were given the foremost in Theravada Buddhism; and (3) to analyze the enlightenment of Bhikkhunīs who were given the foremost in Theravada Buddhism by which a case study of Kāsa Gotamī, Paṭācārā, and Kuṇḍalakesī was purposively chosen. This research employed the documentary research methodology done by studying the exceptional examples of the mentioned three Bhikkhunīs who were given the foremost out of thirteen ones and then the contents analysis was also done through the descriptive method respectively.

The research findings showed that: 1) the enlightenment in Theravada Buddhism is defined as enlightenment in the level of Lokuttara-dhamma (nine supermundane states), comprising of four kinds of *Magga* (the four paths), four kinds of *Phala* (the four fruitions), and *Nibbāna* accordingly. In these states, through insight and tranquil meditation, the noble ones are able to get rid of *taṇhā* (craving), *kilesa* (defilements), and *samyojana*

(fettters), and thereby realizing *Ariyasacca* (the four noble truths), 2) the history of Therīṣ, Kīsa Gotamī, Paṭācārā, and Kuṇḍalakesī who were given the foremost in Theravada Buddhism shows that in the time of the Buddha named ‘Patumitta’ they had the intention to ordain and thereby wishing to be given the foremost and their wish was complete in the time of Gotama Buddha, 3) in analyzing the enlightenment of Bhikkhunīs who were given the foremost in Theravada Buddhism, it also shows that Kīsa Gotami became enlightened through contemplation of the flickering lights and received the title *Lūkhacīvaradharāṇaṃ* (foremost wearers of coarse robes); Paṭācārā became enlightened through contemplation of the water that she used to wash her feet three times and received the title *Vinayadhārikā* (foremost keeper of the monastic disciplinary rules among the nuns), and Kuṇḍalakesī became enlightened through contemplation of flowing water and received the title *Khippābhiññā* (foremost nun in quick deep knowledge). The extraordinary qualities of the three Therīṣ were of four kinds of *Paṭisambhidā* (the four ways of discriminating knowledge), eight kinds of *Vimokkha* (the eight states of liberation), and six kinds of *Abhiññā* (the sixfold super knowledge).

Keywords: Enlightenment; Foremost; Kīsa Gotami; Paṭācārā; Kuṇḍalakesī

บทนำ

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาบนโลกนี้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันทั้งการเลี้ยงดู ฐานะทางการเงินของครอบครัว สังคมรอบข้าง การใช้ชีวิตตามที่ตนเองต้องการหรือพ่อแม่ขีดเส้นทางให้ หรือแม้แต่ชีวิตที่สุข สมหวัง ชีวิตที่ทุกข์ เสียใจ ประสบกับความพลัดพรากล้วนมีที่มาของเหตุและผลที่เกิดขึ้นกับชีวิต ตามหลักทางพระพุทธศาสนา มีความเชื่อในการเกิดของมนุษย์มาจากเหตุและผลของกรรม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ปรากฏใน ปิพพชิตอภินิหารสูตร ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม เราย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”^๑ พุทธพจน์ที่ทรงตรัสนี้มีความกระจ่างชัดเจนว่ามนุษย์จะมีชีวิตที่ดีหรือไม่ดีย่อมมีกรรมเป็นปัจจัยที่ส่งผลกับชีวิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติตระกูลหรือกำเนิด^๒ ปัจจุบันมนุษย์ส่วนใหญ่จะโทษกรรมทุกครั้งเมื่อเกิดปัญหาหรือความเสียใจ ความสูญเสียผู้เป็นที่รักซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องพบและเกิดขึ้นกับ

^๑ อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๖.

^๒ ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๔๒/๕๓๒.

ทุกคนชั้นวรรณณะ คนจำนวนมากที่เกิดความทุกข์และทำใจไม่ได้กับการสูญเสียคนรัก สิ่งที่ดีนรัก ดังจะเห็นจากเหตุการณ์เมื่อเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ คนไทยทั้งประเทศได้สูญเสียและโศกเศร้ากับการเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร หรือแม้แต่เหตุการณ์ วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ คนไทยและทั่วโลกพบกับโศกนาฏภัยคลื่นยักษ์ “สึนามิ” พัดถล่มภาคใต้ของประเทศไทยมีผู้เสียชีวิตประมาณ ๕,๔๐๐ คนและจาก ๑๔ ประเทศมีผู้เสียชีวิตมากกว่า ๒ แสนคน^๓ วนาศภัยในลิเบีย เมืองเดอร์นา พายุเทอริเคน น้ำท่วม เชื้อนพิษ หลายครอบครัวถูกมวนน้ำพัดหายไปมีผู้เสียชีวิตมากกว่า ๗,๐๐๐ คน^๔ ล่าสุด สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID 19) ผลการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยวอชิงตันของสหรัฐอเมริกาพบใน ๑๙๑ ประเทศทั่วโลก พบว่าจากสถิติ ปี ๒๐๒๐ มีผู้เสียชีวิตจากโควิด ๑๐๐,๐๐๐ ราย ปี ๒๐๒๓ มีผู้เสียชีวิตทั่วโลก ๖,๗๙๓,๒๒๔ ราย^๕

จากเหตุการณ์ความสูญเสียคนที่รักจากไปไม่ว่าจะมาจากการเสียชีวิต ภัยพิบัติธรรมชาติ เหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด การไร้ที่อยู่อาศัยเหมือนดังเช่นสมัยพุทธกาลที่พระกัสสปโคตมิเถรี พระปฏาจาราเถรี และพระกุนทลเกสีเถรี ได้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียบุคคลที่รักทั้ง ๓ พระเถรีมีความโศกเศร้า เสียใจ ร่ำไห้จนน้ำตาแทบเป็นสายเลือด รู้สึกถึงความเดียวดาย ไร้ที่พึ่งพิง ควบคุมตนเองไม่ได้ สติพ่นเพื่อนเป็นบ้า อันเนื่องมาจากรับผลกระทบรุนแรงทางจิตใจเป็นอย่างยิ่ง ขาดผู้ที่รับฟังความทุกข์เกิดขึ้นหรือให้ข้อคิดแนะนำที่ดี จนกระทั่งได้พบกับพระพุทธเจ้า ฟังธรรมเทศนาจนเข้าใจในหลักความจริงของชีวิต เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์และน้อมนำคำสอนและหลักธรรมเพื่อการละสังโยชน์ การรู้แจ้งในหลักอริยสัจ ๔ โดยการเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา การกำหนดรู้ในรูปนามขั้น ๕ ให้เห็นไตรลักษณ์ตามความเป็นจริงพร้อมปฏิสัมภิทา ๔ และอริยมรรค ๘ มาปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์จนทำให้บรรลุนิพพานพาตนเองและผู้อื่นพ้นจากสังสารวัฏได้

^๓ สำนักข่าว Amaring ๓๔ HD, ข่าวทั่วไป, “รำลึก ๑๓ ปี โศกนาฏกรรม คลื่นยักษ์ สึนามิ”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.amarintv.com/news/detail/114007> [๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๖].

^๔ สำนักข่าว BBC New ไทย, “วนาศภัยลิเบีย ทำความเสียหายถึงรุนแรงเช่นนี้ ในวันที่ยอดผู้เสียชีวิตอาจเพิ่มสูงถึง ๒๐,๐๐๐ คน”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles /cgmp30qnzeo> [๑๑ กันยายน ๒๕๖๖].

^๕ กรมอนามัย, COVID-๑๙ รู้ทันป้องกันได้, “สรุปสถิติทั่วโลก รายงานสถานการณ์โควิด-๑๙ ทั่วโลก”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles/c4n4d4225020> [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖].

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบรรลุลหกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาประวัติของพระกัสาโคตมีเถรี พระปฏาจาราเถรี และพระกุนทลเกสีเถรี ที่ได้รับ
เอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบรรลุลหกรรมของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
กรณีศึกษาพระกัสาโคตมีเถรี พระปฏาจาราเถรี และพระกุนทลเกสีเถรี

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงค้นคว้า (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ๒ ด้าน คือ (๑) ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ความหมายและกระบวนการของการบรรลุลหณ ประเพณี และลักษณะของผู้บรรลุลหณ ระดับการบรรลุลหณได้แก่พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ คุณวิเศษแห่งการบรรลุลหณ ประวัติและภูมิหลังของพระกัสาโคตมีเถรี พระปญ्ञาจารย์เถรี และพระกุนทลเกสีเถรี การออกบวช การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุลหณของพระเถรีทั้ง ๓ รูป (๒) ขอบเขตด้านเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบด้วยพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ใน พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช อรรถกถาเถรคาถาและ หนังสือ ตำรา บทความ เอกสาร และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาการบรรลุนิพพานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การบรรลุนิพพาน หมายถึง การบรรลุโลกุตตรธรรม ๙ อันได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ซึ่งผู้บรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา การเจริญสมณะและวิปัสสนาจนสำเร็จเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ สำหรับการบรรลุนิพพานนี้มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ เจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นทางจิต หลุดพ้นด้วยสมาธิ เป็นภาวะจิตที่ประกอบด้วยสมาธิกำจัดราคะได้ ทำให้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูกมัด อันได้แก่ กาม ความติดใจ ความใคร่ ในอารมณ์ต่าง ๆ รวมถึงตัณหาและโทสะ เพราะโทสะเป็นแรงผลักดันให้เกิดราคะ เพราะฉะนั้น เมื่อหลุดจากราคะจึงจะมีเจโตวิมุตติ และปัญญาวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นด้วยปัญญา^๖ ความหลุดพ้นแห่งปัญญาที่บริสุทธิ์สมบูรณ์ไม่มีกิเลสกำบัง ซึ่งปัญญาวิมุตตินี้จะเกิดขึ้นแก่พระอริยบุคคลผู้บรรลุนิพพาน เพราะเมื่อปัญญากำจัด อวิชชาได้ ทำให้

๖ อก.ทก. (ไทย) ๒๐/๘๘/๑๐๗.

หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูกมัด ก็จะเกิดปัญญาวิมุตติ ได้แก่ผลฉาน ผลปัญญา อรหัตผลฉาน อรหัตผลปัญญา^๗ สำหรับระดับของการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาแบ่งได้ ๓ ลักษณะ คือ (๑) ลักษณะที่แบ่งตามประเภทของกิเลสที่จะได้หรือเรียกว่าสังโยชน์ ๑๐ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ, วิจิกิจฉา, สีลัพพตปรามาส, กามฉันทะ, พยาบาท, รูปราคะ, อรูปราคะ, มานะ, อุทธัจจะ, และอวิชชา (๒) ลักษณะที่แบ่งตามอริยบุคคล (บุคคลผู้ประเสริฐ) ๗ จำพวก ได้แก่ ผู้ที่ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยกายและสิ้นอาสวะแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา, ผู้ที่ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยกาย แต่สิ้นอาสวะแล้วเพราะเห็นด้วยปัญญา, ผู้ที่ได้สัมผัสวิโมกข์ ๘ ด้วยกายและอาสวะบางส่วนก็สิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา, ผู้ที่เข้าใจอริยสัจธรรมถูกต้องแล้ว และอาสวะบางส่วนก็สิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา, ผู้ที่เข้าใจอริยสัจธรรมถูกต้องแล้ว และอาสวะบางส่วนก็สิ้นไปเพราะเห็นด้วยปัญญา แต่มีศรัทธาเป็นต้นนำหน้า หมายถึงอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วขึ้นไปจนถึงเป็นผู้ปฏิบัติเพื่ออรหัตที่มีสิทธิในอริยการปฏิบัติ, ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผล ที่มีปัญญานิพพานแก่กล้า อบรมอริยมรรคโดยมีปัญญาเป็นต้นนำ ท่านผู้นี้ถ้าบรรลุแล้วกลายเป็นทวิวิมุตติ, ผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาปัตติผลที่มีสิทธิในอริยการปฏิบัติ อบรมอริยมรรค โดยมีศรัทธาเป็นต้นนำ ท่านผู้นี้ถ้าบรรลุแล้วกลายเป็นสัทธาวิมุต และ (๓) ลักษณะที่แบ่งตามการบรรลุนิพพานระดับโลกียธรรม คือ การบรรลุนิพพานชั่วคราวด้วยกำลังของสมาธิ กล่าวคือการทำให้กิเลส คือราคะ โทสะ โมหะ สงบระงับลงเพียงชั่วคราว แต่ไม่ได้สลัด ตัดขาดออกไปจากจิตอย่างถาวร ความอยากเกิดได้อีก ทำให้เกิดภพชาติได้อีก การบรรลุนิพพานระดับโลกุตตรธรรม คือ การบรรลุนิพพานแบบถาวร กล่าวคือสามารถดับกิเลสอย่างสิ้นเชิง เรียกได้ว่าเข้าสู่กระแสของพระนิพพานแน่นอน สามารถตัดภพชาติแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ สำหรับการบรรลุนิพพานนั้นเป็นไปโดยลำดับที่ ๑ พระโสดาบัน คือ ผู้เข้าถึงกระแส ผู้ที่ทำลายทิฏฐิกิเลส ยินดีในการทำบุญทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ยังข้องเกี่ยวในกามคุณอารมณ์ ลำดับที่ ๒ พระสกทาคามี คือ ผู้ที่จะมาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว จิตจะคลายจากราคะ โทสะ โมหะมากขึ้น เป็นผู้ที่ได้บรรลุผลนั้นในกามภพ รูปภพและอรูปภพ ลำดับที่ ๓ พระอนาคามี คือ ผู้ไม่มาเกิดอีกในกามาวจรภพอีกแต่จะเกิดในพรหมโลกอีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น มีศีลและสมาธิบริบูรณ์ ละสังโยชน์ทั้ง ๕ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะและปฏิฆะได้ ลำดับที่ ๔ พระอรหันต์ หมายถึง ผู้บรรลุนิพพานระดับสุดท้าย เป็นผู้หมดสิ้นอาสวะกิเลส สามารถทำให้บริบูรณ์ได้ในสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ และปัญญา สามารถละกิเลสได้ในเบื้องสูง ๕ อย่างคือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา และคุณพิเศษแห่งการบรรลุนิพพาน ประกอบด้วย ปฏิสัมภิทา ๔ ได้แก่ อัตถปฏิสัมภิทา อัมมปฏิสัมภิทา นิรุตติปฏิสัมภิทา ปฏิภาณปฏิสัมภิทา วิโมกข์ ๘ ได้แก่ บุคคลผู้มีรูปเห็นรูปทั้งหลาย, บุคคลผู้มีอรูปสัญญาภายใน เห็นรูปทั้งหลาย

^๗ สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖๕.

ภายนอก, บุคคลผู้น้อมใจไปว่างาม, บุคคลบรรลุลูกาสาณัญญายตนฌานโดยกำหนดว่าอากาศหาที่สุดมิได้, บุคคลล่วงอากาศาณัญญายตนฌานและบรรลุนิคมโดยกำหนดว่าวิญญาณหาที่สุดมิได้, บุคคลล่วงวิญญานัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุลูกาญญายตนฌานโดยกำหนดว่าไม่มีอะไร, บุคคลล่วงอากิญญายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิคมวิญญานาสนัญญายตนฌานอยู่, บุคคลล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวงบรรลุนิคมวิญญานาสนัญญายตนฌานอยู่ และอภิญญา ๖ ได้แก่ อิทธิวิญญาน โสทธาตวิญญาน ปรจิตตญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวักขยญาณ

๒. ผลการศึกษาประวัติของพระกิสาคโคตมีเถรี พระปฏาจาราเถรี และพระกุนทลเกสียเถรี ที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระกิสาคโคตมีเถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ อดีตชาติที่ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าธรรมา ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศทางจีวรเศร้าหมอง จึงปรารภรณาดำแหน่งนั้น พระพุทธเจ้าปทุมุตตระได้ทรงพยากรณ์ว่านางจักสำเร็จสมประสงค์ในการเกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมะ ในชาติสุดท้ายนี้ นางชื่อว่า กิสาคโคตมีได้แต่งงานกับเศรษฐีในกรุงสาวัตถี มีบุตร ๑ คนเกิดมาไม่นานก็เสียชีวิต นางเสียใจร่ำไห้แทบจะขาดใจ น้ำตานองหน้า อัมศพลูกชายเที่ยวบ่นเพ้อรำพันกับคนบ้านสตึพเพื่อน จนได้พบกับพระพุทธเจ้าสมณโคตมที่วิหารพระเชตวัน พระพุทธเจ้าทรงให้นางไปหาแม่ลัดพันธุ์ฝึกกาจากเรือนที่ไม่มีคนตายแต่นางก็ไม่สามารถหาแม่ลัดพันธุ์ฝึกกาได้ จึงกลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับนางว่า ทุกคนเกิดมาต้องพบกับความตายไม่มีใครหนีพ้นมัจจุราชได้ ดูกะตึกกับกระแสน้ำหลากมาพัดพาเอาชีวิตของประชาชนผู้นอนหลับไหลไปฉะนั้นแล จบพระเทศนานางบรรลุนิคมปตติผลกราบทูลขอบวช เมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่าพระกิสาคโคตมีเถรี^{๑๘} สำหรับประวัติของพระปฏาจาราเถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าภิกษุณี ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศทางพระวินัย จึงปรารภรณาดำแหน่งนั้น พระพุทธเจ้าปทุมุตตระได้ทรงพยากรณ์ว่านางจักสำเร็จสมประสงค์ในการเกิดภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมะ ในชาติสุดท้ายนี้ นางชื่อว่าปฏาจารา นางเกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงสาวัตถีพบรักกับคนรับใช้และได้หนีตามกันไป นางมีบุตร ๒ คนเสียชีวิตจากการถูกน้ำพัดพาไปและอีกคนถูกเหยี่ยวฉกไปกิน สามีกูกัดเสียชีวิต บิดามารดาและพี่ชายถูกบ้านพังทับเสียชีวิต ชีวิตนางเต็มไปด้วยความเศร้าโศกเหลือประมาณ เติบโตขึ้นไร้ผ้าอาภรณ์เปลือยกาย หัวเราะบ่นร้องไห้บ้างไปตามท้องถนน จนกระทั่งได้มาพบกับพระพุทธเจ้าที่วิหารพระเชตวัน พระพุทธเจ้าตรัสเรียกสตินางและทรงปลอบนางว่า เธออย่าคิดไปเลย เธอมาหาเราซึ่งสามารถเป็นที่พึ่งของเธอได้ ก็บัดนี้เธอหลั่งน้ำตาเพราะความตายของลูกเป็นต้นเป็นเหตุฉฉินใดในสังสารวัฏ

^{๑๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๑๒๒.

^{๑๙} ข.อป. (ไทย) ๓๓/๕๕-๕๘/๔๖๓-๔๖๖.

ที่มีเจอนต้นเงื่อนปลายไม่ปรากฏก็ฉนั้น น้ำตาที่หลังเพราะความตายของลูกเป็นต้นเป็นเหตุ ยังมากกว่า น้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ น้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ยังมีปริมาณน้อย ความเศร้าโศกของนรชนผู้ถูกทุกข์กระทบแล้ว น้ำจากน้ำตามิใช่น้อย มีปริมาณมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่นั้นเสียอีก เมื่อนางได้ฟังธรรมเทศนาจบ ก็ได้บรรลुพระโสดาปัตติผลจึงทูลขอบวชเมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่าพระภูวจาธารเถรี^{๑๐} และประวัติของ พระกุนทลเกสีเถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ภพชาติในสมัยของ พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าภิกขุทาสิกา ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณี รูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้ชูปาภิญญา (รู้ฉับพลัน) จึงปรารถนาตำแหน่งนั้น พระพุทธเจ้า ปทุมุตตระได้ทรงพยากรณ์ว่านางจักสำเร็จสมประสงค์ในการเกิดภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมะ ในชาติสุดท้ายนี้ นางชื่อว่า กุนทลเกสี นางเกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ มีใจรักในโจรที่กำลัง ถูกประหารจึงได้ให้บิดาใช้ทรัพย์ไถ่โจรมาและบิดาได้ยกนางให้เป็นภรรยาของโจรผู้นั้น นางทำหน้าที่ภรรยา และเลี้ยงดูดูแลเกื้อกูลสามีเป็นอย่างดีเสมอมา แต่ด้วยนิสัยของโจรมีความโลภอยากได้ทรัพย์ จึงได้ออกอุบาย ให้นางพาไปหน้าผาเพื่อบวงสรวงหากรอดจากการถูกประหาร เมื่อไปถึงสามีของนางได้บอกกล่าวถึงเจตนา ที่จะฆ่านางเพื่อเอาทรัพย์สมบัติ นางจึงคิดไตร่ตรองด้วยสติอ้างความจงรักภักดีที่มีต่อสามีจึงโอกาสพอรำ ขอกอดสามีก่อนตาย เมื่อสามีชะล่าใจนางจึงได้ผลักสามีตกหน้าผาเสียชีวิต จากนั้นนางจึงตัดสินใจออกบวช ในสำนักปริพาชกด้วยความที่นางเป็นคนฉลาดได้เรียนจากสำนักปริพาชกจนจบหลักสูตรหมดสิ้น จนกระทั่ง ได้พบและถามปัญหากับพระสารีบุตรซึ่งนางไม่สามารถตอบปัญหาพระสารีบุตรได้ จึงยอมแพ้และขอบวช หากแต่พระสารีบุตรได้พานางเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตะวัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เป็นถึง ชันธ์ อายตนะ และธาตุทั้งหลาย ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน เมื่อนางได้ฟังธรรมเทศนาจบ ก็ได้บรรลุพระโสดาปัตติผลจึงทูลขอบวชที่เมื่อบวชแล้วได้ชื่อว่าพระกุนทลเกสีเถรี^{๑๑}

๓. ผลการศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรณีศึกษาพระกาสโคตมิเถรี พระภูวจาธารเถรี และพระกุนทลเกสีเถรี พบว่า การบรรลุธรรมของ พระกาสโคตมิเถรี เกิดขึ้นในขณะที่พระเถรีนั่งตามประทีปให้แสงสว่างในวิหารเชตะวันเห็นเปลวประทีป ลูกแล้วก็หรีดลูกแล้วก็หรีดเช่นนี้ตลอด จึงได้กำหนดเอาแสงประทีปเป็นอารมณ์กรรมฐานแล้วรู้ได้ว่า ชีวิตสัตว์ทั้งหลายดุจเดียวกับแสงประทีปเกิดขึ้นแล้วก็ดับ ดับแล้วก็เกิดใหม่ เวียนว่ายอยู่เช่นนี้ จากนั้น พระพุทธเจ้าทรงรู้ถึงการพิจารณาของพระเถรีและจึงได้แสดงธรรมตรัสว่า ความเป็นอยู่เพียงวันเดียว ของบุคคลผู้พิจารณาเห็นความเกิดและความเสื่อม ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปีของบุคคลผู้มิได้ พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไป ผู้ใดเห็นแจ้งในพระนิพพาน แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ก็ยัง

^{๑๐} พ.อ.บ. (ไทย) ๓๓/๔๖๘-๕๐๒/๔๕๐-๔๕๔.

^{๑๑} พ.อ.บ. (ไทย) ๓๓/๑-๔๓/๔๕๖-๔๖๑.

ประเสริฐกว่าผู้มีอายุตั้งร้อยปีแต่ไม่เห็นแจ้ง สิ้นสุดพระคาถาพระกัสาโคตมีเถรีก็ได้บรรลุพระอรหัตผล และได้รับการยกย่องว่า ผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง^{๑๒} สำหรับการบรรลุลหกรรมของพระปฐาจารย์เถรีนั้น เกิดขึ้นจากการพิจารณาการไหลของน้ำล้างเท้าในวันที่ ๑ น้ำไหลไปหน่อยหนึ่งก็ขาดหยุดไหลเหมือนกับชีวิตคนเราก็อีกเช่นกันบางคนตายในช่วงปฐมวัย วันที่ ๒ น้ำก็ไหลไปไกลกว่าวันที่ ๑ แล้วก็ขาดลงเหมือนบางคนก็ตายในช่วงมัชฌิมวัย วันที่ ๓ น้ำไหลไปไกลกว่าวันที่ ๒ แล้วก็ขาดอีกเหมือนบางคนก็ตายในช่วงปัจฉิมวัย จากนั้นพระพุทธเจ้าทรงรู้ถึงการพิจารณาของพระเถรีจึงได้แสดงธรรมตรัสว่า สัตว์เหล่านี้ทั้งหมดล้วนมีความตายเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น คนที่เห็นความเกิด ความเสื่อมของเบญจขันธ์ มีชีวิตเป็นอยู่วันเดียวก็ดี ขณะเดียวก็ดียังประเสริฐกว่าคนที่ไม่เห็นความเกิด ความเสื่อมแม้จะมีชีวิตเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปีก็ตาม พระเถรีฟังธรรมเทศนาจบได้บรรลุพระอรหัตผลและได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงพระวินัย^{๑๓} และการบรรลุลหกรรมของพระกุนทลเกสีเถรี เกิดขึ้นจากการที่พระเถรีได้เห็นการไหลของน้ำเปรียบกับสังขารที่มีความเกิดและความดับ ส่งผลให้พระเถรีมีจิตหลุดพ้นเพราะความไม่ถื้อมัน ยึดมั่นในสังขาร พระเถรีได้พิจารณาถึงความเกิดขึ้นและดับของขันธ์ ๕ และหลักไตรลักษณ์ จึงได้บรรลุพระอรหัตผล พระเถรีจึงได้รับการยกย่องว่าผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงตรัสรู้เร็วพลัน^{๑๔} และพระเถรีทั้ง ๓ รูป ได้รับคุณวิเศษแห่งการบรรลุลหกรรม คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖

บทสรุป

๑. ผลการศึกษาการบรรลุลหกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การบรรลุโลกุตตรธรรม ๙ อันได้แก่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ของพระอริยบุคคลผู้รู้แจ้งในอริยสัจ ๔ โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา การเจริญสมณะภาวนาและวิปัสสนาภาวนาจนบรรลุลหกรรมโดยลำดับพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีและพระอรหันต์ ในการบรรลุลหกรรมนี้มี ๒ ลักษณะ ได้แก่ เจโตวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นทางจิต หลุดพ้นด้วยสมาธิ เป็นภาวะจิตที่ประกอบด้วยสมาธิกำจัดราคะได้ ทำให้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูกมัด ได้แก่ กาม ความติดใจ รวมถึงตัณหา โทสะและราคะ และปัญญาวิมุตติ คือ ความหลุดพ้นด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์สมบุรณ์ไม่มีกิเลสกันบัง ซึ่งปัญญาวิมุตตินี้จะเกิดขึ้นแก่พระอริยบุคคลผู้บรรลุหัตผล เพราะเมื่อปัญญากำจัด อวิชชาได้ ทำให้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูกมัดก็จะเกิดปัญญาวิมุตติ ได้แก่ ผลฉาน ผลปัญญา อรหัตผลฉาน อรหัตผลปัญญา นอกจากนี้ การบรรลุลหกรรมยังสามารถแบ่งตามประเภทของกิเลสที่ละได้เรียกว่าสังโยชน์ ๑๐ ประการ แบ่งตามอริยบุคคล ๘ จำพวก และแบ่งตามการบรรลุลหกรรมระดับ

^{๑๒} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๘๔-๘๔/๔๖๖-๔๘๖.

^{๑๓} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๕๐๓-๕๑๑/๔๕๔-๔๕๕.

^{๑๔} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓/๔๔-๕๔/๔๖๑-๔๖๒.

โลกียธรรมและระดับโลกุตตรธรรม คุณวิเศษแห่งการบรรลุธรรม ประกอบด้วย ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖

๒. ผลการศึกษาประวัติของพระกิสาคโคตมีเถรี พระปฎาจารย์เถรี และพระกุนทลเกสีเถรี ที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระกิสาคโคตมีเถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าธรรมา ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศทางจีวรเศร้าหมอง จึงปรารภนาตำแหน่งนั้น และภพชาติสุดท้ายสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมนางชื่อว่า กิสาคโคตมีได้แต่งงานกับเศรษฐีในกรุงสาวัตถี มีบุตร ๑ คน เกิดมาไม่นานก็เสียชีวิต นางเสียใจทำให้แทบจะขาดใจจนได้พบกับพระพุทธเจ้าสมณโคตมที่วิหารพระเชตวัน พระพุทธเจ้าทรงให้นางไปหาแม่ลัดพันธุ์ฝึกกาด แต่นางก็ไม่สามารถหาแม่ลัดพันธุ์ฝึกกาดได้ จึงกลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทรงตรัสกับนางว่าทุกคนเกิดมาต้องพบกับความตายไม่มีใครหนีพ้น มัจจุราชได้ จบพระเทศนานางบรรลุโสดาปัตติผลกราบทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณี เมื่อบวชแล้วได้นามว่า พระกิสาคโคตมีเถรี สำหรับพระปฎาจารย์เถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าภิกษุณี ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศทางพระวินัย จึงปรารภนาตำแหน่งนั้น ในภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมนางชื่อว่า ปฎาจารย์ นางเกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงสาวัตถีพบกับคนรับใช้และได้หนีตามกันไป นางมีบุตร ๒ คนเสียชีวิตจากการถูกน้ำพัดพาไปและอีกคนถูกเหยี่ยวโฉบไปกิน สามิถูกงูกัดเสียชีวิต บิดามารดาและพี่ชายถูกบ้านทับเสียชีวิต ชีวิตนางเต็มไปด้วยความเศร้าโศกเหลือประมาณเดินเร่ร่อนไร้ผ้าอาภรณ์เปลือยกายตามท้องถนนว่า ปฎาจารย์ จนกระทั่งได้มาพบกับพระพุทธเจ้าที่วิหารพระเชตวัน พระพุทธเจ้าตรัสเตือนสติและปลอบนางว่า เธออย่าคิดไปเลย เธอมาหาเราซึ่งสามารถเป็นที่พึ่งของเธอได้ ก็บัดนี้เธอหลังน้ำตาเพราะความตายของลูกเป็นต้นเป็นเหตุฉันใดในสังสารวัฏที่มีเงื่อนไขต้นเงื่อนไขไม่ปรากฏก็ฉันนั้น น้ำตาที่หลังเพราะความตายของลูกเป็นต้นเป็นเหตุ ยิ่งมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ น้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ยังมีปริมาณน้อย ความเศร้าโศกของนรชนผู้ถูกทุกข์กระทบแล้วน้ำจากน้ำตามิใช้น้อย มีปริมาณมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่นั้นเสียอีก เมื่อนางได้ฟังธรรมเทศนาจบก็ได้บรรลุพระโสดาปัตติผล จึงทูลขอบวชที่เมื่อบวชแล้วได้มีชื่อว่าพระปฎาจารย์เถรี และพระกุนทลเกสีเถรีมีอดีตชาติที่เกิดในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ นางมีชื่อว่าภิกษุ ทาสิกา ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมเห็นการแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้ขีปปาภิญญา (รู้ฉับพลัน) จึงปรารภนาตำแหน่งนั้น ในภพชาติในสมัยของพระพุทธเจ้าโคตมนางชื่อว่ากุนทลเกสี นางเกิดในตระกูลเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ มีใจรักในโจรที่กำลังถูกประหารจึงได้ให้บิดาใช้ทรัพย์ไถ่โจรมาเป็นสามี แต่ด้วยนิสัยของโจรมีความโลภอยากได้ทรัพย์ จึงได้ออกอุบายให้นางพาไปหน้าผาบอกกล่าวถึงเจตนาที่จะฆ่านางเพื่อเอาทรัพย์สมบัติ นางจึงคิดไตร่ตรองด้วยสติอ้างความรักภักดีที่มีต่อสามีจึงขอโอกาสพ้อนรำและ

กอดสามีก่อนตาย เมื่อสามีชะล่าใจนางจึงได้ผลักสามีตกลำผา จากนั้น นางจึงตัดสินใจบวชในสำนักปริพาชกและได้เล่าเรียนวิชาจนหมดสิ้น วันหนึ่งนางได้ถามตอบปัญหาเกี่ยวกับพระสารีบุตร ซึ่งนางตอบปัญหาไม่ได้จึงยอมแพ้และขอบวช หากแต่พระสารีบุตรได้พานางเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่วัดพระเชตุวัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เป็นถึงขั้น อายตนะ ธาตุทั้งหลาย ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่มีตัวตน เมื่อนางได้ฟังธรรมเทศนาจากก็ได้บรรลุพระโสดาปัตติผลจึงทูลขอบวชที่เมื่อบวชแล้วได้มีชื่อว่าพระกุนทลเกสีเถรี เมื่อวิเคราะห์ประวัติทั้ง ๓ พระเถรีนี้จะพบได้ว่ามีอดีตชาติเกิดในตระกูลเดียวกันเป็นพี่น้องกัน พบกับความสูญเสียบุคคลที่ตนรักเหมือนกันอันเป็นเหตุให้ก้าวสู่ทางธรรมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา

๓. ผลการศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิยามของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท ภิกษุณีศึกษาพระกิสาโคตมิเถรี พระปฐาจารย์เถรี และพระกุนทลเกสีเถรี พบว่า การบรรลุนิยามของพระกิสาโคตมิเถรี เกิดขึ้นในขณะที่พระเถรีนั่งตามประทีปให้แสงสว่างในวิหารเชตุวันเห็นเปลวประทีปลุกแล้วก็หรีดลูกแล้วก็หรีดเช่นนี้ตลอด ได้กำหนดเอาแสงประทีปเป็นอารมณ์กรรมฐานแล้วเกิดความรู้สึกขึ้นว่า ชีวิตสัตว์ทั้งหลายดุจเดียวกับแสงประทีปเกิดขึ้นแล้วก็ดับ ดับแล้วก็เกิดใหม่ เวียนว่ายอยู่เช่นนี้ จากนั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าตรัสถึงผู้ที่ไม่เห็นความเกิดและความเสื่อมประเสริฐกว่าผู้มีความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้มิได้พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไป สิ้นสุดพระคาถาพระกิสาโคตมิเถรีก็ได้บรรลุพระอรหัตผล และได้รับการยกย่องว่าผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงจิวรเศร้าหมอง สำหรับการบรรลุนิยามของพระปฐาจารย์เถรีนั้น เกิดขึ้นจากการพิจารณาการไหลของน้ำลำท่าในวันที่ ๑ น้ำไหลไปหน่อยหนึ่งก็ขาดหยุดไหลเหมือนกับชีวิตคนเราก็คงกันบางคนตายในช่วงปฐมวัย วันที่ ๒ น้ำก็ไหลไปไกลกว่าวันที่ ๑ แล้วก็ขาดลงเหมือนบางคนก็ตายในช่วงมัชฌิมวัย วันที่ ๓ น้ำไหลไปไกลกว่าวันที่ ๒ แล้วก็ขาดอีกเหมือนบางคนก็ตายในช่วงปัจฉิมวัย จากนั้นได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าตรัสว่า สัตว์เหล่านี้ทั้งหมดล้วนมีความตายเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น คนที่ไม่เห็นความเกิด ความเสื่อมของเบญจขันธ์ มีชีวิตเป็นอยู่วันเดียวก็ดี ขณะเดียวก็ดียังประเสริฐกว่าคนที่ไม่เห็นความเกิด ความเสื่อมแม้จะมีชีวิตเป็นอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปีก็ตาม พระเถรีฟังธรรมเทศนาจบได้บรรลุพระอรหัตผลและได้รับการยกย่องว่าผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงพระวินัย และการบรรลุนิยามของพระกุนทลเกสีเถรี เกิดขึ้นจากการที่พระเถรีได้เห็นการไหลของน้ำเปรียบกับสังขารที่มีความเกิดและความดับ ส่งผลให้พระเถรีมีจิตหลุดพ้นเพราะความไม่ถืมนั่น ยึดมั่นในสังขาร พระเถรีได้พิจารณาถึงความเกิดขึ้นและดับของขันธ์ ๕ และหลักไตรลักษณ์ จึงได้บรรลุพระอรหัตผลพระเถรีจึงได้รับการยกย่องว่าผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในทางผู้ทรงตรัสรู้เร็วพลัน และพระเถรีทั้ง ๓ รูป ได้รับคุณพิเศษแห่งการบรรลุนิยาม คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ สรุปจากการวิเคราะห์การบรรลุนิยามของพระเถรีทั้ง ๓ รูปนั้น มีวิธีการบรรลุนิยามเหมือนกัน คือ (๑) ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้ามองเห็นสัจธรรมของชีวิตคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (๒) เกิดอาการเบื่อหน่าย

เห็นในขั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ แล้วเปลี่ยนมุมมองชีวิตตามความเป็นจริง (๓) เมื่อเบื่อหน่ายแล้วคลายกำหนด จากนั้นจิตหลุดพ้น และ (๔) บรรลุธรรมด้วยการพิจารณาแสงจาก เปลวไฟและการไหลของน้ำที่แสดงให้เห็นถึงการเกิดดับของชีวิต และมีปัจจัยที่หนุนนำการบรรลุธรรม ที่เหมือนกันคือ การมีพระพุทธเจ้าเป็นปรโตโมหะและกัลยาณมิตร หากแต่สิ่งที่ต่างกันคือการได้รับ ยกย่องในเขตทิศที่แตกต่างกันตามที่ได้ตั้งความปรารถนาในอดีตชาติ

อภิปรายผล

๑. การศึกษาการบรรลุธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า การบรรลุธรรม เป็นการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จด้วยการกำจัดกิเลส คือ ราคะ โทสะ และโมหะ การออกจากเครื่องผูกมัด คือ ตัณหา และวิภวสัญญา จึงเป็นสภาวะที่ไร้กิเลสและไม่มีทุกข์ได้ชื่อว่าเป็นผู้หลุดพ้น คือ การหลุดพ้นทางจิต (เจโตวิมุตติ) และการหลุดพ้นด้วยปัญญา (ปัญญาวิมุตติ) เป็นความหลุดพ้นแห่งปัญญา ที่บริสุทธิ์สมบูรณ์ไม่มีกิเลสกั้นบัง โดยมีลำดับขั้นการบรรลุธรรมคือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งสอดคล้องกับสุนทร สุขทรัพย์ทวีผล พบว่า การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาจะเป็นไปตามลำดับโดยอาศัยการละสังโยชน์ ๑๐^{๑๕} และสอดคล้องกับพระประสาธน์ ขยาภิโรโต (อร่ามวณิชย์) พบว่า การบรรลุธรรม คือการทำให้แจ้งแห่งธรรมด้วยปัญญาในโลกุตตรธรรม คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ลักษณะของการบรรลุธรรมเป็นอาการที่จิตหลุดพ้นจากอาสวักเสล^{๑๖} นอกจากนี้ในงานวิจัยยังพบว่า การปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นการพิจารณาถึงขั้น ๕ อายตนะ และกฎของไตรลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของจุฑาภักดิ์ หริรักษ์ธารัง พบว่า การฝึกจิตให้เกิดปัญญา เกิดความรู้แจ้งในรูป นามที่เป็นสภาวะธรรมหรือขั้น ๕ ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา^{๑๗} นอกจากนี้ การปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมที่ผู้วิจัยพบนั้น สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า หลักปฏิบัติของผู้เจริญด้วยปัญญาคือหลักไตรลักษณ์ คือการรู้เท่าทันสังขารและรู้เท่าทันตามความเป็นจริง^{๑๘}

^{๑๕} สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล, “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องฆราวาสุมณี”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๓๘๐.

^{๑๖} พระประสาธน์ ขยาภิโรโต (อร่ามวณิชย์), “กระบวนการบรรลุธรรมของพุทธสาวิการในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ๗๒-๗๔.

^{๑๗} จุฑาภักดิ์ หริรักษ์ธารัง, “รูปแบบการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๑๓.

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๔-๑๑๕.

๒. ผลการศึกษาประวัติของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระปฎาจารย์เถรีและพระกุนทลเกสียเถรี ที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า พระปฎาจารย์เถรีครั้งเกิดในสมัยพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ ได้ฟังธรรมและได้เห็นพระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งภิกษุณีรูปหนึ่งว่าเป็นเลิศทางทรงวินัยจึงปรารภณานั่น และได้บำเพ็ญบุญบารมีนิมนต์พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ให้ฉันตลอด ๗ วัน ในภพชาติของพระสมณโคตม นางได้พบกับมรสุมแห่งการสูญเสียสามี บุตรทั้ง ๒ มารดา บิดาและพี่ชาย พระเถรีนั้นไร้สติเปรียบเหมือนกับคนบ้าจนได้มาพบกับพระพุทธเจ้าสมณะโคตมพระองค์ทรงเรียกสติและแสดงธรรม จากนั้นพระเถรีได้ฟังธรรมบรรลุพระโสดาบันและได้บวชในพระพุทธศาสนาจนบรรลุพระอรหันต์ได้รับการแต่งตั้งเอตทัคคะผู้ทรงพระวินัย สอดคล้องกับพระปัลลเดโชว์ สุคนโธ (ไทยมานิตย์) พบว่า พระภิกษุณีปฎาจารย์เถรีได้เริ่มสั่งสมบารมีและตั้งความปรารถนาเป็นเอตทัคคะผู้เลิศทางด้านทรงจำวินัยในสมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ และสั่งสมบารมีเรื่อยมาจนถึงสมัยพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน เมื่อมีชีวิตต้องประสบกับความทุกข์โศกเพราะการเสื่อมสูญบุตร มารดา บิดา และพี่ชาย เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าและเจริญวิปัสสนาภาวนาจนตรูปรนามจนตัดสังโยชน์ ๑๐ เข้าสู่โลกุตตรธรรม ๙ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในที่สุด^{๑๙} นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่าการตั้งจิตปรารถนาในอดีตชาติมีผลต่อการบรรลุนิยามของพระเถรีทั้ง ๓ รูป สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสังเว ชมนนตติโก (เนตรนิมิต) พบว่า การบรรลุอรหัตผลของภิกษุณีแต่ละรูปมีส่วนสัมพันธ์กับภูมิหลังในอดีตชาติที่ตั้งความปรารถนาไว้และชาติปัจจุบัน^{๒๐} และผู้วิจัยยังพบว่า ชีวิตของนางภิกษุณีและนางปฎาจารย์เถรีคือการสูญเสียผู้เป็นที่รักตายจากไปจึงมีความโศกเศร้า ทุกข์ใจยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาอิทธิวัฒน์ ภัทรกวี (บุตตานาง) พบว่า นางปฎาจารย์และนางภิกษุณีทั้งสองสูญเสียลูกอันเป็นที่รักจึงเป็นผู้ที่ได้รับทุกข์ทรมานยิ่ง^{๒๑}

๓. ผลการศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิยามของพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท กรณีศึกษาพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าพระภิกษุณีที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าตรัสว่าความเป็นไปเพื่อการหลุดพ้นทุกข์ได้นั้น จะต้องไม่มัวเมาหรือมีใจเพราะจะมีวิบากที่เลวร้ายที่จะทำให้ชีวิตของผู้นั้นเมื่อจบเทศนาพระเถรีบรรลุโสดาบัน ในวันหนึ่งพระเถรีได้พิจารณาเปลวไฟลูกโพล่งและหริ่งในอุโบสถจึงได้เห็นถึงสัจจะของชีวิตที่เกิดขึ้นและดับไปและได้ฟังธรรมจาก

^{๑๙} พระปัลลเดโชว์ สุคนโธ (ไทยมานิตย์), “ศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุนิยามของพระปฎาจารย์เถรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๐๓.

^{๒๐} พระเถรีที่ได้รับเอตทัคคะหลายท่าน ขอ เช่นแก่ที่สุด ยึดถือพระธรรมวินัยเดิมอย่างเคร่งครัด นับถือมากในประเทศไทย พม่า เขมร ลาว ศรีลังกา พระมหาสังเว ชมนนตติโก (เนตรนิมิต), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องชีวิตภิกษุณีกับการบรรลุอรหัตผล: เฉพาะที่ปรากฏในเถรคถา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓๕.

^{๒๑} พระมหาอิทธิวัฒน์ ภัทรกวี (บุตตานาง), “การสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้หญิงภิกษุณีในอรรถกถาธรรมบท”, **วารสารวิชาการธรรมบทธรรมศน์**, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๒๖-๑๓๐.

พระพุทธเจ้าตรัสถึงผู้ที่เห็นความเกิดและความเสื่อมประเสริฐกว่าผู้มีความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของบุคคล ผู้มิได้พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและเสื่อมไป สิ้นสุดพระคาถาพระกิสาคโคตมิเถรีก็ได้บรรลुพระอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิตาได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุณีในการทรงจีวรเศร้าหมอง ซึ่งสอดคล้องกับสาธุ มหัทธานาดุลย์ พบว่า การบรรลุธรรมของนางกิสาคโคตมินั้นจากการที่พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาว่า นรชนผู้มีมาในบุตรและปศุสัตว์ มีใจเกี่ยวข้องในอารมณ์ต่าง ๆ ย่อมถูกมฤตยูคร่าไปเหมือนชาวบ้าน ผู้หลับไหลถูกห้องน้ำพัดพาไปฉะนั้น เมื่อจบคาถานางดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล จากนั้นถึงวาระในโรงอุโบสถ เห็นเปลวประทีปลุกโพล่งขึ้นและหรีดงได้ถืออารมณ์ว่าสัตว์เหล่านั้นก็อย่างนั้นเหมือนกัน เกิดขึ้นและดับไปดังเปลวประทีปผู้ถึงพระนิพพานไม่ปรากฏอย่างนั้นและพระพุทธเจ้าทรงตรัสพระคาถาว่า ผู้เห็นทางอมตะ แม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวประเสริฐกว่าผู้ไม่เห็นอมตะที่มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี หลังจบเทศนา พระกิสาคโคตมิเถรีดำรงอยู่ในพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิตาได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศการทรงจีวรเศร้าหมอง^{๒๒} ผลการศึกษาการบรรลุธรรมของพระปญฺจจาราเถรีเจริญสมาธิด้วยการฟังธรรมและเจริญ วิปัสสนาด้วยมรณานุสติจนบรรลุธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพรสุขดา พระเชียนทองและมนตรี สิริโรจนานันท์ พบว่า พระปญฺจจาราเถรีเจริญสมาธิด้วยการฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า จากนั้นจึงเจริญวิปัสสนาจนสามารถ บรรลุธรรมจักขุและเจริญสมาธิด้วยมรณานุสติจากนั้นเจริญวิปัสสนาจนบรรลุอรหัตผล^{๒๓} สำหรับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะของพระเถรีทั้ง ๓ รูป ผลการวิจัยพบว่า พระกิสาคโคตมิเถรี ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะด้านผู้ครองจีวรเศร้าหมอง พระปญฺจจาราเถรี ได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่ง เอตทัคคะด้านผู้ทรงพระวินัย และพระกุนทลเกสียเถรีได้รับการแต่งตั้งในตำแหน่งเอตทัคคะด้านผู้รู้ฉับพลัน สอดคล้องกับงานวิจัยของแม่ชีกฤษณา รักษาโฉม พบว่า พระปญฺจจาราเถรี พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง แต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะด้านเป็นผู้ทรงพระวินัย^{๒๔} และดำรง ศิริโกวิท และคณะ พบว่า พระภัททา-กุนทลเกสียเถรี เมื่ออุปสมบทแล้วได้เห็นน้ำล้างเท้าไหลไป นางได้พิจารณาถึงความเกิดขึ้นและความดับ ของขันธ ๕ เหมือนกับน้ำล้างเท้า จิตของนางก็หลุดพ้นจากกิเลส ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าทรงตั้ง พระภัททา-กุนทลเกสียภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศในฝ่ายชีปภาภิกษุญา (ผู้ตรัสรู้เร็วพลัน)^{๒๕}

^{๒๒} สาธุ มหัทธานาดุลย์, “การโคชชีวิต: มุมมองของจิตบำบัดและการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ”, *ธรรมธारा วารสาร วิชาการทางพระพุทธศาสนา*, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๒, ๒๕๖๔): ๑๕๔-๑๕๙.

^{๒๓} สุขดา พระเชียนทองและมนตรี สิริโรจนานันท์, “การปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาขันธ ๕ ของพุทธศาสนิกชน สตรีไทย”, *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๙๗.

^{๒๔} แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรรในพระวินัยปิฎก: ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุบาลีเถระ และพระปญฺจจาราเถรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๘.

^{๒๕} ดำรง ศิริโกวิท และคณะ, “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย”, *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๑๗๓.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุลหกรรมของพระภิกษุณีรูปอื่นที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒. การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุลหกรรมของพระภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓. การศึกษาวิเคราะห์การบรรลุลหกรรมของฆราวาสที่ได้รับเอตทัคคะพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

จุฑาภักดิ์ หริรักษ์ธารรงค์. “รูปแบบการบรรลุลหกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ดำรง ศิริโกวิท และคณะ. “สถานะและบทบาทของภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาทของสถาบันสงฆ์ไทย”. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๖): ๑๗๓.

พระประสาน ขยายกริต (อร่ามวณิชย์). “กระบวนการบรรลุลหกรรมของพุทธสาวิการในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓.

พระปลัดเดโชว์ สุคนโธ (ไทยมานิตย์). “ศึกษาการบำเพ็ญบารมีและการบรรลุลหกรรมของพระปฎาจารย์เถรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕.

พระมหาสังเขย ธมมเนตติโก (เนตรนิมิต). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องชีวิตภิกษุณีกับการบรรลุลหกรรม: เฉพาะที่ปรากฏในเถรีคาถา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาอริวัฒน์ ภาทรวี (บุตตานาง). “การสร้างและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ผู้หญิงภิกษุณีในอรรถกถาธรรมบท”. **วารสารวิชาการธรรมบททรรศน์**. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๒๖-๑๓๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

แม่ชีเกษม รักษานิคม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระวินัยปิฎก: ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุบาลีเถระ และพระปฎาจารย์เถรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนเพรส จำกัด, ๒๕๕๔.

सानู มหัทธนาตุลย์. “การไค้ชีวิต: มุมมองของจิตบำบัดและการให้คำปรึกษาเชิงพุทธ”. **ธรรมธรรมาวารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๒, ๒๕๖๔) : ๑๕๔-๑๕๙.

สุชาติ พระเขียนทองและมนตรี สิริโรจนานันท์. “การปฏิบัติธรรมโดยการพิจารณาชั้น ๕ ของพุทธศาสนิกชนสตรีไทย”. **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๑๙๗.

สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล. “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องฆราวาสุมณี”. **วารสารวิจัยวิชาการ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๖) : ๓๘๐.

กรมอนามัย. COVID-๑๙ รู้ทันป้องกันได้. “สรุปสถิติทั่วโลก รายงานสถานการณ์โควิด-๑๙ ทั่วโลก”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles/c4n4d4225020> [๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๖].

สำนักข่าว Amaring ๓๔ HD. ข่าวทั่วไป. “รำลึก ๑๗ ปี โศกนาฏกรรม คลื่นยักษ์ สึนามิ”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.amarintv.com/news/detail/114007> [๒๘ สิงหาคม ๒๕๖๖].

สำนักข่าว BBC New ไทย. “วินาศภัยลิเบีย ทำให้ความเสียหายถึงรุนแรงเช่นนี้ ในวันที่ยอดผู้เสียชีวิตอาจเพิ่มสูงถึง ๒๐,๐๐๐ คน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles /cgrp30qnzeo> [๑๑ กันยายน ๒๕๖๖].

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑
Digital Leadership of School Administrators
under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1

เกียรติศักดิ์ ชมภูราช*

Kiattisak Chomphurat

กัลยมน อินทุสุต**

Kanyamon Indusuta

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย

Ramkhamhaeng University, Thailand

Email: 6514470093@rumail.ru.ac.th, kanyamon.i@rumail.ru.ac.th

Received: March 19, 2024

Revised: April 06, 2024

Accepted: April 09, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ (๒) เปรียบเทียบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดย จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ จำนวน ๓๐๖ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหาระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ มีค่าความเชื่อมั่น .๙๘๓ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่โดยวิธีของ (Scheffe's post hoc comparison method)

ผลการวิจัยพบว่า (๑) การรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$) (๒) ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

* นายเกียรติศักดิ์ ชมภูราช Mr.Kiattisak Chomphurat

** ผศ.ดร.กัลยมน อินทุสุต Asst.Prof.Dr.Kanyamon Indusuta

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ พบว่า ๒.๑) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ๒.๒) ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ๒.๓) ครูที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; ดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา; การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

Abstracts

This research aimed to 1) study the attitudes toward the digital leadership of school administrators according to the teachers' perceptions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 and 2) to compare the level of the digital leadership of school administrators according to the teachers' perceptions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 which classified according to the education background, work experiences, and school sizes. The samples of this research were 306 teachers in Chonburi Primary Educational Service Area Office 1. The research tool is a 5-point rating scale with content validity of 0.80 – 1.00 and reliability rate of 0.983. The statistical tools were frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, and compare pairs by Scheffe's post hoc comparison method.

The results are as follows; 1. The teachers' attitude toward the digital leadership of the school administrators according to the teachers' perceptions under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 was at a high level. 2. The comparison of the teachers' perceptions of the digital leadership of school administrators under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1 2.1) Teachers with different levels of education perceive the digital leadership of school administrators under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1, overall and in each aspect are not different. 2.2) Teachers with different work experiences perceive the digital leadership of school administrators under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1, overall and in each aspect are not

different. 2.3) And teachers who work in different school sizes perceive the digital leadership of school administrators under Chonburi Primary Educational Service Area Office 1, overall and in each aspect are different. There was statistically significant at the .05 level.

Keywords : Leadership, Digital; School Administrators;
Chonburi Primary Educational Service Area Office 1

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคที่เทคโนโลยีพัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะด้านเทคโนโลยี ทั้งนี้ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการการศึกษา และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย รวมไปถึงการทำให้บุคลากรยอมรับเทคโนโลยีนวัตกรรมนั้น จึงเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายโดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของสถานศึกษาที่มีความซับซ้อน และมีความท้าทาย ผู้บริหารจะต้องให้การยอมรับ และนำสิ่งเหล่านั้นมาใช้กับตนเองก่อนที่จะเผยแพร่หรือส่งเสริมให้คนในองค์กรใช้ในการบูรณาการในสถานศึกษาต่อไป^๑

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ กำกับดูแล การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับนักเรียนตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษา โดยครอบคลุมการจัดการศึกษา อำเภอเมืองชลบุรี อำเภอหนองใหญ่ และอำเภอบ้านบึง จำนวน ๘๒ โรงเรียน โดยมีวิสัยทัศน์เป็นองค์กรชั้นนำการศึกษามีคุณภาพและมาตรฐาน ก้าวไกลสู่สากล และมีการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยกำหนดกลยุทธ์ที่ ๔ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา กล่าวถึงการนำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ^๒

จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวมาข้างต้นภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ เพื่อจะได้ทราบถึงการรับรู้ของครูของครูที่มีต่อภาวะผู้นำของผู้บริหารในยุคดิจิทัล และนำผลของการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษายุคดิจิทัล

^๑ สุกัญญา แซ่ม้อย, *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๕๒.

^๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑, “รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://drive.google.com/file/d/๑wEvibnm๕skWQYbloaa๕wQafyUUCOBw๐/view> [๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖]

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑
๒. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ จำนวน ๘๒ โรงเรียน จำนวน ๑,๖๐๖ คน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่างใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ จำนวน ๓๐๖ คน ผู้วิจัย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของโคเฮน สุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) แล้วเทียบสัดส่วนด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling)

๒. เครื่องมือในการวิจัย

๒.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) แบ่งเป็น ๕ ระดับ ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert, s Scales) เกี่ยวกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ระดับ จำนวน ๔๐ ข้อ คุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีค่าความเที่ยงตรงอยู่ระหว่าง ๐.๘๐ - ๑.๐๐ จำนวน ๔๐ ข้อ และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๘๓

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

๒.๒ ดำเนินการขอความอนุเคราะห์จากครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ในการตอบและส่งแบบสอบถามออนไลน์ ให้เสร็จตามกำหนดระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๖๖ ถึง วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖ โดยส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน ๓๐๖ ชุด

๒.๓ รวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดจำนวน ๓๐๖ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ นำแบบสอบถามที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๒ การรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation)

๓.๓ เปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ จำแนกตามระดับการศึกษา โดยตรวจสอบค่าที (t-test) แบบ Independent

๓.๔ เปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way ANOVA) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยทางสถิติที่ .๐๕ จะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's Post hoc comparisons method)

ผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ ผลการศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

ตาราง ๑

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำดิจิทัล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	๔.๑๑	๐.๖๗	มาก
๒. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	๔.๑๑	๐.๖๙	มาก
๓. ด้านความรู้และทักษะดิจิทัล	๔.๑๑	๐.๖๙	มาก
๔. ด้านการสื่อสารดิจิทัล	๔.๑๓	๐.๖๙	มาก
รวม	๔.๑๑	๐.๖๖	มาก

จากตาราง ๑ พบว่า ระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๖๖) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ($\bar{X} = ๔.๑๓$, S.D. = ๐.๖๙) รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๖๗) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๖๙)

ตอนที่ ๒ ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

ตาราง ๒

ผลการเปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ จำแนกตามระดับการศึกษา

ภาวะผู้นำดิจิทัล	ระดับการศึกษา				t	Sig.
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล	๔.๑๓	๐.๖๗	๔.๐๒	๐.๖๗	๑.๒๕๕	๐.๒๑๐
๒. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล	๔.๑๒	๐.๖๘	๔.๐๓	๐.๗๓	๐.๙๔๓	๐.๓๔๗
๓. ด้านความรู้และทักษะดิจิทัล	๔.๑๒	๐.๖๙	๔.๐๕	๐.๗๑	๐.๗๕๖	๐.๔๕๐
๔. ด้านการสื่อสารดิจิทัล	๔.๑๕	๐.๖๗	๔.๐๙	๐.๗๕	๐.๕๙๙	๐.๕๔๙
รวม	๔.๑๓	๐.๖๕	๔.๐๕	๐.๖๘	๐.๙๒๓	๐.๓๕๗

จากตาราง ๒ พบว่า พบว่า ค่า t ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ แสดงว่าครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

การอภิปรายผล

๑. ผลการศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ตามการรับรู้ของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารดิจิทัล รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา ครู และชุมชนร่วมกันสร้างกลยุทธ์ดิจิทัล และแนวทางในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสถานศึกษา พร้อมทั้งส่งเสริมบุคลากรให้เข้ารับการฝึกอบรมเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกระดับชั้น นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังใช้สื่อดิจิทัลในการสืบค้นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ รวมถึงแบ่งปันข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ให้กับครูและบุคลากรโดยใช้สื่อดิจิทัลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮเลน ครอมป์ตัน^๑ ซึ่งกล่าวถึงภาวะผู้นำดิจิทัลคือการที่ผู้บริหารต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบจากรูปแบบเดิมในอดีตด้วยการใช้เทคโนโลยีในการสร้างปฏิสัมพันธ์และเพิ่มโอกาสการเรียนรู้ และสอดคล้องกับแนวคิดของ สุกัญญา แซ่มซ้อย^๒ ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการจัดการในสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้โดยมีวิสัยทัศน์เป็นผู้นำในการส่งเสริมให้ครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องนำเทคโนโลยีมาบูรณา การใช้ในการจัดการศึกษาและการทำงานภายในสถานศึกษาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพ พื้นที่และความต้องการของครู ผู้เรียน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่งเสริมให้ครูและ ผู้เรียนมีความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี มีความรอบรู้ และมีภูมิคุ้มกันในการใช้สื่อเทคโนโลยีโดยคำนึงถึงหลักคุณธรรมในการใช้สื่ออย่างเหมาะสม ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มุฮำหมัดรุสสัน ลือบาเกลูตัง^๓ ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และ

^๑ Helen Crompton, *Education Reimagined: Leading Systemwide Change with the ISTE Standards* (USA: International Society for Technology in Education, 2018), 1.

^๒ สุกัญญา แซ่มซ้อย, *การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล*, หน้า ๑๒๐.

^๓ มุฮำหมัดรุสสัน ลือบาเกลูตัง, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่”, *รายงานการประชุมภาคใหญ่วิชาการระดับชาติ และนานาชาติครั้งที่ ๑๓*, หน้า ๑๙๓๕-๑๙๔๖.

ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของรุจาภรณ์ ลักษณะดี^๖ ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในสหวิทยาเขตบ้านบึง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี ค่าเฉลี่ยโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑.๑ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล พบว่า ครูมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และชุมชนร่วมกันสร้างกลยุทธ์ดิจิทัล และแนวทางในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติในสถานศึกษา รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีแผนการบริการโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกสถานศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชนเพื่อกำหนดภาพอนาคตดิจิทัลอย่างชัดเจนทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ ความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ปัจจุบันของสถานศึกษา เพื่อการคาดการณ์ มองการณ์ไกล และวางแผนการบริหารงานด้วยระบบเทคโนโลยีพร้อมทั้งตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม เพื่อใช้ในการบริหารงานภายในสถานศึกษา นอกจากนี้ยังสามารถสร้างกลยุทธ์ดิจิทัลเพื่อสนับสนุนและเป็นโอกาสสำคัญในการแข่งขันไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์^๗ ที่กล่าวไว้ว่า วิสัยทัศน์ดิจิทัล คือ การที่ผู้นำองค์กรสามารถสร้างภาพในอนาคตขององค์กรหรือหน่วยงาน เรียนรู้ เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการเรียนรู้ และแผนกลยุทธ์นำมาใช้บริหารองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลโดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างรอบด้าน ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยให้ความสำคัญสูงสุดกับงานวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จารุพันธ์ ผิวนาง, ทัศนาศรี ประสานตรี และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์^๘ ที่กล่าวไว้ว่า การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในการ

^๖ รุจาภรณ์ ลักษณะดี, “ภาวะผู้นำการดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา (มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๕), หน้า ๗๖.

^๗ ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๔), หน้า ๗.

^๘ จารุพันธ์ ผิวนาง, ทัศนาศรี ประสานตรี, และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์, “ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต ๒”, วารสารรัชต์ภาคย์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓๙ (มีนาคม – เมษายน) : ๑๐๐.

มองภาพปัจจุบันของสถานศึกษา กำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย พันธกิจ อย่างเป็นระบบ การทำงานเป็นทีม สามารถ เน้นแนว มอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบโดยคำนึงถึง ความสามารถและความเต็มใจ สร้างความร่วมมือด้วยทฤษฎีระบบ บริหารงานตาม บริบทและลักษณะของแต่ละสถานศึกษา รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลง มีการแสวงหาความรู้ และวิธีการใหม่ๆ ในการนำมาแก้ไขปัญหาและพัฒนาองค์กร ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วราภรณ์ พวงสำเภา^๙ ที่ได้ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออกสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออกสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านการมีวิสัยทัศน์ ดิจิทัล โดยภาพรวมรายชื่อ อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐธิดา สงค์แก้ว^{๑๐} ที่ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต ๑ ซึ่งพบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพ ตะวันออกสังกัดกรุงเทพมหานคร ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล โดยภาพรวมรายชื่อ อยู่ในระดับมาก

๑.๒ ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล พบว่า ครูมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมรายชื่อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริม บุคลากรในการเข้ารับการฝึกอบรมเทคโนโลยีดิจิทัลในทุกระดับชั้น รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา มีการส่งเสริมการเรียนรู้ทางเทคโนโลยีดิจิทัลของครูและนักเรียน โดยไม่ขัดต่อหลักกฎหมายและจริยธรรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการกำกับติดตามการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลของครู และนักเรียนทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการแสดงออกในการเปลี่ยนรูปแบบ การทำงาน มีการสร้างวัฒนธรรมการทำงานและบรรยากาศในรูปแบบดิจิทัล พร้อมทั้งสร้างวัฒนธรรม การเรียนรู้บนโลกยุคดิจิทัลในการทำงานร่วมกันได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังเปิดโอกาส ให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและทำงานเป็นทีม อีกทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร โดยให้ครูสร้างนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของจิตรกร จันทรสุข และจිරนนท์ วัชรกุล^{๑๑} ได้กล่าวไว้ว่า การสร้างวัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมของผู้บริหาร ที่มีการสร้างวัฒนธรรมการ ทำงานและบรรยากาศสถานศึกษาให้มีการใช้ดิจิทัล และสร้างวัฒนธรรม

^๙ วราภรณ์ พวงสำเภา, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัด กรุงเทพมหานคร”, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๖), หน้า ๑๒๒.

^{๑๐} ณัฐธิดา สงค์แก้ว, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต ๑”, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๖๕), หน้า ๑๒๖.

^{๑๑} จิตรกร จันทรสุขและจිරนนท์ วัชรกุล, “การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารโรงเรียน ขยายโอกาส ทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต ๓”, *Sisaket Rajabhat University Journal*, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔) : ๔๒.

การเรียนรู้บน โลกยุคดิจิทัลในการทำงานร่วมกันได้ตลอดเวลา พร้อมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมองค์การ โดยให้คุณครูสร้างนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีในการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา แซ่ม้อย^{๑๒} ซึ่งกล่าวไว้ว่า การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลเป็นพฤติกรรมการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัล อย่างสม่ำเสมอเป็นปกติจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบโลกดิจิทัลในองค์กรโดย ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้เข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รุสมัน มะนอ^{๑๓} ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ แล้วสรุปผลการวิจัยไว้ว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๑.๓ ด้านความรู้และทักษะดิจิทัล พบว่า ครูมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมรายชื่อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาใช้สื่อดิจิทัลในการสืบค้นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษารู้กฎหมายดิจิทัล และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษามีการใช้ ระบบ Cloud Computing ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสาร การปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกัน และพัฒนากระบวนการทำงาน มาใช้ในสถานศึกษา พร้อมทั้งสามารถค้นหาข้อมูล ประเมินการใช้งาน และแบ่งปันข้อมูลข่าวสารให้กับผู้อื่นโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสื่อกลาง รวมถึงมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและมีจริยธรรมดิจิทัล นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษายังมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการใช้แพลตฟอร์มและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์ ในการวิเคราะห์เนื้อหาดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ อีกทั้งค้นพบวิธีใหม่ในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหาและการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจันทร์รา แสนสุข^{๑๔} ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทักษะภาวะผู้นำดิจิทัลมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรมี ได้แก่ (๑) การรู้ดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการค้นหาการประเมินการใช้ การแบ่งปัน และการสร้างสรรค์เนื้อหา (๒) วิสัยทัศน์ดิจิทัล โดยการสร้างกลยุทธ์การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการปฏิบัติงาน (๓) การประชาสัมพันธ์โดยสนับสนุนให้บุคลากรมีวิสัยทัศน์ดิจิทัลสามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล (๔) การแสดงตนเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการสนับสนุน

^{๑๒} สุกัญญา แซ่ม้อย, การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล, หน้า ๒๘๘.

^{๑๓} รุสมัน มะนอ, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๕), หน้า ๑๒๓.

^{๑๔} จันทร์รา แสนสุข, ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป, ๒๕๕๙), หน้า ๙.

บุคลากรอย่างจริงจัง (๕) การสื่อสารถ่ายทอดวิสัยทัศน์ดิจิทัล ให้บุคลากรนำไปปฏิบัติ (๖) การปรับตัว การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงาน (๗) ความตระหนักในตนเอง สามารถคาดการณ์เหตุการณ์ ที่อาจส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น (๘) การรับรู้ทางวัฒนธรรม การสื่อสารและการมีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงานร่วมกันโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลนที พัวสี^{๑๕} ซึ่งได้สรุปผลการ วิจัยไว้ว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความ คิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒ ด้านความรู้และทักษะดิจิทัลในภาพรวม อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลุติง^{๑๖} ซึ่งได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่ ด้านความรู้และทักษะดิจิทัล ในภาพรวม อยู่ใน ระดับมาก

๑.๔ ด้านการสื่อสารดิจิทัล พบว่า ครูมีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมรายข้อ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถแบ่งปันข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ให้กับครูและบุคลากรโดยใช้สื่อดิจิทัล รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้สื่อ ดิจิทัลสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับ และผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เป็นกิจวัตรในการพัฒนางานในสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจัดทำ ฐานข้อมูลการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารสถาน ศึกษา เช่น การใช้จ่ายงบประมาณ การดำเนินงาน ผ่านสื่อดิจิทัลทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีพฤติกรรม ที่แสดงออกถึงการสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่าย โดยใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการ สื่อสารกับนักเรียน ครู บุคลากรและชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวัชรารณณ์ แสงทิพย์^{๑๗} ที่กล่าวไว้ว่า การสื่อสารดิจิทัล เป็นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเข้าถึงและการสื่อสารกัน

^{๑๕} ชลนที พัวสี, “ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒”, *รายงานวิจัย*, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๔), หน้า ๑๑๒-๑๑๖.

^{๑๖} มูฮำหมัดรุซลัน ลือบากะลุติง, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่”, *รายงานวิจัย*, (คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๖๔), หน้า ๑๒๕.

^{๑๗} วัชรารณณ์ แสงทิพย์, “การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา”, *รายงานวิจัย*, (คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๕), หน้า ๙.

ใช้ในการจัดการวิเคราะห์ประเมินผลข้อมูล เพื่อนำไปสู่การการสร้างความรู้ใหม่และสื่อสารไปยังผู้อื่นได้ โดยการแบ่งปันข้อมูล ความรู้และความคิดเห็นของบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลอื่น ๆ ประกอบด้วย (๑) การสร้างเครือข่ายออนไลน์ (๒) สามารถสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ (๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในด้านเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาวิธีการทำงาน และยังสอดคล้องแนวคิดของสุชนา โกมลวนิช^{๑๘} ที่กล่าวไว้ว่า การสื่อสารดิจิทัล (Digital communication) มีองค์ประกอบ ๓ ตัว คือ การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล (Digital Communication) การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อดิจิทัล (Public relations using digital media) และการสร้างเครือข่ายผ่านสื่อดิจิทัล (Creating a network through digital media) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลนที พัวสี^{๑๙} ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒ ด้านการสื่อสารดิจิทัล ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ตามการรับรู้ของครู จำแนกตามระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดของสถานศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๒.๑ ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีการสื่อสารและสร้างการเข้าใจที่ดีในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งทำให้ครูทุกระดับการศึกษาเข้าใจรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ระหว่างผู้บริหารและครู จึงทำให้ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัตน์ รอดพัน และคณะ^{๒๐} ที่ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำดิจิทัลของ ผู้บริหารโรงเรียนพระราชรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑ ผลการวิจัยพบว่า

^{๑๘} สุชนา โกมลวนิช, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒๓”, รายงานวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๓), หน้า ๑๖-๒๔.

^{๑๙} ชลนที พัวสี, “ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒” รายงานวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๔), หน้า ๑๑๗-๑๑๙.

^{๒๐} สุรัตน์ รอดพันและคณะ, การศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระราชรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑” รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๖๔), หน้า ๑๒๒-๑๒๔.

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ๒๕๖

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระราชรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑ จำแนกตามระดับการศึกษาโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

๒.๒ ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการปรับตัวให้เท่าทันกับเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการปฏิบัติงานเป็นช่องทางในการสื่อสาร และการจัดการเรียน การสอน รวมทั้งรับรู้การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพพออยู่เสมอมองเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร จึงทำให้ครูที่มีประสบการณ์การทำงาน ต่างกันมีการรับรู้ต่อภาวะภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวราภรณ์ พวงสำเภา^{๒๑} ที่ได้ศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออกสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัด กรุงเทพมหานคร จำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

๒.๓ ครูที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดของสถานศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ต่อภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ โดยรวมและ รายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา ที่อยู่ในสถานศึกษาที่มีขนาดของสถานศึกษาต่างกันมีการแสดงออกถึงภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะ สถานศึกษาขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษได้รับงบประมาณจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัดมากกว่าสถานศึกษา ขนาดกลางและขนาดเล็ก ส่งผลให้สถานศึกษาขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ มีงบประมาณเพียงพอในการ จัดสรรวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา ในขณะที่สถานศึกษาขนาดเล็ก ได้รับงบประมาณจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัดน้อยกว่าสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่และใหญ่ พิเศษ ทำให้ขาดแคลนในส่วนของวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยี ส่งผลให้การแสดงออกภาวะผู้นำดิจิทัลของ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของ ฝนทิพย์ หาญชนะ^{๒๒} ได้ศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็น

^{๒๑} วราภรณ์ พวงสำเภา, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัด กรุงเทพมหานคร”, วารสารสหวิทยาการและการจัดการร่วมสมัย, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม -เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๑-๑๒.

^{๒๒} ฝนทิพย์ หาญชนะ, “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนสหวิทยาเขต ชลบุรี ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง”, Journal of Roi Kaensarn Academi, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๑๗-๑๓๓.

ของครู โรงเรียนสหวิทยาเขตชลบุรี ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนสหวิทยาเขตชลบุรี ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยภาพรวม และรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑. ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควร วิเคราะห์ สังเคราะห์ สภาพแวดล้อม ภายในและภายนอกสถานศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อกำหนดภาพอนาคตดิจิทัลอย่างชัดเจน

๒. ด้านการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการกำกับติดตามการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลของครูและนักเรียน

๓. ด้านความรู้และทักษะดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษา มีการใช้ ระบบ Cloud Computing

๔. ด้านการสื่อสารดิจิทัล ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดทำฐานข้อมูลการดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารสถานศึกษา เช่น การใช้จ่ายงบประมาณ การดำเนินงาน ผ่านสื่อดิจิทัล

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

๒. ควรศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑

บรรณานุกรม

จันทร์หา แสนสุข. ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ทริบเพิ้ล กรุป, ๒๕๕๙.

จารุณันท์ ผิวผาง. ทศนา ประสานตรี, และสุมาลี ศรีพุทธรินทร์. “ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลที่ส่งผลต่อการ ใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต ๒”. วารสารรัชต์ภาคย์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๓๙ (มีนาคม – เมษายน) : ๑๐๐.

ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑ ๒๕๓

จิตรกร จันทรสุขและจิรนนท์ วัชรกุล. “การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลสำหรับผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต ๓”.

Sisaket Rajabhat University Journal. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔) : ๔๒.

ชลนที พัวสี. “ภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ในกลุ่มสหวิทยาเขตศรีนครินทร์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒”. **รายงานวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๔.

ณัฐธิดา สงค์แก้ว. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต ๑”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๖๕.

ฝนทิพย์ หาญชนะ. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู โรงเรียนสหวิทยาเขตชลบุรี ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง”. **Journal of Roi Kaensarn Academi**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๖ (มิถุนายน ๒๕๖๕) : ๑๑๗-๑๓๓.

มูฮำหมัดรุสลัน ลือบากะลูติง. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่”. **รายงานวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, ๒๕๖๔.

รุจาภรณ์ ลักษณะดี. “ภาวะผู้นำการดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขตบ้านบึง ๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๖๕.

รุสมัน มะนอ. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๕.

วรภรณ์ พวงสำเภา. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในกลุ่มกรุงเทพตะวันออก สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วารสารสหวิทยาการและการจัดการร่วมสมัย**. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๖) : ๑๑-๑๒.

วัชรภรณ์ แสงทิพย์. “การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา”. **รายงานวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๕.

ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๖๔.

สุกัญญา แซ่มซ้อย. **การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

สุชนา โกมลวนิช. “ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ ๒๑ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒๓”. **รายงานวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๓.

สุรรัตน์ รอดพันและคณะ. การศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนพระราชรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต ๑”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๖๔.

Helen Crompton. **Education Reimagined: Leading Systemwide Change with the ISTE Standards**. USA : International Society for Technology in Education, 2018.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๑. “รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๕”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://drive.google.com/file/d/๑wEvibmnm๕skWQYbloaa๕wQafylUCOBwo/view> [๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖]

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา
กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี

The Relationship Between Transformational Leadership Of School
Administrators and the Working Motivation of Teachers Under
the Office of the Private Education Commission Kanchanaburi

สุภาวดี จันทร์สว่าง*

Supawadee Junsawang

มิตภาณี พุ่มกล่อม**

Mitparnee Pumklom

พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์***

Pongsak Ruamchomrat

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, ประเทศไทย

Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand

E-mail: tongsupawadee@gmail.com

Received: August 17, 2022

Revised: September 06, 2022

Accepted: September 07, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา แรงจูงใจในการทำงานของครู และความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการทำงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๒๕๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิตามพื้นที่จัดการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเท่ากับ ๑.๐๐ และมีความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๘ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ

* นางสาวสุภาวดี จันทร์สว่าง Miss Supawadee Junsawang ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี Master of Education Kanchanaburi Rajabhat University

** ดร.มิตภาณี พุ่มกล่อม Mitparnee Pumklom, Ph.D. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก Advisor Independent Study

*** ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ รวมชมรัตน์ Asst.Prof.Pongsak Ruamchomrat, Ph.D. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม Advisor Independent Study

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างแรงตลใจ ด้านการมีอิทธิพลเป็นอุดมคติ ด้านการใช้ความเป็นเอกัตบุคลาณยม และด้านการกระตุ้นทางปัญญา (๒) แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านความสำเร็จของงาน รองลงมา ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านสภาพการทำงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ด้านนโยบาย และการบริหารงาน ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา และด้านการเงิน (๓) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ในภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์; ภาวะผู้นำ; การเปลี่ยนแปลง; ผู้บริหารสถานศึกษา; แรงจูงใจ; การปฏิบัติงาน; ครู

Abstract

The purposes of the research were to study transformational leadership of schools administrators, the working motivation of teachers, and the relationship between transformational leadership of schools administrators and the working motivation of teachers in basic education schools under the office of The Private Education Commission Kanchanaburi. The sample consisted of 252 teachers in schools under the office of The Private Education Commission Kanchanaburi, selected by using stratified random sampling according to educational area. The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with content validity at 1.00 and reliability at 0.98. The statistics employed for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product moment correlation coefficient. The statistical significance level at 0.05.

The results of the research found that : (1) Transformational leadership of schools administrator under the office of The Private Education Commission Kanchanaburi was overall and each aspect at highest level, ranking in the order of mean from high to low as inspiration, idealized influence, intellectual stimulation and individualism. (2) The working motivation of teachers under the office of The Private Education Commission Kanchanaburi was overall and each aspect at highest level, ranking in the order of mean from high to low as achievement, work itself, interpersonal relation, responsibility, advancement, working conditions, recognition, policy and administration, supervision and salary. (3) The relationship between transformational leadership of schools administrators and the working motivation of the teachers under the office of The Private Education Commission Kanchanaburi, overall and in each aspect, showed a statistically significant and positive result, at a high level.

Keywords: Relationship; Leadership; Change; School Administrators; Motivation; Performance; Teacher

บทนำ

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่สั่งสมมานาน ประเทศไทยมีข้อจำกัดหลายด้าน อาทิ คุณภาพคนไทยยังต่ำ แรงงานส่วนใหญ่มีปัญหาทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สังคมขาดคุณภาพและมีความเหลื่อมล้ำสูงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับศักยภาพ การพัฒนาโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยส่งผลให้ขาดแคลนแรงงาน ในขณะที่การบริหารจัดการภาครัฐยังด้อยประสิทธิภาพ ขาดความโปร่งใส และมีปัญหาคอรัปชั่นเป็นวงกว้าง จึงส่งผลให้การผลักดันขับเคลื่อนการพัฒนาไม่เกิดผลสัมฤทธิ์เต็มที่ บางภาคส่วนของสังคมจึงยังถูกทิ้งอยู่ข้างหลัง เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกันกับแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิต เป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทุก ๆ ระดับของสังคม คือ ผู้นำ ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขของสังคมและประเทศชาติทั้งหมด^๑ การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้สาระ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔)", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?Nid=๖๔๒ [๙ สิงหาคม ๒๕๖๔].

วิชาหลัก (core subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี จึงเป็นภาระสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้บริหารจะต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเอง คิดหายุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการใหม่ ๆ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานให้สำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้ปฏิบัติงานในองค์กร^๒ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นคุณลักษณะของผู้บริหารที่สามารถจูงใจบุคลากรให้มองเห็นถึงวิสัยทัศน์และเป้าหมายขององค์กรโดยรวม เป็นการกระตุ้นให้เกิดความท้าทายหรือกระตือรือร้นในการทำงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานร่วมกัน มีบทบาทในการสร้างทีมผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการให้เกิดการเรียนรู้^๓ ภาวะผู้นำของผู้บริหารและการสร้างแรงจูงใจ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น บุคคลที่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน จะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ สิ้นหวัง ขาดความคิดสร้างสรรค์และไม่มีความอดทน ซึ่งจะส่งผลให้งานในหน้าที่รับผิดชอบขาดการพัฒนาและไม่มีประสิทธิภาพ^๔ ทั้งนี้เพราะความสำเร็จของงานขึ้นอยู่กับครูผู้ปฏิบัติงานเป็นสำคัญ องค์กรใดมีครูที่มีความพึงพอใจในงานสูง ก็จะมีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานและส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรในที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องการให้องค์กรประสบความสำเร็จจึงจำเป็นต้องศึกษาพฤติกรรมของครูและวิธีจูงใจเพื่อที่จะสามารถชักจูงหรือผลักดันให้พฤติกรรมในการทำงานมีประสิทธิภาพสูงสุด^๕ แรงจูงใจ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากรในองค์กรร่วมมือกันทำงาน อย่างเต็มศักยภาพ เกิดความพอใจ เกิดความผูกพันต่อองค์กร บุคลากรที่มีแรงจูงใจจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มากกว่าบุคลากรที่ไม่มีแรงจูงใจ^๖ ภาวะผู้นำของผู้บริหารและแรงจูงใจของครูในการนำพาสถานศึกษาสู่คุณภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาและแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูต่างเป็นตัวการสำคัญที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเป็นยุคปฏิรูปการศึกษาผู้บริหาร

^๒ สมหมาย อ่าตอนกลอย, “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๖-๗.

^๓ กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา, “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒”, Veridian E-Journal, Silapakorn University มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๙๘-๑๐๘.

^๔ กาญจนา คล่องแคล่ว, “การพัฒนากลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางในจังหวัดกำแพงเพชร” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕), หน้า ๕.

^๕ ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๓๙.

^๖ ณัฐยา สันตระการผล, การบริหารจัดการนวัตกรรม, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กเปอร์เนต, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

สถานศึกษาถือเป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นแบบอย่าง เป็นผู้นำและผู้ประสานงานในการบริหาร ทั้งนี้ การใช้ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลให้บุคลากรปฏิบัติงานยอมอุทิศตนเพื่อการทำงาน เกิดความรู้สึกและเจตคติที่ดีต่องานที่ทำ มีความกระตือรือร้น มีความสุขในการทำงาน และยอมอุทิศตนเพื่องาน จากความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา จะพบว่าในกระบวนการทำงานนั้น ประกอบด้วยบุคลากร ซึ่งก็คือครูผู้สอนในโรงเรียนที่ต่างมีความรู้สึกนึกคิดที่หลากหลาย ๆ ทรศนะ ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการบริหาร มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะโน้มน้าวจิตใจให้ครูผู้สอนปฏิบัติงานตามอันจะส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียน^๗

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี
๒. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี มีแนวทางในการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๗๑๖ คน จากโรงเรียน ๒๔ แห่ง
๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน^๘ ที่ระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) ตามพื้นที่จัดการศึกษา ได้จำนวน ๒๕๒ คน

^๗ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรี เขต ๑, "กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.kanpeo.go.th/home [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔].

^๘ Krejcie, R. V., & Morgan, D. W., "Determining sample size for research activities", *Educational and Psychological Measurement*, Vol. 30 No. 3 (1970), : 607-610.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (checklist) เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน ๔ ข้อ ได้แก่ เพศ ประสบการณ์ทำงาน วุฒิการศึกษา พื้นที่จัดการศึกษา

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ชนิด ๕ ระดับ จำนวน ๒๐ ข้อ เกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมี ๔ ด้าน ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์วัดระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของลิคิธ^๙ มี ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ชนิด ๕ ระดับ จำนวน ๔๐ ข้อ เกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมี ๑๐ ด้าน ผู้วิจัยได้ใช้โดยใช้เกณฑ์วัดระดับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรีเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของลิคิธ^๙ มี ๕ ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

๒. วิเคราะห์ข้อมูลในการสร้างเครื่องมือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสร้างเครื่องมือ ตามค่านิยมของความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และวัตถุประสงค์เป็นหลัก จำนวน ๑ ชุด ประกอบด้วย ๓ ตอน

๔. นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อตรวจสอบความชัดเจนของคำถาม ข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไขในข้อบกพร่อง

^๙ Likert, R., *Management styles and the human component*, (New York: AMACOM, 1976), p. 19.

๕. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) เพื่อหาความสอดคล้องในด้านโครงสร้าง ความเที่ยงตรงในด้านเนื้อหา ความเหมาะสม ความชัดเจน และความถูกต้องของการใช้ภาษาแล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ (index of item objectives congruence: IOC) โดยพิจารณาความเที่ยงตรงจากดัชนีความสอดคล้อง คือ เกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้องมีค่าเท่ากับหรือมากกว่า ๐.๕๐ ขึ้นไปจึงถือว่าข้อคำถามนั้นมีความเที่ยงตรงตามเนื้อหา พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ ๑.๐๐ จำนวน ๖๐ ข้อ

๖. นำเครื่องมือที่ได้ปรับปรุงจากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ แล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับกลุ่มทดลองที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต ๑ จำนวน ๓๐ คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (reliability) วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) การพิจารณาความเชื่อมั่นดูจากค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นที่ต้องมีค่าเท่ากับหรือมากกว่า ๐.๗๕ ขึ้นไป พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๘

๗. นำผลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุง ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

๑. นำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากงานบัณฑิตศึกษา สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ถึงศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรีเพื่อให้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล

๒. ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามทางออนไลน์และประสานงานทางโทรศัพท์ในการติดตามเก็บแบบสอบถามจากครูด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนเพื่อแจกให้กับครูในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๕๒ ชุด โดยกำหนดเวลาในการตอบแบบสอบถามทางออนไลน์และนำกลับให้ผู้วิจัยใน ๗-๑๕ วัน และผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

๑. นำแบบสอบถามที่ได้รับตอบคืนจากครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี มาตรวจสอบความถูกต้องและมีความสมบูรณ์ในการตอบ

๒. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูล ลงรหัส และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)

๔. วิเคราะห์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (mean หรือ $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation หรือ S.D.) จำแนกเป็นรายข้อรายด้านและรวมทุกด้าน โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของเบสต์^{๑๐} ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๑.๐๐-๑.๕๐ หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๑.๕๑-๒.๕๐ หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๒.๕๑-๓.๕๐ หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๓.๕๑-๔.๕๐ หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๔.๕๑-๕.๐๐ หมายถึง การปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

๕. การวิเคราะห์แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโดยหาค่าเฉลี่ย (mean หรือ $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation หรือ S.D.) จำแนกเป็นรายข้อ รายด้านและรวมทุกด้าน โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของเบสต์^{๑๐} ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๑.๐๐-๑.๕๐ หมายถึง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๑.๕๑-๒.๕๐ หมายถึง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๒.๕๑-๓.๕๐ หมายถึง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๓.๕๑-๔.๕๐ หมายถึง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ๔.๕๑-๕.๐๐ หมายถึง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูอยู่ในระดับมากที่สุด

๖. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์^{๑๑} ดังนี้

สูงกว่า ๐.๙๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก

๐.๗๑-๐.๙๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์ในระดับสูง

๐.๓๐-๐.๗๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

^{๑๐} Best, J. W., *Research in education*, (New Jersey: Prentice – Hall, 1981), p.195.

^{๑๑} ชูศรี วงศ์รัตน์, *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๑๖.

ต่ำกว่า ๐.๓๐ หมายถึง มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

๐.๐ หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยโดยใช้สถิติในการศึกษา ดังนี้

๑. สถิติพื้นฐาน

๑.๑ ร้อยละ

๑.๒ ค่าเฉลี่ย

๑.๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๒. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้วิจัย

๒.๑ ความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง

๒.๒ ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค

๓. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานคือ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ที่นำเสนอผลในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง ตามลำดับดังนี้

ตารางที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นครูผู้สอน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วย เพศ ประสบการณ์การทำงาน ระดับการศึกษาสูงสุด ที่ตั้งสถานศึกษา โดยการแจกแจงความถี่ และร้อยละ ปรากฏผลดังนี้

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๑๒	๔๔.๔๔
หญิง	๑๔๐	๕๕.๕๖
รวม	๒๕๒	๑๐๐.๐๐
ประสบการณ์การทำงาน		
น้อยกว่า ๑๐ ปี	๓๖	๑๔.๒๘
๑๐-๑๙ ปี	๒๗	๑๐.๗๑
๒๐-๒๙ ปี	๑๔๗	๕๘.๓๓
๓๐ ปีขึ้นไป	๔๒	๑๖.๖๗
รวม	๒๕๒	๑๐๐.๐๐

ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	๒๓๗	๙๔.๐๕
ปริญญาโท	๑๔	๕.๕๕
ปริญญาเอก	๑	๐.๔๐
รวม	๒๕๒	๑๐๐.๐๐
พื้นที่จัดการศึกษา		
อำเภอเมืองกาญจนบุรี	๗๙	๓๑.๓๕
อำเภอดำม่วง	๗๘	๓๐.๙๕
อำเภอดำมะคา	๖๕	๒๕.๗๙
อำเภอไทรโยค	๓	๑.๑๙
อำเภอดงพญาภูมิ	๔	๑.๕๙
อำเภอดงชะบุรี	๒๓	๙.๑๓
รวม	๑๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑ พบว่าสถานภาพของครูผู้สอนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนมากเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔๔ ประสบการณ์การทำงาน ๒๐-๒๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๓๓ รองลงมาคือ ๓๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗ น้อยกว่า ๑๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๙ และ ๑๐-๑๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๗๑ ระดับการศึกษา ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๐๕ รองลงมาคือ ปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๕ และปริญญาเอก คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๐ พื้นที่จัดการศึกษา อำเภอเมืองกาญจนบุรี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๕ รองลงมาคือ อำเภอดำม่วง คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๙๕ อำเภอดำมะคา คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๙ อำเภอดงชะบุรี คิดเป็นร้อยละ ๙.๑๓ อำเภอดงพญาภูมิ คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๙ และอำเภอไทรโยค คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๙

ตารางที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในภาพรวม ดังนี้

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ ผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
๑. ด้านการสร้างแรงจูงใจ	๔.๖๓	๐.๖๘	มากที่สุด
๒. ด้านการใช้ความเป็นเอกัตบุคลาณิคม	๔.๕๔	๐.๗๘	มากที่สุด
๓. ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	๔.๕๔	๐.๘๐	มากที่สุด
๔. ด้านการมีอิทธิพลที่เป็นอุดมคติ	๔.๕๖	๐.๘๑	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	๔.๕๗	๐.๗๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๒ พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการสร้างแรงตลใจ ($\bar{X}=4.63$) รองลงมาคือ ด้านการมีอิทธิพลที่เป็นอุดมคติ ($\bar{X}=4.56$) ด้านการใช้ความเป็นเอกัตบุคลาณิยม ($\bar{X}=4.54$, S.D.=0.76) และด้านการกระตุ้นทางปัญญา ($\bar{X}=4.54$, S.D.=0.80)

ตารางที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในภาพรวม ดังนี้

แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
๑. ด้านความสำเร็จของงาน	4.75	0.47	มากที่สุด
๒. ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ	4.63	0.63	มากที่สุด
๓. ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ	4.73	0.51	มากที่สุด
๔. ด้านความรับผิดชอบ	4.70	0.51	มากที่สุด
๕. ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน	4.68	0.58	มากที่สุด
๖. ด้านนโยบายและการบริหารงาน	4.60	0.75	มากที่สุด
๗. ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา	4.58	0.78	มากที่สุด
๘. ด้านเงินเดือน	4.49	0.85	มาก
๙. ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น	4.71	0.51	มากที่สุด
๑๐. ด้านสภาพการทำงาน	4.66	0.59	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.65	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ ๓ พบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านความสำเร็จของงาน ($\bar{X}=4.75$) รองลงมาคือ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ($\bar{X}=4.73$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ($\bar{X}=4.71$) ด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}=4.70$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ($\bar{X}=4.68$) ด้านสภาพการทำงาน ($\bar{X}=4.66$) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ($\bar{X}=4.63$) ด้านนโยบายและการบริหารงาน ($\bar{X}=4.60$) ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา ($\bar{X}=4.58$) ส่วนการปฏิบัติที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านเงินเดือน ($\bar{X}=4.49$)

ตารางที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหาร สถานศึกษา	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)										
	แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู										
	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y ₅	Y ₆	Y ₇	Y ₈	Y ₉	Y ₁₀	Y _{รวม}
X ₁	๐.๖๘**	๐.๖๘**	๐.๖๘**	๐.๖๕**	๐.๗๓**	๐.๘๒**	๐.๘๕**	๐.๗๘**	๐.๗๖**	๐.๗๖**	๐.๘๒**
X ₂	๐.๖๙**	๐.๗๗**	๐.๗๓**	๐.๗๐**	๐.๗๘**	๐.๙๐**	๐.๙๑**	๐.๘๒**	๐.๗๗**	๐.๗๘**	๐.๘๗**
X ₃	๐.๗๑**	๐.๗๗**	๐.๗๔**	๐.๗๑**	๐.๗๘**	๐.๙๑**	๐.๙๒**	๐.๘๕**	๐.๘๐**	๐.๘๑**	๐.๘๙**
X ₄	๐.๗๐**	๐.๗๗**	๐.๗๕**	๐.๗๐**	๐.๗๙**	๐.๙๒**	๐.๙๒**	๐.๘๕**	๐.๘๐**	๐.๘๑**	๐.๘๙**
X _{รวม}	๐.๗๒**	๐.๗๗**	๐.๗๕**	๐.๗๑**	๐.๘๐**	๐.๙๒**	๐.๙๓**	๐.๘๕**	๐.๘๑**	๐.๘๒**	๐.๙๐**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรีโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r=0.90$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ด้านที่มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก เรียงลำดับค่าความสัมพันธ์จากมากไปน้อย คือ ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา ($r=0.93$) และด้านนโยบายและการบริหารงาน ($r=0.92$) สำหรับด้านที่มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง เรียงลำดับค่าความสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย คือ ด้านเงินเดือน ($r=0.85$) ด้านสภาพการทำงาน ($r=0.82$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=0.81$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ ($r=0.80$) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ($r=0.77$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ($r=0.75$) ด้านความสำเร็จของงาน ($r=0.72$) และด้านความรับผิดชอบ ($r=0.71$)

สรุปผลการศึกษา

๑. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการสร้างแรงจูงใจ รองลงมาคือ ด้านการมีอิทธิพลที่เป็นอุดมคติ ด้านการใช้ความเป็นเอกัตบุคลาณิยม และด้านการกระตุ้นทางปัญญา ตามลำดับ

๒. แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านความสำเร็จของงาน รองลงมาคือ ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน ด้านสภาพการทำงาน ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ด้านนโยบายและการบริหารงาน ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา ส่วนการปฏิบัติที่อยู่ในระดับมาก คือ ด้านเงินเดือน

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง ($r=0.50$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ด้านที่มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก เรียงลำดับค่าความสัมพันธ์จากมากไปน้อย คือ ด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชา ($r=0.53$) และด้านนโยบายและการบริหารงาน ($r=0.52$) สำหรับด้านที่มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง เรียงลำดับค่าความสัมพันธ์จากมากไปหาน้อย คือ ด้านเงินเดือน ($r=0.45$) ด้านสภาพการทำงาน ($r=0.42$) ด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น ($r=0.41$) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ ($r=0.40$) ด้านการได้รับการยอมรับนับถือ ($r=0.37$) ด้านลักษณะของงานที่ปฏิบัติ ($r=0.35$) ด้านความสำเร็จของงาน ($r=0.32$) และด้านความรับผิดชอบ ($r=0.31$)

อภิปรายผลการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกเป็นไปตามสันนิษฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดกาญจนบุรีส่วนใหญ่ เน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงองค์กรให้ดีขึ้นกว่าเดิม ยกระดับคุณธรรมและแรงจูงใจจนส่งผลทำให้ครูรู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงอย่างเต็มที่ โนมิน่าวให้ครูเห็นผลประโยชน์ของทีมและองค์กรเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับ ราซิก และสเวนสัน^{๑๒} ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ลักษณะผู้นำที่เน้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์กรให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยยกระดับคุณธรรมและแรงจูงใจจนส่งผลทำให้สมาชิกรู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงอย่างเต็มที่ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำให้งานสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องช่วยให้สมาชิกเห็นความสำคัญและคุณค่า ผลงาน และแนวทางการทำงานให้สำเร็จ ชักจูงให้สมาชิกเห็นผลประโยชน์ของทีมและองค์กรเป็นหลัก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เชชินีร์ แสงสุข^{๑๓} ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ สำหรับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการกระตุ้นทางปัญญาและด้านการมีอิทธิพลเป็นอุดมคติ มีความสัมพันธ์สูงมากกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูด้านนโยบายและการบริหารงาน และด้านวิธีการปกครองบังคับบัญชาที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน บอกให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค โดยผู้นำมีการคิดและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวิสัยทัศน์และมีเป้าหมายที่เป็นอุดมการณ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารงานในหน่วยงานที่ปฏิบัติอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ แนะนำและแก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงาน รวมถึงความยุติธรรมความเสมอภาคในการปกครอง และการมอบหมายหน้าที่งานอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้อง ดุบริน^{๑๔} กล่าวว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์กรให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยการยกระดับแรงจูงใจและคุณธรรม จนส่งผลทำให้สมาชิกอยากปรับเปลี่ยนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ผู้นำจะต้องช่วยยกระดับความต้องการของบุคคลให้สูงขึ้น สร้างค่านิยมให้ดีขึ้น และพัฒนาคุณธรรมให้สูงขึ้นด้วย แต่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการสร้างแรงจูงใจมีความสัมพันธ์ปานกลางกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูด้าน

^{๑๒} Razik, T.A. and Swanson, A.D., *Fundamental cocept of educational leadership and mangement. englewood*, (Cliffs,NJ.: Prentice-Hall, 1995).

^{๑๓} เชชินีร์ แสงสุข, “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๖๐), หน้า ๖๗-๗๓.

^{๑๔} Dubrin, A. J., *Leadership: Research, findings, prac-tice, and skill*, 2nd ed, (New York, NY: Houghton Mifflin Company, 1988).

ความรับผิดชอบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาไม่ได้แสดงพฤติกรรมให้ผู้ร่วมงานเกิดแรงบันดาลใจ กระตือรือร้น ตระหนัก เข้าใจและเห็นคุณค่าของเป้าหมาย เพราะฉะนั้นบุคคลที่ขาดแรงจูงใจในการทำงาน จะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ สิ้นหวัง ขาดความคิดสร้างสรรค์และไม่มีความอดทน ซึ่งจะส่งผลให้งานในหน้าที่รับผิดชอบ บกพร่องเสียหายได้

การพัฒนาและไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ขวัญชัย จะเกรง^{๑๕} กล่าวว่า การสร้างแรงคลใจ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารกระตุ้นจูงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดแรงบันดาลใจ กระตือรือร้น ตระหนัก เข้าใจ และเห็นคุณค่าของเป้าหมาย ผู้บริหารจะทำให้ผู้ร่วมงานสัมผัสกับภาพที่งดงามของอนาคต ผู้บริหารจะสร้างเจตคติที่ดี การคิดในแง่บวกและสร้างสื่อความคาดหวังที่ต้องการอย่างชัดเจน ผู้บริหารจะอุทิศตัวหรือความผูกพันต่อเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน สร้างความเชื่อมั่น ความเข้าใจ ให้กำลังใจ ทำให้ผู้ร่วมงานเห็นคุณค่าของงาน มีความตั้งใจแน่วแน่ในการทำงานและเชื่อมั่นว่าจะสามารถปฏิบัติงาน บรรลุเป้าหมายได้โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

๑.๑ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความเข้าใจ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ มีทักษะในการจูงใจเพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีการตื่นตัว เกิดความคาดหวัง ยกย่องชมเชย มอบหมายงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ความถนัดของครู เพื่อผลักดันให้ครูแสดงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานอย่างมีทิศทางในทางเดียวกัน เพื่อให้องค์กรบรรลุผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒ ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาความสามารถของผู้ตาม ศึกษาความต้องการของแต่ละบุคคลให้ความสำคัญและความเชื่อถือในแต่ละบุคคล มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการแนะนำ และการมอบหมายงาน มีการพัฒนาหรือสนับสนุนในการทำงานเพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายของส่วนตนและส่วนรวม

๑.๓ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความเป็นธรรมในการปกครอง ให้ครูแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

๑.๔ ผู้บริหารสถานศึกษาควรคำนึงถึงค่าตอบแทนที่ได้รับจากการปฏิบัติงานของครู ตลอดจนการจัดสวัสดิการให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต เงินเดือน และค่าจ้าง เหมาะสมกับปริมาณงานที่รับผิดชอบ ผลประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู

^{๑๕} ขวัญชัย จะเกรง, “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๓-๔ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสงคราม”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

๑.๕ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้สังคมมีความเชื่อมั่นในคุณภาพการบริหารจัดการ โดยมีความมุ่งมั่นให้องค์กรประสบความสำเร็จ พัฒนาศักยภาพครูให้มีความเป็นเลิศ ได้รับการยอมรับเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงในอาชีพครู

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา

๒.๒ ควรศึกษาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารในสถานศึกษา

๒.๓ ควรมีการศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน

บรรณานุกรม

กมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อสมรรถนะหลักของครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๒”. *Veridian E-Journal Silapakorn University มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ*. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๙) : ๙๘-๑๐๘.

กาญจนา คล่องแคล่ว. “การพัฒนากลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน มัธยมศึกษาขนาดกลางในจังหวัดกำแพงเพชร”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๕.

ขวัญชัย จะเกรง. “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ ๓-๔ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สมุทรสงคราม”. *สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

ชูศรี วงศ์รัตน์. *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิตการพิมพ์, ๒๕๕๓.

เชษนรี แสงสุข. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๖๐.

ณัฐยา สินตระการผล. *การบริหารจัดการนวัตกรรม*. กรุงเทพมหานคร: เอ็กเปอร์เนต, ๒๕๕๙.

ธงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.

สมหมาย อำดอนกลอย. “บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑”. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๖) : ๖-๗.

Best, J. W. **Research in education**. New Jersey: Prentice – Hall, 1981.

Dubrin, A. J. **Leadership: Research, findings, practice, and skill**. 2nd ed. New York, NY: Houghton Mifflin Company, 1988.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W., "Determining sample size for research activities". **Educational and Psychological Measurement**. Vol. 30 No. 3 (1970).

Likert, R. **Management styles and the human component**. New York: AMACOM, 1976.

Razik, T.A. and Swanson, A.D. **Fundamental concept of educational leadership and management**. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice-Hall, 1995.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔)". [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?Nid=๖๔๒ [๙ สิงหาคม ๒๕๖๔].

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรี เขต ๑. "กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.kanpeo.go.th/home [๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๔].

พระพุทธศาสนากับการจัดการสิ่งแวดล้อม*

Buddhism and Environmental Management

ปรัชญา บุตรสะอาด**

Pratya butsaad

พริจักษ์ณ์ ฉันทวิริยสกุล***

Phirachak Chandhaviriyaskul

วรพจน์ ก้องเสนาะ****

Worapot kongsanoh

วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Chonburi Sangha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: butsaad16@gmail.com

Received: April 11, 2024

Revised: April 26, 2024

Accepted: May 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนากับการจัดการสิ่งแวดล้อม กล่าวได้ว่ามนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันทางการพึ่งพาอาศัยกันและกันเพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางพระพุทธศาสนา และจะต้องพัฒนาจิตใจของตนให้มากกว่าเป็นสัตว์ธรรมดา เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถพัฒนาได้ และมีหน้าที่ปฏิบัติกับสัตว์ พืช เสมอเหมือนว่าเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ดังนั้น มนุษย์จึงอาศัยสิ่งแวดล้อม และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด จนไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์มีกำเนิดอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อม และ

* บทความนี้ ได้พัฒนามาจากบทความวิชาการ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือสารนิพนธ์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๖ งานพิธีประสาทปริญญา ประจำปี ๒๕๖๖ ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอนายูง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕, และวันที่ ๙-๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

** นายปรัชญา บุตรสะอาด Mr.Pratya butsaad อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

*** ดร.พริจักษ์ณ์ ฉันทวิริยสกุล Dr.Phirachak Chandhaviriyaskul อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

**** ดร.วรพจน์ ก้องเสนาะ Dr.Worapot kongsanoh อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี

สิ่งแวดล้อมทุกชนิดก็มีผลโดยตรงและโดยอ้อมในการที่จะกำหนดให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และมนุษย์ก็ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย เพื่อให้ตนเองได้กินดี อยู่ดี ในสิ่งแวดล้อมที่ตนอยู่

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา; การจัดการ; สิ่งแวดล้อม

Abstract

This academic article the objective is to study Buddhism and environmental management. It can be said that humans and the environment are related through interdependence to be used as a place for Buddhist practice. and must develop their minds beyond those of ordinary animals Because humans are animals that can develop. and has a duty to treat animals and plants as if they were all involved in birth, aging, sickness, and death together Therefore, humans depend on the environment. and is closely related to the environment until unable to be separated from each other This is because humans are born under the environment. And every type of environment has direct and indirect effects in determining human beings' ability to survive. And humans use the environment as a habitat. To allow themselves to eat well and live well in the environment in which they live.

Keyword: Buddhism; Management; Environment

ความนำ

สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเราประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งมีชีวิตมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและสัมพันธ์กับสิ่งที่ไม่มีชีวิต มีการใช้พลังงานและแลกเปลี่ยนสารอาหารซึ่งดำเนินไปภายใต้ความสมดุลของธรรมชาติเรียกว่า ระบบนิเวศ แต่ถ้ระบบนิเวศขาดความสมดุลหรือถูกทำลายย่อมเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสรรพสิ่งในระบบ ทำให้มนุษย์เห็นความสำคัญของระบบนิเวศ และรู้จักการนำสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์และช่วยแก้ไขปัญหา ความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศเชิงพุทธได้เป็นอย่างดี การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะพัฒนาชีวิตให้มีธรรม เมื่อนมนุษย์มีธรรมสิ่งแวดล้อมก็จะพัฒนาตาม แต่ถ้ามนุษย์อยู่อย่างไม่มีธรรมก็จะรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้และจะทำลายสิ่งแวดล้อม ถ้าเราจัดการกับสิ่งแวดล้อมไม่ถูกต้องสัตว์โลกรวมทั้งมนุษย์จะอยู่ไม่ได้^๑ พระพุทธศาสนา

^๑ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๒๐.

ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศป่าไม้ประกอบด้วยทรัพยากรทั้งหลาย ดิน หิน ต้นไม้พืชพรรณสัตว์ป่า ทั้งบก ในอากาศและในน้ำ รวมทั้งภูผาต้นน้ำ และแหล่งน้ำ ที่ต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สามารถดำรงอยู่ด้วยกันในธรรมชาติอย่างสมดุลน่านิรมย์ แม้บางครั้งมนุษย์ก็อาศัยป่าในการบำเพ็ญพรตภาวนาและบารมีด้วย พระพุทธศาสนานอกจากจะมีธรรมะที่อนุรักษพืชและสัตว์แล้ว ยังครอบคลุมถึงการอนุรักษพื้นธรณีและดินด้วย^๒

สถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าก็ล้วนแล้วอยู่แต่ในป่า การดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้กฎของธรรมชาติอันสูงสุดพระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์และความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้ทรงวางหลักพระธรรมวินัยให้สาวกศึกษาและปฏิบัติตามโดยใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติ และใช้สิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา จนทำให้พุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับของสังคม การที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย^๓ พระพุทธศาสนามีปรัชญาและคำสอนที่เน้นความตระหนักและมีความเมตตาต่อชีวิตทั้งมวล แต่ที่ผ่านมา ชีวิตสัตว์ พืชพรรณ ทรัพยากรทางธรรมชาติ เป็นต้น ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากความโง่เขลา ความโลภ และการขาดความเคารพต่อโลก วิถีการดำเนินชีวิตทางสิ่งแวดล้อมที่เราเผชิญอยู่ทุกวันนี้ ต้องการความช่วยเหลือที่เร่งด่วน แต่การมุ่งเน้นคุณค่าด้านจิตวิญญาณของมนุษย์ มิได้หมายความว่าละเลยบทบาทของวิทยาศาสตร์ แต่วิทยาศาสตร์มีขอบเขตอยู่กับสภาพของโลก ในขณะที่พุทธศาสนาเป็นแหล่งคุณค่าของมนุษย์ และทุกวันนี้ ประชาชนจำนวนมากรู้สึกว้า นอกเสียจากปัจเจกชนและค่านิยมทางสังคมจะได้รับการกระตุ้น เมื่อนั้นเราจึงจะเริ่มแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ได้ในวิถีทางที่มีผลต่อชีวิตบนโลก ทั้งปัจจุบันและอนาคต^๔

^๒ พระสราวุฒย์ ปญญาวุฑโฒ (วิจิตรปัญญา) , “วิเคราะห์การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ในมิติต่าง ๆ ดังจะนำมาเป็นตัวอย่างเพื่อให้มองเห็นความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ได้กว้างขวางขึ้น ดังนี้

เกษม จันทรแก้ว ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และสังคม ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และมนุษย์ได้ทำขึ้น ทั้งนี้ยังได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมอีกว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่เห็นได้ด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา สิ่งที่เป็นทั้งที่ให้คุณและให้โทษ และได้จำแนกสิ่งแวดล้อมออกเป็น ๔ มิติ ดังนี้

๑. มิติทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น มีบทบาทต่อมนุษย์ในการเอื้อให้ปัจจัยด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม ให้ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน อันได้แก่ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และคุณค่าคุณภาพชีวิต

๒. มิติเทคโนโลยี โดยมีบทบาทและความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรอย่างมาก โดยมนุษย์นำเทคโนโลยีหลายรูปแบบทั้งด้านการนำทรัพยากรมาเพิ่มมูลค่าสร้างผลผลิต และด้านการป้องกันบำบัดมลพิษ ซึ่งทั้งนี้ก็เพื่อสนองความต้องการของตนเอง

๓. มิติของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อม คือเมื่อมีการใช้ทรัพยากรด้วยเทคโนโลยีได้ก็ตามย่อมมีของเสียและมลภาวะเกิดขึ้นเสมอ มิติทางของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมเป็นมิติที่แสดงให้เห็นผลของการใช้ทรัพยากร

๔. มิติมนุษย์ หรือ เศรษฐสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับมนุษย์ที่ได้สร้างพฤติกรรมของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อม ทั้งระบบสิ่งแวดล้อมย่อย หรือทั้งระบบสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีมิติมนุษย์ประกอบด้วยประชากร การศึกษา อนามัยและสาธารณสุข เศรษฐกิจ โบราณสถาน ความปลอดภัย การเมืองและการปกครอง การนันทนาการ^๕

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องและมองเห็นได้ และนามธรรม เช่น วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ ซึ่งมีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกันเป็นปัจจัยในการ

^๕ เกษม จันทรแก้ว, “โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, รายงานสรุปผลการศึกษาระยะที่ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ^๖

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งของ วัตถุ สารประกอบ และกลุ่มสรรพสิ่งที่มีชีวิต ไม่มีชีวิต เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นที่อยู่ในรูปของแข็ง ของเหลว ก๊าซ เศรษฐกิจ สังคมและ/หรือสัมผัสด้วยอาการทั้งห้า คือ รส กลิ่น สี เห็นได้ และสัมผัสได้ ซึ่งสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นประกอบด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์^๗

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อมว่า หมายถึง “สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์ได้ทำขึ้น”^๘

ราตรี ภารา ได้ให้ความหมายของคำว่าสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา^๙

สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม ได้ให้ความหมายไว้ว่า สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา^{๑๐}

วันวิสา วัลย์ดาว ได้สรุปว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น^{๑๑}

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและ/หรือมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

^๖ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, *ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^๗ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘).

^๙ ราตรี ภารา, *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: อักษรพัฒนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕.

^{๑๐} สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม, *หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๑๑} วันวิสา วัลย์ดาว, “การจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงแรมในจังหวัดกระบี่”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อม

ความหมายการจัดการสิ่งแวดล้อม

กานดา จินตามงคล กล่าวว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดหา การเก็บรักษา การซ่อมแซม การใช้อย่างประหยัด และการสงวนรักษา เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษย์ได้ใช้ตลอดไปอย่างไม่ขาดแคลน หรือมีปัญหาใด ๆ หรืออาจจะหมายถึง กระบวนการจัดการแผนงาน หรือกิจกรรมในการจัดสรรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาคือเสถียรภาพทางเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด ประหยัด และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๑๒}

เกษม จันทรแก้ว ได้ประมวลผลจากการศึกษาความหมาย และคำนิยามของคำว่าจัดการสิ่งแวดล้อมของ NCU (๒๐๐๐) ที่ชี้ให้เห็นว่า การจัดการ สามารถนำมาประยุกต์เพื่อให้คำนิยามและความหมายของ “การจัดการสิ่งแวดล้อม” (environmental management) ไว้ ดังนี้

การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการสร้างศักยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เกิดการคงสภาพด้วยการใช้อย่างยั่งยืน การขจัดของเสีย/มลพิษ และการควบคุมกิจกรรมการจัดการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ตลอดไป

ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมก็คือ กระบวนการ (processing) สร้างศักยภาพบรรดาสภาพแวดล้อมทั้งหลายที่ให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ

๑. การใช้อย่างยั่งยืน เป็นตัวสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพหรือใกล้เคียงสภาวะนั้น ๆ ที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไป การที่จะทำได้นั้นต้องมีแผนงานและมาตรการที่เป็นรูปธรรม

๒. การจัดการของเสีย/มลพิษ เป็นขยะติดเชื้อและ/หรือขยะกากของเสียอันตรายจำเป็นต้องจัดการ หมายถึงการควบคุมและกำจัดให้หมดไป หรือลดความเป็นพิษ อันต้องใช้ความรู้ความสามารถในการจัดการ ตั้งแต่การเก็บ ขนย้าย วิธีกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์

๓. การควบคุมกิจกรรม เป็นแนวทางปฏิบัติที่การจัดการสิ่งแวดล้อมต้องยึดปฏิบัติ ควบคุมกิจกรรมทั้งในระบบการจัดการและนอกระบบ หรือจากภายนอก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๑๒} กานดา จินตามงคล, “การจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยเนชั่น, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

นั้น ๆ จะเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ให้ยั่งยืนได้ อาจหมดไปหรือเสื่อมโทรมไปจนถึงขั้นวิกฤต และเป็นอันตรายต่อมนุษย์ได้^{๑๓}

การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญตั้งแต่การประชุมสุดยอดของโลก ว่าด้วยการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมขององค์การสหประชาชาติ ในปี ๒๕๓๕ ได้นำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับศตวรรษที่ ๒๑ หรือที่เรียกว่า Local Agenda 21 และต่อมาการประชุมสุดยอดของโลก ว่าด้วย การพัฒนาที่ยั่งยืน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้เรียกร้องให้ทุกประเทศต้องกำหนดให้การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวาระแห่งชาติ รวมถึงการตั้งคณะกรรมการการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับประเทศขึ้นมารับผิดชอบและให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบทบาท และศักยภาพของหน่วยงานท้องถิ่น และภาคีท้องถิ่นการปฏิบัติ (Local Agenda 21) โดยการริเริ่มและกระตุ้นให้มีภาคีความร่วมมือที่ดี ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกัน กับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ รวมถึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง^{๑๔}

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ๖ หลักการสำคัญ คือ

๑. “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนานใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

๒. “การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ” (Ecosystem Approach) เป็นหลักการการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างสมดุล และการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการและการบริหารจัดการกลุ่มป่า

^{๑๓} เกษม จันท์แก้ว, “โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”, รายงานสรุปผลการศึกษาระยะที่ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๐), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๗๗.

^{๑๔} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๕๕), หน้า ๔.

๓. “การระวังไว้ก่อน” (Precautionary Principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้าโดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

๔. “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย” (Polluters Pay Principle: PPP) และ “ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย” (Beneficiaries Pay Principle: BPP) เป็นหลักการในการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยสร้างแรงจูงใจและการรับผิดชอบเพื่อลดการก่อมลพิษส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคม

๕. “ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ - เอกชน” (Public-Private Partnership) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบและควรนำมาใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

๖. “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) เป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนการกระจายอำนาจที่ยึดหลักการพื้นที่-หน้าที่-การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation: AFP) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการกำหนดการรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง^{๑๕}

สรุปได้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การวางแผน การจัดสรร การใช้ทรัพยากรและการกระทำหรือการดำเนินการใด ๆ เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทำให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น และเกิดประโยชน์ต่อชุมชน

แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมของศาสตร์สมัยใหม่

วิทยาการความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาประเทศตะวันตกที่ย่อมที่จะมีอิทธิพลในด้านแนวความคิดและการพัฒนาเสมอ ดังนั้นนักคิดทางด้านนิเวศวิทยาของชาวตะวันตกที่จะได้นำมาเสนอ ดังต่อไปนี้คือ

Odum, E. P.; Barrett, G. W. กล่าวว่า นิเวศวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ทางชีวภาพมากเท่า ๆ กับวิทยาศาสตร์ของมนุษย์ นิเวศวิทยามนุษย์เป็นการสืบสวนแบบสหวิทยาการเข้าไปในนิเวศวิทยาของสายพันธุ์ของเรา “นิเวศวิทยามนุษย์อาจถูกกำหนดเป็น (๑) จากมุมมองทางชีว-นิเวศ เพื่อการศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้ที่มีอำนาจครอบงำทางนิเวศของชุมชนและระบบของทั้งพืชและสัตว์ (๒) จากมุมมองทางชีว-นิเวศในแบบที่เป็นเพียงแค่ผลกระทบจากสัตว์ที่มีต่อสัตว์อื่นและการที่สัตว์ได้รับผลกระทบเนื่องจาก

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

สภาพแวดล้อมทางกายภาพของพวกมัน และ (๓) เพียงแค่ความเป็นมนุษย์ ที่มีสักอย่างที่แตกต่างกันจากชีวิตสัตว์โดยทั่วไปการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพและที่ผ่านการปรับปรุงในวิธีการที่โดดเด่นและสร้างสรรค์^{๑๖}

Dixon and William ได้กล่าวว่า ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้และป่าต้นน้ำนั้นมิได้เป็นปัญหาเฉพาะทางด้านชีวภาพเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องถึงปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสถานการณ์ต่าง ๆ ในอดีตมักแก้ปัญหาเฉพาะด้านชีวภาพ โดยมองข้ามประเด็นทางสังคม และวัฒนธรรม จึงไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศทางธรรมชาติ และระบบสังคมมนุษย์ เพราะทั้งสองระบบนี้มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบตลอดเวลาขณะอยู่ในสังคม^{๑๗}

Wilson, E. O. กล่าวว่า นิเวศวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ที่ถูกนำมาใช้ในการบูรณะซ่อมแซมสถานที่ที่ถูกปนเปื้อนโดยผ่านการแทรกแซงของมนุษย์ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และในการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม Edward O. Wilson ได้คาดการณ์ไว้ในปี ๑๙๙๒ ว่าศตวรรษที่ ๒๑ “จะเป็นยุคของการฟื้นฟูในนิเวศวิทยา”^{๑๘} วิทยาศาสตร์เชิงนิเวศได้ขยายตัวอย่างมากในการลงทุนอุตสาหกรรมในการฟื้นฟูระบบนิเวศและกระบวนการทั้งหลายของระบบเหล่านี้เพื่อละทิ้งสถานที่เหล่านั้นหลังจากการฟื้นฟู ผู้จัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าไม้เป็นตัวอย่างที่ว่าจ้านักนิเวศวิทยาเพื่อพัฒนา ปรับตัว และดำเนินการในวิธีการที่มีพื้นฐานจากระบบนิเวศให้เป็นการวางแผน การดำเนินงาน และขั้นตอนการฟื้นฟูของการใช้ประโยชน์ที่ดิน วิทยาศาสตร์เชิงนิเวศจะถูกใช้ในวิธีการของการเก็บเกี่ยวแบบอย่างยั่งยืน การจัดการของโรคและการระบาดของไฟป่า ในการจัดการปริมาณปลาในการประมง สำหรับการบูรณาการการใช้ที่ดินที่มีการป้องกันพื้นที่และชุมชน และการอนุรักษ์ในภูมิทัศน์ทางภูมิศาสตร์ การเมืองที่ซับซ้อน ความซับซ้อนทั้งหลายทางนิเวศที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ผ่านทาง การแปลงทางเทคโนโลยีของ biome ของโลกได้เป็นสาเหตุให้เกิดยุค Anthropocene (ยุคหนึ่งในช่วงเวลาสำคัญในอดีตที่เริ่มขึ้นเมื่อกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อระบบนิเวศของโลก) ชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานการณ์ทั้งหลายได้สร้างความจำเป็นสำหรับวิทยาศาสตร์แนวรวมใหม่ที่เรียกว่ามนุษย์กับระบบธรรมชาติ coupled human and natural systems ที่สร้างขึ้นบนสถานการณ์นั้น แต่เคลื่อนที่เกินจาก

^{๑๖} Odum, E. P.; Barrett, G. W., **Fundamentals of Ecology**, (Brooks Cole, 2005), p. 598.

^{๑๗} ประวิทย์ ฉัตรเดชะ, “การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำยาว อำเภองาว จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

^{๑๘} Wilson, E. O., **The Diversity of Life**. (Harvard University Press, 1992), p. 440.

สาขานิเวศวิทยาของมนุษย์^{๑๙} ระบบนิเวศผูกเข้ากับสังคมมนุษย์ผ่านทางหน้าที่การทำงานที่วิกฤตและครอบคลุมทั้งหมดของการสนับสนุนชีวิตที่พวกเขาจำไว้ ในการรับรู้ของหน้าที่การทำงานเหล่านี้และความไม่สามารถของวิธีการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่จะเห็นค่าในระบบนิเวศ ได้มีการพุ่งขึ้นของการสนใจในทุนทางสังคมธรรมชาติซึ่งจัดหาวิธีการใส่มูลค่าในคลังและการใช้ข้อมูลและวัสดุอันเนื่องมาจากสินค้าและบริการของระบบนิเวศ ระบบนิเวศทำการผลิต ควบคุม บำรุงรักษา และให้ในสิ่งจำเป็นที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของมนุษย์

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความหมายของการจัดการระบบนิเวศของแนวคิดทางตะวันตกนั้นเป็นแนวคิดที่ยึดเอามนุษย์เป็นจุดกลางของธรรมชาติ จึงทำให้ระบบนิเวศเป็นการนำมาเพื่อใช้ประโยชน์ให้กับมนุษย์ของเรา ซึ่งในจุดนี้จึงทำให้มนุษย์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศหรือ เข้ามามีบทบาทในการจัดการระบบนิเวศเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศที่เสียไป เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้ทำลายระบบนิเวศทำให้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลง

แนวคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าได้ให้ความสำคัญกับระบบนิเวศตั้งแต่พระพุทธเจ้ามีพระชนมชีพสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชนชีพ พระพุทธองค์ทรงประสูติในราชตระกูล อินเดียโบราณ นักประพันธ์ชาวคริสต์ลังกาได้พรรณนาถึงบรรยากาศอันแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ณ สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้าไว้ว่า “ณ ลุมพินีวันอุทยานมีแมกไม้ที่ร่มรื่นสวยงามอยู่แห่งหนึ่ง เมื่อพระนางสิริมหามายา เทวี เสด็จผ่านไปก็พบต้นไม้ขึ้นเรียงรายอยู่หนาแน่นเป็นกลุ่มก้อน บนพุ่มไม้แต่ละพุ่มปกคลุมด้วยดอกไม้งามตายิ่งนัก นกนานาพันธุ์เกาะอยู่ตามกิ่งไม้ ส่งเสียงร้องรับกันอย่างร่าเริง พระนางเสด็จถึงต้นสาละใหญ่ ซึ่งหนาแน่นด้วยกิ่งใบโศเดเด่นอยู่ท่ามกลางแมกไม้ทั้งหมด แล้วทรงรู้สึกประจวบพระครรภ์ ประสูติโพธิสัตว์ ณ โคนมหาสาละนั้นนั่นเอง”

เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงเป็นพระราชกุมาร พระเจ้าสุทโธทนะทรงสร้างปราสาท ๓ ฤดู เพื่อให้แม่พระทัยว่าพระองค์ทรงมีชีวิต ความเป็นอยู่ที่พร้อมไปด้วยโลกียสุขทุกประการ แต่เจ้าชายสิทธัตถะทรงหันเหจากชีวิตในราชวังที่เปี่ยมไปด้วยความสุข ทรงมุ่งแสวงหาสัจชีวิตหรือสัจธรรมในสภาพแวดล้อมของธรรมชาติ เช่น ราวป่า ถ้ำ ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร เป็นต้น และได้ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณภายใต้ต้นโพธิ์ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา จะเห็นได้ว่า ความสงบของธรรมชาติเป็นปัจจัยประการหนึ่งนำไปสู่การ

^{๑๙} Liu, J.; Dietz, Thomas; Carpenter, Stephen R.; Folke, Carl; Alberti, Marina; Redman, Charles L.; Schneider, Stephen H.; Ostrom, Elinor; Pell, Alice N. “Coupled human and natural systems”. AMBIO: A Journal of the Human Environment (2009), 36 (8): 639–649.

ตรัสรู้ธรรมอันประเสริฐและสารัตถะแห่งการตรัสรู้ก็คือ ธรรมชาติ พระพุทธองค์ทรงพอพระทัยในการประทับอยู่ตามรารป่าและภูเขา เป็นเวลา ๔๕ พรรษา^{๒๐}

พระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า “การอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมจะช่วยให้พัฒนาชีวิตให้มีธรรม เมื่อมนุษย์มีธรรม สิ่งแวดล้อมก็จะพัฒนาตาม แต่ถ้ามนุษย์อยู่อย่างไม่มีธรรมก็จะรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้และจะทำลายสิ่งแวดล้อม ถ้าเราจัดการกับสิ่งแวดล้อมไม่ถูกต้องสัตว์โลกรวมทั้งมนุษย์จะอยู่ไม่ได้”^{๒๑}

พระวินัยในฐานะเป็นระบบที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ละข้อ ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน ตัดต้นไม้ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะลงบนของเขียวและลงในแม่น้ำลำธาร สิกขาบทเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่ภิกษุสามเณรและเป็นแบบอย่างให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี การที่ภิกษุไม่ตัดต้นไม้ย่อมช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติได้มากมาย เพราะสิ่งมีชีวิตที่อาศัยต้นไม้ตั้งแต่รากถึงยอดมีอยู่อย่างชุกชุม เช่น สัตว์จำพวกแมลง หนอน ผีเสื้อ เป็นต้น ต่างก็อาศัยต้นไม้เป็นเสมือนบ้านของพวกมันเป็นที่พักพิง เป็นที่ พักผ่อน ยิ่งต้นไม้ใหญ่เท่าไรก็ยังมีสัตว์อาศัยมากเท่านั้น ต้นไม้เป็นห่วงโซ่อาหารที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งของคนและสัตว์ พระองค์ก็ต้องอาศัยผักและผลไม้ตามป่าเป็นอาหารยังชีพ ภาพที่คนและสัตว์อาศัย ป่าไม้ และต้นไม้มิให้เห็นในชาดกมากมาย บางครั้งก็เก็บมาทำอาหาร เช่น ฤาษีเก็บใบหมากมาทำเป็นอาหาร ดังนั้น พระวินัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงนับว่ามีประโยชน์มากทั้งแก่คนและสัตว์

พระวินัยในฐานะเป็นกฎระเบียบเพื่อให้มนุษย์ปฏิบัติเข้ากับกฎของธรรมชาติ

พระพุทธเจ้าทรงรู้ความจริงของกฎธรรมชาติ เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยแต่ละข้อ จะทรงพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระวินัยกับธรรม (หมายถึงความถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย) ให้มีความสอดคล้องเกื้อกูลต่อกันตลอดสาย ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ ๗ แห่งโภชนวรรค ห้ามไม่ให้ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล (หมายถึงเอาเวลาตั้งแต่เที่ยงไปจนถึงรุ่งอรุณวันใหม่) สิกขาบทนี้ทรงมุ่งให้ภิกษุเป็นผู้เรียบง่าย ไม่ทำความลำบากให้แก่ชาวบ้าน นอกจากนี้แล้วก็เพื่อป้องกันไม่ให้ภิกษุฉันอาหารที่ค้างคืนเพราะอาหารนั้นอาจเสีย เมื่อภิกษุฉันเข้าไปก็อาจเป็นอันตรายแก่ชีวิต อีกอย่างถ้าภิกษุฉันมากเกินไปก็เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม

^{๒๐} Wickkremesinghe, K.D.P. *The Biography of the Buddha*, (Columbo: J.W. Mawata, 1972), p. 48.

^{๒๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘) หน้า ๒๐.

การประยุกต์พระวินัยเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้นั้น นอกจากจะช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้วยังสามารถปรับปรุงให้เหมาะสมกับกาลสมัย ภูมิประเทศ และสังคมแต่ละท้องถิ่นได้ โดยอาศัยหลักมหาปเทศ ๔ (ข้ออ้างใหญ่ หรือหลักสำหรับปรับปรุงประยุกต์ใช้พระวินัย) ๔ ประการ คือ

- ๑) สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร
- ๒) สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควรแต่เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร
- ๓) สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตว่าควรแต่เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร
- ๔) สิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควรแต่เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร^{๒๒}

หลักมหาปเทศนี้พระองค์ทรงอนุญาตไว้ที่เมืองสาวัตถี เพราะว่าภิกษุชาวเมืองสาวัตถีไม่กล้าฉันผลไม้ โดยสงสัยว่าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตหรือไม่ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงให้หลักมหาปเทศ^{๒๓} นี้ไว้

พระวินัยกับการอนุรักษ์สัตว์ป่า ภิกษุชาวเมืองกบิลพัสดุ์ขอล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ประชาชนติเตียน ประณามว่าไม่รู้จักพอ ทำให้นายช่างผู้ทำกล่องเข็มลำบาก การค้าขายล้มเหลว เมื่อพระพุทธเจ้าทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์บัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีก ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติปาจิตตีย์

พระวินัยกับการอนุรักษ์แหล่งน้ำ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้หลายมาตรา เช่น ห้ามไม่ให้ภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ บ้วนน้ำลายลงบนของเขียวและในน้ำ ทรงบัญญัติไว้ให้ระลึกละอองน้ำ ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ

พระวินัยกับการอนุรักษ์อากาศ ภิกษุชาวเมืองสูงสูมารคิระ แคว้นภคคะ พากันก่อไฟที่ขอนใหญ่ ขอนหนึ่ง ซึ่งมีโพรงแล้วฝัง ภายในโพรงนั้นมีงูเห่าตัวหนึ่งอาศัยอยู่ พอมันถูกความร้อนของไฟก็ได้เลื้อยออกมาไล่พวกภิกษุ ภิกษุทั้งหลายต่างก็วิ่งหนีไปในที่ต่าง ๆ เป็นเหตุให้ภิกษุผู้มักน้อยติเตียนประณาม พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์สอบถามหาสาเหตุแล้ว ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้ภิกษุทำเช่นนั้นอีก ถ้ารูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติปาจิตตีย์

พระวินัยกับการอนุรักษ์ป่า พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกดำเนินชีวิตอยู่กับป่า มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาโดยตลอด ตั้งแต่พระองค์ได้ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ แสดงธรรม ที่ประทับล้วนอยู่ท่ามกลางป่า ธรรมวินัยที่ทรงสั่งสอนและบัญญัติไว้ก็เป็นไปเพื่อรักษาและเกื้อกูลต่อป่า ถ้าภิกษุรูปใดกระทำการสิ่งที่เป็นการทำลายป่า พระองค์ก็ทรงบัญญัติพระวินัยห้าม ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติแก่

^{๒๒} วิ.ม. (บาลี) ๕/๓๐๕/๙๐.

^{๒๓} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๕.

ภิกษุชาวเมืองอาฬวซึ่งพากันทำการก่อสร้าง และได้ตัดต้นไม้ จนประชาชนติเตียนการกระทำเช่นนั้น เพราะเป็นการเบียดเบียนเทวดาและสิ่งมีชีวิต เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์สอบถามหาสาเหตุ แล้วทรงบัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้กระทำการเช่นนั้นอีก ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติปาจิตตีย์

พระวินัยเป็นกฎระเบียบที่บัญญัติขึ้นเพื่อใช้ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นสังคมตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน ในด้านการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฉันทน้อย นอนน้อย แต่ทำงานเพื่อสังคมมาก และในขณะเดียวกันก็เป็นการจัดระเบียบสังคมสงฆ์ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับกฎของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ดังนั้น การที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยจึงเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปด้วย ทั้งปฏิบัติตนให้บรรลุคุณธรรมด้วย จึงได้ประโยชน์ทั้งสองทาง

ประโยชน์ของพระวินัยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีดังนี้

- ๑) ช่วยป้องกันไม่ให้ภิกษุตัดไม้ทำลายป่า รวมทั้งพืชพันธุ์ทุกชนิด
- ๒) ช่วยป้องกันไม่ให้ภิกษุฆ่าสัตว์
- ๓) ช่วยป้องกันไม่ให้ภิกษุทำลายดิน
- ๔) ช่วยสร้างจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อมให้คงความสมดุลทางธรรมชาติ
- ๕) ช่วยป้องกันมลพิษทางอากาศ
- ๖) เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ทำลายธรรมชาติ

ประโยชน์ต่อสังคม

เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วย่อมทำให้สังคมนั้น ๆ อยู่อย่างสงบ ไม่เดือนร้อน จึงพอประมวลประโยชน์ของพระวินัยที่มีต่อสังคมดังนี้

- ๑) ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่สังคม โดยพระสงฆ์ปฏิบัติเป็นตัวอย่าง
- ๒) เมื่อภิกษุไม่ตัดไม้ทำลายป่าก็ส่งผลให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข
- ๓) ทำให้ประชาชนเกิดศรัทธาเลื่อมใสในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์และปฏิบัติตาม

ประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัดและป่าเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะคือวัดป่าและวัดในเมือง วัดป่านั้น ส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ จึงเห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๒๔}

^{๒๔} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

กล่าวโดยสรุป พระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นย้ำให้พระสงฆ์มองเห็นสาระสำคัญของพระวินัยแต่ละข้อที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้พระสงฆ์ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องประยุกต์พระวินัยมาใช้ให้เป็น และเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเน้นให้ศึกษาบริบทของสังคมสมัยพุทธกาลแล้วนำมาเปรียบเทียบกับสมัย ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทั้งยังบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ประชาชนเองต่างก็มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงกับเชื่อว่าแผ่นดินและต้นไม้มีชีวิต ใครทำลายจะต้องถูกครหาหรือถูกลงโทษ

สรุปท้ายบท

สิ่งแวดล้อมมีความเอื้อต่อระบบชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหาร และยารักษาโรคไปในตัว สำหรับการดำรงชีวิตของสิ่งทั้งหลาย ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มนุษย์สามารถนำพาและพัฒนาชีวิตโดยไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและอาศัยสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาชีวิตให้สูงสุดจนถึงความหลุดพ้นได้ สิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เพราะมนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อม เพราะถ้าเมื่อใดสิ่งแวดล้อมมีความเปลี่ยนแปลงไปย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สิ่งแวดล้อมกับหลักของพระวินัยทางพระพุทธศาสนา มีกำหนดไว้ชัดเจนต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะการสอนให้ทุกคนรู้จักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมแม้แต่สิ่งแวดล้อมก็ตาม การสอนของพระพุทธเจ้ามีการสอนหลายวิธีการ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมพระพุทธเจ้าได้กล่าวว่าสรรพสิ่งมีการเวียนว่ายตายเกิด ถือกำเนิดในชาติต่าง ๆ จนถือกำเนิดเป็นพระพุทธเจ้าในชาติสุดท้าย และการถือกำเนิดในแต่ละครั้งนั้นได้มีการกล่าวถึงความสัมพันธ์หรือเกี่ยวพันโดยตรงกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงสัตว์และต้นไม้ทั้งหลายในธรรมชาติอย่างชัดเจน เพราะเรื่องราวในชาตกส่วนใหญ่สนับสนุนการเคารพสิ่งมีชีวิต ทั้งมนุษย์ และสัตว์ หรือไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตที่เล็กแค่ไหนหรือมีความสำคัญแค่ไหนก็ตาม

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. **ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๔๐.

กานดา จินตามงคล. “การจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ด้วยกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยเนชั่น, ๒๕๕๘.

- เกษม จันทร์แก้ว. “โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี”. รายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย ๕ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๘. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๑.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- ประวิทย์ ฉัตรเตชะ. “การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำยาว อำเภองาว จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- ประสพสุข พันธุ์ประยูร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย”. **รายงานการวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). **ธรรมะกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๘.
- พระสราวุธย์ ปณฺญาวุฑฺฒ (วิจิตรปัญญา). “วิเคราะห์การจัดการสิ่งแวดล้อมตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. **สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘.
- ราตรี ภารา. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ แก้ไขปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิมพ์, ๒๕๔๓.
- วันวิสา วัลย์ดาว. “การจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงแรมในจังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย, ๒๕๕๕.
- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุรณ. **หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี ไทย-ญี่ปุ่น, ๒๕๕๐.
- Odum, E. P.; Barrett, G. W. **Fundamentals of Ecology**. Brooks Col, 2005.
- Wilson, E. O. **The Diversity of Life**. Harvard University Press, 1992.
- Liu, J.; Dietz, Thomas; Carpenter, Stephen R.; Folke, Carl; Alberti, Marina; Redman, Charles L.; Schneider, Stephen H.; Ostrom, Elinor; Pell, Alice N. “Coupled human and natural systems”. *AMBIO: A Journal of the Human Environment* 2009.
- Wickkremesinghe, K.D.P. **The Biography of the Buddha**. Columbo: J.W. Mawata, 1972.

แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม
ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔
อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ)
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑
Guidelines for Distance Education Via Satellite
According to the Buddhist Principles of School Network Group 4,
Mueang Nakhon Sawan District Nakhon Sawan Province
(Pak Nam Pho Network) Nakhon Sawan Primary Educational
Service Area Office District 1

จักรพันธ์ ผิวอ่อน*

Jakraphan Pew-on

พระเทพวชิรเมธี**

Phra Tepchawajiramethi

อานนท์ เมธีวรฉัตร***

Anond Metheevachatra

ครุศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, ประเทศไทย

Master of Education (Buddhist Educational Administration) Mahachulalongkornrajavidyalaya

Nakhon Sawan Campus, Thailand

Email: Por_39_clubnine@hotmail.com, Weera.rjvmt@gmail.com, anond7949@gmail.com

Received: November 06, 2023

Revised: April 19, 2024

Accepted: April 23, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ (๒) เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาทางไกล

* จักรพันธ์ ผิวอ่อน Mr.Jakraphan Pew-on

** พระเทพวชิรเมธี, ผศ.ดร. Phra Tepchawajiramethi, Asst.Dr. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.ดร.อานนท์ เมธีวรฉัตร Asst.Dr.Anond Metheevachatra อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ผ่านดาวเทียม (DLTV) ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ เป็นการวิจัยเชิงผสมวิธี (Mixed Method) เป็นการรวมการวิจัย เชิงปริมาณ (Qualitative Method) และเชิงคุณภาพ (Quantitative Method) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๑ โรงเรียน จำนวน ๑๑๕ คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๙ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) สภาพการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการประเมินผล และด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ (๒) แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ มีดังนี้ ด้านที่ ๑ ด้านการวางแผน ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน สร้างความเข้าใจ ตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนการสอน กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจร่วมกัน เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ด้านที่ ๒ ด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารแบ่งงานให้บุคลากรรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและความถนัดเอื้อให้เกิดการพัฒนาครูและบุคลากร สร้างความตระหนัก ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ จัดให้มีคณะทำงานเพื่อดูแล ช่วยเหลือ แก้ปัญหา หรือสนับสนุนการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของสถานศึกษาในสังกัด ด้านที่ ๓ ด้านการประเมินผล มีการกำหนดรูปแบบ วิธีการประเมินผลร่วมกันระหว่าง ครูผู้สอน และนักเรียน ผู้บริหารควรจัดให้มีกิจกรรมชมเชยหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรประเมินผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง มีการประเมินผลการนำความรู้จากการพัฒนาของครูและบุคลากรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง ด้านที่ ๔ ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุง ผู้บริหารและครูผู้สอน ร่วมกันพัฒนาระบบการเรียนการสอน DLTV อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ นำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ โดยการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนา เพื่อนำไปใช้พัฒนางานในส่วนที่เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานนิเทศภายใน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาการดำเนินงาน ในปีต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม; หลักพุทธธรรม; เครือข่ายปากน้ำโพ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the status of the management of the distance education VIA Satellite (DLTV) of School Network Group 4, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province (Pak Nam Pho Network), Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 1, and 2) to make the guidelines for the management of the distance education VIA Satellite (DLTV) of School Network Group 4, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province (Pak Nam Pho Network), Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 1. This research applied Mixed Methods Research consisting of Qualitative Research and Quantitative Research. The sample was 115 administrators and teachers from 11 schools in School Network Group 4, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province (Pak Nam Pho Network), and 9 key informants. The research instruments were the questionnaire and the Semi-structured Interviews. The data analysis used content analysis. The statistics used frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results were as follows : (1) The status of the management of the distance education VIA Satellite (DLTV) of School Network Group 4, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province (Pak Nam Pho Network), Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 1 found that overall, it was at a high level. When considering each aspect, it was found that planning, operation, evaluation, and improvement were at a high level. (2) The guidelines for the management of the distance education VIA Satellite (DLTV) of School Network Group 4, Mueang Nakhon Sawan District, Nakhon Sawan Province (Pak Nam Pho Network), Nakhon Sawan Primary Educational Service Area Office 1 consisted of the 1st aspect was the planning: the administrators motivated the personnel and related people in planning, made the understanding, realized the importance and advantage of teaching and learning, and set policies, vision, and mission in promoting the teaching and learning management together by the distance education VIA Satellite to the implementation together, the 2nd aspect was the operation: the administrators shared the work for the personnel suitably to the knowledge, capability, and skill useful to develop the teachers and personnel, made the realization and understanding in the teaching and learning management, set vision or strategies, provide the committee for helping, solving the problems, or supporting

the teaching and learning management by the distance education VIA Satellite of the schools, the 3rd aspect was the evaluation: the teachers and students specified the pattern and method of evaluation together, the administrators should provide the community activities or learning society, evaluate the projects and activities in the teaching and learning management at least once a year, and evaluate the application of the knowledge for developing the teachers and personnel in the teaching and learning management by the distance education VIA Satellite at least once a year, and the 4th aspect was the improvement: the administrators and teachers developed the system of DLTV teaching and learning continuously and systematically together, improve the distance education VIA Satellite with the information from evaluating the distance education VIA Satellite by analyzing the strength and the development, and exchanged and learnt the results of internal supervision for the planning and development.

Keywords: Distance Education Via Satellite ; the Buddhist Principles;
Pak Nam Pho Network

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่งในการส่งเสริมในด้านการศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคคลเพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ทรงมีส่วนช่วยเหลืออย่างมาก ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบโรงเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ไปถึงชั้นอุดมศึกษา และได้มีการจัดตั้งมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Foundation: DLF) พระราชทานทุนประเดิม ในโครงการของมูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม จำนวนเงิน ๕๐ ล้านบาท โดยการถ่ายทอดสดการเรียนการสอนและวิชาชีพผ่านทางโทรทัศน์ ๑๕ ช่อง สัญญาณ ตลอด ๒๔ ชั่วโมง จากสถานีวิทยุโทรทัศน์การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น และครูสอนไม่ตรงวิชาเอก โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็ก และตั้งอยู่ในชนบทห่างไกลที่มีเป็นจำนวนมากให้สามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภาคใดของประเทศล้วนได้รับการศึกษาพระราชทานเสมอเหมือนกัน^๑

^๑ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล, แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV), (กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๘ การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ (๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน มาตรา ๑๐ การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรา ๓๗ กล่าวว่าในกรณีที่เขตพื้นที่การศึกษาไม่อาจบริหารและจัดการศึกษาได้ตามวรรคหนึ่ง กระทรวงอาจจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้ เพื่อเสริมการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (๒) “การจัดการศึกษาทางไกลและการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา เรื่องที่ต้องเร่งรัดดำเนินการในประเด็นการศึกษา ที่ต้องพิจารณาแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็ก ประกอบกับรองรับหัวหน้าฝ่ายสังคมจิตวิทยา คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ก็มีนโยบายที่จะ แก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบปัญหาขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น ครูสอนไม่ตรงสาขาวิชาเอก และครู บางส่วนสอนโดยไม่ใช้สื่อขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์เป็นเหตุให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสและความ เท่าเทียมกับเด็กนักเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่หรือโรงเรียนที่อยู่ในเมือง ด้วยโครงการขยายผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปยังโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ เน้นการจัดการเรียนการสอนเต็มรูปแบบ โดยรับสัญญาณการจัดการเรียนการสอนจากโรงเรียนไกลกังวลจึงกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียนขนาดเล็กทั่วประเทศ^๒

นับตั้งแต่รัฐบาลประกาศนโยบายให้โรงเรียนขนาดเล็กทุกโรงเรียนของประเทศไทยจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครูในโรงเรียนขนาดเล็ก และเพื่อเป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล รวมไปถึงต้องการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ (Ordinary National Educational Test=O-NET) ของโรงเรียนขนาดเล็กให้สูงขึ้น โดยดำเนินการเริ่มจากภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า การจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้จริงในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะการขาดแคลนครูวิชาเอกหลัก เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และภาษาอังกฤษในโรงเรียนขนาดเล็กที่ห่างไกลเมือง และตอบโจทย์ของ การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ให้ได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกับนักเรียนที่อยู่ในเมือง แต่ยังคงขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนระดับชาติ (O-NET) ถึงแม้จะพบว่า ภาพรวมของผล O-NET ระดับประเทศที่ผ่านมาในปีการศึกษา ๒๕๕๗ ของโรงเรียนขนาดเล็กจะมี

^๒ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒, แนวทางการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผล และรายงานผลโครงการขยายผลการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม, (นครสวรรค์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๒, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕.

ผลคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ ๐.๙๓^๗ ซึ่งพบว่าสูงขึ้นแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น การดำเนินการในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชาติ (O-NET) ยังขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กบางโรงเรียนขาดผู้บริหาร ครูไม่ครบชั้น และขาดทักษะการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเทคโนโลยี โรงเรียนขาดความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะห้องเรียนและสื่อเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนโดยทางไกลผ่านดาวเทียม นอกจากนี้ผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กยังมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำและขาดคุณลักษณะของการเป็นผู้เรียนในศตวรรษที่ ๒๑ อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมให้มีคุณภาพ

ดังนั้น เพื่อให้สถานศึกษาสามารถขับเคลื่อนและหรือเพื่อเป็นการป้องกันหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นให้ผ่านพ้นไปด้วยดีจึงมีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเปรียบเสมือนสายโลหิตแห่งวัฒนธรรมที่แน่นอยู่ในความรู้สึก และหล่อเลี้ยงจิตใจของคนไทย สังคมไทยมานาน เข้ามาสอน มาประยุกต์ใช้เพื่อให้รู้จักความจริงตามธรรมชาติและของชีวิต สอนให้รู้จักตนเองพิจารณา แก้ไขปัญหา และพัฒนาตนเองด้วยเหตุผล โดยอาศัยคำสอนที่เรียกว่า หลักธรรม พร้อมกันนี้ได้มีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องกำกับในการบริหารสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อสร้างความเชื่อถือ การยอมรับของสังคม ตลอดจนการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ได้บังคับบัญชาที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบแห่งพระพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมและจริยธรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีแห่งการดำเนินบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีได้รับการยอมรับนับถือ ความเชื่อถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งในองค์กร หน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสังคมทั่วไป เพราะเมื่อไรก็ตามที่ผู้บริหารสถานศึกษา ขาดคุณธรรมและจริยธรรมย่อมส่งผลกระทบต่อหลักบริหารงาน และภาพลักษณ์ของสถานศึกษา^๘

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสอดคล้องกับหลักการบริหารนั้นมีอยู่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับงานบริหารในบริบทที่แตกต่างกันไป สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจหลักพุทธธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จึงได้เลือกศึกษาเฉพาะหมวดธรรมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและสามารถนำไปใช้ได้กับการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อการครองงาน และสนใจศึกษาความ

^๗ กุณติกา พิศรชานนท์ และบัลลังก์ โรหิตเสถียร, "ทิศทางการอาชีวศึกษาเอกชนสู่สากล", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/websm/๒0๑๓/oct/๓๓๒.html.๒๕๕๖> [๓๑ มกราคม ๒๕๖๖]

^๘ เพ็ญภา พิสิก, "การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา: กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

ความเห็นของผู้บริหาร สถานศึกษาในการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ เป็นพื้นฐานอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารและครูในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้เป็นลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑

๒. เพื่อสร้างแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ มีดังนี้

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ)สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ระยะที่ ๑ การออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา โดยเรียบเรียงสรุปประเด็นสำคัญจากข้อมูลของแบบสอบถาม

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูโรงเรียนประถมศึกษา ในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๑๑ โรงเรียน ประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๖๒ คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้วิจัยทำการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การคำนวณจากสูตร ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane)^๕ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๑๕ คน จากนั้นจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ซึ่งใช้แบบสอบถามชนิด ๕ ตัวเลือก และแบบสอบถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งประเด็นคำถามเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) จำนวน ๕ ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และ ประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ ๒ สภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมของโรงเรียนทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) การวางแผน (๒) การดำเนินงาน (๓) การประเมินผล (๔) การนำผลการประเมินมาปรับปรุง เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถาม พิจารณาว่าแต่ละรายการมีการดำเนินการมากน้อยเพียงใด โดยลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบประมาณค่า ๕ ระดับ ตามวิธีของ Likert (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๕๔) ในการศึกษาวิจัย มีขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามดังนี้

- ๑) ศึกษาการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒) กำหนดกรอบ แนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้ามาสร้างเป็นแบบสอบถามเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขแล้วนำเสนออีกครั้ง เพื่อหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของข้อคำถาม ตรวจสอบความถูกต้องในการใช้ภาษา ความครอบคลุมเนื้อหา และรูปแบบการพิมพ์ โดยผู้วิจัยได้เลือกผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ รูป/คน

^๕ Taro Yamane, *Statistics: An Introductory Analysis*, (New York: Harper and Row Publications, 1973), p. 3.

๕) เกณฑ์ที่ใช้ในการวัดค่าดัชนี IOC (Item Objective Congruence) โดยพิจารณาประเด็นคำถามที่มีค่า IOC สูงกว่า หรือเท่ากับ ๐.๐๕ จะเป็นข้อคำถามที่มีค่าความเที่ยงตรง สามารถนำไปใช้ได้ และได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๐๘-๑.๐๐

๖) นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และขอความเห็นชอบในการจัดพิมพ์แบบสอบถาม

๗) นำแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน ๓๐ คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยผู้วิจัยเลือกทดลองใช้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ ๐.๙๑

๘) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบ และปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์

๙) การแจกแบบสอบถาม (Questionnaire)

๙.๑ ขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ และเพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

๙.๒ นำหนังสือจากหลักสูตรฯ ขอความร่วมมืออนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสถานศึกษาเพื่อความสะดวกในการแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

๙.๓ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและครูที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ในการแจกแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๙.๔ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามจำนวน ๑๑๕ ชุด จากกลุ่มตัวอย่างและตรวจนับจำนวนแบบสอบถามด้วยตัวเอง

๙.๕ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการเก็บข้อมูลดังนี้

๑) ขอหนังสือจากหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ และเพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

๒) นำหนังสือจากหลักสูตรฯ ขอความร่วมมืออนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสถานศึกษา เพื่อความสะดวกในการแจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

๓) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน ๑๑ คน และข้าราชการครู จำนวน ๑๐๔ คน จำนวน ๑๑๕ ชุด ในการแจกแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๔) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามจำนวน ๑๑๕ ชุด จากกลุ่มตัวอย่างและตรวจนับจำนวนแบบสอบถามด้วยตัวเอง

๕) เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล แบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

๑) ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๖ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ถึง ๑.๐ เมื่อมีบางข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า ๐.๕ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ จนได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC)

๓) หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๗

^๖ พิสนุ พองศรี, วิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียมฟ้าการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

^๗ Cronbach, Lee J, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p. 160.

๔) นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้วเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้ดำเนินการวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ในการวิเคราะห์หาค่าสถิติ ดังนี้

๑. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (Validity)
๒. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach alpha coefficient)
๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ด้านปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามโดยหาค่าร้อยละ (Percentage)

๔. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความคิดเห็นแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ โดยค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean = $\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D)

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑

การวิจัยเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน เป็นผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ด้านบริหารสถานศึกษา จำนวน ๓ รูป/คน เป็นผู้มีความรู้ทางด้านพุทธธรรมจำนวน ๒ รูป/คน และเป็นมีนักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาหรือพระพุทธรศาสนา เป็นผู้ไม่มีอคติในการให้ข้อมูลทั้งทางด้านการบริหารและพรหมวิหาร ๔ จำนวน ๒ รูป /

๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงาน

เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญโดยมีขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์ดังนี้

- ๑) ศึกษาผลการวิเคราะห์แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่ ๑
- ๒) ร่างแบบสัมภาษณ์โดยใช้ข้อรายการที่ได้ค่าเฉลี่ยต่ำสุดในแต่ละด้านรวม ๑๐ และบูรณาการกับหลักทฤษฎีปานิกรธรรมได้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจำนวน ๑๐ ข้อ
- ๓) นำร่างแบบสัมภาษณ์เสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ต่อไป

๒.๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

- ๑) ผู้วิจัยขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์
- ๒) นำหนังสือขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยตนเอง โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์
- ๓) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึกภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง

๒.๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์ และวิเคราะห์ แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ สภาพการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ตามหลัก

พุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ภาพรวมด้านการวางแผนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.52) ภาพรวมด้านการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.50) ภาพรวมด้านการประเมินผลอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.49) และด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.48) ตามลำดับ

๒. แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑

จากการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ แนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance learning television หรือ DLTV) มีองค์ประกอบ ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) การวางแผน (๒) การดำเนินงาน (๓) การประเมินผล (๔) การนำผลการประเมินมาปรับปรุง โดยแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ มีดังนี้

ด้านที่ ๑ ด้านการวางแผน ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจ ความตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รวมทั้งชี้แจงแนวทางการปฏิบัติและเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจร่วมกัน เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมที่ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจแก่ครูและบุคลากรในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมด้วยวิธีการที่หลากหลาย และมีการกำหนดปฏิทินการดำเนินการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมให้สอดคล้องกับแผนงานที่กำหนดไว้

ด้านที่ ๒ ด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารแบ่งงานให้บุคลากรรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสมกับความรู้ความสามารถและความถนัด ผู้บริหารควรเอื้อให้เกิดการลัทธิครูและบุคลากร เพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับการนำการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ เป้าหมายอย่างสอดคล้องพร้อมปฏิบัติได้จริง จัดให้มีคณะทำงานเพื่อดูแล ช่วยเหลือ แก้ปัญหา หรือสนับสนุนการดำเนินการจัดการเรียน

การสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของสถานศึกษาในสังกัด และสร้างเครือข่าย และประสานความร่วมมือให้แก่สถานศึกษาในสังกัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

ด้านที่ ๓ ด้านการประเมินผล ผู้บริหารมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการประเมินผลร่วมกันระหว่าง ครูผู้สอน และนักเรียน ผู้บริหารควรจัดให้มีกิจกรรมประชุมหรือสังคมแห่งการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม มีการบันทึก สรุปผล และรายงานเป็นรายบุคคล ผู้บริหารควรประเมินผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ผู้บริหารควรสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมตามแผนและปฏิทินที่กำหนดไว้ และผู้บริหารควรมีการประเมินผลการนำความรู้จากการลัพท์ของครูและบุคลากรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง

ด้านที่ ๔ ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุง ผู้บริหารและครูผู้สอน ร่วมกันพัฒนาระบบการเรียนการสอน DLTV อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ผู้บริหารควรชี้แจง ทำความเข้าใจในมาตรฐาน ตัวชี้วัดการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม นำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ไปใช้ โดยการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนาเพื่อนำไปใช้พัฒนางานในส่วนที่เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานนิเทศภายใน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป และนำข้อมูลรายงานผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยแนวทางการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. ผลการศึกษาการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม(DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๑ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการศึกษาทางไกลเป็นระบบการศึกษาที่ผู้เรียนและผู้สอนอยู่ไกลกัน แต่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยอาศัย สื่อการสอน ในลักษณะของสื่อประสม โดยการใช้สื่อต่าง ๆ รวมกัน อาทิเช่น ตำราเรียน เทปเสียง แผนภูมิ คอมพิวเตอร์หรือการใช้อุปกรณ์โทรคมนาคมและสื่อมวลชนประเภทวิทยุและโทรทัศน์ เข้ามาช่วย

ในการแพร่กระจายการศึกษาไปยังผู้ที่ปรารถนาจะเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วทุกท้องถิ่น^๙ และเป็นการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองอย่างอิสระ โดยไม่ต้องติดต่อสื่อสารกับผู้สอนโดยตรง ทำกิจกรรมการเรียนการสอน โดยอาศัยสื่อต่าง ซึ่งการศึกษาทางไกลเป็นการศึกษาที่ยึดหลักการผสมผสานระหว่างสังคมการเรียนรู้และสังคมเทคโนโลยีทางการศึกษาเข้าด้วยกัน โดยการเรียนรู้จะอาศัยสื่อเป็นสำคัญ ดังนั้น การเรียนรู้ส่วนใหญ่ จึงเกิดจากสื่อประสมที่ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองในเวลาและสถานที่ที่สะดวกและเหมาะสม^{๑๐}

๒. การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายที่ ๔ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ (เครือข่ายปากน้ำโพ) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต ๑ พบว่า

ด้านที่ ๑ ด้านการวางแผน ผู้บริหารกระตุ้นให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผน ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจ ความตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนการสอน โดยใช้ การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รวมทั้งชี้แจงแนวทางการปฏิบัติและเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการกำหนด นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจร่วมกัน เกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกล ผ่านดาวเทียมที่ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม สร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจแก่ครูและบุคลากรในการ จัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมด้วยวิธีการที่หลากหลาย และมีการกำหนด ปฏิทินการดำเนินงานส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ให้สอดคล้องกับแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพร กันทมณี^{๑๐} ศึกษาเรื่อง การบริหาร โครงการการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารโครงการ ด้านการวางแผนด้านการดำเนินงาน ด้านการประเมินผล ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุงซึ่งทุกด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประยุกต์ใช้ หลักธรรม ในหลักของอิทธิบาท ๔ ที่เป็นฐานนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหา สุนันท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงาน

^๙ กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

^{๑๐} เสียรศิริ วิวิธศิริ, การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน: เทคโนโลยีทางการศึกษา = Adult & nonformal education technology, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕), หน้า ๔๘.

^{๑๐} สิริพร กันทมณี, “การบริหารโครงการการศึกษาไทยผ่านดาวเทียมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประจวบคีรีขันธ์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๔), หน้า ๕๖.

ศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่า ธรรมที่เรียกว่า อธิบาท ๔ เป็นธรรมที่แสดงให้เห็นถึงหลักการทำงานให้บรรลุความสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และสามารถนำไปใช้ในการประกอบกิจการและอาชีพได้ทุกประเภทส่วน ผลจากการศึกษาในพื้นที่ตำบลด่านเกวียนของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวด่านเกวียนได้ใช้หลักอธิบาท ๔ ในการทำงานครบทุก ๔ องค์ประกอบ คือ มีความพึงพอใจ มีความรักในอาชีพ การงาน (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียรมุ่งมั่น (วิริยะ) มีการเอาใจใส่ ดูแล (จิตตะ) และมีการพิจารณาหาช่องทางในการปฏิบัติงานให้เหมาะสม (วิมังสา) ซึ่งผลจากการประยุกต์ใช้หลักอธิบาท ๔ ทำให้ชาวด่านเกวียนได้ทำงานในอาชีพที่ตนเองรักอย่างต่อเนื่อง และนำมาซึ่งความสำเร็จในกิจการงานอาชีพสามารถประยุกต์ใช้อธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพได้ เป็นอย่างดีทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว^{๑๑}

ด้านที่ ๒ ด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารแบ่งงานให้บุคลากรรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและความถนัด ผู้บริหารควรเอื้อให้เกิดการลัทธิครูและบุคลากร เพื่อสร้างความตระหนัก และความเข้าใจเกี่ยวกับการนำการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ หรือกลยุทธ์ เป้าหมายอย่างสอดคล้องพร้อมปฏิบัติได้จริง จัดให้มีคณะทำงานเพื่อดูแล ช่วยเหลือ แก้ปัญหา หรือสนับสนุนการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมของสถานศึกษาในสังกัด และสร้างเครือข่ายและประสานความร่วมมือให้แก่สถานศึกษาในสังกัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม การที่ผู้บริหารนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาเป็นการสร้างความเชื่อถือให้การยอมรับจากสังคม สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาภายในสถานศึกษาในการที่จะสร้างศรัทธาทำให้องค์กรต่าง ๆ ในสถานศึกษาขับเคลื่อนหรือลัทธิไปในทิศทางที่ต้องการได้ หลักพุทธธรรมที่ผู้บริหารเลือกสรรและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ในการปฏิบัติหน้าที่ส่งผลต่อสมรรถนะที่สำคัญและจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา การปฏิบัติงานของครู และบุคลากรทางการ ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญมี บุญเอี่ยม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการนำอธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต บริษัทวิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด” ผลการศึกษาพบว่า พนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ตมีการนำหลักอธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จโดยอาศัยแรงจูงใจภายนอกการนำอธิบาท ๔ ไปใช้คือต้องสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นในใจเป็นเบื้องต้นก่อนเพื่อให้เกิด

^{๑๑} พระมหาสุมนต์ สุนโท (รจิเวทย์), “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๘.

ความชอบที่จะทำงานนั้น ๆ จากนั้นต้องใช้วิธีะเพื่อที่จะอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ ที่จะทำให้ทำงานนั้น บรรลุเป้าหมายในขณะที่ทำงานต้องมีจิตตะ คือความตั้งใจและเอาใจใส่ในงานมีความรับผิดชอบในงาน ที่ทำและสุดท้ายใช้วิม้งสา คือการพิจารณาไตร่ตรองงานที่ทำอย่างรอบคอบมีการตรวจสอบข้อบกพร่องเพื่อให้งานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด^{๑๒}

ด้านที่ ๓ ด้านการประเมินผล ผู้บริหารมีการกำหนดรูปแบบ วิธีการประเมินผลร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและนักเรียน ผู้บริหารควรจัดให้มีกิจกรรมประชุมหรือสังคัมแห่งการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม มีการบันทึก สรุปผล และรายงานเป็นรายบุคคล ผู้บริหารควรประเมินผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง ผู้บริหารควรสร้างความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมตามแผนและปฏิทินที่กำหนดไว้ และผู้บริหารควรมีการประเมินผลการนำความรู้จากการลัพัธำของครูและบุคลากรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมอย่างน้อยปีการศึกษาละ ๑ ครั้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักธรรมอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพ และคนทำงานก็ย่อมมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิษฐ์ลดา ปันคำมา ที่ได้ศึกษาการจัดการศึกษาทางไกลดาวเทียมโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๒๒ พบว่า ผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมประกอบด้วย การวางแผนงาน การจัดเตรียมบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งสนับสนุนทางการเรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาเทคนิคและระบบสัญญาณบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน และพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับดีมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของชาติรี แนวจำปา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติ หน้าที่ ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิธีะ ด้านจิตตะและด้านวิม้งสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ด้านวิธีะ และด้านจิตตะ ในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมากสำหรับการประยุกต์ใช้ อิทธิบาท ๔ ด้าน วิม้งสาในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรที่มีเพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่งที่ ต่างกันมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรที่มีอายุและรายได้ต่อเดือนต่างกันมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกัน สรุปได้ว่าทุกคน ต้องใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงาน

^{๑๒} บุญมี บุญเอี่ยม, “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ตบริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ ๒๕๕๔), หน้า ๙๘.

ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงานปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบ ความสำเร็จในงานอยู่เสมอ^{๑๓}

ด้านที่ ๔ ด้านการนำผลการประเมินมาปรับปรุง ผู้บริหารและครูผู้สอน ร่วมกันพัฒนาระบบการเรียนการสอน DLTV อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ผู้บริหารควรชี้แจง ทำความเข้าใจในมาตรฐานตัวชี้วัดการจัดการเรียนการสอน โดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม นำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินผลการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ไปใช้ โดยการวิเคราะห์จุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนา เพื่อนำไปใช้พัฒนางานในส่วนที่เกี่ยวข้อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการดำเนินงานในเทศภายใน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป และนำข้อมูลรายงานผลการดำเนินโครงการ กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานในปีต่อไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำหลักอริยาบท ๔ นำความรู้จากงานครั้งที่ผ่านมาเป็นเกณฑ์ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการงานในครั้งต่อไป และศึกษาไตร่ตรองระบบงานเพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูพิศาลธีรธรรม ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์และสามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการลัทธิชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร^{๑๔}

^{๑๓} ชาตรี แนวจำปา, “การประยุกต์ใช้อริยาบท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๒.

^{๑๔} พระครูพิศาลธีรธรรม, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ผู้บริหารควรมีการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมที่ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการลัพท์อย่างเป็นรูปธรรม

๒. ผู้บริหารควรมีการวางแผนการนิเทศการสอนอย่างชัดเจนโดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ โดยผ่านกรรมการนิเทศที่แต่งตั้งตลอดจนหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

๑. ควรให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV) ตามหลักพุทธธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพการสอนของครูเพื่อลัพท์ให้ผู้เรียนด้วยการนำสื่อการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม

๒. ควรส่งให้ผู้บริหารสถานศึกษาด้านความสามารถให้มีความรู้ ความสามารถในการเป็นนักวิจัยและพัฒนาเพื่อมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา มีความฉลาดรอบรู้และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาควบคู่กับหลักธรรมอิทธิบาท ๔

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่กว้างและหลากหลายมากขึ้น เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป

๒. ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมและสนับสนุนการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา

๓. ควรศึกษาองค์ประกอบคุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษากับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมอื่นๆ ในการบริหารสถานศึกษา

บรรณานุกรม

กิดานันท์ มลิทอง. เทคโนโลยีการศึกษาและนวัตกรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ชาติรี แนวจำปา. “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

เชียรศิริ วิวิธสิริ. การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียน: เทคโนโลยีทางการศึกษา = Adult & nonformal education techonology. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๕.

บุญมี บุญเยี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ตบริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทย จำกัด”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔.

พระครูพิศาลธีรธรรม. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาสุรินทร์ สุนนโท (รุจิเวทย์). “ความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พิสนุ ฟองศรี. **วิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียมผำการพิมพ์, ๒๕๕๙. เพ็ญภา พิสิก. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา: กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล. **แนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการศึกษา ทางไกลผ่านดาวเทียม (DLTV)**. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, ๒๕๕๙.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒. **แนวทางการนิเทศ กำกับติดตาม ประเมินผลและรายงานผลโครงการขยายผลการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม**. นครสวรรค์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒, ๒๕๕๗.

สิริพร กัณทมน. “การบริหารโครงการการศึกษาไทยผ่านดาวเทียมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๙.

Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed. New York: Harper & Row, 1971.

Taro Yamane. **Statistics: An Introductory Analysis**. New York: Harper and Row Publications, 1973.

กฤษฏีกา พัชรพานนท์ และบัลลังก์ โรหิตเสถียร. **ทิศทางการอาชีวศึกษาเอกชนสู่สากล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.moe.go.th/websm/๒0๑๓/oct/๓๓๒.html>. ๒๕๕๖ [๓๑ มกราคม ๒๕๖๖]

ชาดกศึกษา*

Jataka Studies

สมิทธิพล เนตรนิมิตร**

Samiddhipol Netnimitra

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

samiddhipol_@hotmail.com

Received: April 11, 2024

Revised: April 23, 2024

Accepted: April 26, 2024

บทคัดย่อ

ชาดก (นิทานชาดก) มีต้นเค้ามาจากพุทธภาษิตในพระวินัยและพระสูตร สะท้อนประวัติศาสตร์ในรูปตำนานและนิทาน เรียกว่า ยุคชาดก เนื้อหาส่วนใหญ่เกิดขึ้นในอินเดียเหนือ ปัจจุบันอยู่ในประเทศปากีสถานและประเทศอัฟกานิสถาน นิทานชาดกเล่าเรื่องการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ และบทบาทความสำคัญของชนเผ่าต่าง ๆ อธิบายพุทธวิธีด้วยการนำวิถีถ่ายทอดแบบพราหมณ์ มีความหลากหลาย เช่นกับมหายาน วิธีเล่าเรื่องเหมาะจะนำมาใช้พัฒนาคนที่ยังไม่คุ้นคำสอนเพื่อนำไปหาหลักคำสอนด้านองค์ความรู้การศึกษานิทานชาดกทำให้ทราบข้อมูลด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ภาษาเป็นความเด่นในนิทานชาดก คำในจารีต เช่น อสุร ยักษ์ นาค และเทพ มีบทบาทต่อคัมภีร์เช่น พระไตรปิฎกและอรรถกถา

คำสำคัญ: ชาดก; บารมี; พระโพธิสัตว์; นาค

Abstract

Jataka talks originated from Buddhist proverb in the Vinaya and the Suttanta scriptures. This text reflects history in the form of legends and fables, called Jataka age. Most of the content story takes place in northern India, which is currently in the area of Pakistan and Afghanistan. Jataka tales tell about the asceticism of the Bodhisattva and

* บทความนี้ได้พัฒนามาจากบทความวิชาการ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือสารนิพนธ์ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๖ งานพิธีประสาทปริญญา ๒ ปี ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ ๘-๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๕, และวันที่ ๙-๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

** รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร Assoc.Prof.Dr.Samiddhipol Netnimitra

the important role of the naga tribe. They explain the Buddhist teaching method by applying the method of transmission like Brahmana way. There is a variety as diverse as Mahayana. The story telling method is suitable to be developed for beginners who are not familiar in the Buddhist teaching in order to move on to the doctrine. In terms of knowledge, the study of Jataka tales gives information about the humanities, social sciences and language. The aesthetics are outstanding in Jataka tales. Many words in the traditional language such as asura, yaksa, naga and deva play a role in the writing of narrative in the Buddhist scriptures such as the Tipitaka and Commentaries.

Keywords: Jataka; Parami; Bodhisattva; Naga

ความนำ

ประวัติศาสตร์อินเดียมีที่มาจากนิทานชาวบ้าน วรรณกรรม โบราณคดี และบันทึกของคนต่างชาติ ชาติเป็นแหล่งศึกษาในแหล่งที่มาเหล่านั้น เรียกว่า ยุคชาตก ในยุคที่ความเป็นเหตุเป็นผลยังไม่เติบโต พัฒนา ศิลปะการใช้ภาษาเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ถ้าไม่มีศิลปะคงหาคนเข้าใจสิ่งที่พระตถาคตแนะนำ ด้วยอุบาย (นานาอุปมาเยธิ สุตเต วินยติ) ได้ยาก จึงพบว่า สัตว์ต่าง ๆ เช่น ช้าง นกยูง แร้ง กา พุคภาษามนุษย์ได้ นกพิราบ งู สุนัขจิ้งจอก หมี รักษาอุโบสถ พญาช้าง พญาเนื้อ พญานกยูง พญานกแขกเต้า แสดงธรรม เรื่องพื้นฐานจนถึงวิปัสสนาโยคะ แทรกอยู่ในนิทานชาตก หลายเรื่องมีอยู่ก่อนการบันทึกคัมภีร์พระไตรปิฎก

พุทธพจน์ไม่ใช่เทววิทยา

ชีวิตก่อนเกิด ชีวิตต่อไปภายหน้า ความลึกลับในชีวิต เช่น เกิดใหม่ กลับชาติ ระลึกชาติ อยู่คู่มนุษย์มาแต่โบราณ จนกล่าวได้ว่ามีมาพร้อมมนุษย์ชาติ ชีวิตหลังตาย เช่นตายแล้วไปไหน รั่วบากกรรมหรือไม่ ปัจจุบันยังไม่มีคำตอบที่น่าพอใจของคนอยากรู้ ไม่มีที่ท้าวต่อไปจะยุติอย่างไร ชีวิตและกรรมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน สำหรับชาวพุทธ กรรมหรือวิบากกรรมเป็นอจินไตย การสื่อสิ่งที่เป็นอจินไตยอย่างหนึ่งสื่อด้วยนิทาน (สนิทาน) “กรรมเป็นกฎธรรมชาติ เป็นหลักแห่งความจริง มันก็ไม่ใช่เรื่องที่ว่าทำอะไรจะเชื่อแต่กลายเป็นว่าทำอะไรจึงจะรู้เข้าใจ”^๑

^๑ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

ท่ามกลางกระแสพราหมณ์ เช่น เทววิทยาอิหร่าน และความเชื่อชนเผ่า เมื่อสังคายนาครั้งแรก ชาวพุทธปรับวิธีสอน ปรับให้เหมาะแก่คนที่มีพื้นฐานความเข้าใจต่างกัน มาจากสังคมและแวดล้อมต่างกัน สร้างวิธีเข้าหาคำสอนรูปแบบใหม่ แต่คงยังรักษาหลักเดิม แม้ทราบว่าไม่อาจปรับปฏิให้เสมอเท่ากันได้ จึงพบว่าวิธีสอนมีหลากหลายวิธี ผู้ที่สนใจเทววิทยา ฟังศึกษาเทพนิยาย ผู้สนใจหลักคิด ฟังศึกษาปรัชญา สุภาสิต ผู้สนใจนามบัญญัติลึกลับ ฟังศึกษาอิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปบาท ใครเริ่มสนใจยังไม่คุ้นคำสอน ฟังศึกษานิทานชาตก

ในกลุ่มคนที่นับถือเทววิทยา ถ้าลัทธิใดไม่สอนตามกระแส เป็นอยู่ยาก ยิ่งลัทธิศาสนาที่มีแก่น คำสอนไม่เหมือนใครคือ พระพุทธศาสนา ชาวพุทธจึงปรับวิธี นำลัทธิอื่นมาหล่อหลอมกันเพื่อความอยู่รอด จากการถูกทำลาย^๒ เทววิทยาและพรหมโลกจึงพบดาขึ้นในคัมภีร์ ช่วงระหว่าง พ.ศ. ๔๔๓-๕๕๐ เป็นยุคนิคายมหายานอินเดียมีความแข็งแกร่ง ชาตกที่พัฒนาเป็นอรรถกถาชาตก มีความหลากหลาย สอนแบบมหายาน (Mahayanist colour)^๓ สอนด้วยท่วงทำนองพราหมณ์ มุ่งการถึงพรหมโลก ที่พราหมณ์ เชื่อว่า ยิ่งยืน คงที่ ไม่เคลื่อน ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย ซึ่งแย้งกับไตรลักษณ์ อย่างไรก็ดี จากประสิทธิผล ในการสอน บางคนรู้ด้วยอุปมา บางคนรู้ด้วยนิทาน บางคนมาจากสิ่งแวดล้อมที่แม้ไม่อ้างอดีตชาติก็รู้ได้ กระนั้น บุคคลทั้งหลายก็ยังถวิลหาความยั่งยืนความแน่นอนความคงที่ ถึงไม่มั่นใจว่ามีหรือไม่ เทววิทยากับพรหมโลก จึงได้รับความสนใจมาต่อเนื่อง

: วิญญาณสองแบบ

ความเชื่อที่ว่าอัตตาและโลกเที่ยงแท้ ยั่งยืน มีตลอดไป อย่างนี้เป็นสัสสตทิฐิ ภิกษุสาติ^๔ เป็นพราหมณ์ บวชแล้วชอบฟังนิทานชาตก ที่เล่าว่าอัตตาและโลกเที่ยง ฟังเรื่องกลับชาติของพระโพธิสัตว์ เข้าใจว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร ดับในภพนั้น ๆ แต่มีวิญญาณ (soul) ท่องเที่ยวจากโลกนี้สู่โลกอื่น ท่านไม่รู้จัก วิญญาณในพุทธพจน์ที่เป็นธาตุรู้ (consciousness) การรับรู้ขณะมีชีวิตมีลมหายใจมีไออุ่น เมื่อสิ้นลม ก็สิ้นการรับรู้ วิญญาณในพุทธพจน์ไม่ได้ลอยจากร่างที่แตกดับ วิญญาณและกรรมของพราหมณ์กับ พุทธต่างกัน กรรมในพุทธพจน์เป็นสิ่งควบคุมได้ในชีวิตประจำวัน ฉะนั้นต้องเข้าใจเสียก่อน พราหมณ์ว่า อย่างไร พุทธพจน์ว่าอย่างไร อย่างนำมาปนกัน จะได้ไม่สับสน

^๒ “เรื่องเวียนว่ายตายเกิดที่ขัดกับหลักอนัตตานั้น อัสวโฆสรับเข้ามาแต่นิทานชาตกเอาใจพราหมณ์”.. พลตรี เดช ตูลวรรณะ, *เรียนพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๖*, (กรุงเทพมหานคร: อักษรสมัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

^๓ A.K. Biswas, *Buddha and Bodhisattva a Hindu view*, (New Delhi : Cosmo Publications), 1987, p. 100 ; มหายานแบบอัสวโฆส แบบนาครชุน แบบอสังคะ พระโพธิสัตว์มหายานมี ๘๔,๐๐๐ ชาติ (previous existences) ก่อนได้ตรัสรู้ (R. C. Majumdar, *Ancient India* 6th (Varanasi : Motilal Banarasisdass, 1994), p. 181)

^๔ ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๙๖/๒๘๑ สังเกตได้ว่า คำว่า ละสังขาร, พิธิเชิฏดวงวิญญาณ .. ไม่ใช่วิญญาณในพุทธพจน์

: เทววิทยาในนิทานชาดก

สังคมอินเดียไม่ชอบเล่าประวัติศาสตร์ในลักษณะที่เป็นข้อเขียนโดยตรง แต่เล่าในรูปนิทานเรื่องเล่า เช่น โลกหน้า สัตว์พูดได้ เป็นวิธีเล่าประวัติศาสตร์ เป็นศิลปะการใช้ถ้อยคำ (rhetoric) นำเสนออย่างตื่นเต้น มีสีสัน เกินความจริง วิธีนี้อยู่เบื้องหลังชีวิตพระโพธิสัตว์ในนิทานชาดก ตัวอย่างคือ กุสชาดก (๕๓๑) พระโพธิสัตว์สิ้นอายุในดาวดึงส์ ประสงค์จะบังเกิดในเทวโลกเบื้องบนต่อไป...นางสีลวดีมีครรภ์เพราะทำวสัฏฐะสัมผัสสมาธิ เนมิราชชาดก (๕๔๑) มขราชจุติจากพรหมโลก...ยุคนั้นพรหมณ์เชื่อว่าพรหมโลกเป็นนิพพาน ศิลทำให้เกิดเป็นกษัตริย์ ฌานทำให้เกิดเป็นเทวดา สมาบัติทำให้เกิดในพรหมโลก ฌานโสณชาดก (๑๓๔) พระโพธิสัตว์เข้าถึงรูปสมาบัติ คือ เนวสัญญานุสัญญา เกิดในพรหมโลก อาสังกชาดก (๓๘๐) สัตว์มีบุญจุติจากดาวดึงส์ เกิดเป็นทารกหญิงในดอกบัวดอกหนึ่งในสระบัว...ดาบสโพธิสัตว์ไปสระบัวจะสร้งน้ำ เห็นดอกบัวนั้น ทฬัฒิมชาดก (๔๐๙) ช้างพังเดินออกจากเมืองเห็นพระโพธิสัตว์กำลังเข้าไปสู่เมือง ทำความเคารพหมอบลงแทบเท้าพระโพธิสัตว์ คร่ำครวญรำพัน..

ชาวพุทธฟังเรื่องเทวโลก พรหมโลก ฌาน สมาบัติ รับทราบอุดมคติแบบพระโพธิสัตว์ในรูปคำสนทนา คำสอน และสุภาษิต โดยมีนิทานเป็นเครื่องจูงใจ

ชาดก : โสฬสปมาณิกา

วรรณกรรมย่อมเขียนขึ้นเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอ การทราบที่มาของวรรณกรรมถือว่ามีความสำคัญ ชาดกเป็นวรรณกรรมสื่อธรรมและสื่อประวัติศาสตร์ ชาดกไม่เริ่มต้นว่า “เอวมเม สุต” (ข้าพเจ้าฟังมาอย่างนี้) การสอนชาดกมาในวินัยปิฎกและสุตตันตปิฎก เล่าเรื่องพระโพธิสัตว์คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ จบลงด้วยกลับชาติ ในยุคมุขปาฐะเมื่อจำนิทานได้ก็จะไม่พะวงถึงการจดบันทึก การเล่านิทานจึงแพร่หลาย

ชาดก นิบาตชาดก และนิทานชาดกมีต่างยุคสมัย ระบุไม่ได้ว่าใครเล่าชาดกเป็นคนแรก ผู้เล่านิบาตชาดก คือ พระธัมมสังคาหกเถระ (๕๑๔) ผู้เล่า/รจนา/แต่งอรรถกถาชาดก (นิทานชาดก) ทำงานเป็นคณะ ท่านปรารภที่มานิทานชาดก แบ่งออก ๓ ระยะ คือ (๑) พุเรณิทาน (๒) อวิพุเรณิทาน (๓) สันติเกนิทาน นิทานชาดกอยู่ในสันติเกนิทาน ตั้งแต่ตรัสรู้ถึงเข้าสู่พระแท่นที่ปรินิพพาน “เราทั้งหลายจักพรรณนาชาดกทั้งปวงในสันติเกนิทาน”^๕ ในวาทมิกชาดก (๑๔) “จากนี้ต่อไป เราทั้งหลายไม่กล่าวคำแม่ประมาณเท่านั้น ขอกล่าวเฉพาะที่ยังไม่ชัด”^๖ ในอภิณหชาดก (๒๗) “เราทั้งหลายขอแถลงเฉพาะ

^๕ สัพพชาตกานิ วณณยิสสาม เราทั้งหลาย = มย (ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๑๓๙)

^๖ อโธ ปรี ปน เอตตมปิ อวตวา ย ย อนุตตานัง, ตตฺเตว วณณยิสสาม (ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๑๔/๒๑๙)

เรื่องที่มีอานิสส์”^๗ ในมหาสุปนิชาดก (๗๗) หลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระสังคีติกาจารย์ยกคาถาหนึ่ง ๆ ขึ้นสู่บาสิในเอกนิบาตในสุราปานชาดก (๘๑) “จากนี้ต่อไป เราทั้งหลายไม่กล่าวคำว่าสืบนุสนธิ “อนุสนธิ ฆฎตวา” (๘๑)^๘ ก่อนนั้นกล่าวว่าสืบนุสนธิสโมธานชาดก “อนุสนธิ ฆฎตวา ชาตก สโมธานะสิ” บ้าง กล่าวว่าสโมธานชาดก “ชาตก สโมธานะสิ” บ้าง ในจุฬสุชาดก (๔๓๐) “อนึ่ง เราทั้งหลายจักพรรณนาเฉพาะบทที่เข้าใจยาก” ในมโหสถชาดก (๕๔๒) “หากเสนกบัณฑิตนำเหตุอื่นมา มโหสถจะไม่ให้ชาดกจบลงด้วยคาถาพินหนึ่ง” มหาเวสสันดรชาดก (๕๔๗) ประดับด้วยคาถาพินหนึ่ง

ทีฆิติโกศลชาดก (๓๗๑) เป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ก่อนพุทธกาล เรื่องผู้นำแคว้นกาสิและแคว้นโกศล^๙ ทานสรุปว่า เราตถาคตเป็นที่ชาวกุมาร สะท้อนถึงวิญญานตามคติพราหมณ์

นิทานชาดกเริ่มจากพวงกลีฉวีสรรเสริญพระจริยคุณ พระสรีรคุณ และพระพุทธคุณ^{๑๐} ยุคต่อมา มีจำนวนเพิ่มขึ้น^{๑๑} เน้นเรื่องบาร์มี^{๑๒} ว่าเป็นวิถีทางของพระโพธิสัตว์ เรื่องการบำเพ็ญบาร์มีเหมาะกับผู้มีจิตใจโน้มไปทางสรรเสริญพระเกียรติคุณ (ชาตเกสุ กิตติโฆส) “ชาดกนั้นเป็นนิยายหรือนิทานสื่อความจริงที่ลุ่มลึก ซึ่งเหมาะสำหรับคนทั่วไปที่เข้าใจไม่ได้โดยหลักคำสอนโดยตรง แต่เข้าใจได้โดยอิงนิทาน”^{๑๓} “ชาดก เหมือนกับปุราณะและมหากาพย์ พรรณนาคำสอนพระพุทธเจ้า เหมาะสำหรับพวกฆราวาส (laymen)”^{๑๔} นิทานชาดกเรื่องแรกในพุทธประวัติ คือ มหานารทกัศสพชาดก (๕๔๕) เรื่องสุดท้าย คือ มหาเวสสันดรชาดก (๕๔๗) ผู้ทรงจำชาดก เรียกว่า ชาตกภานกา^{๑๕}

บทนำในอรรถกถาชาดก ผู้เกี่ยวข้องได้แก่ พระอรรถกัศสสิ พระพุทธมิตร (ชื่อนี้พบในปัญจสุทนี และสมันตปาสาทิกา) และ พระพุทธเทวเถระ อรรถกถาชาดกลังกา ฉบับเดิมเป็นภาษาสิงหล ผู้แปลคือพระพุทธโฆษาจารย์ ต้นฉบับไม่มีแล้ว ฉบับใหม่เป็นสำนวนพระลังกา ได้แก่ พระธัมมคุดเถระ

^๗ มย ปน ยตถสส อานิสส์โส ปณณยติ, ตตเถว ทสสยิสสาม (ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๑/๒๗/๒๖๔)

^๘ อโธ ปฏฐาย ทิ ‘อนุสนธิ ฆฎตวาติ อิทมปิ น วกขาม (ขุ. ชา. อ. (บาลี) ๒/๘๑/๑๖๖

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๕/๔๕๘/๓๔๓

^{๑๐} อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๓/๑๒/๓๒๒

^{๑๑} ชาดกเพิ่มขึ้นยุคพระเจ้าอโศกหลังพระเจ้าอโศก (D.D. Kosambi, *An Introduction to study of Indian History* 8th, (Bombay: Popular Prakashan, 1994), p. 147)

^{๑๒} “คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง” พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘๐, “บาร์มีครอบคลุมวรรณกรรมของชาวพุทธ เป็นความดีทุกอย่าง”, (Har Dayal, *The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature* 4th, (Delhi: Motilal Banarasisidass, 1931), p. 171)

^{๑๓} เขมานันท์, *ธรรมวิทรรศน์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๖๖

^{๑๔} Dr. S.G. Deodikar, *Upanisads and Early Buddhism*, (Delhi : Eastern Book Linkers), p. 15

^{๑๕} มลินท. หน้า ๓๔๘

พระสุสเทวเถระ พระมหาสังฆรักขิตเถระ พระมลยมหาเทวเถระ พระมหาเทวเถระ พระมหาสิวเถระ พระมหานาคเถระ^{๑๖} เอ. เค. วาร์เดอร์ อ้างคัมภีร์ที่ปวงค์ มองว่า นิกายเถรวาทเพิ่มชาดก^{๑๗}

ไม่เพียงเรื่องพระโพธิสัตว์ นิทานชาดกสะท้อนความเชื่อ ค่านิยม วิถีชาวบ้าน วิถีอริยชน การละเล่น ก่อนพุทธกาล-ครึ่งพุทธกาล เช่น ปุณฺณกับการดื่มสุรา กระต่ายในดวงจันทร์ ชาวบ้านกับวัตถุมงคล พรหมวิหาร อริยชนชาวพุทธ เป็นต้น

โครงสร้างนิทานชาดก

ความหมาย : ชาดก (ชาตกะ) แปลว่า เกิดขึ้น, เรื่องที่เกิดขึ้น “เรื่องพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติ ก่อน ๆ ตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ชื่อนี้, ชื่อคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาส่วน ๑ ใน ๙ ส่วนที่เรียกว่า นวังก- สัตถุสาสน์”^{๑๘} ในอรรถกถา เมื่อท่านเล่าความเป็นมาของปาตณทกิ เล่าอดีตชาติพระโพธิสัตว์ อธิบาย คำสอน วิถีพรหมโลก เล่าเป็นท่วงทำนองนิทานชาดก ท่านใช้ ธรรมเทศนาแทนชาดก (บางครั้งใช้ สมาคม, ปวัตตกรรม, อุทาหรณ์, อดีต, สุตฺร)

“เรื่องชีวิตของชาวโลกทั่วไป ที่อยู่กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ เรื่องของครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน ชุมชน คนดี คนร้าย เรื่องอบายมุข การบำเพ็ญประโยชน์ ความขัดแย้งจองแวงและความสามัคคี ตั้งแต่ ในหมู่สัตว์ดิรัจฉาน และคนต่างหมู่ต่างพวก จนถึงสงครามระหว่างรัฐ และการแข่งฤทธิ์ระหว่างฤาษี กับเทวดา ชาดกมีคำสอนสำหรับคนทั่วไปในเรื่องของชีวิตประจำวัน คติชาวบ้าน การดิ้นรนแสวงหา ความเจริญก้าวหน้า ความสำเร็จด้านต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ ว่าด้วยความประพฤติตามหลัก ศีลธรรม การเคารพเพื่อพึ่งพ่อแม่ ครูอาจารย์ จนถึงการปกครองบ้านเมือง.. หลักคำสอนแบบชาดกนี้ เรียกว่าเริ่มตั้งแต่พื้นฐานขึ้นไป จนเชื่อมต่อขึ้นสู่โลกุตตรธรรม”^{๑๙}

“สิ่งที่เรียกว่าชาดกในพระไตรปิฎก จริงๆ นั้นมันไม่มีท้องนิทาน มีแต่คำพูดสั้น ๆ ที่เป็นใจความ สำคัญ เป็นหลักธรรมทั้งนั้น แต่พอถึงชั้นหลังมายุคที่มีการแต่งอธิบายพระไตรปิฎก คือชั้นอรรถกถาชาดก อันเป็นคัมภีร์แต่งเล่าประกอบตัวคาถาเหล่านั้น เขาเอามาแต่งให้เป็นนิทานเล่าถึงเรื่อง ที่ว่า ทำไม พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสข้อความนี้ พระองค์ได้เล่า ยกอุทาหรณ์อย่างไรบ้าง ; และยังมีนัยเลงทางหนึ่งสือ ยุคหลัง ๆ ต่อมาอีกแต่งเพิ่มเป็นเรื่องกลับชาติมาเป็นคนนี้ คนโน้นกลับชาติมาเป็นคนนั้น เราต้องทำ

^{๑๖} G.P. Malalasekera, *Pali Literature in Ceylon*, (Colombo : M D Gunaseua & Co. Ltd. 1958), p. 109. มติหนึ่งเสนอว่า ผู้แต่งวิสุทธิมรรค กับ ผู้แต่งอรรถกถาหลังวิสุทธิมรรค ต่างเวลาต่างคณะ แต่ทำงานในชื่อ พุทธโฆสะ (...which Buddhaghosa had already commented)

^{๑๗} A. K. Warder, *Indian Buddhism* 3th, (Delhi: Motilal Banarasidass, 1991), p. 298

^{๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๕๙

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *คนไทยใช้กบเต่า*, หน้า ๘๕.

ความเข้าใจให้ถูกต้องไปตั้งแต่ต้นเสียก่อนว่า ความมุ่งหมายเดิมของท่านนั้น ไม่ใช่ต้องการจะให้ฟังนิทานชาดกเหล่านั้นและยึดถือตัวชาดกนั้น ; แต่หากต้องการเพียงใช้ชาดกนั้นเป็นเครื่องช่วยความจำ เพราะมันทำให้จำง่ายกว่าที่จะจำข้อความยาก ๆ ที่เป็นตัวธรรมะล้วน ถ้าเราจำเนื้อความแห่งท้องเรื่องในนิทานชาดกนั้นได้ เราจะจำใจความของหลักธรรมข้อนั้นได้ง่าย คนที่มีการศึกษาน้อยจำนิทานสะดวกกว่า ด้วยการเล่านิทานชาดกเรื่อย ๆ มา นี้ ทำให้คำสอนต่าง ๆ ที่เป็นคติต่าง ๆ ได้ยั่งยืนมาได้เป็นพัน ๆ ปี ถ้าไม่ใส่ไว้ในเปลือกหรือท้องนิทานแล้วมันสูญไปนานแล้วไม่มาถึงพวกเราแน่ การที่หลักธรรมหรือคติข้อใดข้อหนึ่งของคนเมื่อหลายพันปีมาแล้วมาถึงเราสมัยนี้ได้ก็เพราะว่าเขาใส่ไว้ในภาชนะที่ดีที่สุดคือนิทาน นิทานเป็นเปลือกหรือภาชนะที่ดีที่สุดที่จะรักษาคติธรรมอันนั้นไว้ได้เป็นเรื่อง ๆ มาจนถึงบัดนี้”^{๒๐}

นิทานชาดกมีอายุไม่น้อยกว่าสองพันปีและแพร่หลายไม่แพ้นิทานพุทธทศกถา นิทานปัญจตันตระ หิโตปเทศ กลาสติสสาคร และทศกัณฐกชาดก^{๒๑} ชาดกมีความสำคัญรองจากมหากาพย์^{๒๒}

เหตุเกิด : ชาดกแต่งขยายเป็นอรรถกถาชาดก นำเรื่องครั้งพุทธกาลเชื่อมกับเรื่องก่อนพุทธกาล โดยด้วยประวัติศาสตร์ พงศาวดาร นิทานพื้นบ้าน นิทานสุภาษิตเช่นคนพูดกับสัตว์ สัตว์พูดกับสัตว์ เทวดาหรือสัตว์กล่าวสุภาษิต สรุปว่านิทานชาดกสอนเตือนสติ สอนให้เกิดความสามัคคี สอนเชื่อมเหตุที่เกิดปัจจุบันด้วยเรื่องอดีต เพื่อให้เข้าใจสัจจะชีวิต เพื่ออธิบายบารมีธรรม เพื่อเล่าชีวิตของพระโพธิสัตว์

ปรารภเหตุเกิด : เวไนยบุคคลคือคนที่ว่ากล่าวตักเตือนได้ (พุทธเวไนย, สาวกเวไนย) เวไนยบุคคลไม่ว่าจะเป็นพระอรหันต์ ราชา เศรษฐี หรือประชาชน ฟังนิทานชาดก ปรากฏการณ์ต่าง ๆ นำมาสอนเป็นบทเรียนในรูปนิทาน บางชาดกมีผู้ขอร้องให้เล่า บางชาดกตรัสเล่าด้วยพระองค์เอง วิธีสอนที่เหมาะสมกับอุปนิสัยเป็นวิธีสอนนิทานชาดก “ธรรมกถาเช่นไรเหมาะกับคนพวกนั้น” (ถล ฐปา ญ โข เนสั ฌมมกถา สปปายา) บุคคลและเหตุการณ์ที่ทำให้เล่านิทานชาดก ประกอบด้วย (๑) ภิกษุ เช่น พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระเทวทัต พระสมิทธิ พระลกุณณภิกขุภิกษุ พระราหุล พระภัททิยะ พระอานนท์ พระสาณะเสนะ พระกุมารกัสสปะ พระนันทะ พระองคุลิมาล พระอุรุเวลกัสสปะ พระติสสะ พระอุปลันตะ พระอัมพโคปกเถระ ภิกษุฉัพพัคคีย์ พระลาลูทหายี ไม่มีชื่อเรียกตามลักษณะเช่นภิกษุไม่กรองน้ำดื่ม ภิกษุว่ายาภ ภิกษุขรา ภิกษุโลเล ภิกษุกระสัน ภิกษุฉันทุ ภิกษุกลัวตาย ภิกษุควบคุมอาหาร ภิกษุตลก คณอง ศิษย์ของพระสารีบุตร ศิษย์ของพระมหากัสสปะ ภิกษุเลี้ยงมารดา ภิกษุฆ่าหงส์ ภิกษุกล่าวมุสา ภิกษุจุดไฟเผาภูฏี (๒) ภิกษุณี พระพิมพาเถรี อุลลันนทา ภิกษุณีสาว (๓) อุบาสก ปเสนทิโกศล อชาตศัตรู

^{๒๐} กวีวงศ์ บรรณาธิการ, พุทธทาสภิกขุ, สรรนิพนธ์พุทธทาสภิกขุ ว่าด้วย ศาสนา ดนตรี กวี ศิลปะ, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓๕-๑๓๗.

^{๒๑} กรุณา กุศลาสัย, อินเดีย ชมพูทวีปที่น่าฟัง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒๒.

^{๒๒} A. Sankarray, *An Outline of Indian Culture*, (New Delhi: Intellectual BookCornor, 1978), p. 30.

มัจฉริยโกสิยเศรษฐี สีหเสนาบดี อนาคตปิณฑิกะ (๔) อุบาสิกา มัลลิกาเทวี นางวิสาขา สหายของนางวิสาขาสุปปาวสา (๕) นักบวชภายนอก วัจนชะ ปริพาชก อาชีวก (๖) ประชาชน เช่น คนแจวเรือ บุตรช่างกลบ บุตรคนเฝ้าสวน อำมาตย์แคว้นโกศล บุโรหิตแคว้นโกศล พรหมณ์ พ่อค้าโกง คนกินเดน คนยากจน ลิงฉวีสุนัขขี้ต๊ะ สหายของอนาคตปิณฑิกะ บุตรเศรษฐี ภูมพิภรรยาตาย ภูมพิภิตาตาย ภูมพิภิตราตาย จัญจมาณวิกา ภรรยาเก่า หญิงชนบท หญิงเฒ่า หญิงสาว กุลธิดา หญิงแพศยา ชาวบ้าน หญิงรับใช้ ลิงฉวี เด็ก (๗) เหตุการณ์ เช่น ยมกปาฏิหาริย์ การบรรพชา ปัญญาบารมี คำถามที่เมืองสังกัสสะ พระสารีบุตรตอบปัญหา พระสารีบุตรไม่รับเสนาสนะ สุบินนิมิต ทะเลาะแย่งน้ำ อานันทโพธิ ราโชวาท ปิณฑบาทของพระพิมพาเถรี อนนสนา ดับไฟป่า มอบบริหาร สุนัขถ่ายมูลตกลงในบ่อน้ำ ลิงถูกช้างกระเทียบ (๘) ปรากฏการณ์ เช่น ฝนโบกขรพรรษ ฝนตก คลื่นซัดฝั่ง นกสื่อข่าว อหิวาตกโรค หิมะตก (๙) ความเชื่อ/ค่านิยม เช่น การบวงสรวง มัจฉาตบะ ไหว้พระอาทิตย์ ศิลปะในราชสำนัก ลัทธิครุฑก สุกตาลัย มตกภัต ลัทธิภายนอก (๑๐) สิ่งของเครื่องใช้ เช่น ที่รองนั่ง เรือนจำ ท่าเรือ (๑๑) อมนุษย์ มหาพรหม ิตามาร

รูปแบบ หมวดหมู่วรรณกรรม

รูปแบบ : ชาตกนั้น เดิมทีเดียวไม่มีรูปแบบ ในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๗-๒๘ ชาตกแต่งเป็นภาษากวี เรียกว่า คาถา แต่งขยายเชื่อมกับประวัติศาสตร์ พงศาวดาร นิทานพื้นบ้าน นิทานสุภาษิต รูปแบบโครงสร้างสำคัญได้แก่ เรื่องปัจจุบันก่อนเล่านิทาน กับ เรื่องอดีตที่นำมาขยาย รวมโครงสร้าง มี (๑) ต้นเรื่อง คาถาแรกในชาตก (๒) บุคคล/สิ่งของ/ปรากฏการณ์ ที่ปรากฏ (๓) เรื่องปัจจุบันโยงกับเรื่องอดีต (๔) คาถาแรกที่เกริ่น (๕) คำอธิบายคาถา คติธรรม เกร็ดความรู้ เป็นไวยากรณ์/แก้อรธ (๖) ประชุมชาตก กลับชาติ

ท่านยกเหตุการณ์ในวินัยปิฎก สุตตันตปิฎก อรรถกถาพระสูตรและอรรถกถาชาตก แต่งขยายนิทานชาตก เช่น มุสิกชาตก (๓๗๓) เล่าต่อจากกุสชาตก (๓๓๘) ตจสารชาตก (๓๐๘) เล่าต่อจากสาฬหชาตก (๓๖๗) จูฬัมมปาสาชาตก (๓๕๘) ในชาตกอื่น ๆ พระเทวทัตไม่สามารถทำแม้สักว่าความหวาดสะอิดงายแก่พระโพธิสัตว์ จูฬัมมปาสาชาตกให้ทำอสีมาลกะคือตัดมือเท้าและศีรษะ ทัททรชาตกให้ปิดคอกจนตาย ปึงเนื้อกิน ชันติวาทีชาตกให้เขียนตีพันครั้งตัดมือเท้าหูและจมูก จันนอนหงายกระเทียบจนตาย จูฬนันทียชาตกและมหากปิชาตกสั่งให้ฆ่า กามนิตชาตก (๒๒๘) เรื่องปัจจุบันกับเรื่องอดีตรายละเอียดอยู่ในกามชาตก (ที่ท่านจะเล่าต่อไป) ปโรสธชาตก (๑๐๑) เนื้อเรื่องเหมือนปโรสธสชาตก ทั้งวิธีเล่า ไวยากรณ์ และประชุมชาตก เทศกณชาตก (๕๒๑) เพื่อขยายให้ชัด ควรเล่าชันติวาทีชาตกและจูฬัมมปาสาชาตก จัมเปยชาตก (๕๐๖) พญานาคโพธิสัตว์มีลำตัวเท่าหัวโล่ ภูริทัตตชาตก (๕๔๓) มีลำตัวเท่าลำขา สังขปาสาชาตก (๕๒๔) มีลำตัวเท่าเรือโกลน เสรีวาณิชาตก (๑๗๗) พระเทวทัตผูกเวรพระโพธิสัตว์ เริ่มชาตกนี้เป็นชาตกแรก เป็นต้น

หมวดหมู่วรรณกรรม : นิทานชาดกเล่าท่วงทำนองอวตาร^{๒๓} การเปลี่ยนรูป หรือการแบ่งภาคของ พระวิษณุ วิถีพราหมณ์ วิถีเชน สังวัณณวิวัณณกับ การข้ามภพข้ามชาติ เป็นฉากเบื้องหลังชีวิตของ พระโพธิสัตว์ “แม้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจะได้แสดงโดยได้อาศัยใช้ความนึกคิดในลัทธิฮินดู เป็นสื่อก็ตาม แต่ธรรมนั้นจะดำรงความจริงอยู่โดยไม่ขึ้นต่อความถูกต้องแน่นอนของความนึกคิด เช่น การเวียนว่ายตายเกิดของบุคคล ซึ่งมีข้อโต้แย้งได้ เราจึงไม่จำเป็นต้องโต้เถียง เพื่อคุ้มครองรักษาความนึกคิด เหล่านั้น โดยหลงผิดไปว่าเป็นรากฐานของพุทธศาสนา”^{๒๔} อ้างวรรณกรรมพราหมณ์ “การเสียสละยิ่งใหญ่ ของพระโพธิสัตว์พบในมหาภารตะและปุราณะ”^{๒๕} แต่งตามคาลา เริ่ม ๑ คาลา (เอกกนิบาต) ไปถึงกว่า ๘๐ คาลา (มหานิบาต) รวม ๒๒ นิบาต ๕๔๗ ชาดก จำนวน ๓,๕๖๙ คาลา นิทานชาดกเป็นประวัติศาสตร์ วรรณกรรมระดับโลก (world-literature) ฉบับบาลีมหาจุฬาฯ ๑๐ เล่ม กว่า ๓,๘๐๐ หน้า

ในนิทานชาดกทำนนำเอากรณีที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนเพื่อมิให้เกิดซ้ำ ประสานอดีตเข้ากับปัจจุบัน ไม่ต่างจากการอ่านหนังสือ ฟังนิทานบทพจนบทเรียน เชื่อมอดีตด้วยปัจจุบัน (อดีต หลเสตวา ตัม ชาตกัม ปจจุปฺปนเนน อนุสนฺเธนโต)

สมณะธรรม โพธิสัตว์ธรรม

แม้เล่าท่วงทำนองพราหมณ์ ก็คงให้ความสำคัญบรรพชิตและสมณะธรรม เช่น เนมิราชชาดก (๕๔๑) มฆราช...เกิดในโลกมนุษย์เพื่อสืบทอดวงศ์บรรพชิต ภูริทัตตชาดก (๕๔๓) สรรเสริญเพศบรรพชิตว่าเป็นที่รัก ที่เคารพ ถ้อยคำบรรพชิตเป็นที่เชื่อถือของพวกมนุษย์ จุติและอุบัติเป็นความผันแปรของสัตว์โลก ธรรมของสมณะมี อธิวาสนขันติ รู้ประมาณบริโศก ละความอภิมย ไม่มีกังวล เป็นต้น สังขปาลชาดก (๕๒๔) พญานาคสังขปาละบำเพ็ญธรรมสมณะสร้างบารมีได้ครบสิบ อุปสาพหกชาดก (๑๖๖) ธรรมของสมณะคือหมีได้แก่อินทรียัสสวร วัณณกชาดก (๑๑๘) ผู้บรรลุธรรมต้องคิดเป็น คิดไม่เป็นบรรลุธรรมไม่ได้ คิดไม่เป็นพัฒนาตนไม่ได้ ผู้พัฒนาตนได้ต้องคิดเป็น

โพธิสัตว์ธรรม คือ ธรรมของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ในพระไตรปิฎกคือพระสิทธัตถะก่อนตรัสรู้ อรรถกถาใช้กับผู้มีโพธิญาณ^{๒๓} พระโพธิสัตว์อาจล่วงละเมิดปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉาจาร

^{๒๓} อวตาร คือ การแบ่งภาคของพระวิษณุ (ยุคมหากาพย์) V. D. Mahajan, Ibid, p. 154; อปาทาน และ อวทาน คล้ายกับ อวตาร

^{๒๔} ธีระ วิภาวไล, ศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กระวี, ๒๕๓๑), หน้า ๓๖.

^{๒๕} Lal Mani Joshi, Studies in the Buddhistic Culture of India, (Delhi : Motilal Banarasidass , 1977), p. 6.

^{๒๖} “บุพเพว สมโพธา อนภิสมพุทธโธ โพธิสโตว” ม. ม. (บาลี) ๑๒/๒๗๖/๒๓๗.

^{๒๗} “โพธิสัตว์ คือ ผู้พัฒนาโพธิ โภธิเจริญเรื่อยๆ ..สัมมาสัมโพธิญาณจะสมบูรณ์เพราะบำเพ็ญบารมี ๑๐” พุทธศาสนิกฯ, มหาวิทยาลัยต่อทางสุนัษ, (กรุงเทพ ฯ: ธรรมบุชา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๒๔, ๑๓๗.

หรือดื่มสุราเมรัยบางสถานการณ์ แต่ไม่ล่วงละเมิดมุสวาท ที่เป็นเหตุให้เกิดความคลาดเคลื่อนหักราญประโยชน์ พระโพธิสัตว์กล่าวสัจจาจาเพื่อสั่งสมบารมี สัจจาจากับธรรมะเคียงคู่กันในนิทานชาดก

“โพธิสัตว์” ชื่อที่ทรงอิทธิพลในวรรณกรรมยุโรปยุคกลาง โจซาฟัต (Josaphat) ในภาษาอาหรับคือ Yudasalf เพี้ยนจากคำว่าโพธิสัตว์ (Bodhisat) แมกซ์ มุลเลอร์ มองว่า พุทธโคตมเป็นนักบุญในชื่อโจซาฟัต (St. Josaphat) ประวัติของนักบุญหลายคนรับอิทธิพลจากประวัติพระพุทธรเจ้า^{๒๘} บทบาทพระโพธิสัตว์ผู้เสียสละทุกอย่างพบในความคิดของพระเยซู^{๒๙} พุทธประวัติควรมหาภิเษกกรรมเหมือนกับตำนานทางศาสนาพระคริสต์ นิยายตะวันออก คือ เซนต์โยซาฟัต (Saint Josaphat) ผู้ทิ้งทรัพย์ศฤงคารและบุตรภรรยาไปออกบวช โยซาฟัตชื่อที่เข้าใจกันว่าเพี้ยนจากคำว่าพระโพธิสัตว์^{๓๐}

การสร้างบารมีในนิทานชาดก

การสอนชาดกในวินัยปิฎก(กุกิการสิกขาบท โอมสวาทสิกขาบท ลสูณวรรค โกสัมพิกขันธกะ เสนาสนขันธกะ) ในสุดตันตปิฎก (มหาปทานสูตร มหาโควินทสูตร มหาสุทิสสนสูตร จักกวัตติสูตร มฆสูตร พกสูตร สกุนคมิสูตร ปเจตนสูตร) เพิ่มขึ้นในนิบาตชาดก การบำเพ็ญบารมีไร้เขตเวลา เล่าเรื่องเกินความจริง เช่นว่า พระโพธิสัตว์ที่ศนาจรในเทวโลกขณะมีชีวิต เทวโลกสมมุติว่าเที่ยงเพราะเป็นที่อยู่ของเทพอายุยืน ในเทวโลกไม่มีความเสื่อม เวลาในเทวโลกต่างเวลากับโลกมนุษย์ ๑๖ ปี ในโลกมนุษย์เหมือนครู่เดียวในเทวโลก ๑๐๐ ปี ในโลกมนุษย์เหมือนคืนหนึ่งวันหนึ่งในเทวโลก คนอายุยืนนับพันนับหมื่นปี คนตายเหมือนงูลอกคราบ เป็นต้น แม้เล่าเกินจริง (exaggeration) แต่ช่วยประโลมใจให้ความหวัง ตายไปยังมีภพ มีสถานที่อยู่

- การสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ (พระมหาสัตว์) คือผู้มุ่งโพธิญาณ ก่อนเกิดในโลกมนุษย์ สถิตในเทวโลกบ้าง ในพรหมโลกบ้าง รับเชิญให้ไปเกิดโลกมนุษย์อนุเคราะห์ชาวโลก แม้อยู่เทวโลกหรือพรหมโลกก็ไม่สามารถเป็นพระพุทธรเจ้าได้ ต้องไปบำเพ็ญบารมีคือพุทธานุการกรรม^{๓๑} ในโลกมนุษย์ บารมี ๑๐ เป็นเหมือนดังบุตรและบริวารชน ปัญญาได้รับยกย่องว่าเป็นเหตุความบริสุทธิ์ของบารมี

^{๒๘} R. C. Majumdar, Ibid., pp. 188-189.

^{๒๙} Holger Kersten, *Jesus Lived in India 2nd*, (Massachusetts: Element Books, 1994), p. 102.

^{๓๐} ศาสตราจารย์ พล. ต. ม. ร. ว. ศีกฤทธิ ปราโมช, *ธรรมแห่งอริยะ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๑ - ๑๖๒.

^{๓๑} พุทธการกรรมในนิทานชาดก คือ บารมี (ปารมีโย, ปุริตปารมี, ทานปารมี, ปารมิตานุภาเวน, สจฺจปารมิตานุภาเวน ..) พุทธการกรรมในพระไตรปิฎก คือ ทสพลญาณ และเวสาร์ชญาณ

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์แต่ละชาติ

๑. ทานบารมี เช่น อกิตติชาดก สังขชาดก ฌณัฐชาดก มหาสุทิสสนชาดก มหาโควินทะนิมิชาดก จันทกุมารชาดก สิวีชาดก เวสสันดรชาดก

๒. ศีลบารมี เช่น สีลวนาชาดก จัมเปยยชาดก ภูริทัตตชาดก ฉัททันตชาดก ขยทิสสชาดก อลีนัสตตกุมาร

๓. เนกขัมมบารมี เช่น โสมนัสสชาดก หัตถิปาลชาดก อโยธยบณฺฑิตชาดก

๔. ปัญญาบารมี เช่น วิรุทธชาดก มหาโควินทชาดก กุททาลชาดก อรกชาดก โพธิชาดก มโหสถชาดก

๕. วิริยบารมี เช่น มหาชนกชาดก

๖. ขันติบารมี เช่น ขันติวาทีชาดก

๗. สัจจบารมี เช่น เนมิราชชาดก มหาสุตโสมชาดก

๘. อธิษฐานบารมี เช่น เอกราชชาดก

๙. เมตตาบารมี เช่น โลมหังสชาดก

๑๐. อุเบกขาบารมี เช่น กัจฉปชาดก มหานารทกัสสปชาดก

คราวประทับ ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ พระโพธิสัตว์ได้อำบารมีทั้ง ๑๐

เรื่องการบำเพ็ญบารมี ช่วยให้เข้าใจความเป็นพระพุทธรเจ้า พระพุทธองค์ไม่ใช่ผู้อวดตบตา ไม่เคยตรัสว่าพระองค์เป็นอวตารของใคร แต่นิทานชาดกเล่าความเป็นมาอย่างผู้อวดตบตา ที่จุติลงมาจากเบื้องบน เช่น ปโรสหัสสชาดก (๔๙) พระโพธิสัตว์สิ้นชีวิตไปเกิดในอาภัสสรพรหมโลก ฌมมชชาดก (๒๒๐) พระโพธิสัตว์อยู่ในพรหมโลกจนสิ้นสังวัฏฏ์กับและวิวัฏฏ์กับ โสมนัสสชาดก (๕๐๕) พระโพธิสัตว์จุติจากดาวดึงส์ มหาปโลกชาดก (๕๐๗) พระโพธิสัตว์จุติจากพรหมโลก กุสชาดก (๕๓๑) พระโพธิสัตว์สิ้นอายุในดาวดึงส์ปรารถนาเกิดในภพสูงขึ้นไปในเทวโลก สักกะจอมเทพสั่งให้มาเกิดบำเพ็ญบารมีในโลกมนุษย์ มหานารทกัสสปชาดก (๕๔๕) พระโพธิสัตว์เป็นมหาพรหมชื่อนารทะ เตมียชาดก (๕๓๘) พระโพธิสัตว์ครองราชย์ในเมืองพาราณสี ๒๐ ปี จุติในอุสสทนรก หมกไหม้ ๘ หมื่นปีจนสิ้นอายุ จากนั้นไปเกิดในภพสูงขึ้นในเทวโลก มหาเวสสันดรชาดก (๕๔๗) เรื่องเล่าซึ่งเกิดในเทวโลก

เรื่องเกิดหลายชาติ^{๓๒} นี่ยืนยันว่า พระพุทธรเจ้าไม่ใช่จะเป็นได้ง่าย ต้องบำเพ็ญบารมีหลายชาติ ความเป็นมาในช่วงแรกพระโพธิสัตว์พบพระที่ปรกพุทธรเจ้า ตั้งความปรารถนาขอเป็นพระพุทธรเจ้า จุติจาก

^{๓๒} “ในวันหนึ่งเรามีได้หลายชาติ เกิดได้หลายชาติ ซึ่งถ้าถืออย่างภาษาคนก็หลายสิบปีชาติหนึ่ง..ถ้าพูดในภาษาธรรมวันเดียวมีได้หลายชาติ หลายสิบปีก็ได้ แล้วแต่ว่ามีเรื่องมากเรื่องน้อย..เกิดความรู้สึกรู้ขึ้นมาทีหนึ่งก็เรียกว่าชาติหนึ่ง ซึ่งวันหนึ่งเกิดได้หลายชาติ เดือนหนึ่งหลายร้อยชาติ ปีหนึ่งหลายพันชาติ หลาย ๆ ปี ก็หลายหมื่นหลายแสนชาติได้ ..นับอย่างนี้แล้วก็ขัดกับหลักที่ว่าต้องบำเพ็ญบารมีไปหลายหมื่นชาติ หลายแสนชาติ” พุทธทาสภิกขุ, เรื่องเดิม หน้า ๕๒)

พระเวสสันดรสถิตในภพดุสิต ๕๗ โภกวิ ๖๐ ล้านปี รับเชิญให้เกิดในโลกมนุษย์ เหมือนพราหมณ์เชิญเทพเจ้าให้อวตารปราบยุคเข็ญ อาศัยการพยากรณ์และวิญญานอมตะตามคติพราหมณ์ เล่าตอนประสูติว่ามีดอกบัวผุดรองรับพระยุคลบาท เดินมุ่งสู่ทิศเหนือ กล่าววาทะสัมพันธ์กับการตรัสรู้ “บัดนี้ภพใหม่ย่อมไม่มี” พระปัจเจกพุทธเจ้าก็เปล่งวาจาขึ้นเช่นกัน (๕๒๙) เล่าแบบพราหมณ์แต่ยืนยันคติพุทธ ประการสำคัญตรงกันข้าม สุขกับทุกข์ ภัยกับอภัยไปจากภพ เย็นกับร้อน นิพพานกับชาติ ไม่พ้นจากไตรลักษณ์ สอนให้คลายออก ไม่ให้ยึดถือ ไม่ให้โกรธ กำลังกายพระโพธิสัตว์เท่ากับกำลังบุรุษ ๑๐ พันโกฏิ เท่ากับกำลังช้างพันโกฏิ เท่ากับกำลังพระนารายณ์ เล่าตามกระแส แต่ไม่ทิ้งมหาปทานสูตร และ ปัพพัชชาสูตร

พระโพธิสัตว์ทรงเลือกเกิดในศากยะตระกูล เติบโตในตระกูลนักรบสุขุมลชาติที่มีความมั่งคั่ง เสวยสุขในปราสาท ๓ ฤดู เล่นกีฬาทางน้ำตลอดวัน ประยูรญาติวิตกว่ากุมารมัวเล่นสนุกไม่ศึกษาวิชา จักทำอะไรถ้ามีสงคราม พระบิดาจึงจัดให้แสดงยุทธวิธีต่อสู้เช่นยิงธนู ต่อสู้ด้วยมือ ขี่ม้า การต่อสู้ด้วยมือ (มัลลยุทธ์) เป็นวิธีนักรบโบราณในอินเดียเหนือก่อนพุทธกาล วารุณะและมฤกษิกะสองนักมวยปล้ำในชมพูทวีปชดชด (๔๕๔) ท่านพระอานนทมีสหายชื่อโรหะเป็นนักมวยปล้ำ (๒๓๕) ความที่ทรงเป็นสุขุมลชาติ อุปนิสัยต่างจากผู้อื่น พระกุมารจึงคิดไม่เหมือนใคร หลังจากผนวชทรงประสบกับนามบัญญัติอันลึกซึ้งละเอียดอ่อน เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ถ้าไม่ใช่สุขุมลชาติ ย่อมไม่รู้เข้าใจ ภาวะที่เห็นได้ยากไม่มีใครเคยรู้เคยคิด พระองค์ได้ประสบกับภาวะนั้น เมื่อจะเล่าให้ใครฟัง ทรงดูอุปนิสัย หยั่งภูมิหลังของผู้ฟัง เพราะว่าไม่ใช่ทุกคนจะรู้จะได้เหมือนพระองค์

- การสร้างบารมีของพญานาค

พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีในชาติเป็นมนุษย์และเป็นอมมนุษย์ ชาติที่เป็นพญานาค (นาคราช) เล่าเรื่องน่าสนใจ วรรณกรรมฮินดูบรรยายรูปลักษณะนาค ครึ่งสัตว์ครึ่งคน (blend) ก่อนประวัติศาสตร์อินเดีย ชนเผ่าชานาคข้ามภูเขาฮินดูกูชในอิหร่านเข้ามาในอินเดีย นิทานชาดกกับอิทธิพลวรรณกรรมฮินดู ท่านเล่าว่า นาคคืองู แต่คำบรรยายไม่ใช่ลักษณะงู เช่น ภูริทัตตชาดก (๕๔๓) พระโพธิสัตว์เกิดเป็นนาค “โบราณบัณฑิตไม่มีอาจารย์ ละทิ้งยศใหญ่ไปรักษาอุโบสถ” ไม่มีนาคที่เป็นบัณฑิต ยกเว้นนาคในนิทาน ขบวนแห่พญานาคภูริทัตต์ กลอง ตะโพน สังข์ บัณเฑาะว์ มโหระทึก ใส่กรอบหน้าอุณหิสทอง สวมแล่งธนู ..ใส่ตุ้มหูกกลมเกลี้ยง...ปลายผมดำสนิท คำที่ใช้กับนาค เช่น หยิงนาค (นาคกัญญา) นาคหนุ่ม (นาคมาณวาตฤณนาค) ขายนาค (บุรินนาค) นาคเด็กแต่งตัว (อลงกตนาถกุมารา) สาวนาคแต่งตัว (อลงกตนาถกัญญา) หยิงนาครูปงาม (อุตตมรูปธรรมา นาคมาณวิก) สาวนาคถือเครื่องดนตรีนาณานิธิ (นาคาตรียหฤตนาถกัญญา) หยิงนาคชื่อสมณา (สมณานาคมาณวิก) พวกนาคสวมเกราะ(สพพทฐา), ถือธนู (ธนูคคหา), ถือโล่หนัง (วณมิโน) เป็นต้น พญานาคจัมเปยยะ (๕๐๖) ประดับตกแต่ง ตัดผมโกนหนวดเรียบร้อย ขลิบลูบไล้จุ่มแค้นจันทน์แดง รัศมีเจิดจ้าเหมือนราชาคนธรรพ์ นาคพิภพเป็นรมณีสถานวิมานทอง วิจิตรมาลากรรม จิตรกรรมและสุวรรณกรรม ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความยินดีเลื่อมใส จึงเรียกว่าปราสาท อลังการ

เหมือนที่อยู่ท้าวสักกะ ที่อยู่และการแต่งตัวของนาค ไม่ใช่ลักษณะหรือว่าเป็นที่อยู่ของงู แต่เมื่อจะด้อยค่า “พวกนาคหากินตามชายน้ำ ..คำว่าพวกงูน้ำ หัวโต หางเรียว กินกบ” คงด้วยมีรูปพรรณสัณฐานไม่น่าดู ทั้งเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวของพวกเทพที่เป็นฝ่ายชนะ จึงสร้างรูปลักษณ์ฝ่ายตรงข้ามให้น่าสะพรึงกลัว^{๓๓}

ปณทกรนาคราชชาตก (๕๑๘) นาคตลอดเป็นตัว เป็นชลาพุชะ (ถ้าเป็นงูต้องเป็นไข่ เป็นอัมพชะ) มหาวาณิชาตก (๕๔๓) หัวหน้านาคสังนาคบริวาร “จงฆ่าจับมัดพวกพ่อค้าอย่าไว้ชีวิตแม้แต่คนเดียว ทำพวกมันทั้งหมดให้เป็นผงธุลี ยกเว้นนายกองเกวียน” นาคบริวารทำตาม ขนสิ่งของเช่นเครื่องปูลาด บรรทุกเกวียน ๕๐๐ ขวonnายกองเกวียนขับเกวียนไปกรุงพาราณสี เก็บสมบัติไว้ในกองเกวียน กล่าวมาแล้วกลับไปนาคพิภพ ภูริทัตตชาตก (๕๔๓) พญานาคธรรมาศัยอยู่ลุ่มแม่น้ำยมุนา มีภรรยาเป็นมนุษย์ชื่อ สมุทททา ส่งไมให้ใครแสดงเพศนาคแก่ภรรยา สะท้อนว่านาคมีรูปลักษณ์ไม่น่าดู (นาคะ = นัคคะ) อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์อินเดียในมหาโควินทสูตร^{๓๔} ธรรมาเป็นเจ้าเมืองจัมปาในแคว้นอังคะและแคว้นกาสิ ขันธชาตก (๒๐๓) หัวหน้าชนเผ่านาคก่อนพุทธกาลมี วิรูปักข์ เอราปถ์ ฉัพยาบุตรด์ กัณหาโคตมกั ราชวงษ์ ในอินเดียเหนือและลังกาใช้คำว่านาค เช่น หัตถินาคปุระ สีสุณาคะ นาคปุรี นาคเสน ในลังกา เช่น มหานาค ตปิฏกจูฬนาค ทาฐานาคสังฆะ พุทธนาค พวกนาคอยู่มาก่อนพุทธกาลในเขตที่มีความขัดแย้ง อยู่ตาม พื้นดิน ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ถ้าระดับหัวหน้าที่อยู่สวยงาม นาคมีความศิวิไลซ์มาก(high degree of civilization) อยู่อินเดียก่อนอารยัน วรณนาคราชแห่งโกสัมพีสมรสหญิงนาคชื่อวิมลามีบุตรชื่อธรรมา มีธิดาชื่ออริณธติ ธรรมาสืบทอดตำแหน่งบิดาได้เป็นหัวหน้าเผ่า มีบุตรได้แก่ สุทัสสนะ, ทัตตะ, สุโกณะ, และ อริฏฐะ (มีธิดาชื่อสิริลักขมี) ปุณณกะหลานของเวสสุวัณหัวหน้าชนเผ่ายกัษสมรสกับอริณธติหญิงเผ่านาค หิมาลัยด้านหนึ่งเป็นที่อยู่พญานาคมหาทัททะระ เมืองกาฬจัมปาแคว้นอังคะเป็นถิ่นนาค พญานาคพุยชนะ อยู่ในแคว้นมคธ จัมเปยยชาตก (๕๐๖) พญานาคจัมเปยยะถูกหมองูจับไปถ่มมนุษย์ ภรรยาเที่ยวตามหา เจ้าเมืองถามว่าเธอเป็นเผ่าเทพ เผ่าคนธรรพ์ หรือว่าเป็นมนุษย์ ตอบว่าเป็นเผ่านาค ขรปุตตชาตก (๓๘๖) เจ้าเมืองพาราณสีช่วยพญานาคบาดเจ็บบ พญานาคสำนักบุญคุณพาไปนาคพิภพมอบแก้วมณีตอบแทนคุณ

นาค (ชนเผ่านาค) มินิสัยดุตัน โกรธง่าย(จิปปโกปา) ถูกเรียกว่าติรัจฉาน เพราะนิสัยขวางทาง พระนิพพาน ด้วยมินิสัยดุตัน จึงไม่มีความงอกงามในพระธรรมวินัย ห้ามนาคอุปสมบท แต่นาคสามารถ พัฒนาอบรม ขัดเกลาสันดานด้วยวิธีอยู่รักษาอุโบสถ “เจ้าเป็นนาค ไม่มีความงอกงามในธรรมวินัยนี้ ไปเถื่อนนาค เจ้าจงเข้าจำอุโบสถในติถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ และที่ ๘ แห่งปักข์ วิธีนี้ทำให้พ้นจากกำเนิดนาค ได้ความเป็นมนุษย์ โดยพลัน”^{๓๕}

^{๓๓} “พระพุทธรูปปางนาคปรก : ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์” สารนิพนธ์พุทธศาสน์มหาจุฬา ประจำปี ๒๕๕๔.

^{๓๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๐๙-๑๑๐/๒๐๑.

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑๑/๑๗๖ นาคพัฒนาตนด้วยการรักษาอุโบสถ เช่น พญานาคภูริทัต

กลาวภาษาตก : เทวาสุรสงคราม

อินเดียเป็นเมืองเทพ ชื่อบัญญัติตามกลาวภาษาตก (๓๑) จากการสู้รบของเทพ (อารยัน) กับอสูรในลุ่มน้ำสินธุ (Arya-Asura conflict on the Sindhu) “เรื่องเคยมีมาแล้ว สงครามระหว่างเทพกับอสูรประชิดกัน สงครามครั้งนั้นพวกอสูรเป็นฝ่ายชนะ พวกเทพเป็นฝ่ายแพ้ พวกเทพผู้พ่ายแพ้ต่างพากันหลบหนีไปทางทิศเหนือ พวกอสูรได้พากันขับไล่ติดตามพวกเทพเหล่านั้นไปทันที”^{๓๖} พระไตรปิฎกและอรรถกถาเล่าเทวาสุรสงคราม มาจากกลาวภาษาตก กลาวกะแปลว่าเรียงนก “คราวที่อสูรมีกำลังเทพหลบหนีไป เทพนครปิดประตู อสูรตั้งแสนไม่อาจทำอะไรได้ คราวที่เทพมีกำลัง อสูรหลบหนีไป เทพนครปิดประตู สักกะตั้งแสนก็ทำอะไรไม่ได้ ด้วยเหตุนี้อสูรบุรีและเทพบุรีจึงได้ชื่อว่าอยุชมบุรี”^{๓๗}

เพื่อป้องกันอสูร หัวหน้าเทพตั้งผู้อารักขาดูแลทั้ง ๔ ทิศ พวกนาคเก่งทางน้ำให้อารักขาด้านหนึ่ง แลบทาสิเนรุ พวกครุฑอารักขาด้านหนึ่ง พวกกุมภันท์อารักขาด้านหนึ่ง พวกยักษ์เป็นทั้งนักรบและชอบดื่มสุราอารักขาด้านหนึ่ง จากนั้นมีมหาราช ๔ คนอารักขา ผู้พิทักษ์ ๔ ทิศ กับ มหาราช ๔ ทำหน้าที่อารักขา พระสูตรเล่าว่า ผู้พิทักษ์ ๔ ทิศ คือผู้อารักขาในเทวสภา ที่ประชุมของพวกเทพด้านตะวันออกคือธรรฐ ด้านใต้คือวิรุฬหก ด้านตะวันตกคือวิรูปักษ์ ด้านเหนือคือเวสวัณ นี่เป็นธรรมเนียมการนั่งของจตุรมหาราช ถัดมาเป็นที่นั่งเทพบุตร^{๓๘}

มหาราช ๔ รักษาการณ์ ๔ ทิศ วางกองกำลังไว้ ๔ ทิศ วางหน่วยป้องกันไว้ ๔ ทิศ ด้วยกองทัพยักษ์ กองทัพคนธรรพ์ กองทัพกุมภันท์ กองทัพนาค^{๓๙}

องค์ความรู้ในนิทานชาดก

ชมพูทวีป (=อัฟกานิสถาน, ปากีสถาน, เนปาล, บังกลาเทศ, อินเดีย) เป็นแหล่งสำคัญหนึ่งในอุ่ออารยธรรมโบราณ ขึ้นชื่อหลายด้าน ที่สัมพันธ์กับชาดกคือ ชมพูทวีปเป็นดินแดนนิทาน ขึ้นชื่อในการเล่าคตินิทาน บันทึกเล่าประวัติศาสตร์เหมือนกับเล่านิทาน ด้วยถือคตินิยมว่า “History is mixed up with fable and folk-lore”^{๔๐} ประวัติศาสตร์ คตินิทาน นิทานชาวบ้าน บุรณการไปพร้อมกัน ในยุคที่ไม่แบ่งว่าอะไรเป็นความรู้ศาสนา อะไรเป็นความรู้ทางโลก องค์ความรู้คาบเกี่ยวกันหลายแขนงวิชา เมื่อแบ่งตามศาสตร์สมัยใหม่ มี วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ นิทานชาดกอยู่ในหมวด มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ องค์ความรู้มีหลากหลายแขนงวิชา เช่น มานุษยวิทยา คติชนวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ กฎหมาย(จารีต) เศรษฐศาสตร์ ที่ขึ้นชื่อคือด้านประวัติศาสตร์

^{๓๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๖๘/๒๔๓; ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๒/๓๖๘

^{๓๗} ในอุตรราถ อยุชมนครถูกอมนุษย์ยึดครอง (ขุ.ชา.อ. (บาลี) ๕/๔๕๔/๔๖๗)

^{๓๘} เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๙๔/๒๒๕

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๕/๒๑๘.

^{๔๐} V. D. Mahajan, *Ancient India* 19th, (New Delhi : S. chand & Company, 1997), p. 21.

ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในนิทานชาดก ประเมินค่าไม่ได้ นิทานชาดกมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมยุโรปและเอเชีย องค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น พัฒนาการชีวิตแต่ละวัย บุคลิกน่ารังเกียจ การคบหาสมาคม การศึกษา การครองเรือน ชีวิตในราชสำนัก เศรษฐกิจ มหรสพการละเล่น การเก็บออม การถือฤกษ์ยาม การทำนายทายทัก วัตถุมงคล อาชญากรรมความรุนแรง การแลกเปลี่ยนซื้อขาย ยุทธวิธีในสมรภูมินกสือขาว มนุษย์หลายบุคลิก ธรรมชาติมนุษย์ วิธีทำชาวโลกให้พิศวง การจัดการที่อยู่อาศัย เป็นต้นสะท้อนชีวิตมนุษย์ซึ่งเป็นไปตามยุคตามสมัย สิ่งไม่เปลี่ยนแปลงคือสัจจะ ทั้งสัจจะที่มองเห็นและมองไม่เห็น บุคคลกับเหตุการณ์ในนิทานชาดกจัดเป็นประวัติศาสตร์ทางสังคม ช่วยให้เรื่องที่กำหนดดำเนินไปโดยสะดวก อดีตวัตถุและปัจจุบันวัตถุเป็นที่ยึดแห่งองค์ความรู้ ทั้งนำไปสู่การวิวัฒน์พัฒนาเป็นคัมภีร์บาลี

มานุษยวิทยา คติชนวิทยา : องค์ความรู้นำไปสู่การวิวัฒน์พัฒนาคัมภีร์บาลี

บาลี ชื่อภาษาคัมภีร์ของนิกายเถรวาท บันทึกเล่าคำสอนในรูปพุทธภาษิต สวากภาษิต เทวตภาษิต ราชภาษิต ฤๅษีภาษิต และ กวีภาษิต ในที่นี้ศึกษาองค์ความรู้หมวดสังคมศาสตร์ ซึ่งเรียกว่า มานุษยวิทยากับ คติชนวิทยา (นิทานชาวบ้าน) คือ เทวต

: มานุษยวิทยาในนิทานชาดก

โดยปกติแล้ว เราคุ้นคำว่ามนุษย์ เมื่อเอ่ยถึงอมมนุษย์ (ไม่ใช่มนุษย์) ความนึกคิดมักแล่นไปว่าอมมนุษย์มีรูปร่างใหญ่โต กำลังมาก หน้าตาละมิงทั้ง เขี้ยวออกจากรากปาก ชอบกินคน ใจดำอำมหิต น่ากลัว หรือไม่ก็หนีไปที่เทวต ที่เล่าว่ามีฤทธิ์ เหาะเหินเดินอากาศ ดำดิน หายตัว อมนุษย์ในนิทานชาดกมีลักษณะดังกล่าว และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) มีพวกอาภัพกับไม่อาภัพ(ภพพาภพเพ สดเต) องค์ความรู้ศาสตร์สมัยใหม่ในหมวดสังคมศาสตร์ เรื่องสัตว์จากสายสกุล (species) ที่เรียกว่า โฮโม เซเปียน (Homo sapiens) ซึ่งเรียกว่า มานุษยวิทยา (Anthropology) แบ่งชาติพันธุ์เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ มีคอเคเซียน มองโกเลียน และ นิโกร มนุษย์หมายถึงสัตว์ผู้เฉลียวฉลาด^{๑๑} สัตว์รู้จักใช้เหตุผล มีจิตใจสูง^{๑๒} จัดเป็นชาติพันธุ์อุกฤษฏ์ มีโพธิปัญญา (โพธิเนยพนฺธุ) มนุษย์และอมมนุษย์ในนิทานชาดก เช่น “ท่านเป็นยักษ์มหัศจรรย์ผู้ใด หรือเป็นนาคผู้มีอำนาจมาก”(มเหสโกโข อญญุตโรสิ ยกโข อุทาหุ นาโคสิ มหานาภาโว) “ในพวกนาค ยักษ์ สุบรรณและสักกะเป็นต้น เธอเป็นอะไร” (นาคยกขสุบรรณสกุภาทีสุ กา นาม ตว), “เราไม่ใช่ยักษ์ เราคือบุรุษ” (นาหิ สามี ยกโข, บุริโสหมิ), “ฉันไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่มนุษย์ ฉันเป็นนาค” (นมหิ เทวี น คนธพพี น มหาราช มานุสี นาคกณฺญาสมิ), “ในพวกยักษ์ ท่านเป็นยักษ์พวกไหน” (ยกฺขาน

^{๑๑} คณาจารย์ภาคสังคม-มานุษยวิทยา, สังคมวิทยา-มานุษยวิทยาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๗), หน้า ๓๘๘

^{๑๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๘๓๒, ไม่ใช่มนุษย์ รวมเอาเทวต พรหม สัตว์นรก เปรต อสุรกาย ภูตผีปีศาจ เป็นต้น (หน้า ๑๓๓๓)

อนตเร ตวั กตรยโก นามาสิ), “เราไม่รู้ว่าท่านเป็นเทพหรือเป็นนาค” (อหเมตฺ ‘เทโวติ วา ‘นาโคติ วา น ชานามิ), “เราคือหนึ่งในพวกเทพ นาค ยักษ์ กินนร และนักรบ” (เทวนาคยภยกินนรขตติยาทีสุ อณฺณตโรหสมิ), (ชาวเมืองถามว่า) ‘นางผู้เจริญ นางคือใคร’ (เธอตอบว่า) ‘เราคือหญิงมนุษย์’ (ภทเทกา นาม ตวั มนุสฺสตีถิหมสมิ), “ข้าแต่นาย เราไม่ใช่ยักษ์ เราเป็นบุรุษ” (นาห์ สามิ ยโก, ปุริโสมหิ), “แม่ของเธอเป็นหญิงมนุษย์ ไม่ใช่หญิงนาค” (ตว มาตา มนุสฺสตีถิ, น นาคินี), “คนธรรพ์ รากษส นาค กินนร หรือมนุษย์ ผู้ใดคือบัณฑิต” (เก คนธพเพ รกษเส จ นาคเ เก กิมปุริเส จาปี มานุเส เก ปณฺทิตเ) (ถามว่า) “รากษสผู้เจริญ ท่านเป็นคนของใคร” (ตอบว่า) “คนของเวสสวัณมหาราช” (อมโภ รกษสา ตุมเห กสฺส มนุสฺสา, เวสสวัณมหาราชสส) ฯลฯ”^๓ เรื่องชาติพันธุ์ในอินเดีย บัณฑิตเนห์รู กล่าวว่า “เราเป็นชาติที่เก่าแก่ชาติหนึ่ง หรือถ้าจะพูดให้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้นก็คือเป็นที่รวมอันพิลึกพิลั่นของ นานาชาตินานาพันธุ์”^๔

: เทวะ(=อารยัน) บริบททางสังคมชมพูทวีป ในมโหสถชาดก

พระไตรปิฎกและอรรถกถา พรรณนาถึงทวีป ธรรมชาติ บ้านเมือง สัตว์ต่าง ๆ กรณีศึกษาที่นี้ คือ มโหสถชาดก (๕๔๒) พวกช่างเขียนทำจิตรกรรมเขียนภาพไว้ในอุโมงค์ใหญ่ ภาพสักกะอยู่ท่ามกลาง หมู่เทวะ (เทวคณปริวตฺสกก..) ภาพภูเขาสิเนรุ สัตว์ปรีภันท์ จักรวาล สาคร สัตตมหาสระ จตุมหาทวีป ป่าหิมพานต์ อนินดาต มโนศิลาตล พระจันทร์ พระอาทิตย์ พวกกามาวจรเช่นจตุมหาราช และสัตตสมบัติ บริบทเหล่านี้พบในคัมภีร์บาลีตั้งแต่พระไตรปิฎก ในที่นี้ ศึกษา เทวะ หรือ เทวดา ชื่อเก่าแก่ที่ถือว่าเป็นมงคลนามในวัฒนธรรมของชาวชมพูทวีป

: เทวะ อสูร ในกุลาวกชาดก

เทวะคืออารยัน^๕ เข้ามาชมพูทวีป(อินเดียเหนือ) จากเปอร์เซีย(อิหร่าน)ตะวันออก ทางภูเขา อินดูกูช (นิสภบรรพต) ทิศเหนือกรุงคาบูล อสูรคือชาวพื้นเมืองชมพูทวีป เหตุการณ์กุลาวกชาดก (๓๑) สอดคล้องมตินักประวัติศาสตร์อินเดียที่ระบุว่า พวกเทวะมาจากต่างถิ่น ไม่ใช่ชาวอินเดีย^๖ กุลาวกชาดก หรือ เทवासुरสงคราม เป็นตำนานของชาวอินเดีย

^๓ คัมภีร์กล่าวถึงหลายที่ เช่น “โก นุ โข อย, มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาลิ ภาสตี” (ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๖๒/๑๕๔)

^๔ กรุณา กุสลาสัย แบล, **พบลัทธิอินเดีย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๘๒

^๕ R. N. Mehta, **Pre-Buddhist India**, (Delhi: Anmol Publication House, 1985), p. 64.

^๖ Romila Thapa quoted in S.K. Biswas, **Buddhism the religion of Mohenjodaro & Harappa cities**, (Delhi: Richa Offset Press, 1999), p. 4. อารยันมาจากยุโรป (V. D. Mahajan, Ibid, p. 101)

นิทานชาดกพรรณนาถึงช่วงเวลาที่มีการประสานกลมกลืนขั้นสุดท้าย ระหว่างชนชาติใหญ่ทั้งสอง ในอินเดีย คือ ทราวัท กับ ชนชาติอารยัน^{๕๗} ชนชาติอารยันคือเทวะ ทราวัทคือ อสุร สงครามการต่อสู้ ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ที่สุดแล้วอารยันเป็นผู้ชนะ การบุกรุกของพวกเร่ร่อน(Nordic group)^{๕๘} มีก่อน ยุคพระเวท “ชนเผ่าเร่ร่อนเป็นนักรบบนหลังม้าที่เก่งกล้าในการสงครามได้บุกเข้ามาทางตะวันตกเฉียงเหนือ ก็สู้รบกัน แล้วพวกที่เข้ามาใหม่นี้ชนะ พวกที่เข้ามาใหม่ทางตะวันตกเฉียงเหนือนี้ เรียกว่าพวกอารยัน (Aryan) ภาษาบาลีเรียกว่า “อริยกะ” ต่อมาพวกนี้ก็ใช้ศัพท์นี้ในความหมายว่าเป็นผู้เจริญ คือเรียกพวก ตัวเองว่าเป็นผู้เจริญ เป็นอริยะ”^{๕๙} เทวะและอสุรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเรียกว่าชนะ(Jana or tribes)^{๖๐} ภาษาบาลีเรียกชาติพันธุ์ว่าสัตว์ (ชนาติ สัตตา) เช่น สัตว์มีเทวะเป็นต้น(เทวาทโย สัตตา) หรือ หมูสัตว์ มีเทวะเป็นต้น (ปชาติ เทวาทโย) เทวะและมนุษย์ เป็นชาติพันธุ์อุกฤษฏ์ ไม่อาภัพ พัฒนาได้ ชาติพันธุ์ที่ อาภัพพัฒนายาก มี ยักษ์ นาค อสุร รากษส เป็นต้น ยักษ์ในสันสกฤตคือพวกทราวัท^{๖๑}

: สักกะ ไม่ใช่ชาวชมพูทวีป (สกุโก เทวานมินโท)

สักกะ หัวหน้าเทวะ ชื่อที่เรียกยกย่อง เมื่อชนะอสุร สักกะจึงเป็นหัวหน้าอสุร พวกเทวะที่มาสู่ ชมพูทวีป ๓ พวก คือ นักรบ (warriors) บุโรหิต (priests) และ ประชาชน (common people)^{๖๒} เหตุการณ์นี้สอดคล้องที่มาของเทวะและพรหม (ถามว่า) “ผู้เจริญ เทวะมีหรือ” (กิ ปน ฆนเต อตถิ เทวา)^{๖๓} “ผู้เจริญ พรหมมีหรือ” (กิ ปน ฆนเต อตถิ พรหมา) (ตอบว่า) “ผู้บุกรุก(=เปียดเบียน : สพยาปชมา) จึงมา ผู้ไม่บุกรุก (=ไม่เปียดเบียน : อพยาปชมา) ไม่มา”^{๖๔} ต่อมาเทวะมีอำนาจ ชื่อนี้กลายเป็นชื่อสำคัญ เทวะได้รับยกย่องเป็นรูปแบบการครองชีพ (mode of living) พวกเทวะเขียนประวัติศาสตร์ อินเดีย

^{๕๗} กรุณา กุศลาสัย แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๖, R.N. Mehta, Ibid, p. VI.

^{๕๘} R. C. Majumdar, *Ancient India* 6th, (Varanasi : Motilal Banarsidas, 1994), p.16. ชาติพันธุ์ในอินเดีย ๖ กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) Negrito 2) Proto-Australoids 3) Mongoloids 4) Mediterranean peoples 5) Alpine, Dinaric and Armenoid 6) Nordic groups

^{๕๙} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *ตามพระใหม่ไปเรียนธรรม ภาค ๑- ๓*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม, ๒๕๖๐), หน้า ๓๐๓ “ถ้ารู้ภูมิหลังของอินเดียสักหน่อย จะค่อยเห็นแก่นของพระพุทธศาสนา”

^{๖๐} S.K. Chatterji ed., *The Cultural Heritage of India* Vol. I 5th, (Calcutta : The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 1982), p. 34 ชาวป่า คนป่า (Forest-tribes, Forest-folks)

^{๖๑} V. D. Mahajan, Ibid, p. 45.

^{๖๒} D. N. Jha, *Ancient India* 7th, (New Delhi: People's Publishing House, 1993), p. 16. ในบาลีมี ๖ พวก : เทวาทิ **อุปปตติเทวเสณ** ฌกามาจจรา เทวา = เทพเกี่ยวข้องกาม ๖ พวก เป็นอุปปตติเทพ (เทพโดยกำเนิด) (เตสกุณชาดก : ๕๒๑)

^{๖๓} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๘๐/๓๖๒

^{๖๔} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๘๒/๓๖๔

เป็นเมืองของเทวะ^{๕๕} เล่าว่า พวกเทวดา (=อารยัน)บูชาสักกะจอมเทพในเทวโลกทั้งสอง (สกกัม เทวานมินท์ ทวีสุ เทวโลเกสุ เทวตา ปุเชนติ)^{๕๖} เทวโลกคือโลกของเทวะ (=โลกของอารยัน) ที่ว่า “ทั้งสอง” อยู่ที่ไหนบ้าง ดาวดึงส์ถือเป็นเทวโลกอันดับสอง(ดาวตีสกาทโย นาม ทุตติยเทวโลโก) อันดับหนึ่งอยู่ที่ไหน (เปอร์เซีย อินเดียเหนือ, โลกเทวะ โลกอสูร?)

พวกเร่ร่อนเรียกกลุ่มของตัวเองว่าเทวะ ไมโกณมโกณหนวด (เทวานัน ปน เกสมสสุรณกมมัม นาม นตถิ) มีหัวหน้าชื่ออินท์ (สันสกฤตคืออินทร์) หรือ สักกะ เทวราช (อินโทติ สกโก เทวราชา) สักกะไม่ใช่ชาติพันธุ์มนุษย์ (อมนุสโสติ สกโก เทวานมินโท) เทวะมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มสักกะ(สกกาทโย เทเว) จากบริบท สักกะเป็นพวกคอคเคเซียน เรียกชื่อสักกะตามสถานะ เช่น อินท์ เทวราช อสุราธิบดี ภูตาธิบดี คันธัพพราชา^{๕๗} เทวานมินท์ เป็นต้น บางทีเรียกสักกะว่ายักษ์วชิรปาณิ หมายถึงผู้เดินเท้าถือดวงแก้ว (เป็นอาวุธ) สักกะเป็นผู้นำ กล้าหาญ มียศ มีอำนาจ มีบริวาร ร่ำรวยมั่งคั่ง รู้วิชาหนังสือ สักกะมีทั้งฝ่ายมารและไม่ใช่มาร

: เทวะ ๒ ความหมาย (นามธรรม และ รูปธรรม)

เทวะชื่อมีอิทธิพลในวัฒนธรรมอินเดีย เทวะเป็นสมมุติบัญญัติ เป็นคำชั้นสูงที่ชาวโลกสมมติใช้กัน^{๕๘} เทวะคือเทวดา ชื่อนี้ใช้ทั่วไป ทั้งหญิงทั้งชาย^{๕๙} อสูร อินท์ ยักษ์ นาค มาร พรหม และราชา คือพวกเทวะ^{๖๐} คำว่าเทวะ ใช้เรียกเทพเจ้า(gods) และ เรียกพราหมณ์ที่รู้ไตรเวท ผู้นับถือเทวะบูชาัญญ ผู้นับถือพราหมณ์ให้ทานแก่พราหมณ์ พวกเทวะยกย่องพราหมณ์ว่าเป็นอัครทักษิณียบุคคล^{๖๑} ผู้นับถือพราหมณ์เท่ากับนับถือเทวะ (เปลี่ยน ว เป็น พ “เทวะ = เทพ” สลับ ท กับ ว = เวท) เทวะหรือเทพ เป็นชื่อยอดนิยม เป็นชื่อมงคลแก่คนที่ถูกเรียก เรียกเพื่อยกย่อง อสูรผู้แพ้ เป็นชื่อถูกด้อยค่า เป็นชื่อไม่เป็นมงคลแก่คนที่ถูกเรียก ด้วยอิทธิพลของฝ่ายผู้ชนะ เทพกับอสูรถูกกำหนดบทบาทให้เป็นปรปักษ์ต่อกัน

: เทวะ มนุษย์ ชาติพันธุ์บุคคล

ก่อนยุคอารยัน ชาวท้องถิ่นชมพูทวีป ได้แก่ อสูร ทาส รากษส ทสย ปาณิ มนุสยะ ชนะ เป็นต้น^{๖๒} เทวะ(ชาติพันธุ์ในเปอร์เซีย)และมนุษย์(ชาติพันธุ์ในอินเดียเหนือ) เป็นกลุ่มที่ไม่อาจรู้ เหตุ รู้ผล มีหิริ

^{๕๕} S.K. Biswas, Ibid, p. 6. อินเดีย คือ อารยวรรต (สอน สนาตนธรรม อารยธรรม มาณวรรต ไวทิกธรรม วิชาธรรม ภารตธรรม ฮินดูธรรม)

^{๕๖} พ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๓๑๙/๑๔๓

^{๕๗} หัวหน้านักพ่อน คือสักกะ : **คณธพพราชา**ติ สกกัม สนธายาห (วิรุทธาตก : ๕๔๖)

^{๕๘} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๘๕/๔๘๐ “อุจเจน สมมตฺ โข เอตํ ภารทวาช โลกสมฺมึ, ยทิทํ อตถิ เทว”

^{๕๙} เทโวเวว เทวตา. อิตถิปุริสสาธารณเมตํ (พ. สุ. อ. ๒/๗๒)

^{๖๐} R. N. Mehta, Ibid, p. 64.

^{๖๑} Romila Thapa, **Ancient Indian Social History** 5th, (New Delhi: Orient Longman, 1996), p. 100.

^{๖๒} S.K. Biswas, Ibid., p. 6

มีวิริยะ นิทานชาดกไม่เรียกเทวะว่ามนุษย์ ถามว่า เมื่อมีอยู่หลายชาติพันธุ์ เหตุใดจะจงเทวะกับมนุษย์
ตอบว่า เพราะสองพวกนี้เป็นพวกอุกฤษฏ์ เป็นภพบุคคล (อุกฤษฏ์ปัจเจกชน ภาวะบุคคลปัจเจกชน)
คัมภีร์เล่าถึงเทวะและมนุษย์บ่อย ๆ เช่น เทวดาและมนุษย์ที่เป็นบัณฑิต เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ผู้ควร
เคารพในฐานะครู^{๖๓} พระตถาคตแนะนำสาวกปุถุชนคือเทวะและมนุษย์^{๖๔} เป็นครูของเทวะและมนุษย์
ในโลกนี้^{๖๕} บทพุทธคุณ “สตถา เทวมนุสสาน” ผู้ทรงเป็นครูของเทวะและมนุษย์ เทวะและมนุษย์
มีพันธนาการที่เรียกว่าบ่วง ได้แก่เบญจกามคุณ^{๖๖} (พระอรหันต์ไม่มีบ่วงทิพย์และบ่วงมนุษย์)

ที่เรียกมนุษย์และอมนุษย์ว่า สัตว์ เพราะติดข้อง รั้งและกินอาหาร ยกย่องมนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ
พัฒนาได้มากกว่าอมนุษย์ เล่าว่า ในอุตรประเทศ ตั้งแต่เมืองพาราณสีไปทางทิศเหนือ ถึงเมืองตักศิลา
อมนุษย์คือยักษ์ อาศัยป่าดงดิบ ตามพื้นดิน บนภูเขา บนต้นไม้ในสระน้ำ ในทะเล อมนุษย์ไม่มีความคิดโล่ห์
ถูกเรียกว่าอนารยะชน เผ่าด้อยกว่ามนุษย์ (infrahuman race) มนุษย์พัฒนาได้หลายสถานะ เช่น
เป็นฆราวาส เป็นบรรพชิต เป็นนักรบ เป็นคนทำพิธี เป็นพ่อค้า ฯลฯ อมนุษย์ที่พัฒนาได้ ก็มี เช่นเล่าว่า
พระโพธิสัตว์สอนอมนุษย์คือยักษ์ให้ดำรงอยู่ในศีล (๑๕๕) สอนอมนุษย์คือรากษสท้าวให้อยู่ในศีล
(๔๓๖) พระศาสดาสอนหัวหน้าชนเผ่าคนให้อยู่ในสรีระ ให้รักษาศีล (๘๑) ปุณณะยักษ์พัฒนาน
จนเป็นอริยชน (๕๔๕) ศีล วิสุทธิ มรรคผลและนิพพาน สอนในหมู่มนุษย์เท่านั้น พระพุทธเจ้ามีคุณสมบัติ
อย่างหนึ่งคือความเป็นมนุษย์

ชาติพันธุ์ที่เป็นภพบุคคลได้แก่เทวะและมนุษย์ เป็นพวกที่พัฒนาได้ อกภพบุคคลเป็นพวกพัฒนา
ได้ยาก อมนุษย์ในบาลี เช่น ภูต อสูร ยักษ์ นาค ครุฑ คนธรรพ์ กุมภัณฑ์ ทานพ รากษส กินนร กิมบุริสะ
ปีศาจ ไพรสะ นิสาทะ สิทธา วิทยาธ เป็นต้น ยักษ์ คนธรรพ์ รากษส ปีศาจ เหล่านี้ไม่ใช่อารยัน^{๖๗}
ยักษ์และนาคเป็นชาติพันธุ์เก่าแก่ อมนุษย์ส่วนใหญ่สรีระไม่สมส่วน พวกปีศาจไม่อาบน้ำ ไม่ล้างเท้า อมนุษย์
ไม่อยู่บ้าน ที่อยู่อมนุษย์เรียกว่าภพ เช่น ภพสักกะ ภพยักษ์ ภพนาค ภพอสูร Dr. Banerjea กล่าวว่า อสูร
คืออารยัน ก่อนไปอยู่อินเดีย บูชาไฟอยู่ในอิหร่าน Asura ชื่อนี้สัมพันธ์กับ Ahura, Assur, Assyrians^{๖๘}

^{๖๓} ส.ส.อ. (บาลี) ๑/๒๕

^{๖๔} ข.สุ.อ. (บาลี) ๒/๔๔๗-๘/๒๑๓ (เทวมนุสสเกเท ปุถุสาวเก วินยโต)

^{๖๕} อธิ ตถาคตโต โลเก อุปปชชติ อรหัง สมมาสมพุทโธ ...สตถา เทวมนุสสาน (ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๓/๑๒)

^{๖๖} เทวมนุสสา ปญจสุ กามคุณฺสุ มุยฺหนติ (ขุ.ม.หา. (บาลี) ๒๙/๗/๒๘)

^{๖๗} G.S. Ghurye, *Caste and Race in India*, (Bombay : Popular Prakashan, 1969), p. 229. ยักษ์
นำกลัว (เกรวยกขรูป) ดุตัน สัมผัสหยาบ กินเลือดกินเนื้อ (โลหิตมสกโข). ยักษ์ไม่ใช่มนุษย์ เทียบไปด้วยเพศมนุษย์
(อมนุษย์โสติ น มนุสโส. มนุสสเวเสน วิจรณโตปิ ยกโข) ยักษ์มีเขตที่อยู่ (อาณาวตติฐานสิมา)

^{๖๘} W. J. Wilkings, *Hindu Mythology Vedic & Puranic 2nd*, (New Delhi : Heritage Publishers, 1991),
pp. 438-439. อมนุษย์ผิวสีน้ำตาลเข้มเหมือนตอถูกไฟไหม้ (ฉามชาฆวนฺณนา) อสูร (most cruel) นาค (wild tribes)
ยักษ์ ทานพ รากษส (ogres) นิสาท (ugly man) ปีศาจ (Barbaric dirty) กินนร (semi-humans) อสูรในอรรถกถาคือ
ผู้ไม่ดื่มสุรา, นิรยบาล (อมนุษย์ชาติ นิรยปาลา), ภูต (ภูตาคิ อมนุษย์สา)

มนุษย์และอมนุษย์มีส่วนประกอบทางชีวภาพคือกายและใจ (รูปและนาม) ด้านความสัมพันธ์เกิดเพราะสมรส (อณวมณณย์ อวาทวิวาสมนพโธ) เช่นเล่าว่า อสูรสมรสมนุษย์ในสมุคคชาดก (๔๓๖) ยักษ์สมรสมนุษย์ในขยทิสสชาดก (๕๑๓) ยักษ์สมรสหญิงนาคในวิรุณบัณฑิตชาดก (๕๔๕) กิณรีสมรสดาบสในโมโหสถชาดก (๕๔๖) มหานามะสมรสหญิงนาคชื่อนาคมุนดา มีธิดาชื่อว่าสภขัตติยาในภัททสาธชาดก (๔๖๕) พรหมทัตตกุมารสมรสหญิงนาค หัวหน้าชนเผ่านาคชื่ออตรฐ สมรสธิดาหญิงนาคชื่อสมุททพาในภุริทัตตชาดก (๕๔๓) ปุณณกะเผ่ายักษ์สมรสหญิงนาคชื่ออริณธิดาในวิรุณบัณฑิตชาดก (๕๔๕) สักกะ (=อารยัน) สมรสมนุษย์ในกุสชาดก (๕๓๑) มนุษย์และอมนุษย์ ชาติพันธุ์ที่มีสายพันธุ์ของคน มีเซลล์คน เมื่อสมรสจึงมีบุตรธิดา ตามหลักชีววิทยาเซลล์ของคนและของสัตว์ไม่เหมือนกัน สัตว์กับคนอยู่ร่วมกัน มีบุตรไม่ได้^{๖๙} อวาทวิวาสมนพโธสืบมาแต่ครั้งโบราณ ชื่อชาติพันธุ์นำมาเรียกชื่อพิธีสมรส ได้แก่ พรหมา, ปราชาปัตตยะ, อารชะ, ไทวะ(เทวะ), คันธัพพะ, อาสุระ, รากษส และ ไปศาจะ

ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้ามิได้เกิดมาสร้างประโยชน์แก่เทวะและมนุษย์เท่านั้น เกิดมาสร้างประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่พวกอื่นเช่นนาคและครุฑเป็นต้น ให้สรวง ศีล มรรคและผล แก่มนุษย์ที่มีอุปนิสัย สร้างประโยชน์นานัปการให้นาคและครุฑเป็นต้น สอนประโยชน์ด้านโลกีย์วิสัยแก่นาค

: เทวโลก ในเทวสุทธสงคราม

พราหมณ์ใช้ชื่อเทวโลก มาก่อนพุทธกาล เทวโลกในนิทานชาดก บรรยายแสนวิจิตรพิสดารว่า เป็นที่อยู่เทวดา เป็นที่เสวยกามสมบัติ ชาวพุทธใช้ชื่อนี้ตามกระแส เลียนคำเลียนเสียง ส่วนความหมายคนละอย่าง คนละเรื่อง เมื่อเห็นชื่อนี้ (ถ้าทำได้) พึงแยกว่าเป็นเทวโลกของพราหมณ์หรือของพุทธเหมือนชื่ออื่น ๆ เช่น พรหมโลก ปฏิสนธิ กรรม วิญญาน จุตี อุบัติ ชาติ ขรา มรณะ สวรรค์ นรก สังสารวัฏ เป็นต้น

พวกเทวะแสดงความยิ่งใหญ่เมื่อขณะปฏิบัติ(ปฏิบัติ ขยุนติ) เทวะชื่อสมมติ เทวะคือเทวดา เรียกทั้งหญิงทั้งชาย^{๗๐} ผู้เกิดในตระกูลเทวะสืบทอดเป็นตระกูลเทวดา(เทวตานุลา) เทพธิดาเรียกหญิงที่นอนหนุนตักเทวดา เทพบุตรเรียกชายที่นอนหนุนตักเทวดา ความเป็นอยู่ของพวกเทวะหรูหรา ประณีตเหนือกว่าทุกชาติพันธุ์ ใช้ของประณีตเช่นผ้าทิพย์ ที่นอนทิพย์ อาหารทิพย์ น้ำดื่มทิพย์ พวกเทวะชอบร้องรำ สรวลเสเฮฮา หมกมุ่นกามารมณ์ สุดโต่งแบบกามสุขัลลิกานุโยค พวกอารยันคือพวกพราหมณ์^{๗๑} ยกตนเสมอเทวะ เลียนกิริยาของเทวะเช่นเป่าสังข์แกว่งบัณเฑาะก์เคาะมโหระทึก เทวะมีทั้งปุถุชน

^{๖๙} รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, พระพุทธศาสนาในศรีลังกา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เซน ปรีณัตติง, ๒๕๕๑), หน้า ๕

^{๗๐} อสมเทพ สหสิเทพ นิกเทพ อาโณฏเทพ เวกัมมปริเทพ มาณวคามิเทพ เป็นเทพเดียรถีย์ (ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๑/๑๒๔)

^{๗๑} อริยคณฺธิ พราหมณคณฺเ.

ทั้งอริยชน จริตพวกเทวะมี (๖ จริต) เหมือนจริตพวกมนุษย์ เรียกราชว่าเทวะ (เทวา วุจจนฺติ ราชาโน) เมื่อราชาเล่นมหรสพ จะแต่งองค์ทรงเครื่องถือเพศเทวะ (เทวเวสํ คเหตุวา) เล่าว่า อนารยชนชาว กัมโพชะเชื่อถือน้ำเป็นเทวดา บางพวกเชื่อถือไฟเป็นเทวดา น้ำและไฟช่วยให้มีชีวิต^{๗๒} นิทานชาดกปฏิเสธ น้ำและไฟว่าไม่ใช่เทวดา (อคฺคิ น เทวณฺตโร น จาโป)

ในเทवासुरสงคราม อสูรเป็นเจ้าถิ่น เทพเป็นผู้บุกรุก หัวหน้าเทพชื่ออินท์ หรือ สักกะแก่ (ขรสกุ) หัวหน้าอสูรชื่อเวปจิตติ สองคนนี้เป็นพี่น้องกัน^{๗๓} ต่างมารดา สักกะเป็นเขยของเวปจิตติ อสูรเป็น เนวาสิกเทพบุตร อยู่ในเทวโลกมาก่อน เทวะเป็นอาคันตุกเทพบุตร ก่อนสงครามอสูรมอบสมบัติให้ครึ่งหนึ่ง อินท์ไม่รับ สงครามครั้งแรกไม่มีผู้สูญเสียไม่มีผู้บาดเจ็บ สู้กันเหมือนเด็กเล่นชนแพะไม้ เมืองนั้นไม่มีใคร ชนะด้วยสู้รบ (อยุชฌนฺคร) ต่อมาสักกะชนะด้วยธรรม ชนะด้วยสุภาสิต (สงครามไม่ใช่อาวุธ) จึงเรียก เมืองนั้นว่าเทพนคร เทพครองถิ่นอสูรบนเขาสิเนรุ อสูรหนีไปเชิงเขา อสูรถึงจะรบแพ้คงรุ่งเรืองด้วยอายุ ผิวพรรณ เกียรติยศและความยิ่งใหญ่ มนุษย์ไม่ได้สู้รบอยู่เลยเขตสมรภูมิไปด้านล่างที่เป็นเขตมนุษย์ เทวโลกในเทवासुरสงครามอยู่บนภูเขา ในวิสูตรบัณฑิตชาดก (๕๔๕) ที่อยู่สักกะคือมัสักกะสาระ สร้างเป็น เติงแม่แคร่มีขาสอดเข้าข้างใน อยู่บนเขาสิเนรุ “สงครามเสร็จสิ้น สักกะกลับจากสงคราม สร้างปราสาท เวชยันต์ .. เรือนยอด .. อัปสร..เทพิดา”^{๗๔} เทวโลกถูกมนุษย์ครอบครอง เทวโลกมีต้นไม้ อุทยานรื่นรมย์ เหมือนที่อยู่บนผืนนา (นาคภวนํ เทวโลกสทิส..อารามุยุยานเหติ สมณนาคต) .. ขึ้นดาวดึงส์มีเถาไม้ อาสาวิ .. พรหมสุยามะถือพัดวาฬวิชนี .. ม้าสินธพของเทพมาตลีและม้าสินธพของยักษ์ปุนณกะวิ่งไป เทวโลก สินธพเป็นม้าสายพันธุ์ดีในสินธุ(ประเทศปากีสถานปัจจุบัน) ถ้าหากเทวโลกอยู่บนภูเขา ก็ไม่น่า กังขา แต่ถ้าอยู่ในอากาศ สงสัยที่ว่าต้นไม้ ขนหางสัตว์ ม้าสินธพ เติบโตวิ่งไปอย่างไร ส่วนช้างเอราวัณ เทพบุตรแปลงร่างเป็นช้างในเทวโลก ในอรรถกถา เทวราชมีหลายคน มันทาตุราชชาดก (๒๕๘) มีเทวราช ๓๖ คน หลังชัยชนะสักกะสังฆาครุฑ^{๗๕} กุมภกัณฑ์ ยักษ์ จตุมหาราชให้อารักขา ๔ ทิศ กำหนดเขตปกครอง มีเทวสภา เทวะ (เทวดา, เทวโลก) เล่าบนปณินคัมภีร์ ไม่แยกตำนานแยกประวัติศาสตร์^{๗๖} พึงศึกษาจาก บริบท

^{๗๒} คน สัตว์ หรือสิ่งใดก็ตามที่ใครนับถือบูชา ก็เป็นเทวดาของพวกนั้น เช่น หัตถิพรต อัสวพรต โคพรต เป็นต้น (รายละเอียดใน พ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๘๗).

^{๗๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๒/๒๑๓ เทวะและอสูร ต่างเผ่า ต่างมารดา.

^{๗๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๒/๔๒๓ หลังรบชนะสร้างปราสาทเวชยันต์ “ที่สุดชัยชนะ”.

^{๗๕} ครุฑ : สัตว์ปีก ขนเผ้านับถือปักษี “ปักษิตี ครุฑ สุนธายาห” (พ.ชา. อ. ๙/๕๔๒/๓๗๓).

^{๗๖} เช่น กัณณกัถลสูตร (ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๐/๔๖๖), สังคารวสูตร (ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๘๕/๖๑๓), สักกสังยุตต์ (ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๗/๓๕๕) “ชาวอินเดียโบราณมิได้เป็นนักประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียใจมาก..เหตุการณ์ทั้งหลายมีส่วนเชื่อมโยงและคาบเกี่ยวกัน และด้วยเหตุนี้ จึงก่อให้เกิดความสับสนซับซ้อนขึ้นในประวัติศาสตร์”, กรุณา กุศลาภัย แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.

ข้อสังเกต : เทวาสุทธสงครามตำนานเก่าแก่ก่อนพุทธกาลนับพันปี เล่าเหมือนยุคเดียวกัน สักกะในเทวาสุทธสงครามและในพุทธประวัติ ไม่ใช่คนเดียวกัน ในพุทธประวัติสักกะพิทักษ์พระพุทธศาสนา หลังพุทธกาลอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปลังกาทวีป นำพระบรมธาตุบรรจุที่พระเจดีย์ อินท์/สักกะชื่อที่ชาวอินเดียคุ้นชิน ไม่มีใครเกิดทันเห็นสักกะคนแรก สักกะหัวหน้าเหาะ สืบอำนาจมาแต่โบราณถึงพุทธกาล “หมู่เทพเจริญเต็มที หมู่สุรเสื่องลอย” สะท้อนว่าหัวหน้าเหาะ ตำแหน่งที่สืบมาจนถึงพุทธกาล เช่นที่เล่าว่า “สักกะชวนเทพชั้นดาวดึงส์มาเฝ้า.. สักกะจอมเทพพร้อมอำมาตย์ พร้อมบริษัต์ จงมีความสุข เพราะเทวดา มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์และสัตว์เหล่าอื่นอีกจำนวนมาก ต่างปรารถนาความสุข”^{๗๗} อย่างไรก็ดี วรรณกรรมอินเดียโบราณนิยมอ้างชื่อคนสำคัญ เช่น สักกะ นาคราช พระพุทธเจ้า ทศกัณฐ์ ถึงจะอยู่ต่างยุคแต่มาสนทนากัน ท่ามกลางวงล้อมพราหมณ์ บทบาทของมนุษย์ทำให้สับสนเพราะชื่อ ตัวอย่างคือ เวสสุวัณ (กุเวร) หัวหน้าชนเผ่ายักษ์ บุคลิกดุดัน หน้าตาตะมึงทึง (บางที่เรียกเพื่อลดความดุดันว่า ผู้มีใบหน้าอันเจริญ ; ภัทรมุข) เป็นคนสนิทของสักกะ เจ้าเมืองขุนเขา เวสสุวัณมีคนรับใช้หมื่นเวียนตักน้ำส่งบำรุงตลอดปี บางคนตักน้ำจนเหนื่อยตาย เวสสุวัณเป็นคนหนึ่งที่พิทักษ์เทวโลก ส่วนเวสสุวัณของพราหมณ์คือเทพแห่งความร่ำรวย คนไม่น้อยนับถือบูชาเวสสุวัณของพราหมณ์

: เทวโลก พรหมโลก มองแบบพราหมณ์

ในนิทานชาดก เทวโลกเป็นที่อยู่เทวดาอายุยืน พราหมณ์สมมติเทวโลกว่าเที่ยงแท้ยั่งยืนไม่คร่ำคร่า พรั่งพร้อมรูปสมบัติและบริวารสมบัติ ไม่มีวรรณะในเทวโลก เทวดาผิวพรรณเปล่งปลั่งดุจแห่งทองคำ เทวโลกเป็นที่เสวยกามสมบัติหลังตาย เทวโลกไม่ใช่ที่ปฏิบัติธรรม เทวโลกของพราหมณ์มี ๒๖ ชั้น^{๗๘} ชาวพุทธนำเรื่องนรกสวรรค์มาจากความเชื่อในแบบของพราหมณ์^{๗๙} อย่างไรก็ดี เทวโลกในศาสนาชาดก (๔๙๔) เล่าว่าตั้งอยู่ในอากาศ เทพสารถีขึ้นบรรดาจากเทวโลกส่งเสด็จพระเจ้าสาธินะในราชอุทยาน แล้วขึ้นบรรดาหายไปในอากาศ

ความคาดหวังที่ว่าตายไปจะประสบสุขส่วยทิพย์สมบัติในเทวโลกอันน่ารื่นรมย์ ไม่แค่คร่ำคร่าจรรโลงใจมากกว่าบอกว่าเทวโลกอยู่บนภูเขา พราหมณ์สอนว่าคนมีบุญที่เกิดในมนุษย์โลก มาจากเทวโลกหรือจากพรหมโลก ที่อยู่เหนือมนุษย์โลก ไม่สามารถเดินไป ต้องใช้ฤทธิ์ อยากมีฤทธิ์ต้องบูชาไฟ อยากเห็น

^{๗๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๕๐/๒๗๘.

^{๗๘} เทวโลก : โลกของเทวะ โลกของอารยัน เทวะสุดโต่งเรื่องกาม ชีวิตสุดโต่งยังไม่พอ ตายแล้วมีกามรอนในสวรรค์ ครุชาวพุทธสอนตามกระแส ด้วยสวรรค์ (สคคกถาย) ด้วยธรรมกถา (ธมมกถาย ปโลเกตวา) สวรรค์เป็นสิ่งที่น่าทึ่งฟังไม่เบื่อ ปากเดียวไม่พอเล่า

^{๗๙} Sukumari Bhattacharji, *Buddhist Hybrid Sanskrit Literature*, (Calcutta : The Asiatic Society, 1992), p. 105 “ภูมิ ๓๑..ทฤษฏีอันแปลกประหลาดอย่างนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านทรงวิจารณ์ไว้ว่า น่าจะไม่ใช่เรื่องของพุทธศาสนา เพราะไปลอกคำสอนพราหมณ์และฮินดูขามาทั้งดุ้น..” อ้างใน พล.ต. เดช ตูวรรธนะ, *เรียนพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๗*, (กรุงเทพฯ: บริษัท ไทย โอ. อี., ๒๕๓๐), หน้า ๑๔๖.

เทวดาต้องทำยัญพิธี เทพของพราหมณ์ อายุยืน กินอาหารทิพย์ มีฤทธิ์เดชมากมาย ทั้งบันดาลฝน หายตัว เหาะเหินเวหา ดำดิน ย่นแผ่นดิน เทพหรือเทวดาต่างจากมนุษย์ ทั้งรูปร่าง ผิวพรรณ โภคะ จักขุ ปราสาท ความสามารถ และอายุขัย

สรณมิกชาดก (๔๘๓) เล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษา ณ ดาวดึงส์ (บนภูเขา) ตรัสอธิธรรม แก่เทวดา (=อารยัน ; เทวาน์ อภิธมมปิฎก กเถสิ) วันออกพรรษาลงจากเทวโลกทางบันได เทวโรหณะ แปลว่าลงจากเทวโลก มองแบบพุทธลงจากภูเขา มองแบบพราหมณ์ลงจากอากาศ เทวโลกแบบพราหมณ์ เล่าวิจิตรอลังการ มีภาพให้ทรงจำวันพระพุทธเจ้าเปิดโลก ดาวดึงส์เป็นรมณียสถาน เป็นที่พักผ่อนของ เทวดา (อมมนุษย์) และดาบส (มนุษย์) พระราหูลเถระนิพนพานที่ดาวดึงส์ (บนภูเขา)

คำว่าพรหม ถ้อยคำดีที่สุด (เสฏฐาธิวณะ) ใช้เป็นไวพจน์ของคำว่าธรรมะ ที่มาของพรหม เหมือนที่มาของเทวะ “ผู้บุกรุก จึงมาโลกมนุษย์ (ไม่บุกรุก ไม่มา)”^{๔๐} สถานะพรหมสูงกว่าเทวะ ท่านเรียกว่า มารและพรหมด้วยศัพท์ว่าเทวะ (เทวคคหณณ เจตถ มารพรหมเมสุ) พรหมในคำว่า “พราหมณ์ที่รู้ไตรเวท มีสักคนหนึ่งใหม่ ที่เคยเห็นพรหมพอจะอ้างเป็นพยานได้” นั้น หมายถึงพรหมแบบพราหมณ์ ที่มองทุกสิ่ง เทียงถาวรอยู่ยงคงกระพัน ในภุทิตตชาดก (๕๔๓) พรหมสร้างวรรณะ ๔ ในภกชาดก (๔๐๕) สหายของ พกะพรหม มี ๗๒ คน มีพรหมบิรวารณบิหมื่น พรหมไม่บริโภคอาหาร เป็นอยู่ด้วยปิติสุขที่เกิดจากสมาบัติ ใน นิมิตถาราชชาดก (๕๔๑) ทางไปพรหมโลก ได้แก่สมาบัติ จุดหมายของพราหมณ์ คือ พรหมโลก (จุดหมายของดาบส คือ อาภัสสร ของปริพาชก คือ สุภิกขิณะ ของอาชีวก คือ อสัณญิภพ)

๖. เทวโลก พรหมโลก มองแบบพุทธ

ชาวพุทธสอนเทวโลกและพรหมโลกตามกระแสค่านิยม แต่เปลี่ยนความเชื่อจากของเดิม เทวโลก และพรหมโลกแบบของพุทธเป็นวิถีชีวิตในโลก ไม่ใช่เรื่องของคนตาย เล่าว่า พระโพธิสัตว์ไปเทวโลก ตอนมีชีวิต ในคฤตติลวีณาชาดก (๒๔๓) มนต์ธาตุนชาดก (๒๕๘) สาธินราชชาดก (๔๙๔) นิมิตถาราชชาดก (๕๔๑) แล้วกลับมาโลกมนุษย์ เรื่องที่พระโพธิสัตว์ไปเทวโลกตอนมีชีวิต ถ้ามองเป็นนิทานอาภพลาด เทวโลกในแบบของชาวพุทธ ในเทมียชาดก (๕๓๔) ถ้ามองว่า “เทวโลกเป็นเช่นใด” ไม่ถ้ามองว่า “เทวโลก อยู่ที่ไหน” ตอบว่า กุศลกรรมเป็นทางนำไปสู่เทวโลก กุณมาสปิณฑชาดก (๔๑๕) ขึ้นหนทางไปเทวโลกว่า ให้เดินตามวงล้อธรรม หรือ ธรรมจักร^{๔๑} ได้แก่ ๑) ปฏิรูปเทสวาสะ : อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ๒) สปัริสุปัสสยะ : สมาคมกับสัตบุรุษ ๓) อตตสัมมาปณิธิ : คัดมุ่นำตนไปถูกทาง ๔) ปุพเพกตปุญญตา : มีพื้นเดิมดี (จตุหิ จกเกหิ เทวโลกิ คจจติ) กุศลกรรมเช่นทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล รักษาอุโบสถ นำไปสู่เทวโลกได้ในชาตินี้ พรหมโลกในแบบชาวพุทธเป็นเรื่องที่ไปถึงในชาตินี้ตั้งแต่ยังเป็น ๆ ไม่ต้องรอชาติหน้า ทางไปพรหมโลก แบบชาวพุทธ เริ่มที่ สีสสังวร นำไปสู่สุจิริต (๓) กุศลกรรมบถ (๑๐) อริยมรรคมีองค์ ๘

^{๔๐} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๘๒/๓๖๔; ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๒/๔๖๘ กัณณกัถลลสูตร.

^{๔๑} พระผู้มีพระภาค คือพระเจ้าจักรพรรดิแห่งสัทธรรม (สทฺธมฺมจกฺกวตฺติ ภควา).

คำว่า พรหม คัมภีร์ใช้กับมหาพรหม พราหมณ์ พระตถาคต และมารดาบิดา ในอรรถกถา พรหมหมายถึง บุคคล เป็นรูปธรรม “คนเช่นนี้ ไม่ใช่พราหมณ์ ที่แท้เป็นทั้งพรหม ทั้งสักกะ ของเหล่าบัณฑิตผู้รู้แจ้ง” (โส วิชานต์ ปณฺธิตานิ)^{๖๒} อรรถกถาเล่าว่า หลังตรัสรู้พรหมและสักกะพอทราบว่ พระพุทธเจ้าดำริที่จะไม่โปรดสัตว์โลก เข้าไปขอให้ทรงรับภาระด้านธรรมจักร พวกเขาจะบริหารอาณาจักร (ในพระไตรปิฎก หลังตรัสรู้ พรหมมาอาราธนา ไม่มีสักกะ) กล่าวมาแล้วว่าพวกเทวะที่บุกรุกอินเดียมี ๓ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งคือปุโรหิต (นักบวช) ตำแหน่งที่ปรึกษา พรหมและสักกะก็คือบัณฑิตในหมู่บัณฑิต (ในกลุ่มปุโรหิต) หน้าที่ให้คำปรึกษาลายเป็นนักวิชาการ (พระพุทธเจ้าในนิทานชาดกเป็นที่ปรึกษา ให้โอวาทพระเจ้าปเสนทิโกศล ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าจึงเป็นพรหม) ผู้ครองชีพอย่างพรหม อยู่แบบนักวิชาการ มีภรรยาเย็บ ยินดีความวิเวก ไม่คลุกคลี มักน้อยสันโดษ ปราศจากความเพียร ผู้ครองชีพอย่างเทพ อยู่กัน ๒ คน ผู้ครองชีพอย่างชาวบ้าน อยู่กัน ๓ คน อยู่เกินนี้ท่านว่าไกลาหล พรหมชาลสูตร^{๖๓} ยืนยันพรหมที่เป็นรูปธรรม หมายถึงคนที่มีความรู้ เป็นนักวิชาการ ซึ่งมีทั้งพวกส่งเสริมธรรม ยึดถือหลัก เรียกว่า พรหม และ พวกจ้องจับผิด ต่อต้าน เรียกว่า มาร

: อมนุษย์ ทำให้เกิดมีพระสูตร

พระสูตรจำนวนมากเกิดจากคำถามอมนุษย์ (=นาค ครุฑ คนธรรพ์ อสูร ยักษ์ มหาราช เทวดา ชันดาวดึงส์ มหาพรหม) การพยากรณ์หรือตอบชี้แจง ทำให้เกิดพระสูตร เช่น เทวดาสังยุต ยักขสังยุต โพฆณคสังยุต มารสังยุต พรหมสังยุต สักกสังยุต ฯลฯ ตัวอย่างเช่น มงคลสูตร เกิดในโลกมนุษย์ แพร่ไป พรหมโลก ๒ วันถัดมาเกิดปราภวสูตร เทวดาในมงคลสูตรและเทวดาในปราภวสูตร เป็นผู้มีปัญหา รู้อะไร ว่าเป็นมงคลชีวิต อะไรเป็นทางเสื่อม เทวดาที่มีปัญหาเป็นชาติพันธุ์ของผู้มีปัญหา ท่านจึงกล่าวว่า เทวะ และมนุษย์ที่เป็นบัณฑิต ตั้งข้อปัญหานั้นจึงถาม (ปณฺธิตา เทวมนุสสา นํ ปญฺหํ อภิสงฺขริตฺวา ปุจฺจนฺติ) เมื่อแยกตำนานแยกประวัติศาสตร์ พระสูตรในเทวตถาภาสิต ปุจฺจวลิกปัญฺหา^{๖๔} และ อมนุษย์สัจจ^{๖๕} ย่อมมีที่อ้างไม่เลือนล่อยลิกกลับ

อีกตัวอย่าง คือ ลักษณะสูตร^{๖๖} พุทธบริษัทมีหลายจำพวก ทั้ง ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เทวดา มนุษย์ อสูร นาค และคนธรรพ์ หรือที่เล่าในอังคุตตรนิกาย หัตถกะเจ้าชายชนเผ่านาค ชาวเมืองอาฬวี เป็นอุบาสกเอดท์คคะด้านสงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ^{๖๗} ดังนั้น ฟังตระหนักข้อที่ว่าพระพุทธศาสนา

^{๖๒} พรหม สักกะ และมาร มุ่งความอิสระ เทวะและมนุษย์ มุ่งความมั่งคั่ง

^{๖๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๑/๑.

^{๖๔} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๕/๕๐.

^{๖๕} ขุ.มहा. (ไทย) ๒๙/ ๑๕๐/๒๘๒-๓.

^{๖๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๔/๑๙๑.

^{๖๗} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๑/๓๑, อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๑/๓๔๒ กาลียักขิณิ(หญิงเผ่ายักษ์ชื่อกาลิ) พระโสดาบัน ถวายสลาภกัต (ขุ.ธ.อ. ๑/๔๙).

มีคำสอนเป็นนิยานิกะ ไม่ใช่อนิยานิกะ ไม่ใช่เทวนิยม ถึงใช้คำเช่นเทวะหรือเทวดา แต่ความหมายคนละอย่าง^{๘๘}

คติชนวิทยาในนิทานชาดก

บริบทอีกอย่างได้แก่ คติชน หรือ นิทานชาวบ้าน (Folk-lore) คติชนเล่าเรื่องใกล้ตัว เล่าชีวิตในชีวิโลกโยงไปหาโลกหลังตาย ย้อนไปเมื่อคนยังไม่รู้หนังสือ คติชนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการรวมสมาชิกกลุ่ม คติชน/นิทานชาวบ้านเป็นเหตุวิวัฒนาการพัฒนาเป็นคัมภีร์ กล่าวได้ว่านิทานเป็นเหตุให้เกิดคัมภีร์ โดยเฉพาะนิทานอินเดียที่ถือคติว่ามนุษย์มาจากผู้สร้าง ยัญพิธีนำไปหาเทพบนสวรรค์^{๘๙} นักคัมภีร์มองว่านิทานชาดกร่ำรวยด้วยนิทานชาวบ้าน(bulk of folk-lore)^{๙๐} นิทานชาวบ้านในนิทานชาดก สรุปได้ดังนี้ :

- เทวโลก พรหมโลก ตั้งอยู่ในอากาศเหนือมนุษย์โลก คนตายกลับมาหาคนเป็นในโลกมนุษย์ คนตายเหมือนงูลอกคราบ วิญญาณคนออกจากร่างไปหาที่เกิดใหม่ ตายแล้วเกิดเหมือนหลับแล้วตื่น ก่อนตายถ้าจิตพะวงสิ่งใดจะเกิดมาสัมพันธ์สิ่งนั้น นรกอยู่ใต้ปฐพี ชั้นอเวจีต่ำสุด มหานรก ๘ ขุม คือ สัณฐิระ กาสสุตตะนะ สังฆาตะ ชาลโรรวะ ฐุมโรรวะ ตาปนะ ปตาปนะ อเวจี อุตสนนรก มี ๑๖ ขุม เทวดาอยู่บนสวรรค์ ทำพิธีกรรมเพื่อสืบทอด เทวดาเกิดเป็นกษัตริย์เพราะศีล เกิดเป็นเทวดาเพราะอุปัชฌายา เกิดเป็นพรหมเพราะสมาบัติ พรหมโลกสูงสุดคือภวคคพรหม จักรวาลไม่มีขอบเขต

- อินทร์คือหัวหน้าเทวดา เรียกชื่อตามฐานะเช่นสักกะเทวราช มัฆวาน์ ปุรินท์ วาสว สหัสลักข์ สุชัยมบดี เทวานมินท์ ภูตาธิบดี อสุราธิบดี อินทร์ดาทิพย์ หุทิพย์ เห็นสัตว์ทั่วโลก (ดาทิพย์เหมือนพระโพธิสัตว์) เжинเวหา ย่นแผ่นดิน อำพรกาย แปลงร่าง สังเทพบันดาลฝน พาคนไปเทวโลก อยู่ในเทพนครในปราสาทไพชยนต์ มีเทวสภา แท่นประทับ เสด็จฉัตรมาลัยทอง ทรงช้างเอราวัณ เทพสารถี ชื่อมาตลี วิชาญกรรมเป็นคนดูแลก่อสร้าง (ตำนานกรุงเทพมหานคร..สักกะทัตติยะ วิชาญกรรมประสิทธิ์) มเหสี คือ สุธรรมมา จิตตา นันทา สุชาดา โอโรสนับพันเช่น สุวีระ สุสิมะ จิตา คือ สิริ (เทพีทิศตะวันออก) อาสา (เทพีทิศใต้) สัทธา(เทพีทิศตะวันตก) และหิริ (เทพีทิศเหนือ) เทวดาฤทธิมากยามเมื่อโกรธบันดาลฝนทำลายบ้านเรือน มนุษย์มองไม่เห็นเทวดา เทวดามองเห็นมนุษย์ เทวดาเฉลียวมนุษย์ ให้บุตรธิดาแก่ผู้อ่อนขอ เทวดาจุติมีสาเหตุ ห้วงนภากาศมีเทวดานับไม่ถ้วน

^{๘๘} เล่าถึงเทวดาในคัมภีร์ เช่น พระสิทธัตถะมีญาติทั้งเทวดาและมนุษย์ เทวดาแจ้งข่าวพระเจ้าสุทโธทนะ เทวดาในเสนานิคมเห็นพระโพธิสัตว์ชุบชีวิต เทวดาแจ้งว่าอาพาธและอุทกหะสันชีพ เทวดาเดินทางไกลไปเคารพพุทธสรีระ บริบทสังคมแยกได้ว่า เทวดาแบบไหนเป็นชนเผ่า เทวดาแบบไหนเป็นตำนาน.

^{๘๙} Rhys Davids, *Buddhist India* 8th, (Varanasi: Motilal Banarsidass, 1987), p. 243.

^{๙๐} B. T., Rahula, *A Critical Study of the Mahavastu*, (Varanasi: Motilal Banarsidass, 1978), p. 88. ครูสอนชาวพุทธเล่าเรื่องสวรรค์นรกหลายชั้นหลายระดับ. S.K. Biswas, Ibid., p. 233.

- คนมีตบะห้ามพระอาทิตย์โคจร คนสะกดดวงตากล้ามองเห็น แผ่นดินสุมคนพูดเท็จ ฟ้าผ้าคนทำร้าย นักบวช จอมเวรเป็นไปข้ามภพข้ามชาติ ตั้งครุฑเพราะตีมีปัสสาวะและสัณนิษฐานกั แก้วมณีสารพัดนึก เวทมนตร์รู้เสียงสัตว์ ของวิเศษ เช่น แก้วมณี พราโต๊ กลอง หม้อใส่นม ช้างวิเศษ ม้าวิเศษ ผู้มีตบะร้ายเวท เหาะเหินเวหา มนต์วิเศษทำมะม่วงผลิดอกออกผลผิดฤดูกาล

- นักพูดภาษาคน นกยูงแสดงธรรม จิ้งจอกพูดภาษาคน กินเนื้อไก่พิเศษได้เป็นราชา กินเนื้อนกยูง วิเศษชีวิตเป็นอมตะ การสาปแช่งสยดสาบาน ฝนรัตนะ ฝนอาวุธหลายชนิดคือ ฝนศิลา ฝนเครื่อง ประหาร ฝนถ่านเพลิง ฝนถ้ำร้าง ฝนทราย ฝนเปือกตม ฝนความมืด ปลาใหญ่เช่นปลาอานนท์ นกหัสดีลิงค์หัวเป็นช้าง มกรคล้ายจะเข้ หมอผีเสกเป่ามนต์ขับโรค พลักรรมรักษาโรค สวดปริตรป้องกัน ภัย โชคชะตาของผู้มีบุญ คนมีบุญมาจากเทวโลกหรือจากพรหมโลก แพ้ท้องเป็นนางสังหรณ์ ผู้รักษา อุโบสถไปเทวโลกตอนมีชีวิต บำเพ็ญตบะเลียนแบบคางคก นอนบนหนาม นอนผิงไฟ นั่งกระหย่ง ยืนแช่น้ำ ท่องบ่นสาธยายเวทมนต์ ไหว้พระอาทิตย์ ยืนยกขาข้างหนึ่งอำปากกินลม ธรรมชาติรับรู้การ เสียสละของคน

- ศิลปะ เวทมนต์ เช่น ยิงธนูให้เป็นรูป สักขราชิปนศิลป์ สัตตติลังขณศิลป์ เวทัพพนมน์ มตอุฏฐาปนมนต์ ปฐวีวิชัยมนต์ นิธิอุทธรณมนต์ สัพพุตขานมนต์ จินตามณีนมนต์ อาลัมปายนมนต์ ปทลัขณมนต์ อสาดมนต์ สัมพุทธิมนต์ อิทธิฤทธิ์ของพระอรหันต์เช่นคู้บัลลังก์ในอากาศ เหาะเหิน ยืนใกล้หน้าต่าง จงกรมในอากาศ บังหวนคว้นในอากาศ เนรมิตบันไดในอากาศ โยนดอกไม้ในอากาศ เป็นวิธีนิมนต์พระพุทธเจ้า

ความฝัน อำนาจวิเศษ เวทมนต์ลึกลับ เรื่องจักรวาล ประวัติเทพเจ้า การปกครอง เหล่านี้มาจาก คัมภีร์ปุราณะพราหมณ์ (ปุราณกถา : อิติहासे)

สัจวาทีในนิทานชาดก

นิทานชาดกเน้นคำสอนเรื่องสัจจะ ผู้สอนสัจจะเรียกว่าสัจวาที ในนิทานชาดกหมายถึง พระพุทธเจ้า ผู้ที่ทำให้เจ้าลัทธิที่ไม่สอนสัจจะไม่เดินผ่านประตูเขตนวัน (ปลายิตชาดก : ๒๒๙) สัจจะคือ ความจริงไม่เข้าใครออกใคร สิ่งที่คนมองหายากนอกทั้งที่มันอยู่ในตัวคน ทุกชาดกมีจุดสัจจะ ได้แก่ อสุภะ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา (จตุสัจจกถาย วินิฏฏกณ นาม สพพชาตเกสุปี อตถิเยว) ความไม่แน่นอนในชีวิต ความเจ็บป่วย วันเวลา ที่ตาย ชีวิตหลังตาย ยังเป็นปริศนาของคนหาสัจจะ สัจวาทีบัญญัติคำศัพท์ ที่เกิดจากศีลคุณะ เช่นคำว่า ทาน ฌาน วิปัสสนา โยคะ สรณะ อภิญญา สมาบัติ อริยมรรค อริยผล อปณณกปฏิบัติ นียยานิกปฏิบัติ หิริโอตตปปะ ชาคริยานุโยค อินทริยสังวร โภชนะมัตตัญญูตา อุโบสถ มรณสติ อัปมาทธรรม กุศลกรรมบถ ทศพิธราชธรรม พรหมวิหาร สุจริตธรรม สังคหวัตถุ มงคลชีวิต ปริญญา จริยา นิพพาน บัญญัติเหล่านี้รู้ด้วยปัญญาซึ่งเป็นหัวใจของบัณฑิต แยกออกเป็นด้านสัจธรรม กับด้านจริยธรรม

พุทธพิชะ, พุทธภูมิ, โพธิสัตว์ภูมิ, โพธิสัตว์จริยา, อมิตพุทธิมา, บารมีภูม, ปุริตบารมี, บารมีปุณณะ, อภิสัมพุทธานุสา, อาจารย์มฤค, วิจัยทาน, พุทธลีลา, สัมพุทธิมนต์, วิสุทธิมคค์, วิปัสสนาโยคะ, ญาณวริยา-โยคะ, โยโค กรรมโย^{๑๑} สอนในนิทานชาดก การถึงพระรัตนตรัย “พุทฺธ.. ฌมม.. สงฆํ สรรณํ คจฺฉามิ”^{๑๒} ว่าเป็นสรณะ นิทานชาดกมีพระโพธิสัตว์เป็นสรณะ (โพธิสัตว์ สรรณ คโต) เล่าเรื่องแบบพราหมณ์ และตอบโต้พราหมณ์เช่น มิจฉาถาในภุริทตตชาดก (๕๔๓) มิจฉาทิฐิในอุททาลกชาดก (๔๘๗) มิจฉาทบะในเสตเถตฺตชาดก (๓๗๗)^{๑๓} โลกียัตในวิธูรบัณฑิตชาดก (๕๔๕) บทบาทพราหมณ์ เป็นนักวิชาการ เป็นเจ้าพิธี มีศักดิ์ใหญ่ ยศใหญ่ ลาภมาก บางทีคล้ายนักบวช พราหมณ์ที่ยังข้ามไม่พ้นโลกธรรมแต่อ้างตนเป็นอัครทักษิณียบุคคล นิทานชาดกสอนมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ โดยสรุปแล้ว คำสอนสัจวาทีสวนทางคำสอนพราหมณ์ (diametrically opposite) คำสอนของสัจวาทีเหมือนเปิดของที่ถูกลิดหนายของที่คิดว่า บอคนหลงทาง เหมือนส่องประทีปในที่มืดให้คนตาดี ท่านเปรียบว่าคนหลงทาง ๗ วัน พบคนที่หลงมาก่อน ๑๕ วัน ถ้ามองไปทั่วโลกกับพราหมณ์ คำตอบยิ่งพาหลง ถ้ามองไปสวรรค์ตอบทางไปนรก คนหลงทางกับคนหลงหาทาง ชื่อว่าหลงเหมือนกัน ต่างคนต่างหลง

ภูมิปัญญาไทยหลายอย่างมาจากนิทานชาดก ราม ลักษณะณ์ สีดา ภารต ในทศรถชาดก (๔๖๑) นักคัมภีร์มองว่าเป็นที่มาของรามายณะ (รามเกียรติ์) เช่นในเวสสันดรชาดก (๕๔๓) “ข้าพเจ้าเป็นภรรยาของราชบุตรผู้ไม่มีความผิด ผู้มีสิริ ไม่ละเมิดราชบุตร เหมือนสีดาไม่ละเมิดราม”

ชาดก (นิทานชาดก) นี้ “เป็นเรื่องดี ๆ ทั้งนั้น มันเหมือนกับว่าในชาดกนี้มีเพชรอยู่ในนี้ แต่ว่าคนไปมองแต่ผิวก็เลยนึกว่า ต้นไม้ไม่มีแต่เปลือก ความจริงไม่ใช่มีแต่เปลือก แก่นมีอยู่ข้างใน แต่ว่าไปเห็นกระพี้ก็เลยนึกว่าต้นไม้ไม่มีแต่กระพี้”^{๑๔}

สรุป

ประวัติศาสตร์ในรูปนิทานเป็นเอกลักษณ์ของอินเดีย แม้อ่านหนังสือไม่ออกแต่จำนิทานได้ ก็ยังช่วยให้จำประวัติศาสตร์ นิทานชาดกบันทึกเล่าประวัติศาสตร์อินเดียเหนือ เชื่อมอดีตก่อนพุทธกาลเข้ากับปัจจุบันสมัยพุทธกาล มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และทางศาสนา เล่าชีวิตพระโพธิสัตว์ก่อนเกิดหลังตาย ในรูปแบบการบำเพ็ญบารมี ความลึกลับข้ามภพข้ามชาติ ซึ่งในชีวิตจริง ยากที่จะกำหนดขอบเขตได้เหมือนอย่างนิทาน นิทานชาดกเหมาะกับผู้อ่านเห็นโทษพิษภัยในโลก และเป็นสิ่งชี้บอกถึงความอันตรายอันแห่งพระสัทธรรม

^{๑๑} นิทานชาดก เน้น ภายคตาสติยา โยโค กรรมโย.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๓.

^{๑๓} อุททาลกบุดรของเสตเถตฺต สอนพระเวทที่คาบูล สมัยพระเจ้าวิเทหะ เมืองมิถิลา.

^{๑๔} พระภิกษุญาณ (จ่านง ชุตินธโร ป.ธ. ๙), คำบรรยาย พรหมชาลสูตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๖๘.

ความเป็นมาของประเทศหนึ่ง เป็นหน้าที่ที่คนในประเทศนั้น จะพึงรู้ตระหนัก เทวสุรสงคราม ซึ่งควรจะเป็นบันทึกซึ่งน่าจะได้รับความน่าเชื่อถือมากที่สุด แต่กลับไม่มีอะไรน่าสนใจ ชาวอินเดียรู้จัก เทวสุรสงครามตามตำนานของฝ่ายชนะ เทวสุรสงครามมีอิทธิพลในคัมภีร์บาลี กลุ่มประเทศที่รับ วัฒนธรรมอินเดีย เทพ เทวดา อสูร ยักษ์ มาร อินทร์ พรหม นาค ชื่อที่ปลูกฝังไว้กับแดนไสยศาสตร์ สังคมซึมซับค่านิยมขึ้นชื่อนั้น ๆ ว่าอมนุษย์ (=ไม่ใช่มนุษย์) ไม่มีเหตุให้ชวนนึกไปที่ชาติพันธุ์ นิทานชาดก ให้ความสำคัญชนเผ่า นาค ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา หัวหน้าชนเผ่า นาคส่งขาละบำเพ็ญครบสิบबारมี จาริตของผู้บวชที่ต้องอยู่วัด ทั้งให้เรียกผู้บวชว่า นาค คำถามในภุริทัตตชาดก “มนุสโสสิ” ถามย้ำผู้บวช ตำนานห่อหุ้มประวัติศาสตร์จนทุกวันนี้

กรรม นามธรรมที่เข้าใจยาก นิทานชาดกสอนเรื่องกรรมด้วยนิทาน ทศนะที่ว่าเที่ยง เป็นสัสสตวิธ มีโทษน้อย แต่คลายช้า ทศนะที่ว่า ขาดศูนย์ เป็นอุจเจตวิธ มีโทษมาก แต่คลายเร็ว พระพุทธศาสนาปฏิเสธ ทั้งสองทศนะ สอนว่า ทุกสิ่งอาศัยกันเกิด-ดับ เป็นอิทัปปัจจยตา ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นได้ลอย ๆ (การเกิด มีทั้ง เกิดทางรูปธรรม และเกิดทางนามธรรม)

การสร้างบารมีเหมาะกับผู้มีอุปนิสัย คนคิดเป็น รับคติธรรมได้ไม่ยาก เพราะมีพื้นฐานที่ดี ถึงอุปนิสัย น้อยก็ยังได้ประโยชน์เมื่อเลือกนำไปประยุกต์ ชีวิตของพระโพธิสัตว์มีฉากในโลกมนุษย์ สอนบทเรียนชีวิต ในกรอบเวลาจำกัด ชีวิตอดีตสัมพันธ์กับชีวิตปัจจุบัน ธรรมมีก่อนอธรรม สรรพสิ่งในโลกมีทั้งให้คุณ ให้โทษ สถานการณ์แบบนิทานชาดกหลายกรณีเกิดซ้ำ เปลี่ยนรูปแบบตามยุคสมัย กำลังกาย กำลังปัญญา ความรู้ที่เล่าเรียนและถ้อยคำสุภาพดี เป็นสิ่งที่ต้องนำมาประเมินตรวจสอบตนเอง วิชิตคิด สุภาสิตและ ทุภาสิต ช่วยการคาดคะเน ช่วยให้รู้วิธีดีทั้งทาง โอวาทคำเตือนของบัณฑิต เป็นประสบการณ์ที่ล้ำค่า คำพูดที่หากไม่เหมาะให้คนพูด นิทานชาดกยกให้สัตว์พูดแทน แต่คำสอนท่านสอนคนไม่ได้สอนสัตว์ คนโบราณเรียนรู้ธรรมชาติ ชอบพูดปริศนา ได้ข้อคิดยามเมื่อเห็นหิมะตก ใบไม้แก่หลุดร่วง น้ำค้าง ปลายยอดหญ้า สัตว์แย่งอาหาร เสี่ยงกำเริบกระทบ ชีวิตมนุษย์อยู่กับความไม่แน่นอน (อนิจจา มนุเชสุ ธมมา) นิทานชาดกเหมือนเป็นต้นทุนในการรับรู้เมื่อนำสิ่งใหม่มาเปรียบกับคตินิทาน ความไม่มีโรค ความประพฤติที่ดี การคล้อยตามผู้ชาญฉลาด การสดับตรับฟัง การประพฤติสมควรแก่ธรรม จิตที่ไม่ห่อหุ้ม เหล่านี้เป็นช่องทางชีวิตที่เอื้อประโยชน์

นิทานชาดกจึงเหมาะแก่ทุกคนที่มีภูมิหลังต่างกัน คำสอนหลัก ที่ไม่ว่าไปตามกระแส การที่จะทำ คำสอนและตำนานของพระพุทธเจ้าให้สืบทอดตลอดจิรัฏฐิติกาล (อิจจนเตน จิรัฏฐิติ) จะต้องสอนให้ สอดคล้องกระแส เวทมนตร์ของพราหมณ์ถูกโยงกับพุทธพจน์ ใช้วิธีพราหมณ์ห่มห่อรองรับพุทธพจน์ นิทาน ชาดกใช้ภาษาประชาชนและภาษาปฏิจจสมุปบาท ศึกษาด้วยดีแล้วไม่เพียงเถรวาทหรือมหายาน ขยายถึง เหล่าผู้ตระหนักชีวิตหลังตาย ทำให้ทราบถึงสิ่งที่ชาวพุทธเชื่อถือ แต่ไม่ใช่คำสอนพระพุทธศาสนา ความเชื่อ

ชาวพุทธแต่ไม่ใช่พระพุทธศาสนา อ่านมาก อ่านบ่อย สู้อ่านน้อยแต่อ่านเป็นไม่ได้ นิทานชาดก ๕๔๗ เรื่อง จำนวน ๔๑๖ เรื่อง เกิดที่เมืองสาวัตถี นักคัมภีร์มองว่า นิทานชาดก เป็นชาดกนิยาย ที่ฆณาณกาจารย์ รวมไว้ในพระอภิธรรมปิฎก ก่อนแยกไว้ในพระสุตตันตปิฎก

การจะเข้าใจพระพุทธศาสนาให้รอบด้าน จึงไม่ใช่เพียงเรียนรู้หลักคำสอนเท่านั้น ต้องรู้เหตุการณ์ หรือ วัฏจักรทางสังคมด้วย นิทานชาดกถือว่าเป็นตัวอย่างของการสอนพระพุทธศาสนาด้วยใช้รูปแบบ ลัทธิพราหมณ์

บรรณานุกรม

- กรุณา กุศลาสัย. **อินเดีย ชมพุทธวิปโยคที่น่าทึ่ง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ม. ป. ป.
- กวีวงศ์ บรรณานิการ. **พุทธทาสภิกขุ. สรรนิพนธ์พุทธทาสภิกขุ ว่าด้วย ศาสนา ดนตรี กวี ศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๗.
- คณาจารย์ ภาคสังคม-มานุษยวิทยา. **สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๗
- เขมานันทะ. **ธรรมวิทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ๒๕๔๑.
- ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. **พระพุทธศาสนาในศรีลังกา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: หจก. เซน ปรีณัตติ, ๒๕๕๑.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. **ธรรมแห่งอริยะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๘.
- พลตรีเดช ตูลวรรธนะ. **เรียนพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๒, เล่ม ๗**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๒๕, บริษัท ไทย. โอ. อี., ๒๕๓๐
- พลตรีเดช ตูลวรรธนะ. **เรียนพุทธศาสนาอย่างปัญญาชน เล่ม ๖**. กรุงเทพมหานคร: อักษรสมัย, ๒๕๔๐.
- พระกวีวรรณ (จาง ชุนโร ป.ธ. ๙). **คำบรรยาย พรหมชาลสูตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๖.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). **คนไทยใช้คบเฒ่า**. ม.ม.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.
- พุทธทาสภิกขุ. **มหาวิทยาลัยต่อทางสุนัช**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบูชา, ๒๕๒๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

- _____. **อรรถกถา ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒-๒๕๓๕.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙-๒๕๕๙.
- ระวี ภาวิไล. **ศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กะรัต, ๒๕๓๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖.
- สมิทธิพล เนตรนิมิตร. “พระพุทธรูปปางนาคปรก : ข้อมูลและหลักฐานทางประวัติศาสตร์”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตร์มหาจุฬา ประจำปี ๒๕๕๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **ตามพระใหม่ไปเรียนธรรม ภาค ๑-๒**. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์พลิขัมม์, ๒๕๖๐.
- Bhattacharj, S. **Buddhist Hybrid Sanskrit Literature**. Calcutta : The Asiatic Society, 1992.
- Chatterji, S.K. ed. **The Cultural Heritage of India Vol.I 5th**. Calcutta: The Ramakrishna Mission Institute of Culture, 1982.
- Dayal, Har. **The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature 4th**. Delhi: Motilal Banarasidass, 1931.
- Ghurye, G.S. **Caste and Race in India**. Bombay: Popular Prakashan, 1969.
- Halder, J.R. **Early Buddhist Mythology**. New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1977.
- Jain, K. C. **Lord Mahavira and His time**. Varanasi: Motilal Banarasidass, 1974.
- Jha, D. N. **Ancient India an Introductory Outline 7th**. New Delhi: People’s Publishing house, 1993.
- Kosambi, D.D. **An Introduction to study of Indian History 8th**. Bombay: Popular Prakashan, 1994.
- Law, Bimala Churn. **Geography of Early Buddhism 2nd**. New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1979.
- Malalasekera, G. P. **Pali Literature in Ceylon**. Colombo: M D Gunaseua & Co. Ltd. 1958.
- Mehta, R. N. **Pre-Buddhistic India 2nd**. Delhi: Anmol Publication, 1985.
- Rahul, B.T. **A Critical Study of The Mahavastu**. Varanasi: Motilal Banarsidass, 1978.

Rhys Davids T. W. **Buddhist India** 8th. Varanasi: Motilal Banarasidass, 1987.

Sarkar, S. C. **Studies in the Common Jataka and Avadana Tales**. Calcutta: Sanskrit College, 1990.

Thapa, Romila. **Ancient Indian Social History** 5th. New Delhi: Orient Longman 1996.

Wilkins, W.J. **Hindu Mythology Vedic & Puranic** 2nd. New Delhi: Heritage Publishers, 1991.

การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑
Academic Administration Affecting Learner Quality in Small Schools
Under the Royal Patronage Ratchaburi Primary
Educational Service Area Office 1

ผุสดี คำเพระ*

Pussadee Kumprow

ธีระวัฒน์ มอนไธสง**

Teerawat Montaisong

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย

PhranakhonSi Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

E-mail: Popom2509@gmail.com, Teerawat_1974@hotmail.com

Received: September 25, 2023

Revised: August 13, 2024

Accepted: August 15, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ (๒) ศึกษาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ และ (๓) ศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายงานวิชาการ จำนวน ๘๘ คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า (๑) การบริหารวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๒) คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม

* นางสาวผุสดี คำเพระ Ms. Pussadee Kumprow นักศึกษาปริญญาโท (สาขาบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Student of Master (Educational Administration) PhranakhonSi Ayutthaya Rajabhat University

** ผศ. ดร.ธีระวัฒน์ มอนไธสง Asst.Prof. Dr Teerawat Montaisong ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor.

ศึกษาราชบุรี เขต ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (๓) การบริหารงานวิชาการส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ พบว่า การบริหารงานวิชาการ ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร ในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก และผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติของการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ แสดงให้เห็นว่าคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก มีความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาโดยรวม ได้ร้อยละ ๖๐.๖๖ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ; โรงเรียนขนาดเล็ก; คุณภาพผู้เรียน

Abstract

This research article aims to (1) study academic administration in small schools. Under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1 (2) studied the quality of education of learners in small schools. under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1 and (3) studied academic administration that affects the quality of learners in small schools. Under the Office of Ratchaburi Primary Education Service Area 1 This research is a quantitative research. The population used was the director of the school. Head of Academic Department, 98 teachers. Collected data by using a questionnaire. Data were analyzed by mean, percentage, frequency distribution. standard deviation and the Pearson correlation coefficient

The results of the research revealed that (1) academic administration in small schools. Under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1, the overall level was at a high level. in terms of development and use of educational technology media had the highest average (2) the quality of the students of small schools Under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1 in the overall picture was at a high level. in which the learners have virtues Ethics and desirable values had the highest averages (3) academic administration contributed to the quality of learners. small school under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1 found that academic administration in terms of curriculum development in educational institutions development of the learning process development and promotion of learning resources education supervision Affecting the quality of students in small

schools and the results of the normal multiple regression analysis of academic administration affecting the quality of learners in small schools. Under the Office of Ratchaburi Primary Educational Service Area 1, the test results showed that Quality of learners in small schools describe the variance of The overall subject administration was 60.66 percent with a statistical significance level of .05.

Keywords: Academic Administration; Small School; Quality of Learners

บทนำ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญของสถานศึกษา โดยอาศัย แรงศรัทธาเชื่อมั่นจากผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกส่วน ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่ คอยเกื้อหนุนทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาโดยรวมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้อง กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่ แก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๔ (๖) ว่าการจัดการศึกษาให้มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกัน พัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ^๑ การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้คนมีความรู้และสมบัติต่าง ๆ ที่ช่วยให้ คนนั้นอยู่รอดในโลกได้ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ดังนั้น คุณภาพการศึกษาจึง สะท้อนถึงคุณภาพของคน ที่เป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ปัจจุบัน สถานศึกษาส่วนใหญ่ยังมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างกัน ทั้งในด้านงบประมาณ คุณภาพ บุคลากร หรือแม้ ปัจจุบันคือผู้เรียนรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษา อีกทั้งปัจจุบัน สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการด้วยตนเอง มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเอง คุณภาพผู้เรียน และคุณภาพการ บริหารจัดการจึงมีความแตกต่างกันของแนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา^๒ การบริหารงานวิชาการให้ประสบผล สำเร็จได้นั้น ผู้บริหารและครูภายในโรงเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานวิชาการ ทราบขอบข่าย และปฏิบัติการกิจกรรมการบริหารงานวิชาการ กระจายอำนาจในการบริหารงานอย่างชัดเจน^๓ การบริหารงาน

^๑ กำไลทิพย์ นิลบรรหาร, “ปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน อนุบาลเทศบาลเมือง หนองปรือ จังหวัดชลบุรี, งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๐.

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, “คู่มือการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๖๐), หน้า ๓๙.

^๓ สาร ทรัพย์รวงทอง, “แนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๘๘.

วิชาการจึงเป็นตัวกำหนดในการจัดการของโรงเรียนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใดก็ตาม มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กนั้นเป็นการบริหารที่มีความแตกต่างจากโรงเรียน ขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ จากการวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาพบจุดอ่อนด้านการบริหารการศึกษาซึ่งพบว่ามี ความแตกต่างระหว่าง^๕ โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่โดยที่โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากยังขาดศักยภาพทั้งด้านครู วัสดุครุภัณฑ์วิชาการ รวมทั้งมีความแตกต่างกันทั้งในคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งเกิดจากโรงเรียนขนาดเล็กบางโรงเรียนไม่สามารถนำนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปฏิบัติได้ทั้งหมด พบว่าโรงเรียนขนาดเล็กขาดแคลนวัสดุและอุปกรณ์การสอน สื่อที่มีอยู่ไม่มีความหลากหลายและทันสมัย^๕

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามที่ต้องการ สถานศึกษาเป็นหน่วยงานหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้เป็นไปตามแนวทางมาตรฐานการศึกษา ระดับขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ประกอบไปด้วยปัจจัยด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูผู้สอนโดยเฉพาะการบริหารจัดการในงานวิชาการซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษาประเภทใด สาเหตุของปัญหาคุณภาพการศึกษาที่มีผู้ได้กล่าวถึงไว้มากมาย เช่น ระบบประกันคุณภาพกลับเพิ่มภาระงานให้ครู ทำให้ครูมีเวลาเตรียมการเรียนการสอนน้อยลง ซึ่งอาจทำให้การศึกษามีคุณภาพแย่ลง ผู้เรียนขาดทักษะในการวิเคราะห์ สังเคราะห์และการแก้ไขปัญหา จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ส่งผลไปถึงการสร้างคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศชาติ และผลการเรียนของนักเรียนสามารถเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาที่สำคัญกลับตกต่ำลง สวนทางกับทรัพยากรการศึกษาของประเทศ^๖

^๕ สุรรัตน์ โชติวิชาศิริกุล, “แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๔๗.

^๖ อภิชา พุ่มพวง, “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐๔.

^๖ อภิเชษฐ์ บุญพะยอม, “แนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐), หน้า ๑๑๐.

จากความสำเร็จที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ ต้องการแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน เพื่อที่จะได้กำหนดเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้เสียโดยตรง (Stakeholders) กับการบริหารจัดการและรับบริการการศึกษาจาก โรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบในการบริหารจัดการโรงเรียน ขนาดเล็กที่เหมาะสมตามบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน ในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กทั้ง ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาสามารถนำแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๑ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑
๒. เพื่อศึกษาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑
๓. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ขั้นตอนการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายงานวิชาการ ในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ จำนวน ๙๙ โรงเรียน ได้โดยวิธีการเลือกตัวอย่าง การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๙๘ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ จำนวน ๑ ฉบับ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ประสบการณ์ในการทำงาน มีลักษณะเป็นตัวเลือกที่กำหนดคำตอบไว้ให้แล้ว (Force Choice)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๑ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ แยกออกเป็น ๗ ด้าน คือ (๑) การพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา (๒) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (๓) การวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน (๔) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา (๕) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ (๖) การนิเทศการศึกษา (๗) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับ คุณภาพผู้เรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๑ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ แยกออกเป็น ๖ ด้าน คือ (๑) ผู้เรียนมีความสุขที่ดีและมีสุนทรียภาพ (๒) ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ (๓) ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (๔) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้อย่างมีสติสมเหตุผล (๕) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร (๖) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

๒. คุณภาพเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

๒.๑ ศึกษา เอกสาร หลักฐาน แนวคิดและทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการและคุณภาพผู้เรียน จากเอกสารและตำรา และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการบริหารวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๑

๒.๒ สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๑ ซึ่งได้ข้อคำถามทั้งฉบับ ซึ่งแบ่งออกเป็น

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน

๒.๓ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และนำมาปรับปรุงแก้ไข

๒.๔ นำเครื่องมือไปขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความชัดเจนของภาษา ความครอบคลุมของโครงสร้างและความสอดคล้องตรงตามจุดมุ่งหมายจำนวน ๕ ท่าน ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษาหรือสาขาที่เกี่ยวข้อง และมีประสบการณ์ด้านการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า ๕ ปี เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา คัดเฉพาะข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้อง (IOC : Index of item objective congruence) ของข้อคำถามความสอดคล้อง .๕๐ ขึ้นไปและนำมาปรับปรุงข้อคำถามตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ) ซึ่งค่าความสอดคล้องของแบบสอบถามฉบับนี้มีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๐๘-๑.๐๐

๒.๕ นำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาราชบุรี เขต ๑ (กลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง) จำนวน ๓๐ ชุด วันที่ ๑ พฤษภาคม - ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖ ทำการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาคของแบบสอบถาม โดยแยกเป็น ตอนที่ ๒ การบริหารวิชาการทั้ง ๗ ด้าน ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๘ และตอนที่ ๓ คุณภาพผู้เรียน ทั้ง ๖ ด้าน ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๙ และภาพรวมทั้งฉบับ ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๙

๒.๖ ปรับปรุงแก้ไขและจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาราชบุรี เขต ๑” ผู้วิจัยได้ทราบผลของการวิจัยดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์การบริหารวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาราชบุรี ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๒. ผลการวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาราชบุรี ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๓. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษาราชบุรี เขต ๑ พบว่า การบริหารงานวิชาการ ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก

๔. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Enter Multiple Regression Analysis) ของการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยผลทดสอบแสดงให้เห็นว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ การบริหารงานวิชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ราชบุรี เขต ๑ โดยรวม ได้ร้อยละ ๖๐.๖๖ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ ผลการวิจัยที่ได้พบประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์การบริหารวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมักจะมีนักเรียนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ อาจารย์มีโอกา สที่จะให้ความสนใจและดูแลนักเรียนแต่ละคนได้มากขึ้น ทำให้สามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สำหรับการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาได้ดีกว่า นอกจากนี้ อาจารย์ยังสามารถทำงาน ร่วมกันและใช้เทคนิคการสอนที่แตกต่างกันในกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน ทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นที่ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมในการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยี ทางการศึกษามากขึ้น มีการนำเทคโนโลยีทางการศึกษามาเป็นเครื่องมือในกระบวนการสอนและการ เรียนรู้ โดยการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนและเพิ่มโอกาสในการ เรียนรู้สำหรับนักเรียน ซึ่งทำให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถเป็นที่เรียนรู้และพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับ เทคโนโลยีให้กับนักเรียนได้อย่างเต็มตัวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ^๗ พิชัย จุลวรรณโณ ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ โดยวัตถุประสงค์ ของการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพของครู วิชาการ ที่ปฏิบัติงานสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เพื่อศึกษา ระดับการปฏิบัติงานวิชาการของครูวิชาการ ในสถานศึกษา ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เพื่อเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานวิชาการ ของครูวิชาการ ที่จำแนกตาม สถานภาพ ในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศรีสะเกษ และเพื่อศึกษา ปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อการปฏิบัติงานวิชาการของครูวิชาการ ในสถาน ศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติงาน

^๗ พิชัย จุลวรรณโณ, “การบริหารวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๔.

วิชาการของครูโดยภาพ รวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงาน วิจัยเรื่องพฤติกรรมการบริหารงานวิชาการ ของ ผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต ๒^๙ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรม การบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จันทบุรี เขต ๒ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าผู้อำนวยการโรงเรียน มีพฤติกรรม การบริหารงานวิชาการมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัย เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหาร กับ การ บริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๒^{๑๐} ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๒ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

จากการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยในด้านคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ๑ ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด เนื่องจาก มีปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กมักมีจำนวนนักเรียนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งทำให้อาจารย์ สามารถให้ความสนใจและดูแลนักเรียนแต่ละคนได้มากขึ้น นักเรียนจะมีโอกาสได้รับการสอนและการ แนะนำเป็นบุคคลอย่างใกล้ชิด ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีสภาพจิตใจที่ดีและมีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีระบบการบริหารที่ดี ทำให้มีการจัดทำแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสม และการใช้วิธีการสอนที่เชิงสร้างสรรค์และเปิดกว้าง นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กสามารถจัดกิจกรรม และโครงการเสริมสร้างสรรคที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมได้มากขึ้นคุณภาพผู้เรียนใน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ๑ มีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ที่เหมาะสม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน และการส่งเสริม ความเป็นองค์กรเพื่อการเรียนรู้ในระดับสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการที่ส่งผล ต่อคุณภาพผู้เรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒^{๑๐} ผลการ

^๙ มงคล ศรีมหาพรหม, “พฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาจันทบุรี เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๖), หน้า ๙๒๔.

^{๑๐} ปัญญา แจ่มกังวาน, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๒, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธนครินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๑.

^{๑๑} กุณทรี พิภุณ, “การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต ๒”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๔.

วิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของแมคเกอร์เรย์^{๑๑} ได้ศึกษาผู้นำในบทบาทหน้าที่ผู้บริหาร การเรียนการสอน การทดสอบประสิทธิภาพการใช้โปรแกรมภาษาเป็น การศึกษา การปฏิบัติในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งถือว่าการ นิเทศอย่างหนึ่ง ดังนั้นหากผู้บริหารเข้าไปร่วมการวิจัยปฏิบัติการจะทำให้ตัวผู้บริหารเอง ได้ความรู้และ ยังเป็นการนิเทศไปด้วยและส่งผลต่อการควบคุมคุณภาพผู้เรียนและปฏิบัติงานของครูผู้สอน

๓. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Enter Multiple Regression Analysis) ของ การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยผลทดสอบแสดงให้เห็นว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ร่วมกัน อธิบายความแปรปรวนของ การบริหารงานวิชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยรวม ได้ร้อยละ ๖๐.๖๖ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ทั้งนี้การบริหารงานวิชาการ มีผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก และยังแสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในการบริหารงาน วิชาการสามารถส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนได้ในทางที่เชื่อถือได้ สอดคล้องกับงานวิจัยการหาความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการ บริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาชลบุรี เขต ๒^{๑๒} ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยภาวะผู้นำของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาชลบุรี เขต ๒ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๒ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และปัจจัยการบริหารกับ การบริหารงาน วิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๒ มีความ สัมพันธ์ ทางบวก และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๐^{๑๓} ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาทางการ บริหารงาน วิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๐ โดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอันดับสูงสุด ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และอันดับต่ำสุด ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบการเรียนรูู้

^{๑๑} Mcgorra, M., *Recognition manatement of early ppsychosis*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2015). p. 28.

^{๑๒} ปัญญา แจ่มกังวาน, “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการบริหารงานวิชาการของ ผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๓, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วิชาการบริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๖.

^{๑๓} ณัฐวุฒิ ชัยนอก, “แนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๔๐, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๕.

บทสรุป

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑” นั้น สามารถสรุปผลวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์และผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ๑ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๒. ผลการวิเคราะห์คุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี ๑ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งด้านผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

๓. ผลการวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ พบว่า การบริหารงานวิชาการ ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรในสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก

๔. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบปกติ (Enter Multiple Regression Analysis) ของการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยผลทดสอบแสดงให้เห็นว่า คุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ การบริหารงานวิชา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๑ โดยรวม ได้ร้อยละ ๖๐.๖๖ อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก การสำรวจความคิดเห็นของครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน เช่น ผ่านการสอบถามแบบสำรวจหรือการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้มีการจัดทำแผนการวิจัยที่เหมาะสมและเป้าหมายตรงกับความต้องการของโรงเรียน

๑.๒ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก

๑.๓ ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอื่น ๆ เพิ่มเติม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๖๐.
- กำไลทิพย์ นิลบรรหาร. “ปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน อนุบาลเทศบาลเมืองหนองปรือ จังหวัดชลบุรี”. **งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.
- กุลทรี พิกุลแก้ว. “การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต ๒. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.
- ณัฐวุฒิ ชัยนอก. “แนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔๐”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๗.
- ปัญญา แจ่มกังวาน. “ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๖.
- พิชัย จุลวรรณโณ. “การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๐.
- มงคล ศรีมหาพรหม. “พฤติกรรมการบริหารงานวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙.
- สาธิต ทรัพย์รวงทอง. “แนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐.
- สุรรัตน์ โชติวิชาศิริกุล. “แนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๓”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐.

อภิชา พุ่มพวง. “ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

อภิเชษฐ์ บุญพะยอม. “แนวทางการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒.” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๖๐.

Mcgorra, M. **Recognition manatement of early ppsychosis**. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

วจนกรรณการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทย

Speech Acts for Breaking Up a Romantic Relationship in Thai

กุนทิกา ชาพิมล*

Kuntika Chapimon

สาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Teaching Thai department, Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand

Email: Kuntika.Chapimon@gmail.com, Kuntika.c@ku.th

Received: July 24, 2024

Revised: August 15, 2024

Accepted: August 17, 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ (๑) เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักของผู้พูดภาษาไทย และ (๒) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับปัจจัยความแตกต่างด้านเพศของผู้พูด โดยใช้แบบสอบถามประเภท Discourse Completion Test (DCT) จากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยจำนวน ๔๐ คน แบ่งเป็นผู้พูดเพศชาย ๒๐ คน และผู้พูดเพศหญิง ๒๐ คน เก็บข้อมูลด้วยการเขียนตอบและการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า วจนกรรณการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักจะปรากฏในสถานการณ์ ๓ สถานการณ์ ได้แก่ (๑) สถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด (๒) สถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าตนเป็นผู้กระทำ และ (๓) สถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าทั้งผู้พูดและผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด ผู้พูดเพศชายจะใช้วจนกรรณการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๓ มากที่สุด ส่วนผู้พูดเพศหญิงจะใช้วจนกรรณการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๑ มากที่สุด ส่วนถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์มี ๒ รูปแบบ แต่ละรูปแบบประกอบด้วยกลวิธี คือ (๑) รูปแบบการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏคำว่า “เลิก” มีกลวิธีทางภาษาจำนวน ๙ กลวิธี ได้แก่ การบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจน การกล่าวขอโทษ การกล่าวโทษตัวเอง และการกล่าวโทษผู้อื่น เป็นต้น และ (๒) รูปแบบการบอกเลิกสัมพันธ์ที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” มีกลวิธีทางภาษาจำนวน ๘ กลวิธี ได้แก่ การกล่าวอวยพร การกล่าวขอโทษ และการกล่าวโทษตัวเอง เป็นต้น

คำสำคัญ: วจนกรรณ; การบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรัก; ภาษาไทย

* ดร.กุนทิกา ชาพิมล Miss Kuntika Chapimon, อาจารย์ประจำสาขาวิชาการสอนภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, Lecturer in the Teaching Thai department Faculty of Education Kasetsart University.

Abstract

This research has two objectives: (1) to study language strategies to break up a romantic relationship of Thai native speakers and (2) to analyze factors affecting their use of the language strategies concerning gender differences. The Discourse Completion Test (DCT) was applied and distributed to 40 Thai native speakers: 20 male and 20 female. The data were collected through written responses and interviews.

The research results found that the speech act for breaking up the romantic relationship would be found in three situations that were (1) the situation in which the speaker believed that the listener was the offender; (2) the situation in which the speaker admitted that he or she was the wrongdoer; and (3) the situation in which the speaker thought that both the speaker and the listener were wrong. Among these three situations, male speakers were most likely to use the speech act to break up their romantic relationship in the situation 3 while the female speakers were in the situation 1. Besides, there were two patterns of speech acts the speakers applied to end their romantic relationship with another person including (1) breakup speech pattern that clearly stated the word “break up” using nine language strategies such as clearly stating an intention to break up, apologizing, self-condemnation and blaming others, and (2) breakup speech pattern that avoided mentioning the word “break up” which was based on eight language strategies that were blessings, apologizing and self-condemnation as examples.

Keywords: Speech acts; Breaking Up a Romantic Relationship; Thai Language

บทนำ

ในความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่นอกจากจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ที่เป็นการบอกรักแล้วนั้น ยังมีส่วนการยุติความสัมพันธ์ หรือเรียกว่าการบอกเลิกความสัมพันธ์เป็นวัจนกรรมที่ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งวัจนกรรมนี้เป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดเป็นผู้กระทำ เพื่อแสดงความรู้สึกและเจตนาของตนเองให้ผู้ฟังได้รับรู้ และต้องการให้ผู้ฟังกระทำตามที่ต้องการ

คำว่า “เลิก” หมายถึง เพิกถอนสิ่งที่เคยปฏิบัติมา เช่น เลิกทาส เลิกประเพณีมอบคลาน เลิกกินหมาก เลิกสัมปทานป่าไม้ ผัวเมียเลิกกัน^๑

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับออนไลน์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

คำว่า “เลิกร้าง” หมายถึง ทั้งกัน, ไม่อยู่ด้วยกัน, (ใช้แก่ผัวเมีย)^๒

การบอกเลิกความสัมพันธ์ มีความหมายในทำนองเดียวกับคำว่า “เลิก” และ “เลิกร้าง” เป็นการบอกตัดความสัมพันธ์ที่มีมาอยู่ก่อน ใช้กับคู่รักที่ต้องการแยกทางกัน การบอกเลิกมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกของผู้พูดและผู้ฟัง เนื่องจากเป็นช่วงที่ความสัมพันธ์เปราะบาง หากผู้พูดใช้วิธีการบอกเลิกด้วยถ้อยคำที่ทำร้ายจิตใจผู้ฟังก็จะเป็นการสร้าง的伤害และทำร้ายความรู้สึกของผู้ฟัง และอาจส่งผลให้เกิดการกระทำที่รุนแรงตามมาได้ การบอกเลิกความสัมพันธ์อาจนำไปสู่ความรุนแรง ซึ่งเกี่ยวข้องกับลักษณะความสัมพันธ์ ๓ แบบ คือลักษณะความผูกพันกับผู้อื่นแบบมั่นคง แบบหลบเลี่ยง และแบบวิตกขัดแย้ง ลักษณะความผูกพันแบบใดแบบหนึ่งนั้นมีอิทธิพลต่อการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น^๓

ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสังเกตว่าการบอกเลิกความสัมพันธ์นั้นมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อจิตใจผู้ฟังเป็นอย่างมาก อาจส่งผลให้ผู้ฟังสามารถทำร้ายผู้พูด รวมถึงทำร้ายตนเองได้

ตามแนวคิดความสุขภาพในมุมมองของบราวน์และเลวินสันเกี่ยวข้องกับเรื่องหน้า ทั้งสองนิยาม “หน้า” ตามที่ทอพอแมน เสนอไว้ว่า คือ ภาพลักษณ์ (images) ที่ทุกคนในสังคมต้องการเป็น ซึ่งความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคม ทุกคนมีความต้องการพื้นฐาน ๒ ด้าน หรือมีหน้า ๒ ด้าน ได้แก่ หน้าด้านลบ (negative face) หมายถึง ความต้องการมีอิสระ ไม่ถูกคุกคามบังคับความต้องการให้การกระทำหรือความสนใจของตนไม่ถูกยับยั้งหรือปิดกั้น หน้าด้านบวก (positive face) หมายถึง ความต้องการให้ความต้องการของตนที่เป็นที่ยอมรับหรือชื่นชอบของคนอื่น ๆ ในสังคม หรือก็คือต้องการให้สังคมยอมรับตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม^๔ เมื่อพิจารณาวจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรัก ผู้วิจัยเห็นว่าวจนกรรมนี้คุกคามหน้าของผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดี ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคู่สนทนาขณะเดียวกันนั้นในบางกรณีวจนกรรมนี้ยังเป็นการคุกคามหน้าของผู้พูดด้วย เนื่องจากผู้พูดอาจจะกล่าวถ้อยคำด้วยความรู้สึกว่าตนเองผิด

ตัวอย่าง

(๑) “เราเลิกกันเถอะ”

(๒) “ขอโทษนะ เลิกกันเถอะ”

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับออนไลน์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

^๓ วัชรภรณ์ บุญญศิริวัฒน์, “เหตุผลทางจิตวิทยาที่ทำให้ความรักจบด้วยการทำลาย”, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/partner-violence-๒/> [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗].

^๔ ธีรพร พานโพธิ์ทอง, วจนปฏิบัติศาสตร์กับความสุขภาพและวัฒนธรรม: แนวคิดและแนวทางการวิจัยภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๖), หน้า ๓๓-๓๖.

จากตัวอย่างข้างต้น ตัวอย่างที่ (๑) เป็นการกล่าววาทกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่คุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่เป็นที่ยอมรับ ส่วนตัวอย่างที่ (๒) เป็นการกล่าววาทกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่คุกคามหน้าด้านบวกของผู้พูดร่วมกับการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง นอกจากนี้จากการสำรวจข้อมูลผู้วิจัยยังพบว่าถ้อยคำในการบอกเลิกความสัมพันธ์บางครั้งก็ได้ปรากฏคำว่า “เลิก” เสมอไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาถ้อยคำการบอกเลิกหรือวาทกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในวาทกรรมนี้

การบอกเลิกยังมีส่วนสัมพันธ์กับปัจจัยในเรื่องของเพศทั้งเพศชาย เพศหญิงและเพศที่สาม อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์^๕ ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทของเพศหญิงและชายจะกำหนดพฤติกรรมของหญิงและชายในสังคม รวมถึงพฤติกรรมทางภาษาด้วยเช่นกัน อีกทั้ง เลคอฟ ยังชี้ให้เห็นว่าสังคมอเมริกันถ้าเด็กผู้หญิงพูดเหมือนเด็กผู้ชาย ก็จะถูกตำหนิ หวเราะเยาะหรือไม่เป็นที่ยอมรับ ดังนั้นภาษาที่ผู้หญิงอเมริกันใช้จึงเป็นภาษาที่แสดงเอกลักษณ์ของผู้หญิง คือแสดงความไม่เอาจริงเอาจัง หยุ่มหิยม ลังเล และไม่หนักแน่น

จากแนวคิดปัจจัยเรื่องเพศในการปฏิสัมพันธ์นั้นจะเห็นได้ว่าจุดยืนหรือความคิดเรื่องหน้าของผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมในแต่ละสังคมที่หล่อหลอมความเป็นผู้ชาย และความเป็นผู้หญิง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าวาทกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทยโดยมุ่งศึกษาวิธีการบอกเลิกความสัมพันธ์ รวมถึงปัจจัยด้านเพศที่มีความสัมพันธ์กับการบอกเลิกความสัมพันธ์ โดยที่ผู้วิจัยมีคำถามวิจัยว่า คนไทยมีกลวิธีในการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักอย่างไร และการเลือกใช้กลวิธีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องเพศของผู้พูดอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษากลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักของผู้พูดภาษาไทย
๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาในการบอกเลิกความสัมพันธ์กับปัจจัยความแตกต่างด้านเพศของผู้พูด

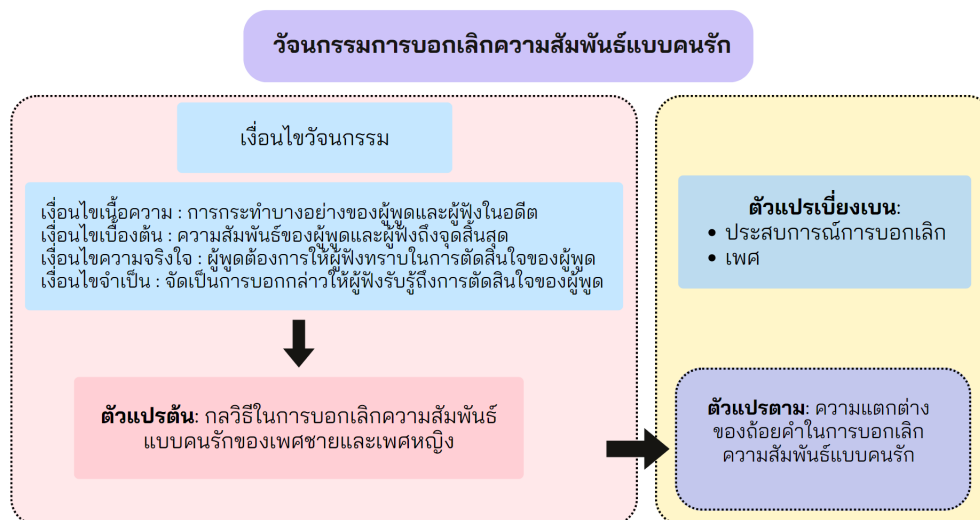
ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ศึกษาในงานวิจัยมีจำนวน ๔๐ คน แบ่งเป็น เพศชาย ๒๐ คน และเพศหญิง ๒๐ คน ตัวแปรต้น คือ กลวิธีในการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักของเพศชายและเพศหญิง ตัวแปรตาม คือ ความแตกต่างของถ้อยคำในการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักของเพศชายและเพศหญิง

ตัวแปรเบี่ยงเบน คือ ประสบการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์, เพศ

^๕ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ภาษาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นิยามการบอกเลิความสัพันธัแบบคนรัก หมายถึง การบอกกล่าวของผู้พูดถึงการตัดสินใจที่จะยุติความสัพันธัระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดเงื่อนไขวจนกรรตามแนวคิดของเซิร์ล^๖ ดังภาพแผนภูมิต่อไปนี้

การทบทวนวรรณกรร

การปฏิสัมพันธ์ของคู่สนทนาที่ใช้วจนกรรการบอกเลิความสัพันธัจัดว่าเป็นการคุกคามหน้าของคู่สนทนา รวมถึงบางกรณียังเป็นการคุกคามหน้าของผู้พูดเอง ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องหน้าของบราวน์และเลวินสัน ตามที่ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง^๗ ได้กล่าวถึง การกระทำบางอย่างที่อาจทำให้คู่สนทนาเสียหน้า เรียกว่าเป็น “การกระทำที่คุกคามหน้า” (face-threatening acts หรือ FTAs) ยิ่งการกระทำนั้นเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้ฟังมากเท่าใด ผู้พูดก็ยิ่งเลือกกลวิธีที่ช่วยลดความเสี่ยงมากขึ้นเท่านั้น บราวน์และเลวินสันได้จำแนกวจนกรรเป็น ๔ ประเภท โดยใช้เกณฑ์เรื่องหน้าด้านลบและหน้าด้านบวกว่า คุกคามหน้าผู้พูดหรือผู้ฟัง ได้แก่ วจนกรรที่คุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟัง คือ วจนกรรที่คุกคามความต้องการเป็นอิสระของผู้ฟัง วจนกรรที่คุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง คือ วจนกรรที่คุกคามความต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคมของผู้ฟัง วจนกรรที่คุกคามหน้าด้านลบของผู้พูด คือ วจนกรรที่คุกคามความต้องการเป็นอิสระของผู้พูด และวจนกรรที่คุกคามหน้าด้านบวกของผู้พูด คือ วจนกรรที่คุกคามความต้องการเป็นที่ยอมรับจากสังคมของผู้พูด ในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวจนกรรมีทั้ง

^๖ Searle, J.R., *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1969).

^๗ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง, *วจนปฏิบัติศาสตร์กับความสุภาพและวัฒนธรรม: แนวคิดและแนวทางการวิจัยภาษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๖), หน้า ๓๓-๓๖.

วจนกรรมการขอโทษ^๙ วจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ^๙ เป็นต้น ทำให้เห็นว่าวจนกรรมต่าง ๆ ในภาษาไทยสามารถสื่อสะท้อนถึงความเชื่อและวัฒนธรรมในสังคมได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในวจนกรรมยังมีผลเกี่ยวเนื่องกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร เช่น กลวิธีการอ้างถึง เป็นกลวิธีที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งสารไปยังผู้รับสารและยังเป็นกลวิธีที่ช่วยโน้มน้าวใจและจูงใจให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อหรือเห็นภาพของสารอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย^{๑๐}

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Discourse completion test หรือ DCT) ๒ ช่องทาง ได้แก่ แบบสอบถามทางออนไลน์ (Written DCT) และการสัมภาษณ์ (Oral DCT) ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะตอบแบบสอบถามเป็นบุคคลทั่วไปที่เคยมีประสบการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์จำนวน ๔๐ คน แบ่งเป็น กลุ่มที่ใช้วิธีการทำแบบสอบถามออนไลน์ เพศชาย ๑๕ คน เพศหญิง ๑๕ คน และกลุ่มที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์ เพศชาย ๕ คน เพศหญิง ๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการงานวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย การระบุเพศ สถานการณ์การบอกเลิก และถ้อยคำที่ใช้ในการบอกเลิก นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบจำนวน ๓ คน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ๑.๐๐ อยู่ในระดับใช้ได้

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาเรื่อง วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทย ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการบอกเลิกความสัมพันธ์จำนวน ๔๐ ข้อมูล โดยจำแนกเป็นผู้พูดเพศชาย ๒๐ ข้อมูล และผู้พูดเพศหญิงจำนวน ๒๐ ข้อมูล ในส่วนของผลการวิจัยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการบอกเลิกความสัมพันธ์ ผู้วิจัยสนใจศึกษาเป็นการกระทำผิดตามมุมมองของผู้พูด แบ่งได้เป็น ๓ สถานการณ์ ดังนี้

^๙ ทศนีย์ เมฆถาวรวัฒนุส, “วจนกรรมการขอโทษในภาษาไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑). หน้า ๖.

^๙ รุ่งอรุณ ใจเชื้อ, “วจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย : กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙). หน้า ๖.

^{๑๐} สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์, “การศึกษากลวิธีทางภาษาจากมุมมองวจนปฏิบัติศาสตร์: พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๓๗)”, วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก, ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐) : ๙-๓๗.

สถานการณ์ที่ ๑ เป็นสถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด เช่น ผู้ฟังนอกใจผู้พูด ผู้ฟังไม่ปรับปรุงตัวเองเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ให้ดีขึ้น พบจำนวนทั้งสิ้น ๑๖ สถานการณ์ โดยจำแนกเป็นผู้พูดเพศชายที่ประสบกับสถานการณ์ที่ผู้ฟังกระทำผิด ร้อยละ ๒๕ ของข้อมูลทั้งหมด และผู้พูดเพศหญิงที่ประสบกับสถานการณ์ที่ผู้ฟังกระทำผิด ร้อยละ ๕๕ ของข้อมูลทั้งหมด แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้พูดเพศหญิงประสบกับสถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิดมากกว่าผู้พูดเพศชาย

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายชายคิดว่าผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิดจึงบอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๑) “เราเลิกกันเถอะ”

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายหญิงคิดว่าผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิดจึงบอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๒) “อย่ามายุ่งกันอีก เลิกติดต่อกันไปเลย”

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่าเมื่อผู้พูดฝ่ายชายเห็นว่าอีกฝ่ายกระทำผิดต่อความสัมพันธ์ การใช้ถ้อยคำการบอกเลิกจะมีลักษณะตรงไปตรงมา คือ มีการปรากฏคำว่า “เลิก” ขณะที่ฝ่ายหญิงนั้นเมื่อคิดว่าอีกฝ่ายกระทำผิด การบอกเลิกความสัมพันธ์ไม่ปรากฏคำว่าเลิก อย่างไรก็ตามในกลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์นั้น ยังพบว่าบางกรณีผู้พูดฝ่ายชายก็ใช้ถ้อยคำการบอกเลิกที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ขณะที่ผู้พูดฝ่ายหญิงก็ใช้ถ้อยคำบอกเลิกที่ปรากฏคำว่า “เลิก” ด้วยเช่นกัน

สถานการณ์ที่ ๒ เป็นสถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าตนเองเป็นผู้กระทำผิดต่อความสัมพันธ์ เช่น ผู้พูดนอกใจผู้ฟัง ผู้พูดหมดรักผู้ฟัง ผู้พูดไม่สามารถมีเวลาที่จะดูแลผู้ฟังได้ พบจำนวนทั้งสิ้น ๖ สถานการณ์ โดยจำแนกเป็นผู้พูดเพศชายที่ประสบกับสถานการณ์ที่ตนเป็นผู้กระทำผิด ร้อยละ ๒๐ ของข้อมูลทั้งหมด และผู้พูดเพศหญิงที่ประสบกับสถานการณ์ที่ตนเป็นผู้กระทำผิด ร้อยละ ๑๐ ของข้อมูลทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าผู้พูดเพศชายประสบกับสถานการณ์ที่ตนเองเป็นฝ่ายกระทำผิดมากกว่าผู้พูดเพศหญิง

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายชายคิดว่าตนเป็นผู้กระทำผิดจึงบอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๓) “ผมหมดรักคุณแล้ว ผมขอโทษ”

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายหญิงคิดว่าตนเป็นผู้กระทำผิดจึงได้บอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๔) “เธอติเกินไป”

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่าเมื่อผู้พูดทั้งเพศชายและเพศหญิงคิดว่าตนเป็นฝ่ายกระทำผิด การบอกเลิกความสัมพันธ์ของตัวอย่างทั้งสองจึงไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” นอกจากนี้ในกลุ่มข้อมูลที่ผู้วิจัยนำมาศึกษายังพบว่าสถานการณ์การบอกเลิกที่ผู้พูดคิดว่าตนเป็นผู้กระทำผิดนั้น มีการปรากฏคำว่า “เลิก” ในการกล่าวถ้อยคำของผู้พูดเพศชายด้วย ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ในการกล่าวถ้อยคำ

สถานการณ์ที่ ๓ เป็นสถานการณ์ที่ผู้พูดคิดว่าทั้งตนและผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิดร่วมกัน กล่าวคือทัศนคติที่ไม่ตรงกัน ทั้งคู่รู้สึกหมกหมักต่อกัน ไม่มีเวลาให้กัน คิดว่าเป็นเพื่อนกันน่าจะดีกว่าการเป็นคนรัก การใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน พบจำนวนทั้งสิ้น ๑๘ สถานการณ์ โดยจำแนกเป็นผู้พูดเพศชายที่ประสบกับสถานการณ์ที่ทั้งผู้พูดและผู้ฟังกระทำผิด ร้อยละ ๕๕ ของข้อมูลทั้งหมด และผู้พูดเพศหญิงที่ประสบกับสถานการณ์ที่ทั้งผู้พูดและผู้ฟังกระทำผิด ร้อยละ ๓๕ ของข้อมูลทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าผู้พูดเพศชายประสบกับสถานการณ์ที่ทั้งคู่เป็นฝ่ายกระทำผิดมากกว่าผู้พูดเพศหญิง

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายชายคิดว่าทั้งผู้พูดและผู้ฟังกระทำผิด จึงบอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๕) “ขอโทษนะ เราเลิกกันเถอะ”

ตัวอย่าง สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ผู้พูดฝ่ายหญิงคิดว่าทั้งผู้พูดและผู้ฟังกระทำผิด จึงบอกเลิกความสัมพันธ์ด้วยถ้อยคำที่กล่าวว่า (๖) “นิสัยเราไปกันไม่ได้ เราควรเปิดโอกาสให้คนที่ใช่กว่าเข้ามาในชีวิต”

จากตัวอย่างข้างต้นสังเกตได้ว่าเมื่อผู้พูดฝ่ายชายเห็นว่าความสัมพันธ์ครั้งนี้ความผิดมาจากทั้งตัวผู้พูดและผู้ฟัง การบอกเลิกความสัมพันธ์มีการปรากฏคำว่า “เลิก” ขณะที่ผู้พูดฝ่ายหญิงนั้นอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกลับใช้การบอกเลิกที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” จึงเห็นได้ว่าการบอกเลิกความสัมพันธ์ของทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกัน

ประเด็นที่ ๒ ลักษณะถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการบอกเลิกความสัมพันธ์ ผู้วิจัยพบว่า ถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์นั้นมี ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบที่ปรากฏคำว่า “เลิก” และรูปแบบที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก”

รูปแบบที่ ๑ เป็นรูปแบบที่ปรากฏคำว่า “เลิก” จะเป็นลักษณะของการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาถึงเจตนาของผู้พูด ผู้วิจัยจึงจัดว่าการกล่าวในรูปแบบนี้มีเจตนาที่แสดงถึงความชัดเจนในการบอกเลิกความสัมพันธ์

ตัวอย่าง รูปแบบของถ้อยคำที่ปรากฏคำว่า “เลิก” ได้แก่ (๗) “ขอโทษนะ เราเลิกกันเถอะ” (๘) “เลิกกันนะ” และ (๙) “อยากอยู่คนเดียว เลิกกันเถอะ”

รูปแบบที่ ๒ เป็นรูปแบบที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” จะเป็นลักษณะของการกล่าวด้วยถ้อยคำอื่น ๆ ที่ผู้ฟังจะต้องตีความว่าผู้พูดกำลังบอกเลิกความสัมพันธ์กับผู้ฟัง เช่น “เธอดีเกินไป” “โชคตินะ” ผู้วิจัยจึงจัดว่าการกล่าวในรูปแบบนี้มีเจตนาที่แสดงถึงการบอกเลิกความสัมพันธ์แต่ต้องอาศัยการตีความบริบทการสนทนาร่วมกับถ้อยคำดังกล่าวด้วย

ตัวอย่าง รูปแบบของถ้อยคำที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ได้แก่ (๑๐) “เราเข้ากันไม่ได้” (๑๑) “เราไปด้วยกันไม่ได้” และ (๑๒) “เราติดกับเธอแค่เพื่อนแล้ว”

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์ทั้ง ๓ สถานการณ์ ร่วมกับรูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ โดยจำแนกกลุ่มของผู้พูดตามเพศ พบว่า ผู้พูดเพศชายจะใช้รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏคำว่า “เลิก” จำนวน ๑๒ ถ้อยคำ มากกว่าผู้พูดเพศหญิงที่ใช้รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏคำว่า “เลิก” จำนวน ๕ ถ้อยคำ ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงจะใช้รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” จำนวน ๑๕ ถ้อยคำ มากกว่าผู้พูดเพศชายที่ใช้รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” จำนวน ๘ ถ้อยคำ แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของผู้พูดเพศหญิงและเพศชายในการเลือกใช้รูปแบบของถ้อยคำที่ปรากฏและไม่ปรากฏคำว่า “เลิก”

ประเด็นที่ ๓ กลวิธีการบอกเลิกความสัมพันธ์

ผลการวิเคราะห์ในประเด็นนี้จะแบ่งเป็น ๒ ส่วนตามลักษณะของรูปแบบการบอกเลิกความสัมพันธ์

ส่วนที่ ๑ รูปแบบการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏคำว่า “เลิก” ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษากว่า ๙ กลวิธี ดังนี้

การบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจน หมายถึง ความต้องการยุติความสัมพันธ์ที่เคยมีมา และกลวิธีการบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจนจึงเป็นการแสดงเจตนาอย่างตรงไปตรงมาที่ผู้พูดตั้งใจให้ผู้ฟังรับรู้ ตัวอย่าง (๑๓) “เราเลิกกันนะครับ”

การกล่าวขอโทษ เป็นวิธีการที่ผู้พูดคิดว่าการบอกเลิกของตนนั้น อาจส่งผลต่อการทำร้ายความรู้สึกของอีกฝ่าย รวมถึงสาเหตุที่ต้องบอกเลิกนั้นมาจากความผิดของตัวเอง ตัวอย่าง (๑๔) “ขอโทษนะ เราเลิกกันเหอะ”

การกล่าวโทษตัวเอง เป็นวิธีการที่ผู้พูดสำนึกว่าผู้ที่กระทำผิดทำให้ความสัมพันธ์ครั้งนี้ต้องยุติลงคือตนเอง ผู้พูดจึงกล่าวถึงความผิดของตัวเองให้ผู้ฟังรับทราบในการบอกเลิก และคิดว่าการบอกเลิกเช่นนี้เป็นการอธิบายที่สาเหตุที่ต้องยุติความสัมพันธ์ ตัวอย่าง (๑๕) “เราขอโทษนะ เราผิดเอง เลิกกันเถอะ”

การกล่าวโทษผู้อื่น เป็นวิธีการที่ผู้พูดกล่าวโทษถึงความผิดของผู้ฟังให้ทราบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการยุติความสัมพันธ์ครั้งนี้สาเหตุมาจากความผิดของผู้ฟัง ตัวอย่าง (๑๖) “ไม่เชื่อกัน ไม่เปลี่ยนนิสัย เลิกกันดีกว่า”

การบอกความต้องการของตัวเองในประเด็นอื่นๆ เป็นวิธีการที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังรับรู้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงการยุติความสัมพันธ์ ตัวอย่าง (๑๗) “อยากอยู่คนเดียว เลิกกันเถอะ”

การสั่งให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม เป็นวิธีการที่ผู้พูดสั่ง บอกรับให้ผู้ฟังปฏิบัติตามความต้องการของผู้พูดจะปรากฏคำว่า “อย่า” เป็นการห้ามไม่ให้ผู้ฟังทำในสิ่งที่ผู้ฟังเคยทำได้ ตัวอย่าง (๑๘) “อย่ามายุ่งกันอีก เลิกติดต่อกันไปเลย เลิกกัน”

การแสดงความคิดเห็น เป็นวิธีการที่ผู้ฟังใช้ทัศนคติของตนประเมินลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ และแสดงออกด้วยถ้อยคำแสดงความคิดเห็นของตนให้ผู้ฟังได้รับรู้ ตัวอย่าง (๑๙) “เราเลิกกันเถอะ เราคงไปกันไม่ได้แล้วจริง ๆ”

การบอกความรู้สึก เป็นวิธีการที่ผู้ฟังใช้ถ้อยคำแสดงสภาวะความรู้สึกของตนที่มีต่อผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าผู้พูดรู้สึกอย่างไรในความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ ตัวอย่าง (๒๐) “เราเหนื่อย อยากเลิก”

การใช้ประโยคคำถาม เป็นวิธีที่ผู้พูดใช้รูปประโยคคำถาม ในการสื่อเจตนาการบอกเลิก ความสัมพันธ์ให้ผู้ฟังรับรู้ หรือเพื่อให้ผู้ฟังรับทราบรวมถึงอาจจะช่วยตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรกับความสัมพันธต่อไป ตัวอย่าง (๒๑) “เราเลิกกันมั้ย”

ส่วนที่ ๒ รูปแบบการบอกเลิกสัมพันธ์ที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ปรากฏการใช้กลวิธีทางภาษา จำนวน ๘ กลวิธี ดังนี้

การกล่าวอวยพร เป็นวิธีที่ผู้พูดใช้เพื่อแสดงความปรารถนาดีแก่ผู้ฟัง ให้ผู้ฟังพบเจอสิ่งดี ๆ ในชีวิตต่อไปหลังจากที่ยุติความสัมพันธ์ระหว่างกัน ตัวอย่าง (๒๒) “โชคดีนะ”

การกล่าวขอโทษ เป็นวิธีการที่ผู้พูดแสดงความรู้สึกผิด เนื่องจากคิดว่าการบอกเลิกของตนนั้น อาจจะส่งผลต่อการทำร้ายความรู้สึกของอีกฝ่าย รวมถึงสาเหตุที่ต้องบอกเลิกนั้นมาจากความผิดของตัวเอง ตัวอย่าง (๒๓) “ขอโทษนะที่ทำให้เสียใจ ขอโทษที่ทำตามสัญญาที่เคยให้ไว้ไม่ได้ สักวันแกอาจจะเจอคนที่พร้อมจะดูแลมากกว่าพี่”

การกล่าวโทษตัวเอง เป็นวิธีการที่ผู้พูดสำนึกว่าผู้ที่กระทำผิดทำให้ความสัมพันธ์ครั้งนี้ต้องยุติลงคือตนเอง ผู้พูดจึงกล่าวถึงความผิดของตัวเองให้ผู้ฟังรับทราบในการบอกเลิก ตัวอย่าง (๒๔) “ผมไม่ดีพอ”

การบอกความต้องการของตัวเองในประเด็นอื่น ๆ เป็นวิธีการที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังรับรู้ข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นตัวบ่งชี้ถึงการยุติความสัมพันธ์ ตัวอย่าง (๒๕) “เราเป็นเพื่อนกันเถอะ”

การให้ข้อเสนอ เป็นวิธีการที่ผู้พูดเสนอข้อมูลบางอย่างแก่ผู้ฟัง เป็นการเสนอทางเลือกที่ผู้พูดต้องการสื่อเจตนาในการยุติความสัมพันธ์ ตัวอย่าง (๒๖) “นิสยเราไปกันไม่ได้ เราควรเปิดโอกาสให้คนที่ใช่กว่าเข้ามาในชีวิต”

การแสดงความคิดเห็น เป็นวิธีการที่ผู้ฟังใช้ทัศนคติของตนประเมินลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอยู่ และแสดงออกด้วยถ้อยคำแสดงความคิดเห็นของตนให้ผู้ฟังได้รับรู้ ตัวอย่าง (๒๗) “เราว่าเราไม่เข้าใจกันนะ”

การบอกความรู้สึก เป็นวิธีการที่ผู้ฟังใช้ถ้อยคำแสดงสภาวะความรู้สึกของตนที่มีผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังทราบว่าผู้พูดรู้สึกอย่างไรในความสัมพันธ์ที่เป็นอยู่ ตัวอย่าง (๒๘) “ไม่ยากเจ็บอีกแล้ว”

การใช้อุปลักษณ์ เป็นวิธีการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของผู้พูดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างวงความหมาย ซึ่งผู้พูดต้องการอธิบายให้เห็นภาพความสัมพันธ์นั้นให้ชัดเจน ทั้งยังให้ความหมายที่ลึกซึ้ง ตัวอย่าง (๒๙) “*ปลายทางของเรา ที่เราเคยเห็นว่ามีเธออยู่อะ ตอนนี้เราไม่เห็นแบบนั้นอีกแล้ว*”

นอกจากนี้ผู้พูดเพศชายมักจะเลือกใช้กลวิธีการบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจน ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงมักจะเลือกใช้วิธีการบอกความต้องการของตัวเองในประเด็นอื่น ๆ ที่อยู่ในรูปแบบไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” แสดงให้เห็นว่าผู้พูดเพศชายจะเลือกใช้วิธีการบอกเลิกที่ชัดเจน ขณะที่ผู้หญิงจะเลี่ยงการบอกเลิกที่ชัดเจน แต่จะใช้วิธีการบอกความต้องการของตัวเองเพื่อเป็นการบ่งชี้ว่าต้องการที่จะยุติความสัมพันธ์ อีกทั้งยังเห็นได้ว่ากลวิธีทางภาษาบางประการก็ไม่ได้ปรากฏการใช้ในทุกกลุ่ม กล่าวคือ ในรูปแบบที่ปรากฏคำว่า “เลิก” ผู้พูดเพศชายจะไม่ใช้วิธีการสั่งให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม การบอกความต้องการของตัวเอง การแสดงความคิดเห็น และการบอกความรู้สึก ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงจะไม่ปรากฏการกล่าวขอโทษ การกล่าวโทษตัวเอง การกล่าวโทษผู้อื่น และการใช้ประโยคคำถาม ส่วนรูปแบบที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ผู้พูดเพศชายจะไม่ใช้วิธีการให้ข้อเสนอ และการใช้อุปลักษณ์ ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงจะไม่ปรากฏการกล่าวขอโทษ และการกล่าวโทษตัวเอง

อภิปรายผลการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ในภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่า วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ มักจะปรากฏในสถานการณ์การสื่อสารสถานการณ์ที่ ๓ ผู้พูดคิดว่าทั้งผู้พูดและผู้ฟังเป็นผู้กระทำผิด เมื่อพิจารณาตามแนวคิดเรื่องหน้า ของบราวน์และเลวินสัน ที่กล่าวว่าทุกคนล้วนแต่มีหน้า ๒ ด้าน คือ หน้าด้านบวก และหน้าด้านลบ ซึ่งวจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์เป็นวจนกรรมที่คุกคามหน้า ซึ่งผู้วิจัยพบว่าเป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง ที่แสดงให้เห็นว่าผู้พูดบอกยุติความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังรู้สึกไม่พึงพอใจหรือรู้สึกเสียใจ

ส่วนปัจจัยในเรื่องเพศสำหรับผู้พูดเพศชายมักจะเลือกใช้วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๓ ที่เป็นการใช้วจนกรรมคุกคามหน้าด้านบวกทั้งของผู้พูดและผู้ฟัง ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงมักจะเลือกใช้วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่ ๑ ที่เป็นการคุกคามหน้าด้านบวกของผู้ฟัง สะท้อนให้เห็นความคิดในสังคมว่า ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายที่ใช้วจนกรรมคุกคามหน้ากับผู้ชาย ก็ต่อเมื่อผู้หญิงรู้สึกว่าตนเองถูกทำร้าย ทำให้เสียความรู้สึก ขณะที่ผู้ชายจะใช้วจนกรรมคุกคามหน้ากับผู้หญิงไปพร้อม ๆ กับการคุกคามหน้าของตัวเองด้วย สื่อว่าผู้ชายมองว่าในเรื่องของความสัมพันธ์นั้นมาจากความคิดความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย ผู้ชายจึงเลือกวิธีรักษาความรู้สึกผู้หญิงโดยการคุกคามหน้าของตนเองด้วย

ในการศึกษาวัจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้จำแนกรูปแบบของถ้อยคำที่บอกเลิกความสัมพันธ์เป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ปรากฏการใช้คำว่า “เลิก” (๒) รูปแบบของถ้อยคำการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้พูดเพศชายจะใช้รูปแบบของถ้อยคำที่ปรากฏคำว่า “เลิก” มากกว่าผู้หญิง ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงจะใช้รูปแบบของถ้อยคำที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” มากกว่าเพศชาย แสดงให้เห็นว่าลักษณะการกล่าวบอกเลิกความสัมพันธ์ของผู้พูดเพศชายมุ่งเน้นความชัดเจนในการสื่อเจตนาโดยตรงไปตรงมา ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงมักจะเลือกใช้วิธีการกล่าวหลีกเลี่ยงคำว่า “เลิก” และจะเลือกใช้คำว่า “เลิก” ก็ต่อเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่ผู้ฟังเป็นฝ่ายกระทำผิดต่อตน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับกลวิธีแสดงวัจนกรรมที่คุกคามหน้าของบราวน์และเลวินสัน จะเห็นได้ว่าผู้พูดเพศชายจะเลือกใช้วิธีการกล่าวตรงไปตรงมามากกว่าผู้พูดเพศหญิงเพื่อไม่ให้เกิดความกำกวม ทำให้ผู้ฟังทราบเจตนาได้ในทันที ส่วนผู้พูดเพศหญิงจะเลือกใช้วิธีการกล่าวแบบตกแต่งถ้อยคำโดยใช้ความสุภาพด้านบวก เช่น ตัวอย่าง “เรื่องของเราว่าพอแค่นี้เถอะ เราว่าเราเข้ากันไม่ได้หรอก” จะเห็นว่านอกจากไม่มีคำว่าเลิกแล้วนั้น ผู้พูดยังใช้คำว่า “เรา” แสดงให้เห็นความใส่ใจที่ผู้พูดคำนึงถึงผู้ฟัง

ในการวิเคราะห์กลวิธีการบอกเลิกความสัมพันธ์ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) กลวิธีการบอกเลิกความสัมพันธ์ในรูปแบบการบอกเลิกที่ปรากฏคำว่า “เลิก” มีจำนวน ๙ กลวิธี และ (๒) กลวิธีการบอกเลิกความสัมพันธ์ในรูปแบบการบอกเลิกที่ไม่ปรากฏคำว่า “เลิก” มีจำนวน ๘ กลวิธี เมื่อพิจารณาความแตกต่างในการเลือกใช้กลวิธีในการบอกเลิกความสัมพันธ์ พบว่าผู้พูดเพศชายจะเลือกใช้กลวิธีการบอกความต้องการเลิกอย่างชัดเจน สอดคล้องกับการใช้กลวิธีการคุกคามหน้าโดยการกล่าวแบบตรงไปตรงมาตามแนวคิดของบราวน์และเลวินสัน ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงจะเลือกใช้กลวิธีการบอกความต้องการของตัวเองในประเด็นต่าง ๆ แทนการใช้คำว่า “เลิก” เช่น ตัวอย่าง “เราเป็นเพื่อนกันเถอะ” สอดคล้องกับกลวิธีการใช้ความสุภาพด้านบวกของบราวน์และเลวินสัน เนื่องจากผู้พูดคำนึงถึงการเป็นที่ต้องการยอมรับทางสังคมของผู้ฟัง

การวิเคราะห์ข้อมูลวัจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทย ทำให้ผู้วิจัยเห็นความแตกต่างในปัจจัยด้านเพศของผู้พูด โดยเฉพาะผู้พูดเพศชายเป็นผู้ที่สามารถพูดเจตนาการบอกเลิกความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจน ขณะที่ผู้พูดเพศหญิงมักจะเลือกใช้วิธีการหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “เลิก” ดังที่ โคทส์ ได้กล่าวถึงความแตกต่างด้านเพศที่มีผลต่อการใช้ภาษาของมนุษย์ไว้ในตำราเรื่อง Women: Men and Language A Sociolinguistic Account of Sex Differences in Language โดยศึกษาถึง ๒ มุมมองหลักที่สะท้อนสถานภาพของกลุ่มผู้หญิง ประการแรกคือการศึกษาความแตกต่างได้แก่ การเน้นความคิดที่ว่าผู้หญิงและผู้ชายต่างอยู่ภายใต้การแบ่งกลุ่มย่อยทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น ดังนั้น

ความแตกต่างทางภาษาที่ปรากฏในคำพูดของผู้หญิงและผู้ชายนั้นเป็นการอธิบายที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมย่อยนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน ประการที่ ๒ เป็นการศึกษาเรื่องอำนาจ โดยแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมักเป็นกลุ่มที่ถูกกดขี่และอธิบายว่าความแตกต่างทางภาษาที่ปรากฏในคำพูดของผู้หญิงและผู้ชายนั้นเป็นผลสะท้อนมาจากความมีอำนาจเหนือกว่าของผู้ชายและผู้หญิงต้องอยู่ภายใต้อำนาจนั้น^{๑๑} ทั้งนี้ ศิริพร ภักดีผาสุข^{๑๒} ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง “The Two Cultures Model” สรุปได้ว่า แนวคิดนี้เป็นการเสนอแบบแผนพฤติกรรมของผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันมากราวกับว่าทั้งสองกลุ่มมาจากวัฒนธรรมที่ต่างกัน ซึ่งอาจจะเนื่องด้วยในอดีตผู้หญิงนั้นเป็นฝ่ายตั้งครุฑและให้นมบุตร ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นฝ่ายดูแลครัวเรือน ส่วนอาชีพนอกบ้านเป็นหน้าที่ของผู้ชาย และด้วยวิธีนี้จึงส่งผลให้ผู้ชายจะให้ความสำคัญแก่สถานภาพและอำนาจ ในขณะที่ผู้หญิงจะให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์กลมเกลียวและการเชื่อมโยงตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ แทนแนน กล่าวถึงการอธิบายด้วยแนวคิดเรื่องหน้าและความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน ก็อาจกล่าวได้ว่าผู้ชายมักคำนึงถึงหน้าด้านลบ (negative face) กล่าวคือ ต้องการความเป็นอิสระ ไม่ถูกบังคับขัดขวาง (independence) ในขณะที่ผู้หญิงจะคำนึงถึงหน้าด้านบวก (positive face) กล่าวคือ การต้องการมีส่วนร่วมและได้รับการยอมรับ (involvement)

ผู้วิจัยเห็นว่า ผลการวิเคราะห์วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทยที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้ วจนกรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเพศของผู้พูด ที่ส่งผลต่อการสื่อเจตนาของผู้พูดที่สัมพันธ์กับกระทำของผู้ฟังต่อไป สะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมวัฒนธรรมไทย คือสังคมไทยนับได้ว่าเป็นสังคมปิตาธิปไตย ดังนั้นการให้อำนาจ การคำนึงถึงบทบาทหรือความรู้สึกจึงไม่ใช่เรื่องที่ผู้ชายต้องคำนึง การแสดงออกในรูปแบบการใช้ถ้อยคำแบบตรงไปตรงมาอาจไม่ใช่เรื่องแปลกเท่ากับผู้หญิง แต่หากผู้หญิงจะปฏิบัติในสิ่งเดียวกันกับผู้ชายจึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากในสังคมปิตาธิปไตย การใช้ความรุนแรงตามมาจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้

^{๑๑} อรวี บุนนาค, “กลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกันในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๒} ศิริพร ภักดีผาสุข, ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๕๘-๑๖๐.

ข้อเสนอแนะ

ผู้ที่ใช้ภาษาในการสื่อสารควรคำนึงถึงการเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่สร้างผลกระทบต่อผู้ฟังมากเกินไป และไม่คุกคามหน้าทั้งหน้าของผู้พูดและหน้าของผู้ฟัง เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารที่อาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ฟัง โดยเฉพาะในสถานการณ์การสื่อสารที่เปราะบางต่อความรู้สึก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.๑ เพศชายและเพศหญิงมีกลวิธีในการบอกเลิกความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่างของมุมมองการบอกเลิกความสัมพันธ์ของผู้พูดทั้งเพศชายและเพศหญิงมากขึ้น

๑.๒ ความแตกต่างของถ้อยคำที่ใช้ในการบอกเลิกความสัมพันธ์ของเพศชายและเพศหญิงแสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจที่อาจส่งผลกระทบต่อความรุนแรง ฉะนั้นผลการวิจัยนี้จะป็นข้อมูลที่ช่วยเตือนในเรื่องของการระมัดระวังการใช้คำพูดในสถานการณ์การบอกเลิกความสัมพันธ์

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรศึกษาวัฒนธรรมการบอกเลิกความสัมพันธ์แบบคนรักในภาษาไทยโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อสื่อให้เห็นความเหมือนหรือความต่างของผลการวิจัย

๒.๒ ควรศึกษาวัฒนธรรมการบอกรักในภาษาไทยเพื่อแสดงให้เห็นว่าการบอกรักมีการใช้ถ้อยคำแบบใด และมีกลวิธีทางภาษาอย่างไร

บรรณานุกรม

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. วัจนปฏิบัติศาสตร์กับความสุภาพและวัฒนธรรม: แนวคิดและแนวทางการวิจัย

ภาษาไทย. โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๖.

ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. “วัจนกรรมการขอโทษในภาษาไทย”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เพชรภรณ์ เอ็มอักษร. “กลวิธีการบอกเลิกสัญญาในภาษาไทย: กรณีศึกษาผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกัน”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

รุ่งอรุณ ใจชื่อ. “วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา”. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ศิริพร รักดีผาสุข. **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย.**

กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. “การศึกษากลวิธีทางภาษาจากมุมมองวัจนปฏิบัติศาสตร์ : พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร (พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๓๗)”. **วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวชิราวุธวิทยาลัย**. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๙-๓๗.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **ภาษาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

อรวี บุณนา. “กลวิธีการใช้ภาษาแสดงความผิดหวังต่อผู้ฟังที่มีสถานภาพต่างกันในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ ฉบับออนไลน์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.royin.go.th/dictionary/> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๗].

วัชรภรณ์ บุญญศิริวัฒน์. **เหตุผลทางจิตวิทยาที่ทำให้ความรักจบด้วยการทำลาย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/partner-violence-๒/> [๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗].

อิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง
และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา
ระดับปริญญาตรี สาขาการแสดงดนตรี ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
Influence of Personal Factors, Self-Efficacy,
and Social Support Toward Self-Determination of Undergraduate
Music Performance Students in Bangkok Metropolitan Region

ชนันันท์ การัยภูมิ*

Chanassanan Garaipoom

ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน**

Theerapat Wongkumsin

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาชุมชน ภาควิชาจิตวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Community Psychology Program, Department of Psychology,

Faculty of Social Science, Kasetsart University, Thailand

Email: chanassanan.g@ku.th, fsoctpw@ku.ac.th

Received: July 23, 2023

Revised: August 15, 2024

Accepted: August 17, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อเปรียบเทียบความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีตามปัจจัยส่วนบุคคล (๒) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถของตนเองและการสนับสนุนทางสังคม กับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี และ (๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี รูปแบบการวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการแสดงดนตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๕๖๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ผลการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

* จ่าอากาศเอก ชนันันท์ การัยภูมิ Sergeant Chanassanan Garaipoom, นิสิต Student

** รศ.ดร.ธีรพัฒน์ วงศ์คุ้มสิน Assoc.Prof.Theerapat Wongkumsin, Ed.D. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
Thesis Advisor

ผลการวิจัยพบว่า (๑) นักศึกษาที่มีอายุ ชั้นปีการศึกษา และกลุ่มเครื่องดนตรีเอกแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองแตกต่างกัน (๒) การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๓) การรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และชั้นปีการศึกษา สามารถร่วมทำนาย ความมุ่งมั่นในตนเอง ได้ร้อยละ ๖๙.๑๐

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนบุคคล; การรับรู้ความสามารถของตนเอง; การสนับสนุนทางสังคม; ความมุ่งมั่นในตนเอง; นักศึกษาระดับปริญญาตรี; การแสดงดนตรี

Abstract

These objectives of the research were (1) the differences in self-determination among undergraduate music performance students based on personal factors, such as age, academic year, and instrument type (2) the relationships between self-efficacy and social support with self-determination among undergraduate music performance students and (3) the influence of personal factors, self-efficacy, and social support on students' self-determination. The research employed a quantitative research design with a sample of 562 undergraduate music performance students from various music institutions in Bangkok Metropolitan Region. Data were collected using questionnaires, and statistical analysis included percentage, mean, standard deviation, one-way ANOVA, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The findings of the research revealed the following: (1) There were significant differences in self-determination among music students with varying ages, academic years, and instrument types. (2) Self-efficacy and social support had significant positive relationships with self-determination among music students at a statistically significant level of .01. (3) Self-efficacy, social support, and academic years collectively predicted 69.10% of the variance in students' self-determination.

Keywords: Personal Factors; Self-efficacy; Social Support; Self-Determination; Undergraduate Student; Music Performance

บทนำ

การแสดงดนตรีเป็นกิจกรรมที่มีความซับซ้อนซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทำงานที่สอดคล้องประสานระหว่างกระบวนการทางความคิด การเคลื่อนไหว จิตใจ และอารมณ์ โดยสามารถพัฒนาขึ้นได้จากการเรียนรู้และฝึกฝน^๑ อีกทั้งในการแสดงดนตรี นักดนตรีจำเป็นต้องมีทั้งทักษะทางดนตรีและสมรรถนะทางจิตวิทยา^๒ ดังนั้น เพื่อการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทางดนตรีของนักศึกษาสู่การเป็นนักดนตรีมืออาชีพ นอกจากการมุ่งพัฒนาทักษะความสามารถทางดนตรีแล้ว ปัจจัยด้านจิตวิทยายังมีความสำคัญต่อการบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ซึ่งในการศึกษาสาขาการแสดงดนตรี นักศึกษาจำเป็นต้องมีการฝึกซ้อมและการเตรียมตัวที่เพียงพอ, ทักษะคิดเชิงบวก, ตลอดจนการเผชิญกับความท้าทายในระดับสูงแต่สามารถบรรลุได้^๓ ทั้งนี้การศึกษาด้านดนตรียังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และการเติบโตส่วนบุคคลของนักศึกษาระดับปริญญาตรี^๔

ความมุ่งมั่นในตนเองเป็นการรับรู้ของบุคคลว่าสามารถตัดสินใจและเลือกกระทำอย่างอิสระด้วยตนเอง โดยใช้ความสามารถและทักษะของตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ความมุ่งมั่นในตนเองช่วยให้บุคคลรู้สึกว่าจะสามารถควบคุมและมีทางเลือกในชีวิตของตนเอง ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการกำหนดแรงจูงใจของบุคคล^๕ ในการศึกษาด้านการแสดงดนตรีนั้น นักศึกษาจำเป็นต้องมีความมุ่งมั่นทั้งในด้านการศึกษาในห้องเรียน และการฝึกซ้อมเพื่อพัฒนาทักษะทางดนตรีของตนเอง ตลอดจนการมุ่งมั่นหาความรู้และประสบการณ์นอกห้องเรียน นอกจากนี้ การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาอีกประการที่มีความสำคัญซึ่งเป็นการประเมินของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในการจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^๖ ซึ่งในการศึกษาด้านดนตรีนั้น หากนักศึกษารับรู้ว่าทักษะความสามารถทางดนตรีของตนไม่เพียงพอต่อการบรรเลงแบบฝึกหัดหรือบทเพลงที่ใช้

^๑ Altenmüller, Eckart, and Christos I. Ioannou, **Performance Psychology**, (San Diego: Academic Press, 2016). pp. 103-119.

^๒ Biasutti, Michele, "Pedagogical Applications of Cognitive Research on Musical Improvisation", **Frontiers in psychology**, vol. 6 (May 2015) : 614.

^๓ Fletcher, Phillip D, Camilla N Clark, and Jason D Warren, "Music, Reward and Frontotemporal Dementia", **Brain**, vol. 137 No. 10 (October 2014) : e300.

^๔ Rickard, Nikki S, Caroline J Bambrick, and Anneliese Gill, "Absence of Widespread Psychosocial and Cognitive Effects of School-Based Music Instruction in 10–13-Year-Old Students", **International Journal of Music Education**, vol. 30 No. 1 (February 2012) : 57-78.

^๕ Ryan, Richard M, and Edward L Deci, "Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions", **Contemporary educational psychology**, vol. 25 No. 1 (January 2000) : 54-67.

^๖ Bandura, Albert, "The Explanatory and Predictive Scope of Self-Efficacy Theory", **Journal of social and clinical psychology**, vol. 4 No. 3 (September 1986) : 359-373.

ในการเรียนหรือการทดสอบ ก็จะส่งผลให้นักศึกษาเกิดความวิตกกังวล และขาดความมั่นใจในตนเอง ทั้งนี้การพัฒนาตนเองเพื่อเป็นนักดนตรีที่ศักยภาพนั้นจำเป็นต้องใช้เวลาในการฝึกฝน และนักศึกษาที่มีความมั่นใจในทักษะความสามารถของตนเองมากเท่าไรก็จะมีแนวโน้มที่ประสบความสำเร็จมากเท่านั้น^๓ นอกจากปัจจัยภายในแล้ว ปัจจัยภายนอกอย่างการสนับสนุนทางสังคมซึ่งเป็นการรับรู้ของบุคคลถึงการสนับสนุนจากสังคมและบุคคลรอบข้างที่ช่วยให้บุคคลเกิดความมุ่งมั่นและกำลังใจในการทำกิจกรรมและฝ่าฟันปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะในการศึกษาด้านดนตรี นักศึกษาจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน และการฝึกฝนตนเองเพื่อให้เกิดความชำนาญ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความเพียรพยายาม มุ่งมั่น และอดทน การได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ^๔ ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ที่ช่วยให้นักศึกษามีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนและฝึกฝนตนเอง อีกทั้งการได้รับการสนับสนุนด้านอุปกรณ์การเรียน โดยเฉพาะเครื่องดนตรีก็มีความสำคัญเป็นอย่างมาก รวมไปถึงการสนับสนุนด้านการประเมินซึ่งเป็นการให้ข้อมูลย้อนกลับหรือการประเมินผลการแสดงดนตรีจากผู้อื่นยังมีส่วนสำคัญในกระบวนการฝึกฝนและพัฒนาทักษะทางดนตรีของนักศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม ตลอดจนปัจจัยส่วนบุคคลที่อาจมีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นักศึกษาได้พัฒนาความถนัดด้านดนตรีของตนเองสู่การเป็นนักดนตรีมืออาชีพและประสบความสำเร็จในชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อเปรียบเทียบความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีตามปัจจัยส่วนบุคคล
๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี
๓. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี

^๓ Zelenak, Michael S., “Developing Self-Efficacy to Improve Music Achievement”, **Music Educators Journal**, vol. 107 No. 2 (December 2020) : 42-50.

^๔ House, James S, Debra Umberson, and Karl R Landis, “Structures and Processes of Social Support”, **Annual review of sociology**, vol. 14 No. 1 (November 1988) : 293-318.

สมมุติฐานการวิจัย

๑. ความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีมีความแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล
๒. การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์กับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี
๓. ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมร่วมกันมีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี

วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม ตัวแปรตาม คือ ความมุ่งมั่นในตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาการแสดงดนตรีจาก ๙ มหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ปีการศึกษา ๒๕๖๕ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน ๒๓๒ คน^๙ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน ๑๑๒ คน^{๑๐} คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๑๓๔ คน คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม จำนวน ๓๑๓ คน^{๑๑} สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา ๑๒๐ คน^{๑๒} วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน ๓๕๗ คน^{๑๓} วิทยาลัยดนตรี มหาวิทยาลัยรังสิต จำนวน ๒๒๕ คน^{๑๔} วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน

^๙ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, "จำนวนนิสิตของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๖๔ (ภาคต้น)", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ku.ac.th/th/statistical-data/view/ข้อมูลนิสิต> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๐} ฝ่ายวิชาการและพัฒนาคุณภาพ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, "สถิติที่เกี่ยวข้อง", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://fofa.swu.ac.th/academic/สถิติที่เกี่ยวข้อง> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๑} สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, "ระบบบริการการศึกษา", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://reg.chandra.ac.th/registrar/studentset.asp?facultyid=3andacadyear=2565andsemester=1> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๒} สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา, "รายงานประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔", [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.pgvm.ac.th/th/> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๓} สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, "ข้อมูลสถิตินักศึกษาคงอยู่ ภาคปกติ ปีรับเข้า ๒๕๕๗ - ๒๕๖๔ (๔ ปี) และ ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ (๕ ปี)", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://aar.bsru.ac.th/images/statistic/current/current_student/2564/music.pdf [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๔} สำนักงานทะเบียนมหาวิทยาลัยรังสิต, "อัตราคงอยู่ของนักศึกษา", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://registrar.rsu.ac.th/Fixed/> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

๗๖๖ คน^{๑๕} และคณะครุศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน ๕๐๒ คน^{๑๖} รวมทั้งสิ้น ๒,๗๐๑ คน โดยคำนวณหากลุ่มตัวอย่างจากสูตรของยามาเน^{๑๗} ได้จำนวน ๕๖๒ คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ จากกลุ่มวิชาเอกของนักศึกษา จำนวน ๓ กลุ่ม คือ ด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีตะวันตก ๓๖๕ คน ด้านการปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย ๕๘ คน และด้านการขับร้อง ๑๓๙ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ๔ ส่วน โดยส่วนที่ ๑ เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษา มีลักษณะเป็นคำถามแบบเลือกตอบและเติมข้อมูลในช่องว่าง จำนวน ๕ ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา เครื่องดนตรีเอก และกลุ่มสาขาวิชาเอก ส่วนที่ ๒ - ๔ เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และความมุ่งมั่นในตนเอง เป็นแบบสอบถามแบบมาตรวัด ๕ ระดับ คือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ได้ ๕ คะแนน ตอบ “เห็นด้วย” ได้ ๔ คะแนน ตอบ “ไม่แน่ใจ” ได้ ๓ คะแนน ตอบ “ไม่เห็นด้วย” ได้ ๒ คะแนน และตอบ “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ได้ ๑ คะแนน โดยจำแนกเกณฑ์การวัดเป็น ๕ ระดับ คือ ระดับต่ำ ระดับค่อนข้างต่ำ ระดับปานกลาง ระดับค่อนข้างสูง และระดับสูง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในช่วง ๐.๖ - ๑.๐ และทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ๓๐ คน เพื่อทดสอบค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -coefficient) พบว่า แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองมีค่าเท่ากับ .๙๕๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมมีค่าเท่ากับ .๙๕๒ และแบบสอบถามเกี่ยวกับความมุ่งมั่นในตนเองมีค่าเท่ากับ .๙๕๔

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามด้วยตนเองผ่านระบบอินเตอร์เน็ต ได้ทั้งหมด ๕๖๒ ชุด หลังจากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่ตอบครบสมบูรณ์มาทำให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมสำเร็จรูปและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ใช้ในการอธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ทำการศึกษา ประกอบด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อแสดงการกระจายข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) ในการทดสอบสมมติฐานที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA)

^{๑๕} กองบริหารการศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, "จำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา ๒๕๖๔", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://op.mahidol.ac.th/ea/wp-content/uploads/2021/10/Learner2564.xlsx> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๖} กองบริหารงานนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, "สถิตินักศึกษาจำแนกสภาพตามปีที่ได้รับ", [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://reg1.su.ac.th/registrar/stat_studententry.asp [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

^{๑๗} Yamane, Taro, *Statistics: An Introductory Analysis*, 3rd, (New York: 1973).

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficient) และการวิเคราะห์ผลการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

๑. ผลการศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีตามปัจจัยส่วนบุคคล อันประกอบไปด้วย เพศ อายุ ชั้นปีการศึกษา กลุ่มเครื่องดนตรีเอก และกลุ่มสาขาวิชาเอก

ตารางที่ ๑ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี จำแนกตามเพศ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

เพศ	n	$\bar{X}$	SD	F	p-value	แปลความหมาย
๑. ชาย	๓๔๐	๓.๙๘	.๖๑๓	๑.๑๔๐	.๓๒๑ ^{ns}	ไม่แตกต่างกัน
๒. หญิง	๑๗๒	๓.๘๙	.๖๙๒			
๓. LGBTQ+	๕๐	๓.๙๔	.๗๐๗			

^{ns} ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเอง จำแนกตามเพศในตารางที่ ๑ พบว่า นักศึกษาที่มีเพศแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองไม่แตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕)

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี จำแนกตามอายุ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

อายุ	n	$\bar{X}$	SD	F	p-value	แปลความหมาย
๑. ๑๘ ปี	๘๗	๓.๙๒	.๖๓๗	๔.๑๓๔	.๐๐๑ ^{**}	แตกต่างกัน
๒. ๑๙ ปี	๑๑๖	๓.๗๘	.๖๖๖			
๓. ๒๐ ปี	๑๐๐	๔.๐๓	.๖๔๖			
๔. ๒๑ ปี	๑๐๕	๓.๘๗	.๖๔๐			
๕. ๒๒ ปี	๘๖	๔.๑๒	.๖๑๓			
๖. มากกว่า ๒๒ ปี	๖๘	๔.๐๙	.๖๐๙			

^{**} มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเอง จำแนกตามอายุในตารางที่ ๒ พบว่า นักศึกษาที่มีชั้นปีการศึกษาแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองแตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑)

ตารางที่ ๓ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี จำแนกตามชั้นปีการศึกษา โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ชั้นปีการศึกษา	n	$\bar{X}$	SD	F	p-value	แปลความหมาย
๑. ชั้นปีที่ ๑	๑๔๖	๓.๘๖	.๖๒๓	๕.๘๕๗	.๐๐๐**	แตกต่างกัน
๒. ชั้นปีที่ ๒	๑๓๗	๓.๙๐	.๖๙๗			
๓. ชั้นปีที่ ๓	๑๒๔	๓.๘๖	.๖๕๙			
๔. ชั้นปีที่ ๔	๑๔๖	๔.๑๔	.๕๗๔			
๕. สูงกว่าชั้นปีที่ ๔	๙	๔.๔๒	.๔๘๒			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเอง จำแนกตามชั้นปีการศึกษาในตารางที่ ๓ พบว่า นักศึกษาที่มีอายุแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองแตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑)

ตารางที่ ๔ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี จำแนกตามกลุ่มเครื่องดนตรีเอก โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

กลุ่มเครื่องดนตรีเอก	n	$\bar{X}$	SD	F	p-value	แปลความหมาย
๑. เครื่องเป่าลมไม้	๙๔	๓.๙๖	.๕๘๒	๒.๙๓๗	.๐๐๘**	แตกต่างกัน
๒. เครื่องเป่าลมทองเหลือง	๑๒๖	๓.๙๒	.๗๑๔			
๓. เครื่องสาย (ลี้)	๔๘	๓.๘๗	.๖๕๖			
๔. เครื่องกระทบ	๖๒	๔.๒๐	.๓๙๖			
๕. เครื่องสาย (ดีด)	๔๕	๓.๙๕	.๔๘๒			
๖. เครื่องลิ่มนิ้ว	๓๗	๔.๑๔	.๕๕๐			
๗. ขั้วร้อง	๑๕๐	๓.๘๕	.๗๔๐			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเอง จำแนกตามกลุ่มเครื่องดนตรีเอกในตารางที่ ๔ พบว่า นักศึกษาที่มีกลุ่มเครื่องดนตรีเอกแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองแตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑)

ตารางที่ ๕ การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชาเอก โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

กลุ่มสาขาวิชาเอก	n	$\bar{X}$	SD	F	p-value	แปลความหมาย
๑. ดนตรีตะวันตก	๓๖๕	๓.๙๕	.๖๔๙	๒.๓๘๑	.๐๙๓ ^{ns}	ไม่แตกต่างกัน
๒. ดนตรีไทย	๕๘	๔.๑๒	.๔๘๗			
๓. การขับร้อง	๑๓๙	๓.๔๙	.๖๙๒			

^{ns} ไม่พบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความมุ่งมั่นในตนเอง จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชาเอกในตารางที่ ๕ พบว่า นักศึกษาที่มีกลุ่มสาขาวิชาเอกแตกต่างกัน มีความมุ่งมั่นในตนเองไม่แตกต่างกัน (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕)

๒. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี

จากการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและการสนับสนุนทางสังคมกับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง ($r = .๗๖๗$) และการสนับสนุนทางสังคม ($r = .๖๙๔$) กับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา (ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑)

๓. ผลการศึกษาศักยภาพของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเองและการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี พบว่า

ตารางที่ ๗ ผลการทดสอบอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี โดยการวิเคราะห์ผลการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (ปัจจัยที่ได้รับเลือกเข้าสมการ)

ตัวแปร	B	Std. Error	β	t	p-value
ค่าคงที่	.๓๘๕	.๑๐๖		๓.๖๒๔	.๐๐๐ ^{**}
การรับรู้ความสามารถของตนเอง (SE)	.๕๓๓	.๐๒๘	.๕๔๕	๑๙.๑๑๕	.๐๐๐ ^{**}
การสนับสนุนทางสังคม (SS)	.๓๙๐	.๐๒๙	.๓๘๒	๑๓.๔๗๐	.๐๐๐ ^{**}
ชั้นปีการศึกษา (Y)	.๐๓๒	.๐๑๓	.๐๕๙	๒.๔๗๙	.๐๑๓ [*]
R = .๘๓๒ R ^๒ = .๖๙๓ R ^๒ _{adj} = .๖๙๑ F = ๔๑๙.๓๐๒ p-value = .๐๐๐ ^{**}					

^{**} พบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ^{*} พบนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากการทดสอบอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองในตารางที่ ๗ พบว่า ความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีมีผลมาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือตัวแปรที่มีนัยสำคัญเรียงตามลำดับ คือ การรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และชั้นปีการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาสร้างสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ ดังนี้

$$Y = 0.385 + 0.533SE + 0.340SS + 0.032Y$$

และสามารถสร้างสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

$$Z = 0.545SE + 0.342SS + 0.054Y$$

เมื่อนำตัวแปรทั้ง ๓ ตัวแปรเข้าสู่สมการพยากรณ์แล้ว ก็จะได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) เท่ากับ .๘๓๒ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยหรืออำนาจการพยากรณ์ที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square) เท่ากับ .๖๙๑ หรือสามารถพยากรณ์ได้ร้อยละ ๖๙.๑๐

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาอภิปรายผลการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรีตามปัจจัยส่วนบุคคล แสดงให้เห็นว่า ความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อนักศึกษามีอายุ ชั้นปีการศึกษา และกลุ่มเครื่องดนตรีเอกที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Vansteenkiste ซึ่งพบว่า นักศึกษาที่ศึกษาและฝึกฝน ตลอดจนมีประสบการณ์ด้านดนตรี สามารถพัฒนาความรู้สึกเป็นอิสระในตนเองและแรงจูงใจในการแสดงดนตรีมากขึ้น ส่งผลในนักศึกษาเหล่านี้มีความมุ่งมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นตามลำดับ^{๑๘} นอกจากนี้ ประเภทของเครื่องดนตรีที่ศึกษายังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา โดย McPherson อธิบายว่า การเลือกเครื่องดนตรีของนักศึกษาสามารถส่งผลต่อแรงจูงใจ พฤติกรรมการฝึกฝน และความเพลิดเพลินในการศึกษาด้านดนตรี เครื่องดนตรีที่มีแตกต่างและความท้าทาย หรือโอกาสในการแสดงที่มากขึ้นอาจมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของนักศึกษาถึงการมีอิสระในตนเองและแรงจูงใจเช่นกัน^{๑๙}

^{๑๘} Vansteenkiste, Maarten, Eline Sierens, Bart Soenens, Koen Luyckx, and Willy Lens. "Motivational Profiles from a Self-Determination Perspective: The Quality of Motivation Matters", *Journal of educational psychology*, vol. 101 No. 3 (August 2009) : 671.

^{๑๙} McPherson, Gary E, Jane W Davidson, and Paul Evans, *The Child as Musician: A Handbook of Musical Development*, (Oxford University Press: 2006). pp. 331-351.

๒. การศึกษาความสัมพันธ์ของการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ Kassis ซึ่งพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองและการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความมุ่งมั่นในตนเอง โดยการรับรู้ความสามารถของตนเองยังได้รับอิทธิพลจากการสนับสนุนจากเพื่อนนักศึกษา รวมทั้งมีผลต่อระดับความเป็นอิสระและการมีทักษะความสามารถที่สูงขึ้น ในขณะที่การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวจะนำไปสู่การมีอิสระในระดับที่สูงขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะการสนับสนุนของเพื่อนนักศึกษานั้นเชื่อมโยงโดยตรงกับความต้องการพื้นฐานทางจิตวิทยาอันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีความมุ่งมั่นในตนเอง^{๒๐}

๓. การศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาสาขาการแสดงดนตรี แสดงให้เห็นว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง และการสนับสนุนทางสังคมเป็นตัวแปรสำคัญที่สามารถพยากรณ์ความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษา ตามทฤษฎีปัญญาสังคม (Social cognitive theory) ได้อธิบายว่า บุคคลที่มีความเชื่อในการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงมีแนวโน้มที่จะเผชิญความท้าทายด้วยความมั่นใจและความพากเพียร ซึ่งนำไปสู่แรงจูงใจภายในและความมุ่งมั่นในตนเองที่เพิ่มขึ้น^{๒๑} ในบริบทของการแสดงดนตรี นักศึกษาที่เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และเชื่อในความเชี่ยวชาญในเครื่องดนตรีและมีประสบการณ์ความสำเร็จทางดนตรียังมีแนวโน้มที่จะมีความมุ่งมั่นในตนเองในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ การสนับสนุนทางสังคมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความมุ่งมั่นในตนเองของศึกษา^{๒๒} การมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอน เพื่อน และสมาชิกในครอบครัว สามารถเพิ่มความรู้สึกลถึงการมีความสามารถและการมีสัมพันธภาพที่ดีของนักศึกษา ตลอดจนส่งเสริมความรู้สึกเป็นอิสระนักศึกษา ดังที่ Blackwell อธิบายว่าสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนซึ่งบ่มเพาะความเชื่อของนักศึกษาในความสามารถของพวกเขาส่งผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่นเดียวกับบริบทของการศึกษาด้านการแสดงดนตรี ซึ่งเครือข่ายทางสังคมที่สนับสนุนอาจนำไปสู่แรงจูงใจและความมุ่งมั่นของนักศึกษาในการเรียนและฝึกฝนดนตรี^{๒๓}

^{๒๐} Kassis, Wassilis, Ulrike Graf, Roger Keller, Kathrin Ding, and Carsten Rohlf, "The Role of Received Social Support and Self-Efficacy for the Satisfaction of Basic Psychological Needs in Teacher Education", **European Journal of Teacher Education**, vol. 42 No. 3 (February 2019) : 391-409.

^{๒๑} Bandura, Albert, **Self-Efficacy: The Exercise of Control**, (New York, US: W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co, 1997).

^{๒๒} Ryan, Richard M., and Edward L Deci, "Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions", **Contemporary educational psychology**, vol. 25, No. 1 (2000) : 54-67.

^{๒๓} Blackwell, Lisa S, Kali H Trzesniewski, and Carol Sorich Dweck, "Implicit Theories of Intelligence Predict Achievement across an Adolescent Transition: A Longitudinal Study and an Intervention", **Child development**, vol. 78, No. 1 (February 2007) : 246-63.

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนยังแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และชั้นปีการศึกษามีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติที่ซับซ้อนและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเอง^{๒๔} การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อของนักศึกษาในความสามารถ การสนับสนุนที่ได้รับจากสภาพแวดล้อมทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิชาการผ่านระบบการศึกษาจึงมีนัยยะสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจภายในและความเป็นอิสระในการศึกษาด้านการแสดงดนตรีของนักศึกษา

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ เช่น อายุ ชั้นปีการศึกษา และกลุ่มเครื่องดนตรีเอก มีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเอง โดยการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และชั้นปีการศึกษา ร่วมกันมีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเองของนักศึกษาศาขการแสดงดนตรี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการศึกษาด้านดนตรีโดยสถาบันการศึกษาและส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เครือข่ายการให้คำปรึกษา กลุ่มช่วยเหลือเพื่อน (peer support group) และสร้างโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้สร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนซึ่งส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองและความมุ่งมั่นในตนเองในการแสดงดนตรีของนักศึกษา

๒. การฝึกอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนเชิงสนับสนุนซึ่งส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองและความเป็นอิสระของนักศึกษา การเน้นความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ การยกย่องความสำเร็จ และวิธีการเรียนรู้เฉพาะบุคคลสามารถเพิ่มแรงจูงใจที่แท้จริงและความมุ่งมั่นในการเรียนและฝึกซ้อมดนตรีของนักศึกษา

๓. การบูรณาการระบบสนับสนุนทางสังคมเข้ากับหลักสูตรการศึกษาด้านดนตรี เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัว สร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน และการสร้างพื้นที่สำหรับการสื่อสารแบบเปิดตลอดจนการส่งเสริมการทำงานร่วมกัน สามารถนำไปสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนและหลอมรวม (Inclusive) สำหรับนักศึกษาศาขการแสดงดนตรี

^{๒๔} Ryan, Richard M., and Edward L Deci, "Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions", **Contemporary educational psychology**, vol. 25. No. 1 (January 2000) : 54-67.

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การกำหนดเป้าหมายและการติดตามความก้าวหน้า โดยให้นักศึกษาดังเป้าหมายที่ท้าทาย แต่เป็นไปได้ และการติดตามความคืบหน้าของนักศึกษาเป็นประจำและชื่นชมในความสำเร็จของนักศึกษา เพื่อเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนเองและแรงจูงใจในตนเอง

๒. ปลูกฝังกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) โดยมุ่งเน้นกรอบความคิดที่ว่าความสามารถทางดนตรีสามารถพัฒนาได้ผ่านความพยายามและความทุ่มเท การกระตุ้นให้นักศึกษามองความท้าทายเป็นโอกาสสำหรับการเติบโตและการเรียนรู้จะสามารถเพิ่มการรับรู้ความสามารถของตนเองให้กับนักศึกษาได้

๓. การส่งเสริมและสนับสนุนโอกาสในการแสดงดนตรีของนักศึกษา เช่น การเข้าร่วมการแสดงดนตรี คอนเสิร์ต และการแข่งขัน เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักศึกษาและเสริมสร้างความรู้สึกถึงความสำเร็จของนักศึกษา

๔. การส่งเสริมการสนับสนุนในกลุ่มเพื่อน (Peer Support) และกิจกรรมการทำงานร่วมกัน ซึ่งการส่งเสริมให้นักศึกษาทำงานร่วมกันและเรียนรู้จากกันและกัน สามารถสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมในเชิงบวกที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและสัมพันธ์ภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาแบบระยะยาว (Longitudinal Studies) โดยการศึกษาระยะยาวเพื่อศึกษาการพัฒนาความมุ่งมั่นในตนเองในกรอบเวลาที่ขยายออกไป ด้วยการติดตามความก้าวหน้าและประสบการณ์ของนักศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และปัจจัยอื่นที่สามารถส่งเสริมความมุ่งมั่นในตนเอง

๒. ปัจจัยทางวัฒนธรรมและบริบทอื่น ๆ (Cultural and Contextual Factors) โดยการศึกษาว่าปัจจัยทางวัฒนธรรมและบริบทอื่น ๆ มีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในตนเองอย่างไร โดยภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่แตกต่างกันอาจส่งผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง การสนับสนุนทางสังคม และแรงจูงใจในการศึกษาด้านดนตรีของนักศึกษาแตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- Altenmuller, Eckart and Christos I Ioannou. **Performance Psychology**. San Diego: Academic Press, 2016.
- Bandura, Albert. "The Explanatory and Predictive Scope of Self-Efficacy Theory". **Journal of social and clinical psychology**. vol. 4 no. 3 (September 1986) : 359-373.

- _____. **Self-Efficacy: The Exercise of Control**. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co, 1997.
- Biasutti, Michele. “Pedagogical Applications of Cognitive Research on Musical Improvisation”. **Frontiers in psychology**. vol. 6 (May 2015) : 614.
- Blackwell, Lisa S et al. “Implicit Theories of Intelligence Predict Achievement across an Adolescent Transition: A Longitudinal Study and an Intervention”. **Child development**. vol. 78, no. 1, (February 2007) : 246-263.
- Fletcher, Phillip D et al. “Music, Reward and Frontotemporal Dementia”. **Brain**. vol. 137, no. 10, (October 2014) : e300.
- House, James S et al. “Structures and Processes of Social Support”. **Annual review of sociology**. vol. 14 No. 1 (November 1988): 293-318.
- Kassis, Wassilis et al. “The Role of Received Social Support and Self-Efficacy for the Satisfaction of Basic Psychological Needs in Teacher Education”. **European Journal of Teacher Education**. vol. 42 No. 3 (February 2019) : 391-409.
- McPherson, Gary E, Jane W Davidson, and Paul Evans. **The Child as Musician: A Handbook of Musical Development**. Oxford University Press, 2006.
- Rickard, Nikki S, Caroline J Bambrick, and Anneliese Gill. “Absence of Widespread Psychosocial and Cognitive Effects of School-Based Music Instruction in 10–13-Year-Old Students”, **International Journal of Music Education**. vol. 30 No. 1 (February 2012) : 57-78.
- Ryan, Richard M, and Edward L Deci. “Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions”. **Contemporary educational psychology**. vol. 25 No. 1 (January 2000) : 54-67.
- Vansteenkiste, Maarten et al. “Motivational Profiles from a Self-Determination Perspective: The Quality of Motivation Matters”. **Journal of educational psychology**. vol. 101 No. 3 (August 2009) : 671.
- Yamane, Taro. **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd. New York, 1973.
- Zelenak, Michael S. “Developing Self-Efficacy to Improve Music Achievement”. **Music Educators Journal**. vol. 107 No. 2 (December 2020) : 42-50.

- กองบริหารการศึกษานักเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (๒๕๖๕). "จำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล ปีการศึกษา ๒๕๖๔". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://op.mahidol.ac.th/ea/wp-content/uploads/2021/10/Learner2564.xlsx> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- กองบริหารงานนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร. (๒๕๖๕). "สถิติด้านการศึกษานักศึกษาตามปีที่ได้รับ". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://reg1.su.ac.th/registrar/stat_studententry.asp [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- งานทะเบียนคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๖๕). "จำนวนนิสิต สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ ภาคการศึกษาด้าน ปีการศึกษา ๒๕๖๔". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://drive.google.com/file/d/1V4SKujrCI0iMq9rGqeHZzCP6e8QfNLHb/view?usp=sharing> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- ฝ่ายวิชาการและพัฒนาคุณภาพ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (๒๕๖๕). "สถิติที่เกี่ยวข้อง". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://fofa.swu.ac.th/academic/สถิติที่เกี่ยวข้อง> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (๒๕๖๕). "จำนวนนิสิตของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๖๔". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ku.ac.th/th/statistical-data/view/ข้อมูลนิสิต> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- สถาบันดนตรีกัลยาณิวัฒนา. (๒๕๖๕). "รายงานประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.pgvim.ac.th/th/> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- สำนักงานทะเบียนมหาวิทยาลัยรังสิต. (๒๕๖๕). "อัตราคงอยู่ของนักศึกษา". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://registrar.rsu.ac.th/Fixed/> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. (๒๕๖๕). "ระบบบริการการศึกษา". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://reg.chandra.ac.th/registrar/studentset.asp?facultyid=3andacadyear=2565andsemester=1> [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].
- สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (๒๕๖๕). "ข้อมูลสถิติด้านการคงอยู่ ภาคปกติ ปีรับเข้า ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ (๔ ปี) และ ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ (๕ ปี) วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://aar.bsru.ac.th/images/statistic/current/current_student/2564/music.pdf [๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖].

วินัยภิกษุสงฆ์กับการบรรลุธรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

Monks' Vinaya and Enlightenment in Theravāda Buddhism

พระมหาวรันธรณ์ ญาณกิตติ (ศรีขุ้ย)*

Phramaha Waruntorn Yanakitti (Srikhuy)

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ประเทศไทย

Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Thailand

Email: warantorn999@gmail.com

Received: November 20, 2023

Revised: March 22, 2024

Accepted: March 24, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของวินัยภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุธรรม โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา ผลการศึกษาพบว่า วินัยภิกษุสงฆ์ คือ ข้อปฏิบัติของพระภิกษุ มี ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) สิกขาบทในภิกขุปาฏิโมกข์ (๒) สิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ พุทธศาสนามีหลักการว่า วินัยภิกษุสงฆ์เป็นปัจจัยให้เกิดศีล และศีลเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม พระภิกษุผู้ประสงค์จะบรรลุธรรม จะต้องรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด เพราะการรักษาพระวินัยจะทำให้พระภิกษุกลายเป็นผู้มีศีล พระภิกษุผู้มีศีลย่อมสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและเจริญสมาธิและปัญญาให้เกิดขึ้นได้โดยง่ายและบรรลุธรรมในที่สุด

คำสำคัญ: วินัยภิกษุสงฆ์; การบรรลุธรรม; พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This academic article aims to analyze the significance of monks' Vinaya as a crucial element in achieving enlightenment by studying information from the Tripitaka, commentary and Sub-commentary. The study's findings reveal that the Monks' Vinaya serves as the code of conduct for monks, consisting of two types: (1) Discipline within the Patimokkha and (2) Discipline outside the Patimokkha. According to Buddhism, the Vinaya of monks is essential in establishing precepts, which serve as the foundation

* พระมหาวรันธรณ์ ญาณกิตติ (ศรีขุ้ย) นิสิตปริญญาเอก Phramaha Waruntorn Yanakitti (Srikhuy), Ph.D. student.

for virtuous behavior. To attain enlightenment, monks must strictly adhere to this Vinaya. By doing so, they will cultivate virtuous qualities and be able to develop meditation and wisdom, ultimately leading to enlightenment.

Keywords: Monks' Vinaya; Enlightenment; Theravāda Buddhism

บทนำ

พุทธศาสนามีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การบรรลุนิพพาน และคำสอนที่มีความสัมพันธ์กับนิพพานตามหลักการของพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ผู้ที่ปรารถนาบรรลุนิพพานจะต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอย่างเคร่งครัด ดังนั้น เมื่อเราพิจารณาสภาพสังคมภิกษุสงฆ์ในครั้งพุทธกาลผ่านเรื่องราวในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เราจะเห็นได้ว่า ภิกษุสงฆ์ในสมัยนั้นค่อนข้างจะจริงจังกับการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ยกตัวอย่างเช่น พระโสณโกฬวิริยะ เมื่อครั้งเป็นฆราวาสได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า คิดว่า การอยู่ครองเรือนยากที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ จึงเข้ามาบวชในพุทธศาสนา ท่านปรารถนาความเพียรอย่างแรงกล้า เติบจนกรมจนเท้าแตก สถานที่งกรรมของท่านเต็มไปด้วยเลือด พระพุทธเจ้าเมื่อทรงทราบเรื่องนี้ จึงเสด็จมาแสดงธรรมโปรดท่าน ท่านจึงได้ปรับความเพียรอย่างสมดุลงแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด^๑ จะอย่างไรก็ตาม ในตติยอนาคตกถายสูตรพระพุทธเจ้าทรงทำนายภิกษุสงฆ์ไว้ว่า ในอนาคตกาล ภิกษุสงฆ์จักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา และจักไม่แนะนำให้กุลบุตรเจริญอริศีล อริจิต อริปัญญา ธรรมวินัยจะค่อยเลือนหายไปตามลำดับ^๒ กล่าวโดยสรุปก็คือว่า ภิกษุสงฆ์ในอนาคตจะไม่ให้ความสำคัญกับการอบรมไตรสิกขาเหมือนภิกษุสงฆ์ในครั้งพุทธกาล

พระพุทธศาสนานับตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้โพธิญาณจนถึงปัจจุบันมีอายุราว ๒,๖๐๐ ปี และเจริญรุ่งเรืองในประเทศต่าง ๆ อาทิ ไทย พม่า ศรีลังกา อย่างไรก็ดี เมื่อเรานำคำทำนายของพระพุทธเจ้าในตติยอนาคตกถายสูตรมาพิจารณาสภาพการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสภาพการณ์พระพุทธศาสนาเริ่มจะเป็นเหมือนอย่างที่ทำนายไว้ เพราะว่า พระภิกษุบางกลุ่มล่วงละเมิดสิกขาบทบางข้อเป็นอาชญา เช่น การประจบศฤงคาร การขอบริจาคเรียไร การพูดคำหยาบเพื่อโจมตีนักการเมืองที่ตนไม่ชอบ^๓ ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า พระภิกษุบางกลุ่มไม่ได้ตั้งใจรักษาสิกขาบทอย่างเคร่งครัด ส่วนสาเหตุการล่วงละเมิดสิกขาบทเกิดจากปัจจัย ๓ ประการ คือ

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๓/๕-๘.

^๒ อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔-๑๔๖.

^๓ ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์, “พระวินัยที่พระสงฆ์ไทยละเมิดกันเป็นอาชญา ในขณะนี้”, วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม): ๒๓๐.

(๑) การไม่รู้พระวินัย (๒) การไม่ปฏิบัติตามพระวินัย (๓) การตีความพระวินัยตามทรรศนะของตน^๕ จะอย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า สาเหตุการล่วงละเมิดสิกขาบทอีกหนึ่งประการ คือ การยึดถือคำสอนว่าด้วยการรักษาเฉพาะใจเท่านั้นซึ่งแพร่กระจายอยู่ในกลุ่มชาวพุทธ^๖ รวมถึงภิกษุสงฆ์ คำสอนว่าด้วยการรักษาเฉพาะใจเท่านั้นมี ต้นตอมาจากนิทานธรรมบทเรื่องพระภิกษุณิรนามรูปหนึ่ง เรื่องราวมีอยู่ว่า พระภิกษุรูปหนึ่งได้ฟังคำสอนเกี่ยวกับพระวินัยจากพระอุปัชฌาย์และฟังคำสอนเกี่ยวกับพระอภิธรรมจากพระอาจารย์แล้วคิดว่า การบวชในพุทธศาสนาแทบจะทำให้ตนขยับเนื้อขยับตัวไม่ได้เลย (สำนวนบาลีใช้คำว่า สถานที่เป็นที่เหยียดมือเหยียดเท้าย่อมน้อมไม่มี) ท่านจึงหมดความยินดีในการบวช เกียจคร้านกระทำการกิจสงฆ์ ร่างกายผอมบาง พระภิกษุสามเณรภายในวัดพบเห็นท่านจึงเรียนถามแล้วได้รับคำตอบว่า ท่านอยากลาสิกขา พระภิกษุสามเณรจึงนำเรื่องนี้ไปแจ้งพระอาจารย์และพระอุปัชฌาย์ และนำท่านไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้พระภิกษุรูปนี้รักษาเฉพาะจิตของตนเพียงอย่างเดียว^๖

จากข้อความที่กล่าวเบื้องต้น ปรากฏอยู่ในอรรถกถาธรรมบท และ อรรถกถาธรรมบทที่ว่านี้เป็นคัมภีร์ที่นิยมนำมาศึกษาในสังคมไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรบาลีสยามหลวงวิชาแปลมคธเป็นไทย ชั้นประโยค ๑-๒ ป.ธ. ๓ และ วิชาแปลไทยเป็นมคธ ชั้นประโยค ป.ธ. ๔ ป.ธ. ๕ ป.ธ. ๖ พระภิกษุบางรูปในปัจจุบันที่ได้ศึกษาอรรถกถาธรรมบท มักจะน่านิทานธรรมบทเรื่องภิกษุณิรนามนี้มาเป็นข้ออ้างในการไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามสิกขาบท ซึ่งมักจะกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รักษาเฉพาะจิตเท่านั้น แม้ปรากฏการณ์นี้จะไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันอย่างชัดเจน แต่เป็นที่ทราบกันดีในวงการคณะสงฆ์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า การใช้นิทานธรรมบทเรื่องนี้เป็นข้ออ้าง ดูเหมือนจะไม่ถูกต้องเท่าใดนัก เพราะว่า นิทานธรรมเรื่องนี้เป็นเพียงพุทธวิธีการสอนพระภิกษุตามอัธยาศัยเท่านั้น ไม่ใช่หลักการทั่วไปที่ควรยึดถือปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม หากมีพระภิกษุกล่าวอ้างว่าการรักษาสิกขาบทก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติศาสนกิจ การรักษาจิตเพียงอย่างเดียวเท่านั้นน่าจะเพียงพอแล้วสำหรับความเป็นสมณะและก่อให้เกิดความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ ข้ออ้างนี้สามารถโต้แย้งได้ว่า การรักษาจิตตามที่ปรากฏในอารักขสูตร คือ การรักษาจิตไม่ให้ยินดี ยินร้าย ลุ่มหลง

^๕ พระมหาบุญส่ง สิริภทฺโท และพระมหาอดิเดช สติวโร, “แนวทางการป้องกันการล่วงละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย”, วารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิสิฐาราม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๕.

^๖ มูลนิธิโพธิ์วัฒนา, “ศีล ๕ เหลือข้อเดียว”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.potiwanna.org/info/article/> [๒๖ กันยายน ๒๕๖๖].

^๖ ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๓๖/๒๕๓-๒๕๔.

ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งโลกะ โทสะ โมหะ” ไม่ใช้การละเลยสิกขาบทแล้วบอกว่า ตนเองรักษาคือ เพราะว่าการรักษาคือที่ดีที่สุดจะต้องรักษาคือไม่ให้กระทำบาปอกุศลทางกาย วาจา ใจ รวมถึงรักษาคือ ไม่ให้ไปล่วงละเมิดสิกขาบทไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ปาฏิโมกข์สูตรได้อธิบายว่า ศีลเป็นเบื้องต้นแห่ง กุศลธรรมทั้งปวง” ซึ่งเราสามารถตีความได้ว่า กุศลระดับเบื้องต้นจนถึงระดับสูงสุด คือ นิพพาน ต้องอาศัย ศีลเป็นบาทฐาน ศีลจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการปฏิบัติตามสิกขาบทหรือวินัยของภิกษุสงฆ์นั่นเอง ในทาง ตรงกันข้าม หากพระภิกษุไม่ให้ความสำคัญกับการรักษาสิกขาบท พระภิกษุย่อมไม่ใช่ ผู้มีศีลและหมดสิทธิ์ บรรลุธรรม เพราะเงื่อนไขของการบรรลุ คือ การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น ในการ ศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์วินัยภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุธรรม ดังจะได้กล่าวตามลำดับ

ความเป็นมาและความสำคัญของวินัยภิกษุสงฆ์

ความเป็นมาของวินัยภิกษุสงฆ์

วินัยภิกษุสงฆ์ เมื่อระบุถึงคำศัพท์ของมันจริง ๆ คือ คำว่า สิกขาบท ซึ่งหมายถึง ข้อปฏิบัติที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพื่อเป็นหลักปฏิบัติให้กับพระภิกษุ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) สิกขาบท ในภิกษุปาฏิโมกข์มีจำนวน ๒๒๗ สิกขาบท ประกอบด้วย ปาราชิก ๔ สังฆาติเสส ๑๓ อนินย ๒ นิสสัคคิ-ปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสดยวัตร ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗^๙ ซึ่งสิกขาบทเหล่านี้ปรากฏ ในคัมภีร์ภิกษุวิภังค์ (๒) สิกขาบทนอกภิกษุปาฏิโมกข์ มีจำนวนนับไม่ถ้วน ซึ่งปรากฏในคัมภีร์มหาวรรค คัมภีร์จุลวรรค อย่างไรก็ตาม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้แบ่งสิกขาบท ออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) อาทิพรหมจริยกาสิกขา หมายถึง พระบัญญัติที่ทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณัติ (๒) อภิสมจาร หมายถึงขนบธรรมเนียม^{๑๐}

ในช่วงแรก พระพุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้ธรรมและประกาศพระศาสนาตามเมืองต่าง ๆ กลุ่มบุตรที่เข้ามา บวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนา ล้วนมีความตั้งใจศึกษาปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม พระสารีบุตรทราบบว่า การบัญญัติสิกขาบทจะทำให้พระพุทธศาสดารายอยู่ยืนนาน จึงได้ พูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า อาสวัฏฐานิยธรรม

^๙ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๗/๑๗๙.

^๙ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๑๒/๒๖๙.

^๙ กงขา.อ. (บาลี) -/๑-๔๕.

^{๑๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาริชาตวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑.

(ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสอาสวะ) ยังไม่ปรากฏในภิกษุสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ยังประพฤติตามธรรมวินัยอยู่^{๑๑} นั้นหมายความว่า ในช่วงปฐมโพธิกาล พระพุทธเจ้าไม่ทรงเห็นตื้นเขินในการว่ากล่าวตักเตือนพระภิกษุเลย อย่างไรก็ดี พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตฺวาณ) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ภิกษุสงฆ์ในยุคแรกโดยส่วนใหญ่แล้ว เป็น พระอริยบุคคล รู้สิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ พระพุทธเจ้าจึงไม่ได้บัญญัติสิกขาบทขึ้นมา^{๑๒} ต่อมา ในพรรษาที่ ๒๑ พระสุทินได้เสพเมถุนกับภรรยาเก่าของตน เหล่าเทวดาที่เห็นเหตุการณ์ครั้งนั้น ได้ป่าวประกาศว่า ภิกษุสงฆ์ไม่เคยมีเรื่องเศร้าหมองเช่นนี้ แต่พระสุทินกลับกระทำความเศร้าหมองให้กับภิกษุสงฆ์^{๑๓} พระพุทธเจ้าเมื่อทรงทราบเรื่องนี้ ทรงประชุมภิกษุสงฆ์ ทรงรับสั่งให้พระสุทินเข้าเฝ้า ทรงดำหนิการกระทำของพระสุทินว่าเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม แล้วทรงบัญญัติเมถุนสิกขาบทเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุเสพเมถุนเหมือนพระสุทิน^{๑๔} และ เมื่อมีพระภิกษุใดประพฤติผิด พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้พระภิกษุกระทำความผิดซ้ำ สิกขาบทจึงมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามการกระทำผิดของพระภิกษุ

เราจะสังเกตเห็นได้ว่า การบัญญัติสิกขาบททุกข้อ พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติก็ต่อเมื่อมีพระภิกษุกระทำความผิดเท่านั้น หากไม่มีพระภิกษุกระทำความผิด พระพุทธองค์จะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทอย่างเด็ดขาด ซึ่งประเด็นนี้ อรรถกถาสมันตปาสาทิกาได้อธิบายว่า สาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ล่วงหน้านั้น เพราะไม่ต้องการให้บุคคลอื่นตำหนิติเตียนว่า ภิกษุสงฆ์กระทำตามคำสอนของพระสมณโคดม ทำไม พระสมณโคดมกลับทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาเพื่อผูกมัดภิกษุสงฆ์เล่า และที่สำคัญภิกษุสงฆ์ต่างเข้ามาบวชด้วยความศรัทธา จะมีพระภิกษุรูปใดเสพเมถุน ขโมยทรัพย์สิน ชำนาญมนุษย์ หรืออวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีอยู่จริงเล่า^{๑๕} พร้อมกันนั้น อรรถกถาสมันตปาสาทิกาได้ยกอุปมาประกอบการอธิบายเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า เปรียบเหมือนหมอผู้ไม่ฉลาด เรียกบุรุษที่ไม่มีแผลฝีมาผ่าตัดแผลฝีแล้วเรียกเอาค่าผ่าตัดจากบุรุษนั้น เขาย่อมว่ากล่าวหม้อย่างแน่นอนว่า แผลฝีไม่ได้เกิดขึ้นในร่างกายของข้าพเจ้าเลย แต่ท่านกลับทำให้ข้าพเจ้าได้รับความเจ็บปวดแถมเสียเลือดไปด้วย ฉันทิ พระพุทธเจ้าก็ฉันทิ นั่น เมื่อภิกษุสงฆ์ไม่ได้กระทำความผิด แต่ทรงบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้า ภิกษุสงฆ์จะพึงว่ากล่าวพระพุทธองค์ และสิกขาบทก็จะเป็นการบังคับใช้ไม่ได้จริง^{๑๖} คำอธิบายของอรรถกถาสมันตปาสาทิกานี้

^{๑๑} วิมฺหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๒-๑๓.

^{๑๒} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตฺวาณ), พระธรรมวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาบุญราชนิเวศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๖.

^{๑๓} วิมฺหา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๔-๒๕, วิมฺหา.อ. (ไทย) ๑/๓๖/๓๑๑-๓๑๔.

^{๑๔} วิมฺหา. (ไทย) ๑/๓๘-๓๙/๒๖-๒๗.

^{๑๕} วิมฺหา.อ. (ไทย) ๑/๒๑/๒๗๖-๒๗๗.

^{๑๖} วิมฺหา.อ. (ไทย) ๑/๒๑/๒๗๗.

ทำให้เราตีความได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมี พระประสงค์จะให้สิกขาบทเป็นแบบแผนปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการบรรลุธรรม พระพุทธองค์จึงทรงหลีกเลี่ยงการบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้า ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับเรื่องสิกขาบท ซึ่งเราจะได้พิจารณากันต่อไป

ความสำคัญของวินัยภิกษุสงฆ์

สิกขาบทเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เราจะสังเกตเห็นได้ในพระไตรปิฎกว่า เมื่อมีพระภิกษุล่วงละเมิดสิกขาบท พระพุทธองค์จะทรงตำหนิว่ากล่าวอย่างรุนแรงด้วยการใช้คำว่า โมฆบุรุษ หรือแสดงธรรมเพื่อให้พระภิกษุตระหนักว่า ตนเองเป็นพระภิกษุ เช่น กรณีที่พระภิกษุกลุ่มหนึ่งคิดว่า การตัดหญ้าเพียง ๑ ต้นเป็นโทษเล็กน้อย พระพุทธองค์เมื่อทรงทราบเรื่องนี้ ทรงตำหนิพระภิกษุกลุ่มนี้ แล้วตรัสสอนว่า ชีวิตพระภิกษุเปรียบเหมือนการจับหูกาคา กล่าวคือ หูกาคาที่บุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดเจ็บได้ฉับใด พระภิกษุที่ประพฤติน่าติดย่อมบังเกิดในนรกได้ ฉะนั้น^{๑๗} นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงตั้งพระธรรมวินัยให้เป็นพระศาสดาแทนพระองค์^{๑๘} ฉะนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงตำหนิพระภิกษุที่ได้ตัดหญ้าและทรงแต่งตั้งพระธรรมวินัยเป็นพระศาสดา ทำให้เรามองเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญอย่างมากกับเรื่องสิกขาบท

ส่วนเหตุผลและความจำเป็นที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับเรื่องการรักษาสิกขาบท เนื่องด้วยสิกขาบทมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรม หมายความว่า การที่พระภิกษุจะมีปัญญาในการทำลายกิเลส จะต้องมีสติเป็นบาทฐาน^{๑๙} พระภิกษุจะมีสติได้นั้นต้องปฏิบัติตามสิกขาบททุกข้อ เพราะว่าการปฏิบัติตามสิกขาบทเป็นปัจจัยให้สติเกิด หากไม่ปฏิบัติตามสิกขาบทหรือล่วงละเมิดสิกขาบท สติก็จะไม่เกิด^{๒๐} สมบัติปัญญาก็จะไม่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ สีสัมปทาสูตรได้อธิบายว่า ความถึงพร้อมแห่งสติเป็นบุญนิมิตแห่งการเกิดขึ้นอริยมรรค ๘^{๒๑} หมายความว่า อริยมรรคจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสติเป็นบาทฐาน ซึ่งสติจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยการปฏิบัติตามสิกขาบทดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มาถึงตรงนี้ เราได้เห็นแล้วว่า สิกขาบทมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมในทางกลับกัน หากพระภิกษุไม่ปฏิบัติตามสิกขาบท โทษของการล่วงละเมิดสิกขาบทจะเป็นเครื่องขวางกั้นการบรรลุธรรม ซึ่งเราจะพิจารณาประเด็นนี้ต่อไป

^{๑๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๓๑๑/๔๔๑.

^{๑๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๙} ที.ส. (ไทย) ๙/๓๑๗/๑๒๒.

^{๒๐} ดูรายละเอียดได้ใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (ม.ป.ท.ม, ม.ป.พ., ๒๕๖๖), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๑} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๕๗/๔๖.

อาณาวิติกมณัฏฐายิกรรมในฐานะเป็นเครื่องขวางกั้นการบรรลุลหรรณ

อาบัติในพระวินัย

อาบัติ ตามคำนิยามของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หมายถึง กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติและมีโทษที่ผู้ล่วงละเมิดจะได้รับ^{๒๒} แต่ในทัศนะของผู้เขียน อาบัติ หมายถึง โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เหตุผลที่นิยามเช่นนี้ เพราะอาบัติเป็นปัจจัยทำให้จิตใจของพระภิกษุเศร้าหมอง และเป็นปัจจัยทำให้พระภิกษุผู้ต้องอาบัติเกิดในอบายภูมิได้^{๒๓} อาบัตินั้นเมื่อจำแนกโดยโทษมี ๒ อย่าง ได้แก่ (๑) โลกวัชชะ คือ อาบัติที่ต้องด้วยอกุศลจิตเท่านั้น (๒) ปณณัตตวัชชะ คือ อาบัติที่ต้องด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิตก็ได้^{๒๔} แต่เมื่อจำแนกโดยประเภท มี ๗ ประเภท^{๒๕} ได้แก่ (๑) อาบัติปาราชิก คือ อาบัติที่ทำให้พระภิกษุเคลื่อนจากพระสัทธรรม ไม่มีสิทธิ์อยู่ร่วมกับสงฆ์ (๒) อาบัติสังฆาติเสส คือ อาบัติที่ทำให้พระภิกษุจะต้องประพฤติวิญญานวิธี (๓) อาบัติถุลลัจจัย คือ อาบัติที่ทำให้พระภิกษุจะต้องเปิดเผยความผิดในสำนักของภิกษุหนึ่งรูป (๔) อาบัติปาจิตตีย์ คือ อาบัติที่ทำให้พระภิกษุพลาดจากกุศลธรรม (๕) อาบัติปาฏิเทสนียะ คือ อาบัติที่น่าติเตียน (๖) อาบัติทุกกฏ คือ อาบัติที่เกิดจากการกระทำที่ผิดพลาด (๗) อาบัติพุทฺถาสิต คือ อาบัติที่เกิดจากการพูดไม่ดี^{๒๖}

ส่วนอาการของการต้องอาบัติมี ๖ อาการ ได้แก่ (๑) การต้องด้วยความไม่ละอาย เช่น พระภิกษุรู้สิ่งที่ควรทำแต่ก็ยังขึ้นกระทำความผิด (๒) การต้องด้วยความไม่รู้ เช่น พระภิกษุไม่รู้พระวินัย จึงพลาดกระทำการที่ไม่ควรทำ (๓) การต้องด้วยความสงสัยแล้วขึ้นทำ เช่น พระภิกษุกระทำการบางอย่างทั้ง ๆ ที่ตนเองมีความสงสัยว่า เหมาะสมหรือไม่อย่างไร (๔) การต้องด้วยความสำคัญในสิ่งที่ไม่สมควรว่าสมควร เช่น พระภิกษุฉันเนื้อหมีด้วยความเข้าใจว่า เป็นเนื้อสุกร หรือ ฉันอาหารในเวลาวิกาลด้วยความสำคัญว่า ยังไม่ใช่เวลาวิกาล (๕) การต้องด้วยความสำคัญในสิ่งที่สมควรว่าไม่สมควร เช่น พระภิกษุฉันเนื้อสุกรด้วยความสำคัญว่าเป็นเนื้อหมี หรือ ฉันอาหารในเวลาวิกาลด้วยความสำคัญว่าเป็นเวลาวิกาล (๖) การต้องด้วยความหลงลืมสติ เช่น พระภิกษุหลงลืมสติ อยู่ปราศจากไตรจีวรเกิน ๑ ราตรี^{๒๗} การต้องอาบัติเป็นผลสืบเนื่องมาจากการล่วงละเมิดสิกขาบท หมายความว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการต้องอาบัติ ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเมถุนสิกขาบทห้ามพระภิกษุเสพเมถุนธรรม ภิกษุใดเสพเมถุนโดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาราชิก

^{๒๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

^{๒๓} สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๒๒๗/๔๕๓.

^{๒๔} กงขา.อ. (บาลี) -/-/๑๓๗.

^{๒๕} วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๑/๓๖๒.

^{๒๖} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๓๙/๕๑๕-๕๑๗.

^{๒๗} กงขา.อ. (บาลี) -/-/๑๒๓-๑๒๔.

อาบัติในฐานะเป็นเครื่องขวางกั้นการบรรลุนิพพาน

ครั้งพุทธกาล พระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่าอริกฐะมีความเห็นผิดว่า อังตรายิกธรรมไม่สามารถทำลายต่อบุคคลผู้ช้องเสพได้จริง แต่พระพุทธเจ้าทรงยืนยันว่า อังตรายิกธรรมสามารถทำอังตรายแก่บุคคลผู้ช้องเสพได้จริง^{๒๘} อังตรายิกธรรมดังกล่าวนี้มีรูปวิเคราะห์ภาษาบาลีว่า สคฺคโมกฺขานํ อนฺตรายํ กโรณฺตีติ อนฺตรายิกา (ธมฺมา) แปลว่า ธรรมเหล่าใดย่อมกระทำอังตรายต่อสววรรค์และพระนิพพาน เหตุอันนั้น ธรรมเหล่านั้นชื่อว่าอังตรายิกธรรม^{๒๙} อรรถกถาปัญจสุทธานิธิบายว่า อังตรายิกธรรม มี ๕ ประการ ได้แก่ (๑) กัมมันตอังตรายิกธรรม คือ อนันตริยกรรม ๕ ประการ ประกอบด้วย การฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำโลหิตุปบาท และทำสังฆเภท (๒) กิเลสอังตรายิกธรรม คือ นิยตมิจฉาทิฎฐิ ๓ อย่าง ประกอบด้วย อภิริยทิฎฐิ อเหตุกทิฎฐิ และนัตถิกทิฎฐิ (๓) วิปากันตอังตรายิกธรรม คือ ปฏิสนธิจิตตูปบาทของบัณฑิตและกัปปิยวิจจกาน และอุกโต พญฺญชนก (๔) อุปวาทันตอังตรายิกธรรม คือ การว่าร้ายพระอริยบุคคล (๕) อาณาวีตีกมมันตอังตรายิกธรรม คือ การต้องอาบัติ ๗ กอง ประกอบด้วย ปาราชิก สังฆาทิเสส ภูถลักจฺย ปาจิตตีย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต^{๓๐}

จะเห็นได้ว่า การต้องอาบัติเป็นหนึ่งในอังตรายิกธรรม ๕ ประการซึ่งสามารถขวางกั้นการบรรลุนิพพานและการบังเกิดในสววรรค์ของพระภิกษุได้ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง สีลวฑฺฒน-มหาเถร) จึงได้ให้คำแนะนำแก่ภิกษุสงฆ์ไว้ว่า พระภิกษุเมื่อต้องอาบัติแล้วจะต้องกระทำความผิดอาบัติ เพราะเป็นหนทางที่ทำให้เกิดในสววรรค์และบรรลุนิพพานได้เร็วพลัน^{๓๑} ดังนั้น การที่พระภิกษุต้องอาบัติไม่ได้หมายความว่า พระภิกษุจะหมดสิทธิ์บรรลุนิพพาน พระภิกษุเพียงแสดงอาบัติอย่างถูกต้องวิธี เช่น หากต้องอาบัติปาราชิก ต้องลาสิกขา หากต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประพตฺวิญญฺฐานวิธี หากต้องอาบัติ ภูถลักจฺย ปาจิตตีย ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต ต้องแสดงอาบัติต่อหน้าพระภิกษุด้วยกัน เมื่อทำเช่นนี้ พระภิกษุย่อมหลุดพ้นจากอาบัติ^{๓๒} และมีสิทธิบรรลุนิพพานได้เหมือนเดิม ดังข้อความในปฐมสิกขาสูตร ดังนี้

ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีลให้บริบูรณ์ มีปกติทำสมาธิพอประมาณ มีปกติทำปัญญาพอประมาณ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะในการต้องอาบัติ และการออกจากอาบัติเล็กน้อยนี้ เราไม่กล่าวความเป็นคนไม่เหมาะสม (แก่มรรคผล) ไว้ แต่สิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงใน

^{๒๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓๖/๒๔๙.

^{๒๙} วิ.มหา.อ. (บาลี) ๒/๔๑๗/๔๑๘.

^{๓๐} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒๓๔/๑๓.

^{๓๑} สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง สีลวฑฺฒนมหาเถร), ศีลของพระและสมณวิสัย, (ม.ป.ท.,ม.ป.พ.), หน้า ๓.

^{๓๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๔๑๗/๕๑๐.

สิกขาบทเหล่านั้น ศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย เพราะสังโยชนประการสิ้นไป เธอจึงเป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิ^{๓๓}

เมื่อเราพิจารณาพระพุทธรูปข้านั้น จะเห็นได้ว่า มีสิกขาบทบางข้อที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ซึ่งอังคุตตรนิกายฎีกาได้อธิบายว่า ปาราชิกสิกขาบท ๔ ข้อเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์^{๓๔} นั้นหมายความว่า พระภิกษุที่ล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมต้องอาบัติปาราชิกและหมดสิทธิ์บรรลุลุทธิธรรมจะอย่างไรก็ตาม หากพระภิกษุที่ต้องอาบัติปาราชิกเกิดมโนธรรมสำนึกผิด ลาสิกขาไปเป็นสามเณรหรืออุบาสก เขาย่อมมีสิทธิ์บรรลุลุทธิธรรมได้เหมือนเดิม ดังกรณีตัวอย่างภิกษุ ๖๐ ในครั้งพุทธกาลต้องอาบัติปาราชิกแล้ว แต่ไม่ได้ลาสิกขา ต่อมา ท่านเหล่านั้นได้ฟังอัคคิขันธโปมสูตรจากพระพุทธเจ้า จึงเกิดความสดสังเวชใจแล้ว ลาสิกขา บางคนบวชเป็นสามเณร บางคนเป็นอุบาสกรักษาสิกขาบท ๕ ข้อ ภายหลังท่านเหล่านั้นได้บรรลุลุทธิธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี หรือพระอนาคามี^{๓๕} ดังนั้น การไม่ต้องอาบัติหรือการกระทำคืนอาบัติเป็นเรื่องที่พระภิกษุควรให้ความสำคัญเพราะเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต่อการบรรลุลุทธิธรรม ส่วนการบรรลุลุทธิธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการไม่ต้องอาบัติอย่างไรวินัย เราจะได้พิจารณากันต่อไป

วินัยภิกษุสงฆ์กับการบรรลุลุทธิธรรม

การบรรลุลุทธิธรรม

การบรรลุลุทธิธรรม เมื่อนิยามตามกรอบอริยสัจ จะหมายถึง การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ จนถึงความสิ้นไปแห่งความทุกข์หรือบรรลุนิพพานนั่นเอง^{๓๖} การให้ความหมายเช่นนี้เป็นการให้ภาพกว้าง ๆ เกี่ยวกับการบรรลุลุทธิธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อใครพบเห็นความหมายนี้ จะเข้าใจได้ทันทีว่า การบรรลุลุทธิธรรมจะต้องหมายถึง การบรรลุเป็นพระอรหันต์อย่างแน่นอน อย่างไรก็ตาม หากเรานิยามตามกรอบของสังโยชน ๑๐ การบรรลุลุทธิธรรม จะหมายถึง การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อละสังโยชนแต่ละข้อไปตามลำดับ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความหมายหลังนี้สื่อความหมายได้ครอบคลุมกว่าความหมายแรก เพราะสื่อถึงพระอริยบุคคล ๔ จำพวกในพระพุทธศาสนา และการบรรลุลุทธิธรรมที่วากนี้ก็แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ตามประเภทของพระอริยบุคคล ได้แก่ (๑) การบรรลุลุทธิธรรมระดับโสดาบัน คือ การละสักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาสได้อย่างเด็ดขาด (๒) การบรรลุลุทธิธรรมระดับสกทาคามี คือ การบรรเทา ราคะ โทสะ โมหะได้เบาบาง (๓) การบรรลุลุทธิธรรมระดับอนาคามี คือ การละกามราคะ และปฏิฆะได้อย่างเด็ดขาด (๔) การบรรลุลุทธิธรรมระดับอรหันต์ คือ การละ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชาได้อย่างเด็ดขาด^{๓๗}

^{๓๓} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๓.

^{๓๔} อัง.ติก.ฎีกา. (บาลี) ๒/๘๗/๒๓๔.

^{๓๕} มงคลัตถทีปนี (ไทย) ๑/๑๕๖/๑๘๔-๑๘๕.

^{๓๖} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๕๙๓.

^{๓๗} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๘๘/๑๓๔-๑๓๕.

การจะบรรลุธรรมได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ (๑) สัมมาทิฐิ คือ การรู้แจ้งในทุกข์ สาเหตุของการเกิดทุกข์ การดับทุกข์ และข้อปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ (๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความตั้งใจที่จะไม่อาฆาตมาดร้ายเบียดเบียนบุคคลอื่น (๓) สัมมาวาจา คือ การพูดเฉพาะความจริง พูดเชิงสร้างสรรค์ พูดเฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์ และใช้ภาษาอย่างสุภาพ (๔) สัมมากัมมันตะ คือ การไม่ทำร้ายเบียดเบียนสัตว์ ไม่ลักขโมยทรัพย์สินของบุคคลอื่น และละเว้นจากพฤติกรรมที่เป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ (๕) สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต (๖) สัมมาวายามะ คือ การเพียรพยายามละอกุศลและเจริญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป (๗) สัมมาสติ คือ การเจริญสติปัฏฐาน ๔ มีกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นต้น (๘) สัมมาสมาธิ คือ การปฏิบัติสมถกรรมฐานจนบรรลุฌาน ๔ มีปฐมฌาน เป็นต้น^{๓๘} อริยมรรคมีองค์ ๘ ข้างต้น ท่านสงเคราะห์ลงในไตรสิกขา กล่าวคือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สงเคราะห์ลงในศีลสิกขา สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สงเคราะห์ลงในสมาธิสิกขา สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สงเคราะห์ลงในปัญญาสิกขา^{๓๙} กล่าวโดยสรุปก็คือว่า การจะบรรลุธรรมได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญานั้นเอง อย่างที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ในบทนำว่า วินัยสงฆ์มีความสำคัญต่อการบรรลุธรรม เพราะการรักษาวินัยภิกษุสงฆ์หรือสิกขาบทเป็นปัจจัยให้เกิดศีล ซึ่งเราจะได้พิจารณากันต่อไป

วินัยภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุธรรม

คัมภีร์ปาวีรวรรคได้กล่าวถึงวินัยภิกษุสงฆ์ในฐานะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุธรรมไว้ว่า

วินัยเพื่อประโยชน์แก่ความสำรวม

ความสำรวมเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน

ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์

ความปราโมทย์เพื่อประโยชน์แก่ปิติ

ปิติเพื่อประโยชน์แก่ปีติ

ปีติเพื่อประโยชน์แก่ความสุข

ความสุขเพื่อประโยชน์แก่สมาธิ

สมาธิเพื่อประโยชน์แก่การเห็นแจ้งตามความจริง

การเห็นแจ้งตามเป็นจริงเพื่อประโยชน์แก่ความเบื่อหน่าย

ความเบื่อหน่ายเพื่อประโยชน์แก่ความคลายกำหนด

ความคลายกำหนดเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติ

^{๓๘} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘/๑๐-๑๓.

^{๓๙} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาหังจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (จันทบุรี: ม.ป.พ., ๒๕๖๒), หน้า ๘๕๕.

วิมุตติเพื่อประโยชน์แก่วิมุตติญาณทัสสนะ

วิมุตติญาณทัสสนะเพื่อประโยชน์แก่อนุปาทาปรินิพพาน^{๔๐}

จะเห็นได้ว่า วินัยบัญญัติหรือสิกขาบทเป็นจุดตั้งต้นหรือเป็นปัจจัยแก่การบรรลุลหรรณ และหลักการข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นว่า การรักษาสิกขาบทหรือการปฏิบัติตามสิกขาบทอย่างเคร่งครัดเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากเพราะเป็นบันไดขั้นแรกของการบรรลุลหรรณในพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม อาจมีคำถามว่า สันตติมหาอำมาตย์ประพตติผิตสิกขาบทข้อที่ ๕ คือ การดื่มสุรา เมาตลอด ๗ วัน ไฉนถึงสามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้^{๔๑} อรรถกถาสมุณฺณควลาลินีได้ตอบคำถามนี้ไว้ว่า บุคคลที่ไม่สำรวมศีล แต่สามารถรู้แจ้งพระคามี ๔ บาทได้อย่างฉับพลัน เขาย่อมสามารถใช้ปัญญาชำระศีลแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมกับปฏิสัมภิทา ๔ ได้เหมือนสันตติมหาอำมาตย์นั่นเอง^{๔๒} กล่าวโดยสรุปก็คือว่า อรรถกถาสมุณฺณควลาลินีประสงค์จะชี้แจงว่า ปัญญาเป็นเครื่องชำระศีลให้บริสุทธิ์นั่นเอง จะอย่างไรก็ตาม ตามทัศนะของผู้เขียน เราไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับคำอธิบายของอรรถกถาสมุณฺณควลาลินี เพราะดูเหมือนจะขัดแย้งกับหลักการของความอัสจรรยแห่งพระธรรมวินัยข้อที่ ๑ ซึ่งมีใจความว่า พระธรรมวินัยนี้มีการศึกษา การบำเพ็ญ การปฏิบัติไปตามลำดับ ไม่ใช่ก้าวกระโดดหรือข้ามขั้นไปบรรลุหรือหัตผลเลย^{๔๓} เพราะถ้าเรายอมรับว่า ปัญญาเป็นเครื่องชำระศีลให้บริสุทธิ์ได้ตามที่อรรถกถาสมุณฺณควลาลินีอธิบาย คำถามที่ตามมาก็คือว่า ทำไมพระพุทธเจ้าทรงกวัดขັນให้พระภิกษุรักษาศีลพระวินัยเล่า ทำไม พระพุทธเจ้าถึงไม่แสดงธรรมให้พระภิกษุ มีปัญญาเฉลียวฉลาด แล้วรับสั่งให้พระภิกษุใช้ปัญญาชำระศีลเพื่อบรรลุลหรรณเล่า คำถามนี้อาจจะส่งผลกระทบต่อระบบคำสอนในพุทธศาสนาในภาพรวมได้ ดังนั้น ตามทัศนะของผู้เขียน การยอมรับหลักการว่าการรักษาศีลพระวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุลหรรณ จึงเข้ากันได้ดีกับหลักการในพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พระภิกษุเจริญศีล สมาธิ ปัญญาตามลำดับ

นอกจากนี้ เราจะเห็นได้ว่า ในช่วงทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ภิกษุสงฆ์มีพระมหากัสสปะเป็นประธานจำนวน ๕๐๐ รูป ได้ปรึกษากันว่า พวกเราจะสังคายนาพระธรรมหรือจะสังคายนาพระวินัยก่อน ภิกษุสงฆ์มีมติเอกฉันท์ว่า ควรสังคายนาพระวินัยก่อน เพราะพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา^{๔๔} เหตุผลของภิกษุสงฆ์นี้ชี้ให้เห็นได้ว่า ภิกษุสงฆ์ตระหนักถึงความสำคัญของพระวินัยเป็นอย่างยิ่ง ต่อมา เมื่อภิกษุสงฆ์สังคายนา พระธรรมวินัยเสร็จ พระอานนทได้แจ้งในที่ประชุมว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อยได้ หากสงฆ์ปรารถนาจะถอน ภิกษุสงฆ์จึงถามพระอานนทว่า สิกขาบทใดบ้างเป็นสิกขาบท

^{๔๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๖/๕๕๒. สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๑/-/๒๔๐-๒๔๑.

^{๔๑} พุ.ธ. (ไทย) ๒/๑๔๒/๗๕-๗๗.

^{๔๒} ที.ม.อ. (ไทย) ๑/๓๑๗/๓๘๔.

^{๔๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๕/๒๘๒.

^{๔๔} วิ.ม.อ. (ไทย) ๑/-/๑๗.

เล็กน้อย พระอานนทตอบว่า กระผมไม่ได้ทูลถามพระพุทธองค์ ที่นั่น บรรดาภิกษุสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป จึงได้ร่วมกันอภิปรายเพื่อหาข้อสรุปว่า สิกขาบทใดเป็นสิกขาบทเล็กน้อย ซึ่งแต่ละรูปต่างก็ตอบไปตามความคิดเห็นของตนเอง ท้ายที่สุด ภิกษุสงฆ์ในที่ประชุมมีมติเห็นชอบที่จะไม่ถอนสิกขาบทเล็กน้อยตามพระบรมพุทธานุญาต^{๔๕} เราจะเห็นได้ว่า ภิกษุสงฆ์ในที่ประชุมสังคายนาครั้งที่ ๑ มีโอกาสที่จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยหากท่านประสงค์ แต่ท่านกลับเห็นความสำคัญของสิกขาบททุกข้อที่ทรงบัญญัติไว้ เพราะท่านรู้เต็มอกว่า สิกขาบทมีความสำคัญต่อการบรรลุธรรม ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ในมิลินทปัญหา พระนาคเสนได้อธิบายขุทธานุสัททกปัญหา (ปัญหาว่าด้วยสิกขาบทเล็กน้อย) ไว้ว่า ภิกษุสงฆ์มุ่งรักษาสิกขาบทตามที่บัญญัติไว้อย่างเคร่งครัดเพราะต้องการพ้นจากความทุกข์ โฉน จะเพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้วตามปกติเล่า^{๔๖}

สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ชี้ให้เห็นได้ว่า วินัยภิกษุสงฆ์หรือสิกขาบทมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของภิกษุสงฆ์ เพราะเป็นเครื่องสนับสนุนการบรรลุธรรม และแนวคิดที่ว่า การรักษาเฉพาะใจเท่านั้นโดยไม่ต้องรักษา พระวินัยอย่างเคร่งครัด นับว่าขัดแย้งกับหลักการในพุทธศาสนา เพราะเมื่อผู้เขียนสำรวจนิยามคำว่า รักษาจิตใจในพระไตรปิฎก พบว่า การรักษาจิตใจ หมายถึง การประคองจิตใจไม่ให้ยินดีในร้าย ลุ่มหลงในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความโลภความโกรธความหลง ไม่ใช่การปล่อยปละละเลยการรักษาพระวินัย ฉะนั้น การกล่าวอ้างว่า การรักษาจิตเท่ากับการรักษาศีล นอกจากจะขัดแย้งกับหลักการพุทธศาสนาแล้ว ยังไม่สมเหตุผลด้วย เพราะว่า การรักษาจิตกับการรักษาพระวินัยเป็นคนละเรื่องกัน อย่างไรก็ตาม พระวินัยมีรายละเอียดปลีกย่อยมากมาย เป็นไปได้ว่า พระวินัยอาจเป็นเรื่องที่ยุ้งยากสำหรับพระภิกษุบางรูป แต่ทั้งนี้ พระภิกษุก็ไม่ควรจะเหน็ดเหนื่อยท้อใจหันหลังให้กับพระวินัย เราได้เห็นกันมาแล้วในปาฏิโมกขสูตรว่า ศีลเป็นเบื้องต้นแห่งกุศลธรรม การที่ศีลจะเกิดขึ้นแก่พระภิกษุได้นั้น พระภิกษุจะต้องรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด และยิ่งไปกว่านั้นในคัมภีร์ปรีวาร มีหลักการว่า วินัยเพื่อประโยชน์แก่ความสามัคคี ความสามัคคีเพื่อประโยชน์แก่ความไม่เดือดร้อน ความไม่เดือดร้อนเพื่อประโยชน์แก่ความปราโมทย์ เป็นต้น หมายความว่า พระวินัยเป็นจุดตั้งต้นของการบรรลุธรรม กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระวินัยเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งที่พระภิกษุจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อบรรลุธรรม จะอย่างไรก็ตาม การรักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ได้หมายความว่า พระภิกษุจะต้องไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทข้อใดเลย เพราะบางครั้ง พระภิกษุอาจจะพลั้งเผลอล่วงละเมิดสิกขาบทได้ ดังนั้น ปฐมสิกขาสูตรจึงได้เสนอทางออกให้กับพระภิกษุไว้ว่า พระภิกษุที่มีอาบัติ กระทำคืนอาบัติอย่างถูกต้อง เช่น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

^{๔๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๑-๔๔๒/๓๘๒-๓๘๓.

^{๔๖} มิลินท. (ไทย) ๑/๑/๒๒๓.

ก็ประพจน์ฐานวิธี ต้องลหุกาบัติที่เหลือก็แสดงอาบัติต่อหน้าพระภิกษุด้วยกัน เพียงเท่านั้น พระภิกษุก็สามารถหลุดพ้นจากอาบัติ และอาบัตินั้นย่อมไม่ขวางกั้นต่อการบรรลุลหกรรมหรือการเกิดในสวรรค์

บรรณานุกรม

ปฐมพงษ์ โพธิ์ประสิทธิ์นันท์. “พระวินัยที่พระสงฆ์ไทยละเมิดกันเป็นอาจณ ในขณะนี้”. วารสาร

พุทธศาสตร์ศึกษา. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม): ๒๓๐-๒๔๗.

พระพุทธโฆสเถระ. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร).

พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. จีน: ม.ป.พ., ๒๕๖๒.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตฺตาโณ). พระธรรมวินัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาบุญส่ง สิริภทฺโท และพระมหาอดิเดช สติวโร. “แนวทางการป้องกันการล่วงละเมิดพระวินัยของภิกษุในสังคมไทย”. วารสารพุทธมัตถ์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธ-วิกสิตาราม. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม- ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑-๗.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. มังคลัตถทีปนี ภาษาไทย ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

_____. สารตมณชฺสา นาม องคตตรฎีกา (หุติโย ภาโค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๗.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ภาค ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

_____. สารตทีปนี ฎีกา (ตติโย ภาโค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๘.

_____. อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ปปัญจสุทนี ภาค ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- _____. สารคดีปณิฎก (ปจโม ภาโค). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๘.
- _____. คัมภีร์มลิบทปัญหาภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.
- _____. อรรถกถาภาษาไทย พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- _____. กงขาวิตรถนิอฎกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง สีลวฑฒนมหาเถร). ศิลของพระและสมณวิสัย. ม.ป.ท., ม.ป.พ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต). วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. ม.ป.ท., ม.ป.พ. ๒๕๖๖.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- มูลนิธิโพธิ์วันณา. ศิล ๕ เหลือข้อเดียว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.potiwanna.org/info/article/> [๒๖ กันยายน ๒๕๖๖].

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันความรุนแรง
ในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา
Buddhist Perspective on Prevention of Domestic Violence
By The Community Partciipation

นิธมน รัตนะรัต*

Nirumon Rattanarat

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร**

Phramaha Somboon Vuddhikaro

อรชร ไกรจักร***

Orachorn Kraichakr

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Buddhist Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: narumonpr@yahoo.com, phannasomgs@gmail.com, pu_2556@yahoo.com

Received: September 06, 2023

Revised: August 22, 2024

Accepted: August 24, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามหลักพระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนนาร่องในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (๓) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสืบค้นข้อมูลเอกสาร และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่สังกัดเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และแกนนำชุมชน สมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชน เจ้าอาวาสวัด และอาสาสมัครในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวน ๑๐ รูป/ท่าน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ หลักธรรมการมีส่วนร่วมในอัครัญญสูตร สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ โดยในการ

* ผศ.ดร.นิธมน รัตนะรัต Asst.Prof.Dr.Nirumon Rattanarat คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Faculty of Social Administration, Thammasat University.

** พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. Phramaha Somboon Vuddhikaro Assoc.Prof.Dr. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr. Orachorn Kraichakr ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

ดำเนินงานของชุมชน พบปัญหาอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ปัญหาด้านทัศนคติของคนในชุมชน ปัญหาด้านความล่าช้าในการแจ้งเหตุการใช้ความรุนแรง และปัญหาการใช้ความรุนแรงโดยการกระทำความผิดซ้ำ ทั้งนี้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาใช้ในการวิเคราะห์จำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ สังคหัตถุ ๔ และ สาราณียธรรม ๖ โดยจะต้องมีการเฝ้าระวังการใช้ความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน มีการให้ความช่วยเหลือกันในรูปแบบของเครือข่ายสหวิชาชีพ การใช้วาจาแนะนำตักเตือน อบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน การใช้ทักษะการพูดในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยผู้นำชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในชุมชน เช่น อาสาสมัคร จัดอาสาต่าง ๆ ในชุมชน การแบ่งปันช่วยเหลือคนในชุมชน และการวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และต้องปฏิบัติตามกฎหมายและแนวปฏิบัติที่มีของชุมชนร่วมกัน

คำสำคัญ: ความรุนแรงในครอบครัว; การมีส่วนร่วมของชุมชน; หลักธรรมการมีส่วนร่วม

Abstract

This research has 3 objectives i.e., (1) to study dharma principle relating to participation pursuant to the dharma principles in Buddhism; (2) to study nature of problems and obstacles in operation of the pilot community in prevention of domestic violence and (3) to study the community's participation in prevention of domestic violence pursuant to the dharma principles in Buddhism. This research utilizes qualitative research by documentary research and in-depth interview to various key informants comprising with the state agencies' officials and officials being subordinate to Maung Nang Rong Municipality, Buriram province, the community mainstay, dwellers in the community, abbot and volunteer in the community involving in prevention of the problem of domestic violence for total 10 people.

The research's findings include several significant dharma principles in Buddhism relating to participation are dharma principle in Aggaññasuttam, Saṅgahavatthu 4 and Sāraṇīyadhamma 6. The operation of this regard in the community has encountered a number of important problems and obstacles i.e., problem of the community members' attitudes, problem of delay in notification of the domestic violence incident and problem of the recidivism of violence. The researcher applies two significant dharma principles in Buddhism, Saṅgahavatthu 4 and Sāraṇīyadhamma 6 in the analysis

to find relevant ways of the community's participation in prevention of domestic violence pursuant to dharma principles in Buddhism i.e., there should be watchdog of violence incident in the family and the community, provision of mutual assistance in form of multi-disciplinary network, verbal warning and advice, training to the community members, use of speaking skill by the community leader in mediation of disputes, benevolence and mutual help in the community e.g., various volunteers in the community, sharing among community members, deportment as good role model, aware of role and duties of oneself, regularly joining in activities with the community members and collectively abiding by law and following existing guideline of the community.

Keywords: Domestic Violence; Community Participation; Dharma Principle to Participation

บทนำ

ในปัจจุบันพบอาชญากรรมที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัวเป็นจำนวนมาก ซึ่งจากผลการสำรวจสถิติความรุนแรงในครอบครัวในรอบ ๖ ปี ศูนย์ปฏิบัติการของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (สค.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔ มีเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจำนวนทั้งสิ้น ๙,๓๘๖ ราย เฉลี่ย ๑,๕๖๔ รายต่อปี เฉลี่ย ๑๓๐ รายต่อเดือน คิดเป็นเฉลี่ย ๔ รายต่อวัน^๑ และกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวร่วมกับศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” สำรวจสถานการณ์ในครอบครัวไทยในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) เก็บข้อมูลในเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ จากประชาชนที่มีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปในทุกจังหวัดจำนวน ๓,๕๓๔ หน่วยตัวอย่าง พบว่า มีความรุนแรงในครอบครัว ๔.๘๗% สาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวคือ รายได้ไม่เพียงพอ/ไม่มีรายได้ ๖๔.๕๓% ความเครียดจากการทำงาน ๔๐.๐๒% ภาระหนี้สิน ๓๑.๔๐%^๒ ซึ่งจากข้อมูลสถิติดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยคนใกล้ชิด คนรู้จัก หรือคนในครอบครัวมักเป็นต้นเหตุทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงมากที่สุด โดยทั้งนี้เมื่อพิจารณาเฉพาะในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์

^๑ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, “สถิติความรุนแรงในครอบครัวในรอบ ๖ ปี”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.opendata.nesdc.go.th> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

^๒ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, “สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)”, แหล่งที่มา: <https://www.opendata.nesdc.go.th> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖].

พบว่า มีอาชญากรรมที่เกิดจากความรุนแรงในครอบครัวเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น ข่าวสามีใช้อาวุธปืนยิงภริยาและพ่อตาจนเสียชีวิตเมื่อวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๖๑ เนื่องจากมาขอคืนดีกับภริยาแต่ไม่สำเร็จ^๓ และข่าวหญิงวัย ๖๐ ปี ซึ่งเป็นลูกสาว ทบตีพ่ออายุ ๙๐ ปี ซึ่งเป็นผู้ป่วยติดเตียง เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕^๔ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะได้มีการตราและบังคับใช้กฎหมายที่สำคัญซึ่งได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อใช้ส่งเสริมสถาบันครอบครัว และเพื่อใช้ลงโทษอาชญากรที่ก่อความรุนแรงในครอบครัวแล้วก็ตาม แต่จากการดำเนินการดังกล่าวพบว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรกล่าวคือ การใช้มาตรการบังคับใช้กฎหมายจะเป็นการดำเนินการภายหลังจากที่ได้มีการกระทำความผิดหรือมีการก่ออาชญากรรมเกิดขึ้นในพื้นที่แล้ว โดยเป็นการดำเนินการที่ปลายเหตุ ซึ่งโดยหลักของการควบคุมอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องทำการป้องกันการเกิดอาชญากรรมที่ต้นเหตุ โดยแนวทางหนึ่งในการป้องกันอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีการปลูกฝังจิตสำนึกของบุคคลให้เป็นคนดีมีศีลธรรมโดยอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้บุคคลมีความรู้สึกเกรงกลัวและละอายต่อการกระทำความรุนแรงโดยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในครอบครัวเช่น อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย (๑) ฉันทะ (ความพอใจ) (๒) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) (๓) จิตตะ (ความคิดรับรู้ในสิ่งที่ทำ) (๔) วิมังสา (ความไตร่ตรองมีเหตุผล)^๕ และพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย (๑) เมตตา (ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข) (๒) กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์) (๓) มุทิตา (ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข) (๔) อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง)^๖ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วจะต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นหรือในชุมชนที่อยู่อาศัยด้วยกันอย่างจริงจังในการจัดทำมาตรการป้องกันอาชญากรรมของตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยให้คำแนะนำและให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จึงจะทำให้การป้องกันอาชญากรรมในชุมชนมีประสิทธิภาพและช่วยลดอัตราการเกิดอาชญากรรมในชุมชนลงได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษา การนำหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนหลักพระพุทธศาสนาไปใช้ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปรับใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นได้อย่างเหมาะสมต่อไป

^๓ มติชนออนไลน์, “เพราะรักฝ่ายเดียว! หนุ่มอ้างเหตุยิงดับ เมีย-พ่อตา เผยเหมือนถูกหลอกแต่งงานเอาสินสอด ตร.จับได้ก่อนฆ่าตัวตายตาม”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_920243 [๑๕ มีนาคม ๒๕๖๓].

^๔ สยามข่าว ๗ สี ออนไลน์, “ฝ่ายปกครองลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีลูกสาวทบตีพ่อป่วยติดเตียง จ.บุรีรัมย์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.news.ch7.com> [๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕].

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^๖ อัง.ปณ.ก. (ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๕๒.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามหลักพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนนาร่อง ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว
๓. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ๓ ด้าน คือ (๑) ขอบเขตด้านเอกสาร โดยศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลงานตีพิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมทั้งจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาหลักธรรมการมีส่วนร่วมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนนาร่อง ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (๒) ขอบเขตด้านพื้นที่ โดยศึกษาพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยทำการศึกษาบทบาทของวัด ผู้นำชุมชน และ สมาชิกภายในชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และ (๓) ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมที่มีประสบการณ์ทำงาน และมีทักษะความรู้ความชำนาญทางด้านการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวน ๑๐ คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่สังกัดเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวน ๒ ท่าน และแกนนำชุมชน สมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชน เจ้าอาวาสวัด และอาสาสมัครในชุมชนที่มีส่วนขับเคลื่อนภารกิจการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ในพื้นที่เทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๘ ท่าน จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และวิเคราะห์ด้านหลักธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาดังออกเป็น ๓ เรื่องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. หลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามหลักพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมตามหลักพระพุทธศาสนาที่สำคัญมีปรากฏอยู่ในอัครัญญสูตร สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๑ อัครัญญสูตร ได้อธิบายรายละเอียดในประเด็นเรื่องของผู้ที่มีจิตสาธารณะทำหน้าที่เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขในชุมชนในสมัยต้นกลับ (สร้างโลกใหม่) พระสูตรนี้ปรากฏข้อความถึงสาเหตุที่ต้องเลือกผู้แทนของตนเองอันเนื่องมาจากการขโมยข้าวสาลีของกันและกันนำมาซึ่งความไม่สงบในชุมชน ผลที่ตามมาคือสังคมเกิดความวุ่นวายการผิดศีลข้ออื่นนาทานได้ปรากฏขึ้นก่อนการผิดศีลข้ออื่น ดังนั้นจึงต้องคัดเลือกบุคคล บุคคลหนึ่งขึ้นมารับความไม่สงบที่เกิดขึ้นในชุมชนเรียกบุคคลผู้นี้ว่า “มหาชนสมมต” (มหาชนแต่งตั้ง) ซึ่งเป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะมาเป็นตัวแทนของมหาชนมาทำหน้าที่ในการจัดการเกี่ยวกับระเบียบในชุมชน นอกจากนี้ข้อความสำคัญในอัครัญญสูตร ปรากฏข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงวาระเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัวเป็นสิ่งที่สมมุติกันขึ้นในสังคมเท่านั้น ไม่ได้กำหนดว่ามาจากพระพรหมแต่มาจากพวกเราที่แบ่งหน้าที่กันทำงาน นอกจากนั้นในพระไตรปิฎกปรากฏอธิปไตย ๓ ลักษณะ กล่าวคือ (๑) อัตตอธิปไตย อธิบายถึง ความมีตนเป็นใหญ่ (๒) โลกอธิปไตย อธิบายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ และธัมมาธิปไตย อธิบายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่” ด้วยเหตุนี้ผู้นำจะทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมไม่เข้าข้างใคร มีความเสมอภาคกับทุกคนเพราะเขามาจากคะแนนของทุกคน จึงต้องมองทุกคนเสมอภาคกันเป็นคนเสียสละเป็นคนที่ประชาชนไว้ใจมีคุณธรรมคือซื่อสัตย์ไม่เห็นแก่พวกพ้อง และผู้นำที่มองเห็นความสำคัญในเรื่องของส่วนรวมนับเป็นจิตสาธารณะที่ดีที่พึงประสงค์ต้องมีทั้งหลักธรรมเป็นคุณธรรมประจำใจเพื่อการจัดการตนเอง ครอบครัว รวมถึงการจัดการส่วนรวม

๑.๒ สังคหวัตถุ ๔ เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยยึดเหนี่ยวทางจิตใจและประสานหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี ประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ประการ ได้แก่

๑.๒.๑ ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ การให้อภัย ซึ่งการให้แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ เงินเป็นทาน (๒) ธรรมทาน คือ การสอนให้ธรรมะเป็นความรู้เป็นทาน (๓) อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์

๑.๒.๒ ปิยวาจา คือ การพูดด้วยถ้อยคำไพเราะ พูดในสิ่งที่ประโยชน์ตามกาลเทศะ และเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดหยาบคาย เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

^๗ อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๑.

๑.๒.๓ อุตถจริยา คือ การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น เป็นการทำประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยแรงกาย ขวัญช่วยเหลือผู้อื่นในกิจกรรมต่าง ๆ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ มีจิตอาสา อุตถจริยาแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) การทำตนให้เป็นประโยชน์ คือ การทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และ (๒) การทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ เมื่อทำตนให้เป็นประโยชน์แล้ว จะต้องบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ด้วยความเกื้อกูล มีน้ำใจไมตรีต่อกัน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคมตามความสามารถ

๑.๒.๔ สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ วางตัวดีเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน ซึ่งมีความหมาย ๒ ประการคือ (๑) การวางตนให้เหมาะสมกับฐานะของตนที่มีอยู่ในสังคม เช่น บิดา มารดา หัวหน้า แกนนำชุมชน (๒) การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อผู้อื่น คือ การให้ความเสมอภาค ร่วมรับรู้ปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้อื่นและสังคม^๔

๑.๓ สาราณียธรรม ๖ เป็นธรรมที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน ประกอบด้วยหลักธรรม ๖ ประการได้แก่

๑.๓.๑ เมตตาการุณยธรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๑.๓.๒ เมตตาวิจิตรกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๑.๓.๓ เมตตาโมกขกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๑.๓.๔ สาธารณโภคิตา คือ ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปัน แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๑.๓.๕ สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดของหมู่คณะ

๑.๓.๖ ทิฏฐิสามัญญตา คือ เห็นชอบร่วมกันในข้อหลักการ อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ ขจัดปัญหา เป็นผู้ที่มีทิฏฐิโดยทิฏฐิอันประเสริฐ เป็นนियานิกรกรรม^๕ (ธรรมที่นำสัตว์ออกจากทุกข์)

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมการมีส่วนร่วมในอัครคัมภีร์สูตร สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ เกี่ยวข้องกับแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับส่วนรวมได้ตามแต่ละบริบท

^๔ พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทธิเมธี และสุชี มากมูลดี, “สังคหวัตถุองค์ธรรมแห่งการสังคมสงเคราะห์”, วารสารพุทธมัตถ์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๐-๑๙.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๖/๓๘๗.

ของครอบครัวและชุมชน ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีหลักการเดียวกันเชื่อมโยงกันได้ตามกาลและตามเหตุปัจจัย เพื่อให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข ผ่านการจัดการที่ดีของผู้นำชุมชนและคนในครอบครัว

๒. สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนเทศบาลเมืองนางรองมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวหลายประการดังต่อไปนี้

๒.๑ ปัญหาด้านทัศนคติของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนมักมองว่าลูกเป็นสมบัติของพ่อแม่ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วเป็นสมบัติของสามี จึงจำต้องอดทนอยู่ในครอบครัวที่มีการใช้ความรุนแรง และไม่นำเรื่องการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัวไปเล่าให้บุคคลอื่นฟัง เพราะจะทำให้คนในครอบครัวถูกเกลียดชังหรือถูกดำเนินคดี นอกจากนี้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในภาวะพึ่งพิงของผู้กระทำความรุนแรงที่มักเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือมีอำนาจเหนือกว่า เช่น ภรรยาและบุตรที่ต้องอาศัยผู้ชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวอุปการะเลี้ยงดู หรือผู้สูงอายุที่เกรงกลัวว่าบุตรหลานจะทอดทิ้ง จึงจำต้องอดทนอยู่ในบ้านต่อไป ในส่วนของปัญหาด้านทัศนคติของคนในชุมชนเอง ก็มักจะมองว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัวของสามีภรรยา คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ดังนั้นจึงต้องปรับทัศนคติไม่ให้ผู้ที่เป็นพลเมืองดีเพิกเฉยต่อการให้ความช่วยเหลือ โดยสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องของกฎหมายว่าความรุนแรงในครอบครัวหากเกิดขึ้น กฎหมายอนุญาตให้พลเมืองดีเข้ามาช่วยเหลือได้โดยการแจ้งเหตุแก่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ ปัญหาด้านความล่าช้าในการแจ้งเหตุการใช้ความรุนแรง โดยปัญหาดังกล่าวสืบเนื่องมาจากปัญหาทัศนคติของคนในชุมชนเอง ส่งผลให้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือผู้เห็นเหตุการณ์ไม่ไปแจ้งเหตุการใช้ความรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย เพราะไม่อยากเป็นคดีความ หรือคิดว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องภายในครอบครัว บุคคลอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวและปล่อยให้คนในครอบครัวแก้ไขปัญหากันเอง ซึ่งแท้จริงแล้วพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดให้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือผู้ที่พบเห็นหรือทราบการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่โดยเร็ว เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่เกิดเหตุเพื่อทำการระงับเหตุและให้ความช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็ว

๒.๓ ปัญหาการใช้ความรุนแรงโดยการกระทำความผิดซ้ำ โดยปัญหาดังกล่าวมักเกิดจากอาการทางจิตเวช การติดสุรา และยาเสพติดทำให้ผู้กระทำความรุนแรงมีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงซ้ำ สำหรับแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะต้องบังคับใช้กฎหมายโดยอาศัยอำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการจับกุมดำเนินคดีกับผู้ใช้ความรุนแรง รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิและให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ถูกระทำ

ความรุนแรง นอกจากการบังคับใช้กฎหมายแล้ว การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำความรุนแรงในครอบครัวโดยการกระทำผิดซ้ำอีกวิธีหนึ่งคือ “การใช้กลไกของชุมชน” โดยการใช้ความเคารพนับถือ เชื่อใจกันระหว่างคนในชุมชนกับแกนนำที่เป็นผู้อาวุโส มีวิญญูม คณวุฒิที่สูงกว่า โดยการใช้ความสัมพันธ์ การเคารพเชื่อฟังกันระหว่างบุคคลเข้าไปพูดคุยกับผู้กระทำความรุนแรง

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมาวิเคราะห์จำนวน ๒ หลักธรรมซึ่งได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และ สาราณียธรรม ๖ โดยได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๑ หลักสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา)

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๑ ทาน โดยจากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนเทศบาลเมืองนางรองมีความเป็นเพื่อนบ้านกัน มีการให้ทานกันโดยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปันแก่เพื่อนบ้านของตน มีการเฝ้าระวัง สอบถามสารทุกข์สุกดิบระหว่างกัน แบ่งปันสิ่งของและให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตัวอย่างเช่น ผู้นำชุมชน ทั้งในฐานะของผู้นำ และฐานะของเพื่อนบ้าน ที่เข้าไปช่วยเหลือครอบครัวที่ถูกกระทำความรุนแรง อันเนื่องจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ขาดรายได้ ผู้นำชุมชนได้ช่วยเหลือ เช่น ให้งานทำ หรือบริจาคข้าวสาร อาหารแห้งตามสมควร และผู้นำหรือเพื่อนบ้านที่มีวิญญูมสูงกว่าก็ช่วยสั่งสอนโดยสอดแทรกหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผ่านการพูดคุย โดยที่ไม่ให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าคุณจับผิดหรือตีตราจากสังคม เป็นต้น

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๒ ปิยวาจา โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนและ อาสาสมัครในชุมชน (อสม.) ได้มีการอาศัยทักษะและศิลปะในการพูดโน้มน้าวจิตใจของคนในชุมชน มีการใช้คำพูดเชิงบวกในการประนีประนอมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้านความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการสั่งสอนและให้คำแนะนำแก่ผู้กระทำความผิดด้วยคำพูดที่นุ่มนวลและมีเมตตา ซึ่งสามารถช่วยลดปัญหาการกระทำความรุนแรงในครอบครัวภายในชุมชนได้มาก

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๓ อตถจริยา โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนและอาสาสมัครในชุมชน (อสม.) ได้มีการบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือให้กับคนในชุมชน โดยการทำตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อุทิศเวลาของตนเองในการทำสาธารณประโยชน์ให้กับคนในชุมชน มีการร่วมกัน เฝ้าระวังสอดส่องดูแลคนในชุมชน เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมทั้งช่วยแจ้งเหตุหรือติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทันทีที่มีความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นโดยไม่เพิกเฉย

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๔ สมานัตตตา โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครในชุมชน (อสม.) และพระสงฆ์ได้มีการวางแผนร่วมกัน ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ทำให้คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เชื่อฟัง และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยในด้านของปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เมื่อผู้นำชุมชนเข้าไปเจรจาไกล่เกลี่ยหรือช่วยเหลือคนในครอบครัวก็มักจะเชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งสามารถป้องกันหรือลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นได้

๓.๒ หลักสารณียธรรม ๖ (เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตา मनกรรม สาธารณโภคี สีสามัญญตา ทิฏฐีสามัญญตา)

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๑ เมตตากายกรรม โดยจากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ในชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณของชุมชน มีโอกาสในการเข้าถึงคนในชุมชนได้มาก ได้มีการทำงานในเชิงรุกในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวในชุมชน โดยมีการเทศอบรมสั่งสอนคนในชุมชนให้มีความรักความเมตตาต่อกัน ไม่ทำความรุนแรงต่อกัน โดยมีการเทศอบรมสั่งสอนในงานประเพณี วันสำคัญทางศาสนา และงานทำบุญทั่วไป นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ยังให้ความเมตตาแก่ผู้ที่ได้เคยกระทำความรุนแรงในครอบครัวมาก่อน โดยการเทศอบรมสั่งสอนคนในชุมชนในการให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดในการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น เพื่อจะได้กลับคืนสู่ครอบครัวและชุมชนได้

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๒ เมตตาวจีกรรม โดยจากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเทศบาลนางรอง สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และอัยการสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เป็นต้น ได้มีการอบรมให้องค์ความรู้กับผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย และสิทธิหน้าที่ต่าง ๆ ตลอดจนการดำเนินงาน การแจ้งเหตุหรือการประพฤติปฏิบัติตนหากมีเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้น และเมื่อมีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวขึ้นก็เข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และอาสาสมัครในชุมชน (อสม.) ในการเข้าไปพูดคุยเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่กรณี โดยพูดคุยตักเตือนด้วยความปรารถนาดี และมีทักษะการพูดเชิงบวกที่ไม่เป็นการตำหนิหรือตีตราผู้กระทำความผิด

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๓ เมตตา मनกรรม โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครในชุมชน (อสม.) พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการตั้งจิตปรารถนาดี คิดต่อกันด้วยเมตตา ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มีความคิดปรารถนาดีต่อกันในชุมชน มุ่งมั่นคิดที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และมองผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวในแง่ดี โดยให้โอกาสในการปรับปรุงตนเอง และเชื่อมั่นว่าผู้ที่กระทำความรุนแรงนั้นสามารถที่จะกลับตัวกลับใจเป็นคนดีของชุมชนได้ โดยได้มีการร่วมกันคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุเป็นสำคัญ เช่น ความรุนแรง

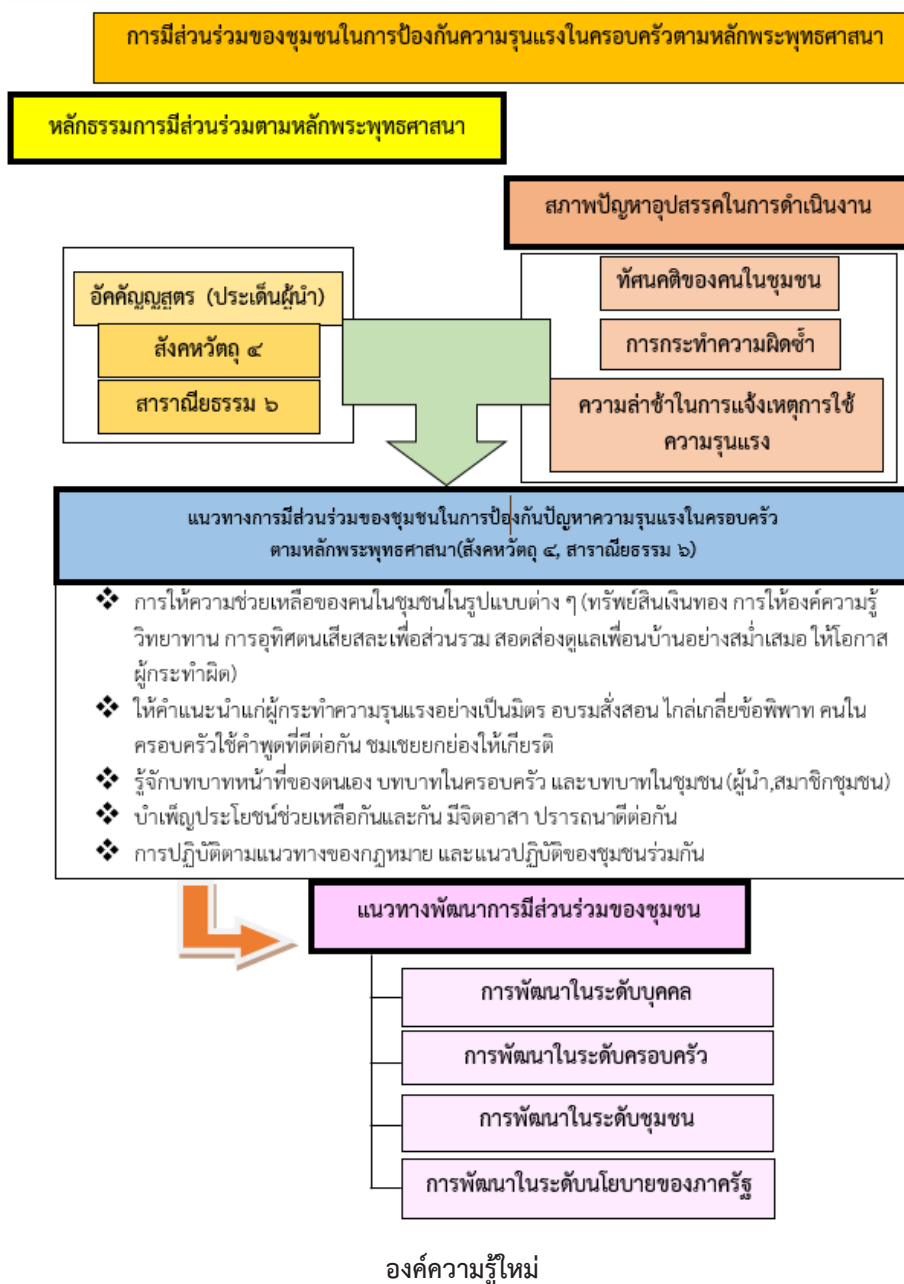
ในครอบครัวเกิดจากปัญหาความยากจนก็มีการร่วมกันคิดหาวิธีการฝึกออาชีพให้มีความทำ หรือสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับครอบครัว เป็นต้น

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๔ สาธารณโภคี โดยจากการศึกษาพบว่า ในชุมชนเทศบาลเมืองนางรองนั้น จะมีโครงการแบ่งปันทรัพย์สินและเงินช่วยเหลือให้แก่สมาชิกภายในชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนอยู่เสมอ เช่น โครงการช่วยเหลือโดยแบ่งปันสิ่งของ อาหาร และเงินทั้งในรูปแบบของส่วนตัว รูปแบบของการรับบริจาค รูปแบบของชมรม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ และในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือโดยหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้แก่ผู้ยากไร้ หรือคนไร้ที่พึ่ง โดยมีการจัดทำโครงการเพื่อสร้างรายได้และความมั่นคงในระยะยาวทางด้านอาชีพให้แก่ผู้ยากไร้ ซึ่งสามารถช่วยลดสาเหตุของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๕ สีสสามัญญตา โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครในชุมชน (อสม.) พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐในชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง มีการปฏิบัติตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยมีการปฏิบัติที่เสมอภาคกัน ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะหรือเลือกปฏิบัติ ผู้นำชุมชนปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีการให้คนในชุมชนช่วยกันสอดส่องดูแลเฝ้าระวังเหตุความรุนแรงกับครอบครัวกลุ่มเสี่ยง รวมทั้งมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวภายในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนในการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว

ประเด็นวิเคราะห์ที่ ๖ ทิฐิสามัญญตา โดยจากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และอาสาสมัคร (อสม.) ในชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง มีทัศนคติที่ตรงกันในหลักการสำคัญของการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมาย และแนวปฏิบัติของชุมชน มีการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันโดยผ่านการอบรมให้ความรู้โดยเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เช่น การจัดโครงการอบรมเผยแพร่ความรู้โดยเทศบาลนางรอง และอัยการสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน นอกจากนี้แล้วยังมีการให้คนในชุมชนและสมาชิกในครอบครัวได้เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น กิจกรรมงานบุญประเพณี เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อกัน มีความรักความสามัคคีกันในครอบครัว ซึ่งสามารถช่วยลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

โดยทั้งนี้จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังต่อไปนี้

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของชุมชนเทศบาลเมืองนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเกิดจาก ๓ ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ (๑) ปัญหาด้านทัศนคติของคนในชุมชน ที่เห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องภายในครอบครัว คนอื่นไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว สามีนี้อ่านาจนเฮอร์เรีย บิดามารดามีอำนาจเหนือบุตร (๒) ปัญหาด้านความล่าช้าในการแจ้งเหตุการใช้

ความรุนแรง เนื่องจากคนในชุมชนเห็นว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัว ไม่รู้ว่ามีกฎหมายกำหนดหน้าที่ให้ต้องแจ้งเหตุการกระทำความรุนแรงต่อเจ้าหน้าที่ รวมทั้งไม่อยากเป็นคดีความที่ศาล และ (๓) ปัญหาการใช้ความรุนแรงโดยการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งมักเกิดจากปัญหาความยากจน ผู้กระทำมีอาการทางจิตเวช ติดสุราและยาเสพติด ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชลาลัย กันมินทร์ พบว่าสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีสาเหตุ ได้แก่ (๑) สาเหตุความผิดปกติของจิตและบุคลิกภาพ ได้แก่ ปัญหาทางจิตที่ทำให้เกิดอารมณ์และบุคลิกก้าวร้าว ควบคุมตนเองไม่ได้ (๒) สาเหตุทางภาวะสังคมวิทยา ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อครอบครัว เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาวะวิกฤติที่ครอบครัวต้องเผชิญอยู่ และ (๓) สาเหตุจากสังคม ความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรม เช่น ค่านิยมเรื่องความแตกต่างของบทบาทชายหญิง และการยอมรับว่าการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติทางสังคม^{๑๐}

สำหรับผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการวิเคราะห์ คือ (๑) สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) และ (๒) สาราณียธรรม ๖ ได้แก่ เมตตาภยกรรม (ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ) เมตตาวิจิตรกรรม (พูดด้วยความหวังดี) เมตตาโมหกรรม (คิดปรารถนาดี) สาธารณโภคี (แบ่งปันซึ่งกันและกัน) สีสสามัญญดา (ประพฤติดีงามตามกฎระเบียบสังคม) ภิภูมิจิตสามัญญดา (เห็นชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญห) โดยผลการวิจัยพบว่า การที่ชุมชนจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงในครอบครัวได้ประสบผลสำเร็จนั้นผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครในชุมชน (อสม.) สมาชิกในชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติ คือ ทางกาย วาจา และใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชิตพล ชัยมะดัน พบว่า ชุมชนจะสามารถป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวได้จะต้องอาศัยกลไกการทำงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่รัฐ และสมาชิกในชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานเครือข่ายองค์กรชุมชน (ทางกาย) มีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจทางด้านประเพณี วัฒนธรรม และการอยู่อย่างมีความสุขด้วยการคิดเชิงบวก (ทางวาจา และใจ)^{๑๑}

^{๑๐} ชลาลัย กันมินทร์, “ความรุนแรงในครอบครัว: ปัญหาและแนวทางป้องกัน”, งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี ๒๕๖๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://rsucon.rsu.ac.th/files/proceedings/nation๒๐๑๙/NA๑๙-๑๓๖.pdf> [๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๓].

^{๑๑} ชิตพล ชัยมะดัน, “รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหความรุนแรงในสังคมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระแก้ว”, วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๓๐-๓๘.

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยได้พบหลักธรรมที่สำคัญเพื่อให้ชุมชนได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขซึ่งได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และสาราณียธรรม ๖ ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทั้ง ๒ เรื่องดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตามหลักพระพุทธศาสนา โดยสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพื่อยึดเหนี่ยวทางจิตใจและให้หมู่ชนให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการได้แก่ (๑) ทาน (การให้) (๒) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) (๓) อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และ (๔) สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) ส่วนสาราณียธรรม ๖ เป็นธรรมที่เป็นเหตุให้ระสือถึงกัน ทำให้เป็นที่รักที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความสามัคคีกัน ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม ๖ ประการได้แก่ (๑) เมตตาทายกรรม (ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพเคารพนบถกัน) (๒) เมตตาวจีกรรม ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือน ด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ) (๓) เมตตามโนกรรม (ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน) (๔) สาธารณโกศิตา (ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งปัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมา แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน) (๕) สีลสามัญญตา (มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ) และ (๖) ทิฎฐิสามัญญตา (เห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ ขจัดปัญหา) โดยทั้งนี้หลักธรรมการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนดังกล่าวข้างต้นจะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ดีของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในแต่ละบริบทของสังคม ครอบครัวและชุมชนได้เพื่อให้เกิดความสงบสุขลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้น โดยผ่านการจัดการที่ดีของผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน และคนในครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ รัฐควรจัดทำนโยบาย และแผนปฏิบัติงานป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัวในระดับพื้นที่โดยนำเทคโนโลยีมาใช้ และการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทดำเนินการร่วมกันแกนนำชุมชน (หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔: ทาน, อตถจริยา และสาราณียธรรม ๖ : สาธารณโกศิตา, สีลสามัญญตา)

๑.๒ รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว และมีเจ้าหน้าที่มาอบรมให้ความรู้อย่างสม่ำเสมออย่างน้อยปีละ ๑-๒ ครั้ง (หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ : ทาน, อตถจริยา และสาราณียธรรม ๖: เมตตาทายกรรม, เมตตาวจีกรรม, สาธารณโกศิตา, สีลสามัญญตา)

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๒.๑ ควรมีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวในชุมชนโดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในตำบลและมีสำนักงานย่อยตั้งอยู่ในหมู่บ้าน มีคณะทำงานที่ทำหน้าที่โดยเฉพาะและมีรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถดำเนินการป้องกัน แก้ไขปัญหา และให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ถูกระทำคามรุนแรงในครอบครัวได้อย่างรวดเร็ว (หลักธรรมสังคหัตถุ ๔: ทาน, อตถจริยา และสาราณียธรรม ๖: เมตตากายกรรม, สีสสามัญญตา, ทิฏฐิสามัญญตา)

๒.๒ ควรมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในชุมชนเพื่อป้องกันและลดปัญหาคความรุนแรงในครอบครัวโดยกำหนดมาตรการลงโทษ หากครอบครัวใดฝ่าฝืน เช่น การถูกตัดสิทธิพิเศษบางประการในชุมชน เช่น เงินช่วยเหลือเยียวยาหรือสวัสดิการที่ได้รับจากชุมชน และการเข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างในชุมชน เป็นต้น โดยการให้แกนนำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนแจ้งรายละเอียดดังกล่าวผ่านการประชุมหมู่บ้าน เสียงตามสาย และป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน (หลักธรรมสังคหัตถุ ๔ : ทาน, อตถจริยา และสาราณียธรรม ๖: เมตตากายกรรม, เมตตามโนกรรม, สีสสามัญญตา, ทิฏฐิสามัญญตา)

บรรณานุกรม

- พระปลัดณรงค์ศักดิ์ วิสุทธิเมธี และสุชี มาบุญลดี. “สังคหัตถุองค์ธรรมแห่งการสังคมสงเคราะห์”. วารสาร **พุทธมคค์**. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒) : ๑๐-๑๙.
- ชิตพล ชัยมะดัน. “รูปแบบการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในสังคมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสระแก้ว”. วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๓๐-๓๘
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. “สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19)”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.opendata.nesdc.go.th> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖].
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. “สถิติความรุนแรงในครอบครัว ในรอบ ๖ ปี”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.opendata.nesdc.go.th> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖].
- ชลาลัย กันมินทร์. “ความรุนแรงในครอบครัว: ปัญหาและแนวทางป้องกัน”. งานประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยรังสิตประจำปี ๒๕๖๒. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://rsucon.rsu.ac.th/files/proceedings/nation๒๐๑๙/NA๑๙-๑๓๖.pdf> [๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๓].

มติชนออนไลน์. “เพราะรักฝ่ายเดียว! หนุ่มอ้างเหตุยิงดับ เมีย-พ่อตา เผยเหมือนถูกหลอกแต่งงาน
เอาสินสอด ตร.จับได้ก่อนฆ่าตัวตายตาม”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/news-monitor/news_920243 [๑๕ มีนาคม ๒๕๖๓].

สนามข่าว ๗ สีออนไลน์. “ฝ่ายปกครองลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีลูกสาวทุบตีพ่อป่วยติดเตียง
จ.บุรีรัมย์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.news.ch7.com> [๒๒ พฤศจิกายน
๒๕๖๕].

ศึกษาวิธีระงับความโกรธตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค

A Study of Anger Suspension Stratagem

As in the Visuddhimagga Scripture

พระมหากษัตริย์ โอภาโส (วารัมย์)*

Phramaha Krissada Ophaso (Waram)

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณา)**

Phramaha Somboon Uddhikaro (Phanna)

อรชร ไกรจักร***

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: Krissada245@gmail.com

Received: August 14, 2024

Revised: August 23, 2024

Accepted: August 25, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) เพื่อศึกษาความโกรธตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาความโกรธและวิธีระงับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค (๓) เพื่อวิเคราะห์วิธีระงับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นการวิจัยคุณภาพ (Documentary Research) โดยการศึกษาทางเอกสารศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยแนวคิดเกี่ยวกับความโกรธที่ปรากฏในคัมภีร์ว่าโดยสภาวะ คือ โทสะ ว่าด้วยความประทุษร้าย ความไม่พอใจ ความแค้นเคือง เมื่อประสบกับอารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นต้น เมื่อนั้นความโกรธย่อมเกิดขึ้นแล้วแผดเผาจิตใจให้เราร้อนจนเป็นเหตุให้กระทำบาปอกุศลมีประการต่าง ๆ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันมีผลกระทบต่อ ตนเอง ผู้อื่นและสังคมให้เดือดร้อน เพราะการกระทำบาปอกุศลเหล่านั้น การระงับความโกรธนั้นอาศัยวิธีระงับตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐ ประการ คือ วิธีกำจัดความโกรธด้วยการเข้าเมตตาตามาน การพิจารณาพุทโธวาท

* พระมหากษัตริย์ โอภาโส (วารัมย์) Phramaha Krissada Ophaso (Waram), พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Art Buddhist Studies, Graduaet School Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณา), รศ.ดร. Ven.Assoc.Prof.Dr.Phamaha Somboon Uddhikaro (Phanna) ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

*** ผศ.พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr.Orachorn Kraichakr ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Thesis Advisor

การมองโลกในแง่ดี การสั่งสอนตัวเอง การพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น การพิจารณาพุทธจริยาในปางก่อน การพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ การพิจารณาอันสงส์ของเมตตา การพิจารณาแยกธาตุ การให้ปันสิ่งของ โดยเลือกพิจารณาวิธีระงับไปตามลำดับ จนกว่าความโกรธจะทุเลาเบาบาง ดังนั้น วิธีระงับความโกรธทั้ง ๑๐ ประการ ตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐ ประการ สามารถนำมาวิเคราะห์กับวิธีการละกิเลส ๓ ประการ ได้ดังนี้ คือ วิธีการจัดการความโกรธด้วยการเข้าเมตตาภาวนา จัดเป็น วิกขัมภนปหาน การละด้วยการข่มไว้ ส่วนวิธีที่เหลือ คือ การพิจารณาพุทธโอวาท การมองโลกในแง่ดี การสั่งสอนตัวเอง การพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น การพิจารณาพุทธจริยาในปางก่อน การพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ การพิจารณาอันสงส์ของเมตตา การพิจารณาแยกธาตุ การให้ปันสิ่งของ จัดเป็น ตทังคปหาน การละเป็นขณะ ๆ ตามองคันธ์นั้น ๆ โดยเลือกพิจารณาวิธีระงับไปตามลำดับ ส่วน สมุจเฉทปหาน การละอย่างเด็ดขาด นั้น ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติสมถกรรมฐานจนได้ฌานแล้วเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุนาตามิมรรคจิตจึงจะสามารถละปฏิฆานุสัยได้

คำสำคัญ: วิธีระงับ; ความโกรธ; คัมภีร์วิสุทธิมรรค

Abstract

In this thesis, three objectives were purposely made: 1) to study concept of anger in Buddhist Scriptures, 2) to study anger and methods to restrain anger according to the view of *Visuddhimagga*, and 3) to analyze the methods to restrain anger according to the view of *Visuddhimagga*. This research employed the documentary research done by studying Buddhist scriptures.

The research findings revealed that the anger that appears in the scriptures is the anger to commit an offense, dissatisfaction, resentment, when experiencing non-pleasantness emotion such as mind and matter, sound, smell, taste, touch, etc. They will burn that person's heart to the point causing him to commit various unwholesome deeds, be it physical, verbal or mental. When that is the case, it affects oneself, others and society to suffer like a wildfire that burns. If there is more strength, it becomes a reservation, revengefulness, ill-will, eventually.

The restraining of anger requires according to the *Visuddhimagga* ten factors as follows: the way to get rid of anger by entering into compassionate contemplation, contemplating the teachings of the Buddha, optimism, teaching oneself, considering one's own and others' karma, and considering the Buddha's conduct in the past, etc.

Therefore, the mentioned ten methods leading to restraining the anger as prescribed in *Visuddhimagga* can be analyzed together with the three methods of abandoning defilements as follows: The way to get rid of anger by entering into mercy of the *Jhāna* is classified as *Vikkhambhana Pahāna* by which it is extinction by suppression. The rest of the methods is the consideration of the Buddha's teachings, being optimistic, self-instruction, one's own and others' Kamma, the Buddha's conduct in the past, relationship in Samsara, benefits of *Mettā*, separation of elements, distribution of things, these are considered as *Tadaṅgapahāna*, by choosing to consider the methods to restrain the anger respectively. As regards *Samucchedapahāna*, the practitioner must practice *Samathakammaṭṭhāna* till obtain *Jhāna* where *Vipassanākammaṭṭhāna* is also developed till the attainment of *Anāgāmi* can be achieved resulting in getting of *Paṭigha* respectively.

Keywords: Suspended; Angry; Visuddhimagga Scripture

บทนำ

ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญในเรื่องของจิตว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าคนมีใจชั่ว ก็จะทำชั่วไปด้วย เพราะความชั่วนั้น ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไป ฉะนั้น^๑ จากพุทธพจน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจิตนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจิตเป็นใหญ่เป็นประธานกว่าธรรมทั้งปวง แต่เมื่อใดก็ตามที่จิตถูกอำนาจของความโกรธครอบงำแล้ว ก็ย่อมเป็นเหตุให้มีการทำทุจริตได้ทั้ง ๓ ประการ คือ กายทุจริต วาจาทุจริต และมโนทุจริต^๒ เมื่อมีการกระทำทุจริตต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ย่อมส่งผลให้ผู้กระทำนั้นได้รับความทุกข์ในอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และ สัตว์เดรัจฉาน ตามสมควรแก่กรรมที่ตนได้กระทำไว้ ซึ่งความทุกข์เหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการทำทุจริต ด้วยอำนาจของความโกรธนั่นเอง ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกัน หรือรักษาสติเพื่อไม่ให้ถูกความโกรธครอบงำ หรือเมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้วทำอย่างไร จึงจะสามารถระงับหรือกำจัดความโกรธที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ปล่อยให้ความโกรธนั้นทวีกำลังรุนแรงมากขึ้นจนเป็นเหตุให้ทำบาปอกุศล จึงจำเป็นต้องหาวิธีในการดับไฟคือโทสะที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการระงับดับความโกรธนั้นไม่ให้แผดเผาจิตใจของเราได้และไม่ให้ไหม้ลุกลามไปยังสิ่งอื่น ๆ ซึ่งการที่

^๑ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดริว จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๖.

จะระบับความโกรธได้นั้นเบื้องต้นต้องพิจารณาให้เห็นโทษของโทษความประทุษร้ายนั้น ๆ ว่าส่งผลกระทบในทางลบอย่างไรบ้าง ต่อจากนั้นหากมีการนำวิธีการระบับความโกรธ ๑๐ ประการ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่ประจวบเข้าในแต่ละวันก็จะสามารถระบับความโกรธลงได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความโกรธตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาความโกรธและวิธีระบับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค
๓. เพื่อวิเคราะห์วิธีระบับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับวิธีการระบับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์ต่าง ๆ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๒. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

ศึกษาข้อมูลจาก คัมภีร์พระอรรถกถาจารย์ รุ่นหลังรจนาไว้ เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้นและข้อมูลจากงานวิจัย เอกสาร หรือตำราอื่น ๆ บทความต่าง ๆ ที่มีผู้เขียนวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับเรื่องความโกรธ โดยนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาเรียบเรียงและสรุปผลการวิจัยตามหัวข้อที่กำหนดไว้ในงานวิจัยเล่มนี้

ผลการวิจัย

๑. ความโกรธตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่า ความโกรธคือความขัดเคือง ไม่พอใจ ไม่ชอบใจ แค้นใจ เจ็บใจ ไม่แค้นขึ้น โดยสภาวะแล้วได้แก่ โทสะนั่นเอง ซึ่งโทสะนั้น เป็นต้นเหตุให้เกิดกรรม^๓ ต่าง ๆ คือ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม เช่น กายกรรม มีการฆ่าสัตว์ วจีกรรม มีการด่าว่าบุคคลอื่น มโนกรรม มีการพยาบาทปองร้ายผู้อื่น ซึ่งการกระทำบาปอกุศลดังกล่าวนี้ อาศัยโทสะที่มีสภาวะที่ประทุษร้าย ซึ่งโทสะนั้นมีลักษณะที่ดุร้ายคล้ายอสรพิษที่ถูกตี มีความพลุ่งพล่านไปเหมือนถูกยาพิษและมีอันเผาไหม้จิตใจให้เราร้อนดังไฟป่า จนส่งผลให้มีการประทุษร้าย โดยมีสาเหตุมาจากอาฆาตอวิชชา คือเรื่องที่จะให้เกิดอาฆาต ๙ ประการคือ (๑) ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา (๒) ผู้นี้กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา (๓) ผู้นี้จักทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา (๔) ผู้นี้ได้ทำ

^๓ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๔๘.

สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา (๕) ผู้ที่กำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา (๖) ผู้ซึ่งกำลังทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่คนผู้เป็นที่รักที่ชอบพอของเรา (๗) ผู้ซึ่งได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา (๘) ผู้ที่กำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา (๙) ผู้ซึ่งกำลังทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่คนผู้ไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบพอของเรา^๔

๒. ความโกรธและวิธีระงับความโกรธตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมรรค จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่าในคัมภีร์วิสุทธิมรรคนั้นได้แสดงวิธีการระงับความโกรธไว้ ๑๐ ประการดังต่อไปนี้

๑) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการเข้าเมตตาตาม เมื่อพระโยคีสังจิตไปในคนผู้เป็นเวรกันความโกรธแค้นย่อมเกิดขึ้น พระโยคีพึงกลับไปเข้าเมตตาตามที่ข่มปฏิฆะได้และสามารถทำให้แค้นเกิดขึ้นได้^๕

๒) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาพุทธโอวาท เช่น พิจารณาว่าพระพุทธโอวาทในกกุฏปมสูตร หรือ พระพุทธโอวาทที่อุปมาบุคคลผู้โกรธว่าเป็นเหมือนไม้พินเผาแตกพลายทั้ง ๒ ถูกไฟไหม้ตรงกลางเปื้อนคูจะใช้เป็นเครื่องไม้ในเรือนก็ได้^๖

๓) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการมองโลกในแง่ดี คือพิจารณาความสงบทางกายสมาจารวจีสมาจาร หรือ มโนสมาจาร อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ทางกาย มีกายกรรมอันสำรวม ทางวาจา เป็นผู้ฉลาดในปฏิสันถาร พูดจาอ่อนหวาน มีคำพูดน่ารัก มีหน้าตาชื่นบาน ทักทายปฏิสันถารก่อน ทางใจ มีการทำการเคารพเจดีย์ ต้นโพธิ์ เป็นต้น^๗

๔) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการสั่งสอนตัวเอง คือการสั่งสอนตนเองว่า เจ้าจะโกรธต่อใคร ชนทั้งหลายเหล่าใดในสันดานของศัตรูผู้กระทำความผิด ได้สร้างความผิดไว้แก่เจ้า ชนเหล่านั้นได้ดับไปแล้ว โดยประการทั้งปวง^๘

๕) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น พิจารณาว่า สัตว์ทั้งหลายชื่อว่ากัมมัสสกตาเพราะมีกรรมนั้นเทียวเป็นของตน โดยความเป็นสิ่งที่ติดตามไปได้แม้ในโลกหน้า^๙

๖) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาพุทธจริยาในปางก่อน คือ พิจารณาว่าพระศาสดาแม้ว่าทรงเป็นพระโพธิสัตว์ก็มีได้กระทำความโกรธให้เกิดขึ้นในจิตใจ^{๑๐} เช่น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น

^๔ อภ.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๙/๔๙๑.

^๕ พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธนาพรส จำกัด), หน้า ๔๙๐.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๑.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๓.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๕.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๗.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙๙.

ขันติวาทีดาบส เมื่อพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงครองแคว้นกาสิผู้โง่เขลา พระนามว่าพระเจ้ากลาพู ได้ตรัสถามพระโพธิสัตว์ขันติวาทีดาบสว่าสมณะ พระผู้เป็นเจ้านับถือวาตะอะไร ? พระโพธิสัตว์ทูลตอบว่า “อาตมาพนับถือขันติวาตะ คือนับถือความอดทน” ที่นั่นพระเจ้ากลาพู ได้ทรงรับสั่งให้เขียนพระโพธิสัตว์ด้วยเส้นไหมเหล็กเป็นการพิสูจน์ จนในที่สุดถูกตัดมือและเท้า แต่แล้วพระโพธิสัตว์ก็ได้ทำความโกรธเคืองเลยแม้แต่น้อย^{๑๑}

๗) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ คือ พึงทำความคิดให้เกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เคยเลี้ยงดูเรา กระทำอุปการะแก่เรา การที่เราทำจิตให้ประทุษร้ายในบุคคลนั้น ไม่สมควรเลย^{๑๒}

๘) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาอานิสงส์ของเมตตา คือ พิจารณาอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ ประการ คือ (๑) นอนเป็นสุข คือ ไม่กลิ้งและไม่กรน หลับอย่างสนิทเหมือนเข้าสมาบัติ ซึ่งมีลักษณะท่าทางเรียบร้อยงดงามน่าเลื่อมใส (๒) ตื่นเป็นสุข คือตื่นขึ้นแล้ว ไม่ทอดถอนหายใจ ไม่สยิวหน้าไม่บิดไปบิดมา มีหน้าตาชื่นบานเหมือนดอกปทุมที่กำลังแย้มบาน (๓) ไม่ฝันร้าย คือไม่ฝันเห็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัว เช่น ฝันว่า พวกโจรล้อม สุนัขไล่กัด หรือตกเหว ฝันเห็นแต่สิ่งที่ดีงาม เช่น ใ้พระเจ้าเจดีย์ ทำการบูชาและฟังธรรม (๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย คือเป็นที่รักเป็นที่เจริญใจของคนทั้งหลายเหมือนพวงไข่มุกที่ห้อยอยู่หน้าอก หรือดอกไม้ที่ประดับอยู่บนเศียร (๕) เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย คือไม่ใช่เป็นที่รักของคนอย่างเดียว ยังเป็นที่รักตลอดไปถึงเหล่าเทวดาอารักษ์ทั้งหลายด้วย (๖) เทวดาทั้งหลายคอยเฝ้ารักษา คือเทวดาทั้งหลายย่อมคอยตามรักษาเหมือนมารดาบิดาคอยตามรักษาบุตรธิดา (๗) ไฟ ยาพิษ หรือศัสตรา ไม่กล้ากรายในตัวของเขา คือไม่ถูกไฟไหม้ไม่ถูกวางยาพิษ หรือไม่ถูกศัสตราอาวุธประหาร (๘) จิตเป็นสมาธิเร็ว เมื่อเจริญกัมมัฏฐาน จิตสำเร็จเป็นอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิได้เร็ว (๙) ผิวหน้าผ่องใส หน้าตามีผิวพรรณเปล่งปลั่งสดใสเหมือนลูกตาลสุกที่หล่นจากขั้วใหม่ ๆ (๑๐) ไม่หลงทำกาลกิริยา คือไม่หลงตายคล้ายกับนอนหลับไปเฉย ๆ (๑๑) เมื่อไม่บรรลุถึงคุณธรรมเบื้องสูง อย่างต่ำก็จะบังเกิดในพรหมโลก คือถ้ายังไม่ได้บรรลุพระอรหัตต์อันเป็นคุณเบื้องสูงยิ่งกว่าเมตตามาน พอเคลื่อนจากมนุษย์โลกก็จะเข้าสู่พรหมโลกทันทีเหมือนหลับแล้วตื่นขึ้น^{๑๓}

๙) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาแยกธาตุ คือ พิจารณาว่า แนะบรรพชิตผู้เจริญก็ตัวเจ้าเมื่อโกรธคนผู้น้อย ชื่อว่า โกรธอะไร โกรธผมหรือ หรือโกรธขน เล็บ ฯลฯ น้ำมูตร^{๑๔} เป็นต้น

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ขุ.ชา. (ไทย)๒๗/๔๙/๑๖๖.

^{๑๒} พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธปาหังจารย์ (อาภ อสภมหาเถระ) พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธนาพรส จำกัด), หน้า ๕๐๗.

^{๑๓} พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค, (บาลี-ไทย) ภาค ๓ ฉบับภูมิพโลภิกขุ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพโลภิกขุ), หน้า ๓๐๔-๓๐๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๐.

๑๐) วิธีการกำจัดความโกรธด้วยการให้ปันสิ่งของ คือ ควรให้ของของตนแก่คนอื่น ตนเองก็ควรรับเอาของของผู้อื่น^{๑๕}

ดังนั้นเมื่อต้องการระงับความโกรธที่เกิดขึ้น สามารถเลือกวิธีระงับความโกรธ ๑๐ ประการเหล่านี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จนสามารถระงับความโกรธที่เกิดขึ้นได้

๓. วิธีระงับความโกรธตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่าวิธีระงับความโกรธ ทั้ง ๑๐ ประการนี้ สามารถสละสลวยกับวิธีการระงับกิเลส ๓ ระดับ ดังต่อไปนี้

๑) ตทังคปหาน หมายถึง ดับด้วยองค์นั้น ๆ คือ ดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมที่ตรงข้าม คือวิธีที่ ๒ ถึงวิธีที่ ๑๐ เช่น เมื่อมีการพิจารณาพุทโธวาท เป็นต้น ในขณะที่พิจารณาใคร่ครวญพุทโธวาทอยู่นั้นเกิดสติปัญญา อกุศลธรรม คือความโกรธ ความไม่พอใจ ก็ดับไปเป็นขณะ ๆ ดังนั้นจึงเรียกว่า ตทังคปหาน^{๑๖}

๒) วิกขัมภนปหาน หมายถึง ดับด้วยข่มไว้ คือ การดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌาน ถึงปฐมฌาน ย่อมข่มนิวรณ์ไว้ได้ ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น ได้แก่ วิธีที่ ๑ คือ การเข้าเมตตาฌาน กำลังของฌานสามารถข่มกิเลสคือความโกรธได้ทราบเท่าที่ฌานยังไม่เสื่อม ดังนั้นจึงเรียกว่า วิกขัมภนปหาน^{๑๗}

๓) สมุจเฉทปหาน หมายถึง ดับด้วยตัดขาด คือ ดับกิเลสเสร็จสิ้นเด็ดขาด ด้วยโลกุตตรมรรค ในขณะที่แห่งมรรคนั้น การละกิเลสสมุจเฉทปหานนี้ เป็นการละกิเลสได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้น วิธีระงับความโกรธทั้ง ๑๐ ประการในคัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นการละกิเลสแบบ ตทังคปหานและวิกขัมภนปหาน หากต้องการละกิเลสแบบสมุจเฉทปหาน จะต้องเจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌาน แล้วยกขึ้นสู่วิปัสสนา โดยการพิจารณาองค์ฌานโดยความเป็นไตรลักษณ์จนบรรลุนาคามีมรรคจิตตัดปัญหานุสัยกิเลสได้ ดังนั้นจึงเรียกว่า สมุจเฉทปหาน^{๑๘}

จากการวิธีการระงับกิเลส ๓ ระดับ ดังกล่าวมาแล้วนั้นทำให้ทราบว่าวิธีการระงับกิเลส ประเภทวิกขัมภนปหาน คือการดับด้วยข่มไว้ด้วยกำลังของฌาน การการระงับกิเลส ประเภทสมุจเฉทปหาน หมายถึง ดับด้วยตัดขาดด้วยอำนาจของมรรคจิต ส่วนการการระงับกิเลสประเภทตทังคปหาน คือ ดับด้วยองค์นั้น ๆ หรือ ด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมที่ตรงข้าม ได้แก่ดับเป็นขณะ ๆ นั้นเอง ซึ่งการละประเภทนี้ สามารถนำเอาอุบายวิธีระงับความโกรธตามหลักในคัมภีร์วิสุทธิมรรคมาใช้กับเหตุการณ์ที่เกิด

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑๑.

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรม ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดิโฮม จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๔.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

ในปัจจุบันได้ เช่น เมื่อถูกผู้อื่นดูว่าร้ายด้วยความโกรธแต่สามารถข่มใจไว้ได้ไม่ตอบโต้กลับไปด้วยความโกรธ ผู้นั้นได้ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก และได้ปฏิบัติตามโอวาทของพระพุทธเจ้า หรือ เมื่อถูกผู้อื่นเบียดเบียนทุบตีทำร้ายก็พิจารณาถึงจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าว่า ในสมัยที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ชื่อว่าขันตีวาทีดาบสแม้จะถูกเขี่ยนตี จนถึงตัดมือตัดเท้าก็ไม่ทำความโกรธให้เกิดขึ้นแม้แต่หน่อย เมื่อพิจารณาอย่างนี้ความโกรธย่อมระงับไป แม้อุบายวิธีระงับความโกรธข้ออื่น ๆ ก็สามารถนำมาใช้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน

สรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์วิธีระงับความโกรธตามหลักในคัมภีร์วิสุทธิมรรค สามารถสรุปผลงานวิจัยได้ว่า ความโกรธ ว่าโดยสภาวะ ได้แก่ โทสะ คือความประทุษร้าย ความไม่พอใจ ความแค้นเคือง ในคราวที่ประสบกับคืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าพอใจ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นต้น เมื่อความโกรธเกิดขึ้นภายในใจของผู้ใดแล้วย่อมทำให้ผู้นั้นแสดงลักษณะดุร้ายเหมือนกับบอสรพิษที่ถูกตี มีความฉุนเฉียว เกรี้ยวกราด เตือดตาล ไฟโทสะย่อมแผดเผาจิตใจของผู้นั้นให้เร่าร้อน ต่อจากนั้น จึงทำให้ผู้อื่นได้รับผลกระทบพลอยเดือดร้อนไปด้วย ซึ่งไม่ต่างอะไรจากไม้ขีดไฟ ธรรมดาไม้ขีดไฟนั้นมีไว้สำหรับจุดไฟเผาสิ่งต่าง ๆ ให้ย่อยยับวอดวายไป แต่ก่อนที่จะเผาสสิ่งอื่นได้นั้นไม้ขีดไฟก็ย่อมเผาทำลายตัวเองก่อนเสมอ แม้บุคคลที่ถูกไฟโทสะแผดเผาก็เช่นเดียวกัน หากไม่สามารถดับไฟโทสะที่แผดเผาจิตใจให้ระงับได้แล้ว ก็ย่อมเป็นเหตุให้กระทำบาปอกุศลมีประการต่าง ๆ ทั้งทางกาย มีการเบียดเบียน ทุบตี เช่นฆ่ากัน ทางวาจา มีการด่าทอ บริภาษกัน ทางใจ มีการพยาบาทปองร้ายกัน ส่งผลกระทบทั้งตนเอง ผู้อื่นและสังคมให้เดือดร้อน เป็นเหมือนไฟป่าที่ไหม้ลุกลามทำให้เกิดผลกระทบเกิดความเสียหายมากมาย ดังนั้น ความโกรธเมื่อจะเกิดขึ้นก็ย่อมมีสาเหตุ ซึ่งสาเหตุของความโกรธนั้น ได้แก่ อาฆาตเวทิต ๙ ประการ มีการผูกอาฆาตว่า ผู้นี้ได้ทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่เรา เป็นต้น เมื่อมีการผูกอาฆาตอย่างนี้ก็ย่อมทำให้จิตเป็นบาปเป็นอกุศลหากมีกำลังมากขึ้นก็กลายเป็นการจองเวร ผูกอาฆาต พยาบาท ในที่สุด ดังนั้น จึงต้องหาวิธีในการบรรเทาระงับยับยั้งความโกรธ โดยใช้วิธีตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ๑๐ ประการ คือ (๑) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการเข้าเมตตาตามาน (๒) วิธีกำจัดความโกรธด้วยพุทธโอวาท (๓) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการมองโลกในแง่ดี (๔) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการสั่งสอนตัวเอง (๕) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณากรรมของตนและผู้อื่น (๖) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาพุทธจริยาในปางก่อน (๗) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ในสังสารวัฏ (๘) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาอนิสงส์ของเมตตา (๙) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการพิจารณาแยกธาตุ (๑๐) วิธีกำจัดความโกรธด้วยการให้ปันสิ่งของ เมื่อมีการนำวิธีการเหล่านี้ไปปรับใช้ให้เหมาะกับสถานการณ์ก็สามารถที่จะระงับความโกรธที่เกิดขึ้นได้ เช่น บุคคลที่มีการพิจารณาอนิสงส์ของเมตตาอยู่เนื่อง ๆ ก็ย่อม

เป็นเหตุผู้้นั้นย่อมได้รับอานิสงส์ของเมตตา ๑๑ ประการ สมควร คือ (๑) นอนเป็นสุข (๒) ตื่นเป็นสุข (๓) ไม่ฝันร้าย (๔) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย (๕) เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย (๖) เทวดาทั้งหลาย คอยเฝ้ารักษา (๗) ไฟ ยาพิษ หรือศัตรู ไม่กล้ำกรายในตัวของเขา (๘) จิตเป็นสมาธิเร็ว เมื่อเจริญ กัมมัฏฐาน จิตสำเร็จเป็นอุچارสมาธิ หรืออัปปนาสมาธิได้เร็ว (๙) ผิวหน้าผ่องใส หน้าตามีผิวพรรณ เปล่งปลั่งสดใส เหมือนลูกตาลสุกที่หล่นจากขั้วใหม่ ๆ (๑๐) ไม่หลงทำกาลกิริยา ๆ (๑๑) เมื่อไม่บรรลุนิพพาน ภูมิธรรมเบื้องสูง อย่างต่ำก็จะบังเกิดในพรหมโลก^{๑๙}

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์วิธีระงับความโกรธตามหลักคัมภีร์วิสุทธิมรรค ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรนำมาศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ควรนำหลักธรรมและวิธีระงับความโกรธมาศึกษาเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตใจ
๒. ควรนำหลักธรรมและวิธีระงับความโกรธมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาหลักธรรมและวิธีระงับความโกรธที่สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน
๒. ควรศึกษาหลักธรรมและวิธีระงับความโกรธที่เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละวัย
๓. ควรศึกษาหลักธรรมและวิธีระงับความโกรธโดยการเปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับหลักศาสนาอื่น ๆ ด้านจิตวิทยา

บรรณานุกรม

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนดีโฮม จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระพุทธโฆษาจารย์. วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.
- พระพุทธโฆสเถระ. วิสุทธิมรรค. (บาลี-ไทย) ภาค ๓ ฉบับภูมิพโลภิกขุ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิ ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๔๘.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

^{๑๙} พระพุทธโฆสเถระ, วิสุทธิมรรค, (บาลี-ไทย) ภาค ๓ ฉบับภูมิพโลภิกขุ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิ ภูมิพโลภิกขุ), หน้า ๓๐๔-๓๐๕.

วิพากษ์หนังสือ
“พุทธจิต และการจัดการความรู้สู่ปัญญา”
Book review
“Buddhist mind and knowledge management towards wisdom”

สุภาวดี คูหาทอง*

Supawadee Coohathong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E- mail: bcoo50889@gmail.com

พุทธจิตและการจัดการความรู้สู่ปัญญา

เขียนโดย : ดร.นพดล เหลืองภิรมย์

ISBN : ๙๗๘-๓๑๖-๙๒๙๕๔-๐-๒

พิมพ์เมื่อ : กันยายน ๒๕๖๐

ราคาปก : ๒๕๐ บาท

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย : Empress Printing

จำนวนหน้า : ๑๓๖ หน้า

หนังสือเรื่อง “พุทธจิตและการจัดการความรู้สู่ปัญญา เขียนโดย ดร.นพดล เหลืองภิรมย์ เป็นหนังสือที่เสนอแนวความคิดเรื่องพุทธจิต ที่มุ่งเน้นการนำไปใช้จัดการความรู้เพื่อไปสู่การสร้างปัญญา ซึ่งถือเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

* นางสาวสุภาวดี คูหาทอง Miss Supawadee Coohathong มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การทำความเข้าใจถึงลักษณะเนื้อหาของหนังสือ ผู้เขียนไม่ได้มีความประสงค์ให้หนังสือเล่มนี้มุ่งเน้นไปที่จิตวิทยา หรือจิตวิทยาวิเคราะห์ รวมไปถึงความเป็นปรัชญาและศาสนา แต่ผู้เขียนพยายามหาคำอธิบายเกี่ยวกับ ‘จิต’ หรือ ‘ใจ’ ที่จะทำให้คนทั่วไปสามารถทำความเข้าใจได้ ว่ามีอะไรบ้าง เช่น มีองค์ความรู้และทฤษฎีหรือแนวคิดเป็นอย่างไร มีการพัฒนาจิตใจอย่างไร มีการจัดการความรู้และการจัดการทางปัญญาอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะเกิดสมาธิและมีการทำวิปัสสนากรรมฐานอย่างไร

สำหรับการทำความเข้าใจของผู้อ่าน คือการทำความเข้าใจสภาวะทางจิตกับสภาวะยุคสมัยใหม่ที่ผู้อ่านกำลังเผชิญอยู่ ที่มีแนวโน้มเป็นไปในทางอ่อนแอ ภายใต้การแสวงหาอำนาจ วาสนา ฐานะทางการเงิน ชื่อเสียงทางสังคมที่ทำให้จิตใจหลงไปยึดติดกับความสุขและความอึดอ้อมใจกลายเป็นความมืดบอด ทำให้กลายเป็นสภาวะของการหลอกลวงตนเองและอยู่ภายใต้การหลอกลวงทางสังคม

เนื้อหา

เนื้อหาในหนังสือเรื่อง พุทธจิต และการจัดการความรู้ปัญญา ที่เขียนโดย ดร.นพดล เหลืองภิรมย์ เล่มนี้มีจำนวน ๕ บท ได้แก่

บทที่ ๑ จิตมีจริงไหม

ความสัมพันธ์ระหว่างจิต และสมอง

ความสัมพันธ์ระหว่างจิต และหัวใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างจิต และกาย

บทที่ ๒ จิตทำงานอย่างไร

การทำงานของจิตตามศาสตร์ตะวันตก

สำนักจิตวิเคราะห์

สำนักพฤติกรรมนิยม

สำนักมนุษยนิยม

การทำงานของจิตตามศาสตร์ตะวันออก

เปรียบเทียบการทำงานของจิตตามศาสตร์ตะวันตกและศาสตร์ตะวันออก

บทที่ ๓ ปรากฏการณ์ และสภาพธรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์และสภาพธรรม

การเข้าใจแห่งความจริงของมนุษย์

บทที่ ๔ จิตและการเรียนรู้ของมนุษย์

การแสวงหาความรู้และความจริงของมนุษยชาติ

ความรู้ และความคิดสร้างสรรค์

บทที่ ๕ การจัดการความรู้สู่การสร้างปัญญา

รายละเอียดเนื้อหา

บทที่ ๑ จิตมีจริงไหม

ในบทที่หนึ่งเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกายและจิต โดยนำเสนอการอ้างอิงแนวคิดทางปรัชญาในฝั่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาตะวันตก คือปรัชญาจีนและปรัชญาอินเดีย ปรัชญาศาสนาทางฝั่งตะวันตก ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตในลักษณะต่าง ๆ และการตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือระหว่างการเชื่อความรู้สึกทางกายหรือการรับรู้ทางจิตควรที่จะเชื่อทางใดดี เพราะความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจนกลายเป็นข้อสังเกตถึงความไม่น่าเชื่อถือและความน่าเชื่อถือของสิ่งทั้งสอง ซึ่งปรากฏว่าการรับรู้ทางผัสสะให้มีข้อผิดพลาดในด้านความไม่แน่นอนในการรับรู้ ส่วนสภาวะทางจิตนั้นมนุษย์สามารถยกระดับให้สูงขึ้นได้ หากแต่ว่าบางครั้งกลับพบว่ามนุษย์กับหลงไปกับสิ่งล่อใจทำให้ขาดการฝึกปฏิบัติทางจิต เกิดภาวะอารมณ์หวั่นไหวเกิดเป็นความทุกข์ ถัดมาผู้เขียนได้นำเสนอแนวความคิดของนักปรัชญา ที่ชื่อว่า เรอเน เดการ์ต โดยแสดงให้เห็นขีดจำกัดของประสาทสัมผัส และนำเสนอแนวความคิดในโลกตะวันออกโดยอธิบายให้เห็นถึงสภาวะทางจิตที่มีลักษณะโปร่งเบา เป็นเครื่องมือช่วยปลดปล่อยให้เราหลุดพ้นจากพันธนาการของกรอบความคิดและยังนำเราให้ได้สัมผัสกับโลกอย่างกลมกลืนแท้จริง

สำหรับการตอบคำถามว่าจิตมีจริงไหม ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตและสมอง ระหว่างจิตและหัวใจ และระหว่างจิต (ใจ) กับกาย ซึ่งเมื่อพิจารณาและสรุปแบบสั้น ๆ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับสมอง เป็นการทำงานของจิตที่ทำงานผ่านสมอง โดยแสดงให้เห็นการเรียนรู้และเข้าใจโลกในระดับจิตไร้สำนึกโดยที่ไม่ต้องอาศัยผัสสะเกิดก่อนการเรียนรู้การเข้าใจโลกด้วยจิตสำนึกซึ่งมีอยู่จริง โดยมีงานวิจัยของไลเบตกับฟลินส์ไตน์ มารองรับทศคติข้างต้น ซึ่งทั้งสภาวะจิตไร้สำนึกกับจิตใต้สำนึกต่างก็มีบทบาทในการรับภาระถึงสิ่งที่มนุษย์ต้องเผชิญ โดยคาร์ล ยุงได้นำเสนอว่า “เมื่อเราสามารถทำให้จิตไร้สำนึกรับรู้ในระดับจิตสำนึก เราจะเข้าใจและรับรู้ได้ถึงชะตาชีวิตของเรา” ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับหัวใจ โดยพฤติกรรมบางอย่างสะท้อนคุณลักษณะของสภาพชีวิต เช่นเมื่อความเครียดของบุคคลส่งผลต่อการเป็นโรคหัวใจ ถัดมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิต (ใจ) กับกาย แสดงออกมาได้ในหลายรูปแบบ ซึ่งมีงานวิจัยกล่าวว่า บุคคลที่มีความรู้สึกเกลียดชัง จะทำให้ส่งผลต่อจิตใจ เกิดเป็นโรคความดันโลหิตสูง หอบหืด เป็นต้น

บทที่ ๒ จิตทำงานอย่างไร

ในบทนี้เนื้อหาเริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่า จิตทำงานอย่างไร โดยการให้เหตุและผลแสดงคำตอบถึงการทำงานของจิต ภายใต้การให้คำอธิบายถึง ๓ แนวทางใหญ่ โดยแบบแรก คือสำนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ แบบที่สอง สำนักพฤติกรรมนิยม และแบบที่สาม สำนักมนุษยนิยม โดยมหาทฤษฎีทั้งสามมีคำอธิบายดังต่อไปนี้

แบบแรก สำนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ มุ่งเน้นความสำคัญที่ ‘จิตไร้สำนึก’ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เป็นพลังกลุ่มหนึ่ง โดยผู้นำแนวคิดนี้ ฟรอยด์ ซึ่งเขาอธิบายว่า จิตของคนเรามี ๓ ส่วน ประกอบด้วย จิตสำนึก, จิตกึ่งสำนึกหรือจิตใต้สำนึก และจิตไร้สำนึก ซึ่งมีพลังทางจิตเป็นแรงขับเคลื่อนพฤติกรรม ซึ่งแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ id, Ego, และ Superego

Id เป็นส่วนที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เป็นแรงขับเคลื่อนตามสัญชาตญาณ ความอยาก ตัณหา เป็นไปตามหลักของความพึงพอใจ ส่วน Ego เป็นส่วนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และเป็นส่วนที่ควบคุมพฤติกรรมของคนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม ซึ่งตัวอีโก้เป็นตัวขัดข้อขัดแย้งระหว่าง Id และ Superego จึงเกิดเป็นกลไกการป้องกันตัวเองขึ้น ส่วนสุดท้าย Superego เป็นพลังจากสังคมที่เกี่ยวกับหลักศีลธรรม คุณธรรม เป็นพลังที่ควบคุมพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

นักคิดคนสำคัญถัดมาคือ คาร์ล จุง เป็นนักจิตแพทย์ที่มีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมามีแนวโน้มที่จะได้รับมรดกทางวิญญาณจากบรรพบุรุษของเขา อาจเป็นตัวชี้นำพฤติกรรมและนำทางจิตสำนึก ซึ่งตอบสนองต่อประสบการณ์และโลกส่วนตัวของเขา อีกทั้งยังเสริมอีกว่า บุคลิกภาพของคนมีผลมาจากอดีตถูกปรุงแต่งจนกลายเป็นตัวตน โดยได้อธิบายองค์ประกอบของจิตนั้นมี ๓ ระบบ คือ โครงสร้างทางบุคลิกภาพ, ตัวตนของมนุษย์, และระบบความสัมพันธ์ภายใน

จุงได้กล่าวถึงโครงสร้างของบุคลิกภาพโดยกำหนดส่วนที่เป็นหน้าฉากคือส่วนที่เป็นบทบาททางสังคม และการทำหน้าที่ของบุคลิกภาพตามสภาพทางจิตใจของมนุษย์ มี ๔ ประการได้แก่ การคิด การรู้สึก การรับรู้ทางประสาทสัมผัส การกำหนดรู้ในใจ ซึ่งการคิด จะเกี่ยวข้องกับความเข้าใจ และปัญญาจะทำหน้าที่ในการให้คุณค่าและความรู้สึกต่างๆ สำหรับการรับรู้ทางประสาทสัมผัสจะทำหน้าที่รับรู้ทำหน้าที่ตามความเป็นจริง และกระบวนการของจิตไร้สำนึกทำหน้าที่รู้ล่วงหน้าในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งการทำหน้าที่ทั้งสี่จะเป็นไปอย่างสมดุลและมีการทำหน้าที่เท่ากันในบุคลิกภาพ ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจในตนเอง ซึ่งเป็นไปได้ยาก

แบบที่สอง สำนักพฤติกรรมนิยม มองธรรมชาติของมนุษย์เป็นกลาง ๆ การกระทำของมนุษย์เกิดจากสภาพแวดล้อม นักคิดกลุ่มนี้ได้แก่ วัตสันและสกินเนอร์ โดยมองว่าการเรียนรู้เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าและการตอบสนอง จนเกิดเป็นพฤติกรรมซึ่งสามารถวัดและทดสอบได้ โดยสำนักนี้มีแนวคิดสำคัญ

สามทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีเชื่อมโยง ทฤษฎีการวางเงื่อนไข และทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์ กล่าวโดยสรุป นักคิดกลุ่มนี้มองว่าจิตมนุษย์สามารถฝึกได้ เรียนรู้ได้โดยอาศัยปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอก จิตมนุษย์มีลักษณะเป็นกลาง การกระทำต่างๆของมนุษย์มีอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและเป็นการตอบสนองของสิ่งเร้าของจิต โดยจะตอบสนองได้ดีเมื่ออยู่ในสภาวะที่เหมาะสม

แบบที่สาม สำนักมนุษยนิยม เชื่อว่ามนุษย์มีอิสระที่จะเรียนรู้ภายใต้สภาพแวดล้อมต่าง ๆ มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มนุษย์สามารถค้นหาศักยภาพของตนเองได้สูงสุด โดยใช้จิตสำนึกในการค้นหาตนเองปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมให้สังคมยอมรับ และมนุษย์มีสิทธิในการต่อต้านผลผลิตจากสังคม

ส่วนมุมมองทางจิตในทัศนะตะวันออก มีส่วนที่คล้ายและแตกต่างกันที่ชนะของตะวันตก โดยได้ทำการเปรียบเทียบแนวคิดและความหมาย รวมถึงหน้าที่ของภวังคจิตและจิตไร้สำนึก ซึ่งภวังคจิตตามความหมายยอริธรรมเป็นพื้นฐานอยู่ระหว่างปฏิสันธิ และการจิตตั้งแต่แรกเกิดซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับจิตไร้สำนึก ความเหมือนคือ เป็นกระบวนการเก็บสะสมอารมณ์เกิดจากประสาทสัมผัสหรือประสบการณ์ภายนอกในรูปของพลังงาน และแรงขับทางเพศเปรียบได้กับ โลภะ โทสะ คือแรงขับก้าวร้าว ส่วนความต่างนั้นภวังคจิตเก็บสะสมในรูปของนามธรรมจากกระแสจิต สละสมอารมณ์ได้ทั้งอดีตและปัจจุบัน และจากประสบการณ์ภายนอก แปรเป็นรูปแบบพลังงานทางจิตที่เป็นแรกผลักดันจากภายใน

บทที่ ๓ ปรากฎการณ์ และสภาพธรรม

ในเนื้อหาส่วนนี้เป็นการอธิบายปรากฏการณ์และสภาพธรรมในการที่มนุษย์จะเข้าใจความจริงของโลก ซึ่งต้องทำความเข้าใจว่ามนุษย์นั้นมีข้อจำกัดของมนุษย์ทางอายตนะทั้งภายในและภายนอก โดยมนุษย์เข้าใจปรากฏการณ์มากกว่าสภาพธรรม ซึ่งปรากฏการณ์ในมิติของสถานที่และเวลา โดยนักปรัชญาท่านสำคัญคือ เอมมานูแอล คานท์ที่เชื่อว่า มีแต่จิตไร้สำนึกเท่านั้นที่สามารถก้าวเข้าสู่สภาพธรรมได้ ส่วนเพลโต เรียกสิ่งนี้ว่าอุดมคติ หรือวิมุติในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นความจริงขั้นสูงสุดที่ผู้มีปัญญาสามารถรับรู้ความจริงแท้ได้ โดยผู้เขียนได้แสดงภาพวงกลมซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ สภาพธรรมและการเข้าใจโลก โดยนักปรัชญาที่ชื่อว่า ไฮเซนเบิร์ก ให้เหตุผลสำหรับการปรากฏของวัตถุเชิงประสบการณ์ในโลกมนุษย์กับความเป็นจริงของโลกของแบบก็เพื่อให้บรรดาศิลปินทั้งหลายได้ลอกแบบวัตถุเชิงประสบการณ์อีกทอดหนึ่ง แต่อีกด้านหนึ่งนักปรัชญาที่ชื่อว่า อริสโตเติล ไม่เชื่อในเรื่องโลกของแบบ โดยมีทัศนะแตกต่างจากเพลโตโดยมองว่า มนุษย์สามารถใช้ศิลปะเลียนแบบ สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้อย่างที่ควรจะเป็นและบางครั้งศิลปะก็ได้สร้างความสมบูรณ์ให้กับสิ่งต่าง ๆ คือเห็นว่า ศิลปะคือสิ่งเฉพาะในจินตนาการของศิลปินคนนั้น ๆ ในการแสดงแง่มุมของสิ่งต่าง ๆ ออกมาและความหมายก็เป็นไปตามทัศนะของแต่ละคน

ส่วนสภาพธรรมคือความว่างเปล่า หรือความไม่มีตัวตน ซึ่งในพุทธศาสนามี ๔ นัยยะ นัยยะที่ ๑ คือ ความเป็นสภาพว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์ บุคคลตัวตนเรา เขา เป็นภาวะที่ขั้นที่ ๕ เป็นอนัตตานิยามะที่ ๒ คือ ความว่างจากกิเลส ว่างจากสังขารทั้งหลาย หมายถึงนิพพาน นัยยะที่ ๓ คือโลกุตตรธรรม ว่างด้วยเหตุที่ลุดด้วยปัญญาที่กำหนดพิจารณาความเป็นอนัตตา มองเห็นสภาวะสังขารเป็นสภาพว่าง นัยยะที่ ๔ ว่างจากความหมายในใจ เป็นการทำให้ให้เป็นอารมณ์ของจิตในการเจริญสมาบัติ ในส่วนท้ายของบท เป็นการอธิบายเพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจโลกแห่งความจริงของมนุษย์ โดยเชื่อกันว่า จิตจะหลุดพ้นจากวิถิจิตป่านมโนทวาร ไม่เวียนว่ายในภพชาติอีกต่อไป หากดำเนินไปในมรรคแปดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต และการเจริญปัญญาเพื่อไปสู่นิพพาน ซึ่งผู้เขียนได้ให้ทัศนะว่า พระพุทธเจ้าท่านนั้นที่สามารถแสดงธรรมได้ลึกซึ้ง

บทที่ ๔ จิตและการเรียนรู้ของมนุษย์

ในบทนี้เริ่มต้นด้วยลักษณะของการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยอธิบายว่าการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นต้องอาศัยจิตเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยการเรียนรู้ของโลกมนุษย์ด้วยผัสสะก็เกิดขึ้นจากจิตสำนึกผ่านอายตนะ และการเรียนรู้ผ่านจิตไร้สำนึกที่ไม่ต้องการผัสสะ สามารถรับข้อมูลได้มาก แต่ต้องอาศัยเวลาในการบ่มเพาะ ซึ่งสามารถผุดออกมาได้ เรียกว่า ประกายความคิดหรือภาวะฉลุกคิด หรือบางครั้งเรียกว่า ลางสังหรณ์ โดยจิตไร้สำนึกมีการทำงานคล้ายสัญชาตญาณของสิ่งมีชีวิตทั่วไปในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อความอยู่รอด แต่สำหรับมนุษย์นั้นคือ ใจ เป็นตัวทำให้จิตไร้สำนึกมีคุณสมบัติมากกว่าสัญชาตญาณ ซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า อัญมัยชติกญาณผ่านการสะสมประสบการณ์ ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า จิตประภัสสร เป็นพุทธจิตที่พึงปรารถนา เหล่านี้คือลักษณะของจิตที่มีส่วนสัมพันธ์กับการเรียนรู้ โดยการแสวงหาความรู้และความจริงของมนุษย์ แยกออกได้เป็น ๓ แนวทาง แนวทางที่ ๑ คือ การแสวงหาความรู้และความจริงของมนุษย์ เป็นการมองโลกตามสภาพที่เป็นจริง เรียกว่า Being ในทางปรัชญาเรียกว่า ภววิทยา ในทางพระพุทธศาสนาเรียกความจริงในระดับนี้ ปรมัตถ์ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของมนุษย์ ในส่วนเนื้อหาถัดมาของแนวทางนี้ได้มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับจักรวาล โดยถามว่าจักรวาลมีจริงหรือไม่ ซึ่งมีการให้คำอธิบายทั้งทางวิทยาศาสตร์และตามตำนานที่เล่าขานกัน ซึ่งการให้คำอธิบายในลักษณะตำนาน เป็นความพยายามที่จะทำให้มนุษย์เชื่อถือจนทำให้มนุษย์ห่างไกลออกไปจากความเป็นจริงมากขึ้น จึงเกิดการโจมตีการรับรู้ทางผัสสะ นักปรัชญาอย่างเรอเน่ เดสการ์ต จึงประกาศว่า I think therefore I am เพราะเขาเชื่อว่าใจเท่านั้นที่จะสามารถเข้าถึงความจริงแท้ได้ซึ่งจะปรากฏในใจของเขา จึงเกิดเป็นปรัชญาในสาขาเหตุผลนิยม แนวทางที่ ๒ การแสวงหาความรู้ความจริงโดยการมองโลกเป็นแบบสสารรวมไปถึงตัวตน ที่เรียกว่า Living Body ด้วย แนวทางที่ ๓ การแสวงหาความรู้และความจริงของมนุษย์ชาติ เป็นการมองโลกผ่านประสบการณ์ (Lived Body) ที่สามารถเข้าใจภพชาติได้ผ่านระดับผัสสะ และไร้ผัสสะ ซึ่งมนุษย์ต้องเผชิญโดยใช้ใจในการก้าวข้ามความเป็นจริงแบบผัสสะไปสู่ความจริงในระดับปรมัตถ์

การที่มนุษย์จะสามารถเข้าใจถึงความจริงทั้งสามระดับได้นั้นขึ้นอยู่กับทำความเข้าใจ การพัฒนาระดับและกำลังแห่งจิตใจ โดยความจริง ๓ ระดับนั้น ประกอบด้วย ความจริงเหนือผัสสะ (Transcendental Reality) โดยการลบล้างตัวตน ความจริงในระดับนี้จะทำให้มนุษย์แยกแยะดีชั่วได้ ความจริงระดับที่สอง เป็นความจริงระดับที่เรียกว่า ‘Actual’ ผ่านการจำได้หมายรู้ โดย Actual Truth คือความจริงที่ผู้คนมีความหลังทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน เช่น ความจริงเรื่องพญานาคที่หล่อหลอมในสังคมอีสาน ส่วนความจริงในระดับจิตสำนึกที่ผ่านการลบล้างเหลือเพียง Objective truth ทำให้มนุษย์สามารถสื่อสารระหว่างบุคคลได้แต่บางครั้งมนุษย์ก็ไม่อาจเข้าใจได้ก็เป็นได้ เช่น เรื่องของยานอวกาศ ความจริงในระดับที่สาม เป็นความจริงเชิงประจักษ์ (Empirical Facts) เป็นไปตามเงื่อนไข ทฤษฎี หรือกฎความเป็นจริงที่ไม่ต้องพิสูจน์มารองรับ

กล่าวโดยสรุปการแสวงหาความรู้ความจริงของมนุษยชาติ แยกออกเป็น ๓ แนวทางข้างต้น กล่าวคือ ประการแรกเป็นไปในแนว ภววิทยา ในระดับปรมาตม ในทางพระพุทธศาสนาที่ต้องอาศัยฌานขั้นสูงของมนุษย์ แนวทางที่สอง มุ่งเน้นทางสสาร ในทางปรัชญา เรียกว่า Materialism เข้าใจได้ด้วยผัสสะของมนุษย์ แนวทางที่สาม มองความเป็นจริงตามสภาพที่ปรากฏของจิตใจ เรียกว่า เหตุผลนิยม มุ่งเน้นความคิดและตรรกะ ความจริงจะปรากฏในใจของมนุษย์

บทที่ ๕ การจัดการความรู้สู่การสร้างปัญญา

เนื้อหาในส่วนนี้ เริ่มต้นจากการให้ความสำคัญกับจิต โดยอธิบายว่าจิตนั้นมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยมองว่าหากมนุษย์มีจิตใจอ่อนไหว การเรียนรู้ของมนุษย์ก็จะลดลง ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่า คือนิรวรณ เป็นเครื่องกั้นไม่ให้บรรลุความดี หรือบรรลุธรรมได้ ที่เรียกว่า นิรวรณ ๕^๑ อันได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ และวิจิกิจฉา และผู้เขียนได้อธิบายปัญหาของมนุษย์ที่ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความจริงได้ เพราะมนุษย์มุ่งใช้เทคโนโลยีที่ไม่สามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริง หรือคุ้มค่า จึงเกิดกระแสการจัดการความรู้และการจัดการนวัตกรรมมาแทนที่การจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งวิธีการในการให้ได้มาซึ่งความรู้ของมนุษย์มีหลายวิธี ซึ่งเมื่อแบ่งประเภทของความรู้โดยอาศัยวิธีการได้มาซึ่งความรู้สามารถแบ่งได้สามวิธีการ คือ (๑) ความรู้ที่ได้จากการบอกเล่า จากตำรา คัมภีร์ ผ่านการพิสูจน์ว่ามีคุณค่า กลายเป็นภูมิปัญญา (๒) ความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผล ใช้ตรรกวิทยา ในการอ้างอิงความจริง อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (๓) ความรู้จากญาณทัศนะ มาจากการครุ่นคิดไตร่ตรอง ใช้วิจารณ์ญาณ เช่น การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

^๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๖๔), หน้า ๒๒๖.

ผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับการมีความรู้แต่ขาดปัญญาก่อให้เกิดผลเสียมหาศาล และการพัฒนาที่ถูกต้องนั้นต้องไม่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้และสะสมความรู้เพียงอย่างเดียว ดังนั้นความมีปัญญาจึงมิได้วัดจากปริมาณความรู้แต่เป็นการประเมินจาก ความรู้และขีดความสามารถของปัจเจกบุคคลในการใช้ความรู้และปัญญามาแก้ไขปัญหา โดยในทางพระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์สามารถพัฒนาปัญญาได้โดยไม่เกี่ยวข้องกับระดับของความฉลาด แต่ขึ้นอยู่กับระดับของสติสัมปชัญญะ และจิตสำนึกที่เป็นปรากฏในรูปแบบของมิตรไมตรี ความดี เป็นต้น

ในส่วนสำคัญของเนื้อหา ซึ่งเป็นส่วนท้ายที่กล่าวถึงประเด็นที่เป็นพุทธจิตและการจัดการความรู้สู่ปัญญา โดยท่านพุทธทาสกล่าวว่า ศาสนาพุทธนั้นได้เผยความลับของธรรมชาติที่เกี่ยวกับลำดับแห่งความรู้สึกต่าง ๆ ภายในใจจนกระทั่งเกิดการเห็นแจ้งตามจริงต่อโลกหรือต่อขั้นห้า มีความดังนี้

เริ่มต้นด้วยความรู้สึกได้แก่ ปิติ ปราโมทย์ เป็นความอímเอมในใจทางธรรม โดยเมื่อเทียบในชั้นสมาธิ นั้น เรียกว่า ปฐมฌาน^๒ เมื่อปฏิบัติแล้วสามารถควบคุมระงับอาการจนเป็นสมาธิ คือใจสงบ เรียกว่า กัมมณีย์ คือพร้อมที่จะรู้เป็นลักษณะของสมาธิที่เราต้องการ เกิดเป็นการรับรู้ความจริงต่อโลกภายใต้การพิจารณา เรียกความรู้จากขั้นนี้ได้ว่า ญาณทัสสนะ ก็สามารถบรรลุธรรมได้ เมื่อลงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติสมณะนั้นเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้จิตถึงความสงบ ส่วนวิปัสสนากรรมฐานเป็นแนวทางการเจริญสติให้เกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นจริง โดยแนวทางในการปฏิบัติได้ถูกแบ่งออกเป็น ๓ แนวทาง ได้แก่ การปฏิบัติแนวทางที่หนึ่ง เริ่มต้นด้วยการเจริญสมณะคือการเพ่งจิตให้นิ่งแล้วต่อด้วยวิปัสสนา คือการเพ่งลมหายใจหรือเพ่งกลิ่น จนเกิดเป็นองค์ฌาน มองเห็นไตรลักษณ์ แนวทางที่สอง คือการเจริญวิปัสสนาเลย คือการเจริญสติในชีวิตประจำวัน โดยการระลึกรู้ในอริยาบถ ผ่านการรับรู้และปล่อยวางแนวทางที่สามคือ เจริญสมณะและวิปัสสนาควบคู่กันไป ซึ่งสามารถทำได้ภายใต้สถานที่สงบโดยการทำจิตให้หนึ่งจนเกิดฌาน และแนวทางที่สามนี้ยังมุ่งเน้นให้แผ่เมตตาคู่กับการเจริญวิปัสสนา เพราะเป็นประโยชน์หรือก่อให้เกิดอานิสงส์ ๑๑ ประการ ที่เรียกว่าอานิสงส์ของการแผ่เมตตา ๑๑ ประการ^๓ ได้แก่ (๑) หลับเป็นสุข (๒) ตื่นเป็นสุข (๓) ไม่ฝันร้าย (๔) เป็นที่รักของมนุษย์ (๕) เป็นที่รักของอมมนุษย์ (๖) เป็นที่รักของเทวดา (๗) อารุขต่าง ๆ ไม่สามารถทำอันตรายได้ (๘) หน้าตามองใส (๙) สมาธิตั้งได้เร็ว (๑๐) ไม่หลงตาย ไม่เศร้าหมอง (๑๑) ตายแล้วไปสู่พรหมโลก และ เมื่อได้แผ่เมตตาให้ตนเองก่อนก็จะทำให้เกิดสำนึกรักตนเอง จนสามารถแผ่ความรักไปสู่ผู้อื่นได้

^๒ ดูรายละเอียดใน ที.สี.(ไทย) ๙/๒๒๖/๗๕.

^๓ ดูรายละเอียดใน อง.เอกาทสก.(ไทย) ๒๔/๑๕/๔๒๕-๔๒๖.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ กล่าวไว้ถึงแนวทางในการเสริมสร้างปัญญา เรียกว่า วุฒิธรรม ๔^๕ ประการ ดังนี้ ประการแรกคือ สปัปฺริสสังเสวะ คือการเสวนากับผู้รู้ นำความรู้ไปฝึกฝนทางปัญญาให้สมบูรณ์, ประการที่สอง คือ สัทธัมมัสสวณะ ฟังดู คำสอนจนเกิดความรู้, ประการที่สาม โยนิโสมนสิการ คือการย้อนคิดให้แยบคาย ใช้เหตุและผล, ประการที่สี่ ธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือการปฏิบัติให้ถูกหลัก นำความคิดไปปฏิบัติจนเห็นผลในทางปฏิบัติ

ดังนั้น การมีความรู้โดยขาดปัญญานั้นสามารถก่อให้เกิดผลเสียมหาศาล และการพัฒนาที่ถูกต้องจึงมิใช่มุ่งเน้นที่การแสวงหาความรู้และสะสมความรู้เพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสิ่งสำคัญคือการนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญหาสังคม หากมีความรู้แต่ขาดการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญญาก่ออาจเกิดภัยพิบัติกับชาติบ้านเมืองได้และยังนำมาซึ่งความแตกแยกทางสังคมส่วนรวม

จุดเด่นของหนังสือ

ผู้เขียนมุ่งเน้นให้สาระในศาสตร์ต่าง ๆ ที่มุมมองของแนวคิดหลักการ วิธีการยกตัวอย่างและมุมมองของปรัชญา จิตวิทยา วิทยาศาสตร์ ในประเด็นสำคัญ อธิบายส่วนประกอบของเนื้อหาอย่างชัดเจนและเมื่อพิจารณาจำนวนหน้านั้นมีความพอเหมาะพอดีสำหรับการอ่านที่ไม่ต้องใช้เวลามาก สามารถทำความเข้าใจได้โดยที่มีเนื้อหาชวนคิดพิจารณาให้ติดตามเป็นความรู้ในการต่อยอดสู่ศาสตร์สมัยใหม่ ภายใต้บริบทเนื้อหาของการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดปัญญาด้วยการตั้งประเด็นคำถามสู่การหาคำตอบ ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายเป็นลำดับชัดเจนและแบ่งองค์ประกอบของภาคความรู้ในเชิงทฤษฎีจากหน่วยเล็กขยายไปสู่หน่วยใหญ่

โดยอธิบายลักษณะ ความหมายและความสัมพันธ์ในส่วนต่าง ๆ อย่างครอบคลุม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างจิตและสมอง ความสัมพันธ์ระหว่างจิตและหัวใจ และความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย เพื่อตอบคำถามว่าจิตนั้นมีจริงหรือไม่ภายใต้การอธิบายถึงความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ข้างต้นของนักคิดกลุ่มต่าง ๆ ที่สะท้อนออกมาถึงการมีอยู่ของจิต ในส่วนถัดมาคือการอธิบายเรื่องของการทำงานของจิต ซึ่งผู้เขียนแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน คือ การให้คำอธิบายการทำงานจิตตามทัศนะของศาสตร์ตะวันตกและศาสตร์ตะวันออก ซึ่งประกอบไปด้วยคำอธิบายของนักจิตวิทยาในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความคิดความเชื่อต่างกันไปที่อธิบายลักษณะการทำงานของจิต อีกทั้งยังสะท้อนความสำคัญของการมีอยู่ของจิตภายใต้ลักษณะการทำงานของจิตนั้นด้วย ในศาสตร์ตะวันออกนั้นได้อธิบายในรูปแบบของพระพุทธศาสนา

^๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, หน้า ๑๓๘-๑๓๙.

ผู้อ่านจะได้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างของการทำงานของจิตระหว่างทัศนะของตะวันตกและทัศนะของพระพุทธศาสนา ภายใต้คำอธิบายเกี่ยวกับจิตและเรียนรู้เรื่องพลังงานของจิต คุณประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้ถัดมาคือการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องของการปรากฏการณ์และสภาพธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ความสำคัญในลักษณะของการแสวงหาความรู้และการยึดถือว่าสิ่งใดจริงสิ่งใดเท็จ นำไปสู่การเกิดการตาสว้างหรือมองเห็นภาพความจริงว่าสิ่งที่มนุษย์นั้นยึดถือหรือสิ่งที่เรียกว่าเป็นจริงนั้นมีลักษณะอย่างไร และในบทที่สี่ที่กล่าวถึงจิตและการเรียนรู้ของมนุษย์ในส่วนนี้ค่อนข้างเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันในโลกของการศึกษาที่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ทำให้สามารถเข้าใจถึงลำดับขั้นและที่มาของการแสวงหาความรู้ รวมไปถึงระดับของความจริงอันเป็นลำดับขั้นของเป้าหมายของการเรียนรู้ที่มนุษย์จะเข้าถึงได้ต้องปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามลำดับความจริงในลักษณะนั้นจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงได้ ซึ่งทำให้ค้นพบว่าแนวทางของมนุษย์ที่เริ่มต้นแสวงหาความรู้นั้นมีขอบข่ายของการค้นหาความจริงได้เป็นสามแนวทาง คือการค้นพบว่าสิ่งที่มนุษย์แสวงหาและจะเข้าถึงความจริงก็แบ่งวิธีการรับรู้ด้วย เช่นการเรียนรู้ผ่านการมองโลกตามความจริงซึ่งมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ต้องอาศัยมานขั้นสูง เป็นต้น

ในหนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดหรือมุมมองทางศิลปะในมุมมองที่หลากหลายผ่านยุคสมัย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตอันเป็นสิ่งที่โลกมนุษย์ในยุคปัจจุบันได้ผลักมนุษย์ให้ถอยห่างคุณค่าแท้และพยายามสร้างคุณค่าเทียมมาหลอกลวงให้มนุษย์ยึดถือและคิดว่าเป็นจริงสามารถครอบครองได้ หนังสือเล่มนี้จึงไม่ใช่เป็นเพียงหนังสือที่ให้แค่เพียงความรู้แต่ได้สร้างภูมิปัญญา ทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักคิดไปทีละขั้น ผ่านการตั้งคำถามและย้อนถามตัวเองว่าสิ่งที่หนังสือเล่มนี้ได้อธิบายมานั้นเป็นจริงหรือไม่ ทั้งนี้ หนังสือเล่มนี้ยังถ่ายทอดวิถีแห่งการปฏิบัติในการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือการนำตนให้เป็นผู้มีปัญญา ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยเริ่มต้นจากตัวเอง ซึ่งถ่ายทอดออกมาในบทสุดท้ายอันเป็นสาระของพุทธจิตที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เข้าถึงได้จริงคือการปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน โดยผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางของพระพรหมคุณาภรณ์ อันเป็นวิธีการในการเสริมสร้างปัญญาที่เรียกว่า วุฒิธรรม ๔ ประการ คือสัปปุริสสังเสวะ, สัทธะมัสสวะนะ, โยนิโสมนสิการ และธรรมานุธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็นหลักหรือแนวทางในการเริ่มต้นตามวิธีการปฏิบัติธรรมที่มุ่งเน้นให้ปัญญาประกอบการคิดและตัดสินใจ โดยเริ่มจากการฝึกจิตจนนำไปสู่การพัฒนาทางปัญญา ดังคำที่ว่า “จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้”^๕

^๕ นพดล เหลืองภิรมย์, พุทธจิต และการจัดการความรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: Impress Printing, ๒๕๖๐), หน้า ๑๓.

สรุป

หนังสือเรื่อง พุทธจิตและการจัดการความรู้สู่ปัญญา โดยสาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือเรื่อง การจัดการความรู้จนก่อให้เกิดปัญญาด้วยวิถีพุทธผ่านการฝึกจิต โดยได้อธิบายถึงความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ของจิต ว่ามีลักษณะอย่างไร การอธิบายความเป็นจริง และลักษณะของความรู้ ในแต่ละศาสตร์ที่มนุษย์ยึดถือผ่านการอธิบายของนักคิด นักปรัชญาทั้งทางฝั่งตะวันตกและตะวันออก โดยการอธิบายปรากฏการณ์ทางจิต ผ่านสภาวะทางโลกและสภาพธรรม โดยการอธิบายให้เห็นว่าสิ่งที่มนุษย์มองว่ายากนั้นคือการเข้าสู่ความจริงขั้นสูงนั้นมนุษย์สามารถเข้าถึงได้ แต่ต้องผ่านฝึกฝนอบรมตนเอง จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า ฌาน จนนำไปสู่การบรรลุในสังขารธรรม แต่โดยพื้นฐานแล้วการจัดการปัญญาของมนุษย์ ต้องอาศัยการบ่มเพาะจากสภาวะจิต ในพระพุทธานุศาสน์สอนให้มนุษย์ขัดเกลาจิตใจตนเอง เพราะมนุษย์สามารถบรรลุหรือสำเร็จสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง สิ่งหนึ่งที่ได้รับจากการอ่านหนังสือเล่มนี้คือการตระหนัก ได้ว่า บุคคลใดที่ผ่านการเรียนรู้ผ่านสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในระดับที่สูงหรือมีความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ อย่างเข้มข้น หากแต่ไม่อาจนำความรู้นั้นมาใช้หรือมีเพียงความรู้แต่ไม่มีปัญญาประกอบก็อาจหลงผิด คิดผิดได้ ดังนั้น สิ่งที่ประคับประคองสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขคือการมีเมตตาโดยเริ่มจากตนเอง แนวความคิดทางพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานในการทำให้สังคมเข้มแข็ง และการมีปัญญาก็ทำให้มนุษย์ ไม่หลงมกมายไปกับสิ่งที่ไม่จริง

บรรณานุกรม

นพดล เหลืองภิรมย์. **พุทธจิต และการจัดการความรู้**. กรุงเทพมหานคร: Impress Printing, ๒๕๖๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๙, ๒๔**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๓.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๖๔.

การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ Book Review

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณา)*

Phramaha Somboon Uddhikaro (Phanna)

Email: phannasomgs@gmail.com

แนวคิดเกี่ยวกับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ

หลังจากบัณฑิตวิทยาลัย มจร มีนโยบายส่งเสริมและจูงใจให้บัณฑิตมีทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์/วิจารณ์ มาระยะหนึ่ง โดยผ่านกิจกรรมการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ (book review) และบทความวิชาการ เป็นต้น ผมเริ่มเห็นพัฒนาการของหลาย ๆ ท่านอยู่ในระดับที่น่าพอใจ มีงานของบางท่านที่ผมขออนุญาตนำมาลง ตีพิมพ์ในวารสาร

การคิดวิเคราะห์/วิจารณ์นั้นถือว่าเป็นรากฐานสำคัญมากในการทำงานวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการ เขียนบทความ การทำวิทยานิพนธ์ หรือการทำวิจัย ล้วนต้องอาศัยทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์/วิจารณ์ ต้องยอมรับว่าสังคมตะวันตกเขามี “วัฒนธรรมการวิจารณ์” ที่เข้มแข็งกว่าเรามาก คำนี้ฟังดูน่ากลัวสำหรับ คนไทย มักถูกมองว่าเป็นเรื่องการด่าทอหรือการตำหนิเตียนกัน จริงๆแล้วก็คือวัฒนธรรมแห่งการใช้ปัญญา และเหตุผลนั่นเอง ในหลาย ๆ วงการ เช่น วงการวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม ภาพยนตร์ และศิลปะอื่น ๆ เวลาใครคนหนึ่งผลิตหรือสร้างผลงานชิ้นหนึ่งขึ้นมาเผยแพร่ มักมีพื้นที่สำหรับให้คนในวงการเดียวกันได้ วิพากษ์วิจารณ์อย่างเข้มข้นจริงจัง ถ้างานดีจริงต้องพร้อมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างที่พระพุทธศาสนา เรียกว่า “เอหิปปัสสิโก” (เรียกให้มาดู) ถือว่าเป็นเกียรติด้วยซ้ำไปที่งานของเราได้รับความสนใจจากผู้เชี่ยวชาญ ผมจำได้ว่าตอนที่ไอ้สไตน์ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับทฤษฎีสัมพัทธภาพใหม่ ๆ ในช่วงต้นคริสต์ ศตวรรษที่ ๒๐ นั้น ก็มีคนในวงการวิทยาศาสตร์ออกมาวิจารณ์กันมาก

วารสารวิชาการส่วนมาก (ในสังคมตะวันตก) นิยมเปิดพื้นที่ส่วนหนึ่งให้นักวิชาการมาแสดงผลงาน สร้างสรรค์ของตัวเองในรูปแบบของบทความวิชาการหรือบทความวิจัย และพื้นที่อีกส่วนหนึ่งสำหรับให้ผู้อ่าน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปของ “บทวิจารณ์หนังสือ” (Book Review) เรียกก่าย ๆ ว่ามีทั้งพื้นที่สำหรับผู้ผลิตงานวิชาการและพื้นที่สำหรับผู้แสดงความเห็นต่องานวิชาการนั้น สำหรับบ้านเรานั้นผมมองว่า วัฒนธรรมการวิจารณ์ยังไม่ไปถึงไหน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเราเกรงใจกันหรือแยกกันไม่ออกระหว่างการวิจารณ์ (ทางวิชาการ) กับการตำหนิเตียนกันก็เป็นไปได้ ในอดีตเมื่อหลายสิบปีที่แล้ว ผลงานที่ปลุกความ

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร (พรรณา), รศ.ดร. Ven.Assoc.Prof.Dr.Phramaha Somboon Uddhikaro (Phanna), รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Vice Rector for Academic Affairs, Mahachulalongkrajavidyalaya University

ต้นตัวในการวิจารณ์ก็พอมืออยู่บ้าง อย่างผลงานที่เรียกว่า “วรรณกรรมเพื่อชีวิต/ศิลปะเพื่อชีวิต” ของอัศนี พลจันทร (นายผี) บรรจง บรรเจิดศิลป์ และจิตร์ ภูมิศักดิ์ เป็นต้น

โดยส่วนตัวผมชอบอ่านบทวิจารณ์หนังสือ (book review) ที่ลงตีพิมพ์ในวารสารมาก ชอบตรงที่มันช่วยเราให้มองภาพรวมเนื้อหาของหนังสือหรือบทความเรื่องนั้นได้อย่างรวดเร็วก่อนไปอ่านฉบับเต็ม ช่วยเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจว่าควรคว้ากระเป๋าชื้อหนังสือเล่มนั้นหรือไม่ และที่สำคัญคือช่วยให้มองเห็นช่องว่าง/ช่องโหว่ทางวิชาการ (gap) ที่สามารถนำไปพัฒนาเป็นหัวข้อวิจัยได้ ยอมรับว่าหัวข้อวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของผมเรื่อง “จิตตมาตรของนิกายโยคจาร” (Yogacara’s Mind-Only) ได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านบทวิจารณ์หนังสือ

ถามว่าบทวิจารณ์หนังสือคืออะไร? ตอบอย่างรวบรัดก็คือปฏิกิริยาสะท้อนย้อนกลับในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (critical reaction) ของผู้อ่าน/ผู้ชมที่มีต่อผลงานของผู้เขียนที่ได้รับการเผยแพร่ตนเอง หรือเรียกอีกอย่างว่า การประเมินผลงานของผู้เขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (critical evaluation) นั้นหมายความว่า การเขียนบทวิจารณ์หนังสือไม่ใช่เพียงแค่อ่านแล้วสรุปสาระสำคัญของหนังสือมา หากแต่เป็นการอ่านอย่างพิถีพิถันแล้วเขียนแสดงความคิดเห็นของเราที่มีต่องานเรื่องนั้น อย่างที่นักวิชาการบางท่านแนะนำว่า **“บทวิจารณ์หนังสือ เป็นเรื่องการแสดงความคิดเห็น ไม่ใช่เพียงแค่การสรุปย่อความ”** (It is a commentary, not merely a summary)

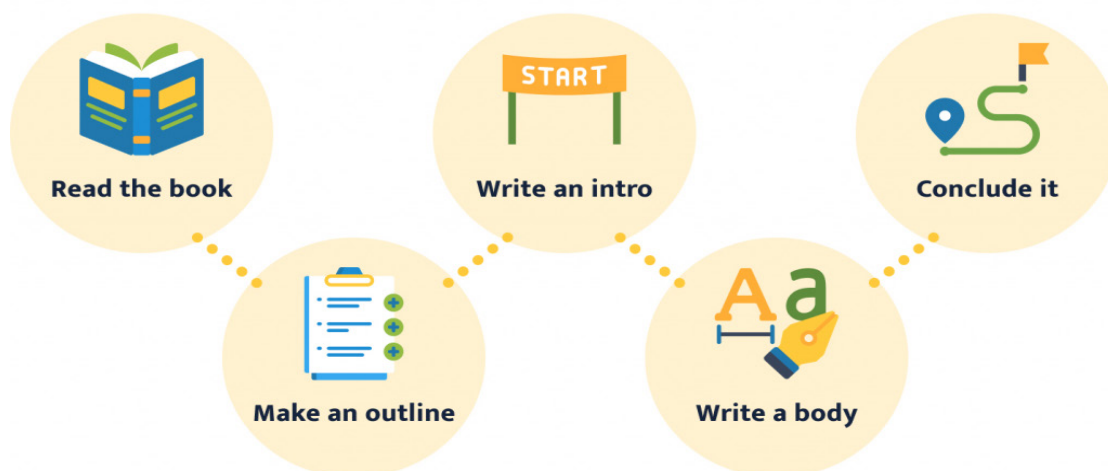
เพื่อให้มองเห็นภาพ หลายท่านคงเคยดูรายการประกวดร้องเพลงในทีวี พ่อนักร้องประกวดบนเวทีแต่ละคนร้องเพลงจบลง กรรมการตัดสินหรือที่เรียกว่า “คอมเมนเตเตอร์” (commentator) เช่น สลา คุณวุฒิ เป็นต้น ก็จะแสดงปฏิกิริยาสะท้อนกลับในเชิงวิจารณ์ทันทีที่เห็นว่า คุณภาพเสียงเป็นอย่างไร ร้องเพี้ยนหรือไม่เพี้ยนอย่างไร อารมณ์เพลงเป็นอย่างไร คร่อมจังหวะหรือไม่ ถ้าจะร้องให้ดีกว่านี้ต้องทำอย่างไร เป็นต้น หนังสือหรือบทความวิชาการที่ตีพิมพ์เผยแพร่ก็เหมือนบทเพลงเพลงหนึ่งที่เพิ่งร้องจบลง ส่วนการเขียนบทวิจารณ์หนังสือก็เหมือนการทำหน้าที่ของคอมเมนเตเตอร์นั่นเอง.

ในการทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ มีพื้นที่ส่วนของหนึ่ง (นิยมเขียนในบทที่ ๒) ที่กันไว้สำหรับให้ผู้ทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์เขียนสิ่งที่เรียกว่า “การวิจารณ์วรรณกรรม/การทบทวนวรรณกรรม” (literature review) ซึ่งรูปแบบและวิธีการเขียนก็ไม่ต่างจากการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ สิ่งที่ยากเน้นย้ำในที่นี้ คือการทบทวนวรรณกรรมในวิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยนั้นไม่ใช่การตัดเอาคำพูดหรือทัศนะของคนอื่นมาวางต่อ ๆ กันว่าคนนั้นว่าอย่างนั้น คนนั้นว่าอย่างนี้ แล้วก็จบลงเฉยๆ หากแต่คือการอ่านงานของคนอื่น ๆ อย่างละเอียด จนสามารถจับแก่นความคิดของเขาได้ แล้วนำเสนอออกมาอย่างเป็นระบบด้วยสำนวนภาษาของเราเองในรูปแบบที่เรียกว่า “การพรรณนา” (description) และที่สำคัญคือต้องมีการวิพากษ์และประเมินค่า (evaluation) ด้วยว่างานเรื่องนั้นๆ มีจุดแข็ง (strength) และจุดอ่อน (weakness) ทางวิชาการ

อย่างไร โดยมีเป้าหมายหลักคือเพื่อค้นหาสิ่งที่เรียกว่า “ช่องว่าง/ช่องโหว่ทางวิชาการ” (academic gap/room) ช่องว่างทางวิชาการเองคือสิ่งที่ทำให้เรามีเหตุผลว่าทำไมเราต้องทำวิจัยเรื่องนี้ ถ้าไม่มีช่องว่าง (หมายความว่าความรู้ในเรื่องนั้น ๆ สมบูรณ์แบบแล้ว เราเห็นด้วยกับผู้เขียนทุกอย่างแล้ว) ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่ไปทำเรื่องนั้นซ้ำอีก เพราะทำไปก็เสียเวลาเปล่า ช่องว่างทางวิชาการนี้เองคือพื้นที่รองรับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ของเรา นอกจากนี้ การทบทวนวรรณกรรมยังมีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เราทราบว่าข้อสรุปหรือข้อค้นพบในงานวิจัยของเราเป็นความรู้ใหม่หรือไม่ใหม่ โดยการเทียบเคียงกับความรู้เก่าที่เราทบทวนไว้แล้วนั่นเอง

ขอยกตัวอย่าง อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ตอนที่เขียนทฤษฎีสัมพัทธภาพ (theory of relativity) ก่อนที่จะแสดงให้โลกรู้ว่าทฤษฎีของแกเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เหมือนเก่าอย่างไร แกต้องทบทวนวรรณกรรมให้เห็นก่อนว่านักวิชาการในอดีตมีทัศนะต่อเรื่องอวกาศและกาลเวลา (space and time) อย่างไร โดยเฉพาะทัศนะของยักษ์ใหญ่ทางฟิสิกส์อย่างไอแซค นิวตัน (Isaac Newton) ที่มองอวกาศและกาลเวลาแบบที่ไม่สัมพันธ์กันหรือแบบสมบูรณ์ในตัวมันเอง (absolute space/absolute time) ในกรณีนี้ ช่องว่างทางวิชาการสำหรับไอน์สไตน์ก็คือการมองอวกาศและกาลเวลาแบบไม่สัมพันธ์กันหรือแบบสมบูรณ์ในตัวเอง จากช่องว่างตรงนี้ทำให้แกมีช่องทางหรือมีพื้นที่สำหรับสร้างองค์ความรู้ใหม่ นั่นคือทฤษฎีสัมพัทธภาพที่เสนอว่า อวกาศและกาลเวลามีความสัมพันธ์กัน (relativity) ไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์ในตัวมันเอง ถ้ามองว่าเรารู้ได้อย่างไรว่าทฤษฎีของแกเป็นองค์ความรู้ใหม่ ตอบว่า รู้ได้จากการเทียบเคียงกับความรู้เก่าที่แกทบทวนไว้

How to write a book review

ขั้นตอนการเขียน Book Review

โครงสร้างบทวิจารณ์หนังสือ

๑) ส่วนนำ (Introduction)

- แนะนำให้ผู้อ่านรู้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสือ/บทความวิชาการที่จะวิจารณ์
- บอกเหตุผล/ความสำคัญแก่ผู้อ่านว่าทำไมเลือกหนังสือ/บทความวิชาการเรื่องนั้นมาวิจารณ์

๒) ส่วนเนื้อ (Body)

- ก. สรุปย่อความ (summary) สาระสำคัญของหนังสือ/บทความที่เลือกวิจารณ์
- ข. วิจารณ์/แสดงทัศนะเชิงประเมิน (critical evaluation) ต่อหนังสือ/บทความที่เลือกวิจารณ์
 - **จุดแข็ง (strengths):** ชี้ให้เห็นว่า อะไรคือจุดแข็งทางวิชาการของหนังสือ/บทความเรื่องนั้น ที่ผู้วิจารณ์เห็นด้วย (agreement) พร้อมเหตุผลประกอบว่าทำไมถึงมองว่าเป็นจุดแข็งหรือเห็นด้วยในประเด็นนั้น ๆ

- **จุดอ่อน (weaknesses):** ชี้ให้เห็นว่า อะไรคือจุดอ่อนทางวิชาการของหนังสือ/บทความเรื่องนั้น ที่ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วย (disagreement) พร้อมเหตุผลประกอบว่าทำไมถึงมองว่าเป็นจุดอ่อนหรือไม่เห็นด้วยกับผู้เขียนในประเด็นนั้น ๆ

๓) ส่วนสรุป (Conclusion)

- นำเสนอข้อค้นพบหรือองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการที่ได้จากการวิจารณ์หนังสือหรือบทความวิชาการเรื่องนั้น
- กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในการอ่านหรือศึกษาเพิ่มเติมในเนื้อหาของหนังสือ/บทความวิชาการเรื่องนั้น โดยเฉพาะอาจกระตุ้นว่า ในหนังสือ/บทความเรื่องนั้น มีแง่มุมวิชาการอะไรบ้างที่น่าสนใจและควรไปศึกษาเพิ่มเติม

ข้อควรทำและไม่ควรทำ

ข้อควรทำ (Dos)

- ต้องมั่นใจว่า งานที่เลือกมาวิจารณ์นั้น เป็นงานทางวิชาการอย่างแท้จริง เช่น เป็นงานที่เขียนโดยนักวิชาการ มีการอ้างอิงหลักฐาน มีการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการ
- ต้องมั่นใจว่า งานที่เลือกมาวิจารณ์นั้น มีคุณค่าทางวิชาการมากพอต่อการวิจารณ์
- ต้องมั่นใจว่า งานที่เลือกมาวิจารณ์นั้น เป็นงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสาขาวิชาที่ผู้วิจารณ์สังกัดอยู่หรือกำลังศึกษาอยู่
- ต้องมั่นใจว่า งานที่เลือกมาวิจารณ์นั้น เป็นงานที่ผู้วิจารณ์มีพื้นฐานความรู้/ความเชี่ยวชาญเพียงพอที่จะวิจารณ์ได้อย่างลึกซึ้งทั้งในแง่ที่เห็นด้วยและแง่ที่ไม่เห็นด้วย เช่น ถ้าเลือกวิจารณ์งานวิชาการ

ด้านภาษาบาลี ผู้วิจารณ์ต้องมั่นใจว่า ตนเองมีความรู้ภาษาบาลีพอที่จะวิจารณ์งานเรื่องนั้นได้ ทั้งแง่ที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

- ต้องมั่นใจว่า งานที่เลือกมาวิจารณ์นั้น เป็นงานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ทางวิชาการต่อผู้อ่านอย่างแน่นอน เชื่อได้ว่า ผู้อ่านจะไม่เสียเวลาอย่างเปล่าประโยชน์ในการอ่านบทวิจารณ์หนังสือเรื่องนี้
- ต้องมั่นใจว่า เราได้สรุปสาระสำคัญ (summary) ของงานวิชาการเรื่องนั้นอย่างถูกต้อง เทียบตรงปราศจากอคติ และครบถ้วนตามความเป็นจริงที่มีอยู่ในงานเรื่องนั้นแล้ว
- ต้องมั่นใจว่า เราได้วิจารณ์จุดแข็ง/จุดที่เห็นด้วย และจุดอ่อน/จุดที่ไม่เห็นด้วย ในงานเรื่องนั้นด้วยหลักฐานและเหตุผลประกอบอย่างเพียงพอ ไม่ใช่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยอย่างลอยๆ
- ต้องมั่นใจว่า เราได้เขียนบทวิจารณ์หนังสือด้วยสำนวนภาษาของผู้วิจารณ์เองตลอดทั้งเรื่อง (ไม่มีการตัดปะ หรือคัดลอกมาวาง)
- ควรติดตามอ่านบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) ที่ตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการสาขาที่ตนสังกัดอยู่หรือกำลังศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อเป็นแบบอย่างและแนวทางในการเขียนบทวิจารณ์หนังสือของตน

ข้อที่ไม่ควรทำ (Don'ts)

- ไม่ควรเลือกวิจารณ์งานทั่วไปที่ไม่ใช่วิชาการ หรือไม่ได้เขียนโดยนักวิชาการ เช่น งานจากการเทศน์ การบรรยายธรรม การปาฐกถาธรรม เป็นต้น ซึ่งไม่มีการอ้างอิงหลักฐานอย่างเคร่งครัดเช่น การเขียนงานทางวิชาการ
- ไม่ควรเลือกวิจารณ์งานที่ผู้วิจารณ์ไม่มีความเชี่ยวชาญหรือไม่มีความรู้ดีพอที่จะวิจารณ์ได้
- ไม่ควรเลือกวิจารณ์งานที่ไม่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่ผู้วิจารณ์สังกัดอยู่หรือกำลังศึกษาอยู่
- ไม่ควรเลือกวิจารณ์งานที่ไม่น่าจะมีประโยชน์ทางวิชาการหรือไม่ให้องค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเสียเวลาในการติดตามอ่านบทวิจารณ์ของเรา
- ไม่ควรเขียนแบบที่เรียกว่า “ตัดปะ” หรือ “ขนมชั้น” คือเขียนแบบคัดลอกข้อความหรือสำนวนภาษาของต้นฉบับมาวางต่อกัน ซึ่งถือว่าเป็นการละเมิดจรรยาบรรณทางวิชาการอย่างหนึ่ง
- ไม่ควรเขียนอย่างมีอคติต่องานนั้นหรือต่อผู้เขียนต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นแง่ลบหรือแง่บวกก็ตาม เช่น เขียนชื่นชมเจ้าของต้นฉบับจากความเลื่อมใสศรัทธาส่วนตัว หรือเขียนตำหนิติเตียนเจ้าของต้นฉบับจากความไม่ชอบส่วนตัว

คำแนะนำ

สำหรับผู้เขียนบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์วารสารมหาวิทยาลัยวารสาร กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ และมีค่าตีพิมพ์บทความตามประกาศ เรื่อง เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาวิทยาลัยวารสาร

๑. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ ๔ โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ ๓.๑๗ เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ ๒.๕๔ เซนติเมตร

๑.๒ รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร Angsana New หรือ TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่ง ดังนี้

๑.๒.๑ ขนาดกระดาษ ประกอบด้วย

๑) ชื่อเรื่องต้นฉบับของผู้เขียน ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๒) เลขหน้า ขนาด ๑๔ ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา

๑.๒.๒ ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๓ ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด ๒๐ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

๑.๒.๔ ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ) พร้อมระบุตำแหน่งทางวิชาการ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง (ในกรณีที่มิอาจารย์ที่ปรึกษาให้ลงชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาด้วย)

๑.๒.๕ ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๔ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียนและในบรรทัดถัดมา

- ให้ใส่อีเมล มีถือ (ถ้ามี).....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๑.๒.๖ หัวข้อของบทคัดย่อไทย/อังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษ ด้านซ้าย ใต้ที่อยู่/หน่วยงานสังกัดของผู้เขียน

๑.๒.๗ เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ บรรทัดแรกเว้น ๑ แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๒.๘ หัวข้อของคำคัญเวิร์ด ภาษาไทย ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาไทย

๑.๒.๙ หัวข้อของคำคัญเวิร์ดภาษาอังกฤษ ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดซ้ายหน้ากระดาษ ใต้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

๑.๒.๑๐ หัวข้อเรื่อง ขนาด ๑๘ ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๑ หัวข้อย่อย ขนาด ๑๖ ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับ หมายเลขตำแหน่งเว้น ๑ Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

๑.๒.๑๒ เนื้อหา ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

๑.๓ จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๑.๔ การอ้างอิงการเขียน เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรม และการใช้อักษรย่อคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

๒. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับมหาจุฬาริชาการ

เนื้อหาภาษาไทยที่มีคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ควรแปลเป็นภาษาไทยให้มากที่สุด (ในกรณีที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นคำเฉพาะที่แปลไม่ได้ หรือแปลแล้วไม่ได้ความหมายชัดเจนให้ทับศัพท์ได้) และควรใช้ภาษาที่ผู้อ่านเข้าใจง่าย ชัดเจน หากใช้คำย่อต้องเขียนคำเต็มไว้ครั้งแรกก่อน โดยเนื้อหาต้องเรียงลำดับตามประเภทบทความดังนี้

๒.๑ บทความวิจัย

๑) ชื่อเรื่อง (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๓) ที่อยู่ ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมล มือถือ.....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๔) บทคัดย่อ (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาค้นคว้า สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) วัตถุประสงค์ (Objective) ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

๗) วิธีการศึกษา (Methods) ต้นฉบับด้านศาสนา และปรัชญา รวมถึงพระพุทธศาสนา ที่บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ควรอธิบายรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิจัยให้ละเอียดพอที่ผู้อ่านสามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้ รวมทั้งสถิติที่นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

๘) ผลการศึกษา (Results) เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยเป็นลำดับอาจแสดงด้วยตาราง กราฟ แผนภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้น ขอบตาราง ด้านซ้ายและขวา หัวตารางแบบธรรมดา ไม่มีสี ตารางควรมีเฉพาะที่จำเป็น ไม่ควรมีเกิน ๕ ตาราง สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพขาว-ดำ ที่ชัดเจนและมีคำบรรยายใต้รูป กรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสีได้ และภาพประกอบ (Figure) และตาราง (Table) ควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ ๑ ภาพ หรือ ๑ ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์ใต้ภาพหรือตาราง

๙) บทสรุป (Conclusion) และข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือ

คัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำผลไปใช้ประโยชน์ และการให้ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต หรือ

วิจารณ์ (Discussion) เป็นการอภิปรายผลจากข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ นำมาเปรียบเทียบกับผลการทดลองของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้วย

๑๐) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพียงสั้นๆ (อาจมี หรือไม่มีก็ได้)

๑๑) บรรณานุกรม (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย <https://bit.ly/37gBBQr>

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาอังกฤษ <https://bit.ly/3q8xc9h>

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่)

<https://drive.google.com/file/d/1Cte5NHAMsJqG9UDR0-cbgcCXpYO3sXLV/view>

แบบฟอร์มบทความวิจัย (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....
ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....
 (เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)

Email ผู้เขียน

***ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1

(เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วัตถุประสงค์ (Objective) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

วิธีการศึกษา (Method) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

ผลการศึกษา (Results) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทสรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

วิจารณ์ (Discussion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

บรรณานุกรม (References) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

๒.๒ บทความวิชาการ

๑) **ชื่อเรื่อง** (title of the article) ควรสั้น และกะทัดรัด ความยาวไม่ควรเกิน ๑๐๐ ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

๒) **ชื่อผู้เขียน** เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)

๓) **ที่อยู่** ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (บรรทัดถัดมา)

- ให้ใส่อีเมล มือถือ.....

- Received :

- Revise :

- Accepted :

๔) **บทคัดย่อ** (Abstract) เขียนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน ๕๐๐ คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

๕) **บทนำ** (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกเหตุผลนำไปสู่การศึกษางานวิชาการหรืองานวิจัย และควรอ้างอิงงานวิชาการหรืองานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ

๖) **เนื้อหา** ขนาด ๑๖ ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยมีจำนวนหน้าต้นฉบับควรมีความยาวประมาณ ๑๐ - ๑๓ หน้า

๗) **บทสรุป** (Conclusion) และ**ข้อเสนอแนะ** (Recommendation) เป็นการสรุปผลที่ได้จากเนื้อหา โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในเนื้อหาอย่างครบถ้วน

๘) **บรรณานุกรม** (Bibliography) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด และแนวทางการอ้างอิงแนวการเขียนตำราของมหาวิทยาลัย และการอ้างอิงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาให้ใช้ตามที่มหาวิทยาลัยกำหนด โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงตามมาตรฐานของคู่มือการทำวิทยานิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถสืบค้นได้จาก

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาไทย <https://bit.ly/37gBBQr>

การใช้อักษรย่อคัมภีร์-อ้างอิง-ภาษาอังกฤษ <https://bit.ly/3q8xc9h>

ดังที่ปรากฏในแบบฟอร์มในหน้าถัดไป

(ดาวโหลดแบบฟอร์มได้ที่)

https://drive.google.com/file/d/1KCKeHNpHPEYr_26v-T8hmLaCf8vP7KZe/view

แบบฟอร์มบทความวิชาการ (ใช้อักษร TH SarabunPSK)

.....ชื่อเรื่อง (ไทย) (20 pt).....
ชื่อเรื่อง (อังกฤษ) (20 pt).....
 (เว้นบรรทัดขนาด 14 pt)

ข้อมูลผู้เขียน (ขนาด 14 pt)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (ไทย)

ชื่อผู้เขียนคนที่ 1 (อังกฤษ)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (ไทย)

สังกัดผู้เขียน: สถานะ, หลักสูตร, สาขาวิชา, คณะ มหาวิทยาลัย (อังกฤษ)

Email ผู้เขียน

***ในกรณีที่ผู้เขียนมากกว่า 1 ท่าน ให้เพิ่มข้อมูลผู้เขียนท่านที่ 2, 3 เหมือนกับท่านที่ 1
 (เว้นบรรทัด ขนาด 14 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

คำสำคัญ : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

Abstract (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

Keywords : (18 pt)

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บทนำ (Introduction) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

เนื้อเรื่อง Content) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

สรุป (Conclusion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

ข้อเสนอแนะ (Suggestion) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

(เว้นบรรทัด ขนาด 16 pt)

บรรณานุกรม (Reference) (18 pt)

(แท็บ/Tab).....เนื้อหา (16 pt).....

***อ้างอิงแบบเชิงอรรถ ใช้ขนาด (14 pt)

๓. ประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

๒. บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการไม่เข้มข้นนัก เน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนทั่วไป

๓. บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

๔. บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

๕. ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ วิพากษ์แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

๔. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนส่งต้นฉบับที่พิมพ์ตามข้อกำหนดของรูปแบบวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ จำนวน ๒ ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ ส่งด้วยตนเอง หรือทางไปรษณีย์ลงทะเบียนมาที่

กองบรรณาธิการ วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ หรือทาง e-mail: su_cha2509@hotmail.com

กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) ที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

หลังจากที่กองบรรณาธิการรับบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารแล้ว ขอให้ผู้เขียนส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสารออนไลน์ ThaiJo 2.0 ทางเว็บไซต์ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/index> โดยผู้เขียนต้องปฏิบัติตามขั้นตอนการส่งบทความอย่างเคร่งครัด โดยสามารถดูรายละเอียดขั้นตอนได้ที่ <https://docs.google.com/document/d/1NsYlde3i1zXdTfQ4x1ms5g9Wbd148Kk7yKiPexr8xal/edit>

๕. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอนพร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารเสียก่อน

๖. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกและภายในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชานั้น ๆ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded และส่งผลการอ่านประเมินคืน ผู้เขียนให้เพิ่มเติม แก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

๗. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่จะ ได้รับอนุญาตจากมหาวิทยาลัยฯ เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์ บทความให้แก่วารสาร พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้พิมพ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เพียงแห่งเดียวเท่านั้น

๘. ความรับผิดชอบ

เนื้อหาต้นฉบับที่ปรากฏในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ทั้งนี้ ไม่รวมความผิดพลาด อันเกิดจากเทคนิคการพิมพ์

๙. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย” กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ (ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, ๘๗๗๔) (นายสุชนา ศิริชัยภรณ์, นายสุภูฐาน สุดาจันทร์, พระมหาขวัญชัย ปุตุติโส)

โทรสาร ๐๓๕-๒๔๘-๐๑๓ ภายใน ๘๗๗๓, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๔๖๔๖ e-mail : su_cha2509@hotmail.com , Idline : Sucha2509

อัตราค่าวารสาร กำหนดออกวารสารปีละ ๓ ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ ๓๐๐ บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก ปีละ ๖๐๐ บาท

๑๐. เกณฑ์ค่าใช้จ่ายวารสารมหาจุฬาริชาการ

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๐.๑ ค่าตีพิมพ์บทความภาษาไทย/บทความภาษาอังกฤษ

๑. คณาจารย์/ผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	อาจารย์ภายใน มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	อาจารย์ภายนอก มจร	บทความวิชาการหรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักปราชญ์/ผู้เชี่ยวชาญบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย		ฟรีค่าใช้จ่าย

๒. ประเภทนิสิต/นักศึกษา

๑) ระดับปริญญาโท

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๓,๕๐๐ บาท

๒) ระดับปริญญาเอก

ที่	ประเภทผู้เขียน	ประเภทบทความ	ค่าตีพิมพ์
๑	นิสิตภายใน มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๐๐๐ บาท
๒	นิสิตภายนอก มจร	บทความวิชาการ หรือบทความวิจัย	๔,๕๐๐ บาท

๑๐.๒ ค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิตรวจบทความภาษาไทย/ภาษาอังกฤษ

ที่	ประเภทผู้ทรงคุณวุฒิ	ประเภทบทความ	บทความละ
๑	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาไทย	๗๐๐ บาท
๒	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ	๑,๐๐๐ บาท
๓	ผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก มจร	บทความภาษาอังกฤษ (ด่วน)	๑,๒๐๐ บาท

๑๐.๓	ค่าตอบแทนผู้ตรวจรู้ฟพิสูจน์อักษร	หน้าละ	๑๐ บาท
๑๐.๔	ค่าตอบแทนการจัดพิมพ์ต้นฉบับในวารสาร	หน้าละ	๒๐ บาท
๑๐.๕	ค่าตอบแทนผู้จัดรูปเล่มวารสาร (เหมาจ่าย)	ฉบับละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๖	ค่าตอบแทนผู้เป็นบรรณาธิการ (เหมาจ่าย)	ฉบับละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๗	ค่าตอบแทนการออกแบบปก	ปกละ	๒,๕๐๐ บาท
๑๐.๘	ค่าให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจคนที่ ๓ เป็นต้นไป	ท่านละ	๑,๐๐๐ บาท
๑๐.๙	ค่าตอบแทนให้คำปรึกษาปรับแก้ไขบทความ	บทความละ	๑,๐๐๐ บาท

แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับเพื่อพิจารณานำลงในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า (นาย/นาง/น.ส.).....

๒. วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด..... ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

๓. สถานภาพผู้เขียน

☐ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม..... คณะ.....

☐ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน)

๔. ขอส่ง

ต้นฉบับ (Original Article) เรื่อง.....

๕. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี)

๖. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่

แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... โทรศัพท์มือถือ..... โทรสาร.....

E-mail

๗. สิ่งที่มาด้วย ☐ แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

☐ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน ๒ ชุด

๘. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ ๓ อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดีย่อมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม

และหากยังไม่ผ่านอีก ข้าพเจ้ายอมรับและไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

(.....)

วันที่...../...../.....

วันที่...../...../.....

(ดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ https://drive.google.com/file/d/14jxgXuh2-9zO_HMCBihzt-6buM7a3uzNy/view)

กระบวนการจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นวารสารทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิชาการหรืองานวิจัย ในลักษณะนิพนธ์ต้นฉบับ (Original Article) และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนา เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา แก่สังคม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อยกมาตรฐานการเผยแพร่งานวิชาการทางพระพุทธศาสนาในประเทศให้มีคุณภาพดี เพื่อสนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการกลางของมหาวิทยาลัย จัดพิมพ์ออกเผยแพร่ปีละ ๓ ฉบับ (มกราคม - เมษายน, พฤษภาคม - สิงหาคม, กันยายน - ธันวาคม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานจัดทำวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัยดังต่อไปนี้

๑. ประกาศรับต้นฉบับจากคณาจารย์ หรือนักวิจัย ช่วงที่ ๑ พ.ย.-ธ.ค., ช่วงที่ ๒ มี.ค.-ก.ค. ช่วงที่ ๓ ก.ค. - ส.ค.

๒. กองบรรณาธิการวารสารฯ รับบทความ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของต้นฉบับและพิจารณาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ท่าน (Double Blinded)

๓. กองบรรณาธิการวารสารฯ จัดส่งต้นฉบับให้ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ในสาขาวิชานั้น ๆ อ่านประเมินต้นฉบับ ไม่น้อยกว่า ๒ ท่าน ต่อเรื่อง ประเภทของการ Peer Review คือ Double Blinded

๔. ส่งให้ผู้เขียนแก้ไขตามผลการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

๕. กองบรรณาธิการวารสารฯ ตรวจสอบคุณภาพบทความและจัดทำเนื้อหาต้นฉบับวารสารมหาจุฬาริชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖. กองบรรณาธิการแจ้งยืนยันรับบทความให้ผู้เขียนบทความทราบ

๗. ดำเนินการจัดพิมพ์

๘. กองบรรณาธิการวารสารฯ ดำเนินการเผยแพร่วารสารฯ

หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน
๒. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ในวารสารอื่น
๓. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม
๔. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบคำแนะนำที่กำหนด
๕. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) แล้ว
๖. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขบทความเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่งก่อนแล้วจึงดำเนินการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย

กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐

โทรศัพท์ : ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๗๗๓, ๘๗๕๖, มือถือ ๐๘๖ ๙๙๘๕๖๔๖, Idline : sucha2509

E-mail : su_cha2509@hotmail.com

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารหาจุฬาราชการ

